

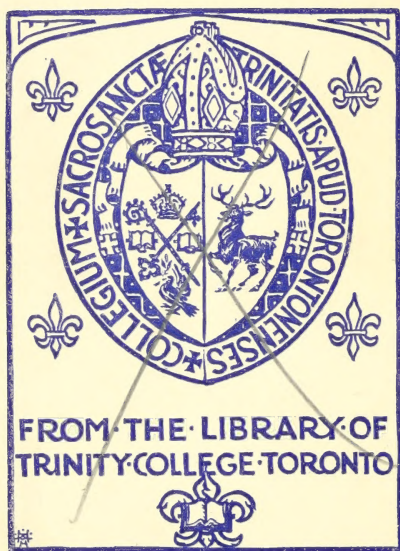
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

3 1761 00379993 9

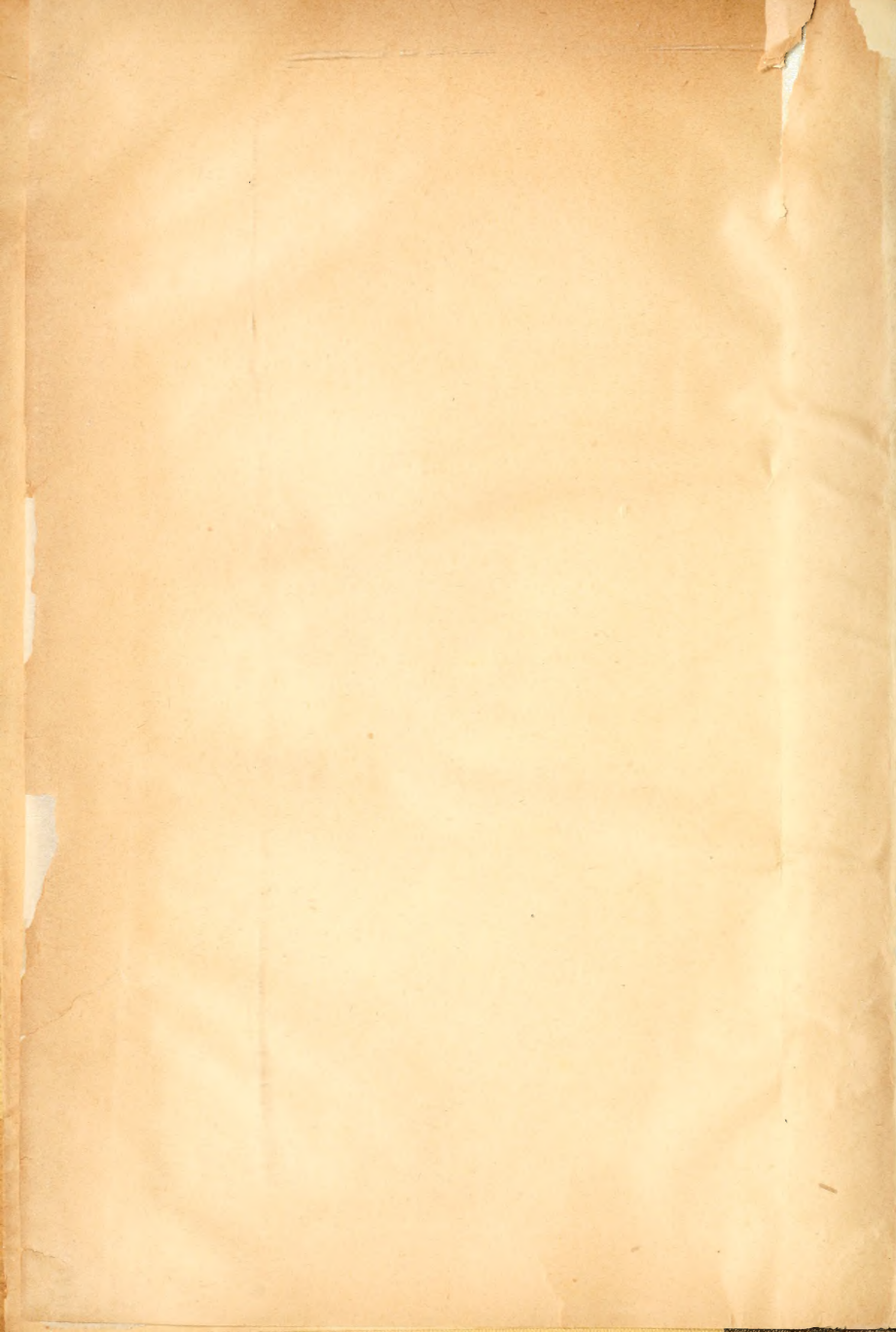
vol 13

TRINITY UNIVERSITY
LIBRARY

N. a. S. H. 16 No. 22

พระ

Tripitaka

(Tripitaka)

สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย

magghima nikaya

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมนิกาย

magghima parivāsa

พระอุทัยเถระ ที่พระเทพโมลี วัดมหาธาตุ

ชำระแล้ว

พิมพ์เป็นส่วนพระราชกุศล

ในมงคลสมัยแห่งสิริราชสมบัติได้ ๒๕ ปี บริบูรณ์

วัดนโกสินทรศก ๑๑๒

จิร รัชเช ปติฏฐาตุ.

BL

1411

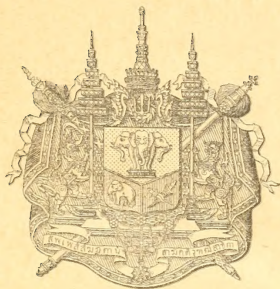
T8

1893

V. 13

อาร์มิกกา.

ศุภมัตตพระพุทธศาสนกาลเปนนอตภาคล่วงแล้ว ๒๔-๓๑ พรรษา
 บัตยบันกาล มุสิกสังวัจนรามาต กาทิบัคษ์ปาฏิบโธรวาร
 บริเนทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฏ
 มุรุขยรัตนราชวิวงษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชติยราชเนกโรดม จาตุรันต
 บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริหว่า พระพุทธศาสนาวาททั้งปวงซึ่งกุลบุตรได้ศึกษา
 แลปฏิบัติสืบมาจนบัดนี้ ย่อมเนื่องอยู่ในพระปริยัติไตรปิฎกทั้งสิ้น แต่
 กาลก่อนมา พระเจ้าแผ่นดินที่นับถือพระพุทธศาสนา ย่อมทรงพระราช
 ศรัทธาเป็นสาธุอนุญัตติก ให้กำดั่งแก่พระสงฆ์พุทธสาวกให้ทำสังคีตชำระ

อารัมภกถ.

พระไตรปิฎกปริยัติธรรม หลายครั้งหลายคราว เปนราชประเพณีสืบมา
แลจารึกเปนอักษรลงในใบลานเปนฉบับคัดลอกต่อกันไป จึงเปนฉบับ
แพร่หลายไปในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งปวง แต่ก่อนมาประเทศ
ที่นับถือพระพุทธศาสนา ยังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยลำพังตัว
พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ได้ทำนุบำรุงอุดหนุนการศาสนา
อยู่หลายประเทศด้วยกัน คือ กรุงสยาม เมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว
เมืองเขมร เมื่อเกิดวิบัติอันตราย พระไตรปิฎกขาดสูญบกพร่องไปในเมือง
ใดก็ได้เอาใคร่ครวญยืมกันมาลอกคัดลงฉบับบริบูรณ์ ถ้ายกกันไปถ้ายกกันมาได้
แต่ในกาลทุกวันนี้ ประเทศลังกาแลพม่า ตกอยู่ในอำนาจอังกฤษ
ผู้ปกครองรักษากันเมือง ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ก็ทำนุบำรุง
แต่อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมือง หาได้อุดหนุนการพระพุทธ
ศาสนา เหมือนอย่างพระเจ้าแผ่นดินซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาแต่ก่อน ไม่
พระสงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ก็ต่างคนต่างประพฤติตามลำพังตน
คนที่ชั่วมากกว่าดีอยู่เป็นธรรมดา ก็ชักพาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอน
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวิปริตผิดเพี้ยนไปตามอัธยาไครย์ ส่วนเมือง
เขมรนั้นเล่า ก็ตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุน
พระพุทธศาสนาให้เป็นการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวที่อยู่ในพระ
ราชอาณาเขต สยาม เจ้านายแลไพร่บ้านพลเมืองก็นับถือพระพุทธ
ศาสนาวิปริตแปรปรวนไปด้วยเจือปนผิดเพี้ยนไปมาก จะเอาเป็นหลักฐาน
มั่นคงก็ไม่ได้ ถ้าพระไตรปิฎกวิปริตเคลื่อนคลาดไปในเวลานี้ จะหา
ที่สอบสวนลอกคัดเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระพุทธศาสนา

ตามักดา.

ข้าพเจิญเป็นภรรยารออยู่แต่ในประเทศสยามนี้ประเทศเดียว   จึงเป็น
เวลาสมควรที่จะสอบสวนพระไตรปิฎก   ให้ถูกต้องบริบูรณ์แล้วสร้างขึ้นไว้
ให้มั่นคงนับแพร่หลาย   จะได้เป็นหลักฐานเชื่อถือนของศาสนธรรม
คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า   ก็กรรมอันใดที่
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสสั่งสอน ย่อมเป็นกรรมอันวิเศษอุดมยิ่ง   ซึ่งจะ
นำให้สัตว์พ้นจากทุกข์ภัย ได้โดยจริงเป็นกรรมวิเศษยิ่งเป็นแท้   ย่อมจะ
เป็นที่ปรารถนาของผู้ซึ่งมีปัญญา   ได้เล่าเรียนตริตองแล้วปฏิบัติตาม
ได้รับผลมากน้อยตามประสงค์   ก็คงจะยังมีผู้ซึ่งจะอยากเรียนรู้เพื่อ
ปฏิบัติตามสืบไปภายหน้าเป็นแท้   จึงเป็นธรรมที่ควรจะสงวนไว้ให้เป
ประโยชน์แก่ชนภายหน้า   ก็การสร้างพระไตรปิฎกในประเทศสยาม   ที่มีมา
แต่โบราณนั้น   จารึกเป็นอักษรขอมลงในใบลานเพื่อเป็นของถาวรมั่นคง
แต่การที่ทำการลำบาก   กว่าจะสำเร็จแต่ละคัมภีร์ก็เป็นภาระเนิ่นช้ามาก
ยากที่จะให้ฉบับพระปริยัติธรรมแพร่หลายไปได้   อนึ่งในสยามรัฐมณฑลนี้
แต่เดิมได้เคยใช้อักษรขอมเป็นแบบฉบับมา   จึงทำให้ชนเป็นอันมาก
เข้าใจเสียว่าอักษรขอมเป็นของพระมีเนื้อความในพระพุทธานุภาพ   เมื่อ
จะกล่าวโดยที่จริงแต่แล้ว   ด้วยอักษรไม่เป่าเประภณ   อักษรใดใดก็ควรใช้ได้
ทั้งสิ้น   ประเทศอื่นที่นับถือพระพุทธศาสนา   คือ   จีน   ทิเบต   ลาว   เขมร
 เป็นต้น   ก็สร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรตามประเทศของตน ๆ ทุกประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นการเช่นกล่าวมา
แล้วข้างต้นนี้   จึงมีพระราชประสงค์ที่จะให้   ได้พิจารณาพระไตรปิฎกให้ถูก
ถ้วนแล้วแต่เดิมที่ด้วยอักษรสยาม   เป็นคัมภีร์เล่มหนึ่งบ้างสองเล่มบ้าง

อารัมภกถา.

เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า จะเป็นประโยชน์ดีกว่าจาริกลงในใบลาน
เรียงพิมพ์ครั้งหนึ่งที่ได้หลายร้อยฉบับ จะหยิบยกไปมากก็ไม่เป็นการลำบาก
ท่านผู้ที่จะดูสอบสวนก็ง่าย เพราะหนังสือคัมภีร์หนึ่งก็รวบรวมอยู่ในเล่ม
เดียวกันไม่กระจัดกระจายขาดตกบกพร่อง ถึงแม้ว่ากระดาษจะไม่เป็นของ
มั่นคงถาวรเสมอด้วยใบลานก็จริงอยู่ แต่ตีพิมพ์ครั้งหนึ่งมากกว่าจารึกใน
ใบลานหลายสิบเท่า แลถ้าเก็บรักษาไว้ดีๆ แล้ว ก็อยู่ทนนานได้นับด้วยร้อยปี
เมื่อฉบับใดเป็นประโยชน์ที่ต้องการมาก ก็ตีพิมพ์เพิ่มขึ้นได้อีกมากกว่า
แต่เร็วกว่าที่จะจารลงในใบลาน พระคัมภีร์พระปริยัติธรรมก็จะแพร่หลายสม
บุญในสยามรัฐมณฑลสืบไปภายหน้า ทรงพระราชดำริเห็นเป็นประโยชน์
ดังนี้ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะตีพิมพ์พระปริยัติธรรมขึ้นให้แพร่หลาย เป็น
การเกื้อกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสอนแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า
อีกประการหนึ่ง การซึ่งมีพระราชประสงค์จะตีพิมพ์พระปริยัติธรรมครั้งนี้
ได้มีพระราชกฤษฎีกาหมายจะใคร่ให้ได้สำเร็จจริง ทันทกำหนดซึ่งทรงตั้ง
พระราชกฤษฎีกาไว้ว่า ถ้าเสด็จดำรงอยู่ในศิริราชสมบัติได้ถึง ๒๕ ปี
จะโปรดให้มีการมหกรรมฉลองพระไตรปิฎกนี้ ให้เป็นการพระราชกุศลใน
มงคลสมัย ก็การซึ่งจะเสด็จดำรงอยู่ได้หรือไม่ได้ จนถึงกำหนดที่ว่านั้น
ก็เอาเป็นประมาณแน่วไม่ได้ โดยธรรมดา แต่ทรงพระราชดำริว่า การซึ่งทรง
พระปรารภตราจตอบพระไตรปิฎกแลตั้งขึ้นให้แพร่หลายนี้ จะเป็นการมี
คุณแก่ชนทั้งปวงทั่วไป นับว่าเป็นการพระราชกุศลอันใหญ่ เป็นไปในทาง
ที่ขอบรรรม คงจะเป็นเครื่องอุปถัมภ์ให้ได้สำเร็จด้วยพระบรมราชประสงค์
ซึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่าแล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

อาร์มิกกา.

เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช เป็นแม่กอง
จัดการที่จะตีพิมพ์พระไตรปิฎก แลโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานอาราธนา
พระบรมวงษานุวงศ์ซึ่งทรงผนวช และพระราชาคณะถานานุกรมเปรียญผู้รู้
พระปริยัติธรรม มาประชุมพิพม์พระราชดำริห์พระราชประสงค์แล้ว ได้
แบ่งปันกันตรวจตราแก้ไขต้นฉบับส่งลงพิมพ์ แล้วสำเร็จบริบูรณ์ตาม
พระบรมราชประสงค์

ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลในการซึ่งได้ทรงสร้างพระปริยัติธรรม
ครั้งนี้ แก่มหากษนิกรทั่วไป ขอให้พระปริยัติธรรมอันตีพิมพ์ขึ้นไว้นี้
ดำรงอยู่สืบไปสืบกาลนานเทอญ

๖๕

Transliteration of the Siamese alphabet and signs as
used in the Pali text of this book.

Vowels.

Initial.   อ or อี   อา   อิ   อี   อุ   อู   เอ   โอ.

                  a   á   i   í   u   ú   e   o.

Medial & final.   ะ   ั   ิ   ุ   เ   โ

Place.   over after over under before consonants

Consonants.

ก   ข   ค   ฆ   ง   จ   ฉ   ช   ฌ   ญ

k   kh   g   gh   ñ   c   ch   j   jh   ñ

ฏ   ฐ   ท   ฒ   ณ   ด   ถ   ท   ธ   น

t   th   ḍ   ḍh   ṇ   ṭ   ṭh   ḍ   ḍh   ṇ

ป   ผ   พ   ภ   ม   ย   ร   ล   ว   ส   ห   ฬ   °

p   ph   b   bh   m   y   r   l   v   s   h   ḷ   ṃ.

Example.

อถ   อตตะ   อาสา   อิตถิ   อีถิ   อุญ   อูญ   เอเก   โอโฆ.

atha   attá   ása   iddhi   ídī   uja   úrú   eke   oggho.

Reading stanzas.

พุทโธ   สุตพุทโธ   กรุณามหัตถ์โน,
Buddho   susuddho   karuṇāmahaṇṇavo,

โยจจันตคฺคัถัพพรณานโลจโน,

Yoccantasuddhabbarāṇaḥpalocano,

โลกัสส   ปาปุปกิลเลชวาทโก;

Lokassa   pāpupakilesaghātako;

วันทาமி   พุทโธ   อหมาทเรน   ต.

Vandāmi   Buddhamaṃ   ahamāḍarena   tam.

ธัมโม   ปทีโป   วีย   ตัสส   สัตถุโน,

Dhammo   padīpo   viya   tassa   satthuno,

โย   มัคคปาคามตเถททินโน,

yo   maggapākāmatābhedaḥhinnako,

โลกุตตโร   โย   จ   ตตฺถัตถิปโน

Lokuttaro   yo   ca   tadatthadīpano;

วันทาமி   ธัมมัม   อหมาทเรน   ต.

Vandāmi   Dhammam   ahamāḍarena   tam.

สังโฆ   สุเขตฺตํภยติเขตตัสสํภโว,

Sangho   sukhettābhyatikhettasaṇṇito,

โย   ทิฏฺฐัสสํโตะ   สุกตานุโพโส,

Yo   ditṭhasanto   sugatānubodhako,

โลลัปเปหิโน อริโย ตุมเมธโส;

Lolappahino ariyo sumedhaso;

วันทัมมิ สังฆิ อหมาถเวเน ตัม.

Vandāmi Saṅghaṃ ahamādharena taṃ.

อิจฺเจวเมกัณฺตภิปูชเนยฺยัก,

Icevamekantabhipūjaneyyakam,

วัตถุตตยัม วันทยตานิสังฆต,

Vatthuttayam vandayataṃbhisankhatam,

ปุณฺณัม มยา ยัม, มมา สัพฺปหุปัตถวา,

Puṇṇaṃ mayā yaṃ, mama sabbupaddava,

มา โหณฺตุ เว ตัสฺส ปภาวสิทฺธิยา.

Mā hontu ve tassa pabhaṃvasiddhiyā.

กิตติคุณบัตร.

คหปติวัคค์ ที่ ๑

กัมมทรกสูตร	หน้า	๑
อัญจนาคกรสูตร	”	๑๙
เสขปฏิบัติสูตร	”	๒๕
โปติลยสูตร	”	๓๔
ชีวกสูตร	”	๕๐
อุปาโลวาทสูตร	”	๕๕
กุกกัโรวาทสูตร	”	๗๒
อภยราชกุมารสูตร	”	๙๑
พหุเวณียสูตร	”	๙๙
อปฺนัณณกสูตร	”	๑๐๕

ภิกขุวัคค์ ที่ ๒

มหาราหุโลวาทสูตร	”	๑๒๗
จุฬาราหุโลวาทสูตร	”	๑๓๙
จุฬามาลุโกยวาทสูตร	”	๑๕๗
มหามาลุโกยวาทสูตร	”	๑๕๙
ภักทาลิสูตร	”	๑๖๘
ฉฏกโกปมสูตร	”	๑๘๖
ชาตุมสูตร	”	๑๙๙
นวกปณสูตร	”	๒๐๙
โคถิสถานสูตร	”	๒๑๙
ภิกขุวัคค์	”	๒๒๖

ประวัติราชวงศ์ ที่ ๓

เดวิชชังโคตตสูต	หน้า	๒๕๐
อัครังโคตตสูต	„	๒๕๓
มหาวิชังโคตตสูต	„	๒๕๓
ทรมณสูต	„	๒๕๖
มคัน ทียตต	„	๒๕๗
สันทกสูต	„	๒๕๘
มหาสถกฏายสูต	„	๒๕๙
สถมณณิกสูต	„	๒๖๐
จุทิสถกฏายสูต	„	๒๖๑
เวชนสูต	„	๒๖๒

ราชวงศ์ ที่ ๔

ชฎิกการสูต	„	๒๖๓
รัฐपालสูต	„	๒๖๔
มรทเวสูต	„	๒๖๕
มทรสูต	„	๒๖๖
โพธิราชกุมารสูต	„	๒๖๗
กัณฐกุมารสูต	„	๒๖๘
มัยชาติกสูต	„	๒๖๙
พาหิยสูต	„	๒๗๐
กัมมเจตยสูต	„	๒๗๑
กัณณกัณฐสูต	„	๒๗๒

กิตติบัญัติ.

พระหมณวัด ที่ ๕

พระหมณวัด	ว่า	๕๑๖
เถรผู้	„	๕๓๐
อัสสัณณ	„	๕๓๑
โฆฏฐ	„	๕๕๖
จันต	„	๕๗๑
เขตร	„	๕๗๗
อนันต	„	๖๐๖
วาเสฏฐ	„	๖๑๗
สุก	„	๖๒๗
ศการ	„	๖๓๓

ไลอ้อนบุ๊กส์.

อสุทฺธปาจ	สุทฺธปาจ	หน้า	บันทึก
ชุดต้นตัมภูเก	ชุดต้นตัมภูเก	๑	๑
ชุดต้นตัมภูเก	ชุดต้นตัมภูเก	๕	๑
กัณท์ทวมาโน	กัณท์ทวมาโน	๙	๑๕
มัชฌิมบัจฉนาสเก	มัชฌิมบัจฉนาสเก	๑๑	๑
สัทธราหัมมกั	สัทธราหัมมกั	,,	๒
ปานาติปาตา	ปานาติปาตา	,,	๑๘
กุกกฏสุกร	กุกกฏสุกร	๑๓	๓
สัพัตตภาโว	สัพัตตภาโว	,,	๑๒
ตกในช่องที่ ๑	อชฌัตต อพยาสกสุขิ	๑๔	๗
กัณฺธ	กัณฺธ	,,	๑๖
เขวมาโม	เขวมาโม	๑๖	๙
ทีเน	ทีเน	๑๗	๑๐
กรณิเยน	กรณิเยน	๑๙	๖
วิญญานัญจายตน	วิญญานัญจายตน	๒๓	๖
ลภีเทว	ลภีเทว	๒๔	๗
อาชาวิยัสส	อาชาวิยัสส	,,	๑๔
ปรีโยธานกัลยา	ปรีโยธานกัลยา	๒๙	๑๒
อัมมัตตวิธ	อัมมัตตวิธ	๓๔	๑๑

ไฉนบัดนี้.

อสุทฺธปาจ	สุทฺธปาจ	หน้า	บันทึก
ชัมภวาท	ชัมภวาท	๓๕	๓๓
พหุปายาสา	พหุปายาสา	๕๓	๑๖
ปฏินิสสัชเชย	ปฏินิสสัชเชย	๕๕	๑๕
ปจมี	ปจมี	๕๗	๑๗
อมาชาเนียว	อมาชาเนียว	๕๘	๑๖
นิกกุชชิต วา อุกกุชเชย	นิกกุชชิต วา อุกกุชเชย	๕๙	๑๖
สวณ คตนิติ	สวณคตนิติ	๖๐	๑๗
นิคณโณ	นิคณโณ	๖๑	๑๑
จามณัจ โข	จามณัจ โข	๖๒	๑๘
สมโน	สมโน	๖๓	๑๕
สากัตต	สากัตต	๖๔	๑๗
กถาสลลาโป	กถาสลลาโป	๖๕	๑๖
ภันเต	ภันเต	๖๖	๑๖
อุปัชชีติ	อุปัชชีติ	๖๗	๑๖
วิมตบัสสิ	วิมตบัสสิ	๖๘	๑๖
นิริย วา	นิริย วา	๖๙	๑๖
ตกในช่องที่ ๖	บัลล	๗๐	๑๖
กณหวีปาก	กณหวีปาก	๗๑	๑๖

ได้อนับตัด.

อตุกัธปาจ	ลุตกัธปาจ	หน้า	นับหน้า
ต่ายเวดัด	ตัยเวเจดัด	๔๖	๒๐
ตมตักกัมม	ตมตักกัมา	๑๐๓	๓๑
ถ้าวตณัต	ถัมภวณัต	๑๑๓	๓๓
ราหุโลวาหุสตุต	จุฬารากุโลวาหุสตุต	๑๑๖	๓๖
กาเยกัมม	กาเยน กัมม	๑๓๓	๓๗
ขัตถักโต	ขัตถักโต	๑๕๓	๔๑
กิลย	กิลย	๑๕๔	๔๒
เหติ	เหติ	๑๖๑	๔๕
ปุโรโต	ปุโรโต	๑๖๓	๔๗
อุปสัมปทาเทณัต	อุปสัมปทาเทณัต	๑๖๔	๔๘
สิกขิตัพพัต	สิกขิตัพพัต	๑๖๕	๔๙
วิญญ	วิญญ	๑๖๖	๕๐
เขววาที	เขววาที	๑	๕๑
โชนกัมมมาสุปัจโย	โชนกัมมมาสุปัจโย	๑๓๑	๕๒
ตกในช่องที่ ๒	ตมเย	๑	๕๓
ขมราเสติ	ขมราสันติ	๑๓๑	๕๔
อติหิ	อติหิ	๑	๕๕
ตกในช่องที่ ๓	อาทิมวิญญ	๑๓๑	๕๖
เขววิที	เขววิที	๑๓๓	๕๗
บัลลเอย	บัลลเอย	๑๓๖	๕๘

ไธธนบัตต.

อสุทธานาจ	สุทธานาจ	หน้า	บันทึก
อุมปัสสัมปาเทณตุ	อุมปัสสัมปาเทณตุ	๒๘๘	๓
อาดาบิ	อาดาบิ	,,	๖
อวลิต	อวลิตเตน	๒๘๘	๓
พริหัมมจริยวาโส	อพริหัมมจริยวาโส	,,	๑๓
อัสส	อัสส	๒๘๘	๑๒
มุนิทธิ	มุนิทธิ	๓๐๐	๒๑
ดกในช่องที่ ๒	เม	๓๐๒	๔
อชานาสิ	อชานาสิ	๓๑๕	๖
สุคโต	สุคต	๓๕๘	๘
เกสम्मัสสิ	เกสम्मัสสิ	๓๘๕	๑๗
กัณนิมปุริโส	กัณนิมปุริโส	๔๑๒	๘
อโหสิ	อโหสิ	๔๑๘	๑๘
สาปาโท	ปาสาโท	๔๓๑	๓
ตวิ	ตวิ	,,	๕
อวิตติ	อวิตติ	๔๓๖	๑๖
อัสสิณิกัตวา	อัสสิณิกัตวา	๔๓๗	๑๓
อัสสิตปุพพา	อัสสิตปุพพา	๔๓๘	๑๓
ตาสิ	ตาสิ	๔๔๒	๒๐

โสธนปัตต.

อศุทปาส	ศุทปาส	น้ำ	บันทัด
อชชุก	อชชุก	๕๔๖	๖๖
อาหเรย์ย	อาหาเรย์ย	๕๔๗	๖๖
อธมัตต กสิมาน	อธมัตตกสิมาน	๖	๖๖
ปุตมุลานิ	ปุตมุลานิ	๕๔๘	๖๖
อัททสา โข อห	อัททสา โข ม	๕๔๙	๖๖
วิหริ	โหติ	๕๕๐	๖๖
อุตตราสัง	อุตตราสัง	๕๕๑	๖๖
ภควันต	ภควันต	๕๕๒	๖๖
อาทิพรัหมจิกาน	อาทิพรัหมจิกาน	๕๕๓	๖๖
สัพพัณ	สัพพัณ	๕๕๔	๖๖
อนิกขิตตอุโร	อนิกขิตตอุโร	๕๕๕	๖๖
โกต	โก ต	๕๕๖	๖๖
คติโย	คติโย	๕๕๗	๖๖
โกโคตโม	โก โคตม	๕๕๘	๖๖
พุทธรูป	พุทธรูป	๕๕๙	๖๖
นว	เนา	๖	๖๖
โสธฉินาน	โสธฉิ ฉินาน	๕๖๐	๖๖
ศิริฎาน	ศิริฎาน	๕๖๑	๖๖
ปริยาปนนิ	ปริยาปนนิ	๕๖๒	๖๖
สมณ	สมณ	๕๖๓	๖๖

โศกนบัตต.

ขุสฺสอปาง	คฺสฺสอปาง	น้ำ	มันัตต
โคตโม	โคตม	๕๘๐	๗
คฺคินาย	คฺคินาย	๕๘๖	๘
ขเมยฺย	ขเมยฺย	,,	๑๗
ทักขินา คีรี	ทักขินาคีรี	๖๐๒	๑๑
บัตตจวร อาทาย	บัตตจวรมาทาย	๖๐๓	๑๕
ธัมมจารี	ธัมมจารี	๖๐๔	๒๐
ธัมมจริยา วิสมจริยา เหตุ	ธัมมจริยวิสมจริยาเหตุ	๖๐๕	๑๓
วิสมจรี	วิสมจรี	๖๐๘	๑๐
ธัมมจริยา วิสมจริยา ทิ	ธัมมจริยวิสมจริยาทิ	๖๐๙	๒
กตเม จ	กตมา จ	๖๓๖	๒๑
กัมมโต	กัมมโต	๖๓๗	๘
ธัมมุปลหิต	ธัมมุปลหิต	๖๓๘	๑๐
ปริกขาร	ปริกขาร	,,	๑๑
มานวิ	มานว	วิ	๑๒

ลุตตันตบฏเก มัชฌิมนิกาย

นโม ศัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส.

มัชฌิมนิพนธ์กาลเก กัณฑ์รกลุตตัม

เอวัม เม สุตฺ. เอกํ สมณํ ภควา จัมปาย วิหริ-
คฺคฺคฺราย ปกฺขรณียา ตีเร มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ. ธ-
โร เปสฺสโส ๑ หัตถาโรหปฺตโต กัณฑ์รโก ๑ ปริพฺพาชโก,
เยน ภควา เตนุปลงฺกมิตฺตํ อุปปลงฺกมิตฺตํ เปสฺสโส หัตถาโรหปฺตโต
ภควันตํ อภิเวเตวฺว เอกมฺนัตํ นิสฺสีทิ. กัณฑ์รโก ปน ปริพฺพาชโก
ภควา สทฺธิ สัมโมทิตํ สัมโมทณียํ ธมฺมํ สารณียํ วิตฺติสาเรวฺว
เอกมฺนัตํ อัญฺจาลิ; เอกมฺนัตํ จิตฺโต โข กัณฑ์รโก ปริพฺพาชโก
ตฺถนํภุตํ ตฺถนํภุตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อานุวิตฺเตวฺว ภควันตํ เขตฺตวาจ
“อจฺฉริยํ โภ โคตม, อพฺภุตํ โภ โคตม. ยาวณฺจิทํ โภคา
โคตเมน สัมมา ภิกฺขุสงฺฆเณ ปฏิปาติโต; เยยฺย เต โภ โคตม
ย.หตุ อตฺตมกฺกานํ อรหันฺโต สัมมาสัมพุทธา, เตยฺย ภควันโต
เขตฺตมฺเบว สัมมา ภิกฺขุสงฺฆเณ ปฏิปาเตตุ, เสยฺยณานิ เขตฺตมิ
โภคา โคตเมน สัมมา ภิกฺขุสงฺฆเณ ปฏิปาติโต; เยยฺย เต โภ

• ส. ย. เอว ▪ พ. สารณีย.

โคตม ภวิสสันติ อนาคตมัตถานํ อรหันโต สัมมาสัมพุทฺธํ,
 เตปิ ภควันโต เอตปรมเวย สัมมา ภิกฺขุสํฆํ ปฏิปาเทสฺสันติ;
 เสยฺยถาปิ เอตริโกตา โคตเมน สัมมา ภิกฺขุสํฆํ ปฏิปาติโตติ.
 เอวเมตํ กัณฺโถรก, เอวเมตํ กัณฺโถรก. เยปิ เต กัณฺโถรก ขฺเหตุ
 อคิตมัตถานํ อรหันโต สัมมาสัมพุทฺธํ, เตปิ ภควันโต
 เอตปรมเวย สัมมา ภิกฺขุสํฆํ ปฏิปาเทสฺ; เสยฺยถาปิ เอตริ
 มया สัมมา ภิกฺขุสํฆํ ปฏิปาติโต. เยปิ เต กัณฺโถรก
 ภวิสสันติ อนาคตมัตถานํ อรหันโต สัมมาสัมพุทฺธํ, เตปิ
 ภควันโต เอตปรมเวย สัมมา ภิกฺขุสํฆํ ปฏิปาเทสฺสันติ;
 เสยฺยถาปิ เอตริ มया สัมมา ภิกฺขุสํฆํ ปฏิปาติโต.
 สันติ หิ กัณฺโถรก ภิกฺขุ อิมัสมิ ภิกฺขุสํฆे, อรหันโต
 ชีณาสวา วุสิตวันโต กตถณเียวา โอนิถการา อนุปัตตสทฺตคฺคา
 ปรีกฺขิณภาวสํโณชนา สัมมทณฺเียวา วิมุตฺตา. สันติ ปน
 กัณฺโถรก ภิกฺขุ อิมัสมิ ภิกฺขุสํฆे, เสชา สันตคฺคสึลา
 สันตคฺควุตฺติโน, นิปกา นิปคฺควุตฺติโน; เต จตุสฺส สติปัฏฺฐจาเนสุ
 สุปติฏฺฐจิตฺตจิตฺตา วิหรัณฺติ. กตเมสุ จตุสฺส อธิ กัณฺโถรก
 ภิกฺขุ กาเย กายาอนุปัตตสึ วิหริ, อาตาปี สัมปชาโน
 สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนัสสึ. เวทนาสุ
 เวทนาอนุปัตตสึ วิหริ, อาตาปี สัมปชาโน สติมา, วิเนยฺย
 โลเก อภิชฌาโทมนัสสึ. จิตฺเต จิตฺตานุปัตตสึ วิหริ,

อาตบิ สัมปชาโน สติมา, วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนัสส.
อัมเมสุ อัมมานุสัสสิ วิหระติ, อาตบิ สัมปชาโน สติมา,
วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนัสสันติ.

เอว วุตเต เปสโส หัตถาโรหุคโต ภควันตํ เอตทโวจ
“ อัจฉริยํ ภันเต, อัปปกุตํ ภันเต. ยาว สุปันณัตตา
จิเม จิตฺตารอ สติบฺภูจํนา สัตถํ วิสุทฺธิยา; โสภปริเทวานํ
สมตักกํมาย, กุสฺสโทมนัสสํ อตฺถกํมาย. ฌานัสส อธิคํมาย.
นิพฺพานัสส สัจฉิกริยาย. มยฺมํบิ หิ ภันเต คีหิ โธทาตวสฺนา
กาเลน กาลํ อิมสุ จตุสฺส สติบฺภูจํเนสุ สุปติภฺภูจิตฺตํ
วิหราม. อธิ มยํ ภันเต กาเย กายานุสัสสิโน วิหราม,
อาตบิโน สัมปชานา สติมนํโต, วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนัสส.
เวทนาสุ เวทนานุสัสสิโน วิหราม, อาตบิโน สัมปชานา
สติมนํโต, วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนัสส. จิตฺเต
จิตฺตานุสัสสิโน วิหราม, อาตบิโน สัมปชานา สติมนํโต,
วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนัสส. อัมเมสุ อัมมานุสัสสิโน
วิหราม, อาตบิโน สัมปชานา สติมนํโต, วิเนยโย โลเก
อภิชฌาโทมนัสส. อัจฉริยํ ภันเต, อัปปกุตํ ภันเต.
ยาววณฺจิทํ ภันเต ภควา, เอว มนุสฺสคฺคเหเน เอว

• ส. ย. อตฺถกํมายาติ ปาโง ติสฺสตี.

มนุสฺสสกลฺเล เอวํ มนุสฺสสสาเจยฺเย วัตตมาเน สัตถํ นํ ฆิตาหิตํ
 ชานาติ. คหณณฺโณเทตํ ภันเต, ยถิทํ มนุสฺสํ. อุตฺตํ น กณฺโณเทตํ
 ภันเต, ยถิทํ ปสฺสโว. อหณฺณํ ภาณเต ปโมหิ หตฺถํ ติมฺมํ
 สาราญํ, ยาวตฺถเน อณฺตเรณ จมฺปํ คตาคคํ กวิสฺสติ; สัพฺพาณิ
 ตาณิ สสาเจยฺยานิ กุญฺเญยฺยานิ วังเกยฺยานิ ชิมฺเหยฺยานิ
 ปาตูกวิสฺสติ. อัมหากํ ปน ภันเต ทาสาติ วา, เปสฺสํ ติ วา,
 กัมมกฺวาติ วา, อณฺเณน จ กายเณ สมฺมทาจฺญํ ติ อณฺเณน จ
 วาจาญ; อณฺเณน จ เนลํ จิตฺตํ ติ. อจฺฉริยํ
 ภันเต, อจฺฉริยํ ภันเต. ยาวณฺจิทํ ภันเต ภควา,
 เอวํ มนุสฺสสคฺคเณ เอวํ มนุสฺสสกลฺเล เอวํ มนุสฺสสสาเจยฺเย
 วัตตมาเน, ฆิตาหิตํ ชานาติ. คหณณฺโณเทตํ ภันเต ยถิทํ
 มนุสฺสํ. อุตฺตํ น กณฺโณเทตํ ภันเต, ยถิทํ ปสฺสโวติ. เอวเมตํ
 เปสฺส, เอวเมตํ เปสฺส. คหณณฺโณเทตํ เปสฺส, ยถิทํ
 มนุสฺสํ. อุตฺตํ น กณฺโณเทตํ เปสฺส, ยถิทํ ปสฺสโว.

จัตถาโรเม เปสฺส ปุคฺคเณ สันโต ลวฺชชํ นานา โลกสฺสมี.
 กตเม จัตถาโร? อธิ เปสฺส เอกจฺโจ ปุคฺคโล อตฺตํ นตฺโต
 ติ อตฺตํ ปริตํ ปณฺณํ โยคมนุยุตฺโต. อธิ ปน เปสฺส เอกจฺโจ
 ปุคฺคโล ปณฺนํ นตฺโต ติ ปณฺนํ ปริตํ ปณฺณํ โยคมนุยุตฺโต, อธิ
 เปสฺส เอกจฺโจ ปุคฺคโล อตฺตํ นตฺโต จ ติ อตฺตํ ปริตํ
 ปณฺณํ โยคมนุยุตฺโต, ปณฺนํ นตฺโต จ ปณฺนํ ปริตํ ปณฺณํ โยคมนุยุตฺโต;

ขิธ ปณ เปสัส เอยัจโจ ปุคฺคโล เวยตฺตํนํโต โหติ
 นาคตฺตปริตฺตาปณฺณโยคมนุยุตฺโต, น ปณฺนํโตไป น ปณฺนํโตปณฺณ
 โยคมนุยุตฺโต, โส อนตฺตํนํโตไป อปรนํโตไป ทิฏฺฐิเจว
 ธมฺเม นิจฺจํโต นิพฺพุโต สัตติภูโต สุขปฏิสฺสเวทึ พหุสฺสภูเตน
 อตฺตคณา วิหริติ. อิมํ เปสัส จตุณฺณํ ปุคฺคคณํ,
 กตโม เต ปุคฺคโล จิตฺตํ อารมฺเหติติ. ยํวํ ภันเต
 ปุคฺคโล อตฺตํนํโตไป อตฺตปริตฺตาปณฺณโยคมนุยุตฺโต, อยํ
 เม ปุคฺคโล จิตฺตํ นารมฺเหติ. โยปายํ ภันเต ปุคฺคโล
 ปณฺนํโตไป ปณฺนํโตปณฺณโยคมนุยุตฺโต, อยํมํ เม ปุคฺคโล
 จิตฺตํ นารมฺเหติ. โยปายํ ภันเต ปุคฺคโล อตฺตํนํโตไป
 จ อตฺตปริตฺตาปณฺณโยคมนุยุตฺโต; ปณฺนํโตไป จ ปณฺนํโตปณฺณ
 โยคมนุยุตฺโต; อยํมํ เม ปุคฺคโล จิตฺตํ นารมฺเหติ. โย
 จ โข อยํ ภันเต ปุคฺคโล เวยตฺตํนํโตไป นาคตฺตปริตฺตา
 ปณฺณโยคมนุยุตฺโต, น ปณฺนํโตไป น ปณฺนํโตปณฺณโยคมนุยุตฺโต;
 โส อนตฺตํนํโตไป อปรนํโตไป ทิฏฺฐิเจว ธมฺเม นิจฺจํโต
 นิพฺพุโต สัตติภูโต สุขปฏิสฺสเวทึ, พหุสฺสภูเตน อตฺตคณา
 วิหริติ; อยํ เม ปุคฺคโล จิตฺตํ อารมฺเหติติ. กัสฺมา ปณ เต
 เปสัส อิมํ คโย ปุคฺคโล จิตฺตํ นารมฺเหติติ? ยํวํ ภันเต
 ปุคฺคโล อตฺตํนํโตไป อตฺตปริตฺตาปณฺณโยคมนุยุตฺโต, โส อตฺตคณา
 สุขกามํ ทุกฺขปฏิกฺกัลลํ อาตาเปติ ปริตฺตาเปติ; อิมิมา เม อยํ

ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราคติ. โยปายํ ภันเต ปุคฺคโล
 ปรนฺตโป ปรปริตาปนาณโถมมฺยุตฺโต, โส ปรํ สุขามํ
 ทุกฺขปฏิกกฺขํ อตาเปติ ปริตาเปติ; อิมินา เม อโย
 ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราคติ. โยปายํ ภันเต ปุคฺคโล
 อคฺคตฺตํโป ๑ อคฺคตปริตาปนาณโถมมฺยุตฺโต, ปรนฺตโป
 ปรปริตาปนาณโถมมฺยุตฺโต; โส อคฺคตานิจํ ปรนฺจํ สุขามํ
 ทุกฺขปฏิกกฺขํ อตาเปติ ปริตาเปติ; อิมินา เม อโย
 ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราคติ. โย ๑ โข อโย ภันเต ปุคฺคโล
 เนวคฺคตฺตํโป นาคตปริตาปนาณโถมมฺยุตฺโต, น ปรนฺตโป
 น ปรปริตาปนาณโถมมฺยุตฺโต, โส อนคฺคตฺตํโป อปรนฺตโป
 ทิฏฺฐิเจว อัมมํ นิจฺจาคโต นิพฺพุโต สัตฺติภูโต สุขปฏฺฐิเวทึ,
 พหุสสมฺมุตฺตํ อคฺคตนา วิหริ; อิมินา เม อโย ปุคฺคโล
 จิตฺตํ นาราคติ. หนฺนํ จทานิ มโย ภันเต คจฺจาม พหุกิจฺจา
 มโย พหุกรรมนิยาติ. ยสฺสํทานิ ควํ เปสฺสํ กาลํ มยฺยณฺสีติ.
 อถ โข เปสฺสํ หตฺถาโรหปุตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินันฺทิตฺวา
 อนโมทิตฺวา อญฺเฐจาบาดนา ภควันฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทักฺขณํ
 กิตฺวา ปิณฺณมํ.

อถ โข ภควา, อจิริยักกัณฺเฑ เปสฺสํ หตฺถาโรหปุตฺเต
 ภิกฺขุ อามันฺเตสิ “ บัณฺฑิตโต ภิกฺขเว เปสฺสํ หตฺถาโรหปุตฺโต,
 มหาบญฺโญ ภิกฺขเว เปสฺสํ หตฺถาโรหปุตฺโต. สเจ

ภักชเว เปสโส หัตถาโรหปุตโต มุขุตติ นิธิภะย,
 ยาวาสสาหิ อิมะ จัตตาโร ปุคฺคเล วิตถาเรน วิภะชะ;
 มหตา ยัตถเนน ลัญญโต อภะวิสส. อภัง ภักชเว
 เขตธาวาตบิ เปสโส หัตถาโรหปุตโต มหตา ยัตถเนน
 ลัญญโตติ. เขตธัสส ภควา กาโล, เขตธัสส สุคต กาโล,
 ยัม ภควา อิมะ จัตตาโร ปุคฺคเล วิตถาเรน วิภะชะ;
 วิตถาเรน ภควาโต ลัญญวา ภักช อาระธันตีติ. เทนหิ
 ภักชเว ลุณนาถาสุกัม มนสิกโรถ, วาสสสาหิ. "เอว
 ภักชเวติ โข เต ภักช ภควาโต ยัตถโตติ. ภควา
 เขตทโว " กตโม จ ภักชเว ปุคฺคเล ยัตถันตโป
 ยัตถปวิตาปนาณโยคมมัญญโต? ออ ภักชเว เขตจโจ ปุคฺคเล
 อเจลกโ ไหติ มุตตัจจาโร หัตถาโรเลขน, น เขตภักชติโก
 น ตัญญุจภักชติโก, นนาภิตน น อุตตธัสส กต น นิมันคณ
 สาทิยติ; โส น กุมภิมุขา ปฏิจจคณหติ, น กุมภิมุขา
 ปฏิจจคณหติ, น เขลณันตัม น ทนังขมณันตัม น เขลณันตัม
 น ทวันนัม ภุณขมณานัม น คัพพิกนิยา น ปายมาณาย
 น ปริสันตคเวทต, น ลักคิตัสส, น ยัตถ เต ยัมภักชโต
 ไหติ, น ยัตถ มกขิกา สันนทสันนทวาริน, น มัจฉ
 น มก, น กุ, น เมรย, น กุสันทกัม ยัตติ. โส

เอกาจารโก วา โหติ เอกาโลบีโก, ทวีจาจารโก วา โหติ
 ทวีจาโลบีโก ๆ เป ๆ สัตตาคารโก วา โหติ สัตตาลอบีโก;
 เอกัสสาลบี ทัตตัสสา ยาเปติ, ทวีหีบ ทัตตัสสิ ยาเปติ
 ๆ เป ๆ สัตตหีบ ทัตตัสสิ ยาเปติ; เอกาหิกัมบี อาหาร
 อาหาระติ, ทวีหิกัมบี อาหาร อาหาระติ ๆ เป ๆ สัตตาทิกัมบี
 อาหาร อาหาระติ; อิติ เจริญมัมบี อัทธมาสิกัม ปริยาภัตตโกธนา
 นุโยคมนุยุตโต จีหริติ. โส สาภกัโข วา โหติ, สามาภกัโข
 วา โหติ, นีวารกัโข วา โหติ, ทตฺตุภกัโข วา
 โหติ, ญญกัโข วา โหติ, กณกัโข วา โหติ,
 อาจามกัโข วา โหติ, บันณากกัโข วา โหติ,
 คินนากัโข วา โหติ, โคมยกัโข วา โหติ, วะมุตผลาหาโร
 วา ยาเปติ ปวัตตผลโกชี. โส สาณานิบี ธาระติ, มสาณานิบี
 ธาระติ, ทวทฺสสาณานิบี ธาระติ, ปัสสกุสาณานิบี ธาระติ, ทิวิฏฐานิบี
 ธาระติ, อชินานิบี ธาระติ, อชินักขิมมัมบี ธาระติ, กุสจิมมัมบี
 ธาระติ, วากจิมมัมบี ธาระติ, ผลกจิมมัมบี ธาระติ, เกสกัมพลัมบี
 ธาระติ, วาลกัมพลัมบี ธาระติ, อุลุกกัขิมมัมบี ธาระติ,
 เกสมัสสกุโลธโกบี โหติ เกสมัสสกุโลธกานนุโยคมนุยุตโต, อุกกัถโกบี
 โหติ ภาณปฏิกัชิตโต, อุกกัฏฐโกบี โหติ อุกกัฏฐกัมปธานมนุ
 ยุตโต, กัณฐกัมปัสสยโกบี โหติ กัณฐกัมปัสสเย แสยย
 ภาณปฏิกัชิตโต, ภาณปฏิกัชิตโต อุกโกโรหนานนุโยคมนุยุตโต จีหริติ,

๖๖ เหวรูปุ ยเนกวิหิตํ กายธัมมํ อาคัปณปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต
 วิหริตฺติ; อญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อตฺตํนิตฺโต
 อตฺตปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 ปรีนิตฺโต ปรีปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต? อธิ ภิกฺขเว เอกัจฺโจ
 ปุคฺคโล โอรพฺภิกโก โหติ, สุกฺกรโก สาธุณิกโก มาควิกโก
 ลุทฺโท มัจฺฉมาตโก โจโร โจรมาตโก พณฺณาคาริกโก,
 เป วาปนญฺเบเปยฺยํ เกจิ กุรุมมัจฉนฺตารํ; อญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล ปรีนิตฺโต ปรีปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต. กตโม จ
 ภิกฺขเว ปุคฺคโล อตฺตํนิตฺโต? อตฺตปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต,
 ปรีนิตฺโต จ ปรีปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต? อธิ ภิกฺขเว เอกัจฺโจ
 ปุคฺคโล ราชาวา โหติ ชตฺติโย มุทฺธาวาสิตฺโต, พหุทฺธมโน
 วา มหาสาโล; โส ปุรตฺตนิเมเน นครสฺสํ นวํ สันถาคารํ
 การาเปตฺวา, เกสมัลลํ โอทาเรตฺวา ขราชินํ^{*} นินาเสตฺวา,
 สัมปเปเตเลน กายํ ยพฺภักขิตฺวา, มิคฺควิสาเนน ปญฺญํ^{*} กัณฺหมาโน,
 นวํ สันถาคารํ ปวิสฺสี สัตถํ มเหสฺสียา พหุทฺธมโน จ ปุโรหิตेณ;
 โส ตตฺถ อนนฺตรหิตาย ภูมียา หริตฺตปฺปิตฺตาย^{*} เสยฺย
 กัมเปติ, โส เอกิสฺสา คาวียา สุปฺปวฺจนาจาย, ยํ เอกิสฺม
 ธเน ชีรํ โหติ, เตเน ราชายาเปติ; ยํ ทุคฺคยฺสํ^{*} ธเน ชีรํ

* พ. ขราชิน.   * ที. ย.   หริตฺตปิตฺตาย.

สเทวัก สมารัก สพรหมัก, สัสสมณพรหมัก, ปชั สเทวมนัสส์
 สย อภิณฺวา สัจฉิกฺวา ปเวเทติ; โส ธมฺมํ เทเสติ
 อาทิกัลยานํ มัทตมกัลยานํ ปรีโยสานกัลยานํ สาคตํ สพฺพยฺชนํ,
 เกวลปรีปนฺนํ ปรีสุตฺถํ พริหมฺจริยํ ปกาเสติ. ๑ ๒
 สุนาติ คหปติ วา, คหปติปุตฺโต วา, อภิณฺตฺรธมฺมํ วา
 กุเล มัจฉา ชาโค; โส ตํ ธมฺมํ สุตฺวา, ตถาคเต
 สัทธํ ปฏิถนติ; โส เตน สัทธํปฏิถนาเนน สมฺนํนาโคโต
 อิติ ปฏิสํยจิกฺขติ “ สัมมปาโธ ขรวาโส ราชอาณาจักร, อภิโลกาโส
 มัพฺพชา, น ยิทํ สุกฺรํ อสฺสํ อธิณฺวสฺสา เอกันตปรีปนฺนํ
 เอกันตปรีสุตฺถํ สขลิตํ พริหมฺจริยํ จริตุํ. ยันฺนุนาหํ เกสฺมมฺสํ
 โอหาเรตฺวา กาสาณานิ วตฺถานานิ อัจฉาเทตฺวา, อสฺสํธมฺมา
 อนฺตาริยํ มัพฺพเชยฺยณฺติ. โส อปเรน สมฺเยเนน อธิปํ วา
 โภคกฺขันธํ ปหาเย มหฺนํตํ วา โภคกฺขันธํ ปหาเย, อธิปํ วา
 ฌาติปรีวัฏฺฐํ ปหาเย มหฺนํตํ วา ฌาติปรีวัฏฺฐํ ปหาเย,
 เกสฺมมฺสํ โอหาเรตฺวา กาสาณานิ วตฺถานานิ อัจฉาเทตฺวา,
 อสฺสํธมฺมา อนฺตาริยํ มัพฺพชติ. โส เหว มัพฺพชโต สมานो
 ภิกฺขุณํ ลิกฺขาสาชีวสมายันฺโน ปาณาติปาตํ ปหาเย ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิวโร โหติ, นิหิตกฺมนฺโต นิหิตสํสํโค ลชฺชชี ทยาบํโน
 สัพฺพปาณวฺชุนทิตาณํ ปิ วิหริ. อภิโลกาณํ ปหาเย อภิโลกาณา
 ปฏฺวิวโร โหติ. อภิโลกาณํ อภิโลกาณํ, อเนเนน สุกฺกุเตน

อัคคณา วิหริติ. อพรัมหมจวิม ปทา ย พรัมหมจารี โหติ.
 อารายาริ วิโรโต เมธุนา คามธัมมา. มุสาวาที ปทา ย
 มุสาวาทา ปฏิวโรโต โหติ, สัจจวาที สัจจสันโธ เถโต
 บัจจยโก อวิสวาทโก โลกัสส. บิสิคฺฌ วา จ ปทา ย บิสิคฺฌาย
 วา ย ปฏิวโรโต โหติ, อโธ สุตฺวา น อมุตฺร อักขาตา
 อิมลฺล เกทา ย, อมุตฺร วา สุตฺวา น อิมลฺล อักขาตา
 อมุตฺร เกทา ย; อติ ภิณฺณานํ วา สันธิตา, สหิตานํ วา
 อนุปฺปาทา, สมัคคฺคาราโม สมัคคฺครโต สมัคคฺคณฺเฑ, สมัคคฺครณิ
 วา จ ภาสิตา โหติ. ผรุสํ วา จ ปทา ย ผรุสาย วา ย
 ปฏิวโรโต โหติ, ยา สา วา ย เนสา กัณฺณสุขา เปมณียา
 หตฺถังคมา โปรี พุชฺชนกัณฺธา พุชฺชนมนาปา, ตถารูปี วา จ
 ภาสิตา โหติ. สัมมัสสึปฺลาป ปทา ย สัมมัสสึปฺลาปา ปฏิวโรโต
 โหติ, กาลวาที ภูตวาที อัคควาที ธัมมวาที วินยวาที,
 นิธานวดี วา จ ภาสิตา กาเลน ลาปเทสํ ปริยัตตวดี
 อัคคตสฺสึปฺหิต. โส วิชคามภูตคามสम्मามีภา ปฏิวโรโต โหติ.
 เอกภตฺติโก โหติ รัตตฺปรัตโต, วิโรโต วิกาลโภชนา. นัจจิตฺวา
 ทิตฺตวิคฺคตัสสึนา ปฏิวโรโต โหติ. มาลาตฺถนํวิเลปนธารณมณฺเฑทณวิภู
 สณฺญานา ปฏิวโรโต โหติ. อุกฺกาสยณมทาสยนา ปฏิวโรโต
 โหติ. วาตรุปฺเชฏฺฐปฏิคฺคทนา ปฏิวโรโต โหติ. ยามกธณฺเฑปนปฏิคฺค
 ทนา ปฏิวโรโต โหติ. ยามกมสฺสปฏิคฺคทนา ปฏิวโรโต โหติ.

อิตฺติจฉุมวิปฏิคฺคหณ ปฏิวีโร โหติ. เภสิจาตปฏิคฺคหณ
 ปฏิวีโร โหติ. กชเชวปฏิคฺคหณ ปฏิวีโร โหติ. กุกฺกุฏสุกร
 ปฏิคฺคหณ ปฏิวีโร โหติ. หัตถ์ ฉิวาส์สวทิวปฏิคฺคหณ
 ปฏิวีโร โหติ. เขตตวตฺตปฏิคฺคหณ ปฏิวีโร โหติ.
 ทูเตยฺยปหินคมนนุโยคา ปฏิวีโร โหติ. กยวิกกยา ปฏิวีโร
 โหติ. ตูลากุณฺธตูลานกฺกา ปฏิวีโร โหติ. อุกฺโกฏนวัจจณิก
 คิสาวโยคา ปฏิวีโร โหติ. เหมนอพนฺธอนวิปาลมตฺกโธปสฺสหา
 การา ปฏิวีโร โหติ. โส สันตฺตฺโจ โหติ. กายปรีหาริเกณ
 จิวเรน กุจฺฉิปรีหาริเกณ บัณฺฑปาเตน, เยน เยนว บักกมฺติ;
 สฺมาทาเยว บักกมฺติ. เสยฺยดาบิ นาม บักชี ตฺกฺโคณ,
 เยน เยนว เทติ, สบัตตภาโร เทติ; เอวเมว ภิกฺขุ
 สันตฺตฺโจ โหติ. กายปรีหาริเกณ จิวเรน กุจฺฉิปรีหาริเกณ
 บัณฺฑปาเตน, เยน เยนว บักกมฺติ; สฺมาทาเยว บักกมฺติ.
 โส อิมินา อริเยน สีสักขันเอน สมนฺนาคโต, อัสสวตฺต
 อนวัสสฺสํ ปฏิสฺสเทติ. โส จักฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น
 นิมิตตคฺคหาโร โหติ. นานพฺยณฺชนคฺคหาโร, ยตฺตวาธิกรณเมณฺ จักฺขุณ
 ทรียํ อลฺลวตฺต วิหรณฺตํ, อภิขฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา
 กัมมา บันฺวาเสสเวบฺบิ; ตสฺสํ ลวฺวาย ปฏิบิขฺชติ, วัคฺชติ
 จักฺขุณทรียํ, จักฺขุณทรียเ ลวฺวํ อาบิขฺชติ. โสเตน สทฺทํ
 ตฺตฺวา. ขาเนน คณฺโธ ขายิตฺวา ขิวฺหาย วสํ ลายิตฺวา.

กาเยน โสภะจัพพะ ฌุตตะวา. มนสา ฌัมม วิภังกาย น
 นิमितตัสสา โหติ กาเยน ฌัมม ฌิตฺวา, ยถา อภิระณเม มนินฺทริย
 อตฺตํ วิหรนฺติ, อภิชาตโหมนัสสา ปาปกา อกุสลา ฌัมมา
 อันวาลัสสเวยฺย; ตัสส ตฺวราย ปฏิบัตฺติ, วัทฺติ มนินฺทริย,
 มนินฺทริเย สํว ฌาปิตฺติ. โส อิมินา อริเยน อินฺทริยสํวเรน
 สมนํนาคโต, อนวัชชสฺส ปฏิสฺสเวเตติ. โส อภิกกัณฺโตะ ปฏิกัณฺโตะ
 สัมปชานการี โหติ, อาโลเกเต วิโลเกเต สัมปชานการี โหติ,
 สัมมิมฺหิ เต ปสฺสเวเต สัมปชานการี โหติ, ฌาญญิตฺตจิวรธารเณ
 สัมปชานการี โหติ, อสฺส เต ปิเต ขายิตे สายิตे สัมปชานการี
 โหติ, อจฺจารมัสสวากัมเม สัมปชานการี โหติ, คเต จิตฺเต
 นิสินฺเณ สุตฺเต ขาครเต ภาสิตเต ตุนทิกาเว สัมปชานการี โหติ.

โส อิมินา ๑ อริเยน สัลลิกขันเธเน สมนํนาคโต, อิมินา ๑
 อริเยน อินฺทริยสํวเรน สมนํนาคโต, อิมินา ๑ อริเยน
 สติสสัมปชฌเณเน สมนํนาคโต, วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภาชติ
 อรณฺธํ รุกฺขมูลํ ปัพพตํ กัณฺโธ คิริคฺคํ สุสานํ วนปตฺตํ
 อัสสํ ฌากาสํ ปาลาปญฺชํ. โส ปัจฉากตฺตํ ปณฺทปาทปฏิกัณฺโตะ
 นิสิทฺติ. ปัสสจกํ ฌาญญิตฺวา. อชฺชํ กายํ ปณฺธาย ปริมุข
 สติ อุมฺภุจเปตฺวา. โส อภิชาตํ โลเก ปหาเย วิตฺตภาชเณน
 เจตฺตา วิหรติ, อภิชาตเย จิตฺตํ ปริโสเธติ, พยาปาทปโทส
 ปหาเย อพฺยาปนฺนจิตฺโต วิหรติ. สัพพะปาณภูตहितานกัมมํ,

ทฺธาปาทปโกธา จิตฺตํ ปรีโสเชติ; ถินมิตฺถํ ปหาเย วิคตถินมิตฺถํ โอ
 วิหริติ อาโลกสัจฉินิ สโต สัมปชาโน, ถินมิตฺถา จิตฺตํ
 ปรีโสเชติ; อุตฺถจฺจกุกฺกัจจํ ปหาเย อนุตฺถโต วิหริติ อัจฉนฺตํ
 วุปลันตจิตฺโต, อุตฺถจฺจกุกฺกัจจา จิตฺตํ ปรีโสเชติ; วิจิกิจฺฉํ
 ปหาเย คินณวิจิกิจฺฉโน วิหริติ อกถิกถิ กุสเลสุ อัมเมสุ,
 วิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปรีโสเชติ.

โส อิมะ อัมมํ นีวรเณ ปหาเย เจตโส อุกฺกเกสเส
 บิณณาย ทุฬฺพลักรเณ, วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อุกุสเลหิ
 อัมเมหิ, สวตฺถกํ สวจาโร วิเวกํ ปัตติสุํ ปรมํ ฉานํ อุปสํบิซฺช
 วิหริติ; วิตักกวิจารานํ วุปลมา, อัจฉนฺตํ สัมปสาทนํ
 เจตโส เอโกทิกาว, อวิตักกํ อวิจารํ สมาริซฺชํ ปัตติสุํ
 ทุติยํ ฉานํ อุปสํบิซฺชํ วิหริติ; ปัตติยา จ วิวาคา,
 อุกฺกชโก จ วิหริติ, สโต สัมปชาโน, สุขฉิโน กาเยน
 ปฏฺฐิสเวเตติ, ยนํ ตํ อริยา อาจิกฉนฺตํ “อุปกฺกชโก
 สติมา สุขวิหริติ, ทติยํ ฉานํ อุปสํบิซฺชํ วิหริติ;
 สุขัสสํ จ ปหานา ทุกฺกัสสํ จ ปหานา, ปุพฺเพว โสมนัสสํ
 โทมนัสสํ อตฺถังคมา, อตฺถกฺขมสุขํ อุกฺกชชาติปาริสุตฺตํ
 จตุตฺถํ ฉานํ อุปสํบิซฺชํ วิหริติ.

โส เอวํ สมาหิตะ จิตฺโต ปรีสุตฺเต ปรีโยทาเต
 อนนฺตเณ วิคตูปุกฺกเกสเส มุทฺตญฺเต กัมมวิเณ วิโ

อาเนชชัปปัตเต,^๑ ปุพฺเพนิวาสานุสสติญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนา
 เมตฺติ; โส อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ. เตยฺยถิทํ ? เขมฺมํ
 ชาตํ ทเวมํ ชาตโย ติสฺสโลมํ ชาตโย จตฺสโลมํ ชาตโย
 มณฺจยํ ชาตโย, ทสยํ ชาตโย วิสฺสมํ ชาตโย ตัสฺมํ ชาตโย
 จิตฺตาพีสฺมํ ชาตโย มณฺจวาสมํ ชาตโย, ชาติสตฺมํ
 ชาติสทิสฺมํ ชาติสทสทิสฺมํ, อเนเกยํ ลวฺวัญญุกัปปํ
 อเนเกยํ วิวัญญุกัปปํ อเนเกยํ ลวฺวัญญวिवวัญญุกัปปํ, “อมุตรวาสํ
 เอวมาโน เอว โคตฺโต เอว วณฺโณ เอวมาหาโร เอว สุขทุกฺข
 ปฏิสฺสเวทึ เอวมายุปรียนฺโต, โส ตโต จโต อมุตรํ อุตฺปาที^๒
 ตตฺตราปาสึ เอวนาโม เอว โคตฺโต เอว วณฺโณ เอวมาหาโร
 เอว สุขทุกฺขปฏิสฺสเวทึ เอวมายุปรียนฺโต, โส ตโต จโต
 อิตฺตูปันนํ โนติ. อิติ สาการํ สอฺกฺกเตสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ
 อนุสฺสเรติ. โส เอวํ สมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทฺธเ อปฺริโยทาเต
 อนนฺจเน วิคฺคฺกัปปํ กิเลเส มุทฺตญฺเ กัมมณฺเ จิตฺเต
 อาเนชชัปปัตเต, สัตตํ จุตฺตปาทญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมตฺติ;
 โส ทิสฺสเพน จักฺขณา วิสฺสุทฺธเอน อตฺถิกกัณฺธมานุสฺสเณ, สัตตํ
 บัณฑิติ จวมาเน อูปยฺชชฺชมาเน, ทิเน ปณฺเ, ลวฺวณฺเ
 ทุพฺพณฺเ, สุตฺเต ทุคฺคเต, ยถากัมมูปคเต สัตตํ ปชานาติ
 “อิมะ วค โภณฺโต สัตตํ ภายทฺจจิเตน สมนฺนาคคา

๑. อาเนชชัปปัตเต. ๒. ล. ย. อูปปาที.

วชิทฺถจิริเตน สมันนาคทา มโนทฺถจิริเตน สมันนาคทา, อธิยานํ
 อปฺปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐจิกา มิจฺฉาทิฏฺฐจิกัมมตฺมาทานา, เต กายัสส
 เกทา ปรมํ มรณา อปายํ ทุคฺคที วินิปาตํ นิริยํ อูปปันเณ;
 อิเม วา ปน โภณโต สัตฺตทา กายสฺสจิริเตน สมันนาคทา วชิทฺถจิริเตน
 สมันนาคทา มโนสฺสจิริเตน สมันนาคทา, อธิยานํ อปฺปวาทกา
 สัมมาทิฏฺฐจิกา สัมมาทิฏฺฐจิกัมมตฺมาทานา, เต กายัสส เกทา
 ปรมํ มรณา สุตฺตํ สัตฺตํ โลกํ อูปปันเณ, อิติ ทิธฺแทน จัจฺจุเว
 วิสฺสุทฺเธน อตฺถกัณฺโถมานุสฺสเกน, สัตฺตเต มัสสตี จวมาเน อูปปัสฺสमान
 ทิเณ ปวเณเต สฺวตฺตเณ ทุพฺพัณเณ สุตเต ทุคฺคเต ยถากัมมูปะเส
 สัตฺตเต ปชานาติ, โส เอวํ ตมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺธเณ ปริโธเรต
 อนังสเณ วิคฺคูปักกโธเส มุทฺตญฺเณ กัมมณิย จิตฺเต อานเณว อูปปัสฺสตี,
 อาสวานํ ขยณฺณภาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ; โส “อิทํ ทฺถกฺขันตี
 ยถากุตํ ปชานาติ, “อโย ทฺถกฺขสมฺมุทโยติ ยถากุตํ ปชานาติ,
 “อโย ทฺถกฺขนิโรธติ ยถากุตํ ปชานาติ, “อโย ทฺถกฺขนิโรธคามินิ
 ปฏฺวิปทาติ ยถากุตํ ปชานาติ; “อิเม อาสวาติ ยถากุตํ ปชานาติ,
 “อโย อาสวสมฺมุทโยติ ยถากุตํ ปชานาติ “อโย อาสวนิโรธติ
 ยถากุตํ ปชานาติ, “อโย อาสวนิโรธคามินิ ปฏฺวิปทาติ ยถากุตํ
 ปชานาติ, ตัสส เอวํ ชานโต เอวํ มัสสโต เณมาสวาปิ จิตฺตํ
 วิมฺบุจฺจติ, เณมาสวาปิ จิตฺตํ วิมฺบุจฺจติ, อวิชฺชเณมาสวาปิ จิตฺตํ วิมฺบุจฺจติ;

๑๘

สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาโย

วิมุตฺถัสมี “วิมุตฺถมิตฺติ ญาณํ โหติ; “ ชีวภา ชาติ, วุสิตํ
 พฺริทิมฺหิ จริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตถัตถายาติ ปะชานาติ; อयํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโต เนวตฺตัตถไป นาคัตตปริตทาปนาณุโยค
 มนุชฺชโต, น ปรรันตไป น ปะปริตทาปนาณุโยค มนุชฺชโต, โส
 อนัตตัตถไป อปรันตไป ภิฏฺฐาเจว อัมมเ นีรโธโต นิพฺพุโต
 สติภูโต สุขปฏฺฐิตเวทึ, พฺริทิมฺหิ ภูเตน อตฺตนา วิหริติ.
 อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสีคํ
 อภินันฺนํ ติ.

กัณฑ์กรสุตตํ นิฏฺฐิตํ ปจฺม.

มัทฉิมบัณเฑาะฐเก อวัจจนาคเรสุตฺตํ

เอวํ เม สุตฺ. เอกํ สมยํ ชายัสฺมา ชานันฺโท
 เวสาลียํ วิหริ. เวฬุคามเก. เตน โข ปณฺ สมเยน ทสโม
 คหปติ อวัจจนาคโร ปาตลปุตฺตํ อญฺญัมมัตฺโต โหติ เกณจิเทว
 กรณิเยน. อถ โข ทสโม คหปติ อวัจจนาคโร, เยน
 กุกกฏารามิเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ, เตนุปสังกมิ;
 อุนฺสํกมิตฺวา ทิ ภิกฺขุ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนัตํ นิสิตฺติ. เอกมฺนัตํ
 นิสินฺโน โข ทสโม คหปติ อวัจจนาคโร ทํ ภิกฺขุ
 เขตทโว “กทํ นุ โข ภันเต ชายัสฺมา ชานันฺโท
 เขตโร วิหริ, ทสฺสณกามา ทิ มยํ ตํ ชานันฺทํ. “เอโส
 คหปติ ชายัสฺมา ชานันฺโท เวสาลียํ วิหริ เวฬุคามเก.
 อถ โข ทสโม คหปติ อวัจจนาคโร ปาตลปุตฺเต ทํ
 กรณียํ ทิเรตฺวา เยน เวสาลิ, เยน เวฬุคามโก,
 เยนายัสฺมา ชานันฺโท, เตนุปสังกมิ; อุนฺสํกมิตฺวา ชายัสฺมัตฺตํ
 ชานันฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนัตํ นิสิตฺติ. เอกมฺนัตํ นิสินฺโน
 โข ทสโม คหปติ อวัจจนาคโร ชายัสฺมัตฺตํ ชานันฺทํ
 เขตทโว “อตฺถิ นุ โข ภันเต ชานันฺทํ เตน ภาวคา
 ชานคา บัถฺสคา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ เอกธมฺโม
 อักขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อญฺญัมมัตฺตสฺส ชาตาบิโน

ปหิตตัตถัสส วิหโรโต, อวิมุตตัญญูเจว จิตฺตํ วิมุจฺจติ,
 อปริกขิณา ๑ ชาสวา ปริกขยํ คัจฉนฺติ, อนนุပ္ปิตตตฺตญฺ
 อนุตฺตรํ โยคกฺกเขมํ อนุปาปุณาตฺติ. อตฺถิ โข คหปติ
 เทน ภควตา ชานตา บัลลิตา ขรหตา สัมมาลัมพูทเอน
 เอกธมฺโม อักขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปัมฺมัตถัสส
 อาคาบิโน ปหิตตัตถัสส วิหโรโต, อวิมุตตัญญูเจว จิตฺตํ
 วิมุจฺจติ, อปริกขิณา ๑ ชาสวา ปริกขยํ คัจฉนฺติ,
 อนนุပ္ปิตตตฺตญฺ ๑ อนุตฺตรํ โยคกฺกเขมํ อนุปาปุณาตฺติ, กตโม
 ปน วเนโต ยานนํ เทน ภควตา ชานตา บัลลิตา
 ขรหตา สัมมาลัมพูทเอน เอกธมฺโม อักขาโต, ยตฺถ
 ภิกฺขุโน อปัมฺมัตถัสส อาคาบิโน ปหิตตัตถัสส วิหโรโต,
 อวิมุตตัญญูเจว จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกขิณา ๑ ชาสวา
 ปริกขยํ คัจฉนฺติ, อนนุပ္ปิตตตฺตญฺ ๑ อนุตฺตรํ โยคกฺกเขมํ
 อนุปาปุณาตฺติ? อธ คหปติ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ
 วิวิจฺจ อกุลฺเลหิ ธมฺเมหิ, สวตักฺกํ สวจารํ วิเวกขํ
 นีติสุขํ ปรมํ ฉานํ ปุสฺสํ บัชฺช วิหระติ โส อิติ ปฏฺฐิลนํ จิกฺขติ
 “อิทมํปิ โข ปรมํ ฉานํ อภิสังขตํ อภิสลฺลนํ เภยิกํ
 ยํ โข ปน กิณฺณํ อภิสังขตํ อภิสลฺลนํ เภยิกํ, กตานิจฺจํ
 นิโรธธมฺมนํติ ปชานาติ. โส คตฺถ จิโต ชาสวานํ ขยํ
 ปาปุณาติ, โน เจ ชาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เทเนว ธมฺมวราเฮน

อิตี อุกกมโธ ติริยัม สัพพะธิ สัพพะตตตาม สัพพะวันตัง
 โลกัง, เมตตาสหคเสน เจตสา วิปุเลน มหัคคเสน อัมมปมาเนน
 ขเวเรน อทฺธายัชเชน ผริตฺวา วิหริติ; โส อิติ ปฏิสันนิจักขติ
 “อัมมปิ โข เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อภิสังขตา อภิสันนเจตยิตา,
 มํ โข ปน กิณฺจิ อภิสังขตํ อภิสันนเจตยิตํ, ตทนิจฺจ
 นิโรธมมฺหานฺติ ปชานาติ; โส ตตฺถ จูโต ๆ เป ๆ อนุตฺตร
 โยล็กฺโขมํ อนุปาปุณาติ. ปุณ ปรํ คหปติ ภิกฺขุ ภควาสหคเสน
 เจตสา. ๆ เป ๆ มุทิตาสหคเสน เจตสา. อูปกฺขาสหคเสน เจตสา
 เขกํ ทิสฺส ผริตฺวา วิหริติ, ตถา ทฺธิยํ, ตถา ตตฺถิยํ, ตถา
 จตุตฺถํ. อิตี อุกกมโธ ติริยัม สัพพะธิ สัพพะตตตาม สัพพะวันตัง
 โลกัง, อูปกฺขาสหคเสน เจตสา วิปุเลน มหัคคเสน อัมมปมาเนน
 ขเวเรน อทฺธายัชเชน ผริตฺวา วิหริติ; โส อิติ ปฏิสันนิจักขติ
 “อัมมปิ โข อูปกฺขา เจโตวิมุตฺติ อภิสังขตา อภิสันนเจตยิตา,
 มํ โข ปน กิณฺจิ อภิสังขตํ อภิสันนเจตยิตํ, ตทนิจฺจ
 นิโรธมมฺหานฺติ ปชานาติ; โส ตตฺถ จูโต ๆ เป ๆ อนุตฺตร
 โยล็กฺโขมํ อนุปาปุณาติ.

ปุณ ปรํ คหปติ ภิกฺขุ สัพพะโส รุปสันณานํ สมคิกกฺกมา,
 ปฏฺวิขสันณานํ อคฺคัจจมา, นานคฺคสันณานํ อมมสิกการา,
 “อนนฺโต อากาโสทิ อากาสานนฺนํรายตนํ อุลลัมบัสส วิหริติ;
 โส อิติ ปฏิสันนิจักขติ “อัมมปิ โข อากาสานนฺนํรายตนสฺมาปคฺติ

อภิสังขทา อภิสัณฺเจตยิตา, ยํ โข ปน กิณฺจิ อภิสังขคํ
 อภิสัณฺเจตยิตํ, ตตฺถนิจฺจํ นิโรธธมฺมํนํติ ปชานาติ; โส ตตฺถ
 ฐิตो ๆ เป ๆ อนุตฺตรํ โยคกฺโขมํ อนุปาปุณาติ. ปน จปรํ
 คหปติ ภิกฺขุ สัพฺพโส อากาณณํจายตนํ สมตฺติกกมฺม “อนนฺตํ
 วิณฺญานนํติ วิณฺญานนํจายตนํ อุลลัมบิยฺช วิหริติ; โส
 อิติ ปฏฺฐิสฺสํ จิกฺขติ “อยมํปิ โข วิณฺญานนํจายตนสมุปฺปตฺติ
 อภิสังขทา อภิสัณฺเจตยิตา, ยํ โข ปน กิณฺจิ อภิสังขคํ
 อภิสัณฺเจตยิตํ, ตตฺถนิจฺจํ นิโรธธมฺมํนํติ ปชานาติ; โส
 ตตฺถ ฐิตो ๆ เป ๆ อนุตฺตรํ โยคกฺโขมํ อนุปาปุณาติ. ปน
 จปรํ คหปติ ภิกฺขุ สัพฺพโส วิณฺญานนํจายตนํ สมตฺติกกมฺม
 “นํตํ กิณฺจิติ อากิณฺจจฺจายตนํ อุลลัมบิยฺช วิหริติ; โส อิติ
 ปฏฺฐิสฺสํ จิกฺขติ “อยมํปิ โข อากิณฺจจฺจายตนสมุปฺปตฺติ
 อภิสังขทา อภิสัณฺเจตยิตา, ยํ โข ปน กิณฺจิ อภิสังขคํ
 อภิสัณฺเจตยิตํ, ตตฺถนิจฺจํ นิโรธธมฺมํนํติ ปชานาติ; โส ตตฺถ
 ฐิตो อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ
 ปาปุณาติ, เทเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมํนํติยา มจฺจุจฺจนํ
 โอรัมภาคิยานํ สัณฺโฆชนานํ ปริกฺขยา, โอเปปาทิกอ โทติ
 ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺตติธมฺโม ตตฺถมา โลกา. อยมํ
 โข คหปติ เทน ภควตา ชานตา บัณฑิตา อรหตา
 สัมมาสัมพุทฺธเณ เอกธมฺโม อักขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน

อัยยัมมัตถัสส ชาลภาบีโน ปหิตัตถัสส จหโรโต, ขวิรุคัตถุญโจ
จิตถัม วิมุจจติ, ขปริกขีณา จ อาสวา ปริกขณัม คัจฉนัตถิ
อนนุปัตตัตถัง อนุตฺตรัม โยคักขเม อนุปาปุณนาตติ.

เอวํ วุตเต ทสโม คหปติ อัญญุคณาโค ขายัสมัตถัม ชานันท์
เขตทโวจ เสยฺยถาบี ภาณเต ชานันท์ ปุริโส เอกํ นิอิมุขํ
คเวสสันโต สักกะเวว เอกาทส นิอิมุขานิ อธิคัจฉเยย; เขวเมว
โฆ ธมฺ ภาณเต เอกํ สมตทวารํ คเวสสันโต, สักกะเวว
เอกาทส สมตทวารานิ อตฺตํ สวณาย. เสยฺยถาบี ภาณเต
ปฺริสัสส ขคารํ เอกาทสทวารํ, โส คัสสํ ขคาเร ภาทิตฺเต
เอกเมเกณบี ทวาเรน สักกญฺเยยฺย อตฺตํ โสคตฺถิ กาทุ;
เขวเมว โฆ ธมฺ ภาณเต อิมํ เอกาทสสันนิ สมตทวารานํ
เอกเมเกณบี สมตทวาเรน สักกขัสสามิ อตฺตํ โสคตฺถิ กาทุ.
อิมํ ทิ นาม ภาณเต อัญญุคคัตถิยา ขาหารียัสส ขาหาริยนํ
ปฺริเยสสสันตติ, ภิมฺงค ปนาทํ ขายัสมโต ชานันท์สส ปุช
น ภิธัสสามิติ. ขล โฆ ทสโม คหปติ อัญญุคณาโค ปาเทอปัตถกญฺ
เวสาติคญฺ ภิกขุสฺสํ สันนิปาเตตฺวา, ปณิเคน ขาณนิเยน
โกชนิเยน สหิตฺตา สันคิยฺเปส สัมปวาเรติ; เอกเมกญฺ จ ภิกขุ
มฺจเภาทํ ทสฺสยฺเคน อัจฉาเทส, ขายัสมัตถัม ชานันท์ คิจฺจเว
น อัจฉาเทสิ; ขายัสมโต ชานันท์สส อัญญุคคํ จิตฺตํ กวาเปตฺติ.

อัญญุคณาโคสุคตํ ภิธัสสามิตํ ภิเยย.

มัทธิมบัณณาสเก เลขปฏิบัติสุตต์

เอวัมเม สุตฺ. เอกํ สมมํ ภควา ลักเกสุ วิหริ
 กายวัตตวณํ นีโคธธาราม. เตเน โข ปน สมเนน กายวัตตวณํ
 ลักยานํ นวํ สันถาคารํ อจิรการิตํ โหติ. อนันฺธมาวุฏฺฐปฺพฬิ
 สมเนน วา พราหฺมणेเนน วา เกเนจิ วา มนุสฺสญฺเณ. ธอ โข
 กายวัตตวณํ ลักยา, เนน ภควา เตนุปลักกมิตฺตุ; อุปปลักกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺมันตํ นิสิตฺส. เอกมฺมันตํ นิสินฺนา
 โข กายวัตตวณํ ลักยา ภควันตํ เขตฺทโวจํ “อธ
 ภันเต กายวัตตวณํ ลักยานํ นวํ สันถาคารํ อจิรการิตํ
 โหติ อนันฺธมาวุฏฺฐปฺพฬิ สมเนน วา พราหฺมणेเนน วา เกเนจิ วา
 มนุสฺสญฺเณ. ตํ ภันเต ภควา ปรมํ ปรีญชตุ, ภควตา
 ปรมํ ปรีญชตุ; บัจฺจว กายวัตตวณํ ลักยา ปรีญชิตฺถนฺติ.
 ตตฺถสฺส กายวัตตวณํ ลักยานํ ทิฆรตฺติ ทิตาย สฺชยาตติ.
 อธิวาเสติ ภควา ตุนฺหิภาเวเน. ธอ โข กายวัตตวณํ
 ลักยา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อญฺฐาयाสเนน ภควันตํ
 อภิวาเทตฺวา ปทักชีเน กัตฺวา, เนน นวํ สันถาคารํ,
 เตนุปลักกมิตฺตุ; อุปปลักกมิตฺวา ลักกณฺณํ สันถาคารํ สันถาเปตฺวา
 ภาสณานิ มัลลเนเปตฺวา พุทฺธมณเฑปํ ปทิจฺจวาเปตฺวา เกลตฺถปฏีป

อาโรเปตฺวา, เยน ภควา เตนุปลังกมฺหิ; อุลลึงฺกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิเวตฺวา เอกมฺนัตถํ อฏฺฐังสุ; เอกมฺนัตถํ จิตฺวา โข
 กามัลลวตฺตวํ ลักขฺยา ภควันตํ เอตทวโจ; “ สักกสฺสเน
 สันนํ กณฺเฑ สันนํคาวํ, อาสนานิ บัณฺณตฺตานิ. อุกกมฺนิโก
 ปติฏฺฐาปโต, เตลฺลปฺปติโป อาโรปโต; ยัสสํทานิ กณฺเฑ
 ภควา กาลํ มณฺณตฺติ. อตฺตํ โข ภควา นิเวเสตฺวา มัตตจิวรมาทาย
 สัทธํ ภิกฺขุสฺสเณน, เยน สันนํคาวํ เตนุปลังกมฺหิ; อุลลึงฺกมิตฺวา
 ปาเท บั๊กขาเลตฺวา สันนํคาวํ ปวิสิตฺวา มัชฌิมถมฺภ
 นิสฺสํสา ย ปุรตฺตถาภิมุโข นิสฺสํ. ภิกฺขุสฺสโฆปํ โข ปาเท
 บั๊กขาเลตฺวา สันนํคาวํ ปวิสิตฺวา บัจฺฉิมํ ภิตฺติ นิสฺสํสา
 ปุรตฺตถาภิมุโข นิสฺสํ. ภควันตํเยว ปุรทฺชิตฺวา, กามัลลวตฺตวํ
 โข ลักขฺยา ปาเท บั๊กขาเลตฺวา สันนํคาวํ ปวิสิตฺวา ปุรตฺถิมํ
 ภิตฺติ นิสฺสํสา บัจฺฉิมํภิกฺขุ นิสฺสํสุ ภควันตํเยว ปุรทฺชิตฺวา.
 อตฺตํ โข ภควา กามัลลวตฺตเว ลักขฺเย พหุเทว รัตติ อัมมียา
 กถาย, สันนํทสฺสํเลตฺวา สฺมาทเปตฺวา สมฺมุตฺเตเชตฺวา สัมปทฺเสตฺวา,
 อายัสสมฺนัตถํ อานันทํ อามันเฑสิ “ ปฏฺฐิภาตํ ตํ อานันทํ
 กามัลลวตฺตวํ ลักขฺยานํ เสโฆ ปฏฺฐิโปโต. ปฏฺฐิจิ เม อคฺคิลาบฺติ;
 ตมทํ อายมิสฺสํสา มิตฺติ. “ เอวํ กณฺเฑติ โข อายัสสมา อานันทํ
 ภควโต บัจฺฉิสฺสํโสสิ. อตฺตํ โข ภควา จตุคฺคณํ สํชาฏฺ
 บัณฺณมาเปตฺวา, ทักขิเณน มัสสํเสน สิทฺเธยฺยํ กัมมํเปตฺติ,

ปาเทน   ปาท   อัจจาบาย   สโค   สัมปชานโน   อรุจันลัณณ
 มนสิกริตา

บท โข ฉายัสมา อานันโต มหานาม สักกั อามันเตติ
 “ อธิ มหานาม อริยสวโก สิลลัมบันโน โหติ, อินฺทริเยสุ
 คุตฺตทวารो โหติ, โภขणे มตฺตคฺคณฺโณ โหติ, ชาคริมมยุคฺโค
 โหติ, สัตฺตหิ สत्ถมฺเมหิ สมฺมํนาคโโต โหติ, เจตนํ ฉานานํ
 อภิจเจตสิกานํ ทิฏฺฐจฺจมฺมสุขวิหารานํ นิคามลภี โหติ อภิจฺจลภี
 อภิสฺสลาภี, กถํญํ มหานาม อริยสวโก สิลลัมบันโน
 โหติ? อธิ มหานาม อริยสวโก สิลลา โหติ, ปาติโมกฺข
 ลวฺวลวฺโโต วิหริติ อจฺจารโคจรลัมบันโน อณุมตฺเตสฺสุ วสฺเสสฺสุ
 ภยทลฺลวฺวํ, สมายาย ลิกฺขติ ลิกฺขาเปเตสฺสุ, เอวํ โข มหานาม
 อริยสวโก สิลลัมบันโน โหติ. กถํญํ มหานาม อริยสวโก
 อินฺทริเยสุ คุตฺตทวารो โหติ? อธิ มหานาม อริยสวโก
 จักฺขณา รูปํ ทิสฺวา น นิमितฺตคฺคาคี โหติ นานุพฺพยณฺชนคฺคาคี,
 ยตฺวาอิกรณเมณํ จักฺขณฺทริยํ อลวฺวตฺ วิหรณฺตํ, อภิชนา
 โทมนสฺสลา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อันวาสสเวยฺยํ, ตสฺส ลวฺวาย
 ปฏิปชฺชติ, สํยมิติ จักฺขณฺทริยํ, จักฺขณฺทริเย ลวฺวํ ปาปชฺชติ,
 โสเตเน สทฺทํ สุตฺวา, ๆ เป ๆ มาเนเน คณฺธํ ขาณิตฺวา,
 ขวฺหาย รสํ ลภิตฺวา, กาเยเน โสภฺจฺจัพพํ ผลิตฺวา, มนสา
 ธมฺมํ วิณฺญาเย น นิमितฺตคฺคาคี โหติ นานุพฺพยณฺชนคฺคาคี,

ยัตถวาอิกรณเมณิ มนินทริยิ อสวุตฺตํ วิหรณฺตํ, อภิชาทาโหมณิสฺสา
 ปาปกกา อकुสลา ธัมมา - อันวาสสเวยฺย; ตัสสํ สํวรา
 ปฏิบัตฺตติ, รักขติ มนินทริยิ; มนินทริเย สํวรํ ทาปิตฺตติ;
 เอวํ โข มหานาม อริยสวโก อินทริเยสุ สุตฺตํทฺวาโร
 โหติ. กถํญํ มหานาม อริยสวโก โกชนเ มัตตคณฺญ
 โหติ? อธ มหานาม อริยสวโก ปฏิสฺสา โยนิโส ชาติรา
 อาหารติ, เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑิตนายน น วิภูสณาย,
 ยาวเทว อิมัสสํ กายัสสํ จิตฺตยา ยาปนาย วิหิตฺสปรตฺติยา
 พิรหิมจริยานุคฺคทาย “ อิติ ปุราณญํ เวทนํ ปฏิทังขามิ,
 นวญํ เวทนํ น อูปาทิสฺสามิ; ยาทฺวา จ เม ภวิสฺสติ,
 อนวชฺชตา จ ผาสวฺหาโรจติ; เอวํ โข มหานาม อริยสวโก
 โกชนเ มัตตคณฺญ โหติ. กถํญํ มหานาม อริยสวโก
 ชาคริยมนุญฺตโต โหติ? อธ มหานาม อริยสวโก ทิวสํ
 จังกเมณ นิสฺสชขาย อวารณิเยหิ ธัมเมหิ จิตฺตํ ปวิโสธติ,
 รัตฺติยา ปจฺมํ ยามํ จังกเมณ นิสฺสชขาย อวารณิเยหิ
 ธัมเมหิ จิตฺตํ ปวิโสธติ, รัตฺติยา มัชฌิมํ ยามํ ทักขิเนน
 มัลลเสน ลีหิเสยฺย กัปปเปสฺสิ, ปาเทเน ปาทํ อัจจาขาย สโต
 สัมปชาโน อญฺ्ञานลลญฺจํ มนสิกริตฺวา, รัตฺติยา บัจฉิมํ
 ยามํ บัจจุจฺจาย จังกเมณ นิสฺสชขาย อวารณิเยหิ ธัมเมหิ
 จิตฺตํ ปวิโสธติ; เอวํ โข มหานาม อริยสวโก ชาคริยมนุญฺตโต

โหติ. กถัมภัง มหามนุสฺสํ อริยสวโก สัตตหิ สัตตัมเมหิ
 สมันนาคโต โหติ? อธิ มหามนุสฺสํ อริยสวโก สัตตโ
 โหติ. สัตตธตฺติ ตวาคตฺตสฺส โหติ “ อติปปี โส ภควา อรหํ
 สมันนาคัมพุทฺธโ, วิชชาจเรณสมันนํโน สุคโต โลกะวิทู, อนุตฺตโร
 ปุริสคัมภีรโก สัตตภา เทวมนุสฺสํณํ พุทฺธโ ภควาติ.
 หิริมา โหติ, หิริยติ กายทุจฺจริเคน วิจฺจฺจริเคน มโนทุจฺจริเคน;
 หิริยติ ปาปกาณํ อकुสลานํ ธัมมานํ สมابัตติยา. โอตฺตปปี
 โหติ, โอตฺตปติ กายทุจฺจริเคน วิจฺจฺจริเคน มโนทุจฺจริเคน;
 โอตฺตปติ ปาปกาณํ อकुสลานํ ธัมมานํ สมابัตติยา. พุทฺธสุคโต
 โหติ. สุทธโร สุตฺตสันนิจโย, เป เต ธัมมา อาทิกณฺเฑยานา
 มัชฌิมกัลยาณา ปริโยสานกัลยา ลาคตา สเพยฺยชนา, เกวลปริ
 ปณฺณํ ปริสุทฺธํ พหิมจฺริยํ อภิวทฺนติ; ตถารุปาสฺส
 ธัมมา พุทฺธสุคตา โหนฺติ, ธตา วรสา ปริจิตา มนสา
 นุปกฺกชิตา ทฏฺฐจฺยา สุปฏิวิทฺธา. อารทฺธวริโย โหติ,
 อकुสลานํ ธัมมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธัมมานํ อุปสมฺปทาย,
 อภาวา ทฬิปปริกักโข อนิกฺกชิตคฺคฺวโร กุสเลสุ ธัมમેสุ.
 สติมา โหติ, ปรมเณ สติเนกฺกเณ สมันนาคโต, จิรคตัมปิ
 จิรภาสิตัมปิ สติภา อนุสฺสริตา. บัณฺเฑว โหติ, อุตฺถตถคามินิยา
 บัณฺเฑว สมันนาคโต, อริยาบ ินิพเพชิกาย สมันนาคุชกฺข
 ยคามินิยา; เอว โข มหามนุสฺสํ อริยสวโก สัตตหิ

สัทธัมเมหิ สมณีนาคโต โหติ. กถัลลิจ มหานาม อริยสาวโก
 จตุณัน ฌานานัน อากิเจตสิกานัน ทิฏฐิจธัมมสุขวิหารานัน นิกามลาภี
 โหติ, อกัจฉลาภี อคสิรลาภี? อธิ มหานาม อริยสาวโก
 วิวิจเจะว กามะหิ วิวิจเจะ อกุสเลหิ ธัมเมหิ, สวัตถักกั
 สวจารัน วิเวกขัน ปัตติสุขัน ปจฺมม ฌานัน อุปสัมบัชช วิหริติ;
 วิตักกวิจจวานัน รูปสมา, อัชฌัตตัง สัมปสาทนัง เจตโส เอโกทิกาว
 อวิตักกั อวจารัน สมอาชี ปัตติสุขัน ทุตติย ฌานัน อุปสัมบัชช
 วิหริติ; ปติยา จ วิวาคา, อูปะกัชโก จ วิหริติ, สโต สัมปชาโน
 สุขัลลิจ กายะเน ปญฺญสโจะหะติ, ยัน ตัง อริยา อากัจฉนโหติ “ อูปะกัชโก
 สติมา สุขวิหาริตี, ตุตติย ฌานัน อุปสัมบัชช วิหริติ;
 สุขัลลิจ จ ปทานา ทุกขัลลิจ จ ปทานา, ปุพฺเพเว โสมนัสส
 โทมนัสสํ อตฺตังคมา, อทุกขมสุขัน อูปะกัชาสตีปาวิสุทฺธัง
 จตุตถ ฌานัน อุปสัมบัชช วิหริติ; เอว โข มหานาม
 อริยสาวโก จตุณัน ฌานานัน อากิเจตสิกานัน ทิฏฐิจธัมมสุข
 วิหารานัน นิกามลาภี โหติ, อกัจฉลาภี อคสิรลาภี.

ยโต โข มหานาม อริยสาวโก เอว สัลลัมภันโน
 โหติ, เอว อินทริเยสุ कुตตทวารो โหติ เอว โภชเน
 มัตตัตถัลล โหติ, เอว ชาคริยมนุญฺสโต โหติ, เอว
 สัตตหิ สัทธัมเมหิ สมณีนาคโต โหติ เอว จตุณัน
 ฌานานัน อากิเจตสิกานัน ทิฏฐิจธัมมสุขวิหารานัน นิกามลาภี โหติ.

อภิจฉลาภี อภิสราภี; อโย วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก
 เสโข ปฏิปโท, อปฺปจันฺตตยา สมานันฺโน ภพฺโพ
 อภินิพฺพิทาย, ภพฺโพ สัมโพธาย, ภพฺโพ อณฺตุตฺตํ
 โยคกัฆมฺมํสํ อธิคฺมาย, เสยฺยธามิ มหานาม กุกฺกุฏียา
 อณฺฑทานิ ชฺชฺช วา ทสฺส วา ทฺวาทสฺส วา ตานํสํ
 กุกฺกุฏียา สัมมาชธฺสยิตานิ สัมมาปริเสจฺจิตานิ สัมมาปริภาวิตานิ;
 กิณฺโณปปี ตสฺสํ กุกฺกุฏียา น เหว อิจฺฉา อပ္ปํชฺชเชยฺย
 “อโห วตฺตเม กุกฺกุฏโปตกา ปาทนชฺชิลาย วา มุขตฺตณฺฑเกณ วา,
 อณฺฑโกสํ ปทาเลตฺวา โสตฺตํดินา อภินิพฺพิทเชยฺยณฺติ;
 เหวเมว โข มหานาม, ยโต อริยสาวโก เหว สลลสฺมึนฺโน
 โหติ, เหว อิทฺธิเยสุ คฺคตฺตทฺวาโร โหติ, เหว โกชเน
 มัตตํณฺณุ โหติ, เหว ชาครियมนฺนุคฺคโต โหติ, เหว สัตตฺติ
 สทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต โหติ, เหว จตฺตุนฺนํ ฉานานํ
 อภิจเจตฺสกานํ ทิวฺจฺจธมฺมํสฺสชวาทานํ นิกามฉลาภี โหติ, อภิจฉลาภี
 อภิสราภี; อโย วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก เสโข
 ปฏิปโท อปฺปจันฺตตยา สมานันฺโน, ภพฺโพ อภินิพฺพิทาย,
 ภพฺโพ สัมโพธาย ภพฺโพ อณฺตุตฺตํ โยคกัฆมฺมํสํ
 อธิคฺมาย, สโข สโต มหานาม อริยสาวโก อิมเมว อณฺตุตฺตํ
 อูปฺเปกฺขาสติปาริสฺสํ อี ฉาคมฺม, ฉเนกวิหิตํ ปุพฺพโพนฺวาสํ อณฺตุตฺตํ;
 เสยฺยณฺติ? เอกมฺมํ ชาตํ อเวมฺมํ ชาตฺติโย ๆ เป ๆ อิติ

สาการํ สอตุเทถํ อเนกวิหิตํ ปุพฺพพนฺวณํ อนุตฺตํ,
 อมมัลลํ ปจมาภินิพฺพิทา โหติ, กุกฺกุฏจฺฉาปกัลลสฺว อณฺฑโกสฺมํหา.
 สโข โส มหานาม อริยสวโก อิมํเยว อนุตฺตรํ อูปกฺขาสติ
 ปาริสฺสํ อี อาคัมม, ทิพฺเพน จักขุณา วิสฺสุตฺเตน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน
 ๆ เป ๆ ยถากัมมูปเด สตฺเต ปชานาติ; อมมัลลํ ทุตฺติยา
 ภินิพฺพิทา โหติ, กุกฺกุฏจฺฉาปกัลลสฺว อณฺฑโกสฺมํหา. สโข
 โส มหานาม อริยสวโก อิมํเยว อนุตฺตรํ อูปกฺขาสติ
 ปาริสฺสํ อี อาคัมม, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ
 บัลลภาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเวย อัมมํ สยํ อภิณฺเณ สจฺจิกิตฺวา
 อูปสํมบัชฺช วิหริติ; อมมัลลํ ทุตฺติยาภินิพฺพิทา โหติ.
 กุกฺกุฏจฺฉาปกัลลสฺว อณฺฑโกสฺมํหา. ยัมมํ มหานาม อริยสวโก
 สัลลัมมํ น โหติ, อิตฺมํบัลลํ โหติ จรณํ. ยัมมํ มหานาม
 อริยสวโก อนิรเรเยสุ คฺคตฺตทฺวาโร โหติ, อิตฺมํบัลลํ โหติ
 จรณํ. ยัมมํ มหานาม อริยสวโก โภชเน มตฺตคฺคณฺเณ
 โหติ, อิตฺมํบัลลํ โหติ จรณํ. ยัมมํ มหานาม อริยสวโก
 ชาครियมนุยุตฺโต โหติ, อิตฺมํบัลลํ โหติ จรณํ. ยัมมํ
 มหานาม อริยสวโก สตฺตทฺธี สตฺตอัมมํเหติ สมฺนํนาโค โหติ,
 อิตฺมํบัลลํ โหติ จรณํ. ยัมมํ มหานาม อริยสวโก จตฺตุนฺนํ
 ฉานานํ อากิเจตฺติกาณํ ทิฏฺฐจธัมมํสุขวิทฺวารานํ นิคามลภา โหติ
 อภิจันลภา อภิสฺสลภา, อิตฺมํบัลลํ โหติ จรณํ. ยัมมํ โข

มัชฌิมปัณณาสกเถ เสขปฏิปทาสุตฺตํ

๓๖

มหานาม อริยสาวโก อนเภาวีกิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ;
 เสยฺยณิกํ? เอกัมปิ ชาตํ ทิวะปิ ชาตโย ๆ เป ๆ อิติ สาธกํ
 สอฺกฺกเทสํ อนเภาวีกิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ; อิทัมปิ สัสสํ โหติ
 วิชฺชาเย. ยัมปิ มหานาม อริยสาวโก ทิพฺเพเน จักฺขณา วิสฺสุตฺตเอน
 อตฺตักกัณฺธมานุสฺสเณ ๆ เป ๆ ยถากัมมํมูเปเค, สัสสํเต ปชานาติ;
 อิทัมปิ สัสสํ โหติ วิชฺชาเย. ยัมปิ มหานาม อริยสาวโก ชาลวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปณฺณาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐิเจว ธัมมํ สยํ
 ธิมฺมิเต สจฺจํคิณฺหา อุปสัสมํชฺช วิหเรติ, อิทัมปิ สัสสํ โหติ
 วิชฺชาเย; อยํ วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก วิชฺชาลัมภันโน อิตฺธิ,
 จรณลัมภันโน อิตฺธิ, วิชฺชาจรณลัมภันโน อิตฺธิ. พหุทฺมฺนาเปสํ
 มหานาม สันถุมารเณ คาคา ภาสีตา:

ชัตติโย เสฏฺฐิโจ ชเน คัสสิ เป โคตตปฏิสสาริโน,

วิชฺชาจรณลัมภันโน โส เสฏฺฐิโจ เทวมานุเสติ:

สา โข ปเนสา มหานาม พหุทฺมฺนา สันถุมารเณ คาคา
 สุกฺคตา น พุคฺคิตา, สุกฺกาสิตา น พุพฺภาสิตา,
 อตฺตคฺคณฺหิตา โน อนตฺตคฺคณฺหิตา อณุมตา ภควาคาติ. อถ
 โข ภควา อวฺงฺงหิตวา อายัสสมันตํ อานันตํ อามันตํ
 “สาธุ สาธุ อานันตํ, สาธุ โข คีว อานันตํ กายํตวคฺคิตวานํ
 สักยานํ เสขปฏิปทํ ภาสีติ. อิตฺถมวเณ อายัสสมา อานันตํ,

၆၅

๑๖๖๖
 สุตตนต์บฏเก มัชฌิมนิกาย

สมณูปโบ สัตถา อโหสิ. อติตมนา กายลวิตถวา สักยา
 ายัสสมโต อานันตัสส ภาสิตํ อภินันตุนติ.

เลขปฏิปทาสุตต์ นิจจุตฺ ตติยํ

มีชัย ภูมิบัณฑิตกุล เก ไปตลียลุตติ

เอวัม เม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา อังคุตฺตวาปสุ วิหริติ;
 อาปนํ นาม อังคุตฺตรานํ นิคโม. อถ โข ภควา
 ปุพฺพพัณฺณสฺมยํ นิวาเสตฺวา บัดฺดจิวรมาทาย อาปนํ ปิณฺฑาทาย
 ปาวิสิ. อาปนเณ ปิณฺฑาทาย จีวิตา มโหโรหิตํ อธิกปาตปฏิกัณฺโธ,
 เยน อธิปตโร วณฺสํ โท, เตนุปลังกมิ ทิวาวิหาราย; ตํ
 วณฺสํ ทิ อชฺชโมคເຕວ, อธิปตฺรํ สิตํ รุกฺขมุเล ทิวาวิหาร
 นิสีทิ. โปคฺคิโยปิ โข คหปติ สัมปັນฺณนิวาสนปาปุโร-
 ฉิตฺตฺวาหนาทิ* ชมฺวหารํ อนุจฺจนฺมาโน อนุจฺจมาโน, เยน
 โส วณฺสํ โท, เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา ตํ วณฺสํ ทิ
 อชฺชโมคເຕວ, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา
 ภควตา สัทฺธิ สัมโมทิตฺ; สัมโมทนียํ กถํ สาธกนีย
 วิติสาเรตฺวา เอกมฺหานํ อฏฺฐาฬิ: เอกมฺหานํ ติตํ โข

ล. พ. นีวาสนปาวุธโน. • พ. นัตตูปาหโน.

ไปตลีย โศภิตี ภควา เอตทโวจ “ สัวิชชัณตี” โช
 โศภิตี อาสนานิ. สเจ อากังขสิ, นิสีทาติ. เอว วุตเต
 ไปตลีย โศภิตี “ โศภิตีวาเทเน มัม สมนเณ โคตโม
 สมุททวารตติ กุบีโต อนัตตมโน คุณิหิ อโหสิ. ทุตติยัมม
 โช ภควา ไปตลีย โศภิตี เอตทโวจ “ สัวิชชัณตี โช
 โศภิตี อาสนานิ. สเจ อากังขสิ, นิสีทาติ. ทุตติยัมม โช
 ไปตลีย โศภิตี “ โศภิตีวาเทเน มัม สมนเณ โคตโม สมุททวารตติ
 กุบีโต อนัตตมโน คุณิหิ อโหสิ. ทุตติยัมม โช ภควา ไปตลีย
 โศภิตี เอตทโวจ “ สัวิชชัณตี โช โศภิตี อาสนานิ. สเจ
 อากังขสิ, นิสีทาติ. เอว วุตเต ไปตลีย โศภิตี “ โศภิตีวาเทเน
 มัม สมนเณ โคตโม สมุททวารตติ กุบีโต อนัตตมโน
 ภควันติ เอตทโวจ “ ตยิทโก โภโคตม นัจฉินัน, ตยิท
 นัจฉิปปุริส; ยัม มัม ตวั. โศภิตีวาเทเน สมุททวารตติ. เต หิ
 เต โศภิตี อากาธา, เต ลิงลา, เต นิमितตา, ยถา ต
 โศภิติสสาติ. ตถา หิ ปน เม โภโคตม สัพเพ กัมมัตตา
 ปตีกัชิตตา, สัพเพ โวหารา สมุจฉินันติ. ยถา กถ
 ปน เต โศภิตี สัพเพ กัมมัตตา ปตีกัชิตตา, สัพเพ
 โวหารา สมุจฉินันติ. อิท เม โภโคตม ยัม อโหสิ ธนั วา
 ธันณั วา วชัณณั วา ชาตูป วา, สัพพัตถัง ปุตตานัน ทายัชช

๑ สัพพัตถัง ปุตตานัน ทายัชช

นิยยาคี; ตัตถาหิ อโนวาทิ, อนุปวาทิ, ขาสัจฉาตณปรโม
 วิหรามิ, เอวณัง เม โก โอบม สัพพะ กัมมัตตา ปฏิกัชิตตา,
 สัพเพ โวหารา สมุจฉินนาคิ. อัญญา ไช คีว คหปติ
 โวหารสมุจฉเอถ วเทสิ, อัญญา จ ปณ อริยัสส วินเย
 โวหารสมุจฉเอโต โหติติ. ยถา กถา ปณ ภันเต อริยัสส
 วินเย โวหารสมุจฉเอโต โหติ, สาธุ เม ภันเต ภควา ตถา
 ธัมมံ เทเสตุ. ยถา อริยัสส วินเย โวหารสมุจฉเอโต โหติติ.
 เตเนหิ คหปติ สุณามิ สาธุกัม มนสิโกโรหิ, ภาสัสสามะ,
 “เอว ภันเตติ ไช ปโตติโย คหปติ ภควโต บัจจัสสโลสิ
 ภควา เอกตโวจ “อวัจ ไช อิมะ คหปติ ธัมมา,
 อริยัสส วินเย โวหารสมุจฉเอตยา สัตตัตถิ. กตเม อวัจ
 อปานาติปาตัง นิสสัย ปานาติปาโต ปหาตัพพะ, ตินนทานัง
 นิสสัย อตินนทานัง ปหาตัพพะ, สัจจ วาจัง นิสสัย มุสาวาโต
 ปหาตัพพะ, อปัสสัน วาจัง นิสสัย ปัสสัน วาจา
 ปหาตัพพา, อคิธธิลอกัง นิสสัย คิธธิลอกัง ปหาตัพพะ,
 อนินทาโรธัง นิสสัย นินทาโรธัง ปหาตัพพะ, อโกธูปายาสัง
 นิสสัย โกธูปายาสัง ปหาตัพพะ, อนติมานัง นิสสัย
 อติมานัง ปหาตัพพะ; อิมะ ไช คหปติ อวัจ ธัมมา, สัตตเตน
 วุตตา วิตถาเวน อวิกัตตา, อริยัสส วินเย โวหารสมุจฉเอตยา

มีชัยมัยจนมาเสก ไปตลียตุต

ลัทธิคณินันตติ. เยเม ปน ภันเต ภควตา อัญญ ชัมเม,
 ลัทธิคณินันตติ. ภูตคา วิตถาเรน อวิภคคา, อริยัสส วินเย
 ไวยาหารสมุจเจตยา. ลัทธิคณินันตติ; สาธุ เม ภันเต ภควตา อิม
 อัญญ ชัมเม วิตถาเรน วิภชตุ อนุกัมโป อูปาทายาติ.
 เตนทิ คหปติ สุมภาติ สาธุกัม มนสิโกไวท, ภาสิตัสสามิติ.
 “เอว ภันเตติ โข ไปตลियो คหปติ ภควโต บัจจัสส สัสสิ.
 ภควตา เขตทโว “อปาณาติปาตํ นิธัสสยา ปาณาติปาโต
 ปหาตัพพะโทติ อิติ โข ปเนตัม ภูตค, กิณเฑตัม ปญฺจิ
 ภูตค.? อิต คหปติ อริยสวโก อิติ ปญฺจิตัพพะจิตติ “เยต
 โข อหิ สัจญโณชนานํ เขตฺตุ ปาณาติปาตํ อัสส, เตสํ
 สัจญโณชนานํ ปทานาย สมุจเจตยา ปญฺชนันโน; อหิงส
 โข ปน ปาณาติปาตํ อัสส, อตฺตคัมปิ มํ อูปาทาย
 ปาณาติปาตบัจจยา, อนุจฺจ วิณฺญ คหะเยยฺย ปาณาติปาตบัจจยา,
 กายัสส เกทา ปรมํ มรณา ภูตคคิ ปาญฺจกขา ปาณาติปาตบัจจยา,
 เขตเทว โข ปน สัจญโณชนํ, เกตํ นีวรณํ, ยทิตํ ปาณาติปาโต;
 เย จ ปาณาติปาตบัจจยา อุกัมเปตฺเตยฺย อตฺตา วิฆาตปริพาหา,
 ปาณาติปาตา ปญฺจิวิธัสส เอวํ เต อตฺตา วิฆาตปริพาหา
 น โหเนติ; “อปาณาติปาตํ นิธัสสยา ปาณาติปาโต ปหาตัพพะโทติ
 อิติ ยนํ ภูตค, อิตเมตํ ปญฺจิ ภูตค.

“ทินนทานํ นิธัสสยา อทินนทานํ ปหาตัพพนันติ อิติ

โฆ ปเนตฺตํ วุตฺตํ, กิณฺเจตฺตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ? อธิ คหปติ
 อริยสวโก อิติ ปฏิสฺสณํ จิกฺขติ “เยสํ โฆ อหํ สฺสณฺโณชนานํ
 เหตุ อตฺถินํ นาทายิ อัสสํ, เตสํ สฺสณฺโณชนานํ ปทานาย
 สมุจฺเจตฺตาย ปฏิปฺนํ โน; อหํ เจริญ โฆ ปณ อตฺถินํ นาทายิ
 อัสสํ, อตฺถคาปิ มํ ออุปเวทยิ อตฺถินํ นาทานํ บัจฺจาย, อนุวิจฺจ
 วิณฺญํ ครุเหยฺยํ อตฺถินํ นาทานํ บัจฺจาย, กายัสสํ เกทา
 ปรมํ มรณา หุตฺตคฺติ ปาฏิกัจฺจาย อตฺถินํ นาทานํ บัจฺจาย, เอตฺตเว
 โฆ ปณ สฺสณฺโณชนํ, เอตํ นิวรณํ ยทิตํ อตฺถินํ นาทานํ;
 เย จ อตฺถินํ นาทานํ บัจฺจาย อูปบิซฺแซยฺยํ อาสวํ วิฆาตปรีฬาทา,
 อตฺถินํ นาทานํ ปฏิวิเรตฺสสํ เหวตฺส เต อาสวํ วิฆาตปรีฬาทา
 น โหเนตฺติ, อตฺถินํ นาทานํ นิสฺสาย อตฺถินํ นาทานํ ปหาตัพพณฺติ
 อติ ปเนตฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตฺตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ.

“ อจฺจํ วาจํ นิสฺสาย มุสฺสวาโท ปหาตัพพโณติ. อิติ
 โฆ ปเนตฺตํ วุตฺตํ, กิณฺเจตฺตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ? อธิ คหปติ
 อริยสวโก อิติ ปฏิสฺสณํ จิกฺขติ. “เยสํ โฆ อหํ สฺสณฺโณชนานํ
 เหตุ มุสฺสวาเท อัสสํ, เตสํ สฺสณฺโณชนานํ ปทานาย
 สมุจฺเจตฺตาย ปฏิปฺนํ โน; อหํ เจริญ โฆ ปณ มุสฺสวาเท
 อัสสํ, อตฺถคาปิ มํ ออุปเวทยิ มุสฺสวาเท บัจฺจาย, อนุวิจฺจ
 วิณฺญํ ครุเหยฺยํ มุสฺสวาเท บัจฺจาย, กายัสสํ เกทา ปรมํ มรณา
 หุตฺตคฺติ ปาฏิกัจฺจาย มุสฺสวาเท บัจฺจาย, เอตฺตเว โฆ ปณ

สัณโณชนัน, เอตํ นีวรณํ, ยถิทํ มุสาวาโท; เป จ มุสาวา
ทบัจจยา อุปัชฌายะยัง อาสวา วิมาตปริฬาหา, มุสาวาทา
ปฏิวิตัสส เหวส เต อาสวา วิมาตปริฬาหา น โหนติ;
สัจจํ วาจํ นิสสัย มุสาวาโท ปหาตัพพะตติ อิติ ยันตํ
วุตตํ, อิทเมตํ ปฏิจจํ วุตตํ.

“ อปัสฺสณํ วาจํ นิสสัย มัสฺสณา วาจา ปหาตัพพะตติ อิติ
โซ ปเนตํ วุตตํ, กิณฺเจะตํ ปฏิจจํ วุตตํ? อธิ อหปติ
อริยสวโก อิติ ปฏิสฺสณํ จิกฺขติ “ เยสํ โซ อหํ สัณโณชนานํ
เหตุ มัสฺสณวาโจ อัสสํ, เตสํ สัณโณชนานํ ปหานาย
สมุจฺเจตทาย ปฏิบັນโน; อหฺณฺเจะว โซ ปน มัสฺสณวาโจ
อัสสํ, อตฺตํ มํ อุปวเตยฺย มัสฺสณวาทบัจจยา, อานุจิจ
วิณฺญู ครเหยฺย มัสฺสณวาทบัจจยา, กายัสสํ เกทา ปรมํ มรณา
ทุคฺคตํ ปาฏิกงฺขา มัสฺสณวาทบัจจยา, เขตเทว โซ ปน
สัณโณชนัน, เอตํ นีวรณํ, ยถิทํ มัสฺสณวาจา; เป จ
มัสฺสณวาทบัจจยา อุปัชฌายะยัง อาสวา วิมาตปริฬาหา, มัสฺสณาย
วาทาย ปฏิวิตัสส เหวส เต อาสวา วิมาตปริฬาหา
น โหนติ. “ อปัสฺสณํ วาจํ นิสสัย มัสฺสณา วาจา ปหาตัพพะตติ
อิติ ยันตํ วุตตํ, อิทเมตํ ปฏิจจํ วุตตํ.

อติทฺธิโลภํ นิสสัย คิณฺโธโลภํ ปหาตัพพะตติ
โซ ปเนตํ วุตตํ, กิณฺเจะตํ ปฏิจจํ วุตตํ? อธิ อหปติ

อริยสาวโก อิติ ปฏิสัณฺหิจักขติ “ เยสํ โข อหํ สัณฺโณชณานํ
 เหตุํ คีทํ ธิโณภี อัสสํ, เตสาหํ สัณฺโณชณานํ ปทานาย
 สมุจฺเจตายนํ ปฏิบັນโน; อหฺณฺจเว โข ปน คีทํ ธิโณภี
 อัสสํ อตฺตํ มํ อุปาทะเยยํ คีทํ ธิโณภีจัจจา, อนุวิจฺจ
 วิญฺญู ครเหยฺยํ คีทํ ธิโณภีจัจจา, กายัสสํ เกทา ปรมํ มรณา
 ทุคฺคํ ปาฏิกงฺขา คีทํ ธิโณภีจัจจา, เจตเทว โข ปน
 สัณฺโณชณํ, เจตํ นีวรณํ, ยทิตํ คีทํ ธิโณภี; เป จ คีทํ ธิโณ
 ภีจัจจา อุบฺบิซฺเซยฺยํ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, อคิตํ ธิโณภี
 เอวํ เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โทหนฺติ; “ อคิตํ ธิโณภี
 นิสฺสํสา ย คีทํ ธิโณภี ปหาตัพพะโต อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ
 ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

อนินฺทาโรสํ นิสฺสํสา ย นินฺทาโรโส ปหาตัพพะโต อิติ
 โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิลฺเลตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อธิ คหปติ
 อริยสาวโก อิติ ปฏิสัณฺหิจักขติ “ เยสํ โข อหํ สัณฺโณชณานํ
 เหตุํ นินฺทาโรสํ อัสสํ, เตสาหํ สัณฺโณชณานํ ปทานาย
 สมุจฺเจตายนํ ปฏิบັນโน; อหฺณฺจเว โข ปน นินฺทาโรสํ อัสสํ,
 อตฺตํ มํ อุปาทะเยยํ นินฺทาโรสํจัจจา, อนุวิจฺจ วิญฺญู
 ครเหยฺยํ นินฺทาโรสํจัจจา, กายัสสํ เกทา ปรมํ มรณา ทุคฺคํ
 ปาฏิกงฺขา นินฺทาโรสํจัจจา, เจตเทว โข ปน สัณฺโณชณํ,
 เจตํ นีวรณํ, ยทิตํ นินฺทาโรโส; เป จ นินฺทาโรสํจัจจา

อุปัชฌายะ อัสวา วิฆาตปริฬาหะ, อนินทาโรธัสส เหวส เต
 อัสวา วิฆาตปริฬาหะ น โหนติ; “อนินทาโรธัส นิสสัย
 นินทาโรธัส ปหาตัพพะตติ อิติ ยันตัง วุตตัง อิทเมตัง
 ปฏิจัจจ วุตตัง.

อโกธูปายาสัง นิสสัยโกธูปายาสัง ปหาตัพพะตติ อิติ
 โข ปเนตัง วุตตัง, กิณเเจตัง ปฏิจัจจ วุตตัง; อิท คหปติ
 อริยสาวโก อิติ ปฏิสัจจกัชติ “เยสึ โข อหัง สัจฉโณชนานัง
 เหตุโกธูปายาสัง อัสสั, เตสัหัง สัจฉโณชนานัง ปหานาย
 สมุจเจตหาย ปฏิบันโน; อหังเจะ โข ปน โกธูปายาสัง
 อัสสั, อัสสัมา มัง อูปาทะยังโกธูปายาสัมมัจจายา, อมูวัจจ
 วิญญู ครุเหยังโกธูปายาสัมมัจจายา, กายัสสั เกทา ปรมัง มรรคา
 หุคคตติ ปาฏิกังขา โกธูปายาสัมมัจจายา, เอตเทว โข ปน
 สัจฉโณชนัง, เอตัง นีวรณัง, ยทิตังโกธูปายาสัง; เย จ
 โกธูปายาสัมมัจจายา อุปัชฌายะ อัสวา วิฆาตปริฬาหะ, อโกธูปา
 ยาสัสส เหวส เต อัสวา วิฆาตปริฬาหะ น โหนติ; “อโกธูปา
 ยาสัง นิสสัยโกธูปายาสัง ปหาตัพพะตติ อิติ ยันตัง
 วุตตัง, อิทเมตัง ปฏิจัจจ วุตตัง.

อนติมานัง นิสสัย อนติมานัง ปหาตัพพะตติ, อิติ โข
 ปเนตัง วุตตัง, กิณเเจตัง ปฏิจัจจ วุตตัง; อิท คหปติ อริยสาวโก

อิติ ปฏิสันนิจิธชติ. “ เยสํ โข อหํ สันนิโลชนานํ เหตุ
 อติมานิ อัสสํ. เตสาหํ สันนิโลชนานํ ปหานาย สมุจฺเจตหาย
 ปฏิบันโน; อหํญเจะ โข ปน อติมานิ อัสสํ, อตฺตํ
 มํ อปวเทยฺย อติมานบฺบิจฺจา, อนุวิจฺจ วิณฺญฺ คมเหยฺย
 อติมานบฺบิจฺจา, กายัสสํ เวตา ปรรํ มรณา พุคฺคตํ ปาฏิกงฺขา
 อติมานบฺบิจฺจา, เขตฺเทว โข ปน สันนิโลชนํ, เขตํ นีวเรณ
 ยทิตํ อติมานโน; เย จ อติมานบฺบิจฺจา อุပ္ปชฺชชยฺยฺยํ อาสวา
 วิฆาตปริฬาหา, อนติมานัสสํ เอวสฺส เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา
 น โหนฺติ; “ อนติมานํ นิสฺสํย อติมานโน ปหาตฺถํโพติ.
 อิติ ยนํตํ วุตฺตํ อิตเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. อิม โข คหปติ
 อญฺฺจ อัมมา, สขิตฺเตน วุตฺตา วิตถาเรน อวิภตฺตา,
 ये อริยสฺส วิเนเย ปหานาย โวหารสมุจฺเจตหาย สวตฺตณฺติ;
 น เตวํ ตาว คหปติ อริยสฺส วิเนเย สัพฺเพน สัพฺพิ
 สัพฺพตา สัพฺพิ โวหารสฺส สมุจฺเจโต โหตฺติ. ยถา กถํ
 ปน ภาณเต อริยสฺส วิเนเย สัพฺเพน สัพฺพิ สัพฺพตา สัพฺพิ
 โวหารสมุจฺเจโต โหติ, สาธุ เม ภาณเต ภควา ตถา อัมม
 เทเสฏฺฐ; ยถา อริยสฺส วิเนเย สัพฺเพน สัพฺพิ สัพฺพตา
 สัพฺพิ โวหารสฺส สมุจฺเจโต โหตฺติ. เตนทํ คหปติ
 สุนาหิ สาธุกํ มนสิคโรหิ, ภาสิสฺสํมิตฺติ. “ เอวํ ภาณเต
 โข ปโตลฺโย คหปติ ภควโต บฺบิจฺจสฺสํ. ภควา เขตฺทโวจ.

“เสยฺยถาปิ คหปติ กุกฺกโร ชีฆรฺจฉาทุพฺพัลลียปรโต,
 โคฆาฏกัณฺโฐนํ บัจฺจุบฺบัจฺจโร อัสสํ; ตเมนํ กังโข โคฆาฏโก วา
 โคฆาฏกัณฺโธวาสี วา, อัญฺจิกังกลํ สุนิกัณฺโठํ นิกัณฺโठํ นิम्मํลํ
 โลหิตมกฺกชิตํ อุกฺกัณฺเณยฺย; ตํ กิ มัจฉนฺติ คหปติ อปฺน
 โส กุกฺกโร อมฺ, อัญฺจิกังกลํ สุนิกัณฺโठํ นิกัณฺโठํ นิम्मํลํ
 โลหิตมกฺกชิตํ ปเลหฺนํโต* ชีฆรฺจฉาทุพฺพัลลีย ปฏฺวิเนยฺยชาติ.
 โน เหตุ ภาณเต. ตํ กิสฺส เหตุ? อหํ หิ ภาณเต อัญฺจิกังกลํ
 สุนิกัณฺโठํ นิกัณฺโठํ นิम्मํลํ โลหิตมกฺกชิตํ, ยาวเทว จ ปน
 โส กุกฺกโร กิลมถัสส วิฆาตัสส ภาติ อัสสํ; เหวเมว
 โข คหปติ อริยสํวโก อิติ ปฏฺฐิสมฺมจิกขติ อัญฺจิกังกลุปมา
 กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺธชา พหุปายาสา, ชาติินโว
 เอตฺถ ภายํ โยติ; เหวเมตํ ยถาภูตํ สัมมยฺยมัจฉนฺตว ภาติว,
 ยายํ อุกฺเปกฺขา นานตฺตํ นานตฺตํ, ตํ อภินิวัชเชตฺวา,
 ยายํ อุกฺเปกฺขา เอกตฺตํ เอกตฺตํ, ยตฺถ สัพฺพะโส โลกา
 มิสฺสุปาทานา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ, ตเมว อุกฺเปกฺขํ ภาเวติ.

เสยฺยถาปิ คหปติ คิชฺโฆ วา กังโข วา กุลโล วา,
 มัสสเปตฺติมาทาย อุกฺกัณฺเณยฺย; ตเมนํ คิชฺฌนฺตว กังขาบิ กุลลาบิ
 อนุปตฺติว อนุปตฺติว วิตฺถเจยฺย วิราเจยฺย; ตํ กิ มัจฉนฺติ
 คหปติ. สเจ โส คิชฺโฆ วา กังโข วา กุลโล วา, ตํ มัสสเปตฺติ

* ปเลหฺนํ. ปเลหฺนํโต.

พ. กังโก วา.

น ชีปโปเมว ปฏินิสสัชชเยยฺย, โส ตโตนิทานํ มรณํ वा นิคคัจฉเยยฺย
 มรณมัตตํ वा ทุกขัณฺเฑ. เอวํ ภันเต. เอวเมว โข คหปติ
 อริยสวโก อิติ ปฏิสันนิจักขติ “มัสเปสุปฺปมา กามา วุตฺตา
 ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา, อาทินโว เอตถ ภิกฺขุโยติ;
 เอวเมตํ ยถาภูตํ สัมมัมบิบบันฺณาย ทิสฺวา ยายํ อูเปกฺखा
 นานตฺตา นานตฺตลิตา, ตํ ยถินิวชเชตฺวา, ยายํ อูเปกฺखा เขกคฺค
 เขกคฺคตฺตา, ยตถ สัพฺพโส โลกามิสฺสุปาทานา อปริเสสสา
 นิรุชฺฌณฺติ, ตमेว อูเปกฺขี ภเวติ.

เสยฺยถาปิ คหปติ ปุริโส อาทิตตํ ตินฺนุกกํ อาทาย
 ปติวาทํ คจฺฉเยยฺย; ตํ กิ มณฺเณสํ คหปติ, สเจ โส ปุริโส
 ตํ อาทิตตํ ตินฺนุกกํ น ชีปโปเมว ปฏินิสสัชชเยยฺย; ตตฺถ
 สว อาทิตตํ ตินฺนุกกํ หัตถํ वा ทเหยยฺย, พาหุํ वा ทเหยยฺย,
 อัมบิทรํ वा อัมบิทรํ वा อังคปจฺจิจฺจํ वा ทเหยยฺย; โส
 ตโตนิทานํ มรณํ वा นิคคัจฉเยยฺย มรณมัตตํ वा ทุกขัณฺเฑ.
 เอวํ ภันเต. เอวเมว โข คหปติ อริยสวโก อิติ ปฏิสันนิจักขติ
 “ตินฺนุกฺกุปฺปมา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา, อาทินโว
 เอตถ ภิกฺขุโยติ; เอวเมตํ ยถาภูตํ สัมมัมบิบบันฺณาย ทิสฺวา
 ๆ เป ๆ ตमेว อูเปกฺขี ภเวติ.

เสยฺยถาปิ คหปติ อังคารกาสุ, สาธิกโพรสา, ปุรา
 อังคารานํ วิตัจจิกานํ วิตถุमानํ, อถ ปุริโส อาคจฺฉเยยฺย

ชีวิตุกาโม อมรตูกาโม สุขกาโม ทุกฺขปฏิกฺขโล ตเมนิ
เทวํ พลวันโต ปุริสา นานาพาหาสุ คเหตฺวา, อังคารกาสุ
อุปกัถเฌยฺยัง; ตํ ก็ มัจฉิมิมปณินาสเก คหปติ, อปฺนุ โส ปุริโส
อิตฺติจิจฺจเวว กายํ สันนํมาเมยฺยาคิ. โน เหนฺตํ ภาณเต. ตํ
กิสฺส เหนฺตํ วิจิตฺตํ ภาณเต ตสฺส ปุริสสฺส “อิมัจฉิมิม
อังคารกาสุ ปณินาสกํ. ตโตนิทานํ มรณํ วา นิคคฺจํนิคคฺจํ
มรณมตฺตํ วา ทุกฺขมตฺตํ. เอวเมว โข คหปติ อริยสวโก
อิตฺติ ปุริสสฺส”

“อังคารกาสุปมา กามา วุตฺตา ภควตา
พหุทุกฺขํ พหุปายาสํ, อาทินโว เอตฺถ ภิกฺขุโยติ; เอวเมตฺ
ยถากุตํ สัมมิมิมปณินาสกํ ทิสฺวา ๆ เป ๆ ตเมว อุเปกฺขํ ภาเวติ.

เสยฺยถาปิ คหปติ ปุริโส สุปฺปํกํ บัลดฺยํ,
อารามวามเนยฺยํกํ วณวามเนยฺยํกํ ภูมิวามเนยฺยํกํ ไปกฺขรณิ
วามเนยฺยํกํ, โส ปุริสสฺส น กิณฺจํ บัลดฺยํ; เอวเมว
โข คหปติ อริยสวโก อิตฺติ ปุริสสฺส จิจฺจติ “สุปปํกุปมา
กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขํ พหุปายาสํ, อาทินโว
เอตฺถ ภิกฺขุโยติ. ๆ เป ๆ ตเมว อุเปกฺขํ ภาเวติ.

เสยฺยถาปิ คหปติ ปุริโส ยาจิตกํ โภคํ ยาจิตฺวา
ยานํ โอโรเปยฺยํ ปวรมณิกุณฺฑลํ, โส เทหิ ยาจิตเทหิ โภคเทหิ
ปุริสสฺส ปุริสสฺส, อมฺตวาทนํ ปุริสสฺส; ตเมนิ ชโน
ทิสฺวา เอว วเทยฺย. “โภคํ วต โภ ปุริโส, เอว กิ

รูกข์ บัลลเสยฺย สัมมัตถนผลฉฺจ อุปัตถนผลฉฺจ, ตัสส เอวมัสส
 “ อยฺ รูกข์ โข สัมมัตถนผลฉฺจ อุปัตถนผลฉฺจ, นัตถิ จ กานิจิ
 ผลานิ ภูมิมิ ปกิตานิ, น โข ปนาหิ ชานามิ รูกข์ อภิชฺยหิตุ
 ยนฺ อนุนาหิ อิมํ รูกข์ มุลโต เสดฺวา ยาวตตถฉฺจ ชาเทยฺย,
 อุจฺจิงคฉฺจ ปุเรยฺยนํหิ, โส ตํ รูกข์ มุลโต ฉินฺนเทยฺย, ตํ ก็
 มัจฺฉติ คหปติ, อมุโก โส ปริโส ปถมํ รูกข์ อารุณโห,
 สเจ โข โส น ชียํปมว โอโรเทยฺย, ตัสส โส รูกข์
 ปตฺตนิโต หิตํ ว ภาณฺเชยฺย, ปาหิ ว ภาณฺเชยฺย,
 ชฉฺฉนฺตํ ว ฉฉนฺตํ ว ยังคปจฺจิงค ภาณฺเชยฺย, โส
 ตโตนิทานํ มรณํ ว นิลลํจเอยฺย มรณมตฺตํ ว ทุกฺขํนํติ,
 เอว ภาณฺเต เอว ม. ข คหปติ อริยสวโก อิติ ปฏิสฺสํจิกฺขติ
 “ รูกข์ผลูปมา อิมํ รูกฺศา ภควตา พุทฺธุชา พุทฺธปายาสา,
 อาทินโว เอตถ ภาณฺโยติ, เอวเมตํ ยถาภูตํ สัมมัตถนผลฉฺจ
 ทิสฺวา ยายํ อุเปกฺขา นานตฺตา นานตฺตลิตา, ตํ อภินิวิชฺเชตฺวา,
 ยายํ อุเปกฺขา เอตตฺตา เบกตฺตลิตา, ยถา สทฺทพโส โลกามิตฺตปา
 ทานา อปริเสสา นิรุชฺฉนฺตี, ตเมว อุเปกฺขํ ภาเวติ.

สโห โส คหปติ อริยสวโก อิมเมว ออนุตฺตรํ
 อุเปกฺขาสติปาวิสุทฺธิ อารยํ, อเนกวิหิตํ ปทฺทเนवासํ ออนุตฺตรํ;
 เสยฺยถิหํ? เอกมฺปิ ชาตี เทวํปิ ชาตีโย. ๆ เป ๆ อิติ สากา

สอทุทเทส อเนกวิหิตี ปุพฺพเพนิวาส์ อนุสฺสริติ. สโช โส
 คหปติ อริยสวโก อิมเมว อนุตฺตรํ อูปะกัชาสติปาริสุตฺธิ
 อาคัมม, ทิพฺเพน จักขุณา วิสุทฺธเณ อติกัณฺธมานุสฺสเณ,
 สัตฺเต นัตฺถิ จมมานะ อูปะยัสฺสมานะ, ธีเน ปณฺเฑ, สุวัณฺเณ
 ทุพฺพพัฒฺเต, สุกฺเต ทุกฺเต ๗ เป ๗ ยถากัมมูปะเค สัตฺเต
 ปชานาติ. สโช โส คหปติ อริยสวโก อิมเมว อนุตฺตรํ
 อูปะกัชาสติปาริสุตฺธิ อาคัมม, อาสวานํ ขยา อนาชาโว เจโตวิมุตฺติ
 ปญฺญาวิมุตฺติ ทิฏฺฐิเจว อัมมเ สยํ อภิณฺเณ สัจฺฉิกัถวา
 อูปัสสมัปฺปช วิหริติ; เอตฺตาวตา โช คหปติ อริยสฺส วินเย
 สัพฺเพน สัพฺพิ สัพฺพทา สัพฺพิ โวหารสมุจฺเจโท โหติ. ต
 ก็ มณฺเฑติ คหปติ, ยถา อริยสฺส วินเย สัพฺเพน สัพฺพิ
 สัพฺพทา สัพฺพิ โวหารสมุจฺเจโท โหติ; อปฺนุ ตว เอรูป
 โวหารสมุจฺเจทํ อตฺตนิ สมมุปฺปัสสีติ. โก จาหํ ภันเต. โย จ
 อริยสฺส วินเย สัพฺเพน สัพฺพิ สัพฺพทา สัพฺพิ โวหารสมุจฺเจโท
 อารกาหํ ภันเต อริยสฺส วินเย สัพฺเพน สัพฺพิ สัพฺพทา
 สัพฺพิ โวหารสมุจฺเจทา. มยํ ทิ ภันเต ปุพฺเพ อัญญ
 ติตฺถิเย ปรีพฺพาชเก อนาชาเนเยว สมานะ อาชาเนยาคิ
 อมณฺเฑนิมิตฺ, อนาชาเนเยว สมานะ อาชาเนยโกชนํ โกชมิท,
 อานาชาเนเยว สมานะ อาชาเนยัญญาเน จมมิท. ภิกฺขุ มน
 มยํ ภันเต อาชาเนเยว สมานะ อาชาเนยาคิ อมณฺเฑนิมิตฺ,

อาชานีเยว สฺมาเน อนาชานีโยโกชนํ โภจิมหิ, อาชานีเยว
 สฺมาเน อนาชานีโยภูจฺจาเน รุขิมหิ. อิทานิ ปน มยํ ภันเต
 อัจฉริตํ ทิเอยะ ปรีพพาซเก อนาชานีเยว สฺมาเน อนาชานียาติ
 ชานิสฺสํ, กนาชานีเยว สฺมาเน อนาชานีโยโกชนํ โภจิสฺสํ,
 อนาชานีเยว สฺมาเน อชานีโยภูจฺจาเน รุเปสฺสํ, ภิกฺขุ
 ปน มยํ ภันเต อาชานีเยว สฺมาเน อาชานียาติ ชานิสฺสํ,
 อาชานีเยว สฺมาเน อาชานีโยโกชนํ โภจิสฺสํ, อาชานีเยว
 สฺมาเน อาชานีโยภูจฺจาเน จ.เปสฺสํ, อชเนลลิต วต เม ภันเต
 ภควา สมนนฺตุ สมนนเปมํ สมนนฺตุ สมนนํ ยีเปสํ, สมนนฺตุ
 สมนนการวํ. อภิกฺกณฺตี ภันเต, อภิกฺกณฺตี ภันเต. เสยฺยถาปิ
 ภันเต นิกุชฺชิตํ วา อุกุชฺเชยฺย, ปญฺจิณฺณํ วา วิวเรยฺย,
 มุฬฺหิสฺสํ วา มัลลํ อาจิกฺเขยฺย, อन्नํ อการวํ วา เกลบฺบิซฺชิตํ อารเยย
 “ จักขุมฺมํ โท รุปานิ ทักขินฺตติ;” เอวเมว ภควตา
 อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต; เอสาหิ ภันเต ภควนฺตี
 สรณํ คจฺจามิ ธมฺมณฺจ ภิกฺขุสฺสณฺจ, อปาสกํ มํ ภควา
 อารेतฺถ อชฺชตฺตเค ปาณูปेतํ สรณํ คตฺตํ ติ.

* สหฬ. ทัก ขินฺตติ.

โปตลียสูตรํ นิฏฺฐิตํ จตุตฺถํ

มัชฌิมปิณฑนาลเก ชีวกสูตรํ

เอวํ เม สุตฺ. เภํ สมยํ ภควา ราชสเห วิหริติ ชีวกัสส
 โกमारภัจจัสส อัมมเทเว. ธตฺ โข ชีวกโก โกमारภัจโจ, เยน
 ภควา, เตนุปลังกมิ; อูปลังกมิตฺวา ภควันตํ ภีวาเทตีวา
 เอกมณฺตํ นิสิตฺ. เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข ชีวกโก โกमारภัจโจ
 ภควันตํ เอตทโวจ “สุตฺเมตํ ภันเต” “สมณํ โคตมํ
 อุตฺทิสฺส ปาณํ อารภันติ, ตํ สมโณ โคตโม ชานํ อุตฺทิสฺส
 กตํ มลํ ปรีกฺขชติ ปฏิจจํ กัมมณฺตํ. เป เต ภันเต
 เอวมาหฺสุ “สมณํ โคตมํ อุตฺทิสฺส ปาณํ อารภันติ, ตํ
 สมโณ โคตโม ชานํ อุตฺทิสฺส กตํ มลํ ปรีกฺขชติ
 ปฏิจจํ กัมมณฺตํ, กัจจํ เต ภันเต ภควโต วุตฺตวาทีโน,
 น จ ภควันตํ อญฺเฐน อัมมมัลลํ จานุอัมมํ
 พฺยาภโรนฺติ; น จ โกจิ สหอัมมโก วาหานฺนาโต คาเรยฺหฺตณํ
 อาคัจฉตติ. เป เต ชีวก เอวมาหฺสุ “สมณํ โคตมํ อุตฺทิสฺส
 ปาณํ อารภันติ, ตํ สมโณ โคตโม ชานํ อุตฺทิสฺส
 กตํ มลํ ปรีกฺขชติ ปฏิจจํ กัมมณฺตํ, น เม เต วุตฺตวา
 ทีโน, อัมมมัลลํ กัจจํ มํ เต อสฺสตา อญฺเฐน. ตีหิ
 โข อหํ ชีวก จฺานเห มลํ อปริโกคฺชนฺติ วทามิ, ติฏฺฐจํ
 สุตฺติ ปวิสฺสํกิตฺ. อิมเหติ โข ธนํ ชีวก ตีหิ จฺานเหติ มลํ

อปริโกธันตี วทามิ. คีหิ โข อหํ ชั่วก จ्ञานะหิ มลํ
 ปริโกธันตี วทามิ, อทวิจฺจํ อสุตํ อปริสํกิตํ. อิมะหิ โข
 อหํ ชั่วก คีหิ จ्ञานะหิ มลํ ปริโกธันตี วทามิ. อิต
 ชั่วก ภิกขุ อัจฉริยํ คามํ วา นิละมํ วา อูปนิสํสาบ วิหริตี.
 โส เมตํตาถหคเตน เจตสา เอกํ หิํ มริตฺวา วิหริตี,
 ตถา กุติยํ, ตถา คติยํ, ตถา จตุตฺตํ. อิติ อุตฺธมโธ ติริ
 สัพเพหิ สัพเพตฺตคตยา สัพเพทวํนํ โลกํ เมตํตาถหคเตน เจตสา
 วิปฺปเจเน มหํคตเตน อัมปมาเนเน ยเวเรน อทฺธิยาบํชเจเน
 มริตฺวา วิหริตี. ตเมเน คหปคํ วา คหปคํปุตฺโต วา อุปสงฺก
 มริตฺวา สํวาทนยา ภักเตเน นิมนํเตติ; อากังขมาโน ชั่วก
 ภิกขุ อธิวาเสตี. โส ตัสสลา รัตติยา อัจฉริเยเน ปุพฺพพนฺท
 สมยํ นิวาเสตีวา บัดตจิวรมาทาย, เขเน ตัสส คหปคิสฺส วา
 คหปคิปุตฺตัสส วา นิเวเสน, เตเนปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา บัณฺฑิตเต
 อาสเน นิสิตติ. ตเมเน โส คหปคิ วา คหปคิปุตฺโต วา,
 ปณฺเฑเน บัณฺฑิตปาเตเน ปรีวีสติ. ตัสส น เอวํ โหตี
 “สาธุ วต มายํ คหปคิ วา คหปคิปุตฺโต วา, ปณฺเฑเน
 บัณฺฑิตปาเตเน ปรีวีสติ; อโห วต มายํ คหปคิ วา คหปคิ
 ปุตฺโต วา, อายคิมํบิ เอเวเปเน ปณฺเฑเน บัณฺฑิตปาเตเน
 ปรีวีสติยาติ, เอวํมํบิ ตสฺส น โหติ. โส ตํ บัณฺฑิตปาตํ อลลิตโต
 อมฺจุตฺติโต อนันฺตนาบํนโน อาทินวตัสสลาวิ นิสิตฺตเจเนมฺญํโน

อจฺเจเน ปุทฺธังมัยมํ นิวาเสตฺวา มัตตจิวรมาทาย, เยน
 ตัสส คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา นิเวสณํ, เทนุปลงฺกมํ;
 อุปลงฺกมิตฺวา มณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสิตฺติ, สมณํ โส
 คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา, ปณฺเฑเน มณฺณปาเตเน ปริวีสิตฺติ.
 ตัสส น เหวํ โหติ “สาธุ วต มายํ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา,
 ปณฺเฑเน มณฺณปาเตเน ปริวีสิตฺติ; อโห วต มายํ คหปติ วา
 คหปติปุตฺโต วา, อายติมํมํ เหวรฺอุปเน ปณฺเฑเน มณฺณปาเตเน
 ปริวีสยฺยาคิ, เหวมํมัสส น โหติ, โส ตํ มณฺณปาตํ
 อคฺคิโต อมุจฺฉิโต อมฺชฺชมาบฺบโน อาทึนวทฺธสฺสวํ นิสฺสวณบฺบโน
 ปรีกฺขณฺชติ, ตํ กิ มณฺณลํ ชิวก อมฺนุ โส ภิกฺขุ ตัสมิ
 สมเย อคฺคทฺทียาพาทาย วา เจเตติ, ปรีกฺขทฺทียาพาทาย วา เจเตติ,
 อุภยทฺทียาพาทาย วา เจเตตฺติ, โน เหนํ ภันเต, มนุ โส ชิวก
 ภิกฺขุ ตัสมิ สมเย ตํ อนวชฺชเวย อาहारํ อาหาเรตฺติ,
 เหวํ ภันเต, ตุํ เม ตํ “หิราหฺมา อูเปกฺขาวีหริติ, ตมฺไม
 อิทํ ภันเต, ภควา ตักฺขิ กิฏฺฐโส, ภควา หิ ภันเต
 อูเปกฺขาวีหริติ, เยน โข ชิวก วาเคน เยน โทเสน เยน
 โมเหเน วิหเสวา อัสสํ, อรติวา อัสสํ, ปฏฺฐิขวา อัสสํ
 โส วาโค โส โทโส โส โมโห ตถาคตฺตัสสํ ปณีโน, อูจฺฉินฺนมนุโค
 ตาลาวตฺถุโค เณวาวงฺกโค อายตํ อุนฺนปฺปาตมฺมโม สเจ โข
 เต ชิวก อิทํ สันธาย ภาสิตํ อุนฺนทานมิ เต เอตฺถนฺติ,

เอตทเว' โข ปณ เม ภันเต สันธาย ภาสิตันติ.

โย โข ชีวก ตถาคคํ วา ตถาคคสํวากํ วา อารกตํ ปาณํ
 อารกตํ, โส ปัจจํหิ จาเนหิ พหุ อปฺปุลฺลํ ปสวติ; ยัมปิ
 โส คหปติ เอวมาห " คจฺฉน อมฺกํ นาม ปาณํ อารกตํ,
 อิมินา ปตฺเมน จาเนน พหุ อปฺปุลฺลํ ปสวติ; ยัมปิ โส
 ปาโณ คคํปฺปเวธเกน ฉานียมาโน กุทฺธโมทนัสสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ,
 อิมินา ปฏฺฐิสฺสเวเทติ, ยัมปิ ปาณํ อารกตํ, ยัมปิ
 โส เอวมาห " อิมินา ปาณํ อารกตํ, อิมินา ตติเยน
 จาเนน พหุ อปฺปุลฺลํ ปสวติ; ยัมปิ โส ปาโณ อารกตมาโน
 กุทฺธโมทนัสสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ, อิมินา จตุตฺเถน จาเนน พหุ
 อปฺปุลฺลํ ปสวติ; ยัมปิ โส ตถาคคํ วา ตถาคคสํวากํ วา อคฺคํปฺปเยน
 อัสสํเวเทติ, อิมินา ปัจจํเมน จาเนน พหุ อปฺปุลฺลํ ปสวติ;
 โย โข ชีวก ตถาคคํ วา ตถาคคสํวากํ วา อุกฺกัณฺณํ ปาณํ
 อารกตํ, โส อิมหิ ปัจจํหิ จาเนหิ พหุ อปฺปุลฺลํ ปสวตฺติ.
 เอวํ วุตฺเต ชีวโก โกมารภักโจ ภควันตํ เอตทโวจ
 " อจฺฉนริยํ ภันเต, อคฺคํภักโต ภันเต. กคฺคํปฺปิยํ วต ภันเต
 ภิกฺขุ อาหารํ อาทาเรณฺติ, ฉนฺวชฺชํ วต ภันเต ภิกฺขุ อาหารํ
 อาทาเรณฺติ. อภิกกัณฺธํ ภันเต, อภิกกัณฺธํ ภันเต. เสยฺยถาปํ
 ภันเต นิคุชฺชิตํ วา อุกฺกัชฺเชยฺย, ปฏฺฐิจฺฉนํ วา วิวเรยฺย,
 มุทฺธิหัสสํ วา มคฺคํ อจฺฉนริยํ, ฉนฺธกาเร วา เกลมฺมชฺชิตํ

ธาวะรียะ “จักขุมนัโธ รุเปนิ ทักขัณัตติ; เขวเมว ภควตา
 ธเนกปริยาเยน ธัมโม ปกาสิโต; เสดาหัง ภันเต ภควันตัง
 สรณัง อัจฉามิ ธัมมัญญัง ภิกขุสัณณัง, อุปาสกัม มัม ภควา
 ธาเรตุ อัสสัคคัง ปาณเปตัง สรณคตังติ.

ชีวภุสสุต นิฏฐิตัง บัณฺฑัม

มัชฌิมนิพนธ์ภาคที่ ๑ อุปาลิวาทสุต

เอวัม เม สุตัง. เอกัง สมยํ ภควา นาคีณิทายํ วิหริ
 ปาวาริกัมพลเน. เตเน โข ปน สมเยเน นิคัณโธ นาลุปฺปโต
 นาคีณิทายํ ปฏิวาติ, มหติยา นิคัณโธปรีสาเย สัตถิ. ธ
 โข ทิฆมบัสสี นิคัณโธ นาคีณิทายํ มัคคิยาเย จิตฺวา
 มัจฉาภัตตัง มัคคิยาเยปฏิกกัณโธ, เยเน ปาวาริกัมพลน, เยเน
 ภควา เทนุปลังกมิ; อุปปลังกมิตฺวา ภควตา สัตถิ ธัมมิก;
 ธัมมิกนียํ กถํ ภควาณียํ วิตติภเวตฺวา เอกมณฺติ อัจฉาติ.
 เอกมณฺติ จิตฺ โข ทิฆมบัสสี นิคัณโธ ภควา เขตฺตโวจ
 “อวิชขัณติ โข ทิฆมบัสสี ยาสณานิ, สเจ ธากังขสิ,
 นิสิหาคิ. เอว วุตเต ทิฆมบัสสี นิคัณโธ อัมมญฺทรํ นิจ
 ยาสณํ สหเวตฺวา เอกมณฺติ นิสิห. เอกมณฺติ นิคัณน โข
 ทิฆมบัสสี นิคัณโธ ภควา เขตฺตโวจ “อติ ปน ตบัส

นิคังโก นามภูตโต กัมมานิ บัญญาเปติ, ปาบัลล
 กัมมัลล กิริยาย ปาบัลล กัมมัลล ปวัตติยาติ. น โข อารุโ
 โค โสทม อาริณณ นิคันถัลล นามภูตธัลล “กัมม
 กัมมนัลล บัญญาเปตุ, “ถันนัง ถันนังติ โข อารุโ
 โสทม อาริณณ นิคันถัลล นามภูตธัลล บัญญาเปตุนติ.
 กติ ปน ตบัลล นิคังโก นามภูตโต ถันนังนิ บัญญาเปติ,
 ปาบัลล กัมมัลล กิริยาย ปาบัลล กัมมัลล ปวัตติยาติ.
 ตินิ โข อารุโ โสทม นิคังโก นามภูตโต ถันนังนิ
 บัญญาเปติ, ปาบัลล กัมมัลล กิริยาย ปาบัลล กัมมัลล
 ปวัตติยา; เถยภักโข กายถันนัง, วจิตันนัง, มโนถันนังติ.
 กิ ปน ตบัลล อังณเฑว กายถันนัง, อังณัง วจิตันนัง,
 อังณัง มโนถันนังติ. อังณเฑว อารุโ โสทม กายถันนัง,
 อังณัง วจิตันนัง, อังณัง มโนถันนังติ. อิมลํ ปน
 ตบัลล ตินณัง ถันนังนิ เหว ปฏวิภักตังนิ เหว ปฏวิสิฏฺฐัง,
 กตมํ ถันนัง นิคังโก นามภูตโต มหาสาวิชฺชตวํ บัญญาเปติ
 ปาบัลล กัมมัลล กิริยาย ปาบัลล กัมมัลล ปวัตติยา; ยถิ วา
 กายถันนัง, ยถิ วา วจิตันนัง, ยถิ วา มโนถันนังติ. อิมลํ
 โข อารุโ โสทม ตินณัง ถันนังนิ เหว ปฏวิภักตังนิ เหว
 ปฏวิสิฏฺฐัง, กายถันนัง นิคังโก นามภูตโต มหาสาวิชฺชตวํ
 บัญญาเปติ, ปาบัลล กัมมัลล กิริยาย ปาบัลล กัมมัลล

บัพผาเปมิ, ปาบัลล กัมมัสส กิริยาบ ปาบัลล กัมมัสส
 ปวตฺติยา; ยถิ วา กายกัมม, ยถิ วา วาจิกัมม, ยถิ วา
 มโนกัมมัตถิ. โฉนฺท โข ยถิ ตปัสสตี กัมมัสส กัมมมานํ
 เหว ปฏฺวิวิภตฺตานํ เหว ปฏฺวิวิภจฺจํ, มโนกัมมํ มหาวัชชตรํ
 บัพผาเปมิ, ปาบัลล กัมมัสส กิริยาบ ปาบัลล กัมมัสส
 ปวตฺติยา; โข ตถา กายกัมม โข ตถา วาจิกัมมัตถิ.
 “มโนกัมมัตถิ อวุโส โสคน วเทถิ. “มโนกัมมัตถิ
 ตปัสสตี วทามิ. ๆ เปฯ “มโนกัมมัตถิ อวุโส โสคน วเทถิ.
 “มโนกัมมัตถิ ตปัสสตี วทามิตถิ. อธิทฺท ติชฺชตปัสสตี นิสฺสันโต
 ภจฺจวํสํ อมฺมํ กถาวตฺตุนํ ยาวตฺติยํ ปฏฺฐิจาเปตฺวา
 อฏฺฐายาสนา, เขน นิลลํโต อวุโส, เสนุปลํจมิ.

เตน โข ปน สมฺเขน นิลลํโต นวฺวปฺปโต มหติยา
 คีทฺธิปวสยา ตตฺถ นิสฺสันโต โสคน ทถาปิยา อูปาธิปมุขาย.
 อตฺถทสา โข นิลลํโต นวฺวปฺปโต กิณฺณวํสํ นิลลํโต ทูรโตว
 อวฺสํโส กิณฺณวํสํ นิลลํโต เตะทโว “หันท
 กุทฺธํ นุ ตวํ ตปัสสตี อวฺสํโส ทิวาทิวสฺสาติ. อิตฺถิ โข
 ยถิ ภาณฺเต อวฺจํจามิ, สมณัสส โคตมัสส สันตฺติกาติ.
 อหุ ปน เต ตปัสสตี สมฺเขน โคตเมน ตตฺถิ โกจิเทว
 กถาสฺสลาโปติ. อหุ โข เม ภาณฺเต สมฺเขน โคตเมน
 ตตฺถิ โกจิเทว กถาสฺสลาโปติ. ยถากถํ ปน เต ตปัสสตี

๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

อาโรเปตฺถามิ; ตว เม สมฺมโน โคตโม ตถา ปติจฺฐุหิ ตฺสตี,
 ยถา ภทฺถันเตน ตบฺบตฺตนา ปติจฺฐาขีตํ. เสยฺยถาปิ นาม
 เมว ปุริโส กัมมโน นนฺทโก โสมนํ คุหคฺคา อากัฏฺเฒเยยฺย
 ปวิคฺชเยยฺย ติมฺมปวิคฺชเยยฺย; เมวเมวาทิ ฌณฺเฏ โคตม
 วมฺมณ จาถิ. อากัฏฺเฒตฺถามิ ปวิคฺชิตฺถามิ ติมฺมปวิคฺชิตฺถามิ;
 เสยฺยถาปิ นาม เมว ปุริโส โสถฺเทหิกากัมมกาโร, มหฺนตํ
 โสถฺเทหิกากิตฺถมฺมํ ติมฺมกโร อุตฺตกรหเต ปกฺกขิปฺปวํ กัณฺโณ
 คเหตฺวา, อากัฏฺเฒเยยฺย ปวิคฺชเยยฺย ติมฺมปวิคฺชเยยฺย; เมวเมวาทิ
 ฌณฺเฏ โสถฺ เทวณฺ วาถิ. เมวเมวตฺถามิ ปวิคฺชิตฺถามิ
 ติมฺมปวิคฺชิตฺถามิ; เสยฺยถาปิ นาม เมว ปุริโส โสถฺเทหิกากิตฺ
 ทาถิ กัมมโน คุหคฺคา, โสถฺเยยฺย ติมฺมเยยฺย ติมฺมโสมเยยฺย.
 เมวเมวาทิ ฌณฺเฏ โสถฺ เทวณฺ วาถิ, โอธุนิธฺตม
 นิทฺธมฺมตฺถามิ ติมฺมโสมเยยฺย; เสยฺยถาปิ นาม กุณฺนโร ตฺถุ จิหายโน
 กัมมิกํ ปาเปชฺชํ โสถฺเทหิกา, ฌณฺเฏโสถฺ นาม กิพฺพิตชาตํ
 ติมฺมิ; เมวเมวาทิ ฌณฺเฏ โคตมํ สาถนโธวํ กัมมณฺเฒ กิพฺพิตชาตํ
 กิพฺพิตตฺถามิ. หันนํ จาถิ ภทฺถันตํ ตฺถามิ, สมณํตฺส โคตมํตฺส
 ติมฺมํ อถาวตฺตฺถมํ วาถิ อาโรเปตฺถามิ. ตฺถมํ ตว คุหปติ,
 อถาวตฺส โสมนํตว ติมฺมํ อถาวตฺตฺถมํ วาถิ อาโรเปหิ;
 ยถิ วา คุหปติ ฌณฺเฏโสถฺ โสมนํตว วาถิ อาโรเปยฺย
 ฌณฺมตฺตํ วา นิคฺคํโก ตว วาถิ.

เม ตปฺปิ วิชฺชาเนน วิชฺชาเนน สัจฺฉํ โภจิเทว กถาเสถไปติ.
 ยถาเม ปมฺ เถ ภันเต ย...
 โภจิเทว กถาเสถไปติ. ...
 กิชาเนน นิสฺสันเนน ...
 อปฺปวาทํ อปฺปวาทํ ...
 ภควันตํ เอตทโว “สาธุ สาธุ ภันเต ...
 ยถา ตํ สุตวทา สวณเณ สัมมเทว สัจฺฉํ สาธนํ ยาจานันเตน,
 เจวเมว กิชาเนน นิสฺสันเนน ภควโต พยาภาติ, กิณฺหิ
 โสภติ สวโร ...
 อปฺปนิยาบ, ธมฺ โย กายกัณโธว มหาสวโร ...
 สัมมัสส กิณฺยาบ ปาปัสส สัมมัสส ปวตฺติยา, โน ตถา
 วจิกัณโธ, โน ตถา มโนกัณโธติ. สจฺ โย ตวํ อหปติ
 สจฺเจ ปติฏฺฐาย มนฺตยฺยาติ, กิยา โน เขตฺถ กถาเสถไปติ.
 สจฺเจ ... ปติฏฺฐาย มนฺตยฺยาติ, โยสุ โน เขตฺถ
 กถาเสถไปติ. ตํ กิ มนฺตยฺยาติ อหปติ อธิสฺส นิสฺสันโธ
 อาพาธโก ทุกฺขโต เภสฺสิดาโน, สฺสิดาโนปฏฺฐิจิตฺโต
 อุนฺนโหทกปฏฺฐิเสว, สฺสิดาโน กถา กมฺบยฺ,
 ... อหปติ นิสฺสันโธ นาฏปุตฺโต ตตฺถปตฺต
 ... อตฺติ ภันเต มโนสฺสตา นาม เทวา, ตตฺถ
 ... อปฺปวาทิ. ตํ กิ สฺส เตสุ อตฺติ ภันเต มโนปฏฺฐิจิตฺโต

เอตถ กทาตลลาโปติ. กิณจาบี ภาณเต ภควา เวมาท,
 ธน โข กายทนต์โทว มหาตวรัชเตโว ปาบัลล กัมมัลล
 กิริยาย ปาบัลล กัมมัลล ปวัตติยา; โน ตถา วจิตันโท,
 โน ตถา มโนทนต์โทติ. ตํ กิ มัลลณสิ คหปติ “อโย นาพินทา
 อิทธาเวว ฝิตา จ พุชชา อากิณณมนุสสาติ. เอว ภาณเต,
 อโย นาพินทา อิทธาเวว ฝิตา จ พุชชา อากิณณมนุสสาติ.
 ตํ กิ มัลลณสิ คหปติ “อิธ ปุริโส อาคัจเฌย อุกขิตตาสโก,
 โส เอว เวทย “อิห ยาวติกา อิมิสสา นาพินทาย
 ปาณา, เต เณณ ชเนน เณณ มุหุตเตน เอกัม มัลล
 เอกัม มัลลปณช กิณตัมมิติ. ตํ กิ มัลลณสิ คหปติ “ปโหติ
 นุ โข โส ปุริโส ยาวติกา อิมิสสา นาพินทาย ปาณา,
 เต เณณ ชเนน เณณ มุหุตเตน เอกัม มัลล เอกัม
 มัลลปณช กาคุนติ. ทสมี ภาณเต ปุริสา, วิสมี ภาณเต
 ปุริสา, ตีสมมี ภาณเต ปุริสา, จัตตาฬีสมมี ภาณเต
 ปุริสา, ชันณฉาฬีสมมี ภาณเต ปุริสา นีปัปโหณติ, ยาวติกา
 อิมิสสา นาพินทาย ปาณา, เต เณณ ชเนน เณณ
 มุหุตเตน เอกัม มัลล เอกัม มัลลปณช กาคุ, กิณทิ โสภติ
 เอโก นโว ปุริโสติ. ตํ กิ มัลลณสิ คหปติ “อิธาคัจเฌย
 สมโน วา พหัมมโน วา อิทธีมา เจโตวสีปัตโต, โส

เอรุ ฆราวาส " อหิ อิม นาฬินันท์ เณร มโนปโทเสน
 ภัสสิม กิณณิโก. ตํ ก็ มัจฉลิ คหปติ " ปโทติ นุ โข
 ไส สมนโน วา พวามโน วา ติธมา เจโตวณิปัตโต โห
 นาฬินันท์ เณร มโนปโทเสน ภัสสิม กิณณิโก. ทลบี
 ภาณโต นาฬินันท์, วิธมบี ภาณโต นาฬินันท์, ติธมบี ภาณโต
 นาฬินันท์, จัตตาทิธมบี ภาณโต นาฬินันท์, ติธมาธมบี
 ภาณโต นาฬินันท์. ปโทติ ไส สมนโน วา พวามโน วา
 " อติธมา เจโตวณิปัตโต อิม นาฬินันท์ เณร มโนปโทเสน
 ภัสสิม กิณณิโก. ไสภติ เอกา ทวา นาฬินันท์. คหปติ
 มนลิกโรหิ, มนลิกโรหิ โข ทวี คหปติ พยัคโรหิ น
 โข เต สันธิยติ ปุริเมนา วา บัจฉิม, บัจฉิเมนา วา ปุริเม.
 ภาณิตา โข ปน เต คหปติ เสา วาจา " สัจเจ อหิ
 ภาณโต ปติฐจาบ มนเคธัมมิ, โหตุ โน เขตติ กถาสลลาปติ,
 กิณณิโก ภาณโต ภควา เขวมาท, ธน โข กายทณฺโทว
 มหาสารวชชโตโร ปาบัลล กัมมัสส กิริยาบ ปาบัลล กัมมัสส
 ปวัตติยา, โน ตถา วจิตันโท, โน ตถา มโนทณฺโทติ.
 ตํ ก็ มัจฉลิ คหปติ " สุตฺตโน ทณฺทกิริณณิ กาลิงคารณณิ
 เมชฌารณณิ มาตังการณณิ อรณณิ อรณณิภูตฺตติ. เอรุ
 ภาณโต, สุกฺก เม ทณฺทกิริณณิ กาลิงคารณณิ เมชฌารณณิ
 มาตังการณณิ อรณณิ อรณณิภูตฺตติ. ตํ ก็ มัจฉลิ คหปติ

“ อธิสสิ เท ภิกขุ “ เณร ตํ ทักขณทักขณัง กาลิงคารณัง เมธว
 รัมโป มาตังการณัง อรณัง อรณณภูตัตติ. สตุ เมตํ ภิกขุ
 “ อธิสสิ มโนปโทเสน ตํ ทักขณทักขณัง กาลิงคารณัง เมธว
 รัมโป มาตังการณัง อรณัง อรณณภูตัตติ. คหปติ คหปติ
 มนณิกโรหิ, มนณิกโรหิ ขา ควํ คหปติ พยากรโรหิ.
 น ขา เท สันธิยติ ปุริเนน วา อธิสสิ. อธิสสิ วา ปุริ-
 ภาติกา ขา ปน เท คหปติ เสาธ วา “ สันธิ อธิ ภิกขุ
 ปติฏฐาย มัตตัสสสัม, โหตุ โน. เสาธ กตวณฺเณปติ.
 ปุริเมนาหํ ภันเต. โยมัมเนน ภควโต ชัตตมโน ภิกขุ ขา,
 อธิสสิ อิมานิ ภควโต วิจิตตานิ. อธิสสิ ปุริภาณานิ
 สัตตุกาโม เสาธํ ภควโต. มัตตนิคคัสสํ. เสาธ สันธิ.
 อธิสสิ. ภันเต, อธิสสิ. ภันเต. เสาธ สันธิ. ภิกขุ
 นิคฺขชิตํ วา อุกฺกชฺชเย, อธิสสิ. วา อธิสสิ. เสาธ
 วา มัตตํ อธิสสิ, อธิสสิ. วา เสาธ สันธิ. เสาธ
 “ อธิสสิ. รุปานิ ทักขณทักขณัง; เสาธํ ภควตา. เสาธ ปุริยา. เสาธ
 อธิสสิ. ปกาติ. เสาธํ ภันเต. ภควโต. เสาธ. อธิสสิ
 อธิสสิ. อธิสสิ. อธิสสิ. อธิสสิ. อธิสสิ. อธิสสิ. อธิสสิ. อธิสสิ.
 ปาณูปติ. สวรรคตัตติ. * เสาธ สันธิ. ขา คหปติ. กโรหิ, เสาธ สันธิ.
 อธิสสิ. เสาธ สันธิ. เสาธ. โหติ. อธิสสิ. อธิสสิ. ”

* สันธิ. ปาณูปติ. สวรรคตัตติ. * สันธิ. อธิสสิ.

ภควโต ภิกขุโยโส อตฺตมโน ธฺวักโข, ยํ มํ ภควา
 เอวมาห “อนุวิจฺเจการํ โข คหปติ กโรหิ, อนุวิจฺเจกาโร
 ตุมฺหาทิสานํ ญาตมฺมุสฺसानํ สาธุ โหตฺติ. มํ หิ ภันเต
 อญฺญตฺตติยา สาวกํ ลภิตฺวา เกวลกัปปํ นาพีนํ ปฏากํ
 ปรีทเธยฺยํ” ตูณํ อมฺหากํ คหปติ สาวกัสมํ ปุณฺโณตฺติ.
 ธจฺจ ปน มํ ภควา เอวมาห “อนุวิจฺเจการํ โข คหปติ กโรหิ,
 อนุวิจฺเจกาโร หิ ตูณํ อมฺหากํ ญาตมฺมุสฺसानํ สาธุ โหตฺติ.
 เอเตหิ ภันเต กุติเยมฺหิ ภควันตํ สวณํ เสตฺถมฺหิ มณฺณํ
 ภิกขุสฺสํมณฺญ, อุปลวกํ มํ ภควา สาเรตุ อชฺชตฺตเค ปาณูปติ
 สวณํมณฺญํ ทวักกํ โข เท คหปติ นิสฺสํมณฺญํ โยปาลกํ
 กุทํ, เยน ภควํ อุปทกฺกํ ปิณฺณูปกํ ทวักกํ มณฺณํ เยนยาสิตฺติ.
 อิมํปาหํ ภันเต ภควโต ภิกขุโยโส มัชฺคาย อตฺตมโน
 ธฺวักโข, ยํ มํ ภควา เอวมาห “ทิสฺวตฺตํ โข เท คหปติ
 นิสฺสํมณฺญํ โยปาลกํ กุทํ, เยน เตสํ ปุณฺณกานิ ปิณฺณูปกํ
 ทวักกํ. มณฺณํ เยนยาสิตฺติ. ตุํ เมตํ ภันเต” อมฺโห โสโสม
 เอวมาห “มยฺหเมว ทานํ ทวักกํ, นาลฺลเนตํ ทานํ
 ทวักกํ. มยฺหเมว สาธกานํ ทานํ ทวักกํ, นาลฺลเนตํ
 สํวากานํ ทานํ ทวักกํ. มยฺหเมว ทินฺนํ มหฺนํ, นาลฺลเนตํ
 ทินฺนํ. มยฺหเมว. มยฺหเมว สาธกานํ ทินฺนํ. มหฺนํ,

[illegible]

อด โข ภควา อูปาติสสั คหปติสสั ธนุပ္พุทโธถัม ภคสสิ.
 เติยธัมมํ? ทานถัมมํ สัสสถถัมมํ สัสสคถัมมํ, กามานัมมํ อาหีนว
 โสการํ ถักิถณัมมํ เนหิขัมมํ อาหีนว ปภาเสสสิ, ยथा
 ภควา อัมมวาทิ อูปาติ คหปติ กัสสัจจถัมมํ มุทฺธัจจถัมมํ วิเนยฺยฉนัจจถัม
 อุตฺตมัจจถัมมํ ปถันนัจจถัมมํ, อด ภา ธนุอุปทานัมมํ สัมมุตฺตมัจจ
 อัมมมเทสฺสนา, ตัม ปภาเสสสิ ทุณฺหิ ธนุอุปทานัมมํ นิโรธมมํ มัจฉถัมมํ เติยธัมม
 นามํ สุตฺตมมํ วักกถัมมํ อปคตภาทิกมมํ สัมมมเทว, วรรณํ ปตติสสัสมมเทยฺย,
 เอวเมว อูปาติสสั คหปติสสั สัสสมุโขว อาสเน วิจฺฉ
 วิตมลํ สัมมมจฺฉกขุ อูปาติ “ ยมํ กิณฺหิ ธมฺมุตฺตมมมมม,
 สุตฺตมมมมมม นิโรธอัมมมมมม.

[illegible]

เขต วิชชติ, ยัม สมโน โคตโม ขุปาลิสฺส คหปติสฺส
 สวากตฺตํ อุปคัจฉะยยาติ. ทติยัมปิ โข ทิฆมบฺบสฺสํ นิคฺคณฺโ
 นิคฺคณฺถํ นาฏปุตฺตํ เขตทโวจ “ สุตํ เมตํ ภันเต ” ขุปาลิ
 กิร คหปติสฺสํ สมณสฺสํ โคตมสฺสํ สวากตฺตํ อุปคโตติ.
 อัญฺจํ โข เขตํ คบฺบสฺสํ ธนวกาโส, ยัม ขุปาลิ คหปติ
 สมณสฺสํ โคตมสฺสํ สวากตฺตํ อุปคัจฉะยย. ถานันจ โข
 เขตํ วิชชติ, ยัม สมโน โคตโม ขุปาลิสฺส คหปติสฺส
 สวากตฺตํ อุปคัจฉะยยาติ. ทติยัมปิ โข ทิฆมบฺบสฺสํ นิคฺคณฺโ
 นิคฺคณฺถํ นาฏปุตฺตํ เขตทโวจ “ สุตํ เมตํ ภันเต ” ขุปาลิ
 กิร คหปติ สมณสฺสํ โคตมสฺสํ สวากตฺตํ อุปคโตติ. อัญฺจํ
 โข เขตํ คบฺบสฺสํ ธนวกาโส, ยัม ขุปาลิ คหปติ สมณสฺสํ
 โคตมสฺสํ สวากตฺตํ อุปคัจฉะยย. ถานันจ โข เขตํ วิชชติ,
 ยัม สมโน โคตโม ขุปาลิสฺส คหปติสฺสํ สวากตฺตํ อุปคัจฉะยย.
 หนฺนทาหํ ภันเต คัจฉามิ, ยาว ชานามิ “ ยถิ วา ขุปาลิ
 คหปติ สมณสฺสํ โคตมสฺสํ สวากตฺตํ อุปคโต, ยถิ วา โนติ.
 คัจฉํ ทวํ คบฺบสฺสํ, ชานาหิ “ ยถิ วา ขุปาลิ คหปติ
 สมณสฺสํ โคตมสฺสํ สวากตฺตํ อุปคโต, ยถิ วา โนติ.

๑๑ โข ทิฆมบฺบสฺสํ นิคฺคณฺโ, เยน ขุปาลิสฺส คหปติสฺส
 นิเวสนํ, เทนุปลงกมิ. ยถิทสา โข โทวาริโก ทิฆมบฺบสฺสํ
 นิคฺคณฺถํ ทูไรว อาคัจฉนฺนํ, ทิสฺวาน ทิฆมบฺบสฺสํ นิคฺคณฺถ

เขตทวโจ “ ตัญญู ภันเต, มา ปาวสี, อัสสัคคเค อูปาลิ
 คหปติ สมนัสส โคตมัสส สวากคัคค อูปคโต นาวญุ ทวาร
 นิคคณโต นิคคณโต, นาวญุ ทวาร ภควโต สวากาณ
 ภิกขุณ ภิกขุณ อูปาสกาน อูปาสกาน. เสง เต ภันเต
 มินทกณ นิคคณโต, เขตทวโจ ตัญญู; เขตทวโจ เท อทริสสันตติ.
 “ น เม อวโส มินทกณ อัสสัคค วตวา คโต ปญนิวัตตติวา,
 เยน นิคคณโต นาวญุคคโต เคนุปลังกมิ; อูปปลังกมิวา
 นิคคณโต นาวญุคคโต เขตทวโจ “ สัจจเยว โข ภันเต, ย
 อูปาลิ คหปติ สมนัสส โคตมัสส สวากคัคค อูปคโต; เขต
 โข เท อหิ ภันเต นาสคค “ น โข เม ค ภันเต
 รุจเติ, ย อูปาลิ คหปติ สมนัสส โคตมัสส วาเท อโรเปเย.
 สมนเณ เท ภันเต โคตโม มายาวิ อวัญญุณิ มาย ชานาติ,
 ยาย อัจฉลิตติณยานิ สวาก อวัญญุเทติ. อวัญญุ
 โข เท ภันเต อูปาลิ คหปติ สมนเณ โคตเมน อวัญญุณิยา
 มายาชาติ. อัจฉาน โข เขต ทิมตบัสสิ อวกาโส, ย
 อูปาลิ คหปติ สมนัสส โคตมัสส สวากคัคค อูปคัจฉเยย.
 ตาณนัง โข เขต วิชชติ. ย สมนเณ โคตโม อูปาลิสส
 คหปติสส สวากคัคค อูปคัจฉเยยชาติ. ทุคคัมปิ โข ทิมตบัสสิ
 นิคคณโต นิคคณโต นาวญุคคโต เขตทวโจ “ สัจจเยว, โข
 ภันเต, ย อูปาลิ คหปติ สมนัสส โคตมัสส สวากคัคค

อุพฺพเตหิ อักขหิ อาคัจเฌยฺหะ เอวเมว โย ทวี คหปติ
 “ คัจฉามหิ ภันฺเต สมณัสส โคตมัสส วาที อาโมเปกฺกมฺหิ,
 คณฺหิมา มหตาสิ วาทีสมายฺเณ ปฏิมุโกโก อาคโค. อวํฐฺโง
 โข สึ คฺวี คหปติ สมณเณ โคตเมเน อวํฐฺฐนียา มายายาคิ.
 ภาตฺถิกา ภันฺเต อวํฐฺฐนึ มายา, กถฺยานิ ภาตฺ
 อวํฐฺฐนึ มายา. ปียา เม ภันฺเต ภาตฺสาโลหิตา อิมาย
 อวํฐฺฐนียา อวํฐฺฐเญยฺมฺ, ปียานมฺมํ เม อัสส ภาตฺสาโลหิตานํ
 ทิฆรตฺถํ ทิตาย สุขาย. สัพเพ เจปํ ภันฺเต ชตฺติยา
 อิมาย อวํฐฺฐนียา อวํฐฺฐเญยฺมฺ, สัพเพธานมฺมํ บัธฺส ชตฺติยานํ
 ทิฆรตฺถํ ทิตาย สุขาย. สัพเพ เจปํ ภันฺเต ทิฆรตฺถา
 ๆ เป ๆ เวสฺสสา ๆ เป ๆ สุทฺธอา อิมาย อวํฐฺฐนียา
 อวํฐฺฐเญยฺมฺ, สัพเพธานมฺมํ บัธฺส สุทฺธานํ ทิฆรตฺถํ ทิตาย
 สุขาย. เณโกโก โหติ อิมํ โลโก สมารโก สหฺรหฺมโก
 สหฺรหฺมโก โหติ อิมํ โลโก. อิมาย อวํฐฺฐนียา
 อวํฐฺฐเญยฺมฺ, เณโกโก โหติ อิมํ โลโก. สมารกัสส สหฺรหฺมกัสส
 สหฺรหฺมกํ พราหฺมณียา. ปชาย สเทวมณฺณสฺส ทิฆรตฺถํ ทิตาย
 สุขายาคิ. เตเนหิ ภันฺเต อูปมํ เท กริสฺสามิ, อูปมายนํ เอกัจเจ
 วิณฺญํ ปุริสา ภาตฺติคัสส อตฺถํ ชานนฺติ.

ภุตปฺพหิ ภันฺเต อณฺเณตรัสส พราหฺมณัสส ชินฺณัสส
 วุทฺธมฺมัสส มหตฺถกัสส ททรา มานวิกา ปชاپตี อโหติ

อัปภินิ อุปวิชาณนา. เอว โข ภันเต สทา มานวิกา ตัม
 พหัมมณเฑ เขตตโวจ “ คัจฉน ตวั พหัมมณ, อาปณา
 มกฺกัจฉาปกัม กิณิตฺวา อเนหิ, โย เม กุมารกัณฺฐ กิฬุปนโก
 ภวิสฺสตีติ. เอวํ วุตฺเต ภันเต โส พหัมมโน ตัม มานวิกัม
 เขตตโวจ “ อาลเมหิ ตาว โภติ, ยาว วิชายสี. สเจ
 ตวั โภติ กุมารกัม วิชายสีสสี, ตัสสเตา เต อหัม อาปณา
 มกฺกัจฉาปกัม กิณิตฺวา อานิสฺสามิ; โย เต กุมารกัณฺฐ กิฬุปนโก
 ภวิสฺสตีติ. สเจ ปน ตวั โภติ กุมารกัม วิชายสีสสี, ตัสสเตา
 เต อหัม อาปณา มกฺกัจฉาปกัม กิณิตฺวา อานิสฺสามิ; ยะ เต
 กุมาริกาย กิฬุปนิกา ภวิสฺสตีติ. ตฺติยัมปิ โข ภันเต
 สทา มานวิกา ตัม พหัมมณเฑ เขตตโวจ “ คัจฉน ตวั พหัมมณ,
 อาปณา มกฺกัจฉาปกัม กิณิตฺวา อเนหิ, โย เม กุมารกัณฺฐ
 กิฬุปนโก ภวิสฺสตีติ. ตฺติยัมปิ โข ภันเต โส พหัมมโน
 ตัม มานวิกัม เขตตโวจ “ อาลเมหิ ตาว โภติ, ยาว
 วิชายสี. สเจ ตวั โภติ กุมารกัม วิชายสีสสี, ตัสสเตา เต
 อหัม อาปณา มกฺกัจฉาปกัม กิณิตฺวา อานิสฺสามิ; โย เต
 กุมารกัณฺฐ กิฬุปนโก ภวิสฺสตีติ. สเจ ปน ตวั โภติ กุมารกัม
 วิชายสีสสี, ตัสสเตา เต อหัม อาปณา มกฺกัจฉาปกัม กิณิตฺวา
 อานิสฺสามิ; ยะ เต กุมาริกาย กิฬุปนิกา ภวิสฺสตีติ. ตฺติยัมปิ
 โข ภันเต สทา มานวิกา ตัม พหัมมณเฑ เขตตโวจ “ คัจฉน ตวั พหัมมณ,

“ พราหมณ์, อาปณา มกฺขัจฉาปโก กิณตีว่า อาเนหิ,
 โย เม กุมารกัสส กิฬापनโก ภวีสสตีติ. เอ โข ภันเต
 โส พราหมโณ สัสสา มานวิกา ย สวรัตโต ปฏิพัทธจิตโต
 อาปณา มกฺขัจฉาปโก กิณตีว่า อาเนหิว่า ตํ มานวิกํ
 เขตทโว “ อยํ เต โภเต มยา อาปณา มกฺขัจฉาปโก
 กิณตีว่า ขาเนโต, โย เต กุมารกัสส กิฬापनโก ภวีสสตีติ.
 เอวํ วุตเต ภันเต ส่า มานวิกา ตํ พราหมณํ เขตทโว
 “ สวเร ตวํ พราหมณ อิมํ มกฺขัจฉาปโก อาทาย, เยน
 รัตตปาณิ รชกปุตโต เตनुปลังกมิ; สวเร ตวํ รชกปณ
 รชกปุตตํ เอวํ วเทหิ “ สวเร ตวํ รชกปณ อิม
 มกฺขัจฉาปโก ปิตาวเลปนํ นาม รังลชาตํ วชิตํ อาโกฏิตปจจา
 โกฏิตํ อุกโตภาควิมภฺฐันตี. เอ โข ภันเต โส พราหมโณ สัสสา
 มานวิกา ย สวรัตโต ปฏิพัทธจิตโต มกฺขัจฉาปโก อาทาย,
 เยน รัตตปาณิ รชกปุตโต, เตनुปลังกมิ; อูปลังกมิตฺวา
 รัตตปาณิ รชกปุตตํ เขตทโว “ อิจฺฉามหํ สัมม รัตตปาณิ
 อิมํ มกฺขัจฉาปโก ปิตาวเลปนํ นาม รังลชาตํ วชิตํ อาโกฏิตปจจา
 โกฏิตํ อุกโตภาควิมภฺฐันตี. เอวํ วุตเต ภันเต รัตตปาณิ
 รชกปุตโต ตํ พราหมณํ เขตทโว “ อยํ โข เต ภันเต
 มกฺขัจฉาปโก รังลคฺชโม หิ โข, โน อาโกฏนคฺชโม, โน

นิพนธ์นิพนธ์นิพนธ์. เอวเมว โข ภัณฑ์ พาณานิ นิคณณณ
 วาโท รังคักขโม หิ โข พาณานิ, โน มณฺฑิตานิ โน
 อนุโยคักขโม โน วิมฺชชนัคฺขโม. เอว โข ภัณฑ์ โส
 พราหฺมโณ อปฺเพน สมฺเยน นวํ ทุสฺสยัค อายา, เยน
 รัตตปานิ รชกปุตฺโต, เตนุปลังกมิ; อุตฺตงฺกมิตฺวา รัตตปานิ
 รชกปุตฺตํ แเขตทวโจ “ อิจฺฉามหิ สัมมํ รัตตปานิ อิมํ
 นวํ ทุสฺสยัค ปิตาวเรปนํ นาม รังคชาตํ รจิตํ อาโกฏ
 ตบฺบิจาโกฏฺฐิตํ อุกโตภาควิมฺภุจฺจันตํ. เอวํ วุตฺเต ภัณฑ์
 รัตตปานิ รชกปุตฺโต พราหฺมณํ แเขตทวโจ “ อิทํ โข
 เต ภัณฑ์ นวํ ทุสฺสยัค รังคักขมณฺเฑว อาโกฏนัคฺขมณฺเฑ
 วิมฺชชนัคฺขมณฺเฑจติ. เอวเมว โข ภัณฑ์ ตัสสํ ภควโต
 วาโท อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสสํ รังคักขโมเจว มณฺฑิตานิ,
 โข พาณานิ อนุโยคักขโม จ วิมฺชชนัคฺขโม จติ. สราชิกา
 โข ตํ คหปติ ปริสา เอวํ ชานาติ “ อุปาถิ คหปติ
 นิคณณณณ นาวุปุตฺตัสสํ สวโกติ; กัสสํ อํ คหปติ สวากํ
 นาวุปุตฺตํ. เอวํ วุตฺเต อุปาถิ คหปติ อญฺเฐนชาตนา เอกัส
 อุตฺตํราตังคํ ภิรติว, เยน ภควา, เตนฺนิชฺชิมฺปิณฺนามเตว
 นิคณณณ นาวุปุตฺตํ แเขตทวโจ “ เตนหิ ภัณฑ์ สฺสโณหิ
 ยัสสํ สวโก.

อริสสํ วิสทโมหัสสํ ปภินฺเนลลัสสํ วิชิตวิชัยัสสํ อภินฺ

สุตมจิตต์^๑ พุทฺธจิตต์^๒ ธารุบัณณิตต์^๓ เวธมนัตถิตต์^๔ วิมุตติ

ธมมิตต์^๕ ดาวโกหมัตถิมิ

คฤตัตถิตต์^๖ วันตโลกามิตถิตต์^๗ มุทิตถิตต์^๘ กตถมณัตถิตต์^๙

อัมมิมตถิตถิตต์^{๑๐} นรุตถิตต์^{๑๑} อโนปมัตถิตต์^{๑๒} วิรชิตถิตต์^{๑๓} ภควโต

ธมมิตต์^{๑๔} ดาวโกหมัตถิมิ

ธมมิตถิตต์^{๑๕} ธมมิตถิตต์^{๑๖} ธารวिरัตถิตต์^{๑๗} อุกกิตถิตต์^{๑๘}

อุทฺธมมิตถิตต์^{๑๙} วิมุตติ^{๒๐} มกคตถิตต์^{๒๑} มานจิตถิตต์^{๒๒} วิรุตถิตต์^{๒๓}

ธมมิตถิตต์^{๒๔} ดาวโกหมัตถิมิ

นิสสากัตถิตต์^{๒๕} อัมมปมัยยัตถิตต์^{๒๖} คัมภารัตถิตต์^{๒๗} โมนัมมัตถิตต์^{๒๘} เขมิงกัตถิตต์^{๒๙}

เวทิตถิตต์^{๓๐} อัมมมัจจุจัตถิตต์^{๓๑} สุตตวจัตถิตต์^{๓๒} ธารวอิธมมิตถิตต์^{๓๓} มุคตัตถิตต์^{๓๔}

ภควโต ตัตถิตต์^{๓๕} ดาวโกหมัตถิมิ

ธมมิตถิตต์^{๓๖} ปภังเกตถิตต์^{๓๗} ชินตณโณชนัตถิตต์^{๓๘} มุคตัตถิตต์^{๓๙} ปฏิมันต

กัตถิตต์^{๔๐} โมนัตถิตต์^{๔๑} บันนธชัตถิตต์^{๔๒} วิตรากัตถิตต์^{๔๓} ทนัตถิตต์^{๔๔} นิปปปณจัตถิตต์^{๔๕}

ภควโต ตัตถิตต์^{๔๖} ดาวโกหมัตถิมิ

อิตถิตถิตถิตต์^{๔๗} อุกกิตถิตต์^{๔๘} เตวิชชัตถิตต์^{๔๙} เฬวมตถิตถิตต์^{๕๐} จมหากัตถิตต์^{๕๑}

ปัททกัตถิตต์^{๕๒} บัสสัทถิตถิตต์^{๕๓} วิทิตเวทิตถิตต์^{๕๔} ปุรินททัตถิตต์^{๕๕} สกกัตถิตต์^{๕๖} ภควโต

จัตถิตต์^{๕๗} ดาวโกหมัตถิมิ

วิชัยัตถิตต์^{๕๘} ภาวิตถิตถิตต์^{๕๙} บัตตัมมัตถิตถิตต์^{๖๐} เวยยากรณัตถิตต์^{๖๑} ตติมโต

วิปัสสิตถิตต์^{๖๒} อนภินตถิตต์^{๖๓} โน อปณตถิตต์^{๖๔} อาเนชัตถิตต์^{๖๕} วสิปปัตถิตถิตต์^{๖๖}

^๑ ลีหฬิ, เวธตฺถิตถิตต์, ^๒ ลีหฬิ, กถิตถิตต์, ^๓ ลีหฬิ, เทวิตถิตต์:

ภควโต คัสสิ ตาวโกหมัสสิมิ

ธัมมคัคคัสสิ นามิสิธ อนุคตนิตวัธสิธ สุตตัสสิธ ธัสสิธ
ธัมมปรัตัสสิธ ปวัธิตัสสิธ อคคัมบัตตัสสิธ ตินณวัธสิธ ตาเนนัตตัสสิธ
ภควโต คัสสิ ตาวโกหมัสสิมิ

กัมมัสสิ ภูริบับณัสสิ มหาบับณัสสิ วิตโธภัสสิ ตถาคตัสสิ
อุคตัสสิ ธัมมปฏุปคตัสสิ ธตมัสสิ วิสสารทัสสิ นิปุณณัสสิ
ภควโต คัสสิ ตาวโกหมัสสิมิ

คัมมัสสิ นัทธัสสิ พุทธัสสิ วิตธุมมัสสิ อนุปลิตตัสสิ อาหุเนยยัสสิ
ยักขัสสิ อุตตมปลคตัสสิ ธตลัสสิ มหโต บลคคัมบัตตัสสิ
ภควโต คัสสิ ตาวโกหมัสสิมิ.

กทา สันณูพิทา ปณ เต อหปติ อิม ธมณัสสิ
โธมมัสสิ วณณกทิ. เสยฺยณณิ กัณเฑ ฆานปุยฺยณณิ มหาปุยฺยณณิ,
ตเมณ ทักโข มาลาการโ ว มาลาการันเฑวาสี วา, วิจิตรมาล
คันเฑยฺย; เฉวเมว โข กัณเฑ โส ภควา อเนกวัณโณ อเนกตวัณโณ,
โก ทิ กัณเฑ วณณารทัสสิ วณณ น กริสาตติ.
อธ โข นิคณณัตตัสสิ นาฏฐุตตัสสิ ภควโต สักการ ธตมมานัสสิ
ตตเฑว อุน्हิ โลหิต มุขโต อคคณิ นิตติ.

อุปาลิวาทสุตตันตํ นิฏฺฐิตํ นัฏฺฐํ

มัชฌิมบณณาสก กุกกุโรวาทสุตต์

เอวัม เม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา โกฬิเยสุ วิหริติ;
 หพิททวสนํ นาม โกฬิยานํ นิคโม. ธถ โข ปุณฺโณ จ
 โกฬิยปุตฺโต โควตฺติโก, อเจโล จ เสนิโย กุกฺกุรวตฺติโก,
 เยน ภควา, เตนุปลงฺกมฺสุ; อุลลสงฺกมิตฺวา ปุณฺโณ โกฬิยปุตฺโต
 โควตฺติโก ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ.
 อเจโล ปน เสนิโย กุกฺกุรวตฺติโก ภควตา สทฺธิ
 สมฺโมทิตฺ; สมฺโมทณียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสวเรตฺวา กุกฺกุโรว
 ปลิกฺกุจฺจํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ. เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข
 ปุณฺโณ โกฬิยปุตฺโต โควตฺติโก ภควันตํ เอตทโวจ
 “ อยํ ภันเต อเจโล เสนิโย กุกฺกุรวตฺติโก ทุกฺกการโก
 ฉมาภํ นิกฺขิตตํ โภชนํ ภาณฺชติ, ตตฺส ตํ กุกฺกุรวตฺตํ
 ทิฆมฺมตฺตํ สมตฺตํ สสมาทินฺนํ; ตตฺส กา คติ, โก
 อภิสสมฺปปราโยติ. ธลํ ปุณฺณ, ติฏฺฐเตตฺตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺจติ.
 ทุติยัมปิ โข ปุณฺโณ โกฬิยปุตฺโต โควตฺติโก ภควันตํ
 เอตทโวจ “ อยํ ภันเต อเจโล เสนิโย กุกฺกุรวตฺติโก
 ทุกฺกการโก ฉมาภํ นิกฺขิตตํ โภชนํ ภาณฺชติ, ตตฺส
 ตํ กุกฺกุรวตฺตํ ทิฆมฺมตฺตํ สมตฺตํ สสมาทินฺนํ; ตตฺส กา

* สิทฺธิ. ย. ปลิกฺกุจฺจํ.

คตฺติ, โก อภิสัมปฺราโยติ. “ อลํ ปุณฺณ, ติฏฺฐเตตํ, มา มํ
 เอตํ ปุจฺจตี. ตติยัมปิ โข ปุณฺโณ โกฬิยปฺตโต โควตฺติโก
 ภควันตํ เอตทโวจ “ อปํ ภาณฺเต อเจโต เตนฺนิโย กุกฺกุรวตฺติโก
 กุกฺกการโก ฉมา ยํ นิกฺขิตฺตํ โภชนํ ภูณฺชติ, ตสฺส
 ตํ กุกฺกุรวตฺตํ ทิฆรตฺตํ สมตฺตํ สมากินฺณํ, ตสฺส กา
 คตฺติ, โก อภิสัมปฺราโยติ. “ อตฺถา โข เต อหํ ปุณฺณ น
 ตถา มํ “ อลํ ปุณฺณ, ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺจตี,
 อปฺยัง เต อหํ พฺยากริสฺสามิ. อึช ปุณฺณ เอกจฺโจ
 กุกฺกุรวตฺตํ ภาวเต ปรีปุณฺณํ อพฺโพกิณฺณํ, กุกฺกุรสฺส
 ภาวเต ปรีปุณฺณํ อพฺโพกิณฺณํ, กุกฺกุรจิตฺตํ ภาวเต
 ปรีปุณฺณํ อพฺโพกิณฺณํ, กุกฺกุรภักขีปํ ภาวเต ปรีปุณฺณํ
 อพฺโพกิณฺณํ. โส กุกฺกุรวตฺตํ ภาวเตวา ปรีปุณฺณํ อพฺโพกิณฺณํ,
 กุกฺกุรสฺส ภาวเตวา ปรีปุณฺณํ อพฺโพกิณฺณํ, กุกฺกุรจิตฺตํ
 ภาวเตวา ปรีปุณฺณํ อพฺโพกิณฺณํ, กุกฺกุรภักขีปํ ภาวเตวา
 ปรีปุณฺณํ อพฺโพกิณฺณํ, กายสฺส เกทา ปรมํ มรณา กุกฺกุรานํ
 สหพฺยตํ อูปบชฺชติ. สเจ โข ปณฺสสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ
 โหติ “ อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา ตเปเน วา พหุทฺธมฺจวิเยเน วา,
 เทโว วา ภาวิสฺสามิ เทวณฺณตโร วา ติ, สาสฺส โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐจิ.
 มิจฺฉาทิฏฺฐจิสฺส โข อหํ ปุณฺณ อภิสัมปฺราโยติ. ตติยัมปิ
 โข อหํ ปุณฺณ อภิสัมปฺราโยติ. อติ โข ปุณฺณ

สมัยนั้นมานี้ กุฏกูรวัตถ์ กุฏกูรวาน์ สหพยัต บุปผเนติ
วิสัยชมานัน นิรยัตติ.

เอวํ วุตเต อเจโล เสนิโย กุฏกูรวัตถ์โก ปุณฺโณ อัสสิมิ
ปวตฺเตติ. อถ โข ภควา ปุณฺณํ โกฬิยปุตฺตํ โควัตถ์โก
เอตทโวจ “เอตํ โข เต อหํ ปุณฺณ นาลคฺคํ” อถ
ปุณฺณ, ตัญฺหเสตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉิตฺติ. นาทํ ภาณเต
เอตํ โรตามิ, ยํ มํ ภควา เอวมาห. อปฺปิ เม อิทํ
ภาณเต กุฏกูรวัตถ์ ทิฆรตฺตํ สมตฺตํ สมากินฺณํ. เอยํ ภาณเต
ปุณฺโณ โกฬิยปุตฺตํ โควัตถ์โก, ตสฺสํ ตํ โควัตถ์
ทิฆรตฺตํ สมตฺตํ สมากินฺณํ, ตสฺสํ กา คติ, โก อภิสัมปฺราโยติ.
อถ เสนิย, ตัญฺหเสตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉิตฺติ. อติยํบี
โซ อเจโล เสนิโย ๆ เป ๆ อติยํบี โซ อเจโล เสนิโย
กุฏกูรวัตถ์โก ภควันตํ เอตทโวจ “เอยํ ภาณเต ปุณฺโณ
โกฬิยปุตฺตํ โควัตถ์โก, ตสฺสํ ตํ โควัตถ์ ทิฆรตฺตํ
สมตฺตํ สมากินฺณํ, ตสฺสํ กา คติ, โก อภิสัมปฺราโยติ.
อถฺธา โข เต อหํ เสนิย น ลปามิ” อถ ปุณฺณ, ตัญฺหเสตํ,
มา มํ เอตํ ปุจฺฉิตฺติ, อปฺปิ เต อหํ พฺยากริสฺสามิ. อถ
เสนิย เอกัจโจ โควัตถ์ ภาเวติ ปริปุณฺณํ อพฺโพกินฺณํ,
โคสฺสํ ภาเวติ ปริปุณฺณํ อพฺโพกินฺณํ, โคจิตฺตํ ภาเวติ
ปริปุณฺณํ อพฺโพกินฺณํ, ควาถํบีปํ ภาเวติ ปริปุณฺณํ

อัมโพธิณณ, โส โสวัณณ ภเวตวา ปิปปุณณ อัมโพธิณณ,
โคสิลล ภเวตวา ปิปปุณณ อัมโพธิณณ, โคจิตต ภเวตวา
ปิปปุณณ อัมโพธิณณ, ควากัปปิ ภเวตวา ปิปปุณณ
อัมโพธิณณ, กายัสส เกทา ปรมั มรณา จุนฺหิ สหพัต
อุปัสซติ. เสง โข ปณัสส เหว ทิฏฐิ โหติ “ อิมินาห
ลีเลน วา วัตเตน วา ตปน วา พหิมจเรเนน วา, เทโว วา
ภวีสสามิ เทวณฺณตโร วา ทิ, สาสส โหติ มิจฺฉาทิฏฐิ.
มิจฺฉาทิฏฐิสส โข อหํ เสนีย ทวินฺน คตฺติ อณฺณต
คตฺติ วทามิ, นิรยํ วา ตีรจฺฉานโยนี วา. อิตฺติ โข เสนีย
สम्मัสซมานํ โควัตตํ จุนฺหิ สหพัต อุเปติ วิบัสซมานํ
นิรยณฺติ.

เฮว วุตเต ปุณฺโณ โกตฺติยปุตฺโต โควัตตโก ปโรติ
อัสสูนิ ปวตฺเตติ. ธง โข ภควา ยเจลฺล เสนีย กุ๊กกุ
วตฺติกํ เอตทโว “ เอตํ โข เต อหํ เสนีย นาลัตถ
“ อลฺล เสนีย, ติฏฐิเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉติ. นาหํ ภันเต
เอตํ โรทามิ, ยํ มํ ภควา เขวมาห. อปฺปิ เม อิทํ
ภันเต โควัตตํ ทิฆวตฺตํ สมัตตํ สมาทินฺณ. เหว
ปลันโน อหํ ภันเต ภควติ “ ปโหติ ภควา ตถา อัมม
เทเสตุ, ยถา อหํภเวมํ โควัตตํ ปชฺเหยยํ; อยฺยํจ อเจโล
เสนโย กุ๊กกุวตฺติโก ตํ กุ๊กกุวตฺตํ ปชฺเหยยาคิ. เตนทิ

ปุณณํ สุนาหิ สาธุกํ มนสิกะโรหิ, ภาสิสสัณมติ. เอว
 ภาณเตติ โข ปุณฺณ โภทียปฺปโต โควตฺตโก ภควโต
 บัจฺจิสฺส สัสสิ. ภควา เอตทโวจ “ จิตฺตาริมาณิ ปุณฺณ กัมมานิ
 มยา สยํ อภิญฺญา สัจฺฉิกิตฺวา ปเวทิตานิ. กตมานิ จิตฺตาริ?
 อตฺตํ ปุณฺณ กัมมํ กณฺ्हํ กณฺ्हวิปากํ, อตฺตํ ปุณฺณ
 กัมมํ สุกกํ สุกกวิปากํ, อตฺตํ ปุณฺณ กัมมํ กณฺ्हสุกกํ
 กณฺ्हสุกกวิปากํ. อตฺตํ ปุณฺณ กัมมํ อกณฺ्हํ อสุกกํ อกณฺ्ह
 อสุกกวิปากํ * กัมมกัชยาบ ตัวตฺตติ. กตมัญจํ ปุณฺณ
 กัมมํ กณฺ्हํ กณฺ्हวิปากํ? อโห ปุณฺณ เอกัจโจ สฬยบั้งฉฉํ
 ภายสัขารํ ะภิสัขโรติ สฬยบั้งฉฉํ วจิสัขารํ ะภิสัขโรติ,
 สฬยบั้งฉฉํ มโนสัขารํ ะภิสัขโรติ, โส สฬยบั้งฉฉํ ภายสัขารํ
 อภิสัขริตฺวา, สฬยบั้งฉฉํ วจิสัขารํ ะภิสัขริตฺวา, สฬยบั้งฉฉํ
 มโนสัขารํ อภิสัขริตฺวา, สฬยบั้งฉฉํ โลกํ อပ္ปั้งฉฉติ. ตเมณํ
 สฬยบั้งฉฉํ โลกํ อပ္ปั้งฉฉํ สมานํ, สฬยบั้งฉฉา ผัสสา
 ผุสฺสันติ. โส สฬยบั้งฉฉเณหิ ผัสเสหิ ผุฏฺโง สมานา,
 สฬยบั้งฉฉํ เวทนํ เวเตติ เอกันตํกุณฺธิ, เสยฺยถาปํ สัตตทา
 เนรยิกาคิ. อิติ โข ปุณฺณ ภูตา ภูตฺตัสส อပ္ปั้งฉฉติ โหติ.
 ยํ กโรติ เตน อပ္ปั้งฉฉติ, อပ္ปั้งฉฉเมตฺติ ผัสสา ผุสฺสันติ.
 เอวัมปาหิ ปุณฺณ “ กัมมททาตทา สัตตาคิ วทามิ. อิทํ

* สิทฺธิ. ย. อโห กัมมกัณฺธิ ปาโง ทิสฺสติ.

๑. ปุณณ กัมมํ กัณ्हํ กัณ्हวิปากํ. กตมญฺจ ปุณณ
 กัมมํ สุกกํ สุกกวิปากํ? อธิ ปุณณ เอกัจโจ อพฺยาบํชณํ กายสํขารํ
 อภิสํขโรติ, อพฺยาบํชณํ วจีสํขารํ อภิสํขโรติ, อพฺยาบํชณํ
 มโนสํขารํ อภิสํขโรติ; โส อพฺยาบํชณํ กายสํขารํ อภิสํขริตฺวา,
 อพฺยาบํชณํ วจีสํขารํ อภิสํขริตฺวา, อพฺยาบํชณํ มโนสํขารํ
 อภิสํขริตฺวา, อพฺยาบํชณํ โลกํ อฺปนํชตฺติ. ทเมณํ อพฺยาบํชณํ
 โลกํ อฺปนํชณํ สมนํ, อพฺยาบํชณา ผัสสา ผุสฺสันตฺติ. โส
 อพฺยาบํชณเหติ ผัสเสหิ ผุสฺสโร สมานอ, อพฺยาบํชณํ เวทณํ
 เวเทหิ เอกันตํชฺชํ, เสยฺยถาปํ เทวา สุกกจินฺหา. อิติ โข
 ปุณณ ภูตา ภูตํสํส อฺปนํชตฺติ โหติ. ยํ กโรติ เตเน
 อฺปนํชตฺติ, อฺปนํชณเณตํ ผัสสา ผุสฺสันตฺติ. เอวํปาทํ ปุณณ
 “กัมมํทายาทา สัตตํคตฺติ วทามิ. อิทํ วุจฺจติ กัมมํ สุกกํ
 สุกกวิปากํ. กตมญฺจ ปุณณ กัมมํ กัณ्हํสูกกํ กัณ्हํสูกกวิปากํ?
 อธิ ปุณณ เอกัจโจ สพฺยาบํชณมฺปิ อพฺยาบํชณมฺปิ
 กายสํขารํ อภิสํขโรติ, อพฺยาบํชณมฺปิ อพฺยาบํชณมฺปิ วจีสํขารํ
 อภิสํขโรติ, อพฺยาบํชณมฺปิ อพฺยาบํชณมฺปิ มโนสํขารํ อภิสํขโรติ;
 โส สพฺยาบํชณมฺปิ อพฺยาบํชณมฺปิ กายสํขารํ อภิสํขริตฺวา,
 สพฺยาบํชณมฺปิ อพฺยาบํชณมฺปิ วจีสํขารํ อภิสํขริตฺวา,
 สพฺยาบํชณมฺปิ อพฺยาบํชณมฺปิ มโนสํขารํ อภิสํขริตฺวา,
 สพฺยาบํชณมฺปิ อพฺยาบํชณมฺปิ โลกํ อฺปนํชตฺติ. ทเมณํ

สพฺพยบฺบชฌมฺมํ อพฺพยบฺบชฌมฺมํ โส อูปยํโน ตมาณิ,
 สพฺพยบฺบชฌาณํ อพฺพยบฺบชฌาณํ ผัสสํ ผุสฺสํ ตํ โส
 สพฺพยบฺบชฌเณหิยํ อพฺพยบฺบชฌเณหิยํ ผัสสํเณหิยํ ผุสฺสํ โส ตมาโน
 สพฺพยบฺบชฌมฺมํ อพฺพยบฺบชฌมฺมํ เวทณํ เวเทติ โวภิกฺกณฺณ

สุขุทฺทกํ, เสยฺยถาปํ มนุสฺสํ เอกัจเจ ๑ เทวา เอกัจเจ
 ๑ วินิปาติกา, อิติ โข ปุณฺณ ภูตา ภูตัสส อูปยตฺติ
 โส, ยํ กโรติ เตน อูปยชฺชติ, อูปยณฺเมตํ
 ผุสฺสํ. เอวํปาทํ ปุณฺณ “กัมมททาทา สตฺตํคตฺติ
 วทามิ. อิทํ วุจฺจติ ปุณฺณ กัมมํ กณฺ्हสฺสูกํ กณฺ्हสฺสูกํวิปากํ
 กตมฺภีจํ ปุณฺณ กัมมํ อกณฺ्हํ อสฺสูกํ อกณฺ्हอสฺสูกํวิปากํ
 กัมมกัชฌาย สํวตฺตติ. ตตฺร ปุณฺณ ยมิทํ กัมมํ กณฺ्हํ
 กณฺ्हวิปากํ, ตตฺส ปหานาย ยา เจตนา, ยมิทํ กัมมํ
 สุกํ สุกวิปากํ ตตฺส ปหานาย ยา เจตนา, ยมิทํ
 กัมมํ กณฺ्हสฺสูกํ กณฺ्हสฺสูกํวิปากํ ตตฺส ปหานาย ยา
 เจตนา; อิทํ วุจฺจติ ปุณฺณ กัมมํ อกณฺ्हํ อสฺสูกํ
 อกณฺ्हอสฺสูกํวิปากํ กัมมกัชฌาย สํวตฺตติ. อิมานิ โข ปุณฺณ
 จตฺตาริ กัมมานิ มยา สยํ ธฺวาณํ สจฺจํนิทฺธา ปเวทิตานฺติ.

เอวํ วุตฺเต ปุณฺโน โกฬิยปฺตโต โควตฺตโก ภควนฺตํ
 เอตทโว “อภิกกณฺ्हํ ภาณฺเต, อภิกกณฺ्हํ ภาณฺเต, เสยฺยถาปํ
 ภาณฺเต นิภุชฺชิตํ วํ อนุภุชฺเชยฺย ปฏิจฺชนํ วํ วิวเรยฺย.

มาเล ปวีวสันติ, จตุนัน มาธานัน อัจเจเน อารัทธจิตตา
 ภิกขุ บัพพะเสนติ อุปัมปะทาเนติ ภิกขุภาวาย, อห
 จิตตาริ วัสสานิ ปวีวสันตัม, จตุนัน วัสสานัน อัจเจเน
 อารัทธจิตตา ภิกขุ บัพพะเสนติ อุปัมปะทาเนติ ภิกขุภาวายติ.
 อตฺถตฺต โข อเจโล เสนโย กุกักรวตฺติโก ภควโต สันติเก
 บัพพะชฺช อตฺถตฺต อุปัมปะทา. อจิรปัมมมฺปิโน โข ปณายัสมา
 เสนโย เอโก วุปกัฏฺโฐ อัมปะมตฺโต ธาตานิ ปหิตตฺโต
 วิหรณฺโต นจิรฺสเสว, ยตฺตตฺตตฺตยา ยตฺตปุตฺตา สัมมเทว
 อคฺคารัสมา ธนคฺคาริณํ บัพพะชฺชติ, ตตฺตตฺตตฺตวํ ปิณฺณมจฺวิปปริโยธานํ
 ทิฏฺฐเวย อัมเม สยํ อภินฺนา สจฺจํ นิกิตฺวา อุปัมมมฺชช
 วิहाสิ. “ ชินา ชาติ, วุสฺสิตํ ปิณฺณมจฺวิปํ กตํ กณฺณมฺ,
 นนาปรํ อิตฺถตฺตตฺตยาติ อัมภณฺณณาสี, อัมภณฺณโร จ โข ปณายัสมา
 เสนโย อรหตฺ อโหสิติ.

กุกักรวาทสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ตตฺตมํ.

มัทรีนิพนธ์นิพนธ์นิพนธ์ นิพนธ์นิพนธ์นิพนธ์

เอวี่ เม สุก. เอก สมัย ภาควา ราชคเห วิหริ เวฬุเน
 กลันตกนิวาเป. ธด โข อภโย ราชกุมาร, เยน นิคันโด
 นาฏปุตโต เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิควา นิคันโด นาฏปุตโต
 อภิวาเทควา เอกมนันโต นิสิต. เอกมนันโต นิสินัน โข อภย
 ราชกุมาร นิคันโด นาฏปุตโต เขตทโวจ “เอหิ ตวั
 ราชกุมาร, สมณัสส โคตมัสส วาห อโรเปหิ, เอว เต
 กัลยาโณ กิตติสสโต อพฺภุคฺคจฺฉิสสตี” อภเยน ราชกุมารเณ
 สมณัสส โคตมัสส เอว มหิต อภิสส เอว มหานุภาวัสส
 วาโท อโรเปหิ. “ยถากถ ปนาหิ ภาณเต สมณัสส
 โคตมัสส เอว มหิต อภิสส เอว มหานุภาวัสส วาห อโร
 เปสสามิตี. “เอหิ ตวั ราชกุมาร, เยน สมโน โคตโม
 เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิควา สมณ โคตม เอว วเทหิ
 “ภาเสยฺย นุโข ภาณเต ตถาคโต ตํ วาจํ, ยา ตา วาจา
 ปเรส อปฺปิยา อมณาปติ. “สเจ ปน เต สมโน โคตโม
 เอว ปุณฺโณ เอว พยาโกวติ “ภาเสยฺย ราชกุมาร ตถาคโต
 ตํ วาจํ, ยา ตา วาจา ปเรส อปฺปิยา อมณาปติ, ตเมณ
 ตวั เอว วเทยฺยาสี “ธด กิณฺจหิ เต ภาณเต ปุณฺณชเนน
 นานาการณ, ปุณฺณชโนปิ หิตํ วาจํ ภาเสยฺย, ยา ตา วาจา

ปรส อัมมียา อมณาปติ. สเจ ปน เต สมโณ โคตโม
 เหว่ ปรุจโจ เหว่ พฺยักโรติ “ น ราชกุมาร ตถาคโธ ตํ
 วาจํ ภคเสนํ, อว ทว วาจา ปรส อัมมียา อมณาปติ,
 ตเมเนํ ตวํ เหว่ วเทยฺยาสี “ อถ ภิกขุจริเห เต ภันเต
 เทวทตฺโต พฺยักโรติ “ อาปายโก เทวทตฺโต, เนรียโก
 เทวทตฺโต, กัมมฺปิฏโจ เทวทตฺโต, อตฺตกิจฺโณ เทวทตฺโตติ.
 ตาย จ ปน เต วาจาเย เทวทตฺโต กุปฺปิโต กโหสิ
 อนัตตมโนติ. อิมํ โข เต ราชกุมาร สมโณ โคตโม อุกโตโกฏฺฐิกํ
 บันทํ ปรุจโจ สมาโน เนว สกฺกชิตฺติ อุกฺคิลิตฺตุํ, เนว
 สกฺกชิตฺติ โอคฺคิลิตฺตุนฺติ. เอยฺยตตฺตํ นาม ปุริสํ สํ อยสฺสชาฏกํ
 กณฺโณ วิธคฺคํ, โส เนว สกฺกญฺเอยฺยํ อุกฺคิลิตฺตุํ, เนว
 สกฺกญฺเอยฺยํ โอคฺคิลิตฺตุนฺติ; เหวเมว โข เต ราชกุมาร สมโณ
 โคตโม อิมํ อุกโตโกฏฺฐิกํ บันทํ ปรุจโจ สมาโน เนว
 สกฺกชิตฺติ อุกฺคิลิตฺตุํ, เนว สกฺกชิตฺติ โอคฺคิลิตฺตุนฺติ. “ เหว
 ภันเตติ โข อภโย ราชกุมารो นิคฺขันถสฺส นาฏปุตฺตสฺส
 ปฏิสสฺสุตฺตวํ อฏฺฐายาสนา นิคฺขันถํ นาฏปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา
 ปทกฺกขินํ กิตฺวา, เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ; อุปฺปลงฺกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนันตํ นิสิตฺติ. เอกมฺนันตํ นิสินฺนสฺส
 โข อภยสฺส ราชกุมารสฺส สุริยํ โอโลเกตฺวา เอตทฺโทสิ
 “ อกาโล โข อชฺชํ ภควโต วาทํ อาโรเปตฺตุ, เสวทานาหํ

สเก นีเวลเน ภควโต วาหิ อาโรเปตัสมาตี. ภควันต์
 เขตทโวจ “ อธิวาเสตุ เม ภันเต ภควา สิวาตนาบ อตฺตจตุตฺโต
 ภตฺตํนตี. อธิวาเสติ ภควา ตุนทภาเวน. ออ โข อภโย
 ราชกุมารโ ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อญฺญายาสนา
 ภควันต์ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขินํ กิตฺวา ปักกามิ. ออ โข
 ภควา ตัสสา รัตติยา อัจฉเยน ปุพฺพพณฺ्हสมํ นิวาเสตฺวา
 บัตตจิวรมาทาย, เยน อภยัสส ราชกุมารัสส นีเวสนํ,
 เตนุปลงฺกมิ; อปฺปลงฺกมิตฺวา อภยณฺโณ ราชานํ นิสินฺท. ออ
 โข อภโย ราชกุมารโ ภควันต์ ปณฺเฑน ชาตเนเยน
 โภชนเนเยน สหตฺถา สันตํปเปติ สัมปวาเรติ. ออ โข อภโย
 ราชกุมารโ ภควันต์ ภุตฺตาวํ โอนิตบัตตปาณํ อภยตร
 นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมณฺโณ นิสินฺท. เอกมณฺโณ นิสินฺโน
 โข อภโย ราชกุมารโ ภควันต์ เขตทโวจ “ ภาเตน
 นุโข ภันเต ตถาคโต ตํ วาจํ, ยา ตา วาจา ปเรตฺ อธิปฺปยา
 อมนาปาคิ. น เขวตฺถ ราชกุมาร เอกเสนาติ. เขตฺถ ภันเต
 อนัสสํ นิคฺขันถาติ. กิ ปน ตว ราชกุมาร เหว วเทสิติ.
 เขตฺถ ภันเต อนัสสํ นิคฺขันถาติ. อธิวํ ภันเต, เยน
 นิคฺขันโธ นาฏปฺตฺโต เตนุปลงฺกมิ; อปฺปลงฺกมิตฺวา นิคฺขัน
 นาฏปฺตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺโณ นิสินฺท. เอกมณฺโณ นิสินฺนํ
 โข มํ ภันเต นิคฺขันโธ นาฏปฺตฺโต เขตทโวจ “ ภา

ตั๋ว ราชกุมาร สมณัสส โคตมัสส วาท์ อาโรเปหิ, เอว
 เต กัลยาโณ กิตติสสโต อัมภักคัง ฉลลติ “ อภเยน ราชกุมาร
 สมณัสส โคตมัสส เอว มหิต อักกัสส เอว มหานุกาวัลล
 วาโท อาโรเปหิโตติ. เอว วุตเต อหิ ภาณเต นัตถิ
 นาฏปุตตํ เอตตวโจ “ ยถากถ ปรนาหิ ภาณเต สมณัสส
 โคตมัสส เอว มหิต อักกัสส เอว มหานุกาวัลล วาท์
 อาโรเปหิสามิติ. เอหิ ตวั ราชกุมาร, เยน สมโน โคตโม เตนุ
 ปลังกม; อุปปลังกมิตวา สมณ โคตม เอว วาเทหิ “ ภาเสยฺย
 นุโช ภาณเต ตถาคโต ตํ วาจ, ยา สา วาจา ปเรลล อัมปิยา
 อมณาปติ. สเจ เต สมโน โคตโม เอว ปุณฺณโจ สมาน เอว
 พียากโรติ “ ภาเสยฺย ราชกุมาร ตถาคโต ตํ วาจ, ยา สา
 วาจา ปเรลล อัมปิยา อมณาปติ, ตเมณํ ตวั เอว
 วเทยฺยาลิ “ อถ กิณฺจริเต เต ภาณเต ปุณฺณชเนน นานาภณ.
 ปุณฺณชโนปิ หิ ตํ วาจ ภาเสยฺย, ยา สา วาจา ปเรลล
 อัมปิยา อมณาปติ. สเจ ปน เต สมโน โคตโม เอว
 ปุณฺณโจ เอว พียากโรติ “ น ราชกุมาร ตถาคโต ตํ วาจ
 ภาเสยฺย, ยา สา วาจา ปเรลล อัมปิยา อมณาปติ, ตเมณํ
 ตวั เอว วเทยฺยาลิ “ อถ กิณฺจริเต เต ภาณเต เทวทตฺโต
 พียากโรติ “ อาปายิกอ เทวทตฺโต, เนวปิโก เทวทตฺโต,
 กัมปิยฺญโจ เทวทตฺโต, อเตกัจโฆ เทวทตฺโตติ. คาย จ

ปน เต วาจาเย เทวทัตโต กุบีโต อโหสิ อนัตตมโนติ.
 อิม โข เต ราชกุมาร สมโน โคตโม อุกโตโกฏิก
 บันโท ปุณฺโง โสมาโน เวน สักกชิตี อุดคฺคิตฺตุ, เวน
 สักกชิตี โอดคฺคิตฺตุ, เสยฺยดาบิ นาม ปรีตฺตัสส ะยสฺสชาฏก
 กณฺเฐ วิลคฺค, โส เวน สักกญฺเอยย อุดคฺคิตฺตุ, เวน สักกญฺเอยย
 โอดคฺคิตฺตุ, เวนเมว โข เต ราชกุมาร สมโน โคตโม
 อิม อุกโตโกฏิก บันโท ปุณฺโง โสมาโน เวน สักกชิตี
 อุดคฺคิตฺตุ, เวน สักกชิตี โอดคฺคิตฺตุนฺติ, เตน โข ปน สมเยย
 ททโร มนฺโท อุตฺตทานเสยฺยโก ฅายสฺส ราชกุมารสฺส อังเก
 นิสินฺโน โหติ. อถ โข ภควา ฅายํ ราชกุมารํ เอตทโวจ
 “ ตํ กิ มัจฉนฺติ ราชกุมาร ฅายํ กุมาริ ตฺยํ หิ วา
 ปมาทมนฺวาย ชาติยา วา ปมาทมนฺวาย กัณฺฐํ วา กจรล
 วา มุเช อาทเรยฺย, กิณฺติ ตํ กรายฺยาสิติ. อาทเรยฺยสฺสํหา
 กณฺเฐ. สจํหา กณฺเฐ น สักกญฺเอยย อาทิกเนว อาทริตฺตุ,
 วาเมน หัตถเณ สีสํ ปรีคฺคเหตฺวา ทักขิเนน หัตถเณ
 วังกัจจุลํ กิตฺวา สโลหิตมฺบิ อาทเรยฺย. ตํ กิ สสํ เหตุฯ
 อตฺถิ หิ เม กณฺเฐ กุมาริ อนุกัมปํติ. เวนเมว โข ราชกุมาร
 ยํ ตถาคโค วาจํ ชานาติ อญฺตํ อตฺตํ อนัตตสํปหิตํ,
 สํ จ ปเรสํ อปฺปํชา อมณาปํ, - น ตํ ตถาคโค วาจํ

ภาสติ; ยัมบี ตถาคโต วาจี ขานาติ ภูตัม ตังจิ อนัตถสัณหิตัม,
 ส่า จ ปเรตัม อัมปิยา อมนาปา, ตัมบี ตถาคโต วาจี
 น ภาสติ; ยัมปิ โข ตถาคโต วาจี ขานาติ ภูตัม ตังจิ
 อัตถสัณหิตัม, ส่า จ ปเรตัม อัมปิยา อมนาปา, ตัตถิ กาลันณ
 ตถาคโต โหติ ตัสสา วาจาเย เวยยากรณาย. ยัม
 ตถาคโต วาจี ขานาติ ภูตัม ตังจิ อนัตถสัณหิตัม, ส่า
 จ ปเรตัม ปิยา มนาปา, ตัม ตถาคโต วาจี น ภาสติ;
 ยัมบี ตถาคโต วาจี ขานาติ ภูตัม ตังจิ อนัตถสัณหิตัม, ส่า
 จ ปเรตัม ปิยา มนาปา, ตัมบี ตถาคโต วาจี น ภาสติ;
 ยัมปิ โข ตถาคโต วาจี ขานาติ ภูตัม ตังจิ อัตถสัณหิตัม, ส่า
 จ ปเรตัม ปิยา มนาปา, ตัตถิ กาลันณ ตถาคโต โหติ
 ตัสสา วาจาเย เวยยากรณาย.
 วาขุมาร ตถาคตัสส สัตเตสุ อญัมปาคิ. เป เม อญันเต
 ขัตติยบัณฑิตาปิ พราหมณ์บัณฑิตาปิ คหปติบัณฑิตาปิ
 สมนบัณฑิตาปิ บัณ्हี อภิสัหิวิตวา ตถาคตัม ออุปสังกมิตวา
 ปุจันันติ, ปุพเพเว นุ โข เอตัม อญันเต ภควโต เจตโส
 ปรีวตักกิตัม โหติ “ เป มัม ออุปสังกมิตวา เอว ปุจันิสันติ
 เตสาหิ เอว ปุญฺโง เอว พียากริสัสสามิ, อุตทาหุ ขานโสเวตัม
 ตถาคตัม ปฏิกาสิติ. เตเนหิ วาขุมาร ตัมเวตถ ปฏิปุจันิสัสสามิ,
 ยถา เต ขเมยฺย ตถา น พียากริยาสี, ตัม กิ มัจฉนติ

ราชกุมาร กุสโล ตั๋ว รัตตัส อังคบัจจันตนิ. เอว
 ภันเต, กุสโล อหิ รัตตัส อังคบัจจันตนิ. ตั ถิ มัจฉนนิ
 ราชกุมาร เป ตั อุปสังกมิตวา เอว ปุจฺเจยฺย “ กิณฺณามิหิ
 รัตตัส อังคบัจจันตนิ. ปุทฺธเพว นุ โข เต เอกํ เจตโส
 ปวิวิคคกิตํ อัสส “ เป มํ อุปสังกมิตวา เอว ปุจฺเจยฺย
 เตสํหิ เอว ปุจฺจโห เอว พินาการิถัมมิติ, อุททา, จานโส
 เวตํ ตํ ปฏฺฐาเสยฺยนาติ. อหิ นี ภันเต รัตติโก สันนมาโต
 กุสโล รัตตัส อังคบัจจันตนิ, สัพพานิ เม รัตตัส อังคบัจจันตนิ
 สุตฺวา, จานโสเวตํ มํ ปฏฺฐาเสยฺยนาติ. เอวเมว โข ราชกุมาร
 เป เต ชัตตยบັນทิตาปิ พินาหมณบັນทิตาปิ จนปติบันทิตาปิ
 สมนบันทิตาปิ บันทิตํ อภิสัระตวา ตถาคคํ อุปสังกมิตวา
 ปุจฺจติสสันตนิ, จานโสเวตํ ตถาคคํ ปฏฺฐาติ; ตํ อัสส เหตุ
 ติ นี ราชกุมาร ตถาคคัสส อัมมธาคุ สุปฺปวิธตา, ยัสสา
 อัมมธาคุยา สุปฺปวิธธัตตา, จานโสเวตํ ตถาคคํ ปฏฺฐาติ
 เอว จุตเต จลโย ราชกุมารโ ภวณันตํ เอกทโว
 “ อภิกกณฺตํ ภันเต, อภิกกณฺตํ ภันเต. เสยฺยดาปิ ภันเต
 นิคุชชีตํ วา อุกฺกชเชยฺย, ปุจฺจิตฺตํ วา วิวเรยฺย นุทฺธัส
 วา มัจฉนนิ อากฺกชเชยฺย, อัมมธากว วา เกลบฺบิซโต อารยฺย
 “ อภิกกณฺตํ ภันเต, อภิกกณฺตํ ภันเต. เสยฺยดาปิ ภันเต
 นิคุชชีตํ วา อุกฺกชเชยฺย, ปุจฺจิตฺตํ วา วิวเรยฺย นุทฺธัส
 วา มัจฉนนิ อากฺกชเชยฺย, อัมมธากว วา เกลบฺบิซโต อารยฺย
 “ อภิกกณฺตํ ภันเต, อภิกกณฺตํ ภันเต. เสยฺยดาปิ ภันเต
 นิคุชชีตํ วา อุกฺกชเชยฺย, ปุจฺจิตฺตํ วา วิวเรยฺย นุทฺธัส
 วา มัจฉนนิ อากฺกชเชยฺย, อัมมธากว วา เกลบฺบิซโต อารยฺย

อปฺปติ เทว เวทนา วุตฺตา ภควตา, ติสฺโส เวทนา
 วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา, ทุกฺขชา เวทนา, อทุกฺขมสุขา
 เวทนา. อิมา โข คหปติ ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา.
 ทฺติยัมปิ โข บัณฺฑกังโค อปฺติ อายัสฺมึนฺตํ อุกาเย เอตทโวจ
 “ น โข ภาณเต อุกาเย ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา, เทว
 เวทนา วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา, ทุกฺขชา เวทนา. ยายํ
 ภาณเต อทุกฺขมสุขา เวทนา, สันตฺตัมมิ เอสา ปณฺเฑ สุข
 วุตฺตา ภควตา. ทฺติยัมปิ โข อายัสฺมา อุกาเย บัณฺฑกังค
 อปฺติ เอตทโวจ “ น โข คหปติ เทว เวทนา วุตฺตา ภควตา,
 ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา, ทุกฺขชา
 เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา. อิมา โข คหปติ ติสฺโส
 เวทนา วุตฺตา ภควตา. ทฺติยัมปิ โข บัณฺฑกังโค อปฺติ
 อายัสฺมึนฺตํ อุกาเย เอตทโวจ “ น โข ภาณเต อุกาเย ติสฺโส
 เวทนา วุตฺตา ภควตา, เทว เวทนา วุตฺตา ภควตา สุข
 เวทนา, ทุกฺขชา เวทนา. ยายํ ภาณเต อทุกฺขมสุขา เวทนา,
 สันตฺตัมมิ เอสา ปณฺเฑ สุข วุตฺตา ภควตา. เวน โข
 อตฺถกฺขิ อายัสฺมา อุกาเย บัณฺฑกังค อปฺติ สัณฺนิปาเตตุ, น
 ปนาตฺถกฺขิ บัณฺฑกังโค อปฺติ อายัสฺมึนฺตํ อุกาเย สัณฺนิปาเตตุ.
 อตฺถสฺสลิ โข อายัสฺมา อานันฺโท อายัสฺมโต อุกาเยสฺส
 บัณฺฑกังเคน อปฺตินา สทฺธิ อิมิ กถาสฺสลาป. ธน โข

ພາຍັດມາ ອານັໂທ, ເຍນ ກຸວາ ເຕນຸປັດັກມີ; ອຸປັດັກມີຕົວ
 ກຸວັນຕໍ ອົກາເຕຕົວ ເອກມັນຕໍ ນິສິຕິ. ເອກມັນຕໍ ນິສິນໂນ
 ໂໂ ພາຍັດມາ ອານັໂທ, ຍາວຕໂກ ອໂຫລ ພາຍັດມາ
 ອຸທາຍັດ ມັຈຸຈັກັກເນ ລປຕິນາ ດັກ ອັ ກຸດາດັດໂປ, ຕໍ
 ດັກ ກຸວາ ອໂໂເຈລີ. ເວ ວຸດຕະ ກຸວາ ພາຍັດມັນຕໍ
 ອານັຕິ ເອຕກໂວ “ ດັນຕັດັດເນວ ໂໂ ອານັຕິ ປຣິຍາຍໍ
 ມັຈຸຈັກັກໂ ລປຕິ ອຸທາຍັດ ນາພັກິນໂມຕິ. ດັນຕັດັດເນວ ຈ
 ປນ ປຣິຍາຍໍ ອຸທາຍີ ມັຈຸຈັກັດັດ ລປຕິດັດ ນາພັກິນໂມຕິ.
 ເຕັວປານັຕິ ເວທນາ ວຸດຕາ ມຍາ ປຣິຍາເຍນ, ດິດໂດຍີ ເວທນາ
 ວຸດຕາ ມຍາ ປຣິຍາເຍນ, ຈັດໂດຍີ ເວທນາ ວຸດຕາ ມຍາ ປຣິຍາເຍນ,
 ມັຈຸຈັກິ ເວທນາ ວຸດຕາ ມຍາ ປຣິຍາເຍນ, ລຍີ ເວທນາ
 ວຸດຕາ ມຍາ ປຣິຍາເຍນ, ອັກຸຈາດຍີ ເວທນາ ວຸດຕາ ມຍາ
 ປຣິຍາເຍນ, ດັດຕິດາຍີ ເວທນາ ວຸດຕາ ມຍາ ປຣິຍາເຍນ,
 ອັກຸຈັດຍີ ມີ ເວທນາ ວຸດຕາ ມຍາ ປຣິຍາເຍນ. ເວ ປຣິຍາຍເຕລິໂຕ
 ໂໂ ອານັຕິ ມຍາ ອັມໂມ. ເວ ປຣິຍາຍເຕລິເຕ ໂໂ ອານັຕິ
 ມຍາ ອັມໂມ, ເຍ ອັດັດມັດັດດັດ ສຸກາດິຕໍ ສຸລັດຕໍ ນ
 ສມນຸຂານິດັດຕິ ນ ສມນຸມັດັດດັດຕິ ນ ສມນຸໂມຕິດັດຕິ,
 ເຕລິເມຕໍ ປາກິກັກ “ ກັດັກນາຕາ ກຸດາຕາ ວິວາຕານັນາ ອັດັດ
 ມັດັດ ມຸຂັດຕິ ວິດຸຕັນຕາ ວິທິດັດຕິ. ເວ ປຣິຍາຍເຕລິໂຕ
 ໂໂ ອານັຕິ ມຍາ ອັມໂມ. ເວ ປຣິຍາຍເຕລິເຕ ໂໂ ອານັຕິ

นานุชานามิ; ตํ กิธฺสํ เหตุ? อตฺถนันทํ เอตมฺหิ สุขํ อภฺยญฺ
 สุขํ อภิกกัณฺตตรญฺจํ ปณิตตรญฺจํ. กตมญฺจานนํ เอตมฺหิ สุขํ
 อภฺยญฺ สุขํ อภิกกัณฺตตรญฺจํ ปณิตตรญฺจํ? อิทานนํ ภิกขุ
 วิตักกวิหารานํ วุปสฺมา, อชฺฉลตฺตํ สัมปตฺถานํ เจตโส เอโกทิกาวํ
 อวิตักกํ อวิหารํ สมาริขํ นิตฺติสุขํ ทุติยํ ฉานนํ ฯ เป ฯ
 ตติยํ ฉานนํ. จตุตฺถํ ฉานนํ อปฺสัสมัชชํ วิหริติ. อิทํ
 โข อานนํ เอตมฺหิ สุขํ อภฺยญฺ สุขํ อภิกกัณฺตตรญฺจํ
 ปณิตตรญฺจํ. ฯ เป ฯ กตมญฺจานนํ เอตมฺหิ สุขํ อภฺยญฺ
 สุขํ อภิกกัณฺตตรญฺจํ ปณิตตรญฺจํ? อิทานนํ ภิกขุ สัพฺพโส
 วุปลब्धวาทํ สมตฺถิกมมํ ปฏิจฺฉลฺลวาทํ ตฺตํ อคฺคา นามตฺตลฺลวาทํ
 อมณสิการา ฉนฺนํโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อปฺสัสมัชชํ
 วิหริติ. อิทํ โข อานนํ เอตมฺหิ สุขํ อภฺยญฺ สุขํ
 อภิกกัณฺตตรญฺจํ ปณิตตรญฺจํ. ฯ เป ฯ กตมญฺจานนํ เอตมฺหิ
 สุขํ อภฺยญฺ สุขํ อภิกกัณฺตตรญฺจํ ปณิตตรญฺจํ? อิทานนํ
 ภิกขุ สัพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมตฺถิกมมํ “ ฉนฺนํโต
 วิญฺญาณนํติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อปฺสัสมัชชํ วิหริติ. อิทํ
 โข อานนํ เอตมฺหิ สุขํ ฯ เป ฯ กตมญฺจานนํ เอตมฺหิ
 สุขํ อภฺยญฺ สุขํ อภิกกัณฺตตรญฺจํ ปณิตตรญฺจํ? อิทานนํ
 ภิกขุ สัพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมตฺถิกมมํ “ ฉนฺนํโต
 ภิกขุ จิตฺติ อากาญฺจญฺจายตนํ อปฺสัสมัชชํ วิหริติ. อิทํ โข

อานันท์ เอตัมहा สุขา ๆ เป ๆ กตมัจฉานันท์ เอตัมहा
 สุขา อัมภิ สุขิ อภิกกัณตตรณัง ปณิตตรณัง? อิชานันท์
 ภิกขุ สัพพะโส อากัณณังวณายคณิ สมตักกัมม เวนสัจฉานา
 สัจฉานายคณิ อุปสัมปัชช วิหริติ. อิทํ โข อานันท์ เอตัมहा
 สุขา อัมภิ สุขิ อภิกกัณตตรณัง ปณิตตรณัง. โย โข
 อานันท์ เอว วเทย्य “เขตปรมิ” สุตตะตา สุขิ โสมนัสสั
 ปฏิสสเวเทนตติ, อิทมัสส นานุชานามิ. ตํ กิธสส เหตุ?
 อตถานันท์ เอตัมहा สุขา อัมภิ สุขิ อภิกกัณตตรณัง
 ปณิตตรณัง. กตมัจฉานันท์ เอตัมहा สุขา อัมภิ สุขิ
 อภิกกัณตตรณัง ปณิตตรณัง? อิชานันท์ ภิกขุ สัพพะโส
 เวนสัจฉานาสัจฉานายคณิ สมตักกัมม สัจฉานาเวทนิโรธ
 อุปสัมปัชช วิหริติ. อิทํ โข อานันท์ เอตัมहा สุขา
 อัมภิ สุขิ อภิกกัณตตรณัง ปณิตตรณัง. อานันท์ โข ปเนต
 อานันท์ วิชชติ, ยํ อัมภิตตติยา ปรีทพาชกา เอว วเทย्य
 “สัจฉานาเวทนิโรธ สมโน โคตโม อห, ตุนัง สุขัสสิ
 มัมภินเปติ, ตยิทํ กิธุ ตยิทํ กถิสฺส. เอววาทีโน อานันท์
 อัมภิตตติยา ปรีทพาชกา เอวมัสส วณียา “น โข
 อากุโธ ภควา สุขิเยว เวทนํ สันธาย สุขัสสิ มัมภิน
 เปติ, อปฺปิกุโธ ยตถ ยตถ สุขิ อุปสัพพกตติ ยท
 เม ทํ ทํ ตถาคโค. สุขัสสิ มัมภินเปติ. อิทมโวจ

ภควา. อัตถมโน อายัสมา อานันโท ภควโต ภคินี
ภานัน กติ.

พระพุทธนิยสุตตัม นิยุตติ กณ

มัชฌิมปัณณาสกเถ อปัณณกสุตตัม

เอวัม เม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกญฺจรวาโน
มหตา ภิกฺขุสงฺเขเน สัตฺธิ, เยน ศาลา นาม โกสลานํ
พฺรหฺมณคามา, ตทวสฺริ. อตฺถโสสุโข สาเลยฺยกา พฺรหฺมณคหปติกา
“ สมโน ขลฺ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา บัพฺพชฺโชโต,
โกสเลสุ จาริกญฺจรวาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเขเน สัตฺธิ ศาลํ
อนุပ္ปตฺโต. ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กัลยฺยาโน
กิตฺติสัทฺโท อพฺภุคฺคโต “ อิติปิ โส ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธो,
วิชฺชาจวเลกมฺปิเน สุกโต โลกวิทู, อนุภโว ปุริสทมมกฺขโร
สัดฺดา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो ภควา, โส อิมํ โลกํ สทฺธวํ
สมารกํ สพฺรหฺมณํ สสฺสสมณพฺรหฺมณํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สมํ
อภินฺญา ตจฺจนิกิตฺวา ปเวเทติ. โส อัมมํ เทเสติ
อาทิกัลยฺยานํ มัชฌิมกัลยฺยานํ ปรีโยสานกัลยฺยานํ ศาคตํ
สพฺพยนิชฺชนํ, เกวลปรีปฺพณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ.
สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสเน โหตฺติ. เอว โข

สาลยียกา พราหฺมณคหปติกา, เยน ภควา, เตนุปตังกมิตฺตุ;
 อุตฺตมมิตฺวา อัมมเปกฺกเจ ภควันตํ อภิชาเทตฺวา เอกมฺนัตตํ
 นิสิตฺตุ, อัมมเปกฺกเจ ภควตา สัตถํ อัมมโมกฺขิตฺตุ;
 กถํ สาธวเนน วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนัตตํ นิสิตฺตุ,
 อัมมเปกฺกเจ, เยน ภควา, เตนฺนิจฺฉลิมฺมปณฺนาเมตฺวา เอกมฺนัตตํ
 นิสิตฺตุ, อัมมเปกฺกเจ ภควโต สันตติเก นามโคตฺตํ สาเวตฺวา
 เอกมฺนัตตํ นิสิตฺตุ, อัมมเปกฺกเจ ตุนฺหาภุตา เอกมฺนัตตํ นิสิตฺตุ,
 เอกมฺนัตตํ นิสินฺเน โข สาลยียเก พราหฺมณคหปติเก ภควา
 เอตทโว “ อตฺถนิ ปน โว คหปตโย โกจิ มนาโป สัตถา,
 ยตฺถมิ โว อาการวตี สัตถา ปฏฺฐิตฺถาติ. นัตถนิ โข โน
 ภาเนเต โกจิ มนาโป สัตถา, ยตฺถมิ โน อาการวตี สัตถา
 ปฏฺฐิตฺถาติ. มนาโป โว คหปตโย สัตถารํ อภินฺเตहि อญ
 อปฺปณฺณโก อัมมโม สฺมาทาย วตฺตติทฺทโท. อปฺปณฺณโก हि
 คหปตโย อัมมโม สมฺมโต สฺมาทิตฺวาโน, โส โว ภวีสฺสตี ทิฆวตฺตํ
 สิทาย สฺมาท. กตโม ว คหปตโย อปฺปณฺณโก อัมมโม? สัตถํ
 คหปตโย ... ..
 นัตถนิ ยญฺจํ นัตถนิ หุตํ, นัตถนิ อุกฺกฏฺฏกฺกฏานํ
 วิปาโก, นัตถนิ อญฺ โสโก นัตถนิ ปโร โสโก,
 นัตถนิ มาตา นัตถนิ ปิตา, นัตถนิ สัตถา โอปปาติกา,

โฆ ปณ ปรํ โลกํ “ นัตถิ ปโร โลโกตีสส ทิฏฐิ โหติ,
ธาสส โหติ มิจฺจาทิฏฐิ. สํนัตถิเยว โฆ ปณ ปรํ โลกํ “ นัตถิ
ปโร โลโกติ สกํเปติ, สํวาสส โหติ มิจฺจาสกํเปโต. สํนัตถิเยว
โฆ ปณ ปรํ โลกํ “ นัตถิ ปโร โลโกติ วาจํ ภาสสิ, ธาสส
โหติ มิจฺจาวาจา. สํนัตถิเยว โฆ ปณ ปรํ โลกํ “ นัตถิ
ปโร โลโกติ อหา, เป เต อมหันโต ปโรโลกวิทูโน, เตสํ
มัจฺจํนํ กโรติ. สํนัตถิเยว โฆ ปณ ปรํ โลกํ “ นัตถิ
ปโร โลโกติ ปรํ สกํเปติ, ธาสส โหติ อตฺถธัมมสคฺคปญฺจติ,
ตาบ จ ปณ อตฺถธัมมสคฺคปญฺจติยา อตฺตานุคฺคกโรติ ปรํ วมภกฺติ. อติ
ปฺกฺกฺเขว โฆ ปณัตถิ สคฺคสคฺคํ ปหีนํ โหติ, ทสฺสคฺคสคฺคํ มัจฺจํมัจฺจํ
อญฺญํ มิจฺจาทิฏฐิ, มิจฺจาสกํเปโต มิจฺจาวาจา อริยานํ
มัจฺจํนํกตา อตฺถธัมมสคฺคปญฺจติ อตฺตํกคฺคณา ปรวมภกฺตา. เอว
โฆ ปณ เปเต ปะปกา อคฺคสสา สัมมา สัมภวันติ มิจฺจาทิฏฐิ
โฆ ปณ, สคฺคํ กะปตโย วิญญํ ปุริโส อติ ปญฺญัสสจฺจกขติ
โฆ ปณ นัตถิ ปโร โลโก, เตสํ ภวํ ปุริสปุคฺคโล
กายัสส เกตา ปะมํ มจฺจนา โสสํมิตฺตํ กวิสสติ. เต
โฆ ปณ ปโร โลโก, เตสํ ภวํ ปุริสปุคฺคโล กายัสส
เกตา ปะมํ มจฺจนา ปะมํ ทสฺสคฺคํ วินิปาตํ นิรํ อပ္ปชฺชชิสสติ.
โฆ ปณ มาหุ ปโร โลโก, โหตุ เตสํ ภวํ
มจฺจนาทิสสคฺคํ สคฺคํ จรณํ, เต จ ปณายํ ภวํ ปุริสปุคฺคโล

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

เฉลยปโต มังโต ปางปโต ไชยปโต ไชยาปโต กิลมปโต
 กิลมาปโต ผันตโต ผันตปโต ปาณมคิปาตปโต อทินัน
 ชาติปโต สันธิ์ นินตโต นิดโลป หรโต เอกาลวิกิ กโรโต
 ปริษณโต ตัญญโต ปภาว สัจจโต มุสา ภณโต, กโรโต
 กริบติ ปาป; ขุรปริษณโต เบบี จักเคน โย โมสิสา
 ปจวิยา ปาเน เอกมัสชา เอกมัสปูณิ กเรย, อตติ
 ตโตนิทานิ ปาป, อตติ ปาปัสส ชาลโม; วิกิณเณ เบบี คังคาย
 วิกิ คังเคยย หนันโต วาเคนโต ฌินันโต เฉลาเปโต
 ปจันโต ปาเนโต, อตติ ตโตนิทานิ ปาป, อตติ
 ปาปัสส ชาลโม; อุตตว เบบี คังคาย ติว คังเคยย
 ททันโต ทาเปโต ยชันโต ยชาเปโต, อตติ ตโตนิทานิ
 ปุณณ, อตติ ปุณณัสส ชาลโม; ทาเนน ทเมน สัจฉเมน
 สัจจวัชเชน อตติ ปุณณ, อตติ ปุณณัสส ชาลโมติ. คำ
 กิ มัลลปถ คหปโตโย “ นนุเม สมณพราหมณา อัจฉมัลลปัสส
 อุกุขวิบัจฉนิกวาทาติ. เอว ภันเต. ตัตถ คหปโตโย เป เต
 สมณพราหมณา เอววาทีโน เอวตัญญูทีโน “ กโรโต การปโต
 นินตโต เฉลาปโต ปโรโต ปางปโต ไชยปโต ไชยาปโต
 กิลมปโต กิลมาปโต ผันตโต ผันตปโต ปาณมคิปาตปโต
 อทินัน ชาติปโต สันธิ์ นินตโต นิดโลป หรโต เอกาลวิกิ
 กโรโต ปริษณโต ตัญญโต ปภาว สัจจโต มุสา ภณโต;

อิติ ปุพฺพเหตุ โข ปณฺธัสสํ สุกฺกิลํ ปเทนนํ โทติ, ทฺวํสฺสํ
 มจฺจุปฺปญฺญํ จิตฺตํ, เยเนนํ มิจฺฉาทิฏฺฐํ จิ มิจฺฉาวิญฺญํ โข มิจฺฉาชา
 อริยานํ มจฺจุนิคตา ธตฺถธมฺมมคฺคณฺณคตฺติ ธตฺถคฺคกตฺตนา ปรมมฺมณา,
 เหวลฺลเม อเนเก ปาปกา อกฺกุสลา ธมฺมา สัมภวณฺตี
 มิจฺฉาทิฏฺฐํ จิ มจฺจุชา, คตฺถิ คหปตโย วิณฺณํ ปุริโส อิติ
 ปฏฺฐิตํ จิ กตฺติ “สเจ โข นตฺถิ กิริยา, เหวมยํ ภวํ
 ปุริสปุคฺคโล กายธตฺถิ เกทา ปรมมฺม มรณา โสตฺถิมคฺคตฺตนา
 กตฺถิสฺส, สเจ โข ธตฺถิ กิริยา, เหวมยํ ภวํ ปุริสปุคฺคโล
 กายธตฺถิ เกทา ปรมมฺม มรณา อปายํ ทฺวํสฺสํ วิณฺณํ นิริยํ
 อูปปชฺชิสฺส, กามํ โข ปณฺธ มาหุ กิริยา, โทติ, เนลฺลํ ภวตํ
 สมนพฺพาทมฺมณํ สจฺจุ วณฺณํ, ธตฺถ จ ปณฺธํ ภวํ ปุริสปุคฺคโล
 ทิฏฺฐา, ธมฺมเม วิณฺณํ คารโยท “ทฺวํสฺสํ ปุริสปุคฺคโล
 มิจฺฉาทิฏฺฐํ จิ อทริวาโทติ, สเจ โข ธตฺถิ กิริยา, เหว
 อิมคฺค โทติ ปุริสปุคฺคลธตฺถิ อุกฺกตฺถิ กตฺถิสฺส “อณฺจ
 ทิฏฺฐา, ธมฺมเม วิณฺณํ คารโยท, อณฺจ กายธตฺถิ เกทา
 ปรมมฺม มรณา อปายํ ทฺวํสฺสํ วิณฺณํ นิริยํ อูปปชฺชิสฺส,
 เหวมคฺคตฺตนา อณฺจณโก ธมฺมเม ทฺวํสฺสํ โทติ, สมนพฺพาทมฺมณ.
 เอกคฺค สรคฺคา ทิฏฺฐา วิณฺณํ ทฺวํสฺสํ, คตฺถิ คหปตโย,
 เป เต สมนพฺพาทมฺมณา เหววาทิโน เหวทิจฺจุโน “กตฺถิ

การบโตะ ฉินฺทโตะ เถทาปโยโต ปจโตะ ปาเยโต โสจโตะ
 โสจาปโยโต กิลมยโตะ กิลมาปโยโต ผันฺทโตะ ผันฺทาปโยโต
 ปาณมตฺตปาทยโตะ อทฺธิณฺโตะ อาทียโตะ สันธิ ฉินฺทโตะ นิลฺโลโป
 ทรโตะ เอกาคาริกํ กโรโต ปริบฺบันเต จิฏฺฐโรโต ปเรทารํ
 คัจฉโต มุสา ภณโต, กรโต กรียติ ปาปํ; ชุรปริยันเตน
 เจปํ จักฺกเณน โย อิมิสฺสา ปจฺจเวยา ปาเนน เอกมมัสสขลํ เอกมมัสสพฺปญฺชํ
 กรเยยฺย, อัตถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, อัตถิ ปาปัสส
 อาคโม; ทักขินฺณเจปํ คังคาย ตีรํ คัจฉเยยฺย หนันฺโต ฆาเคนฺโต
 ฉินฺทณฺโต เถทาเปณฺโต ปจฺฉนฺโต ปาเนนฺโต, อัตถิ ตโตนิทานํ
 ปาปํ, อัตถิ ปาปัสส อาคโม; อุตฺตรวณฺเจปํ คังคาย ตีรํ
 คัจฉเยยฺย ททฺธนฺโต ทาเปณฺโต ยชนฺโต ยชาเปณฺโต, อัตถิ
 ตโตนิทานํ ปุณฺณํ, อัตถิ ปุณฺณัสส อาคโม; ทาเนน ทเนน
 สันณเมเนน สัจจวชฺเชน อัตถิ ตโตนิทานํ ปุณฺณํ, อัตถิ
 ปุณฺณัสส อาคโมติ. เสดมตํ ปาฏิกงฺข “ยมิทํ กายทฺถจฺจิตฺ,
 วจฺจทฺถจฺจิตฺ, มโนทฺถจฺจิตฺ. โย อโย อสฺสเอ มมฺเม ธนินทฺทชฺเชตฺวา,
 ยมิทํ กายทฺถจฺจิตฺ, วจฺจทฺถจฺจิตฺ, มโนทฺถจฺจิตฺ. โย อโย อสฺสเอ
 มมฺเม อมาทาย วตฺตัสสณฺณตฺติ; ทิ ทิธฺธ เภทฺส ปัสสณฺณตฺติ
 อโย โย โภณฺโต สมณพฺรหฺมณฺณา อภุตฺตานํ มมฺมานํ อาทินว
 โยทฺทํ สกฺกเลสํ, อภุตฺตานํ มมฺมานํ เภทฺทิมมํ, อาณนฺต
 โยทฺทํ สกฺกเลสํ, อภุตฺตานํ มมฺมานํ เภทฺทิมมํ, อาณนฺต

กิริยํ โหติ, สาส์ส โหติ สัมมาทิฏฐิ. สันตํเว โข ปณ
 กิริยํ “ อตฺถิ กิริยาติ สกัปปเปติ, สวาส์ส โหติ สัมมาสกัปปิโย.
 สันตํเว โข ปณ กิริยํ “ อตฺถิ กิริยาติ วาจิ ภาสติ, สาส์ส
 โหติ สัมมาวาจา. สันตํเว โข ปณ กิริยํ “ อตฺถิ กิริยาติ อาห,
 เม เต อรหณโณ กิริยวาภา, เตสํ มํ มัจฉิมกคโหติ. สันตํเว
 โข ปณ กิริยํ “ อตฺถิ กิริยาติ ปริ สลฺลเปติ สาส์ส โหติ สกัธมม
 สลฺลเปตติ ตาย จ ปณ สกัธมมสลฺลเปตติยา เนวตฺตานุกกัเสติ น
 ปริ วมฺมกติ, อิติ ปุพฺเพว โข ปณสัสส ทฺลสฺสลิยํ ปหิณฺโณ โหติ, สลฺลลิยํ
 มัจฉิมกคโหติ; อมัยมกค สัมมาทิฏฐิ สัมมาสกัปปิโย สัมมาวาจา
 อริยานํ อมัยมกคตา สกัธมมสลฺลเปตติ อนตฺตกุกคณา
 อปรวณฺณมา เหวฬิเม อเนเก กุสลา อมัยมา สัมมวณฺติ
 สัมมาทิฏฐิปัจจยา, ตตฺถิ คหปตโย วิณฺญํ ปุริโส อิติ
 ปุริสฺสณฺณจิกขติ “ ตเจ โข อตฺถิ กิริยา, เหวฬิเม ภวํ ปุริสฺสณฺณโค
 กายัสส เภทตา ปรมํ มรณา สุกฺกํ สลฺลคํ โลกํ อูปัชชิสสติ.
 กามํ โข ปณ มาหุ กิริยา, โหตุ เนถํ ภวตํ สมณพราหมณานํ ตจฺจํ
 วณฺณํ, อถ จ ปณายํ ภวํ ปุริสฺสณฺณโค ทิฏฐิเรว อมัยเม วิณฺญณฺ
 ปาถโส “ สลฺลา ปุริสฺสณฺณโค สัมมาทิฏฐิ กิริยาโหติ.
 ตเจ โข อตฺถิเรว กิริยา, เหวฬิเม อมัยสส โภโต ปุริสฺสณฺณคัสส
 อุกกตฺถิ กุสฺสคทาโห “ อมัยมกค ทิฏฐิเรว อมัยเม วิณฺญณฺ ปาถโส.
 อมัยมกค กายัสส เภทตา ปรมํ มรณา สุกฺกํ สลฺลคํ โลกํ อูปัชชิสสติ.

เอวมัสสํ ยถาปิ อัมโม สุตตํโต สมานินโน,
 อุกมํ ปริตวา ตัญญติ วิมจติ อุกสสัจจํ. สันติ คหปตโย
 เอเก สมณพราหมณา. เอวาทิโน เอวาทิญจโน “ นัตถิ เหตุ
 นัตถิ บัจจโย สัตตานิ ลักเณสา, สเหตุ อัมมัจจยา สัตตา
 ลักลิสสันติ; นัตถิ เหตุ นัตถิ บัจจโย สัตตานิ วิสุทฺธิยา,
 สเหตุ อัมมัจจยา สัตตา วิสุทฺธินันติ; นัตถิ พลํ นัตถิ
 วิริยํ นัตถิ ปุริสาโม นัตถิ ปุริสปรักโม, สัพเพ
 สัตตา สัพเพ ปาณา สัพเพ ภูตา สัพเพ ชีวา ชวสา สพลา
 อวิริยา นิยตัสสคติภาวปรินตา นเสวากิชาติสุ สุขทฺทํ
 ปฏิสเวทนํตติ; เตสํเยว โข คหปตโย สมณพราหมณานํ
 เอเก สมณพราหมณา อุกมํบัจจนิกวาทา, เต เอวมาหุ “ อัตถิ
 เหตุ อัตถิ บัจจโย สัตตานิ ลักเณสา, สเหตุ สัมมัจจยา
 สัตตา ลักลิสสันติ; อัตถิ เหตุ อัตถิ บัจจโย สัตตานิ
 วิสุทฺธิยา, สเหตุ สัมมัจจยา สัตตา วิสุทฺธินันติ; อัตถิ
 พลํ อัตถิ วิริยํ อัตถิ ปุริสาโม อัตถิ ปุริสปรักโม, สัพเพ
 สัตตา สัพเพ ปาณา สัพเพ ภูตา สัพเพ ชีวา ชวสา สพลา
 อวิริยา นิยตัสสคติภาวปรินตา นเสวากิชาติสุ สุขทฺทํ
 ปฏิสเวทนํตติ. ตํ กิ มัจฉน คหปตโย “ นนเม สมณพราหมณา อัมม
 มัจฉน อุกมํบัจจนิกวาทา. เอวํ ภาณเต. ตตฺถ คหปตโย, เย เต
 สมณพราหมณา เอวาทิโน เอวาทิญจโน “ นัตถิ เหตุ

นัตถิ ปัจจัย สัตตํ ลักขณํ, อเหตุ อปัปัจจัย สัตตา
 ลักขณํ; นัตถิ เหตุ นัตถิ ปัจจัย สัตตํ วิสฺสุตฺติยา,
 เหตุ อปัปัจจัย สัตตา วิสฺสุตฺตํ; นัตถิ พละ นัตถิ
 วิริยํ นัตถิ ปุริสธามํ นัตถิ ปุริสปรักกมํ, สัพเพ สัตตา
 สัพเพ ปาณา สัพเพ ภูตา สัพเพ ชีวา อวสา อพลา
 อวิริยา นิยตํลคฺคภาวปริณตา ฉลฺลวณิชาตํ ลุขทุกฺข
 ปฏิสเวทนํจิตฺติ; เตสเมตํ ปาณิกังขํ “ ยมิตํ กายสุจฺริตํ,
 วิสุจฺริตํ, มโนสุจฺริตํ, อิมํ ตโย กุสเล ธมฺเม ธนินิพฺพัชเชตฺวา,
 ยมิตํ กายสุจฺริตํ, วิสุจฺริตํ, มโนสุจฺริตํ, อิมํ ตโย
 อกุสเล ธมฺเม สมาทาย วตฺติตํลคฺคํ; ตํ กิสฺส เหตุ? น
 ทิ เต โภณํโต สมณพราหฺมณา บัลลํนัตถิ อกุสลํ ธมฺมานํ
 อาทินวํ โอการํ ลักขณํ, กุสลํ ธมฺมานํ เนกขมฺเม
 อาทิสฺสํ โวทานกํขํ. สันตํเยว โข ปน เหตุ “ นัตถิ
 เหตุคิสฺส ทิฏฺฐิํ โหติ, สาสฺสํ โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิํ. สันตํเยว
 โข ปน เหตุ “ นัตถิ เหตุคิ สักกํเปติ, สวาสฺสํ โหติ
 มิจฺฉาสักกํเป. สันตํเยว โข ปน เหตุ “ นัตถิ เหตุคิ
 วาจํ ภาสติ, สาสฺสํ โหติ มิจฺฉาวาจา. สันตํเยว โข ปน
 เหตุ “ นัตถิ เหตุคิ อาห, เย เต อรหันฺโต เหตุวาทา,
 เตสเมตํ ปัจจันนํ กโรติ. สันตํเยว โข ปน เหตุ “ นัตถิ
 เหตุคิ ปวํ สันณํเปติ, สาสฺสํ โหติ อสํสํธมฺมสันณํเปติ,

ตาย จ ปณ อสัทธัมมัสสณฺณัตติยา อตฺตานุกกฺกเสติ ปรี
 วัมฺเภติ. อิติ ปุฬฺเพว โข ปณฺสัสส สุลลํ ปทีนํ โหติ,
 กุสฺสํ ยํ บัจฺจํ ญิํ; ยํ ยํ มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาเสวํไป
 มิจฺฉาวาจา อริยานํ บัจฺจนิคฺคา อสัทธัมมัสสณฺณัตติ อตฺตา
 นุกกัสนา ปรวมฺภนา, เหวลฺลิมเณ นเนเก ปาปกา อุกุสลา ธมฺมา
 สวตฺตณฺติ มิจฺฉาทิฏฺฐิบัจฺจา. ตตฺร คหปตโย วิฉฺฌนุ ปุริโส
 อภิ ปฏฺฐิธฺมฺมจฺจติ “สเจ โข นตฺถิ เหตุ, เอมยํ ภว
 ปุริสปุคฺคโล กายัสส เกทา สโตธมฺมตฺตานํ กุสฺสํ. สเจ
 โข อตฺถิ เหตุ, เอมยํ ภว ปุริสปุคฺคโล กายัสส เกทา
 ปรมํ มรณา อปายํ ทุคฺคตํ วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชิสฺสติ.
 กามํ โข ปณ มาหุ เหตุ, โหตุ เนถํ ภวตํ สมณพราหมณานํ
 สจฺจํ วณฺณํ, ธนํ จ ปณายํ ภว ปุริสปุคฺคโล กุสฺสํ. ธมฺม
 วิฉฺฌนุ คารุโณ “กุสฺสํ ปุริสปุคฺคโล มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 อเหตุกฺวาโหติ. สเจ โข อตฺถเว เหตุ, เหว นิสฺสํ โหโต
 ปุริสปุคฺคลัสส อุกฺกตํ กถิตฺวาโห ยํ ยํ กุสฺสํ ธมฺม
 วิฉฺฌนุ คารุโณ, ยํ ยํ กายัสส เกทา ปรมํ มรณา
 อปายํ ทุคฺคตํ วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชิสฺสติ. เอมยํ
 อปฺปณฺณโก ธมฺโม กุสฺสํ ตโต สมาทินฺโน, เอกํ เวทฺวา
 ทิฏฺฐิเต วิฉฺจติ กุสฺสํ ญานํ. ตตฺร คหปตโย, เม เก
 สมณพราหมณา เทวาวาโน เทววิญฺญานโน “อตฺถิ เหตุ

มัทรี บัณฑิต สัตย์ตาม สักเลสา, สเหตุ สักบัณฑิต สัตย์ตาม สัตย์ตาม
 สักบัณฑิต; อติ สเหตุ สักบัณฑิต บัณฑิต สัตย์ตาม วิตุษิตา,
 สเหตุ สักบัณฑิต สัตย์ตาม วิตุษิตา; อติ พล อติ วิริย
 อติ ปุริสาโม อติ ปุริสปรักกโม, สัพพะ สัตย์ตาม สัพพะ
 ปาณา สัพพะ ภูตา สัพพะ ชีวา สวสา สพลา สวิริยา
 นิยติลลิตาภิวันตา ฉลววาภิชาติสุ สุขทุกข์ ปฏิสเว
 เทนิตติ; เตสเมต ปาฏิกังข “ ยมิต กายทุจฺจริต, วิจฺจฺจริต,
 มโนทุจฺจริต, อิม เตโย อกุลเล อัมเม อนินิพฺพัชเชตฺวา,
 ยมิต กายสุจฺจริต, วิจฺจฺจริต, มโนสุจฺจริต, อิม เตโย กุลเล
 อัมเม สมาทาย วตฺติลลิต; ตํ กิลฺล เหตุ? บัณฑิต
 หิ เต โภณโต สมณพราหมณา อกุลลานํ อัมมานํ อาทินว
 โธการํ สักเล, กุลลานํ อัมมานํ เนลลัมม อาทิลล
 โวทานักข. สันตเยว โข ปน เหตุ “ อติ เหตุติลล
 ทิฏฺฐิ โหติ, สาลฺล โหติ สัมมาทิฏฺฐิ. สันตเยว โข
 ปน เหตุ “ อติ เหตุติ สักปะเปติ, สาลฺล โหติ สัมมา
 สักปะโป. สันตเยว โข ปน เหตุ “ อติ เหตุติ วา
 ภาสติ, สาลฺล โหติ สัมมาวาจา. สันตเยว โข ปน
 เหตุ “ อติ เหตุติ อาห, เป เต อรหันโต เหตุวาทา,
 เตมยํ น บัณฑิตํ กโรติ. สันตเยว โข ปน เหตุ
 “ อติ เหตุติ ปิ สักปะเปติ, สาลฺล โหติ สักสัมมัจฉนฺตติ,

ตาย จ ปณ สัทธัมมสังกตัตติยา เหวตฺตานุกกัเสติ น ปริ
 วัมเกติ. อิติ ปุฬฺสเพว โข, ปณัสส ทฺสสฺสียํ ปหิณฺโณ โหติ,
 สฺสฺสียํ บัจฺจุปัชฺฐ จิตฺ; ยณฺญํ สัมมาทิฏฺฐิํ สัมมาลกฺขณํ
 สัมมาวาจา อริยานํ อปฺปจฺจนิกตา สัทธัมมสังกตัตติ อนัตตํกํกัสนา
 อปรวัมกนา, เอเวสิเม ธเนเก กุสลา ธมฺมา สัมภวณฺติ
 สัมมาทิฏฺฐิ จิปฺปจฺยา. ตตฺร คหปตโย วิณฺญํ ปุริโส อิติ
 ปฏฺฐิสฺสจิกขติ “สเจ โข อตฺถิ เหตุ, เอเว ยํ ภวํ ปุริสํปฺคฺคโล
 กายัสส เกทา ปรมํ มรณา สฺสคฺคิ สฺสคฺคํ โลกํ อปฺปชฺชิสฺสติ.
 กามํ โข ปณ มาหุ เหตุ, โหตุ เนสํ ภวตํ สมณพราหฺมณานํ
 สจฺจํ วณฺณํ, อถ จ ปณายํ ภวํ ปุริสํปฺคฺคโล ทิฏฺฐิเจว
 ธมฺเม วิณฺญณฺนิ ปาสโส “สึลวา ปุริสํปฺคฺคโล สัมมาทิฏฺฐิํ
 เหตุวาโทติ. สเจ โข อตฺถเว เหตุ, เอวํ อิมัสส โกโต
 ปุริสํปฺคฺคลัสส อุกยตฺถ กวฺหิตฺตาโห “ยณฺญํ ทิฏฺฐิเจว ธมฺเม
 วิณฺญณฺนิ ปาสโส. ยณฺญํ กายัสส เกทา ปรมํ มรณา
 สฺสคฺคิ สฺสคฺคํ โลกํ อปฺปชฺชิสฺสติ. เอวํสํสาเย อปฺปณฺนโก
 ธมฺโม สฺสสมตฺโต สมาทินฺโณ, อุกยตฺถ มริควา ทิฏฺฐิจติ,
 วิณฺจติ อุกุสฺสณฺจฺจนํ. สันติ คหปตโย ธเนเก สมณพราหฺมณา
 เอวาทิโน เอวาทิฏฺฐิโน “นตฺถิ สัพฺปโส อารุပ္ปํปาทิ,
 เตสํเยว โข คหปตโย สมณพราหฺมณานํ ธเนเก สมณพราหฺมณา
 อุกฺขวิบฺบจฺจนิกวาทา, เต เอวมาหํสุ “อตฺถิ สัพฺปโส อารุပ္ปํปาทิ.

ทิ ก มัตถน คหปตโย, นนเม สมณพราหมณา
 อัมมมัตถนัสส อชฺชวบีจจนิทวาทาติ. เฉว กั้นเด. ตัตถ
 คหปตโย วิณฺญ ปุริโส อิติ ปฏิสันนิจักขติ “เย โข
 เต โภณโต สมณพราหมณา เฉววาทีโน เฉวติฏฐิจิโน
 “นัตถิ สัพพะโส อารุပ္เปตติ, อิทํ เม อติฏฐิจํ; เยปิ เต
 โภณโต สมณพราหมณา เฉววาทีโน เฉวติฏฐิจิโน “อัตถิ
 สัพพะโส อารุပ္เปตติ, อิทํ เม อวิทิตํ. อหฺนฺนฺเจว โข ปณ
 อชานนฺโต อปัสสันนฺโต เอกํเสน อาทาย โวหเรยฺย “อิทเมว
 สัจจํ, โมฆมัตถนัตถิ, น เม ตํ อัสสํ ปติริပ္. เย โข
 เต โภณโต สมณพราหมณา เฉววาทีโน เฉวติฏฐิจิโน
 “นัตถิ สัพพะโส อารุပ္เปตติ, สเจ โข เตถํ ภวติ สมณพราหมณานํ
 สัจจํ วณฺณํ, จานเมตํ วิชฺชติ, เย เต เทวา อรุပ္ปิโน
 มโนมยา, อปฺปณฺณกํ เม ตตฺตรูปปัตติ ภวิสสติ; เย ปณ
 เต โภณโต สมณพราหมณา เฉววาทีโน เฉวติฏฐิจิโน
 “อัตถิ สัพพะโส อารุပ္เปตติ, สเจ เตถํ ภวติ สมณพราหมณานํ
 สัจจํ วณฺณํ, จานเมตํ วิชฺชติ, เย เต เทวา อรุပ္ปิโน
 สันฺณามยา, อปฺปณฺณกํ เม ตตฺตรูปปัตติ ภวิสสติ. อิตฺถนฺเต
 โข ปณ ฐาปณฺณํ ฅนฺนํทาทานตฺตคทาณคทวิคคทวิวาทคฺว
 คฺวเปสฺสณฺณมฺมุสวาทา, นัตถิ โข ปเนตํ สัพพะโส อรุเปติ

โส อิติ ปฏิสาย รุปานเยว นิพพิทาย วิราคาย
 นิโรธาย ปฏินันโน โหติ. สันติ คหปตโย เอเก
 สมณพราหมณา เอวาทิโน เอวาทิฏฺฐิโน “ นัตถิ สัพพะโส
 ภาวนิโรธติ. เตสฺสเยว โข คหปตโย สมณพราหมณานํ
 เอเก สมณพราหมณา อชฺชวิบฺบจฺจนิกวาทา, เต เอวมาหุสุ,
 “ อัตถิ สัพพะโส ภาวนิโรธติ. ตํ กิ มณฺณุต คหปตโย
 นนฺเม สมณพราหมณา อญฺณมณฺณุตฺต อชฺชวิบฺบจฺจนิกวาทาติ.
 เอวํ ภันเต. ตตฺถ คหปตโย วิณฺญู ปุริโส อิติ ปฏิสลฺยจิกฺขติ
 “ เป โข เต โภณโต สมณพราหมณา เอวาทิโน เอวาทิฏฺฐิโน
 “ นัตถิ สัพพะโส ภาวนิโรธติ, อิทํ เม อทฺธิฏฺฐิ; เป ยี
 เต โภณโต สมณพราหมณา เอวาทิโน เอวาทิฏฺฐิโน
 “ อัตถิ สัพพะโส ภาวนิโรธติ, อิทํ เม อวิทฺตํ. อหฺฉเจว
 โข ปน อชานันโต อปฺปสสันโต เอกเสณ ขาทาย โวหเรยฺย
 “ อิทเมว สจฺจํ, โมขมณฺณุตฺติ, น เม ตํ อัสส ปติรูป
 เป โข เต โภณโต สมณพราหมณา เอวาทิโน เอวาทิฏฺฐิโน
 “ นัตถิ สัพพะโส ภาวนิโรธติ, สเจ เตสํ ภวตํ สมณพราหมณานํ
 สจฺจํ วาณํ, ฐานเมตํ วิชฺชติ, เป เต เทวา อรุขิโน
 สลฺยณามยา, อปฺปณฺณํ เม ตตฺถุปฺปตฺติ ภวิสฺสติ; เป ปน เต
 โภณโต สมณพราหมณา เอวาทิโน เอวาทิฏฺฐิโน
 “ อัตถิ สัพพะโส ภาวนิโรธติ, สเจ เตสํ ภวตํ สมณ

พรหมณานิ สัจจํ วณํ, จานเมตํ วิชชติ, ยํ ทิฏฐิชา
 ธัมเม ปรีนิพพายิสสามิ. เอ โข เต สมนพรหมณา
 เอวาทิโน เอวาทิฏฐิโน “ นัตถิ สัพพะโส ภวนิโรธติ.
 เตสเมยํ ทิฏฐิ จิ สราคาย สันตติเก, สโยคาย สันตติเก,
 อนินันตนาถ สันตติเก, อัสสิโนตนาถ สันตติเก, อุตทาตนาถ
 สันตติเก; เอ ปน เต โภณโต สมนพรหมณา เอวาทิโน
 เอวาทิฏฐิโน “ อัตถิ สัพพะโส ภวนิโรธติ, เตสเมยํ ทิฏฐิ จิ
 อสราคาย สันตติเก, อสโยคาย สันตติเก, อนินันตนาถ
 สันตติเก, อนัสสิโนตนาถ สันตติเก, อนุตทาตนาถ สันตติเกติ.
 โส อิติ ปฏิสสาเย ภวานํเยว นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย
 ปฏิบันโน โหติ.

จัตตาโรเม คหปตโย ปุคฺคโล สันโต สวิชชมานา
 โลกัสสํ, กตเม จัตตาโร? อธิ คหปตโย เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อัตถันตโป โหติ, อัตถปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต. อธิ คหปตโย
 เอกัจโจ ปุคฺคโล ปรรณตโป โหติ, ปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต.
 อธิ คหปตโย เอกัจโจ ปุคฺคโล อัตถันตโป จ โหติ
 อัตถปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต, ปรรณตโป จ ปรีตูปานนุโยค
 มนุยุตฺโต. อธิ คหปตโย เอกัจโจ ปุคฺคโล เนวัตถันตโป
 จ โหติ นัตถปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต, น ปรรณตโป น
 ปรีตูปานนุโยคมนุยุตฺโต, โส อนัตถันตโป ปรรณตโป

ภิฏฺเฐว อัมเม นิฉาโต นิพฺพุโต สีตภูโต สุขปฏิสเวตี
 กัมมภูเตน อัดตนา วิหริ. กตโม จ คหปตโย ปุคฺคโล
 ชัตตัมภโป อัดตปรีตาปนาบุญสมนุญตโต? อธิ คหปตโย
 เอกัจโจ ปุคฺคโล อเจลกโ ทติ มุตตจาโร หัตถาวเลขโน.
 ยถา กัณฺโถรสุตฺตํ ตถา วิตถาโร. อิติ เอรูรูป อเนกวิหิต
 กายัสส อาคาปนปรีตาปนาบุญสมนุญตโต วิหริ; อยํ วุจฺจติ
 คหปตโย ปุคฺคโล ชัตตัมภโป อัดตปรีตาปนาบุญสมนุญตโต.
 กตโม จ คหปตโย ปุคฺคโล ปรินฺตโป ปรปรีตาปนาบุญค
 มนุญตโต? อธิ คหปตโย ปุคฺคโล โอฬัพภิกโ ทติ,
 สุกฺวิโก ทติ. ๆ เป ๆ เย วา ปณฺณเอบบี เกจิ กุรูกัมมัตตา;
 อยํ วุจฺจติ คหปตโย ปุคฺคโล ปรินฺตโป ปรปรีตาปนาบุญค
 มนุญตโต. กตโม จ คหปตโย ปุคฺคโล อัดตัมภโป จ
 อัดตปรีตาปนาบุญสมนุญตโต, ปรินฺตโป จ ปรปรีตาปนาบุญค
 มนุญตโต? อธิ คหปตโย เอกัจโจ ปุคฺคโล วาชา วา
 ทติ ชัตติโย มุทฺธาวาสิตโต. ๆ เป ๆ เตปิ ทณฺฑตฺตชิตา
 กปตฺตชิตา อัสสุมุชา โรตมามา ปริกัมมานิ กโรนฺติ;
 อยํ วุจฺจติ คหปตโย ปุคฺคโล อัดตัมภโป จ อัดตปรีตาปนา
 บุญสมนุญตโต. ปรินฺตโป จ ปรปรีตาปนาบุญสมนุญตโต. กตโม
 จ คหปตโย ปุคฺคโล เนาตฺตัมภโป จ เนาตตปรีตาปนาบุญค
 มนุญตโต, น ปรินฺตโป จ น ปรปรีตาปนาบุญสมนุญตโต, โส

อนัตตัตตไป อปรัตตไป ทิฏฐิโจ ธรรมโม นิจจาโต
 นิพพุโต สัตถุโต สุขปฏิสเวติ พรหมภูเตน อตตนา
 วิหริติ? อธิ คหปตโย ตถาคโต โลเก อပ္ปัสสชติ,
 อรหิ สัมมาสัมพุทโธ. ๆ เป ๆ โส อิมะ บัณเฑาะว์ นีวณ
 ปหาย, เจตโส อပ္ปักกิลเสเต บัณเฑาะว์ ทุพฺพลักรเณ, วิวัจโจ
 กามะหิ วิวัจโจ อกฺขลเหติ ธรรมโม, สวตักกั สวัจระ
 วิเวกขิ ปัตติสุขิ ปจยิ ฌานิ อပ္ปัสสชช วิหริติ. วิตักกวิจจามน
 รูปสมา, อตตัตต สัมปสาทนิ เจตโส เอโกทิกาว, อวตักก
 อวัจระ สมาริขิ ปัตติสุขิ ทุคฺคิ ฌานิ อပ္ปัสสชช วิหริติ.
 ปัตติยา จ วิจจา ๆ เป ๆ ตติยิ ฌานิ อပ္ปัสสชช วิหริติ.
 สุขัสส จ ปหานา ๆ เป ๆ จตุตถิ ฌานิ อပ္ปัสสชช วิหริติ.
 โส เอว สมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทฺธเ อปริโยทาทะ อนังคะเน
 วิคคูปักกิลเสเต มุทุภูเต กัมมณียะ จิตฺเต อานนตชยียัตตเต
 ปุพฺเพทิวาสาณสฺสตีวาทาย จิตฺตํ อภินิยมาเมติ. โส อเนกวิหิตํ
 ปุพฺเพทิวาสาณํ อนุสฺสริตติ, เสยฺยณิโก? เอกกัมม ชชาติ เทวีย
 ชชาติโย ๆ เป ๆ อธิ สาการํ สยฺยณิโก อเนกวิหิตํ ปุพฺเพทิวาสา
 ณุสฺสริตติ. โส เอว สมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทฺธเ อปริโยทาทะ
 อนังคะเน วิคคูปักกิลเสเต มุทุภูเต กัมมณียะ จิตฺเต อานนตชยียัตตเต
 สัตตํ จตุปปาทวาทาย จิตฺตํ อภินิยมาเมติ. โส ทิพฺเพ
 รัชฺชานา วิสุทฺธเณ อตฺตีกัณฺธมานุสฺสเณ, สัตตเต บัลลิตติ จวมาเน

อุปปัชชีมานะ, หิเน ปณิเต, สุวัณเณ ทุฬัพพณเณ, สุกเต
 ทุคฺคเต, ๆ เป ๆ ยถากัมมูปเด สัตเต ปชานาติ. โส เอว
 สมหาเต จิตเต ปริสุทฺธเ ปริโยทาเต อนังคะเน วิคตูปักกิลเส
 มุทฺทุเต กัมมณิเย จิตเ อาเนนชัยยัตเต อาสวานํ ขยณานาย
 จิตตํ อภินินฺนาเมติ. โส “ อิทํ ทุกฺขัณฺติ ยถากฺขํ ปชานาติ.
 ๆ เป ๆ “ อโย อาสวานิโรธคามินี ปฏฺฐิปาทิ ยถากฺขํ ปชานาติ.
 ตัสส เอว ชานโต เอว มัลลโต, กามาสวามี จิตตํ วิมูจฺจติ,
 ภวาสวามี จิตตํ วิมูจฺจติ, อวิชฺชาสวามี จิตตํ วิมูจฺจติ; วิมุตฺตัสส
 “ วิมุตฺตมิตฺติ ญาณํ โหติ; “ ชีนา ชาทิ, วุตฺตํ พรหมจริย,
 กตํ กรณีย, นุปริ อิตถัตถายาติ; อโย วุจฺจติ คหปตโย
 ปคฺคโต เนวตฺตณฺตโป นาคตฺตปรีตาปนนานุโยคมนุยุตฺโต น
 ปรีนตโป น ปรีปรีตาปนนานุโยคมนุยุตฺโต โส ธนตฺตณฺตโป
 อปรีนตโป ทิฏฺฐเวยว ธัมเม นิจฺเฌาโต นิพฺพุโต สติภูโต
 สุขปฏิสฺสเวทํ พรหมภูเตเน อตฺตนา วิหริติ.

เอวํ วุตฺเต สาลยียกา พรหมมณฑคหปติกา ภควันตํ
 เจตทโวจุ อภิกกัณฺตํ โภ โคตม, อภิกกัณฺตํ โภ โคตม.
 เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิรุชฺชิตํ วา อุกฺกชเวยย, ปฏฺฐินฺนํ
 วา วิเวเรยฺย, มุฬฺหิธฺสํ วา มคฺคํ อาจิกฺกชเวยย, ธนฺธการ
 วา เถลยฺชโชตํ อารยฺย “ จักขุมนฺโต รุปานิ ทักฺขณฺตติ;
 เอวเมว โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธัมโม ปกาลิโต.

เอเต มย ภาวันต์ โคตม ธรรม คัจฉาม อัมมัจจ ภิกขุสัมมัจ,
อุปาเสโก โน ภว โคตโม อารเหตุ อัมมัจจเค ปาณูปเต
ธรรมคเตติ.

อับฉิมบ้นัด นิฐิจิต ทัสม.

คหปติวัคโค ปจโม.

ตัสส วัคคัสส อุตาน

กัณท์นาคระลวโร โปตติโยปนชีวกภจโจ

อุปาติโก ตากุกุโรกโย

พหุเวทนิโยจ อับฉิมบ้นัด

ปจโม ปวโร วัคโค จ.

ราหุโลวาทลุตติ

เอวัม เม ลุตติ เอก ธรรม ภควา ราชคเเท วิหริเต เวฬุเน
กถันตกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายัสมา ราหุโล
อัมพลลุตติกา วิหริเต. ธา โข ภควา อายันตมย ปญฺญัสส
ลุตติโก, เยน อัมพลลุตติกา, เยนายัสมา ราหุโล, เตนปลังกมิ.
อัทธสา โข อายัสมา ราหุโล ภควันตํ ทูโรโต อาสังกันต,
ทิสวาน อาสนํ บันญาเปติ อุตกัมมํ ปาทานํ. นิสิตี ภควา
บันณัตเต อาสนे, นิสิตฺติ ปาเท บักขาเลติ. อายัสมา โข

ภาตุโล ภาวณันโต อภิวัตเตว อกมณันโต นิสิตี. ธถ โข
 ภาควา ปริตติ อุตทกาสลล อุตทกานเน รเปตวา ฌายัสสมันต
 ราหุล ฌามันเตลล “ บัลลลล โน ตวั ราหุล อิม ปริตติ อุตทกาสลล
 อุตทกานเน รปิตันติ. เอว ภาณเต. เอว ปริตติ โข ราหุล
 เตลล สามันณัง, เยล นัตถิ สัมปชานมุสาวาทะ ลัชชาติ.
 ธถ โข ภาควา ต ปริตติ อุตทกาสลล นัตถิตเตว ฌายัสสมันต
 ราหุล ฌามันเตลล “ บัลลลล โน ตวั ราหุล อิม ปริตติ
 อุตทกาสลล นัตถิตันติ. เอว ภาณเต. เอว นัตถิตติ โข
 ราหุล เตลล สามันณัง, เยล นัตถิ สัมปชานมุสาวาทะ ลัชชาติ.
 ธถ โข ภาควา ต อุตทกานัน นิกุชชิตวา ฌายัสสมันต ราหุล
 ฌามันเตลล “ บัลลลล โน ตวั ราหุล อิม อุตทกานัน นิกุชชิตันติ.
 เอว ภาณเต. เอว นิกุชชิตติ โข ราหุล เตลล สามันณัง, เยล
 นัตถิ สัมปชานมุสาวาทะ ลัชชาติ. ธถ โข ภาควา ต อุตทกานัน
 อุกุชชิตวา ฌายัสสมันต ราหุล ฌามันเตลล “ บัลลลล โน
 ตวั ราหุล อิม อุตทกานัน วิตถเวยะ ตุจันติ. เอว ภาณเต.
 เอว วิตถ ตุจันติ โข ราหุล เตลล สามันณัง, เยล นัตถิ
 สัมปชานมุสาวาทะ ลัชชาติ. เถยยะถาปิ ราหุล วัณโณ นาค
 อัสสาณันโต อุกุฬิหะวาภิชาโต* สัจจามารโว, โส สัจจามลโธ
 ปริมะเทปิ ปาเทหิ กัมม กโรติ ปัจฉิเมหิ ปาเทหิ กัมม

* ล. ย. อุกุฬิหะวาภิชาโต.

กโรติ, ปุริเมณีย์ กาเยน กัมมํ กโรติ, บัจฺฉิเมณีย์
 กาเยน กัมมํ กโรติ, สีเสนีย์ กัมมํ กโรติ, กัลลเณทียี
 กัมมํ กโรติ, ทันเตทียี กัมมํ กโรติ, นังคฺคุญเณยี กัมมํ กโรติ,
 รักขเทว โสณํทํ. ตัสสํ หัตถาโรหัสสํ เอวํ โหติ “ ยํ โข
 รัณํ โข นาคो อัสสาทนต์โต อรุฬฺหิหฺวภาขาโต สัจฺจคฺคมาวจโร
 สัจฺจคฺคมาคโต ปุริเมทียี ปาเททียี กัมมํ กโรติ, บัจฺฉิเมทียี
 ปาเททียี กัมมํ กโรติ, ปุริเมณีย์ กาเยน กัมมํ กโรติ, บัจฺฉิเมณีย์
 กาเยน กัมมํ กโรติ, สีเสนีย์ กัมมํ กโรติ, กัลลเณทียี
 กัมมํ กโรติ, ทันเตทียี กัมมํ กโรติ, นังคฺคุญเณยี กัมมํ
 กโรติ, รักขเทว โสณํทํ. อปริจฺจตํ โข รัณํ โข นาคัสสํ
 ชีวตฺตํ. ยโต โข ราชุคฺค รัณํ โข นาคอ อัสสาทนต์โต
 อรุฬฺหิหฺวภาขาโต สัจฺจคฺคมาวจโร สัจฺจคฺคมาคโต ปุริเมทียี ปาเททียี
 กัมมํ กโรติ, บัจฺฉิเมทียี ปาเททียี กัมมํ กโรติ, นังคฺคุญเณยี
 กัมมํ กโรติ, โสณํทํ. ตัสสํ หัตถาโรหัสสํ เอวํ โหติ “ ยํ โข
 รัณํ โข นาคอ อัสสาทนต์โต อรุฬฺหิหฺวภาขาโต สัจฺจคฺคมาวจโร
 สัจฺจคฺคมาคโต ปุริเมทียี ปาเททียี กัมมํ กโรติ, บัจฺฉิเมทียี
 ปาเททียี กัมมํ กโรติ, ปุริเมณีย์ กาเยน กัมมํ กโรติ, บัจฺฉิเมณีย์
 กาเยน กัมมํ กโรติ, สีเสนีย์ กัมมํ กโรติ, กัลลเณทียี กัมมํ กโรติ,

ป่น คั่ว รากุด บั๊จเวกซ์มาโน เอะว ชาเนย์ยาดิ “ ยัม โซ
อหิ อีหิ กาเนน กัมมัม กัณโณมิ อีหิ เม กายกัมมัม
เนวัตตัพพายาธายะยิ คัจฉัตติ น ปะทียาพาทายะยิ คัจฉัตติ
น อุภยัพพายาธายะยิ คัจฉัตติ น ปะทียาพาทายะยิ คัจฉัตติ
สุขวิปากันตติ, เอะวูปิ เต รากุด กาเนน กัมมัม กณโณมิ.
กโรนเคนบี เต รากุด กาเนน กัมมัม คเตว กายกัมมัม
บั๊จเวกซ์คัตตัพ “ ยัมโซ ยหิ อีหิ กาเนน กัมมัม กโรนมิ, อีหิ เม
กายกัมมัม อัตตัพพายาธายะยิ คัจฉัตติ, ปะทียาพาทายะยิ
คัจฉัตติ, อุภยัพพายาธายะยิ คัจฉัตติ, อญจัน อีหิ กายกัมมัม
ทุกขุทธรัม ทุกขวิปากันตติ, เอะว คั่ว รากุด บั๊จเวกซ์มาโน
เอะว ชาเนย์ยาดิ “ ยัม โซ อหิ อีหิ กาเนน กัมมัม กโรนมิ, อีหิ
เม กายกัมมัม อัตตัพพายาธายะยิ คัจฉัตติ, ปะทียาพาทายะยิ
คัจฉัตติ, อุภยัพพายาธายะยิ คัจฉัตติ, อญจัน อีหิ กายกัมมัม
ทุกขุทธรัม ทุกขวิปากันตติ, ปะฐิตันเนยยาดิ คั่ว รากุด เอะวูปิ
กายกัมมัม. เอะว ป่น คั่ว รากุด บั๊จเวกซ์มาโน เอะว ชาเนย์ยาดิ
“ ยัม โซ ยหิ อีหิ กาเนน กัมมัม กโรนมิ, อีหิ เม กายกัมมัม
เนวัตตัพพายาธายะยิ คัจฉัตติ, น ปะทียาพาทายะยิ คัจฉัตติ,
น อุภยัพพายาธายะยิ คัจฉัตติ น ปะทียาพาทายะยิ คัจฉัตติ
สุขุทธรัม สุขวิปากันตติ, อญจันชาเนย์ยาดิ คั่ว รากุด เอะวูปิ
กายกัมมัม. กัตวามิ เต รากุด กาเนน กัมมัม คเตว เต

ลั้วเต้ย, อุกุสลิ อิท วิจิตรมัย ทุกข์ทรโย ทุกข์วิปากันติ. สเจ คัว
 ราชูล บัจจเวกซ์มาโน เอว ชาเนย์ยาดี “ ย โข อห อิท วาจา
 กัมม กัตตุกาโม, อิท เม วิจิตรมัย อัตตพยาพาธายปี ลั้วเต้ย,
 ปรพยาพาธายปี ลั้วเต้ย, อุกยพยาพาธายปี ลั้วเต้ย,
 อุกุสลิ อิท วิจิตรมัย ทุกข์ทรโย ทุกข์วิปากันติ, เอวรูป เต
 ราชูล วาจา กัมม สลักก น กรณีย. สเจ ปน คัว
 ราชูล บัจจเวกซ์มาโน เอว ชาเนย์ยาดี “ ย โข อห อิท
 วาจา กัมม กัตตุกาโม, อิท เม วิจิตรมัย เนวตพยาพาธายปี
 ลั้วเต้ย, น ปรพยาพาธายปี ลั้วเต้ย, น อุกยพยาพาธายปี
 ลั้วเต้ย, กุสลิ อิท วิจิตรมัย สุขทรโย สุขวิปากันติ,
 เอวรูป เต ราชูล วาจา กัมม กรณีย. กโรนเตนปี เต
 ราชูล วาจา กัมม ตเทว เต ราชูล วิจิตรมัย บัจจเวกซ์มัย
 “ ยันนุ โข อห อิท วาจา กัมม กโรมิ, อิท เม
 วิจิตรมัย อัตตพยาพาธายปี ลั้วเต้ย, ปรพยาพาธายปี ลั้วเต้ย,
 อุกยพยาพาธายปี ลั้วเต้ย, อุกุสลิ อิท วิจิตรมัย ทุกข์ทรโย
 ทุกข์วิปากันติ. สเจ คัว ราชูล บัจจเวกซ์มาโน เอว ชาเนย์ยาดี
 “ ย โข อห อิท วาจา กัมม กโรมิ, อิท เม
 วิจิตรมัย อัตตพยาพาธายปี ลั้วเต้ย, ปรพยาพาธายปี ลั้วเต้ย,
 อุกยพยาพาธายปี ลั้วเต้ย, กุสลิ อิท วิจิตรมัย ทุกข์ทรโย
 ทุกข์วิปากันติ. ปฏิสทเธยยาดี คัว ราชูล เอวรูป วิจิตรมัย.

ราชโอรสทศกัณฐ์, เทวบุตร - คิ้ว ราชโอรสทศกัณฐ์
 ราชโอรสทศกัณฐ์, อโหโรหิตาณฐ์, กุศลเดชะ, อัมมมณ, ยะเทว, คิ้ว
 ราชโอรสทศกัณฐ์, อัมมมณ, กัตตุกาโม, อโหโรหิต, ตเทว, เต, มโนมัมม
 มัจฉาเวกชิตัพพี “ ยันนี, โข, กหิ, อหิ, มนสา, กัมม
 กัตตุกาโม, อหิ, เม, มโนมัมม, อตฺตพียาพาธายบี, ลัวิตเตย,
 ปุพฺพียาพาธายบี, ลัวิตเตย, อุกยพียาพาธายบี, ลัวิตเตย,
 อุกุณฺณ, อหิ, มโนมัมม, กุชฺชทริย, กุชฺชวิปากันติ, สเจ, คิ้ว
 ราชโอรสทศกัณฐ์, มัจฉาเวกชมาโน, เหว, ขาเนยยาดี “ ย, โข, ย, อหิ
 มนสา, กัตตุกาโม, อหิ, เม, มโนมัมม, อตฺตพียาพาธายบี
 ลัวิตเตย, ปุพฺพียาพาธายบี, ลัวิตเตย, อุกยพียาพาธายบี
 ลัวิตเตย, อุกุณฺณ, อหิ, มโนมัมม, กุชฺชทริย, กุชฺชวิปากันติ,
 เหว, ย, เต, ราชโอรสทศกัณฐ์, มนสา, กัมม, สลักก, น, กรณีย, สเจ
 ปม, คิ้ว, ราชโอรสทศกัณฐ์, มัจฉาเวกชมาโน, เหว, ขาเนยยาดี “ ย, โข
 กหิ, อหิ, มนสา, กัมม, กัตตุกาโม, อหิ, เม, มโนมัมม
 มโนมัมม, ปุพฺพียาพาธายบี, ลัวิตเตย, น, ปุพฺพียาพาธายบี, ลัวิตเตย,
 น, อุกยพียาพาธายบี, ลัวิตเตย, อุกุณฺณ, อหิ, มโนมัมม
 กุชฺชทริย, กุชฺชวิปากันติ, เหว, เต, ราชโอรสทศกัณฐ์, มนสา, กัมม
 กรณีย, กรณีย, เต, ราชโอรสทศกัณฐ์, มนสา, กัมม, ตเทว, เต
 ราชโอรสทศกัณฐ์, มโนมัมม, มัจฉาเวกชิตัพพี “ ยันนี, โข, อหิ, อหิ
 มนสา, กัมม, กรณีย, อหิ, เม, มโนมัมม, อตฺตพียาพาธายบี

ล้วตัตติ, ปรพียาพาธายบี ล้วตัตติ, อุภยพียาพาธายบี ล้วตัตติ,
 อุกุสล อิท มโนกัมมํ ทุกฺขุทฺธํ ทุกฺขวิปากันตติ, สเจ ต्व
 ราหุล บัจจเวกฺขมาโน เอว ชาเนยฺยาสี “ ยํ โข อหํ อิห
 มนสา กัมมํ กโรมิ, อิท เม มโนกัมมํ อตฺตพียาพาธายบี
 ล้วตัตติ, ปรพียาพาธายบี ล้วตัตติ, อุภยพียาพาธายบี ล้วตัตติ,
 อุกุสล อิท มโนกัมมํ ทุกฺขุทฺธํ ทุกฺขวิปากันตติ, ปฏิสทเธยฺยาสี
 ต्व ราหุล เอวรูปํ มโนกัมมํ. สเจ ปน ต्व ราหุล
 บัจจเวกฺขมาโน เอว ชาเนยฺยาสี “ ยํ โข อหํ อิท มนสา
 กัมมํ กโรมิ, อิท เม มโนกัมมํ เนวตฺตพียาพาธายบี
 ล้วตัตติ, น ปรพียาพาธายบี ล้วตัตติ, น อุภยพียาพาธายบี
 ล้วตัตติ, อุกุสล อิท มโนกัมมํ สุขุทฺธํ สุขวิปากันตติ,
 อนุปตฺตเชยฺยาสี ต्व ราหุล เอวรูปํ มโนกัมมํ. กัตวามิ เต
 ราหุล มนสา กัมมํ ตเถว เต ราหุล มโนกัมมํ บัจจเวกฺขิตัพพ
 “ ยันนํ โข อหํ อิท มนสา กัมมํ อภาสํ, อิท เม
 มโนกัมมํ อตฺตพียาพาธายบี ล้วตัตติ, ปรพียาพาธายบี ล้วตัตติ,
 อุภยพียาพาธายบี ล้วตัตติ, อุกุสล อิท มโนกัมมํ ทุกฺขุทฺธํ
 ทุกฺขวิปากันตติ, สเจ ต्व ราหุล บัจจเวกฺขมาโน เอว ชาเนยฺยาสี
 “ ยํ โข อหํ อิท มนสา กัมมํ อภาสํ, อิท เม
 มโนกัมมํ อตฺตพียาพาธายบี ล้วตัตติ, ปรพียาพาธายบี
 ล้วตัตติ, อุภยพียาพาธายบี ล้วตัตติ, อุกุสล อิท มโนกัมมํ

ทุกขวิปากันตี, เอรูเป ปณ เต รากุล มโนกัมม
 ภูฏิปัตตัง หรายัตตัง ชิคฺขนิตฺตัง, ภูฏิปัตตัง หรายัตตัง
 ภูฏิปัตตัง อายตํ ถังวํ อายตฺตนิตฺตัง, เถเจ ปณ คังวํ รากุล
 ภูฏิปัตตัง มาโน เอรุ ชาเนยฺยภาสิ “อํ โข อหํ อิกํ มโน
 กัมมํ อากาสํ, อิทํ เม มโนกัมมํ เนวตฺตคฺคยาพาธายบี ถังวตฺตติ,
 เม ปรพฺยาพาธายบี ถังวตฺตติ, อุกฺกพฺยาพาธายบี ถังวตฺตติ,
 อิทํ มโนกัมมํ สุขุทฺธํ สุขวิปากันตี, เตเนว
 รากุล ปิตฺติปาณฺชเสน วิหเรยฺยภาสิ อโรรสํคฺคณฺณลักขิ
 ภูฏิปัตตัง, เป หิ เถเจ รากุล อตฺตมํคฺคณฺณํ สมณฺสา
 พฺรหฺมณฺสา วา กายกัมมํ ปรีโสเธตฺถํ วจีกัมมํ ปรีโสเธตฺถํ
 มโนกัมมํ ปรีโสเธตฺถํ, สัพเพ เต เอวเมว บัจฺจเวกฺขิตฺวา
 บัจฺจเวกฺขิตฺวา กายกัมมํ ปรีโสเธตฺถํ บัจฺจเวกฺขิตฺวา บัจฺจเวกฺขิตฺวา
 วจีกัมมํ ปรีโสเธตฺถํ บัจฺจเวกฺขิตฺวา บัจฺจเวกฺขิตฺวา มโนกัมมํ
 ปรีโสเธตฺถํ, เป หิปี เถเจ รากุล ฌนาตมํคฺคณฺณํ สมณฺสา
 พฺรหฺมณฺสา วา กายกัมมํ ปรีโสเธตฺถํคฺคณฺณํ วจีกัมมํ ปรีโสเธตฺถํคฺคณฺณํ
 มโนกัมมํ ปรีโสเธตฺถํคฺคณฺณํ, สัพเพ เต เอวเมว บัจฺจเวกฺขิตฺวา
 บัจฺจเวกฺขิตฺวา วจีกัมมํ ปรีโสเธตฺถํคฺคณฺณํ บัจฺจเวกฺขิตฺวา
 บัจฺจเวกฺขิตฺวา มโนกัมมํ ปรีโสเธตฺถํคฺคณฺณํ, เป หิปี เถเจ รากุล
 ฌนาตมํคฺคณฺณํ พฺรหฺมณฺสา วา กายกัมมํ ปรีโสเธตฺถํคฺคณฺณํ,

วจีกัมมัม ปรีโสเธนัตติ, มโนกัมมัม ปรีโสเธนัตติ. อัมปิ เต
 เหวเมวัม บัจจเวกขิตวา บัจจเวกขิตวา กายกัมมัม ปรีโสเธนัตติ,
 บัจจเวกขิตวา บัจจเวกขิตวา วจีกัมมัม ปรีโสเธนัตติ, บัจจเวกขิตวา
 บัจจเวกขิตวา มโนกัมมัม ปรีโสเธนัตติ. ตัสส์มาติห เต
 ราหุล “ บัจจเวกขิตวา บัจจเวกขิตวา กายกัมมัม ปรีโสเธสส์สามิ,
 บัจจเวกขิตวา บัจจเวกขิตวา วจีกัมมัม ปรีโสเธสส์สามิ,
 บัจจเวกขิตวา บัจจเวกขิตวา มโนกัมมัม ปรีโสเธสส์สามิ,
 เหวณัหิ เต ราหุล ลักขิตัพพัตติ. ยิทมโวจ ภควา.
 อัตถมโน อายัสสิมา ราหุโล ภควโต ภาสิตัง อภินันทิตี.

ราหุโลวาทสุตตัม นิวัจจิติ ปรม.

มหาราหุโลวาทสุตฺตํ.

เอวํ เม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา สวักกัณิ วิหริติ
 เขตเวเน อนาถบิณฑิกัสส อารามเ. ธน โข ภควา ปุพฺพพนฺธิสมยํ
 นิวาเสตฺวา บัณฑิตจิวรมาทาย สวักกัณิ บิณฑาทาย ปาวิตฺติ.
 อายัสสิมาบิ โข ราหุโล ปุพฺพพนฺธิสมยํ นิวาเสตฺวา บัณฑิตจิวรมาทาย
 ภควันตํ ปญฺญิจิโต ปญฺญิจิโต อหุพนฺธิช. ธน โข ภควา
 อปโลเกตฺวา อายัสสิมันตํ ราหุลํ อามันเตตฺติ “ อ. โภจยิ วาสุค
 รูปํ อตฺตทานาคคตบิรุจฺจันนํ, อัจฉนฺตํ วา พหิธธา วา, โอฬาริโก
 วา สุกุมํ วา, ธีนํ วา ปณฺโฑ วา, ยํ ทูเร สันตติเก วา;
 สุตฺวา รูปํ “ เนกํ มม, เนโสมมํ, น เมโส อตฺตาคติ.
 เอวเมกํ ยถาลูทํ สัมมยํบิณฑาทาย ทญฺญุสฺสพนฺธิ. รูปเมว
 น โข ภควา, รูปเมว น โข สุตฺวาติ. รูปมยิ ราหุล,
 เวทนามิ ราหุล, สันณามิ ราหุล, อชาวามิ ราหุล, วิณณณามิ
 ราหุลาคติ. ธน โข อายัสสิมา ราหุโล “ โภ นุชฺช ภควา
 สัมมูชา โอวาเทน โอวาทิโต . คามํ บิณฑาทาย ปวิตฺติสสฺสตี,
 ตโต ปญฺนิวัตตติตฺวา อังคตฺวํมํ รุกฺขมูเล นิธิกิ บัณฑิตังก
 อากุชิตฺวา อุกฺกึ กายํ ปณฺโณาย ปริมุขํ ตติ อุกฺกึรเปตฺวา.
 อทฺทตา โข อายัสสิมา สวปฺปตฺโต อายัสสิมันตํ ราหุล
 อังคตฺวํมํ รุกฺขมูเล นิธิกิ บัณฑิตังก อากุชิตฺวา อุกฺกึ

ลีลา พาหิรา. ถกมา จ ราชกุล อัครมัตติกา อาโปธาทู
 บั อัครมัตติ บัจจัตติ อาโป อาโปธาทู อูปาภิณณ, เสดย์บัณฑิ
 บัธัต แหม่ม ปุทธิโ โลหิต เสดโธ เมโธ อัครธ วธ
 เขไท ลีลาณิธ ลีลา มัตติ; บั วา ปณัณณัมบั กิณจิ
 อัครมัตติ บัจจัตติ อาโป อาโปธาทู อูปาภิณณ; อบั วุจจติ
 ราชกุล อัครมัตติกา อาโปธาทู. ยา เจว โข ปณ อัครมัตติกา
 อาโปธาทู, ยา จ พาหิรา อาโปธาทู, อาโปธาทู เวธ.
 ตั “ เนกั มม, เมโธมัตติ, น เมโธ อัครธาทิ เอมเมต
 ยถากุณิ ลัมมัมบัลลังกาย ถักุฐิณ. เอมเมต ยถากุณิ
 ลัมมัมบัลลังกาย กิณจิ อาโปธาทู นิธิณณิ, อาโปธาทู
 จิทธิ วิราเชน.

ถกมา จ ราชกุล เทโธธาทู? เทโธธาทู ลีลา อัครมัตติกา,
 ลีลา พาหิรา. ถกมา จ ราชกุล อัครมัตติกา เทโธธาทู? บั
 อัครมัตติ บัจจัตติ เทโธ เทโธธาทู อูปาภิณณ, เสดย์บัณฑิ
 เยน จ ลันตัมบัปติ, เยน จ ชิริติ, เยน จ ปริชัณณิ, เยน จ
 อริต บัธ ขาณิธ ลอยติ ลัมมา ปณณาม ลัจจติ; บั วา
 ปณัณณัมบั กิณจิ อัครมัตติ บัจจัตติ เทโธ เทโธธาทู
 อูปาภิณณ; อบั วุจจติ ราชกุล อัครมัตติกา เทโธธาทู. ยา
 เจว โข ปณ อัครมัตติกา เทโธธาทู, ยา จ พาหิรา เทโธธาทู,
 เทโธธาทู เวธ. ตั “ เนกั มม, เมโธมัตติ, น เมโธ

เอวเมตํ ยถากุตํ สัมมัมมัมมัญญา ยัญจัพเพ.
 เอวเมตํ ยถากุตํ สัมมัมมัมมัญญา ทิสฺวา เตโชธาคูยา
 นิพพินฺนํ, เตโชธาคูยา จิตฺตํ วิราเชติ.

กตมา จ ราหุล วาโยธาคู. วาโยธาคู สียา อัสสนัตติกา,
 สียา พาหิรา. กตมา จ ราหุล อัสสนัตติกา วาโยธาคู. ยํ
 อัสสนัตตํ มัจฉิตฺตํ วาโย วาโยคํ กุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ?
 อุตฺตงฺคมา วาตา, อโธคมา วาตา กุจฺฉิสฺยา วาตา โภจฺฉิสฺยา
 วาตา อังคมํกลานุสาริโน วาตา, อัสสาโส มัสสาโส; ยํ วา
 ปณฺณณมัมมํ กิณฺจ อัสสนัตตํ มัจฉิตฺตํ วาโย วาโยคํ
 กุปาทินฺนํ; ราหุล วาโยธาคู. อัสสนัตติกา วาโยธาคู. ยา
 เจว โข ปณฺ อัสสนัตติกา วาโยธาคู. ยา จ พาหิรา วาโยธาคู
 วาโยธาคู เรเวธา. ตํ “เนตํ มม, เนโสหมํสฺมิ, น เมโส
 อัสสาติ” ยถากุตํ สัมมัมมัมมัญญา ยัญจัพเพ.
 เอวเมว ยถากุตํ สัมมัมมัมมัญญา ทิสฺวา วาโยธาคูยา
 นิพพินฺนํ, วาโยธาคูยา จิตฺตํ วิราเชติ.

กตมา จ ราหุล อากาสธาคู. อากาสธาคู สียา อัสสนัตติกา,
 สียา พาหิรา. กตมา จ ราหุล อัสสนัตติกา อากาสธาคู. ยํ
 อากาสธาคู อากาสธาคู. เสยฺยถิทํ?
 อากาสธาคู อากาสธาคู. อากาสธาคู. อากาสธาคู. อากาสธาคู.
 อากาสธาคู. อากาสธาคู. อากาสธาคู. อากาสธาคู. อากาสธาคู.
 อากาสธาคู. อากาสธาคู. อากาสธาคู. อากาสธาคู. อากาสธาคู.

อติวิจิตร, เยน จ อติตํ ปิตํ ขายิตํ ตาปีตํ อโธภาคา นิคมมต;
ยํ วา ปณฺณณมมํ กิณฺจํ อชฺชมตํ บัรฺจิตํ อากาถํ
อากาสคตํ อมํ อมคตํ วิวรํ วิวรคตํ อชฺชมมฺหํ มลฺลิตฺเทติ
อชฺชมตํ อปาทินฺนํ; ยมํ วุจฺจติ ภาหุคตํ อชฺชมตํ ตติยา อากาสธาตุ.
ยา เจว โข ปณฺณณมมํ อชฺชมตํ ตติยา อากาสธาตุ, ยา จ พาทิตฺวา
อากาสธาตุ, อากาสธาตุ เวเวสา. ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมมํ,
! เมโส อชฺชมตํ เอเวเมตํ ยถาภาตํ สัมมมํ ปณฺณณมมํ
ทฺวิจฺจํ. เอเวเมตํ ยถาภาตํ สัมมมํ ปณฺณณมมํ ทิลา
อากาสธาตุยา นิพฺพินฺนํ, อากาสธาตุยา จิตฺตํ วิราเชติ.

ปจฺจิมํ ภาหุคตํ ภาวนํ ภาเวหิ, ปจฺจิมมฺหิ เต ภาหุคตํ
ภาวนํ ภาวยโต, อชฺชมมํ มนาปามนาปา ผลฺลิตํ
จิตฺตํ น ปริยาทาย จลฺลิตํ. เอเวเมตํ ภาหุคตํ ปจฺจิมม
อชฺชมมํ นิคมมมํ, อชฺชมมํ นิคมมมํ, อชฺชมมํ
นิคมมมํ, มุตฺตคตํ นิคมมมํ, เอเวเมตํ นิคมมมํ,
ปจฺจิมมมํ นิคมมมํ, โดหิตคตํ นิคมมมํ, น จ เต
ปจฺจิม อชฺชมมมํ ภาหุคตํ ภาเวหิ, ปจฺจิมมมํ
ภาวนํ ภาวยโต, อชฺชมมํ มนาปามนาปา ผลฺลิตํ
จิตฺตํ น ปริยาทาย จลฺลิตํ.

ภาปจฺจิมํ ภาหุคตํ ภาวนํ ภาเวหิ, ภาปจฺจิมมมํ เต ภาหุคตํ

ภวานํ ภวตฺถ, อุပ္ปันณา มนาปามนาปา ผัสสา จิตฺตํ
 น ปริยาทาย จัตถันตฺติ. เติยฺยถาปิ ราชูล ฌายมฺมิ สฺสจิมฺม
 โธวันตฺติ, เติยฺยปฺป โธวันตฺติ. อจฺจตมฺมํ โธวันตฺติ.
 มุคฺคตมฺมํ โธวันตฺติ. เขฬิตมฺมํ โธวันตฺติ, ปุพฺพตมฺมํ
 โธวันตฺติ, โลหิตตมฺมํ โธวันตฺติ, น ๑ เตนฺ. ยาโป อัญญิยติ
 วา หรายติ วา ชิตฺตุจฺจติ วา; เหวเมว โข ตํ ราชูล ยาโปสมํ
 ภวานํ ภเวทฺติ, ยาโปสมณฺหิ เต ราชูล ภวานํ ภวตฺถ,
 อุပ္ปันณา มนาปามนาปา ผัสสา จิตฺตํ น ปริยาทาย
 จัตถันตฺติ.

เตโชสมํ ราชูล ภวานํ ภเวทฺติ, เตโชสมณฺหิ เต ราชูล
 ภวานํ ภวตฺถ, อุပ္ปันณา มนาปามนาปา ผัสสา
 จิตฺตํ น ปริยาทาย จัตถันตฺติ. เติยฺยถาปิ ราชูล เตโช
 สฺสจิมฺม ทฺทติ, อสฺสจิมฺม ทฺทติ, อจฺจตมฺมํ ทฺทติ, มุคฺคตมฺมํ
 ทฺทติ, เขฬิตมฺมํ ทฺทติ, ปุพฺพตมฺมํ ทฺทติ, โลหิตตมฺมํ
 ทฺทติ, น ๑ เตนฺ. เตโช อัญญิยติ วา, หรายติ วา ชิตฺตุจฺจติ
 วา, เหวเมว โข ตํ ราชูล เตโชสมํ ภวานํ ภเวทฺติ.
 เตโชสมณฺหิ เต ราชูล ภวานํ ภวตฺถ, อุပ္ปันณา มนาปา
 มนาปา ผัสสา จิตฺตํ น ปริยาทาย จัตถันตฺติ.

วาโยสมํ ราชูล ภวานํ ภเวทฺติ, วาโยสมณฺหิ เต
 ราชูล ภวานํ ภวตฺถ, อุပ္ปันณา มนาปามนาปา

ปริยาทนาย จัตุสัจฉิต. แล้วยณมี ราชุด
 ภาโย สุจีมีบี อูปวายติ, อสุจีมีบี อูปวายติ, อสุจีมีบี
 อูปวายติ, มุตฺตคตัมบี อูปวายติ, เขฬิตตัมบี อูปวายติ,
 ปุฬฺหคตัมบี อูปวายติ, โลหิตคตัมบี อูปวายติ, น จ เตน ภาโย
 อัญญีบีติ วา หมายติ วา ชีคุจีติ วา; เหวเมว โข ตัง ราชุด
 ภาโยสมํ ภาวนํ ภาวเหิ, ภาโยสมณฺหิ เต ราชุด ภาวนํ ภาวยโต,
 อูปันนํ มนํปามนํปํ ฝัณฺสา จิตฺตํ น ปริยาทนาย จัตุสัจฉิต.

อากาสสมํ ราชุด ภาวนํ ภาวเหิ, อากาสสมณฺหิ เต ราชุด
 ภาวนํ ภาวยโต, อูปันนํ มนํปามนํปํ ฝัณฺสา จิตฺตํ
 น ปริยาทนาย จัตุสัจฉิต. แล้วยณมี ราชุด อากาโส น
 กัตถจิ ปติญฺจิโต; เหวเมว โข ตัง ราชุด อากาสสมํ ภาวนํ
 ภาวเหิ, อากาสสมณฺหิ เต ราชุด ภาวนํ ภาวยโต, อูปันนํ
 มนํปามนํปํ ฝัณฺสา จิตฺตํ น ปริยาทนาย จัตุสัจฉิต.

เมตฺตํ ราชุด ภาวนํ ภาวเหิ, เมตฺตณฺหิ เต ราชุด ภาวนํ
 ภาวยโต, โย พียาปาโต โต ปหียิสฺสติ. กุณฺณํ ราชุด
 ภาวนํ ภาวเหิ, กุณฺณณฺหิ เต ราชุด ภาวนํ ภาวยโต, ยา
 วิเสสา สํ ปหียิสฺสติ. มุทิตํ ราชุด ภาวนํ ภาวเหิ, มุทิตณฺหิ
 เต ราชุด ภาวนํ ภาวยโต, ยา อรติ สํ ปหียิสฺสติ. อูปะกัชฺ
 ราชุด ภาวนํ ภาวเหิ, อูปะกัชฺณฺหิ เต ราชุด ภาวนํ ภาวยโต,

รพีมาลโกยวาทสุตติ.

เสร็จแล้ว... เสด็จ สมัย ภาวฯ ดาวัดถิย วิหริ
 เชตวันเน อเนตปิณทิกัสส อารามเน. อถ โข อายัสสโต มาลุกัณปะตัสส
 รโหคตัสส ปฏิตถันนัสส, เอว เจตโต ปรีวักโก อุตปาถิ
 “ ยานิมานิ ทิฏฐิจิตตานิ ภควตา อphyากตานิ จปะตานิ
 ปฏิปะชิคคาเน ”... โลโกติบิ, อัสสโต โลโกติบิ,
 อนันตวา โลโกติบิ, อนันตวา โลโกติบิ, ตัง ชีวํ ตัง สรวิณตบิ,
 อังณัง อังณัง สรวิณตบิ, โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณาคบิ,
 น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณาคบิ, โหติ จ น จ โหติ
 ตถาคโต ปรมํ มรณาคบิ, เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมํ มรณาคบิ, ตานิ เม ภควา น เพียกโรติ; ยานิ เม
 ภควา น เพียกโรติ, ตัมเม น รุจิระ, ตัมเม นักขมติ. โสฬ
 ภควันตํ อูปสังกมิตวา เอตมัตถํ ปจฺจิสสामी; ตเจ เม
 ภควา พยากริธัสติ “ สัสสโต โลโกติ วา, ๆ เป ๆ เนว โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณาคิ วา, เอวาทิ ภควติ
 พรหมจริยํ จริตฺตামী. โน เจ ภควา พยากริธัสติ “ สัสสโต
 โลโกติ วา, อัสสโต โลโกติ วา, อนันตวา โลโกติ วา,
 อนันตวา โลโกติ วา, ตัง ชีวํ ตัง สรวิณติ วา, อังณัง ชีว

อัมปลิ สิริวัณติ วา, โหติ ตถาคโต ปรมิ มรณาคิ วา, น โหติ ตถาคโต
ปรมิ มรณาคิ วา, โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมิ มรณาคิ วา, เนา
โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมิ มรณาคิ วา, เอวาทิ ติถัง ปรรังเภา
นิ พาวตติสสามิติ. ธตฺต โข ยายังมา มาตุกียปุตฺโต ตายันหมมย
ปฏิสลลาภา วุจฺจติ, เยน ภควา, เทนุปลังกมิ; อุตฺตังกมิตฺวา
อัมปลิ สิริวัณติ วา, เอกมัตตํ นิสิตฺติ. เอกมัตตํ นิสินฺโน
โหติ ตายันมา มาตุกียปุตฺโต ภควันตํ เอกกโจรํ. โส
อัมปลิ ภันเต ะโหคตัสส ปฏิสลลันตัสส, เอว เจตโส ปรวิตักโก
อุกุปาเท “ ยานิมาเน ทิวฺจิจิตฺตานิ ภควตา อธิยาณฺตานิ
อภิกฺขานิ ปฏิจฺจิจิตฺตานิ “ สัสสโต โลโกติยิ, อัมปลิ
โลโกติยิ, อัมปลิ โลโกติยิ, อัมปลิ โลโกติยิ, อัมปลิ
อัมปลิ สิริวัณติ, อัมปลิ อัมปลิ สิริวัณติ, โหติ
ตถาคโต ปรมิ มรณาคิ, น โหติ ตถาคโต ปรมิ มรณาคิ,
โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมิ มรณาคิ, เนา โหติ น
น โหติ ตถาคโต ปรมิ มรณาคิ, ตานิ เม ภควา
อภิกฺขาณิ; ตานิ เม ภควา อภิกฺขาณิ, อัมปลิ
อัมปลิ สิริวัณติ. โส ภควา อัมปลิ สิริวัณติ
อัมปลิ สิริวัณติ; สเจ ภควา อภิกฺขังสส “ สัสสโต โลโกติ วา,
อัมปลิ โลโกติ วา, อัมปลิ โลโกติ วา, อัมปลิ โลโกติ
วา, อัมปลิ สิริวัณติ วา, อัมปลิ สิริวัณติ วา, อัมปลิ สิริวัณติ วา,

“ สัสสโต โลโกติ วา, อัสสสโต โลโกติ วา, อันตวา โลโกติ วา,
อนันตวา โลโกติ วา, ตํ ชีวํ ตํ สรรีณํติ วา, อัจฉํ ชีวํ
อัจฉํ สรรีณํติ วา, โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วา, น
โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วา, โหติ จ น จ โหติ
ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วา, เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมํ มรณานิ วาติ. โนหตํ ภันเต.” ตวั วา ปน มํ
เขวํ อวจ “ อหํ ภันเต ภควติ พหิมจริยํ จริตฺถามิ,
ภควา เม พยากริสฺสติ “ สัสสโต โลโกติ วา, อัสสสโต
โลโกติ วา, อันตวา โลโกติ วา, อนันตวา โลโกติ วา, ตํ ชีวํ
ตํ สรรีณํติ วา, อัจฉํ ชีวํ อัจฉํ สรรีณํติ วา, โหติ
ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วา, น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วา,
โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วา, เนว โหติ
น น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วาติ. โนหตํ ภันเต.
อิติ กิร มาตุกัปปุตฺตํ เนวหันตํ วทามิ “ เอहि ตวั
มาตุกัปปุตฺตํ มยิ พหิมจริยํ จร, อหันเต พยากริสฺสามิ สัสสโต
โลโกติ วา, อัสสสโต โลโกติ วา, ๆ เป ๆ เนว โหติ น
น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วาติ, นยิ กิร ตวั วเทติ
“ อหํ ภันเต ภควติ พหิมจริยํ จริตฺถามิ, ภควา เม
พยากริสฺสติ สัสสโต โลโกติ วา, อัสสสโต โลโกติ วา, ๆ เป ๆ
เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วาติ. เอวํ

มีชัยมีชัยมาลเก จูฬิมาลโกยวาทลุตติ.

๑๕๓

สันโต โมฆปริส โก สันโต กัม บัจจาจิขลิ. โย โย
มาลุกย์ปุตติ เอว วเทยย น ตาวาห์ ภควติ พรหมจริย
จริสสามิ, ยาว เม ภควา น พียากริสสติ “ สัสสโต โลโกติ วา
อัสสโต โลโกติ วา, ๆ เป ๆ โหติ จ น จ โหติ คถาคโต
ปรัม มรณาคิ วา, เนว โหติ น น โหติ คถาคโต ปรัม มรณาคิ
วาติ; อพียากตเมว คัม มาลุกย์ปุตติ คถาคเตน อัสส. ธน โย
โส ปุตติโต กาล กเรยย. เสยยณามิ มาลุกย์ปุตติ ปุริโส
สัสสเลน วิทโธ อัสส สวิสเนน คาพิทปเลปนเนน, สัสส
มิตตามัจจา เมชาติสาโลหิตา นิสกัม สัสสกัตติ อပ္ภังเปยยัง.
โส เอว วเทยย “ น ตาวาห์ อิม สัสส อากริสสามิ,
ยาว น คัม ปุริส ชานามิ येनัมहि วิทโธ “ ขัตติโย วา
พรหมโม วา เวสโส วา สุตโตวาติ. โส เอว วเทยย
“ น ตาวาห์ อิม สัสส อากริสสามิ, ยาว น คัม ปุริส
ชานามิ येनัมहि วิทโธ “ เอวนาโม เอวโคตโต อติ
วาติ. โส เอว วเทยย “ น ตาวาห์ อิม สัสส อากริสสามิ,
ยาว น คัม ปุริส ชานามิ येनัมहि วิทโธ “ ทีโฆ วา
รัสโส วา มีชัยโม วาติ. โส เอว วเทยย “ น ตาวาห์
อิม สัสส อากริสสามิ, ยาว น คัม ปุริส ชานามิ येनัมहि
วิทโธ “ กาไฟ วา สาโม วา มีชัยจวิ วาติ. โส เอว

วเทยฺย “ น ตาวาหํ อิมํ สัลลํ อาหริสฺสามิ, ยาว น ตํ
 ปริสํ ชานามิ เยนํมํหิ วิทฺโธ “ อสุกฺกัสมิ คาเม วา
 นิคเม วา นคเว วาติ. โส เอวํ วเทยฺย “ น ตาวาหํ อิมํ
 สัลลํ อาหริสฺสามิ, ยาว น ตํ ธนุํ ชานามิ เยนํมํหิ วิทฺโธ
 ยติ วา จาโป ยติ วา โกทถํโหติ. โส เอวํ วเทยฺย
 “ น ตาวาหํ อิมํ สัลลํ อาหริสฺสามิ, ยาว น ตํ ชิยํ
 ชานามิ ยายํมํหิ วิทฺโธ ยติ วา อักกัสมิ ยติ วา
 สัณฺจุสฺส. ยติ วา นหารุสฺส ยติ วา มรฺุาย ยติ วา
 ชิริบฺบณฺโณติ. โส เอวํ วเทยฺย “ น ตาวาหํ อิมํ สัลลํ
 อาหริสฺสามิ, ยาว น ตํ กัณฺฑํ ชานามิ เยนํมํหิ วิทฺโธ
 ยติ วา คัจฉํ, ยติ วา โรยํมํนฺติ. โส เอวํ วเทยฺย
 “ น ตาวาหํ อิมํ สัลลํ อาหริสฺสามิ, ยาว น ตํ กัณฺฑํ
 ชานามิ เยนํมํหิ วิทฺโธ ยัสฺส บัดฺเดหิ วาขติ ยติ วา คิซฺณสฺส
 ยติ วา กังขสฺส ยติ วา กุลลสฺส ยติ วา โมรฺสส ยติ วา
 ลินฺธุโนติ. โส เอวํ วเทยฺย “ น ตาวาหํ อิมํ สัลลํ
 อาหริสฺสามิ, ยาว น ตํ กัณฺฑํ ชานามิ เยนํมํหิ วิทฺโธ
 ยัสฺส นหารุณา ปริกฺขิตติ ยติ วา ควสฺส ยติ วา
 มหิสฺส ยติ วา โรวสฺส ยติ วา เสมฺหารสฺสาติ. โส เอวํ

* พ. เอวํ. ลี. ย. กัจฉํ.   * ลี. ย. เอวํ. พ. มิคฺสส

วเทยฺย น ตาวาหํ อิมํ สัลลํ อากุสฺสํ ยาว น ตํ
 กณฺโฑ ชานามิ เยนํหิ วิทโธ ยถิ วา สัลลํ ยถิ วา
 ชุรํปํ ยถิ วา เวกฺกณฺณํ ยถิ วา นารายํ ยถิ วา
 วจฺจนฺตํ ยถิ วา กรวโรตฺตํ นติ อญฺเญวเมว ตํ มาลุกุยกัยปุตฺต
 เตน ปุริเสน อัสสํ. อถ โข โส ปุริโส กาลํ กรเยย;
 เขวเมว โข มาลุกุยกัยปุตฺต โย เอวํ วเทยฺย “ น ตาวาหํ
 ภควติ พหฺมจริยํ จริสฺสามิ, ยาว ตํ เม ภควา น
 พหฺมจาริสฺสํ สัลลํโต โสโกติ วา, อสัลลํโต โสโกติ วา, อนฺตวา
 โสโกติ วา, อนฺตวา โสโกติ วา, ตํ ชิวํ ตํ สิริวันฺติ วา, อญฺเญ ชิวํ
 อญฺเญ สิริวันฺติ วา, โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วา, น โหติ
 ตถาคโต ปรมํ มรณานิ วา, โหติ ๑ น ๑ โหติ ตถาคโต
 ปรมํ มรณานิ วา, เวน โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณานิ
 วาติ, อพฺยากตเมว ตํ มาลุกุยกัยปุตฺต ตถาคเตน อัสสํ. อถ โข
 โส ปุคฺคโล กาลํ กรเยย.

“ สัลลํโต โสโกติ มาลุกุยกัยปุตฺต ทิฏฺฐิจิยา สติ, พหฺมจริยวา
 โส อภวิสฺสาติ. เอวํ โน. “ สัลลํโต โสโกติ มาลุกุยกัยปุตฺต
 ทิฏฺฐิจิยา สติ, พหฺมจริยวาโส อภวิสฺสาติ. เอวํ ปิ โน.
 “ สัลลํโต โสโกติ มาลุกุยกัยปุตฺต ทิฏฺฐิจิยา สติ, “ สัลลํโต

โลโกติ วา ทิฏฐิจิยา สติ, อัตถเภา ขาติ, อัตถิ ขรา,
 อัตถิ มรณ, สันติ โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา, เยสํ
 ทิฏฐิเจว ธัมเม นิฆาต มัญญเปมิ. “ อนันตวา โลโกติ
 มาลุกียปุตต ทิฏฐิจิยา สติ, พหัมมจริวาโส อภวิสสาติ.
 เอว โน “ อนันตวา โลโกติ มาลุกียปุตต ทิฏฐิจิยา
 สติ, พหัมมจริวาโส อภวิสสาติ. เอวัมปิ โน. อนันตวา
 โลโกติ มาลุกียปุตต ทิฏฐิจิยา สติ, อนันตวา โลโกติ วา
 ทิฏฐิจิยา สติ, อัตถเภา ขาติ, อัตถิ ขรา, อัตถิ มรณ,
 สันติ โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา, เยสํ ทิฏฐิเจว ธัมเม
 นิฆาต มัญญเปมิ. “ คํ ชิวํ คํ สิริรัณติ มาลุกียปุตต
 ทิฏฐิจิยา สติ, พหัมมจริวาโส อภวิสสาติ. เอว โน. “ อัญญ
 ชิวํ อัญญํ สิริรัณติ มาลุกียปุตต ทิฏฐิจิยา สติ, พหัมมจริวาโส
 อภวิสสาติ. เอวัมปิ โน. “ คํ ชิวํ คํ สิริรัณติ มาลุกียปุตต
 ทิฏฐิจิยา สติ, อัญญํ ชิวํ อัญญํ สิริรัณติ วา ทิฏฐิจิยา
 สติ, อัตถเภา ขาติ, ๆ เป ๆ นิฆาต มัญญเปมิ. “ โหติ
 ตถาคโต ปรมํ มรณาติ มาลุกียปุตต ทิฏฐิจิยา สติ, พหัมมจริวาโส
 อภวิสสาติ. เอว โน. “ น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณาติ
 มาลุกียปุตต ทิฏฐิจิยา สติ, พหัมมจริวาโส อภวิสสาติ.
 เอวัมปิ โน. “ โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณาติ มาลุกียปุตต
 ทิฏฐิจิยา สติ, น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณาติ วา ทิฏฐิจิยา

สติ, อัถฺเถว ชาติ ๆ เป ๆ เยสาหํ ทิฏฺฐเฐว อัมมเ นินาตํ
 มัจฉินเปมิ. “ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณาคิ
 มาลูกิยปุตฺต ทิฏฺฐเจया สติ, พริทฺทมจริยวาโส อภวิสฺสาคิ.
 เอว โน. “ เนา โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณาคิ
 มาลูกิยปุตฺต ทิฏฺฐเจया สติ, พริทฺทมจริยวาโส อภวิสฺสาคิ.
 เขวมํปํ โน. “ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณาคิ
 มาลูกิยปุตฺต ทิฏฺฐเจया สติ, เนา โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมํ มรณาคิ วา ทิฏฺฐเจया สติ, อัถฺเถว ชาติ, อัถฺถิ ชรา,
 อัถฺถิ มรณํ, สันนํติ โสภปริเทวตฺถุขโตมนัสสํสาสา, เยสาหํ
 ทิฏฺฐเฐว อัมมเ นินาตํ มัจฉินเปมิ. ตสฺสมาคิห มาลูกิยปุตฺต
 อพฺปิยากตํมํจ เม อพฺปิยากตโต อารธ, พฺปิยากตํมํจ เม
 พฺปิยากตโต อารธ, ถิณํจ มาลูกิยปุตฺต มया อพฺปิยากตํ,
 “ สัสสโต โลโกติ มาลูกิยปุตฺต มया อพฺปิยากตํ, “ อสัสสโต
 โลโกติ มาลูกิยปุตฺต มया อพฺปิยากตํ, “ อนนฺตวา โลโกติ
 มาลูกิยปุตฺต มया อพฺปิยากตํ, อนนนฺตวา โลโกติ มาลูกิยปุตฺต
 มया อพฺปิยากตํ, “ ตํ ชีวํ ตํ สรีรํมํติ มया อพฺปิยากตํ,
 “ อจฺฉวํ ชีวํ อจฺฉวํ สรีรํมํติ มया อพฺปิยากตํ, “ โหติ
 ตถาคโต ปรมํ มรณาคิ มया อพฺปิยากตํ, “ น โหติ ตถาคโต
 ปรมํ มรณาคิ มया อพฺปิยากตํ, โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
 ปรมํ มรณาคิ มया อพฺปิยากตํ, “ เนา โหติ น น โหติ

ตถาคโต ปรมี มรณาติ มया อphyakตํ. กัสสิมา เจตํ มาลुญญปุตฺต
 มया อphyakตํ; นเหตํ มาลुญญปุตฺต อตฺตสัจฉิหิตํ นาทิพหิมจริยกํ
 น นิพพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญญาย
 น สัมโพธาย น นิพพานาย สัจจัตติ; ตัสสิมา ตํ มया
 อphyakตํ. ภิกฺขุ มาลुญญปุตฺต มया พยัคคํ? “ อิทํ ทุกขฉนฺตี
 มาลुญญปุตฺต มया พยัคคํ, “ อयํ ทุกขสมุทยोติ มया
 พยัคคํ, “ อยํ ทุกขนิโรธोติ มया พยัคคํ, “ อยํ ทุกขนิโร
 คามินี ปฏิปทาติ มया พยัคคํ. กัสสิมา เจตํ มาลुญญปุตฺต
 มया พยัคคํ; เขตฺตญฺหิ มาลุญญปุตฺต อตฺตสัจฉิหิตํ, เขตํ
 นาทิพหิมจริยกํ; เขตํ นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญญาย สัมโพธาย นิพพานาย สัจจัตติ; ตัสสิมา ตํ มया
 พยัคคํ. ตัสสิมาติห มาลุญญปุตฺต อphyakตญฺจ เม อphyakคโต
 ธาเรถ, พยัคคตญฺจ เม พยัคคโต ธาเรถาติ. อิทมวโจ ภควา.
 อตฺตมโน อายัสสิมา มาลุญญปุตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินันฺตีติ.

จุฬามาลุญญวาทสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ตติยํ.

มหามาตุโกยวาทสูตร.

เอวัม เม สุต. เอกิ สมยํ ภควา สāvātthiyā . วุทฺธ
 เขตฺวเน อนาถปณฺฑิตกัณฺโठ อารามे. ตตฺร โข ภควา ภิกขุ อามันฺเตสิ
 “ ภิกขโวติ. “ ภทฺถเคติ เต ภิกขุ ภควโต บัจฺจัสสัโสสุ.
 ภควา เอตทโว “ อารเถ โน ตุมฺเห ภิกขเว มया เทสิตานิ
 บัณฺโฬโรรมฺภาคิยานิ สัณฺโฬชนานิติ. เอวํ วุตฺเต อายัสฺมา
 มาตุกียปุตฺโต ภควันตํ เอตทโว “ อหํ โข ภันเต อารเม
 ภควตา เทสิตานิ บัณฺโฬโรรมฺภาคิยานิ สัณฺโฬชนานิติ. ยถา
 ถถ ปณ ติว มาตุกียปุตฺต อารเถ มया เทสิตานิ บัณฺโฬโรรมฺภาคิยานิ
 สัณฺโฬชนานิติ. สักกยทิวฺจ จ โข อหํ ภันเต ภควตา
 โอรมฺภาคิย สัณฺโฬชนํ เทสิตํ อารเม, วิจิจฺฉํ โข อหํ
 ภันเต ภควตา โอรมฺภาคิย สัณฺโฬชนํ เทสิตํ อารเม,
 สัสสัพฺพัตถปรมาสํ โข อหํ ภันเต ภควตา โอรมฺภาคิย สัณฺโฬชนํ
 เทสิตํ อารเม, กามณฺเฑนํ โข อหํ ภันเต ภควตา โอรมฺภาคิย
 สัณฺโฬชนํ เทสิตํ อารเม, พยาปาทํ โข อหํ ภควตา
 โอรมฺภาคิย สัณฺโฬชนํ เทสิตํ อารเม. เอวํ โข อหํ ภันเต
 อารเม ภควตา เทสิตานิ บัณฺโฬโรรมฺภาคิยานิ สัณฺโฬชนานิติ.
 อัสสั นุโช นาม ติว มาตุกียปุตฺต มया อิมานิ เอว

บัณโฑโรภิกขุมาโน สันนิชฌานานิ เทสิทานิ อารุโห, นนุ
 มาลุกัณเฑาะฏฐิ อังคณคณิชา ปริพัททาชา อิมินา ตระณูปเมณ
 อูปารัมเมณ อูปารัมภิสสันติติ “ ทหรัสสึ หิ มาลุกัณเฑาะฏฐิ
 กุมารัสสึ มนัสสึ อุตตธานเสยยกัสสึ สักกาโยคิยิ น โหติ,
 กุโธ ปณัสสึ อุมฺบิขฺชิสสึติ สักกายทัญญิจิ, อเนตติ เตววัสสึ
 สักกายทัญญิจานุสโย. ทหรัสสึ หิ มาลุกัณเฑาะฏฐิ กุมารัสสึ
 มนัสสึ อุตตธานเสยยกัสสึ อัมมาคิยิ น โหติ, กุโธ
 ปณัสสึ อุมฺบิขฺชิสสึติ อัมเมตฺส วิจิกิณฺหา, อเนตติ เตววัสสึ
 วิจิกิณฺหาณุสโย. ทหรัสสึ หิ กุมารัสสึ มนัสสึ อุตตธานเสยยกัสสึ
 สิลาคิยิ น โหติ, กุโธ ปณัสสึ อุมฺบิขฺชิสสึติ สิลเลตฺส
 สิลพัพคตฺตปรมาสาโห, อเนตติ เตววัสสึ สิลพัพคตฺตปรมาสาณุสโย.
 ทหรัสสึ หิ มาลุกัณเฑาะฏฐิ กุมารัสสึ มนัสสึ อุตตธานเสยยกัสสึ
 กามาคิยิ น โหติ, กุโธ ปณัสสึ อุมฺบิขฺชิสสึติ กามะตฺส กามฉนฺนโ
 อเนตติ เตววัสสึ กามาณุสโย. ทหรัสสึ หิ มาลุกัณเฑาะฏฐิ
 กุมารัสสึ มนัสสึ อุตตธานเสยยกัสสึ สัตตาคิยิ น โหติ, กุโธ
 ปณัสสึ อุมฺบิขฺชิสสึติ สัตตะตฺส พยาปาโห, อเนตติ เตววัสสึ
 พยาปาณุสโย. นนุ มาลุกัณเฑาะฏฐิ อังคณคณิชา ปริพัททาชา
 อิมินา ตระณูปเมณ อูปารัมเมณ อูปารัมภิสสันติติ,
 เอวํ อุตฺเต อารุโห อานนฺนโห อจฺจนฺติ อสฺสวา
 ... ..

สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาโย.

โอรัมภากัณณิโณชน. พยาปาตปริยัญจิเตน เจตสา วิหริตี
พยาปาตปเรเตน, อุပ္ปันนัสสั จ พยาปาตัสสั นิสัธโร ยถากุ
ณัปปชานาติ; ตัสส โส พยาปาโต อามตโต อัมปิฏวินีโต
โอรัมภากัณณิโณชน. สุตวา จ โข อานันต อริยสาวโก
อริยานั ทัสสัวา อริยธัมมัสสั โกวิโต อริยธัมโม สุวินโต,
สัปปุริสาณั ทัสสัวา สัปปุริธธัมมัสสั โกวิโต สัปปุริธธัมโม
ปิฏวินีโต. น สักกาทิฏฐิปริยัญจิเตน เจตสา วิหริตี น
สักกาทิฏฐิปรเตน, อุပ္ปันนายน จ สักกาทิฏฐิรียา นิสัธโร
ยถากุณัปปชานาติ; ตัสสั สวา สักกาทิฏฐิรียา อานุสยา ปหิยติ.
น วิจิกิฉาปริยัญจิเตน เจตสา วิหริตี น วิจิกิฉาปเรเตน,
อุပ္ปันนายน จ วิจิกิฉาย นิสัธโร ยถากุณัปปชานาติ;
สวา วิจิกิฉา อานุสยา ปหิยติ. น สัลลัพท์ัตตปราคาสปริยัญจิเตน
เจตสา วิหริตี น สัลลัพท์ัตตปราคาสปเรเตน, อุပ္ปันนัสสั จ
สัลลัพท์ัตตปราคาสัสสั นิสัธโร ยถากุณัปปชานาติ; ตัสสั โส
สัลลัพท์ัตตปราคาสโต อานุสโย ปหิยติ. น อามราตปริยัญจิเตน
เจตสา วิหริตี น อามราตปเรเตน, อุပ္ปันนัสสั จ อามราตัสสั
นิสัธโร ยถากุณัปปชานาติ; ตัสสั โส อามราโต อานุสโย
ปหิยติ. น พยาปาตปริยัญจิเตน เจตสา วิหริตี น พยาปาตปเรเตน,
อุပ္ปันนัสสั จ พยาปาตัสสั นิสัธโร ยถากุณัปปชานาติ;
พยาปาโต อานุสโย ปหิยติ. โย อานันต มัสสัโ

๒) ปฏิปทา บัณฑิตันัน โธรมภักคิยานัน ถัลลโชนนทานัน
 ปทานาย, ตัม มัลลัน ตัม ปฏิปทัง ธนาคัมม บัณฑิตโธรมภักคิยานัน
 ถัลลโชนนทานัน ฉัลลิตติ วา กัลลิตติ วา ปชหิฉัลลิตติ วาติ เนตัม
 จานัน วิชชติ. แลยถาปิ ธานันนถ มหโต รุกขังโส คิฐุจโต
 สारวโต ตจฺ เณตฺวา เณตฺวา เณตฺวา เณตฺวา สारจฺเลโต
 ภวิสสตีติ เนตัม จานัน วิชชติ; เอวเมว โข ธานันนถ โย มัลลโ
 ๒) ปฏิปทา บัณฑิตันัน โธรมภักคิยานัน ถัลลโชนนทานัน
 ปทานาย, ตัม มัลลัน ตัม ปฏิปทัง ธนาคัมม บัณฑิตโธรมภักคิยานัน
 ถัลลโชนนทานัน ฉัลลิตติ วา กัลลิตติ วา ปชหิฉัลลิตติ วาติ เนตัม
 จานัน วิชชติ. โย จ โย ธานันนถ มัลลัน ตัม ปฏิปทา

บัณฑิตันัน โธรมภักคิยานัน ถัลลโชนนทานัน ปทานาย, ตัม มัลลัน
 ตัม ปฏิปทัง ธนาคัมม บัณฑิตโธรมภักคิยานัน ถัลลโชนนทานัน ฉัลลิตติ
 วา กัลลิตติ วา ปชหิฉัลลิตติ วาติ จานเมตัม วิชชติ. แลยถาปิ
 ธานันนถ มหโต รุกขังโส คิฐุจโต สारวโต ตจฺ เณตฺวา เณตฺวา
 เณตฺวา สारจฺเลโต ภวิสสตีติ จานเมตัม วิชชติ; เอวเมว
 โข ธานันนถ โย มัลลโ โย ปฏิปทา บัณฑิตันัน โธรมภักคิยานัน
 ถัลลโชนนทานัน ปทานาย, ตัม มัลลัน ตัม ปฏิปทัง ธนาคัมม
 บัณฑิตโธรมภักคิยานัน ถัลลโชนนทานัน ฉัลลิตติ วา กัลลิตติ วา
 ปชหิฉัลลิตติ วาติ จานเมตัม วิชชติ. แลยถาปิ ธานันนถ ลังคา
 เนติ ปฐา ชุตตังโส สมนัตตังโส อากาเปยฺวา, เอว โข รุกขังโส

ปุริโส อาคัจเฌย " อหิ อิมัสสา คังคยา นทียา ติริยัม
 พาทาย โสคัม เฌตฺวา โสคฺคินา ปาริ คัจฉิสสามิติ, โส ม
 สักกญเฌย คังคยา นทียา ติริยัม พาทาย โสคัม เฌตฺวา
 โสคฺคินา ปาริ คณฺฑุ; เอวเมว โข อานนฺท ยัสส กัสสจि
 สักกายนโรธาย อัมเม เทสียมาเน, จิตฺตัม ปักขันนทิติ
 นปฺปัสสิตติ น สันตวิญฺจติ น วิมฺบุจติ. เสยฺยถาปํ โส พุทฺธโล
 ปุริโส; เอวเมว เต ทญฺญัสสพฺพา. เสยฺยถาปํ อานนฺท คังคา
 นทึ ปวา อถกัสส สมนตฺตติกา กากเปยฺยา. ธถ พลฺวา
 ปุริโส อาคัจเฌย " อหิ อิมัสสา คังคยา นทียา ติริยัม
 พาทาย โสคัม เฌตฺวา โสคฺคินา ปาริ อิมัสสามิติ, โส สักกญเฌย
 คังคยา นทียา ติริยัม พาทาย โสคัม เฌตฺวา โสคฺคินา ปาริ
 คณฺฑุ; เอวเมว โข อานนฺท ยัสส กัสสจิ สักกายนโรธาย
 อัมเม เทสียมาเน, จิตฺตัม ปักขันนทิติ ปัสสิตติ สันตวิญฺจติ
 วิมฺบุจติ. เสยฺยถาปํ โส พลฺวา ปุริโส; เอวเมว เต ทญฺญัสสพฺพา.
 กตโม จ อานนฺท มัคฺโข, กตมา จ ปฏฺฐิตา, บัณฺฑินัน
 โอรธมฺภาตียานํ สันวโลชนานํ ปหานาย? อานนฺท ภิกฺขุ
 อูปจิวเวกา อุกุสฺถานํ อัมมานํ ปทฺหนา, สัพฺพโส
 กายทญฺญัสสุตฺถานํ ปฏฺฐิปปัสสิตฺตํ อียา, วิวิจฺเจว กามเหที วิวิจฺ
 อุกุสฺเลหิ อัมเมหิ, สวตฺถกํ สวจารํ วิเวกขํ ปัตติสุขํ ปจฺจม
 อานํ อุปสํมยฺชช วิหริติ. โส ยत्เวท คตฺถ โทติ ฐปฺปคํ

“อนันโต อากาโลติ อากาสานันจายตนํ อปตัมบัสซ วิหริตี
 โส ยเทว ตัตถ โหติ เวทนาคตํ สันนิบาตํ อากาโล
 วิณญาณคตํ, เต อัมเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต อมิตโต
 อโสมโต อพาทโต ปฺรโต ปโลภโต สุลฺลโต เปตฺโต
 อปฺปโต, โส เตหิ อัมเมหิ จิตฺตํ ปฏฺฐิปปาเปตฺติ, โส
 อปฺปโต ปฏฺฐิปปาเปตฺวา อมตํ อาตุยา จิตฺตํ เปตฺวา
 “เอตํ ปณฺธิ, ยถา สัพฺพสํขารสมฺโ
 สัพฺพปฺปฏฺฐินิสฺสํโส, ตณฺหํกฺขโย วิราโง นิโรโง นิพฺพานํติ.
 โส ตตฺถจฺจุจฺจโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณฺณํ, โน เจ อาสวานํ ขยํ
 ปาปุณฺณํ, เตเนว อัมมราเคน ตาย อัมมณฺเณติยา, บัณฺณํ
 โอรัมภาคิยานํ สันนิโชนานํ ปรีกฺขยา, โยเปปาทิโก โหติ
 ตตฺถปฺรินิพฺพายิ อนาวตฺติอัมโม ตตฺถมา โลกา, อยัมปิ โข
 อานนฺต มคฺโง อโย ปฏฺฐิปปา บัณฺณํ โอรัมภาคิยานํ
 สันนิโชนานํ ปทานาย, ปุณฺ จปรํ อานนฺต ภิกฺขุ สัพฺพโส
 อากาสานันจายตนํ สมตฺติกกัมมํ, “อนนฺต วิณญาณนํติ
 วิณญาณนํจายตนํ อปตัมบัสซ วิหริตี, โส ยเทว ตตฺถ
 โหติ เวทนาคตํ ๆ เป ๆ สันนิโชนานํ ปทานาย, ปุณ
 จปรํ อานนฺต ภิกฺขุ สัพฺพโส วิณญาณนํจายตนํ สมตฺติกกัมมํ,
 “นตฺถิ กิณฺจิตฺติ อากิณฺจณฺณายตนํ เปตฺวา วิหริตี,
 โส ยเทว ตตฺถ โหติ เวทนาคตํ สันนิบาตํ สํขารคตํ

— 18 —

100

မှတ်ချက်

৯৯০০

โหหิติ. อปฺปํ นุ โข โส สังกเมยฺย วา, อัณฺเณน วา กายํ
 สันนํเมยฺย, โนติ วา วทေยฺยาคิ. โนเหตํ ภันเต. ตํ กิ
 มํจฺจนสิ ภทฺทํทาลิ อัสสํสํ ภิกฺขุ บัณฺณาวิมุตฺโต. กายสํกัชฺชิ.
 ทิฏฺฐจิมฺบัตฺโต. สทฺธาวิมุตฺโต. อัมมานุสํวริ. สทฺธํอานุสํวริ,
 ทนฺทํ เมว วทေยฺย “เซทิ เม ต्वํ ภิกฺขุ มังเก สังกโม
 โหหิติ. อปฺปํ นุ โข โส สังกเมยฺย วา, อัณฺเณน วา กายํ
 สันนํเมยฺย, โนติ วา วทေยฺยาคิ. โนเหตํ ภันเต. ตํ กิ
 มํจฺจนสิ ภิกฺขุ อปฺปํ นุ ต्वํ ภทฺทํทาลิ ตสฺสํมํ สมนเย
 อุกโตภาควิมุตฺโต วา โหสิ บัณฺณาวิมุตฺโต วา กายสํกัชฺชิ วา
 ทิฏฺฐจิมฺบัตฺโต วา สทฺธาวิมุตฺโต วา อัมมานุสํวริ วา สทฺธํอานุสํวริ
 วาติ. โนเหตํ ภันเต. น นุ ต्वํ ภทฺทํทาลิ ตสฺสํมํ สมนเย วิตฺโต
 ตฺวจฺฉโล อปรักโขติ. เอวํ ภันเต. อจฺจโย มํ ภันเต
 อจฺจิสฺสํมา ยถาพาลํ ยถามุฬฺหํ ยถาอกุสฺสํ, โยทํ ภควตา
 วิทิตวาปะเท. บัณฺณบํบฺบมาเน, ภิกฺขุสฺสํเว ลิกฺขํ สมนาทิยมาเน,
 อนุสฺสํวริ ปเวเทสฺส. ตสฺสํเม ภันเต ภควา อจฺจยํ อจฺจโยโต
 ปฏฺฐิกโรทํ อยาคี สํวรายาคิ. ตสฺสํมํ ต्वํ ภทฺทํทาลิ อจฺจโย
 อจฺจิสฺสํมา ยถาพาลํ ยถามุฬฺหํ ยถาอกุสฺสํ, ยํ ต्वํ มया
 ลิกฺขาปะเท. บัณฺณบํบฺบมาเน, ภิกฺขุสฺสํเว ลิกฺขํ สมนาทิยมาเน,
 อนุสฺสํวริ ปเวเทสฺส. ยโต จ โข ต्वํ ภทฺทํทาลิ อจฺจยํ
 อจฺจโยโต ทิสฺวา ยถาธัมมํ ปฏฺฐิกโรติ, ตันเต มยํ ปฏฺฐิธัมมํ.

1893

๔๑.
เขวญ หก.

ติริคฺหิ สุตฺถํ วณฺษิตํ อพฺโพกาสิ ปลาลฺลวฺชํ “อโยเปว
 นามาทิ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียฉานทสฺสณวิเสสํ สจฺจนิก
 เวชยนฺติ. โส วิวิคตํ เสนาสนํ ภชติ ธวณฺณํ รุกฺขมุลํ
 มฬฺพคํ กนฺทํ ติริคฺหิ สุตฺถํ วณฺษิตํ อพฺโพกาสิ
 ปลาลฺลวฺชํ. ตสฺส ตลา วูปกัฏฺฐิธฺมํ วิหโรติ, สัตถาปิ น
 อูปวตฺติ, อณฺุวิจฺจ วิณฺญํ สพฺพหิมจาริ น อูปวตฺติ,
 เทวตาปิ น อูปวตฺติ, อตฺถาปิ อตฺถานํ น อูปวตฺติ, โส
 สัตถาปิ อณฺุปวติโต, อณฺุวิจฺจ วิณฺญนฺนํ สพฺพหิมจาริ
 อณฺุปวติโต, เทวตาปิ อณฺุปวติโต, อตฺถนาปิ อตฺถา
 อณฺุปวติโต, อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียฉานทสฺสณวิเสสํ
 สจฺจนิกโรติ. โส วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อकुสเลหิ ธมฺเมหิ,
 สวิตักกํ สวิจฺจํ วิเวกชํ ปตฺติสฺสํ ปรมํ ฉานํ อุปตฺถัมบํ
 วิหโรติ; ตํ กิธฺสํ เหตุ? เฉวณฺเฑคํ ภทฺทาลิ โหติ. ยถา ตํ
 สัตถุ สาสเน ลิกฺขาย ปริปุรณวิธํ. ปุณฺณํ ปริ ภทฺทาลิ
 ภิกฺขุ วิตักกวิจฺจานํ วูปสมํ, อชฺชวตฺตํ สัมปตฺถานํ เจตโต
 เอโกทิมารํ, อวิตักกํ อวิจฺจํ สมာธิชํ ปตฺติสฺสํ ทฺติยํ ฉานํ
 อุปตฺถัมบํ วิหโรติ; ตํ กิธฺสํ เหตุ? เฉวณฺเฑคํ ภทฺทาลิ
 โหติ. ยถา ตํ สัตถุ สาสเน ปริปุรณวิธํ. ปุณฺ
 ๑. ๒. ภทฺทาลิ ภิกฺขุ ปตฺติยา จ วิวธา ฯ เป ฯ ตฺติยํ ฉานํ
 อุปตฺถัมบํ วิหโรติ; ตํ กิธฺสํ เหตุ? เฉวณฺเฑคํ ภทฺทาลิ โหติ,

ยถา ทัง สัตถุ สาสเน สีกขาย ปริปุรการิธส. ปุณ ะ ป
 ภาว. ภาว. ภิกขุ ชุขสส จ ปทานา ๆ เป ๆ จตุตถัง ฉานน
 ยุปันนัง วิหริ; ตัง กิธส เทสุ? เอวณันตัง ภักทาลิ โหติ,
 ยถา ทัง สัตถุ สาสเน สีกขาย ปริปุรการิธส. โส เอว สสมาหิต
 จิตเต ปริสุทฺธเ ปริโยทาเต อนังคะเน วิคฺขุบฺบักกิลเส มุทฺทุเท
 กัมมณิเย จิตเต อานณชฺชบฺบัตเต ปุพฺเพนิวาสานุสสติวาทาย จิตตัง
 อภินินฺนาเมติ. โส ธเนกวิหิตัง ปุพฺเพนิวาสัง อนุสฺสเร; เสยฺยฉิทฺ
 เภกัมมํ ชาติ ๆ เป ๆ อิติ สากาเร สอุทฺทลํ กเนกวิหิตัง
 ปุพฺเพนิวาสัง อนุสฺสเร; ตัง กิธส เทสุ? เอวณันตัง ภักทาลิ
 โหติ, ยถา ทัง สัตถุ สาสเน สีกขาย ปริปุรการิธส. โส เอว
 สสมาหิต จิตเต ปริสุทฺธเ ปริโยทาเต อนังคะเน วิคฺขุบฺบักกิลเส
 มุทฺทุเท กัมมณิเย จิตเต อานณชฺชบฺบัตเต สัตถานัง จตุปปาตวาทาย
 จิตตัง อภินินฺนาเมติ. โส ทิพฺเพเน จักขุณา วิสุทฺธเ
 อตฺถิกกัณฺธมานุสฺสเรน, สัตถเ บัธฺสตี จวมาเน อูปัชชมาเน
 ทิเน ปณฺเฑ สุวณฺเ พุทฺธณฺเ สุตเต ทุตฺเต ยถากัมมูปเจ
 โส ปชานาติ “ อิมะ วต โภณฺโต สัตถา กายสุจฺจิเรเน
 สมันนาลoka ๆ เป ๆ วินิปาสัง นิรยํ อูปันนํ, อิมะ วา ปณ
 โภณฺโต สัตถา กายสุจฺจิเรเน สมันนาลoka ๆ เป ๆ สุตตัง
 สัตถัง โลกํ อูปันนํ. อิติ ทิพฺเพเน จักขุณา วิสุทฺธเ
 อตฺถิกกัณฺธมานุสฺสเรน ๆ เป ๆ ยถากัมมูปเจ สัตถเ ปชานาติ; ตัง

ภิณฑิ เทตุ? เอวญเฑติ ภัททาติ โหติ, ยถา ตํ สัตถุ ฌาณ
 สิกขาบ ปริปุณการิธต. โส เอว สมาหิตะ จิตเต ปริสุทฺธเ
 ปริเวททาเต อนังกเถ วิคตูปกัถิโสเส มุทฺทภูเต กัมมณิเย จิต
 ภาเนณชฺชบัตเต อาสวานํ ขยมาถาย จิต्तํ อภินินฺนาเมติ;
 โส “ ะโต ทุคฺชนํติ ยถากุตํ ปชานาติ. ๆ เป ๆ ะย
 ทุคฺชนโรธคามินิ ปฏิปทาติ ยถากุตํ ปชานาติ. “ ะเม
 อาสวาติ ยถากุตํ ปชานาติ, “ ะย อาสวสมุทโปปติ ยถากุตํ
 ปชานาติ, “ ะย อาสวนิโรธติ ยถากุตํ ปชานาติ, “ ะย
 อาสวนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ ยถากุตํ ปชานาติ. ตัสส เอว
 ชานโต เอว บัตถโต กามาสาบิ จิต्तํ วิมุจฺจติ, ทิฏฺฐาสาบิ
 จิต्तํ วิมุจฺจติ, กวาสาบิ จิต्तํ วิมุจฺจติ, อวิชาสาบิ
 จิต्तํ วิมุจฺจติ; วิมุตตัสส วิมุตตมิติ ฌานํ โหติ “ ะโณ
 ชาติ, วุสิตํ พรหมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตถตฺตยาติ
 ปชานาติ, ตํ กิธตฺ เทตุ? เอวญเฑติ ภัททาติ โหติ, ยถา
 ตํ สัตถุ ฌาณ สิกขาบ ปริปุณการิธตติ. เอว วุตเต
 อายัสมา ภัททาติ ภควันตํ เจตทโวจ โโก นุ โข ภันเต
 เทตุ โโก บัจจโย, เยนมิเชกัจจ ภิกฺขุ ปวีย्ह ปวีย्ह การณ
 กโรณฺตี; โโก ะน ภันเต เทตุ โโก บัจจโย, เยนมิเชกัจจ
 ภิกฺขุ ะ ตตา ปวีย्ह ปวีย्ह การณ กโรณฺตีติ. อห ภัททาติ
 ะภิกฺขุ ภิกฺขุ ะภินหาบัตติโก โหติ ยาบัตติลหุโต, โส

ภิกขุหิ วุจฺจมาโน อญฺเณนญฺณํ ปฏฺิจจติ, พหิทฺธา กถํ
 อปนาเมติ, โกบฺบํจ โทสฺสํจ อปฺปํจจยฺยํจ ปาตุกโรติ, น
 สัมมา วัตฺตติ, น โลภํ ปาเตติ, น นิคฺคาวํ วัตฺตติ, เยน สํโฆ
 อตฺตมโน โหติ, ตํ กโรมีติ นาท. ตตฺถ ภิกขุทักขณํ ภิกขุ
 เหวํ โหติ “ อปฺปํ โฆ อาจุโส ภิกขุ อภินฺทาบตฺติโก
 อาบตฺติพฺพุโส, โส ภิกขุหิ วุจฺจมาโน อญฺเณนญฺณํ ปฏฺิจจติ,
 พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ, โกบฺบํจ โทสฺสํจ อปฺปํจจยฺยํจ
 ปาตุกโรติ, น สัมมา วัตฺตติ, น โลภํ ปาเตติ, น นิคฺคาวํ
 วัตฺตติ, เยน สํโฆ อตฺตมโน โหติ, ตํ กโรมีติ นาท. สากุ
 วตฺตยสฺสํนํ โต อิมสฺสํ ภิกขุโน ตถา ตถา อูปปริกฺขันถ,
 ยถยิทํ อธิกรณํ น ชีเยเปว วูปสํมมยฺยาติ. ตสฺส โฆ เหวํ
 ภิกขุทักขณํ ภิกขุโน ภิกขุ ตถา ตถา อูปปริกฺขันติ, ยถยิทํ
 อธิกรณํ น ชีเยเปว วูปสํมมติ. อธิ ปน ภิกขุทักขณํ เอกํ ใจ
 ภิกขุ อภินฺทาบตฺติโก โหติ อาบตฺติพฺพุโส, โส ภิกขุหิ
 วุจฺจมาโน อญฺเณนญฺณํ ปฏฺิจจติ, พหิทฺธา กถํ น
 อปนาเมติ, น โกบฺบํจ โทสฺสํจ อปฺปํจจยฺยํจ ปาตุกโรติ,
 สัมมา วัตฺตติ, โลภํ ปาเตติ, นิคฺคาวํ วัตฺตติ, เยน สํโฆ
 อตฺตมโน โหติ, ตํ กโรมีติ นาท. ตตฺถ ภิกขุทักขณํ ภิกขุ
 เหวํ

• ส.ย. ขณาสสํ.

โหติ “ อญ โข ชาวุโส ภิกขุ อธิจจาปัตติโก อนาปัตติพุทฺโธ,
 โส ภิกขุหิ จุจฺจมาโน นาลเณณณณํ ปฏฺิจริ, พหิตฺธา
 กถํ น อปนาเมติ, น โกขณฺจ โทสณฺจ อปฺบัจจยณฺจ
 ปาตุกโรติ, สัมมา วตฺตติ, โลมนํ ปาเตติ, นิตฺถารํ วตฺตติ, เยน
 สโฆ อตฺตมโน โหติ, ตํ กโรเมติ นาท. สาธุ วตยาณฺณโต
 อิมัสส ภิกขุโน ตถา ตถา อูปปริกฺขณ, ยถยิทํ อธิกรณํ
 จิณฺปิเมว วูปสम्मเณยยาติ. ตสฺส โข เหว ภักฺทาลิ ภิกฺขุโน
 ภิกขุ ตถา ตถา อูปปริกฺขณํ, ยถยิทํ อธิกรณํ จิณฺปิเมว
 วูปสम्मเณ. อธิ ภักฺทาลิ เอกัจโจ ภิกฺขุ อธิจจาปัตติโก โหติ
 อนาปัตติพุทฺโธ, โส ภิกขุหิ จุจฺจมาโน อณเณณณณํ ปฏฺิจริ,
 พหิตฺธา กถํ อปนาเมติ, โกขณฺจ โทสณฺจ อปฺบัจจยณฺจ
 ปาตุกโรติ, น สัมมา วตฺตติ, น โลมนํ ปาเตติ, น นิตฺถารํ
 วตฺตติ, เยน สโฆ อตฺตมโน โหติ, ตํ กโรเมติ นาท. ตตฺถ
 ภักฺทาลิ ภิกขุโน เหว โหติ “ อญ โข ชาวุโส ภิกขุ
 อธิจจาปัตติโก อนาปัตติพุทฺโธ, โส ภิกขุหิ จุจฺจมาโน
 อณเณณณณํ ปฏฺิจริ, พหิตฺธา กถํ อปนาเมติ, โกขณฺจ
 โทสณฺจ อปฺบัจจยณฺจ ปาตุกโรติ, น สัมมา วตฺตติ, น โลมนํ
 ปาเตติ, น นิตฺถารํ วตฺตติ, เยน สโฆ อตฺตมโน โหติ, ตํ
 กโรเมติ นาท. สาธุ วตยาณฺณโต อิมัสส ภิกขุโน ตถา ตถา
 อูปปริกฺขณ, ยถยิทํ อธิกรณํ จิณฺปิเมว วูปสम्मเณยยาติ. ตสฺส

โฆ เอว ภัททาลิ ภิกขุโน ภิกขุ ตถา ตถา อุปปริกษันติ,
 ยถา อธิกรณं น ชีปเปว วุปลัมมตี. อธิ ปน ภัททาลิ เอภังโก
 ภิกขุ อธิจายัตติโก โหติ อนาปัตติพหุโล, โส ภิกขุหิ วุจฺจมาโน
 นาลเณณณณณ ปฏิจจติ, น พหิตถา กถา อปนาเมติ, น
 โกปณัง โสณณัง อปัณณณณณ ปาตุกโรติ, สัมมา วัตติ,
 โสมี ปาเตติ, นิตถา วัตติ; เยน สโฆ อตฺตมโน โหติ,
 ตं กโรมีติ อห. ตตฺร ภัททาลิ ภิกขุโน เอว โหติ “ ยม โฆ
 อาวุโส ภิกขุ อธิจายัตติโก อนาปัตติพหุโล, โส ภิกขุหิ
 วุจฺจมาโน นาลเณณณณณ ปฏิจจติ, น พหิตถา กถา อปนาเมติ,
 น โกปณัง โสณณัง อปัณณณณณ ปาตุกโรติ, สัมมา
 วัตติ, โสมี ปาเตติ, นิตถา วัตติ; เยน สโฆ อตฺตมโน
 โหติ, ตं กโรมีติ อห. สาธุ วทามัสสันทโต อิมัสส ภิกขุโน
 ตถา ตถา อุปปริกษณ, ยถา อธิกรณं ชีปเปว วุปลัมมเมยยติ.
 ตสฺส โฆ เอว ภัททาลิ ภิกขุโน ภิกขุ ตถา ตถา อุปปริกษันติ,
 ยถา อธิกรณं ชีปเปว วุปลัมมตี. อธิ ภัททาลิ เอภังโก
 ภิกขุ สัตถามัตถเกน วหติ เปมัตถเกน. ตตฺร ภัททาลิ ภิกขุโน
 เอว โหติ “ ยม โฆ อาวุโส ภิกขุ สัตถามัตถเกน วหติ เปมัตถเกน;
 ตเจ มย อิม ภิกขุ ปวียติ ปวียติ การณं การสเสว “ มา ยมัสส
 ตं สัตถามัตถก เปมัตถก, สัมมา ปวียติ. เสงฺยณณ
 ภัททาลิ ปุริสสฺส เอภัง จักขุ, ตสฺส นิตตามจฺจา ญาตีกโลภิตา

ตํ เอถํ จักขุ รัถเขยฺยํ “ มา ยมฺปิธึ ตํ เอถํ จักขุ ตมฺหํปิ
 ปริหาบิติ; เอมเมว โข ภัทฺถาลิ อีเธกฺกํใจ ภิณฺฑุ สัตถมํตฺตเคน
 วหติ เปมมํตฺตเคน. ตตฺถ ภัทฺถาลิ ภิณฺฑุ นฺ อเว โหติ “ ยมฺ โข
 อวฺุโส ภิณฺฑุ สัตถมํตฺตเคน วหติ เปมมํตฺตเคน; สเจ มยฺ
 อิมํ ภิณฺฑุ ปวฺยิหํ ปวฺยิหํ การณํ การสฺสํสาม “ มา ยมฺปิธึ ตํ
 สัตถมํตฺตกํ เปมมํตฺตกํ, ตมฺหํปิ ปริหาบิติ. ยมฺ โข ภัทฺถาลิ
 เหตุ อยํ บัจฺจโย เยนมิเธกฺกํใจ ภิณฺฑุ ปวฺยิหํ ปวฺยิหํ การณํ
 การณํติ; อยํ ปน ภัทฺถาลิ เหตุ อยํ บัจฺจโย, เยนมิเธกฺกํใจ
 ภิณฺฑุ น ตถา ปวฺยิหํ ปวฺยิหํ การณํ การณํติ. โก นฺ โข
 ภิณฺเต เหตุ โก บัจฺจโย, เยน ปุทฺ.พ อปฺปํตฺตานิจเว ลิกฺขาปทานิ
 อเหตุ, พุทฺตวา จ ภิณฺฑุ อธิณฺณาย ลินฺจหฺนํ. โก ปน ภิณฺเต
 เหตุ โก บัจฺจโย, เยนตฺตริ พุทฺตวานิจเว ลิกฺขาปทานิ
 อเหตุ, อปฺปํตฺตวา จ ภิณฺฑุ อธิณฺณาย ลินฺจหฺนํติ. เอวํเนหํ
 ภัทฺถาลิ โหติ “ สัตถสฺสุ หายวณฺสํ สัตถมฺเม อันตรธายมานะ,
 พุทฺตวานิจเว ลิกฺขาปทานิ โหณฺติ, อปฺปํตฺตวา จ ภิณฺฑุ อธิณฺณาย
 ลินฺจหฺนํติ. น ตาว ภัทฺถาลิ สัตถา สาวกานํ ลิกฺขาปทํ
 ปิณฺณมาเปติ, ยาว น อีเธกฺกํใจ อาสวํจฺจํนียา อมฺมา ลํเข
 ปาตุกวนฺติ. ยโต จ โข ภัทฺถาลิ อีเธกฺกํใจ อาสวํจฺจํนียา
 อมฺมา ลํเข ปาตุกวนฺติ, ธถ สัตถา สาวกานํ ลิกฺขาปทํ
 ปิณฺณมาเปติ. เตสํเยว อาสวํจฺจํนียานํ อมฺมานํ ปฏฺฐาตายน.

น ตาว ภัททาลิ อเชกัจเญ อาสวัญญานียา ธัมมา ลัมเบ
 ปาตุกวันตี, ยาว น สโฆ มหัตตัม บัตโต โหติ. ยโต จ โข
 ภัททาลิ ลัมเบ มหัตตัม บัตโต โหติ, ๑๑ อเชกัจเญ อาสวัญญานียา
 ธัมมา ลัมเบ ปาตุกวันตี; ๑๑ สัตถา สวากานํ ลิกขาปทํ
 บัณเฑาะเปติ เตสเวยว อาสวัญญานียานํ ธัมมานํ ปญฺเฐวาทาย.
 น ตาว ภัททาลิ อเชกัจเญ อาสวัญญานียา ธัมมา ลัมเบ
 ปาตุกวันตี, ยาว น สโฆ ลากคัม บัตโต โหติ. ยสัคคัม บัตโต
 โหติ. พาทุสัจจํ บัตโต โหติ. รัตตัญญุตํ บัตโต โหติ. ยโต
 จ โข ภัททาลิ ลัมเบ รัตตัญญุตํ บัตโต โหติ, ๑๒ อเชกัจเญ
 อาสวัญญานียา ธัมมา ลัมเบ ปาตุกวันตี; ๑๒ สัตถา สวากานํ
 ลิกขาปทํ บัณเฑาะเปติ เตสเวยว อาสวัญญานียานํ ธัมมานํ
 ปญฺเฐวาทาย. อปัปกา โข ตุมเห ภัททาลิ เตเน สมเยเน อหุวัณฺณ,
 ยทา वो อหํ อาชานียสสุปมํ ธัมมปริยายํ เทเสสํ, ตํ สรสิ
 ต्वํ ภัททาลิ. โนเหตํ ภันเต. ตัตถ ภัททาลิ กิ เหตุ
 บัจฺเจสสี. โส หิ อนุนาหํ ภันเต ทิฆวัคคํ สัตถุ สาสเน ลิกขาย
 อปริปุรณํ อโหณฺตี. น โข ภัททาลิ เญสว เหตุ เญส บัจฺเญ;
 อปัจ เม ต्वํ ภัททาลิ ทิฆวัคคํ เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตो
 “ นวามํ โมฆปริโส มया ธัมโม เทสิมาเน อัญฺจิจิตฺวา
 มนสิกิตฺวา สัพพะเจตโส สมันนาหวิตฺวา โยหิตโสโต ” ธัมม
 สุกมาตสี. อปัจ เต อหํ ภัททาลิ อาชานียสสุปมํ ธัมมปริยายํ

เทสิสฺสามิ, ตํ สุณามิ สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามิตี “ เอร
 ภันฺเตติ โข ยายสฺมา ภัทฺทาลิ ภควโต บัรฺรจิตฺโตติ. ภควา
 เอตทโวจ “ เสยฺยณานิ ภัทฺทาลิ ทักโข อัสสํมโก ภัทฺร
 อัสสํสาขานียํ ลภิตฺวา ปุรุเมเนว มุขาทาเน การณํ กาเรติ.
 ตัสส มุขาทาเน การณํ การิยมานัสฺส, โหนฺติเยว วิสุกายิตานิ
 วิเสวิตานิ วิมฺบณฺฑิตานิ กานฺนิจิ กานฺนิจิ, ยถา ตํ อการิตปูพฺพํ การณํ
 การิยมานัสฺส. โส อภินฺทการณา อณุปฺพการณา ตัสฺมิ จาเน
 ปรีนิพฺพายติ. ยโต โข ภัทฺทาลิ ภัทฺโร อัสสํสาขานียो
 อภินฺทการณา อณุปฺพการณา ตัสฺมิ จาเน ปรีนิพฺพุโต โหติ.
 ตเมณฺ อัสสํมโก อุตฺตรํ การณํ กาเรติ มุขาทาเน. ตัสส มุขาทาเน
 การณํ การิยมานัสฺส, โหนฺติเยว วิสุกายิตานิ วิเสวิตานิ
 วิมฺบณฺฑิตานิ กานฺนิจิ กานฺนิจิ, ยถา ตํ อการิตปูพฺพํ การณํ การิยมา
 นัสฺส. โส อภินฺทการณา อณุปฺพการณา ตัสฺมิ จาเน ปรีนิพฺพายติ. ยโต
 โข ภัทฺทาลิ ภัทฺโร อัสสํสาขานียो อภินฺทการณา อณุปฺพการณา
 ตัสฺมิ จาเน ปรีนิพฺพุโต โหติ, ตเมณฺ อัสสํมโก อุตฺตรํ การณํ
 กาเรติ อณุกฺกเม มณฺฑิตเล ชุรกาเส ธาเว ววตฺถเธ ราชคฺคเณ ราชวเส
 อุตฺตมเ ชเว อุตฺตมเ หะเป อุตฺตมเ ศาขลเย, ตัสส อุตฺตมเ ชเว
 อุตฺตมเ หะเป อุตฺตมเ ศาขลเย การณํ การิยมานัสฺส, โหนฺติเยว
 วิสุกายิตานิ วิเสวิตานิ วิมฺบณฺฑิตานิ กานฺนิจิ กานฺนิจิ, ยถา ตํ อการิตปูพฺพํ
 การณํ การิยมานัสฺส. โส อภินฺทการณา อณุปฺพการณา ตัสฺมิ

จาเน ปรีนิพทายติ. ยโต โข ภัททาลิ ภักโธ อัสสาชานีโย
 อภินิหารณา อนุปุพฺพการณา ตัสสิ จาเน ปรีนิพพุโต โหติ,
 ตเมณ อัสสทมโก อุตฺตร วณฺณิโย ๑ พลฺโย ๑ ชนฺธิปเวจฺจติ.
 อิมํ โข ภัททาลิ ทสทฺธเคหิ สมฺมณาคโต ภักโธ อัสสาชานีโย
 ราชารโห โหติ. ราชโกธโค วณฺโณ อังคณฺโตว สํขยํ คจฺจติ;
 เหวเมว โข ภัททาลิ ทสทฺธิ อมฺมํหิ สมฺมณาคโต ภิกฺขุ
 อาหุเนยฺโย โหติ. ปาหุเนยฺโย ทักขิเนยฺโย อวัชลิกกรณีโย
 อนุตฺตรํ ปุณฺณกัชฺชตํ โลกัสสาติ. กตเมหิ ทสทฺธิ? อธิ
 ภัททาลิ ภิกฺขุ อเสชย สมฺมาทิฏฺฐิยา สมฺมณาคโต โหติ,
 อเสเชน สมฺมาสังกัปปेเนน สมฺมณาคโต โหติ, อเสชย สมฺมาวาจาเนน
 สมฺมณาคโต โหติ, อเสเชน สมฺมากัมมมฺมํเตเนน สมฺมณาคโต โหติ,
 อเสเชน สมฺมาอาชีเวเนน สมฺมณาคโต โหติ, อเสเชน สมฺมาวาจาเนน
 สมฺมณาคโต โหติ, อเสชย สมฺมาสติยา สมฺมณาคโต โหติ,
 อเสเชน สมฺมาสมาธิเนน สมฺมณาคโต โหติ, อเสเชน สมฺมาวาจาเนน
 สมฺมณาคโต โหติ, อเสชย สมฺมาวิมุตฺตจิตฺตา สมฺมณาคโต โหติ.
 อิมํ โข ภัททาลิ ทสทฺธิ อมฺมํหิ สมฺมณาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย
 โหติ. ปาหุเนยฺโย ทักขิเนยฺโย อวัชลิกกรณีโย อนุตฺตรํ
 ปุณฺณกัชฺชตํ โลกัสสาติ อิทมวโจ ภควา. อัสสมโน อายัสสา
 ภัททาลิ ภควโต ภาสิตํ อภินันฺทิติ.

ภัททาลิสุตตํ นิฏฺฐจิตํ ปณฺณม.

ลหุกิโกปมสูตร.

เอวัม เม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา อังคุตฺตราเปสุ วิหริติ,
 อาปณํ นาม อังคุตฺตราปานํ นิคโม. ธถ โข ภควา ปุพฺผันตฺถสมยํ
 นิวาเสตฺวา บัณฑิตจิวรมาทาย อาปณํ บัณฑิตาย ปาวีสี.
 อาปณเณ บัณฑิตาย จริตฺวา บัณฑิตกัตตํ บัณฑิตปาทปตฺติกกัณฺโธ,
 เยนณฺณตโร วณฺณนํโห, เตนุปลํงกมิ ทิวา วิหาราย. ตํ
 วณฺณนํ อัสสโณคเหตุวํ อณฺณตรัสสํ รุกฺขมูเล ทิวา
 วิหารํ นิสีทิ. อายัสฺมาปฺ โข อุทายิ ปุพฺผันตฺถสมยํ นิวาเสตฺวา
 บัณฑิตจิวรมาทาย อาปณํ บัณฑิตาย ปาวีสี. อาปณเณ บัณฑิตาย
 จริตฺวา บัณฑิตกัตตํ บัณฑิตปาทปตฺติกกัณฺโธ, เยน โส วณฺณนํโห
 เตนุปลํงกมิ ทิวา วิหาราย. ตํ วณฺณนํ อัสสโณคเหตุวํ
 อณฺณตรัสสํ รุกฺขมูเล ทิวา วิหารํ นิสีทิ. ธถ โข อายัสฺมาปฺ
 อุทายิสฺส รโหคตฺตสฺส ปฏิสฺสลิณฺตสฺส, เอวํ เจตโส ปรีวตฺกํโก
 อุทปาทิ “พหุณฺณํ วต โน ภควา ทุกฺขธมฺมานํ อปทิตฺตา,
 พหุณฺณํ วต โน ภควา สุขธมฺมานํ อปทิตฺตา; พหุณฺณํ
 วต โน ภควา อกุสลาณํ ธมฺมานํ อปทิตฺตา, พหุณฺณํ
 วต โน ภควา กุสลาณํ ธมฺมานํ อปทิตฺตา. ธถ โข
 อายัสฺมา อุทายิ สายนฺตฺถสมยํ ปฏิสฺสลิณฺนา รุกฺขจฺโธ, เยน

ภควา เณอุปัสกมิ; อุปัสกมิตวา ภควันท์ อภิวาเทตวา
 เขมณันต์ นิสิตฺติ. เขมณันต์ นิสินฺโน โข ยายัสสิมา ฐาเป
 ภควันท์ เขตทวาจ “ อธิ มัยหิ ภันเต อโหตัสส ปฏิสลฺลิสฺส,
 เหว เจตโส ปรีวักโก อุตฺตมาทิ “ พุทฺธนํ วต โน ภควา
 กุทฺธมฺมานิ อุปัตติตา, พุทฺธนํ วต โน ภควา คุชฺฌมฺมานิ
 อุปัตติตา, พุทฺธนํ วต โน ภควา อकुสลานิ มฺมานิ
 อุปัตติตา, พุทฺธนํ วต โน ภควา กุสลานิ มฺมานิ อุปัตติตา.
 มยฺหานฺติ ภันเต ปุพฺเพ สาขญฺเญว กุลฺลชาม ปาโต จ
 ทิवा จ วิกาเล. อหุ โข โส ภันเต สมโย, ยํ ภควา
 ภิกฺขุ อามันฺเตสิ “ อิงฆ ตูเมหิ ภิกฺขเว เขตํ ทิवा วิกาลโกชนํ
 ปชหณตฺติ. ตัสส มัยหิ ภันเต อหุเทว อัจฉณตฺตํ, อหุเทว
 โทมนตฺตํ “ ยมฺปิ โน ตตฺถา คหปคฺคา ทิवा วิกาเล
 ปณิตํ ขาตนิยํ โภชนนิยํ เทนฺติ, ตัสสปี โน ภควา
 ปทานมาห, ตัสสปี โน สจฺจโต ปฏินิสฺสัคคฺคมาหตฺติ. เต มย
 ภันเต ภควตฺติ เปมณฺเญว คารวณฺเญว หิวนฺเญว โธตคฺคปฺมณฺเญว
 สัมมตฺสमानา เอวณฺติ ทิवा วิกาลโกชนํ ปชหิมฺหา. เต มย
 ภันเต สาขญฺเญว กุลฺลชาม ปาโต จ. อหุ โข โส ภันเต
 สมโย, ยํ ภควา ภิกฺขุ อามันฺเตสิ “ อิงฆ ตูเมหิ ภิกฺขเว
 เขตํ รัตฺติ วิกาลโกชนํ ปชหณตฺติ. ตัสส มัยหิ ภันเต

อเหตุเว อัมมัตถัตถิ, อเหตุเว โทมนัสส “อัมม ใน
 อิมมัสส ทวินัน ภัตถาน ปณิตถชาตกร ตัสสย ใน
 ภควา ปทานมาท, ตัสสย ใน สุกโค ปฏินัสสัคคมาทติ.
 กุตปฺพฬ ภันเต อัมมวโร ปุริโส ทิวา สุปเยย ภควา
 ปชาปติ เอวมาท “หันทิ อิม นิกฺขิปถ, สย สัพพะ
 สัมมคฺคา ภวฺวชิธสามาติ. ยากาจิ ภันเต สยโต สัพพะ
 ตา รัตติ, อัมมปาท ทิวา. เต มย ภันเต ภควติ เปมฺมณฺจ
 คารวณฺจ หิริวณฺจ โอตถมฺมณฺจ สัมมัสสमानา เอวณฺถ
 รัตติ วิกาลโกชนํ ปชฺหมิทา. กุตปฺพฬ ภันเต ภิกฺขุ
 รัตตนิธการจิมิสายํ ปณฺทาย จนนฺทามมฺม ปวตฺตณฺติ
 โอฬคฺคเณป ปเปตฺตณฺติ, กณฺฏการวณฺมมฺม อาโรหณฺติ สุตตมฺม
 คาว อาโรหณฺติ, มานเวทิมฺม สมาตจณฺณติ กตทมฺมเทป
 อกตทมฺมเทป, มาตุคาโมปฺม เต อสททมฺมเมน นิมนฺเตติ.
 กุตปฺพฬภ ภันเต รัตตนิธการจิมิสายํ ปณฺทาย จวามิ.
 อตฺถตฺตา โข ม ภันเต อัมมวรา อตฺถ วิชชณฺตริกาย ภวณฺ
 โอวณฺติ ทิสฺวา ม ภิกฺขา วิสรมกาสิ “อฬฺภมฺเม ปสาโจ
 วต มณฺติ. เอว วุตเต อห ภันเต ต อตฺถิ เอตทโวจ
 “น ภคินิ ปสาโจ, ภิกฺขุ ปณฺทาย จิตฺติ. ภิกฺขุสฺส อาตุ
 มาริ, ภิกฺขุสฺส มาตุ มาริ, วรณฺเต ภิกฺขุ ติเนทฺน

โคตรินันตเน กุจิณี ปริกนโค น เคี้ยว. ย วัตตัตถ์การติมิตาย
 กุจิณีเทอ ปันทาย จรสีติ. ตัสส มัยนี กันเต ฌณัสสโร
 เอว โหติ “ พุทฺเธ วต โน ภควา อชัมมานํ อุปัตถา,
 พุทฺเธ วต โน ภควา อชัมมานํ อุปัตถา; พุทฺเธ
 วต โน ภควา อชัมมานํ อุปัตถา, พุทฺเธ วต โน
 ภควา อชัมมานํ อุปัตถาติ. เอวเมว ปนุทายิ
 อธิเกจเจ โมชปริดา “ อิทํ ปชทกตติ มยา วุจฺจมานา
 เต เอวมาหุ “ กิ ปณิมัสส อปัมัตตกัสส โรมัตตกัสส,
 อธิตัสสเนตวาปี เต โฉติ; เต คณเฑาะฏ ปปัชฌันติ, มัย
 จ อปัจจย อปัจฺเจเนติ เป จ ภิกขุ ลิกขามะ. เตสฺสเนติ
 อุตายิ โหติ พลวํ พันณํ ทฬิทํ พันณํ อีวํ พันณํ
 อปฺติกํ พันณํ กุโธ กตฺติงโร. เสยฺยถาปี อุตายิ ลทฺธิกา
 ลทฺธิกา ปุติลตาย พันณเนน พันณา” ตตฺถเดว วธฺ วา พันณํ วา
 มรณํ วา อาคเมติ; โย นุ โข อุตายิ เอวํ วทเยย “ เยน
 ตา ลทฺธิกา ลทฺธิกา ปุติลตาย พันณเนน พันณา ตตฺถเดว
 วธฺ วา พันณํ วา มรณํ วา อาคเมติ; ตณฺเฑ
 ตตฺถตา อพฺลํ พันณํ ทฬิทํ พันณํ ปุติกํ พันณํ อถาวรํ
 พันณพณฺติ ติมฺมา นุ โข โส อุตายิ วทมาโน วทเยยาคิ.

โนเหตุ ภันเต. เยน ส่า ภันเต / ลทุกกา สกุกกา
 ปุติลทาป พันณเนน พันณา ตักเคว วธ วา พันธ วา มรณ วา
 ชาลเมติ, ตันนทิ ตัสสา พลว พันณน ทัพพิ พันณน อิริ
 พันณน อปุตถิ พันณน กุโล กพิงคโรติ; เอวเมว โข
 อุตทาปิ อธิเกจเจ โมฆปริณดา “อิถิ ปชชถาติ มया วุจจมานา
 เต เอวมาหุสุ “ กิ ปณิมัสสึ ยัมปิสมัคคกัณ्हัสสึ โอรมัตตกัณ्हัสสึ,
 อธิสสึ อภิขเตวามิ สมนโณติ; เต ตันนเจว นัมปิชหันติ, มปิ จ
 ยัมปิยจยัม อุมปิฏฐเปณติ เย จ ภิกขุ สิกขากามา. เตสึนัตถิ
 อุตทาปิ โหติ พลว พันณน ทัพพิ พันณน อิริ พันณน
 อปุตถิ พันณน กุโล กพิงคโร. อธิ ปนุทาปิ. เอเกจเจ
 กุลปตฺตา “อิถิ ปชชถาติ มया วุจจมานา เต เอวมาหุสุ
 “ กิ ปณิมัสสึ ยัมปิสมัคคกัณ्हัสสึ โอรมัตตกัณ्हัสสึ ปหาตัพพัลลัส
 ยัสสึ โน ภควา ปธานนาถ, ยัสสึ โน สุตโต ปญฺนิสสัคคมาหาติ;
 เต ตันนเจว ปชหันติ มปิ จ น ยัมปิยจยัม อุมปิฏฐเปณติ
 เย จ ภิกขุ สิกขากามา. เต ต ปทาปิ ยัมปิโสสสุกกา มนฺนโลมา
 ปทวตฺตา มิคกุเตน เจตสา วิหวันติ, เตสึนัตถิ อุตทาปิ
 โหติ อพล พันณน ทัพพล พันณน ปุตถิ พันณน อสารก
 พันณน. เสยฺยถาปิ อุตทาปิ วัณโณ นาโค อีสาทันโต
 อุมปิหวิภาสาโต สังคามาวโร นัมปิหิ วรตฺเตหิ พันณเนหิ

พันธ์โอ อัสสกะเยว กายัม สันนินาเมตฺวา ตานิ พันธ์นานิ
 สัมปณฺณิตฺตฺวา สัมปทาเลตฺวา เยนกามํ บัณฺณมตฺติ, โข นุ ไช
 อุตฺตายิ เหว วเทยฺย “เยหิ โส รัญฺโฆ นาโค อัสสาทฺนํโต
 อรุณีหฺวาภิชาโต ดังคามาวโร ทฬัฑฺหิ วัฏฺฐเดหิ พันธ์เนหิ
 พันธ์โอ อัสสกะเยว กายัม สันนินาเมตฺวา ตานิ พันธ์นานิ
 สัมปณฺณิตฺตฺวา สัมปทาเลตฺวา เยนกามํ บัณฺณมตฺติ, ตัญฺหิ
 ตัสสํ ผลํ พันธ์นํ ทฬัฑฺหิ พันธ์นํ ภิรํ พันธ์นํ อပ္ปติกํ
 พันธ์นํ อุลโล กฬิงคโรตฺติ, สัมมา นุ ไช โส อุตฺตายิ
 วทมาโน วเทยฺยาคิ. โนหตฺถํ ภันฺเต. เยหิ ภันฺเต โส
 รัญฺโฆ นาโค อัสสาทฺนํโต อรุณีหฺวาภิชาโต ดังคามาวโร
 ทฬัฑฺหิ วัฏฺฐเดหิ พันธ์เนหิ พันธ์โอ อัสสกะเยว กายัม สันนินาเมตฺวา
 ตานิ พันธ์นานิ สัมปณฺณิตฺตฺวา สัมปทาเลตฺวา เยนกามํ บัณฺณมตฺติ,
 ตัญฺหิ ตัสสํ ผลํ พันธ์นํ ๆ เป ๆ อสวรกํ พันธ์นํตฺติ, เหวเมว
 โข อุตฺตายิ อธิเรกฺกัจเจ กุลปฺปตฺตฺวา “อิทํ ปชฺছหฺวาติ มया
 วุจฺจมานา เต เหวมาหิสฺสุ “กิ ปณฺนิมัสฺสํ อัสสํปมัตฺตํกัถัสสํ โอรมัตฺตํกัถัสสํ
 ปทาตฺตํพฬัสสํ, ยัสสํ โน ภควา ปทานฺนาหํ, ยัสสํ โน สุตฺโต
 ปญฺญินัสสํสํมาหฺวาติ, เต ตัญฺหาเจว ปชฺชนฺตี. มยิ จ น อัสสํจฺจยํ
 อပ္ปญฺญํสํเปตฺติ. เย จ ภิกฺขุ ลิกฺขิตฺวา กามา. เต ตํ ปทาย
 อัสสํปมัตฺตํกัถา มนฺนํโละมา ปเรทฺวตฺตา มิกฺขุเตน เอตฺตา วิหฺรณฺตี,
 เตสฺสันตํ อุตฺตายิ โทติ ผลํ พันธ์นํ ปฺปติกํ พันธ์นํ อสวรกํ

พันธนี. เสยฺยถาปิ อุตฺตายี ปุริโส ทฬิตฺตโหิ ธัมมโก
 ธนาปิโย. ตัสสํสํ เอกํ อคารกํ โยลฺลคฺคฺวิลฺลคฺคํ กากาทิ
 ทายี น ปรมรूपํ, เอกา กโฬปิกา โยลฺลคฺคฺวิลฺลคฺคา น ปรมรูปา,
 เอกิสฺสา กุมฺภิยา ธัมมสมวาปากํ น ปรมรूपํ, เอกา ชายิกา
 น ปรมรูปา, โส อวามคฺคํ ภิกฺขุ บัลลเสยฺยํ ตุโธทฺตํไปทํ
 มนุญฺชนํ โภชนํ กุตฺตาวิ สีตาย นวาย นินฺนํ อธิจฺจิตฺเต
 ยุตฺตํ. ตัสสํ เขวมัสสํ “สุขํ วต โภ สามีญฺชนํ, อาโรคฺย
 วต โภ สามีญฺชนํ. โส วตัสสํ, โยหิ เกสมัสสํ, โยหาเรตฺวา
 กาสายานิ จิตฺตานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารัสมา อนคาริย
 บัพฺพเชยฺยณฺติ. โส น ลักฺกณฺเยยํ เอกํ อคารกํ โยลฺลคฺคฺวิลฺลคฺคํ
 กากาทิตายี น ปรมรूपํ ปทาย, เอกํ กโฬปิกํ โยลฺลคฺคฺวิลฺลคฺคํ
 น ปรมรूपํ ปทาย, เอกิสฺสา กุมฺภิยา ธัมมสมวาปากํ น
 ปรมรूपํ ปทาย, เอกํ ชายิกํ น ปรมรूपํ ปทาย, เกสมัสสํ
 โยหาเรตฺวา กาสายานิ จิตฺตานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารัสมา
 อนคาริยํ บัพฺพชิตฺตุ. โย นฺ, โช อุตฺตายี เหวํ วเทยฺย
 “เยหิ โส ปุริโส พันธเนหิ พฺมฺโห น ลักฺโกติ เอกํ
 อคารกํ โยลฺลคฺคฺวิลฺลคฺคํ กากาทิตายี น ปรมรूपํ ปทาย,
 เอกํ กโฬปิกํ โยลฺลคฺคฺวิลฺลคฺคํ น ปรมรूपํ ปทาย, เอกิสฺสา
 กุมฺภิยา ธัมมสมวาปากํ น ปรมรूपํ ปทาย, เอกํ ชายิกํ

น ปรมรูป ปหาย, เกสมัสส โอหาเรตวา กาสยานิ
 วัตถานิ อัจฉาเทตวา อการัสมา อนคาริยัม ปัพพิชตุ,
 ตัญหิ ตัสส พลวํ พณฺณํ ทัพพิฬํ พณฺณํ ปุตฺติ
 พณฺณํ อสารกํ พณฺณนํติ, สัมมา นุ โข โส อูทายิ
 วทมาโน วเทยฺยาคิ. โนเหตํ ภนฺเต. เยหิ ภนฺเต โส
 ปุริโส พณฺณเนหิ พณฺโง น สักโกติ. เอกํ อการกํ โอตุสฺสวฺลฺลํ
 กากาติทายิ น ปรมรูป ปหาย, เอกํ กโฬปิกํ โอตุสฺสวฺลฺลํ
 น ปรมรูป ปหาย, เอกัสสา กุมภิกขา ธนฺตฺตมวาปากํ น ปรมรูป
 ปหาย. เอกํ ชายิกํ น ปรมรูป ปหาย, เกสมัสส โอหาเรตวา
 กาสยานิ วัตถานิ อัจฉาเทตวา อการัสมา อนคาริยัม
 ปัพพิชตุ, ตัญหิ ตัสส พลวํ พณฺณํ ทัพพิฬํ พณฺณํ
 ติวํ พณฺณํ อปุตฺติ พณฺณํ อุตฺโต กตฺติงโรติ. เอวเมว โข อูทายิ
 อโธกฺจเจ โฆสปริสา “ อิทํ ปชฺชนาติ มया วุจฺจมานา เต
 เอวมาทฺสํ ก็ ปณินัสส อธิปมัตตกัสส โอธมัตตกัสส,
 อธิสฺสํ ลิกขฺวณํ สมนฺตฺติ, เต ตัญเวยว นนฺตฺตปชฺชนํติ. มยิ จ
 อธิปจฺจยํ อธิปจฺจเปณฺติ. เย จ ภิกฺขุ ลิกขฺวณมา. เตสํ ติ
 อูทายิ โหติ พลวํ พณฺณํ ทัพพิฬํ พณฺณํ ติวํ พณฺณํ อปุตฺติ
 พณฺณํ อุตฺโต กตฺติงโรติ. เสยฺยถาปิ อูทายิ คหปติ วา คหปติปฺตฺโต
 วา อทฺธิโธ มหฺตฺธิโน มหาโกโธ, เนกานํ นิกขคฺคานํ จโย,
 เนกานํ ธนฺตฺตคฺคานํ จโย, เนกานํ เขตฺตคฺคานํ จโย, เนกานํ

วัตถุคณานิ จโย, เนกานิ ภวียคณานิ จโย, เนกานิ ทาสคณานิ
 จโย, เนกานิ ทาสคณานิ จโย, โส อวามคคํ ภิกขุ บัณฑิตยัย
 สุโธตถคคปาทํ มนุญญํ โภชนํ กุศตาวิ คีตยาบ ฉายาบ นิลินน์
 อธิจิตเต ยุตติ, ตัสส เจวมัสส “ สุขํ วต โภ สามันณ,
 อาโรคิยํ วต โภ สามันณ, โส วตัสส, โยทํ เกสมัสสสุ
 โธหาเรตฺวา กาสายานิ วัตถานิ อัจฉาเทตฺวา อคารัสมา อนคาริย
 บัณฑิชาเยยฺยนิติ, โส สักกเจณีย เนกานิ นิกขคณานิ ปทาย
 เนกานิ ธัมมคณานิ ปทาย เนกานิ เขตตคณานิ ปทาย เนกานิ
 วัตถุคณานิ ปทาย เนกานิ ภวียคณานิ ปทาย เนกานิ ทาสคณานิ
 ปทาย เนกานิ ทาสคณานิ ปทาย เกสมัสสสุ โธหาเรตฺวา กาสายานิ
 วัตถานิ อัจฉาเทตฺวา อคารัสมา อนคาริยํ บัณฑิชาตุ, โย นุ
 โข อุตฺตายิ เอว วเทยฺย “ เยหิ โส คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา
 พันธเนหิ พันธโ สักกโกติ เนกานิ นิกขคณานิ ปทาย เนกานิ
 ธัมมคณานิ ปทาย เนกานิ เขตตคณานิ ปทาย เนกานิ วัตถุคณานิ
 ปทาย เนกานิ ภวียคณานิ ปทาย เนกานิ ทาสคณานิ ปทาย
 เนกานิ ทาสคณานิ ปทาย เกสมัสสสุ โธหาเรตฺวา กาสายานิ
 วัตถานิ อัจฉาเทตฺวา อคารัสมา อนคาริยํ บัณฑิชาตุ, ตัญฺหิ
 ตัสส พลวํ พันธนํ ทฬิทํ พันธนํ อิริ พันธนํ อปฺปติกํ พันธนํ
 กุโล กทิงคโรติ, สัมมา นุ โข โส อุตฺตายิ วทมาโน วเทยฺยชาติ
 โนเหตํ กัณฺเฑ, เยหิ กัณฺเฑ โส คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา

ธัญญคณานิ ปทาย เนกานิ เขตตคณานิ ปทาย เนกานิ
 วัตถุคณานิ ปทาย เนกานิ ภริยคณานิ ปทาย เนกานิ ทาสคณานิ
 ปทาย เนกานิ ทาสคณานิ ปทาย, เกสम्मัสสั โอหาเตว้า กาสายานิ
 วัตถานิ อัจฉาเตว้า อคารัสสัมา อนคาริยั บัพพะชิต्तุ, ตัญหิ ตัสส
 อพลั พันณั ทุพ্পลั พันณั ปุคกั พันณั อสวากั พันณันตติ.
 เอเวเมว โข อุตายิ อเอกัจโจ กุลปุตตะว้า “ อหิ ปชหตติ เมชา
 วุจจมานา เต เอวมาหตุ กิ ปนิมัสสั อปัปมัตตักกัสสั โอรมัตตักกัสสั
 ปทาตัพพะสัสสั, ยัสสั โน ภควา ปทานนาห, ยัสสั โน สุกโต
 ปฏินิสสัคคิมาหตติ; เต ตัญเจว ปชหันตติ. เมย จ น อปัปปัจจยั
 อပ္ภุจเปเนติ เม จ ภิกขุ ลิกขากามา. เต ตั ปทาย อปัปโสัสสักกา
 บันนโถมา ปทวุตตะว้า มิคคุเตน เจตสา วิหรันตติ, เตสันทั
 อุตายิ โหติ อพลั พันณั ทุพ্পลั พันณั ปุคกั พันณั
 อสวากั พันณั.

จัตตาโรเม อุตายิ ปุคคตา สันโต ลวิชชมานา โลกลัมมิ.
 กตเม จัตตาโร อุตายิ เอกัจโจ ปุคคโต อูปิปปทานาย
 ปฏินันโน โหติ อูปิปปฏินิสสัคคิคาเย, ทเมเน อูปิปปทานาย
 ปฏินันนั อูปิปปฏินิสสัคคิคาเย, อูปิปปฏิสยุตตะว้า สรวักกัปปา
 สมุทาจจันตติ, โส เต อธิวาเสติ นัปปชหติ น วิโนเทติ น

พยันติกโรติ น อนนาวัจคเมติ. อิมํ โข อหํ อุตฺถายี ปุคฺคํ
 สัมบุตฺโตติ วทามิ; โน วิสํบุตฺโต. ตํ กิธฺสํ เหตุ? อินฺทริยเวมตฺตคคา
 หิ เม อุตฺถายี อิมํสํ ปุคฺคเณ วิทิตา. อิทฺ ปนฺนุตฺถายี เอกัจฺโจ
 ปุคฺคโณ อูปธิปทานาย ปฏิบันฺโน โหติ อูปธิปฏินิสฺสัคคํ, ตเมณํ
 อูปธิปทานาย ปฏิบันฺนํ อูปธิปฏินิสฺสัคคํ, อูปธิปฏิสํยุตฺตา
 สรลํกัปปา สมฺมทวารันฺติ, โส เต นาคีวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ
 พยันติกโรติ อนนาวัจคเมติ. อิมํปํ โข อหํ อุตฺถายี ปุคฺคํ
 สัมบุตฺโตติ วทามิ; โน วิสํบุตฺโต. ตํ กิธฺสํ เหตุ? อินฺทริยเวมตฺตคคา
 หิ เม อุตฺถายี อิมํสํ ปุคฺคเณ วิทิตา. อิตฺถายี เอกัจฺโจ ปุคฺคโณ
 อูปธิปทานาย ปฏิบันฺโน โหติ อูปธิปฏินิสฺสัคคํ, ตเมณํ
 อูปธิปทานาย ปฏิบันฺนํ อูปธิปฏินิสฺสัคคํ, กทาจิ อรหฺจ
 สติสฺสํ โมเส อูปธิปฏิสํยุตฺตา สรลํกัปปา สมฺมทวารันฺติ. ทนฺโท
 อุตฺถายี สดํกัปปาโท, อถ โข นํ ชีเยปฺเมว ปชหติ วิโนเทติ
 พยันติกโรติ อนนาวัจคเมติ. เตยฺยถาปํ อุตฺถายี ปุริโส ทิวสสันตตฺเต
 อโยกฺขาเน เทวํ วา ตินิ วา อุตฺถกมุสฺสิตานํ นิปาเตยฺย;
 ทนฺโท อุตฺถายี อุตฺถกมุสฺสิตานํ นิปาโต, อถ โข นํ ชีเยปฺเมว
 ปริกัชฺยัง ปรียาทานํ คัจฺฉเณยฺย; เหวเมว โข อุตฺถายี อีเอกัจฺโจ
 ปุคฺคโณ อูปธิปทานาย ปฏิบันฺโน โหติ อูปธิปฏินิสฺสัคคํ, ตเมณํ
 อูปธิปทานาย ปฏิบันฺนํ อูปธิปฏินิสฺสัคคํ, กทาจิ
 อรหฺจ สติสฺสํ โมเส อูปธิปฏิสํยุตฺตา สรลํกัปปา สมฺมทวารันฺติ

มีชัยวิมลรัตนภาค ลหุทิโกปมสุจิตต์.

๑๙๖

พันโท อุทัย สดุดีปาโท, ออ โซ นั ชีปี่ปเมว ปชหติ วินเทติ
พันโท โทติ อนุภาวิณนติ. อิมัมมิ โซ อหิ อุทัย ปุคฺค
อิมัมมิ โทติ วทามิ, โน วิสยุตโต. อัง กิณฺณ เหนตุ อิมัมมิเวมตฺตทา
หิ เม อุทัย อิมัมมิ ปุคฺคเล วิทิตา. ออ ปนุทायิ เอกัจโจ
ปุคฺคโธ ปุชฺชิ กุณฺณณฺณ มุตฺตมํ อติ วิทิตวา นิปุชฺชิ โทติ อปฺปอณฺเ
วิมุตโต. อิมัมมิ โซ อหิ อุทัย ปุคฺคล วิสยุตโตติ วทามิ, โน
วิสยุตโต. อัง กิณฺณ เหนตุ อิมัมมิเวมตฺตทา หิ เม อุทัย อิมัมมิ
ปุคฺคเล วิทิตา. อิมัมมิ โซ อุทัย จิตฺตารอ ปุคฺคลา สันโต
สววิชัยมานา โลกัสสมี.

บัณฺจ โซ อิม อุทัย กามคฺคณา. กตเม บัณฺจ
จัจฺจวิญญเณยฺยา รูโป อภฺยฐา กันหา มนาปา บัณฺจโป กามปฺสณฺณิตฺตา
รชณียา. สโตวิญญเณยฺยา สัตฺตทา. ขานวิญญเณยฺยา คณฺหา.
วิทาวิญญเณยฺยา รัสสา. กายวิญญเณยฺยา โนภฺยฐิตฺตา, อภฺยฐา
กันหา มนาปา บัณฺจโป กามปฺสณฺณิตฺตา รชณียา. อิมัมมิ โซ
อุทัย บัณฺจ กามคฺคณา. ยัม โซ อุทัย อิมัมมิ บัณฺจ กามคฺค
ปฺปจัจจ อิมัมมิชฺชติ สขัม โสมนัสสํ; อิมัมมิ วุจฺจติ กามคฺค วิสยุตฺต
ปฺปชฺชชฺชนฺตขัม อนนฺตขัม น อาเวตฺตัพพํ น อาเวตฺตัพพํ น
พหุลีกาตัพพํ, “ ภาตัพพํ เอตฺตลล สขัสสํวาทิ วทามิ.

อิมัมมิ ภาตัพพํ วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปรมํ ฉานนํ
ปฺปจัจจ อิมัมมิชฺชติ. วิตฺตกวิจฺจมานํ วุปฺปมา ๆ เป ๆ กุติยํ ฉานนํ

อุปสัมบัชช วิหริติ. ปัตติยา จ วิราดา ๆ เป ๆ ตติยํ ฌานํ
 อุปสัมบัชช วิหริติ. สุขัลลํ จ ปหานา ๆ เป ๆ จตุตถํ ฌานํ
 อุปสัมบัชช วิหริติ; อิทํ วุจฺเจติ เนกขัมมสุขํ วิเวกสุขํ อุปสมฺมสุขํ
 สัมโพธิสุขํ อาเสวคัพพํ ภาเวคัพพํ พหุลีกาตัพพํ, “ น
 ภายิตัพพํ เอตลลํ สุขัลลํ วทามิ.

อิธุทฺธาปิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเหติ ๆ เป ๆ ปจฺม ฌานํ
 อุปสัมบัชช วิหริติ. อิทํ โข อหํ อฺทฺธาปิ อิมํ ชิตฺตํ วทามิ.
 ภินฺจ ตตฺถ อิมํ ชิตฺตํ; ยเฑว ตตฺถ วิตักกวิจฺจารา อนิรุทฺธา
 โทหิติ, อิทํ ตตฺถ อิมํ ชิตฺตํ. อิธุทฺธาปิ ภิกฺขุ วิตักกวิจฺจารา
 วุปฺสมา ๆ เป ๆ ตติยํ ฌานํ อุปสัมบัชช วิหริติ. อิทัมปิ
 โข อหํ อฺทฺธาปิ อิมํ ชิตฺตํ วทามิ. ภินฺจ ตตฺถ อิมํ ชิตฺตํ;
 ยเฑว ตตฺถ ปตฺติสุขํ อนิรุทฺธํ โหติ, อิทํ ตตฺถ อิมํ ชิตฺตํ.
 อิธุทฺธาปิ ภิกฺขุ ปัตติยา จ วิราดา ๆ เป ๆ ตติยํ ฌานํ
 อุปสัมบัชช วิหริติ. อิทัมปิ โข อหํ อฺทฺธาปิ อิมํ ชิตฺตํ
 วทามิ. ภินฺจ ตตฺถ อิมํ ชิตฺตํ; ยเฑว ตตฺถ อูปเพกฺขาสฺสุขํ
 อนิรุทฺธํ โหติ, อิทํ ตตฺถ อิมํ ชิตฺตํ. อิธุทฺธาปิ ภิกฺขุ
 สุขัลลํ จ ปหานา ๆ เป ๆ จตุตถํ ฌานํ อุปสัมบัชช วิหริติ.
 อิทํ โข อหํ อฺทฺธาปิ อิมํ ชิตฺตํ วทามิ.

อิธุทฺธาปิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเหติ ๆ เป ๆ ปจฺม ฌานํ
 อุปสัมบัชช วิหริติ. อิทํ โข อหํ อฺทฺธาปิ อนนฺตํ วทามิ,

ปชหาติ วทามิ, สมตักกมถาติ วทามิ. โโก จ ตัสส
 สมตักกโม? อิทฺทายิ ภิกฺขุ วิตักกวิจารนํ วุပ္สมา ๆ เป ๆ
 ทฺติยํ นานํ อุปสํมบัชฺช วิหริ, อยํ ตัสส สมตักกโม.
 อิทฺมํบิ โข อหํ อุตฺทายิ อนนฺตํติ วทามิ, ปชหาติ วทามิ,
 สมตักกมถาติ วทามิ. โโก จ ตัสส สมตักกโม? อิทฺทายิ ภิกฺขุ
 มิตฺติยา จ วิวาคา ๆ เป ๆ ตฺติยํ นานํ อุปสํมบัชฺช วิหริ,
 อยํ ตัสส สมตักกโม. อิทฺมํบิ โข อหํ อุตฺทายิ อนนฺตํติ
 วทามิ, ปชหาติ วทามิ, สมตักกมถาติ วทามิ. โโก จ ตัสส
 สมตักกโม. อิทฺทายิ ภิกฺขุ สุขัสส จ ปหานา ๆ เป ๆ จตุตฺถํ
 นานํ อุปสํมบัชฺช วิหริ, อยํ ตัสส สมตักกโม. อิทฺมํบิ
 โข อหํ อุตฺทายิ อนนฺตํติ วทามิ, ปชหาติ วทามิ, สมตักกมถาติ
 วทามิ. โโก จ ตัสส สมตักกโม. อิทฺทายิ ภิกฺขุ สัพฺพโส
 รูปสํญฺญานํ สมตักกมา ปฏฺิขสํญฺญานํ อฏฺิจฺจคฺคา นานตฺตสํญฺญานํ
 อมณสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาสานนฺจายตนํ อุปสํมบัชฺช
 วิหริ, อยํ ตัสส สมตักกโม. อิทฺมํบิ โข อหํ อุตฺทายิ
 อนนฺตํติ วทามิ, ปชหาติ วทามิ, สมตักกมถาติ วทามิ.
 โโก จ ตัสส สมตักกโม. อิทฺทายิ ภิกฺขุ สัพฺพโส อากาสา
 นนฺจายตนํ สมตักกมม “อนนฺตํ วิญฺญานนฺตํติ วิญฺญานนฺจายตนํ
 อุปสํมบัชฺช วิหริ, อยํ ตัสส สมตักกโม. อิทฺมํบิ โข อหํ
 อุตฺทายิ อนนฺตํติ วทามิ, ปชหาติ วทามิ, สมตักกมถาติ

วทามิ. โก ๑ ตัสส สมตักกโม. อุตฺตยาปิ ภิกฺขุ สัพฺพโส
 วิธจฺฉานนฺตํ จาณตํ. สมตักกมม. “นัตถิ อญฺิ จิตฺติ ธาตุนฺจฺฉนฺตํ
 อุปสํมบัชฺช วิหริตฺติ, อญฺิ ตัสส สมตักกโม. อิตฺมํ ปิ โข อหํ
 อุตฺตยาปิ อนลฺลนฺตํ วทามิ, ปชฺชตฺตํ วทามิ, สมตักกมตฺตํ
 วทามิ. โก ๑ ตัสส สมตักกโม. อุตฺตยาปิ ภิกฺขุ สัพฺพโส
 ธาตุนฺจฺฉนฺตํ สมตักกมม. เวนฺตํ วิธจฺฉานนฺตํ อุปสํมบัชฺช
 วิหริตฺติ, อญฺิ ตัสส สมตักกโม. อิตฺมํ ปิ โข อหํ อุตฺตยา
 อนลฺลนฺตํ วทามิ, ปชฺชตฺตํ วทามิ, สมตักกมตฺตํ วทามิ.
 โก ๑ ตัสส สมตักกโม. อุตฺตยาปิ สัพฺพโส เวนฺตํ วิ
 ญฺ्ञานนฺตํ สมตักกมม. สัพฺพโส วิญฺ्ञานนฺตํ อุปสํมบัชฺช
 วิหริตฺติ; อญฺิ ตัสส สมตักกโม. อิตฺติ โข อหํ อุตฺตยา
 เวนฺตํ วิญฺ्ञานนฺตํ สมตักกมม. ปชฺชตฺตํ วทามิ. ปัสสตี โน ทวํ
 อุตฺตยาปิ ตํ สลฺลโชนํ ธนุํ วา อุลลํ วา, ยัสสํ โน ปทานํ
 วทามิตฺติ. โน เหนตํ ภันเตตฺติ. อิตฺมวโจ ภควา. อตฺตมโน
 อายัสสํมา อุตฺตยาปิ ภควโต ภาสิตํ อภินันฺนํ ทิตฺติ.

ลทุกโกปมสุตฺต* นิฏฺฐิตํ นิฏฺฐิตํ.

* ตี. ย. ลทุกโกปมสุตฺต.

มัทธิมมัจจนาสกเถ จาตุมุตตัม.

๓๖๖

เขวัม เม สุต. เอกัง สมมมํ ภควา จาตุมายํ วิหริ
อามถกเวเน. เตเน โข ปน สมเยน. สารีปุตฺตโมคคัลลนํปํปูชานิ
บับบมัตตานิ ภิกขุสฺसानิ จาตุมํ อนุปบัตตานิ โทณฺตี ภควํโต
ทลฺลสํนาย. เต จ อาคณฺฑกกา ภิกขุ เนวาลิเกหิ ภิกขุหิ สัตถํ
ปฏิสัมมโมทमानา เสนาสนานิ บัณฺเฑาปยमानา บัตตจิวรานิ
ปฏิสัมมยमानา อุกฺกาสัตถา มหาสัตถา อเหตุ. ธน โข ภควา
ถายัสสมันตํ อานนํทํ อามันเตติ “ เก ปเนเต อานนํท
อุกฺกาสัตถา มหาสัตถา เกวภูฏา มณฺเฑเณ มจฺจวิโลเปติ.
“ เอตานิ ภันเต สาริปุตฺตโมคคัลลนํปํปูชานิ บับบมัตตานิ
ภิกขุสฺसानิ จาตุมํ อนุปบัตตานิ ภควันตํ ทลฺลสํนาย, เต
อาคณฺฑกกา ภิกขุ เนวาลิเกหิ ภิกขุหิ สัตถํ ปฏิสัมมโมทमानา
เอนาสนานิ บัณฺเฑาปยमानา บัตตจิวรานิ ปฏิสัมมยमानา อุกฺกาสัตถา
มหาสัตถาติ. “ เตเนทานนํท มม วจเนน ภิกขุ อามันเตติ
“ สัตถกา ถายัสสมันเต อามันเตติ. “ เขว ภันเตติ. โข ถายัสมา
อานนํโท ภควโต ปฏิสัสสุตฺวา, เยน เต ภิกขุ, เตनुปลังกมิ;
อุปลังกมิตฺวา เต ภิกขุ เอตทโวจ “ สัตถกา ถายัสสมันเต
อามันเตติ. “ เอวมาวุโสติ โข เต ภิกขุ ถายัสสมันโต อานนํทลฺล
ปฏิสัสสุตฺวา, เยน ภควา เตनुปลังกมิตฺวา, อุปลังกมิตฺวา ภควันตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมณฺฑํ นิสีทิตฺวา. เอกมณฺฑํ นิสีนเน โข เต
ภิกขุ ภควา เอตทโวจ “ กิณฺเฬ ตุมฺเหว ภิกขเว อุกฺกาสัตถา

มหาสัททา เกวัญญา มัญญะ มัจฉวโลเปติ. อิมานิ ภันเต
 อวิปกตโมคคัลลันตียัมพูขานิ บัลลัมมัตถานิ ภิกขุสทานิ จาคุม
 ขนุษัตถานิ ภควันติ ทัลลนายน, เตเม อากันตูกา ภิกข
 เวนาติเกหิ ภิกขุหิ สัทธึ ปฏิธัมมโมทमानา เสนาสนานิ
 บัลลนายนมานา บัตตจีวรานิ ปฏิสาธมมานา อัจจาสัทธา
 มหาสัททาติ. คัจฉถ ภิกขเว ปณามेमि वो, น वो มม
 สันติเก วตัตถิณันติ. “เอว ภันเตติ โข เต ภิกขุ ภควโต
 ปฏิสสุตวา อญฺเฐยาดนา ภควันตํ อภิวาเทตวา ปทักขิณ
 กัตวา เสนาสนํ สลสาเมตวา บัตตจีวรมาทาย บัลลัมมิตฺตํ.

เตน โข ปน สมเยน จาคุเมยฺยกา สักยา สันถาคาเร
 สันนิปตฺตา โทณฺติ เกณจิเวย ภเวเนน. อัทธสฺสํ* โข
 จาคุเมยฺยกา สักยา เต ภิกขุ อุมโหว อากันตฺโต, ทัลลวณ, เณ
 เต ภิกขุ, เตนุปลังกมิตฺตํ, อุปปลังกมิตฺตวา เต ภิกขุ เอตทโวจํ
 “หันทํ กหิ ปน ตูเมหิ อายัสสมันโต คัจฉนาคติ. ภควตา
 โข อากุโล ภิกขุสโฆ ปณามิโตติ. เตนทายัสสมันโต มุหุตฺต
 นิสีทถ, อัมเปวนาม มยฺ สักกญเญยฺยาม ภควันตํ ปสาเทตุนฺติ.
 “เอวมาวุโสติ โข เต ภิกขุ จาคุเมยฺยกาณํ สักยานํ บัลลัมมิตฺตํ.
 อถ โข จาคุเมยฺยกา สักยา, เณ ภควา, เตนุปลังกมิตฺตํ,
 อุปปลังกมิตฺตวา ภควันตํ อภิวาเทตวา เอกมณฺตํ นิสีทิตฺตํ.

เขกมัตถัง นิธิมัตถัง โข จากเมยฺยกา ลักขณา ภควันตัง เอตทโวจ
 “ อภินันท์ทุ ภันเต ภควา ภิกขุสงฺฆัง, อภิวทฺตุ ภันเต ภควา ภิกขุสงฺฆัง.
 เสยฺยถาปิ ภันเต ภควตา ปุทฺเทพิ ภิกขุสงฺฆเวิ อนุคฺคหิตฺโต; เอวเมว
 ภควา เอตทหิ อนุคฺคณฺหาตุ ภิกขุสงฺฆัง. สันตเตถ ภันเต ภิกขุ นว
 อจิริบัพฺพชิตา อรฺุณาคตา อิมํ ธมฺมวินยํ, เตสํ ภควันตํ ทสฺสํนาย
 อลภันตานํ สียา อัมภวตฺตํ สียา วิปริณาโม. เสยฺยถาปิ ภันเต
 ฬิชาณํ ทฺรณานํ อุกกํ อลภันตานํ สียา อัมภวตฺตํ สียา วิปริณาโม;
 เอวเมว ภันเต สันตเตถ ภิกขุ นว อจิริบัพฺพชิตา อรฺุณาคตา
 อิมํ ธมฺมวินยํ, เตสํ ภควันตํ ทสฺสํนาย อลภันตานํ สียา
 อัมภวตฺตํ สียา วิปริณาโม. เสยฺยถาปิ ภันเต วจฺจิสฺสํ ทฺรณิสฺสํ
 มาตฺรํ อปฺปัสสณฺตัสสํ สียา อัมภวตฺตํ สียา วิปริณาโม; เอวเมว
 โข ภันเต สันตเตถ ภิกขุ นว อจิริบัพฺพชิตา อรฺุณาคตา อิมํ
 ธมฺมวินยํ, เตสํ ภควันตํ อปฺปัสสณฺตานํ สียา อัมภวตฺตํ สียา
 วิปริณาโม. อภินันท์ทุ ภันเต ภควา ภิกขุสงฺฆัง, อภิวทฺตุ ภันเต
 ภควา ภิกขุสงฺฆัง. เสยฺยถาปิ ภันเต ภควตา ปุทฺเทพิ ภิกขุสงฺฆเวิ
 อนุคฺคหิตฺโต; เอวเมว ภควา เอตทหิ อนุคฺคณฺหาตุ ภิกขุสงฺฆันตฺติ.

อถ โข ภัทฺธมา สหฺมปติ ภควโต เจตสา เจโต ปวิวิทักกมณฺเวยาย,
 เสยฺยถาปิ นาม พทฺธา ปุริโส สหฺมณฺเวยชิตํ วา พาทํ ปสาธเยยฺ,

ปสาธิต วา ทาหิ สัมมิมฺหิเชยฺย; เอวเมว พหุเมโตเก อัมมตฺตํ
 ภควโต ปุโรโต ปาตุโรโหสิ. อถ โข พหุมา สหัมปติ เอกัง
 ชุตฺตาราสังคํ กวิตฺวา, เยน ภควา เตนฺนิจฺฉิมฺปิณามะคฺชา ภควันตํ
 เอกทโวจ “อภินันฺทคุ ภันเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ, อภิวทฺตุ ภันเต
 ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ เสยฺยถาปิ ภันเต ภควตา ปุทฺเพ ภิกฺขุสงฺโฆ อนุคฺคหิโต;
 เอวเมว ภควา เอตฺรหิ อนุคฺคินฺหาตุ ภิกฺขุสงฺฆํ. ตันนํเตตถ ภันเต
 ภิกฺขุ นวอ อจิริยพัพฺพิตา อชฺฐนาคตา อิมํ สัมมวินยํ, เทสํ ภควันตํ
 อภัสสํนายนํ อตถกัณฺฑานํ สียา อภฺยณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม. เสยฺยถาปิ
 ภันเต พิชานํ ตฺรณานํ อุตถํ อตถกัณฺฑานํ สียา อภฺยณฺณตฺตํ สียา
 วิปริณาโม, เอวเมว ภันเต สัมมเตจฺจ ภิกฺขุ นวอ อจิริยพัพฺพิตา
 อชฺฐนาคตา อิมํ สัมมวินยํ, เทสํ ภควันตํ อภัสสํนายนํ อตถกัณฺฑานํ
 สียา อภฺยณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม. เสยฺยถาปิ ภันเต วัจฺจัสส
 ตฺรณัสส มาทวํ อภัสสํนายนํ สียา อภฺยณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม;
 เอวเมว โข ภันเต สัมมเตจฺจ ภิกฺขุ นวอ อจิริยพัพฺพิตา อชฺฐนาคตา
 อิมํ สัมมวินยํ, เทสํ ภควันตํ อภัสสํนายนํ สียา อภฺยณฺณตฺตํ
 สียา วิปริณาโม. อภินันฺทคุ ภันเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ, อภิวทฺตุ
 ภันเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ. เสยฺยถาปิ ภันเต ภควตา ปุทฺเพ
 ภิกฺขุสงฺโฆ อนุคฺคหิโต; เอวเมว ภควา เอตฺรหิ อนุคฺคินฺหาตุ
 ภิกฺขุสงฺฆํ.

อัสกัชฺสุ โข จาตุเมยฺยกา จ สักกียา พฺรหฺมา จ สหัมปติ
 ภควันตํ ปสาเทกํ พิชฺชูปเมน จ ตฺรณูปเมนจาติ. อถ โข อายัสฺมา
 มหาโมคฺคัลลาน โภกัชฺช อามันเตสิ “ อญฺเฐตาธุโส,* คณฺโหล
 บัตตจิวโร. ปสาทิโต ภควา จาตุเมยฺยเกหิ จ สักกียํ พฺรหฺมณํ จ
 สหัมปตฺตนา พิชฺชูปเมน จ ตฺรณูปเมนจาติ. “ เอวมาวุโสติ โข เต
 ภิกฺขุ อายัสฺมโต มหาโมคฺคัลลนัสส ปฏิสสฺสวา อญฺเฐยาสนา
 บัตตจิวรมหาณ, เยน ภควา เทปฺปสฺสํกํ, อปฺปสฺสํกํ ภควันตํ
 อภิเวทิตฺวา เอภันตํ นิสีทิสฺส. เอภันตํ นิสีนํ โข อายัสฺมัตถํ
 สารีปุตฺตํ ภควา เอตทโว “ กีนฺติ เต สารีปุตฺต อโหสิ มया
 ภิกฺขุสฺสเม ปณามิตฺติ. เอวํ โข เม ภันเต อโหสิ ภควตา
 ภิกฺขุสฺสเม ปณามิตฺติ “ อปฺปสฺสํกํ โภกาณิ ภควา ทิฏฺฐจธัมมสุขวิหารํ
 อณฺุชฺชโต วิหริสฺสติ, มยฺมํปธานิ อปฺปสฺสํกกา
 ทิฏฺฐจธัมมสุขวิหารมณฺุชฺชตา วิหริสฺสามาติ. อาคเมหิ ตํวํ สารีปุตฺต,
 อาคเมหิ ตํวํ สารีปุตฺต,* น โข เต สารีปุตฺต, ปุณฺณิ เขวรูปํ จิตฺตํ
 อปฺปาทเตตฺถพนฺณติ. อถ โข ภควา อายัสฺมัตถํ มหาโมคฺคัลลนํ
 อามันเตสิ “ กีนฺติ เต โมคฺคัลลน อโหสิ มया ภิกฺขุสฺสเม
 ปณามิตฺติ. เอวํ โข เม ภันเต อโหสิ “ ภควตา ภิกฺขุสฺสเม
 ปณามิตฺติ อปฺปสฺสํกํ โภกาณิ ภควา ทิฏฺฐจธัมมสุขวิหารํ อณฺุชฺชโต

* พ. เอวํ ส. ย. อญฺเฐตาธุโส.

* พ. อโตะ ปรี ทิฏฺฐจธัมมสุขวิหารนํติ ปาโจ ทิสฺสติ

วิหริสฺสติ, อหังจทานิ อายัสฺมา ๑ สารีปุตฺโต ภิกขุสงฺฆ
 ปวิหริสฺสามาติ. สาธุ สาธุ โมคคัลลาน, อหัง วา ที โมคคัลลาน
 ภิกขุสงฺฆ ปวิหเรยฺยํ สารีปุตฺตโมคคัลลانا วาติ

๒๑ โข ภควา ภิกขุ อามันเเตสิ “ จัตตาริมาणि ภิกขเว
 ฌยานิ อุตฺโตโรหณเเต ปาญฺญิงจิจฺฉิหฺมาणि. กตมาणि จัตตาริ? อุมมิถย^๑
 กุมภิลกยํ อารุญฺญกยํ สุกกณยํ. อิมานิ โข ภิกขเว จัตตาริ ฌยานิ
 อุตฺโตโรหณเเต ปาญฺญิงจิจฺฉิหฺมาणि. เหวเยว โข ภิกขเว จัตตาริมาणि
 ฌยานิ อีเธกัจเจ ปุคฺคเเต อิมัสมี สัมมวินये อคารัสฺมา อนคาริย
 มัฬฺหพิโต ปาญฺญิงจิจฺฉิหฺมาणि. กตมาणि จัตตาริ? อุมมิถยํ กุมภิลกย
 อารุญฺญกยํ สุกกณยํ.

๒๒ อิมานิ ภิกขเว อุมมิถยํ? โห อภิกขเว เอกัจเจ กุตปุตฺโต
 สักธา อคารัสฺมา อนคาริยํ บัฬฺหชิโต โหติ “ โอติณฺโณมฺหิ
 ชาติยา ชราย มรณน^๒ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺโขหิ โทมนัสฺเสหิ
 อูปายาเสหิ, ทุกฺโขหิณฺโณ ทุกฺโขปเรโต, อัยเปว นาม อิมัสส
 เภวธัสฺส^๓ ทุกฺโขกฺขันธัสฺส^๔ อันตกิริยา บัณฺวาเยถาติ. ตเมน^๕
 ตถา บัฬฺหชิตํ สมานํ สหฺมิมฺหาริ โอวทฺธํติ อนุสาสนํติ
 “ เอวํเต อภิกกมิทฺถัพพิ เอวํเต ปตฺติกกมิทฺถัพพิ, เอวํเต
 ชาโลติทฺถัพพิ เอวํเต วิโลติทฺถัพพิ, เอวํเต สัมมิลลชิตฺถัพพิ เอวํเต

• พ. เหว. ^๑ ลี. ย. อุมมิถย.

• ลี. ย. ชวามรณน.

ปฐาวิคัพพ, เอวณเต สัมมาภูมิตตัง วาเรตัพพณันติ. ตัสส เอว โหติ
 “ มย ปุทฺเทพ อคารียภูตา สมานา ชลฺเณ โอวทามยิ อนุสาสามยิ,
 อิมเ ปณฺมิกาโก ปุคฺคัมภิตา มลฺเณ นัตตมัตตา มลฺเณ อมฺเห
 โอวาทิตัพพ อานุสาสิตัพพ มลฺเณนัตติ. โส ลิกขํ บัจจกฺขาเย
 หนายาวัตติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุมฺมิภยัสส ภีโต ลิกขํ
 บัจจกฺขายาวัตโต. อุมฺมิภยณฺติ โช ภิกฺขเว โทกุปายัสเสกํ
 อธิวณฺ.

กตมณฺจ ภิกฺขเว อุมฺมิภย. อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ กุลปุตฺโต
 สัตถา อคารัสมา อคารียํ ปัพพชิตो โหติ “ โอคณฺโณมฺหิ ชาตียา
 ชราย มรณเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺขเหิ โทมนัสเสหิ อูปายาเสหิ,
 ทุกฺโขคณฺโณ ทุกฺขปเวโต, ชยฺเปว นาม อิมัสส เกวลัสส
 ทุกฺขกฺขันธัสส อนัตถิยา มลฺเณนาเวกสิ. ตเมเนฺ ตถา ปัพพชิตํ
 สมานํ สหฺมมฺหาริ โอวทณฺติ อานุสาณฺติ “ อิทํ เต ชาติตัพพ
 อิทํ เต น ชาติตัพพ, อิทํ เต ภูณฺชิตัพพ อิทํ เต น ภูณฺชิตัพพ,
 อิทํ เต สยิตัพพ อิทํ เต น สยิตัพพ, อิทํ เต ปาตัพพ
 อิทํ เต น ปาตัพพ, กัปปํยํ เต ชาติตัพพ อกัปปํยํ เต น
 ชาติตัพพ, กัปปํยํ เต ภูณฺชิตัพพ อกัปปํยํ เต น ภูณฺชิตัพพ,
 กัปปํยํ เต สยิตัพพ อกัปปํยํ เต น สยิตัพพ, กัปปํยํ เต
 ปาตัพพ อกัปปํยํ เต น ปาตัพพ, กาเล เต ชาติตัพพ วิกาเล เต
 น ชาติตัพพ, กาเล เต ภูณฺชิตัพพ วิกาเล เต น ภูณฺชิตัพพ,

กาเล เต สายัตถัพพี วีกาเล เต น สายัตถัพพี, กาเล เต
 ปาตัพพี วีกาเล เต น ปาตัพพีติ. ตัสส เอว โหติ “ มยฺหิ โข
 ปุฬฺเพ อคฺคริยภูตา สมานา ยํ อิจฺฉาม ตํ ขาทาม ยํ น อิจฺฉาม
 น ตํ ขาทาม, ยํ อิจฺฉาม ตํ ภูณฺชาม ยํ น อิจฺฉาม น ตํ
 ภูณฺชาม, ยํ อิจฺฉาม ตํ สายาม ยํ น อิจฺฉาม ตํ น สายาม,
 ยํ อิจฺฉาม ตํ ปิวาม ยํ น อิจฺฉาม ตํ น ปิวาม; กัปปิยัมปิ
 ขาทาม อกัปปิยัมปิ ขาทาม กัปปิยัมปิ ภูณฺชาม อกัปปิยัมปิ
 ภูณฺชาม, กัปปิยัมปิ สายาม อกัปปิยัมปิ สายาม, กัปปิยัมปิ
 ปิวาม อกัปปิยัมปิ ปิวาม; กาเลปิ ขาทาม วีกาเลปิ ขาทาม,
 กาเลปิ ภูณฺชาม วีกาเลปิ ภูณฺชาม, กาเลปิ สายาม วีกาเลปิ
 สายาม, กาเลปิ ปิวาม วีกาเลปิ ปิวาม; ยัมปิ โน สัตถา
 อหปติกา ทิวา วีกาเล ปถวิโต ขาตนิยํ โภชนนิยํ เทนฺติ, ตตฺถนฺเม
 มุขาวณฺโณ มนฺเญว น โนหิ; โส สิกฺขิ มัจจิกฺขาย หินายาวตฺตติ.
 อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กุมฺภิลกฺขณํ ภาโต สิกฺขิ มัจจิกฺขาย
 หินายาวตฺโต. กุมฺภิลกฺขณํ โข ภิกฺขเว โอตริกตฺตัสสโต
 อธิวณฺ.

กวมฺมัจจํ ภิกฺขเว ชาวัฏฏกฺขณํ? อิตถ ภิกฺขเว เอกัจโจ กุลฺลุตฺโต
 สัตถา อคฺคริยมา อนคฺคริยํ มัพฺพชิตโต โหติ “ โอตริกฺกโณมฺหิ ชาคฺคิยา
 ชวาย มนฺเญน โสเกหิ ปวิเทเวหิ ทุกฺกเชหิ โนมนฺสเสหิ อูปายาเสหิ,

* ส. ย. ยปาม.

ทุกฺโขติณฺโณ ทุกฺโขปเรโต. อัมปิเปว นาม อิมัสฺส เกวลัสฺส
 ทุกฺโขกฺกัณฺณสฺส อัมมกัณฺณิยา บัตตนาเบภาติ. โส เหวํ บัตตชิตฺโต
 สมานโน ปุพฺพัตถสฺมยํ นิวาเสตฺวา บัตตจิวรมาทาย คามํ วา
 นิคมํ วา บัตตาทาย ปวิสติ. อรฺกัชิตฺเตเนว กาเยน อรฺกัชิตาย
 วาจาย อญฺญุจฺจิตาย สติยา อสฺสวุเตหิ อิมฺหิวิเยหิ. โส ตตฺถ บัตตติ
 สหปตฺติํ วา สหปตฺติปุตฺตํ วา บัตตจฺหิ กามคฺเชน สัมปตฺกัธ
 สมันฺนิกุลํ ปิภาวิมาณํ. ตสฺส เหวํ โหติ “สมํ ปุณฺณเต อคฺคาโรภุตา
 สมานา บัตตจฺหิ กามคฺเชน สัมปตฺติยา สมันฺนิกุลํ ปิภาวิมา
 สมิชฺชชฺชิตฺโต โข. กุเล โภคา สกฺกํ โภเค จ ภูณฺชิตฺติ ปุณฺณานิ
 จ กาคฺคณฺติ. โส สิกฺขํ บัจจกัชฺชาย หินายาวตฺตติ. อยํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว อวฺฐกฺกณฺณสฺส กิโต สิกฺขํ บัจจกัชฺชาย หินายาวตฺตติ.
 อวฺฐกฺกณฺณสฺส โข ภิกฺขเว บัตตจฺนเน-คํ กามคฺชณามํ อจิรํ.

กตมฺนจฺ ภิกฺขเว สุตฺตกาณฺย? อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ กุลปุตฺโต
 สัตถา อคฺคาโรมา อคฺคาโรนํ บัตตชิตฺโต โหติ “โสตฺถโรเนหิ ชาติยา
 ชราย มจฺเจเนว โสเทหิ ปริเทเวหิ ทุกฺโขเทหิ โทมนัสฺเสหิ อฺปายาเสหิ,
 ทุกฺโขติณฺโณ ทุกฺโขปเรโต. อัมปิเปว นาม อิมัสฺส เกวลัสฺส
 ทุกฺโขกฺกัณฺณสฺส อัมมกัณฺณิยา บัตตนาเบภาติ. โส เหวํ บัตตชิตฺโต
 สมานโน ปุพฺพัตถสฺมยํ นิวาเสตฺวา บัตตจิวรมาทาย คามํ วา นิคมํ
 วา บัตตาทาย ปวิสติ. อรฺกัชิตฺเตเนว กาเยน อรฺกัชิตาย วาจาย
 อญฺญุจฺจิตาย สติยา อสฺสวุเตหิ อิมฺหิวิเยหิ. โส ตตฺถ บัตตติ

มาตุคามิ ทุณฺณิวัตถํ วา ทุณฺณิปรารุตํ วา. ตัสส มาตุคามิ ทิสฺสวา
 ทุณฺณิวัตถํ วา ทุณฺณิปรารุตํ วา วาโค จิตฺตํ อนุทฺธเสติ. โส
 วาณานุทฺธเสน จิตฺเตน ลิกฺขํ ปัจจิกฺขาย หินายาวตฺตติ. อयํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว สุตฺตกาภยัสส ภิกฺโต ลิกฺขํ ปัจจิกฺขาย หินายาวตฺโต.
 สุตฺตกาภยํติ โข ภิกฺขเว มาตุคามิํลลเสตํ อธิวณฺ. อิมานิ โข
 ภิกฺขเว จัตตาริ ภายานิ อธิเกจฺเจ ปุคฺคเจ อิมัสสํมํ ธมฺมวินเย
 อคารัสฺมา อนคาริยํ ปัพฺพชิตะ, ปาฏิกงฺกชิตฺตฺพหานีติ. อิตมวโจ
 ภควา. อตฺตมณา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินันฺทุนฺติ.

วาทุมสูตรํ นิฏฺฐิตํ สัตตมํ

นฬิกปานสูตรํ

เอวํ เม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหริ นฬิกปาเน
 ปลาตฺวเน. เตเน โข ปน สมเยเน สัมพหฺวา อภิณฺเณตา อภิณฺเณตา
 กุลปุตฺตา ภควันตํ ยุตฺตํทิสฺส สทฺธา อคารัสฺมา อนคาริยํ ปัพฺพชิตา
 ไทหนฺติ อายัสฺมา จ อนนฺทํโธ อายัสฺมา จ ภทฺตํโย* อายัสฺมา จ
 กิมํมิโต อายัสฺมา จ ภักฺสํ อายัสฺมา จ โกณฺทณฺโณ อายัสฺมา
 จ เวตฺโต อายัสฺมา จ อานนฺโต อณฺโณ จ อภิณฺเณตา
 อภิณฺเณตา กุลปุตฺตา. เตเน โข ปน สมเยเน ภควา
 ภิกฺขุสงฺฆปวิรูโต อพฺโพภาเส นิสินฺโน ไทติ. อถ โข ภควา

* พ. เอว. " ลี. ย. นันตํโย " พ. เอว. ลี. ย. โกณทณฺโณ

กุดปลัดเต อารัพภ วิกัช อามันเตสิ “ เย เต วิกัชเว กุดปลัดเต
 มม อุตฺทิสฺส สัทธา อคารัสฺมา อนคาริยํ บัพฺพชิตา, กัจจิ เต
 วิกัชเว อภิตา พหฺมจริเยติ. เต วิกัช ชุณฺหิ
 อเหตุ. ทติยัมปิ โข ภควา เต กุดปลัดเต อารัพภ วิกัช
 อามันเตสิ “ เย เต วิกัชเว กุดปลัดเต มม อุตฺทิสฺส สัทธา
 อคารัสฺมา อนคาริยํ บัพฺพชิตา, กัจจิ เต วิกัชเว วิกัช อภิตา
 พหฺมจริเยติ. ทติยัมปิ โข เต วิกัช ชุณฺหิ อเหตุ. ทติยัมปิ
 โข ภควา เต กุดปลัดเต อารัพภ วิกัช อามันเตสิ “ เย เต
 วิกัชเว กุดปลัดเต มม อุตฺทิสฺส สัทธา อคารัสฺมา อนคาริยํ
 บัพฺพชิตา, กัจจิ เต วิกัชเว วิกัช อภิตา พหฺมจริเยติ.
 ทติยัมปิ โข เต วิกัช ชุณฺหิ อเหตุ. อถ โข ภควโต
 เบตทโหสิ “ มณฺเฑนํ เทว กุดปลัดเต ปุจฺเจนยัมปิติ. อถ โข
 ภควา อายัสฺสํนํติ อนนฺตรํ อามันเตสิ “ กัจจิ ชุเมหิ อนนฺตรํ
 อภิตา พหฺมจริเยติ. ตตฺส มยํ ภันเต อภิตา พหฺมจริเยติ. สาธุ
 สาธุ อนนฺตรํ. เอตํ โข อนนฺตรํ ชุเมหํ ปติรูปํ กุดปลัดตานํ
 สัทธา อคารัสฺมา อนคาริยํ บัพฺพชิตานํ, ชุเมหิ อภิตายา
 พหฺมจริเย. เยน ชุเมหิ อนนฺตรํ ภักฺเธเนน โยสฺสเนน สมนํนาคตา
 ปจฺเมน วยสา กุสฺสกาภิเสสา กาเม ปริพฺพชเณน. เตน ชุเมหิ
 อนนฺตรํ ภักฺเธเนน โยสฺสเนน สมนํนาคตา ปจฺเมน วยสา

สุตฺถาปิเกสา อคารัสมิ อณคาริยํ ปัพฺพชิตา. เต โข ปน ตุมฺเห
 อนฺนุทฺธา เนว ราชาภินิตา อคารัสมิ อณคาริยํ ปัพฺพชิตา, น
 โจราภินิตา อคารัสมิ อณคาริยํ ปัพฺพชิตา, น อธิญฺญา อคารัสมิ
 อณคาริยํ ปัพฺพชิตา, น ภยฺญา อคารัสมิ อณคาริยํ ปัพฺพชิตา,
 น อาชีวิกาปคฺคา อคารัสมิ อณคาริยํ ปัพฺพชิตา, อมฺมํ จ โขมฺมํ
 โอติณฺโณ ชาตียา ชรายน มรณฺเนน โสเกหิ ปรีเตเวหิ ทุกฺขเห
 โทมนัสฺเสหิ อูปายาเสหิ, ทุกฺโขติณฺโณ ทุกฺขปรโต. อมฺมํเปว
 นาม อิมัสฺส เกวลัสฺส ทุกฺกชกฺขันธัสฺส อนฺตกิริยา ปณฺณายเณตติ;
 นนฺ ตุมฺเห อนฺนุทฺธา เอวํ สํวํ อคารัสมิ อณคาริยํ ปัพฺพชิตา.
 เอวํ ภนฺเต. เอวํ ปัพฺพชิตฺเตน จ ปน อนฺนุทฺธา กุลมุตฺเตเนน กิมัสฺส
 กรณียํ. วิเวกํ อนฺนุทฺธา กาเมหิ วิเวกํ อกฺขเลหิ อมฺมเมหิ ปิติดุชฺชํ
 นาคคฺจฺจนฺติ อณฺณํ वा ตโต สันตตรํ. ตัสฺส อภิชฌาปํ จิตฺตํ
 ปรียาทาย ติฏฺฐจฺติ, ฬยาปาโทปํ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐจฺติ,
 ถินมิตฺถมฺมํ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐจฺติ, วจฺจกฺจฺจนฺตํ จิตฺตํ
 ปรียาทาย ติฏฺฐจฺติ, อุตฺถจฺจกฺกจฺจมฺมํ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐจฺติ,
 อารตฺตํ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐจฺติ, ปรินิพฺปิตํ จิตฺตํ ปรียาทาย
 ติฏฺฐจฺติ, วิเวกํ อนฺนุทฺธา กาเมหิ วิเวกํ อกฺขเลหิ อมฺมเมหิ
 ปิติดุชฺชํ นาคคฺจฺจนฺติ อณฺณํ वा ตโต สันตตรํ. วิเวกํ อนฺนุทฺธา
 กาเมหิ วิเวกํ อกฺขเลหิ อมฺมเมหิ ปิติดุชฺชํ นาคคฺจฺจนฺติ อณฺณํ वा
 ตโต สันตตรํ. ตัสฺส อภิชฌาปํ จิตฺตํ น ปรียาทาย ติฏฺฐจฺติ,

พยาปาโทบี จิตฺตํ น ปริยาทาย ตัญฺหิจฺติ, ถันนิทถัมมํบี จิตฺตํ น
 ปริยาทาย ตัญฺหิจฺติ, อุตฺตัจฺจุกฺกัจจัมมํบี จิตฺตํ น ปริยาทาย ตัญฺหิจฺติ,
 วิจิกิจฺจามํบี จิตฺตํ น ปริยาทาย ตัญฺหิจฺติ, อารตฺตํบี จิตฺตํ น
 ปริยาทาย ตัญฺหิจฺติ, คณฺเฑนํบี จิตฺตํ น ปริยาทาย ตัญฺหิจฺติ. วิเวกํ
 อนนฺตรูตา กาเมหิ วิเวกํ อกฺกุสฺเสหิ ธมฺมเมหิ ปิตฺติลฺลขํ อธิคฺฉินฺติ
 อธิปฺปวํ ตโต ตันตฺตว. กิณฺติ โว อนนฺตรูตา มยิ โหติ “เย
 อาสวํ ลกฺกิเลสสิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตฺตํ
 ชาตฺติชฺชามรณิยา อปฺปปีณา เต ตถาคคฺคฺสฺส, ตตฺถมา ตถาคโต
 ลํชาเยกํ ปฏฺวิเสวติ, ลํชาเยกํ อธิวาเสติ, ลํชาเยกํ ปรีวชฺชเชติ,
 ลํชาเยกํ วิโนเทตฺติติ. น โข โน ภันเต ภควติ เอวํ โหติ “เย
 อาสวํ ลกฺกิเลสสิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตฺตํ
 ชาตฺติชฺชามรณิยา อปฺปปีณา เต ตถาคคฺคฺสฺส, ตตฺถมา ตถาคโต ลํชาเยกํ
 ปฏฺวิเสวติ, ลํชาเยกํ อธิวาเสติ, ลํชาเยกํ ปรีวชฺชเชติ, ลํชาเยกํ
 วิโนเทตฺติติ. เอวํ โข โน ภันเต ภควติ โหติ “เย อาสวํ
 ลกฺกิเลสสิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตฺตํ ชาตฺติชฺชามรณิยา
 ปปีณา เต ตถาคคฺคฺสฺส, ตตฺถมา ตถาคโต ลํชาเยกํ ปฏฺวิเสวติ,
 ลํชาเยกํ อธิวาเสติ, ลํชาเยกํ ปรีวชฺชเชติ, ลํชาเยกํ วิโนเทตฺติติ.
 สํสาธุ สํสาธุ อนนฺตรูตา ตถาคคฺคฺสฺส อนนฺตรูตา เย อาสวํ ลกฺกิเลสสิกา
 โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตฺตํ ชาตฺติชฺชามรณิยา ปปีณา
 อุกฺคินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺตํมฺลํ อนนฺทวักกตา อายตฺตํ อนุปฺปาทถัมมา.

พ. เอว. ส. ม. อนนฺทวักกตา.

เสวยกามิ มนุญฺโธ มาโต มัตถังโฆโฆโม โข ภูม วิสุทฺธิยา,
 เอวเมว โข อนนฺนุทฺธธา ตถาคตฺตัสส เป ชาลวา สกฺกิเจสิกา
 ไปโนพัทวิกา สทรา ทุกฺขวิปากา อายตฺ ชาติชรามรณินา ปนินา
 อจฺฉินฺนินมฺมตา ตาลาวตฺตฤคตา อนภาวังกตา อายตฺ อนุปฺปาทธัมมา,
 สัมมา สกคโต โสชาเยกํ ปฏฺฐิตาติ, สทราเยกํ อภิเวสตี, สทราเยกํ
 ปรีวชฺเชติ, สทราเยกํ วิโนเทตฺติ. ตํ ก็ มณฺณสิ อนนฺนุทฺธธา,
 กิ มณฺณสิ สัมมัสสสมาโน ตถาคโต สทราเยกํ อภิเวสตีเต กาลกเต
 อุปปตฺตํ พฺยาคโรติ “อสุ อมุตฺร อุนฺนินฺโน, อสุ อมุตฺร
 อุนฺนินฺโน. กวณฺณโก โน กณฺโณ อัมมา กวณฺณคตฺติกา
 กวณฺณคตฺติกา. สทรา เวกฺกณฺณโก มณฺณสิ เป ปฏฺฐิตาติ, อตฺตัสส
 กาลคตฺตัสส ทฺวโร. กวณฺโณ สุตฺวา กิณฺโณ อานนฺตณฺณคตฺติ. น โข
 อนนฺนุทฺธธา ตถาคโต ชนฺนุทฺธตฺตํ, น ชนฺนปณฺตตํ, น
 ลากสํการสิโลกานิสสํตตํ, น อิติ มํ ชโน ชานาคฺติ, สทราเยกํ
 อภิเวสตีเต กาลกเต อุปปตฺตํ พฺยาคโรติ “อสุ อมุตฺร อุนฺนินฺโน,
 อสุ อมุตฺร อุนฺนินฺโน. สันตํ จ โข อนนฺนุทฺธธา กุณฺนปตฺตา สทฺธา
 โอฬารเวทา โอฬารปามุชฺชา, เต ตํ สุตฺวา ตถตฺตตาย จิตฺตํ
 อุปสํหรัณฺติ, เตสํ ตํ อนนฺนุทฺธธา โหติ ทิฆรตฺตํ ทิตาย สุขาย.

อิตถานนฺนุทฺธธา ภิกฺขุ สุนาติ “อิตถันฺนาโม ภิกฺขุ กาลกโต,
 โส กวณฺณโก พฺยาคโรติ “อณฺณาย สจฺจํหิ, โส โข ปณฺตัสส
 อายตฺตมา สามํ ทิฆฺวโร วา โหติ อนนฺตสวาทา ก ... เอว สโต

โธ อายัสมา อโหสิ อติปิ, เหว วิหารี
 อติปิ, เหว บัณโณ เต อายัสมา อโหสิ อติปิ, เหว วิหารี
 โธ อายัสมา อโหสิ อติปิ, เหว วิมุตโต โธ อายัสมา อโหสิ
 อติปิ. โธ ตัสส สัทธัมมัสส สัทธัมมัสส สัทธัมมัสส จาคันนัง มัจฉันนัง
 อมุตตัมมโต. ตถตตตต จิตตํ อปสัทธิ. เอวัมปิ โข อานุตฺตา
 ภิกขุโน มาตฺตวาโร โหติ. อานนฺตฺตา
 ภิกขุ. กาลกโต. โธ ภควตา พฺยาโกโต “มัจฉันนัง โอรัมภาคิยา
 เต โธชานนํ มัจฉา. โธปมฺมํ โธ สัทธัมมํ. อานนฺตฺตัมมํ โธ
 ตัสมา โธชา. โธ โข ปนัสส อายัสมา สามํ อติปิ. โธ
 อมุตตวสุโต วา “เอว สโธ โธ อายัสมา อโหสิ อติปิ, เหว
 ธัมโม. ๆเป ๆ เหว บัณโณ. เหว วิหารี. เหว วิมุตโต โธ
 อายัสมา อโหสิ อติปิ. โธ ตัสส สัทธัมมัสส สัทธัมมัสส สัทธัมมัสส
 จาคันนัง มัจฉันนัง อมุตตวสุโต. ตถตตตต จิตตํ ปสัทธิ.
 เอวัมปิ โข อานุตฺตา ภิกขุโน มาตฺตวาโร โหติ. อานนฺตฺตา
 ภิกขุ. สุนนติ “อิตถันนํโม ภิกขุ กาลกโต. โธ ภควตา พฺยาโกโต
 “อิตถันนํ สันนํ โธชานนํ ปรีชยา ภาตโธสมทานํ ตนฺตฺตา,
 ตนฺตฺตาคามิ สกิทเว อิมํ โลกํ อากันตฺวา
 โธ โข ปนัสส อายัสมา สามํ อติปิ. โธ อมุตตวสุโต
 วา “เอว สโธ โธ อายัสมา อโหสิ อติปิ, เหว ธัมโม. ๆเป ๆ
 เหว บัณโณ. เหว วิหารี. เหว วิมุตโต โธ อายัสมา อโหสิ

อิตถีปิติ. โส ตัสส สักกัจจ สัลลัจ จุตัจจ จาคัจจ ภิกขุณเณจ
 อนุสสรณ์โต. ตถัตตาย จิตตํ อุปสมฺหติ. เอวมปิ โข อนุรุธา
 ภิกขุโน ฆาสุวิหาโร โหติ. อานนฺตรุทธา ภิกขุ สุนาติ “อิตถันนาโม
 ภิกขุ กาลกโต. โส ภควตา พฺยากโต “ติณณํ สัลโลชนานํ
 ปริกชยา โสตาบน์โน อวินิปาตณฺโม นียโต สัมโพธิปราชเณต.
 โส โข ปนัสส อายัสมา สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวโต
 วา “เอวํ สีสโด อายัสมา อโหสิ อิตถี, เอวํ ฐมฺโม. ๆเป ๆ เอวํ
 มณฺโณ. เอวํ วิหารี. เอวํ วิมุตโต โส อายัสมา อโหสิ
 อิตถีปิติ. โส ตัสส สักกัจจ สัลลัจ จุตัจจ จาคัจจ มณฺณจ
 อนุสสรณ์โต. ตถัตตาย จิตตํ อุปสมฺหติ. เอวมปิ โข อนุรุธา
 ภิกขุโน ฆาสุวิหาโร โหติ.

อานนฺตรุทธา ภิกขุณี สุนาติ “อิตถันนามา ภิกขุณี กาลกตา.
 ตา ภควตา พฺยากตา “อณฺณาย สันนํหิ. ตา โข ปนัสสา
 ภิกขุณี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวตฺตา วา “เอวํ สีสตา ตา
 อายัสมา อโหสิ. เอวํ ฐมฺมา ตา ภิกขุณี อโหสิ อิตถี. เอวํ
 มณฺณา ตา ภิกขุณี วิมุตตา. เอวํ วิมุตตา ตา ภิกขุณี
 อโหสิ อิตถี. เอวํ วิมุตตา ตา ภิกขุณี. อโหสิ อิตถี. ตา
 ตัสสา สักกัจจ สัลลัจ จุตัจจ จาคัจจ มณฺณจ อนุสสรณ์ติ.
 ตถัตตาย จิตตํ อุปสมฺหติ. เอวมปิ โข อนนฺตรุทธา ภิกขุณิยา
 โหติ. อานนฺตรุทธา ภิกขุณี สุนาติ “อิตถันนามา

ภิกษุณี กาลกทา, ส่า ภควทา ทัยากทา “ บัณฺณัน โอรัมภากิยาน
โณ โณชนานํ ปริกขยา โอปปาทิกา ตักถ ปณินทเวยนิ อนาวตติธัมมา
กัณฺมา โลกาคิ. ส่า โข ปณัสสา ภาณิน อโหสิ อติปิ. เหว
อนุสสวสุตา วา “ เหว สี่ลา ส่า ภลินี อโหสิ อติปิ. เหว
ธัมมา ส่า ภลินี อโหสิ อติปิ. เหว บัณฺณา ส่า ภลินี อโหสิ
อติปิ. เหว ภาณิน ส่า ภลินี อโหสิ อติปิ. เหว วิมุตตา ส่า
ภลินี อโหสิ อติปิ. ส่า ภลินี อโหสิ อติปิ. สี่ลัจ จุตัจ จาลัจ
ภิกษุณี บัณฺณันติ ทถตฺตยา จิตฺติ อปสฺสหริ. เหว มปี โข
อนุสสวสุตา ภิกษุณียา ผาสฺสวหาโร โหติ. อีธานุสฺสวสุตา ภิกษุณี สฺวนาติ
“ อิตถันนํมา ภิกษุณี กาลกทา, ส่า ภควทา ทัยากทา “ บัณฺณ
สฺวโณชนานํ ปริกขยา ภควโทสโมหานํ ตนุตฺตา ภิกษุณียา
สภิเทว อิมํ โลกํ อานันตฺวา ภิกษุณีสฺสวสุตา ภิกษุณียา. ส่า โข ปณัสสา
ภลินี ส่า ภลินี ภาณิน วา โหติ. อนุสสวสุตา วา “ เหว สี่ลา ส่า
ภลินี อโหสิ อติปิ. เหว ธัมมา ๆ เป ๆ เหว บัณฺณา เหว ภาณิน
เหว วิมุตตา ส่า ภลินี อโหสิ อติปิ. ส่า ตักถา สี่ลัจ
จุตัจ จาลัจ บัณฺณันติ. ทถตฺตยา จิตฺติ
อปสฺสหริ. เหว มปี โข อนุสฺสวสุตา ภิกษุณียา ผาสฺสวหาโร โหติ.
อีธานุสฺสวสุตา ภิกษุณี สฺวนาติ “ อิตถันนํมา ภิกษุณี กาลกทา,
ภควทา ทัยากทา “ บัณฺณ สฺวโณชนานํ ปริกขยา โสภณันนา
นิปาตธัมมา นิยทา สํโพธิปฺปายนาติ. ส่า โข ปณัสสา ภลินี

นางอุบลฯ มา เห็น อนุชั้วสุตา ว่า "เอว สี่ดา ส่า ภคินี
 นพิตี, เอวี่มมา ๆ เป ๆ เอวี่บับบ่า. เอวี่วาทรี เอวี่
 วิมุตตา ส่า ภคินี อโหสิ อิตีบิตี. ส่า ตัดส่า สักขันธ์ จี๊ด
 สักขันธ์ จาค์บับ บับบับบับ อนุชั้วสุตา, ตัดตาย จิตต์
 เอวี่มบับ โข อนุชั้วสุตา ภิกขุณีมา มาสุวิหาโร โหติ.

อโณชั้วสุตา อุปาสโก สุณาคี "อิตถันนาโม อุปาสโก กาลกโต,
 โส ภควตา พฺยาโกโต " บับบับบับ อโณชั้วสุตานิ สักขินนทาน
 ปริกขยา อุปาสโก ตัด ปริณิพพานี อนาวัตติธัมโม ตัด
 โลกาคี. โส โข ปณัสส อายัสมา สาม กิฏโฐ ภา โหติ
 อนุชั้วสุตา ว่า "เอว สี่ดา โส อายัสมา อโหสิ อิตีบับ, เอวี่
 มบับ โส อายัสมา อโหสิ อิตีบับ, เอวี่ บับบับ โส อายัสมา
 อโหสิ อิตีบับ, เอวี่ วาทรี โส อายัสมา อโหสิ อิตีบับ, เอวี่
 วิมุตตา โส อายัสมา อโหสิ อิตีบิตี. โส ตัด สักขันธ์
 สักขันธ์ สักขันธ์ จาค์บับ บับบับบับ อนุชั้วสุตา, ตัดตาย จิตต์
 อุปาสโก. เอวี่มบับ โข อนุชั้วสุตา อุปาสโก มาสุวิหาโร โหติ.
 อโณชั้วสุตา อุปาสโก สุณาคี " อิตถันนาโม อุปาสโก กาลกโต,
 โส ภควตา พฺยาโกโต " บับบับ บับบับนทาน ปริกขยา
 มาสุวิหาโร ตมุตตา สกทาคามี สกทาว อิม โลก อิตถันนา
 บับบับบับ กริสสิตติ " โส โข ปณัสส อายัสมา สาม กิฏโฐ
 ภา โหติ อนุชั้วสุตา ว่า "เอว สี่ดา โส อายัสมา อโหสิ

เอวัมปิ. เอวัมปิโม. ๆ เป ๆ เอวัมปิโน. เอวัมปิหารี. เอ
 วัณฺณโส โส อายัสมา อโหสิ อิติปิ. โส ตัสส สักกัจจ สักกัจ
 จาคัจจ บัณฺณัจจ อุนฺนสฺสรัทฺโต ตถตฺตยาบ จิตฺตํ อูปสํหริ
 เอวัมปิ โข อานุรัทธา อูปาสกัณฺธสฺส ฆาสุวิหาโร โหติ. อิทานุรัทธา
 อูปาสโก สุณนาคี “ อิตถันนํมาโม อูปาสโก กาลกโต, โส
 ภควตา พฺยากโต “ ตินฺนํ สลฺโลชณนํ ปริกฺขมา โสตาบฺนโน
 เอวัมปิโม. เอวัมปิโน. ๆ เป ๆ เอวัมปิโน. เอวัมปิหารี.
 เอวัมปิโต โส อายัสมา อโหสิ อิติปิ. โส ตัสส สักกัจจ
 สักกัจจ จาคัจจ บัณฺณัจจ อุนฺนสฺสรัทฺโต, ตถตฺตยาบ จิตฺตํ
 อูปสํหริ. เอวัมปิ โข อานุรัทธา อูปาสกัณฺธสฺส ฆาสุวิหาโร โหติ.
 อิทานุรัทธา อูปาสโก สุณนาคี “ อิตถันนํมา อูปาสโก กาลกตา,
 ส ภควตา พฺยากตา “ บัณฺณัจจโน อโรมํภาคิยานํ สลฺโลชณนํ
 ปริกฺขมา, โอปปาสิกา ตตฺถปรีนิพฺพายินี อนาวตฺตติธมฺมา ตตฺถมา
 โธกาคี. ส โข ปนฺธสฺสา ภคินี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อุนฺนสฺสรัทฺธา
 วา “ เอวํสฺสา ส ภคินี อโหสิ อิติปิ, เอวัมปิมา. ๆ เป ๆ เอวัมปิโน.
 เอวัมปิหารี. เอวัมปิตฺตา ส ภคินี อโหสิ อิติปิ. ส ตัสส
 สักกัจจ จาคัจจ บัณฺณัจจ อุนฺนสฺสรัทฺตี, ตถตฺตยาบ

อิตถันนํมา อูปาสโก กาลกตา, ส ภควตา พฺยากตา “ บัณฺณัจจโน อโรมํภาคิยานํ สลฺโลชณนํ
 ปริกฺขมา, โอปปาสิกา ตตฺถปรีนิพฺพายินี อนาวตฺตติธมฺมา ตตฺถมา
 โธกาคี. ส โข ปนฺธสฺสา ภคินี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อุนฺนสฺสรัทฺธา
 วา “ เอวํสฺสา ส ภคินี อโหสิ อิติปิ, เอวัมปิมา. ๆ เป ๆ เอวัมปิโน.
 เอวัมปิหารี. เอวัมปิตฺตา ส ภคินี อโหสิ อิติปิ. ส ตัสส
 สักกัจจ จาคัจจ บัณฺณัจจ อุนฺนสฺสรัทฺตี, ตถตฺตยาบ

จิตต์ อุปสัหริติ. เอวัมปิ โข อนนุรุธา อุปาสิกาย ฆาตุวิหาโร โหติ.
 อิทานนุรุธา อุปาสิกา สุนนาคี “ อิตถันนมา อุปาสิกา กาลกตา,
 ส่า ภควตา พียากตา “ ตินณํ สัณโฆชนานํ ปริกัชยา,
 ฆาคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามินี สกิทเว อิมํ โลกํ
 อาคันตีวา ทุกัชฺสสันตํ กริสฺสตีติ. ส่า โข ปณัสสา ภคินี
 สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสุตา วา “ เอวสีลา ส่า
 ภคินี อโหสิ อติปิ, เอวธัมมา. ๆ เป ๆ เอวปณฺณา.
 เอววิหารินี. เอววิมุตฺตา ส่า ภคินี อโหสิ อติปิ.
 ส่า ตัสสา สัทฺธังจํ สิลลังจํ สุตฺตังจํ จาคันจํ ปณฺณณฺจํ
 อนุสฺสวณฺตี ตถตฺตา ย . จิตต์ อุปสัหริติ. เอวัมปิ โข
 อนนุรุธา อุปาสิกาย ฆาตุวิหาโร โหติ. อิทานนุรุธา
 อุปาสิกา สุนนาคี “ อิตถันนมา อุปาสิกา กาลกตา, ส่า
 ภควตา พียากตา “ ตินณํ สัณโฆชนานํ ปริกัชยา โสตาบันนา
 อวินิปาตธัมมา นิยตา สัมโพธิปรายนาคี. ส่า โข ปณัสสา
 ภคินี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสุตา วา “ เอว
 สีลา ส่า ภคินี อโหสิ อติปิ. เอวธัมมา ส่า ภคินี
 อโหสิ อติปิ, เอววิหารินี ส่า ภคินี อโหสิ อติปิ,
 เอววิมุตฺตา ส่า ภคินี อโหสิ อติปิ. ส่า ตัสสา
 สัทฺธังจํ สิลลังจํ สุตฺตังจํ จาคันจํ ปณฺณณฺจํ อนุสฺสวณฺตี
 จิตต์ อุปสัหริติ. เอวัมปิ โข อนนุรุธา

อุปาสิกาย ฆาสุวิหาโร โหติ. อิติ โข อนนฺรุตฺตา ตถาคโต
 น ชนฺกฺกนฺตํ, น ชนฺดปนฺตํ, น ลากสํการสํโถกานิสสํตํ, น อธิ
 รมํ ชโน ชานาตุติ, สวาเก อัมภตฺเต กาลกเต อุปปตฺตํสุ พฺยาโกโรติ
 “อสุ อมุตฺร อุပ္ปันโน, อสุ อมุตฺร อุပ္ปันโนติ. ตํมํ
 โข อนนฺรุตฺตา กุลปฺตา สํธํชา โสฬารเวทา โสฬารปามุชฺชา,
 เต ตํ สํธํชา ตวํสว จิตฺตํ อุปสํหํมํจิ, เตสํ
 อนนฺรุตฺตา โหติ ทิฆมตฺตํ หิตาย สุขายาติ. อิทมวโจ
 ภควา อตฺตมโน อายสฺมา อนนฺรุตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินันฺทิตี.
 นพิกปานสุตฺตํ นิฏฺฐจิตํ อวัจรมํ

มัจฉิมบัตถิมาลเก โคลิลลํณานิสุตฺตํ

เอวํ เม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน
 กถํกนิวาเป. เตเน โข ปณฺ สมเยเน โคลิลลํณานิ นาม ภิกฺขุ อารณฺณโก
 ปทรสฺมาจโร สัมภวํเน โธตฺถโก โหติ เภเว เตว สรณฺเบเน. ตตฺร โข
 อายสฺมา สวาสุโต โคลิลลํณานิ นาม ภิกฺขุ อารณฺณโก อามันเตติ
 “อารณฺณเกนาวุโส ภิกฺขุนา สํชคเตเน สํเช วิหรณฺเตเน สพฺรหฺมจาริสฺสุ
 สจจเวเน ภวตฺตํ สัมปตฺตํ. สเจ ยาวุโส อารณฺณโก
 ภิกฺขุ สํชคโต สํเช วิหรณฺโต สพฺรหฺมจาริสฺสุ อคารโว
 โหติ อัมปตฺตํโส, ตสฺส ภวณฺติ วัตตาโร “กัมปนิมัลลํ
 ยสฺมโต อารณฺณกสฺส เอกสฺสวณฺเน เสริวิหาเรเน,
 โย อยมายสฺมา สพฺรหฺมจาริสฺสุ อคารโว โหติ อัมปตฺตํโส, ตสฺส”

* อิตฺตํสาติ ปาเนเน ภวตฺตํ.

ภวันตี วัตคาโร; ตัสมา อารณฺณเกน วิชฺชา เณรเดว
 สัมเม วิหรัณฺเตน สหฺมัทธมาจริตุ สหฺมตเวเน วิหรัณฺติ นนฺตโร
 อารณฺณเกนาอุโส ภิกฺขุณา สหฺมตเตน สหฺเม วิหรัณฺติ
 อาสนกฺกุสเลน ภวิตฺถํ “ อิติ เณร จ ภิกฺขุ นานุปัชฌ
 นิสีทิสฺสามิ, นเว จ ภิกฺขุ น อาสนเนน ปฏิภาสิตฺวา
 สเจ อาอุโส อารณฺณโก ภิกฺขุ สหฺมตโต สหฺเม วิหรัณฺโต
 น อาสนกฺกุสโล โหติ, ตัสส ภวันตี วัตคาโร “ กิมฺปิณิสฺสา
 ยัสฺมิโต อารณฺณกัสส เอกัสฺสอารณฺเณ เสริวิหาเรน, โย
 ขยมาภิกฺโก อภิสมาจาริกมฺปิ ฐมฺโม ชานิตฺถํ, สเจ ภวันตี วัตคาโร;
 ตัสมา อารณฺณเกน ภิกฺขุณา สหฺมตเตน สหฺเม วิหรัณฺเตน
 อาสนกฺกุสเลน ภวิตฺถํ. ๒. อารณฺณเกนาอุโส ภิกฺขุณา สหฺมตเตน
 สหฺเม วิหรัณฺเตน นาคิกาเลน คาโม ปวีสิตฺถํโพ, น ทิวา
 ปฏิภมิตฺถํ สเจ อาอุโส อารณฺณโก ภิกฺขุ สหฺมตโต
 สหฺเม วิหรัณฺโต อตฺถิกาเลน คามํ ปวีสติ ทิวา ปฏิภมิตฺติ.
 จัสส ภวันตี วัตคาโร “ กิมฺปิณิสฺสา ยัสฺมิโต อารณฺณกัสส

* อิตฺโต ปริ อาสนกฺกุสโล น โหติติ วญฺญํ มรณํ โปตฺถเก ทิสฺสติ.

๒ อิตฺโต ปริ “ อภิสมาจาริกมฺปิ ฐมฺโม ชานิตฺถํโพ, สเจ อาอุโส
 อารณฺณโก ภิกฺขุ ... อภิสมาจาริกมฺปิ ฐมฺโม น ชานาติ, ตัสส ภวันตี
 วัตคาโร กิมฺปิณิสฺสา ยัสฺมิโต ... น ชานาติติ, ตัสส ภวันตี วัตคาโร;
 ตัสมา อารณฺณเกน ภิกฺขุณา ... อภิสมาจาริ ฐมฺโม ชานิตฺถํโพติ วญฺญ
 พ. โปตฺถโก ทิสฺสติ.

อารัณณเกนาวุโส ภิกษุณา สัมมคเตน สัมเม วิหรัณเตน
 อมุขเรน ภวัคัพพี อวิกิณณวาเจน. สเจ อววุโส อารัณณโก
 ภิกษุ สัมมคโต สัมเม วิหรัณโต มุขโร โหติ วิกิณณวาโจ,
 ตัสส ภวันติ วัตตะวาโร “ กิมป์นิมัสสายัสสมโต อารัณณกัสส
 เอกัสสาร์ณเณ เสริวิหาเรน, โย อยมายัสสมา มุขโร
 วิกิณณวาโจติ, ตัสส ภวันติ วัตตะวาโร; ตัสมา อารัณณเกน
 ภิกษุณา สัมมคเตน สัมเม วิหรัณเตน อมุขเรน ภวัคัพพี
 อวิกิณณวาเจน. อารัณณเกนาวุโส ภิกษุณา สัมมคเตน สัมเม
 วิหรัณเตน สุวเจน ภวัคัพพี กัลลยานมิตเตน. สเจ อววุโส
 อารัณณโก ภิกษุ สัมมคโต สัมเม วิหรัณโต ทุพฺพโจ โหติ
 ปาปมิตฺโต, ตัสส ภวันติ วัตตะวาโร “ กิมป์นิมัสสายัสสมโต
 อารัณณกัสส เอกัสสาร์ณเณ เสริวิหาเรน, โย อยมายัสสมา
 ทุพฺพโจ ปาปมิตฺโตติ, ตัสส ภวันติ วัตตะวาโร; ตัสมา อารัณณเกน
 ภิกษุณา สัมมคเตน สัมเม วิหรัณเตน, สุวเจน ภวัคัพพี
 กัลลยานมิตเตน. อารัณณเกนาวุโส ภิกษุณา อินฺทรีเยสุ
 คุตตทฺทฺวาเรน ภวัคัพพี. สเจ อววุโส อารัณณโก ภิกษุ
 อินฺทรีเยสุ คุตตทฺทฺวาโร น โหติ, ตัสส ภวันติ วัตตะวาโร
 “กิมป์นิมัสสายัสสมโต อารัณณกัสส เอกัสสาร์ณเณ เสริวิหาเรน,
 โย อยมายัสสมา อินฺทรีเยสุ คุตตทฺทฺวาโร น โหติติ, ตัสส
 ภวันติ วัตตะวาโร; ตัสมา อารัณณเกน ภิกษุณา อินฺทรีเยสุ

คฤคหิวิทาเรน ภวิตัพพะ อารब्धเนนาธุโส ภิกขุณา โภชเน
มัตตัตตัญญา ภวิตัพพะ สเจ อาธุโส อารब्धเนโก ภิกขุ
โภชเน มัตตัตตัญญา โหติ, ตัสส ภวันติ วัตตาโร

“ กัมปนิมิตตสาธน์โต อารब्धเนกัสส เอกัสสาร์ณเณ

เสววิทาเรน, โย อยมายัสมา โภชเน มัตตัตตัญญา โหติติ;
ตัสส ภวันติ วัตตาโร; ตัสมา อารब्धเนเน ภิกขุณา

โภชเน มัตตัตตัญญา ภวิตัพพะ อารब्धเนนาธุโส ภิกขุณา
ชาครียํ อนนุยุตเตน ภวิตัพพะ สเจ อาธุโส อารब्धเนโก
ภิกขุ ชาครียํ อนนุยุตโต โหติ, ตัสส ภวันติ วัตตาโร

“ กัมปนิมิตตสาธน์โต อารब्धเนกัสส เอกัสสาร์ณเณ

เสววิทาเรน, โย อยมายัสมา ชาครียํ อนนุยุตโต โหติติ, ตัสส
ภวันติ วัตตาโร; ตัสมา อารब्धเนเน ภิกขุณา ชาครียํ
อนนุยุตเตน ภวิตัพพะ อารब्धเนนาธุโส ภิกขุณา อารทธรวิเณน

ภวิตัพพะ สเจ อาธุโส อารब्धเนโก ภิกขุ กุสฺสโต โหติ,
ตัสส ภวันติ วัตตาโร “ กัมปนิมิตตสาธน์โต อารब्धเนกัสส

เอกัสสาร์ณเณ เสววิทาเรน, โย อยมายัสมา กุสฺสโต
โหติติ, ตัสส ภวันติ วัตตาโร; ตัสมา อารब्धเนเน

ภิกขุณา อารทธรวิเณน ภวิตัพพะ อารब्धเนนาธุโส ภิกขุณา

อุปัชฌิตตติมา ภวิตัพพะ สเจ อาธุโส อารब्धเนโก ภิกขุ

อุปัชฌิตโต โหติ, ตัสส ภวันติ วัตตาโร “ กัมปนิมิตตสาธน์โต

อารัณณกัณฐ์ เอกัสสาร์ณเณ เสรวีหาเรน, โย อยมายัสสมา
 มุญฺหัสสตีติ, ตัสส ภวันฺติ วัตฺถาโร; ตัสสมา อารัณณเณ ภิกฺขุณา
 อุပ္ปญฺจิตตคฺคินา ภวิตฺถัพพ. อารัณณเณวสุโต ภิกฺขุณา สสมาหิตเณ
 ภวิตฺถัพพ. สเจ อวสุโต อารัณณโก ภิกฺขุ อสสมาหิตो โหติ, ตัสส
 ภวันฺติ วัตฺถาโร “กิมปนิมิตฺตายัสสมโต อารัณณกัณฐ์ เอกัสสาร์ณเณ
 เสรวีหาเรน, โย อยมายัสสมา อสสมาหิตติ, ตัสส ภวันฺติ วัตฺถาโร;
 ตัสสมา อารัณณเณ ภิกฺขุณา สสมาหิตเณ ภวิตฺถัพพ. อารัณณเณวสุโต
 ภิกฺขุณา บัณฺณวตา ภวิตฺถัพพ. สเจ อวสุโต อารัณณโก ภิกฺขุ
 อนุปฺปณฺโณ โหติ, ตัสส ภวันฺติ วัตฺถาโร “กิมปนิมิตฺตายัสสมโต
 อารัณณกัณฐ์ เอกัสสาร์ณเณ เสรวีหาเรน, โย อยมายัสสมา
 อนุปฺปณฺโณติ, ตัสส ภวันฺติ วัตฺถาโร; ตัสสมา อารัณณเณ
 ภิกฺขุณา บัณฺณวตา ภวิตฺถัพพ. อารัณณเณวสุโต ภิกฺขุณา อภิธัมเม
 อภิวินเย โยโค กรณียเณ สันตฺวาสุโต อารัณณโก ภิกฺขุ อภิธัมเม
 อภิวินเย บัณฺโท ปุญฺจิตฺวาโร. สเจ อวสุโต อารัณณโก ภิกฺขุ
 อภิธัมเม อภิวินเย บัณฺโท ปุญฺโง น สัมปายติ, ตัสส ภวันฺติ
 วัตฺถาโร “กิมปนิมิตฺตายัสสมโต อารัณณกัณฐ์ เอกัสสาร์ณเณ
 เสรวีหาเรน, โย อยมายัสสมา อภิธัมเม อภิวินเย บัณฺโท ปุญฺโง
 น สัมปายติติ ตัสส ภวันฺติ วัตฺถาโร; ตัสสมา อารัณณเณ
 ภิกฺขุณา อภิธัมเม อภิวินเย โยโค กรณียเณ. อารัณณเณวสุโต
 ภิกฺขุณา, เย เต สันตฺวา วิโมกฺขา อติถกฺกมม

คัตถ โยโค กรณียโ. สันตาวุโส อารยณกัม ภิกขุ, เย เต สันตาวุ
 วิโมกขา อติกกัมม รุเป อารุเปป้า, คัตถ ปุจฺฉิตาโร. สเจ อารุโส
 อารยณโก ภิกขุ, เย เต สันตาวุ วิโมกขา อติกกัมม รุเป
 อารุเปป้า, คัตถ บัณฺโท ปุญฺโง น สัมปายติ, ตัสส ภวันฺติ
 วัตตาโร “ กิมปนินิสสายัสสมโต อารยณกัสส เอกัสสาร์ยเน
 เสวิวิหารเน, โย อมมายัสมา, เย เต สันตาวุ วิโมกขา อติกกัมม
 รุเป อารุเปป้า, คัตถ บัณฺโท ปุญฺโง น สัมปายติ, ตัสส ภวันฺติ
 วัตตาโร; ตัสมา อารยณเกน ภิกขุณา, เย เต สันตาวุ วิโมกขา
 อติกกัมม รุเป อารุเปป้า, คัตถ โยโค กรณียโ. อารยณเกนาวิ
 ภิกขุณา อุตฺตริมมุสฺสธัมเม โยโค กรณียโ. สันตาวุโส อารยณกัม
 ภิกขุ อุตฺตริมมุสฺสธัมเม บัณฺโท ปุจฺฉิตาโร. สเจ อารุโส
 อารยณโก ภิกขุ อุตฺตริมมุสฺสธัมเม บัณฺโท ปุญฺโง น สัมปายติ
 ตัสส ภวันฺติ วัตตาโร “ กิมปนินิสสายัสสมโต อารยณกัสส
 เอกัสสาร์ยเน เสวิวิหารเน, โย อมมายัสมา ยัสสัจฉาย ยัพพชฺชิต
 ตมัตถ น ชานาติติ, ตัสส ภวันฺติ วัตตาโร; ตัสมา อารยณเกน
 ภิกขุณา อุตฺตริมมุสฺสธัมเม โยโค กรณียโ. เหว วุทฺเต ยายัสมา
 มหาโมคคัลลาโน ยายัสมนันโต สาริปุตฺโต เอกตวาโจ “ อารยณเกเนว น
 โข อารุโส สาริปุตฺโต ภิกขุณา อิมเม ธัมมา สมาทาย วัตติตัพพา,
 อุกาหุ ความันนวิหารินาปิ. อารยณเกนปิ โข อารุโส โมคคัลลาน

ภิกษุณา อิมะ อัมมา สมาทาย วัตตัตถ์พา, ปะเว คามันตวิหรินาติ.

โคธัสส้านิสุตตัม นิฏฐิจิตฺตํ นวมํ

กัฏฐาคิริวิสุตฺตัม

เอวํ เม สุตฺ. เอกัง สมยํ ภควา กาสีสุ จาริกัง จรติ มหตา
 ภิกษุสฺสเนน สัตถ์. ตตฺร โข ภควา ภิกษุ อามันเตสิ “ อหํ โข
 ภิกษเว อัจฉริยวโร วัตติโกชนา ภุญฺชามิ, อัจฉริยวโร โข ปนาหํ
 ภิกษเว วัตติโกชนา ภุญฺชมาโน อปฺปิปาพาทตฺตังจํ สันนิชานามิ
 อปฺปิปาทังกตฺตังจํ ลหุญฺจจันณังจํ พลฺลันจํ ผาสฺสุวิหารวณฺเฑ, เอเด ตุมฺเหทฺยํ
 ภิกษเว อัจฉริยวโร วัตติโกชนา ภุญฺชชเต, อัจฉริยวโร โข ปน
 ภิกษเว ตุมฺเหทฺยํ วัตติโกชนา ภุญฺชมานา อปฺปิปาพาทตฺตังจํ
 สันนิชานิสฺสชเต อปฺปิปาทังกตฺตังจํ ลหุญฺจจันณังจํ พลฺลันจํ
 ผาสฺสุวิหารวณฺเฑ. “ เอวํ ภันเตติ โข เต ภิกษุ ภควโต ปัจจัจฉัสสสุ.
 อถ โข ภควา กาสีสุ อญฺญุพฺพะเน จาริกัง จรมาโน, เยน กัฏฐาคิริ
 นาม กาสีเน นิคโม ตทาสริ. ตตฺร สุทํ ภควา กัฏฐาคิริสฺสมี
 วิหริติ กาสีเน นิคเม. เตเน โข ปน สมเยเน อัสสชชิปนฺนัพฺพลุกา
 นาม ภิกษุ กัฏฐาคิริสฺสมี ขาวาลิกา โหนฺติ. อถ โข สัมมัพฺพลุกา
 ภิกษุ เยน อัสสชชิปนฺนัพฺพลุกา ภิกษุ เตนุปลังกมฺมัสสุ; อุนฺนปลังกมฺมิตฺวา
 อัสสชชิปนฺนัพฺพลุกา ภิกษุ เอตทวโจ. “ ภควา โข ขาวาสฺส อัจฉริยวโร
 วัตติโกชนา ภุญฺชติ ภิกษุสฺสโย จ, อัจฉริยวโร โข ปนาวุโส

รัตติโกชนา ภุณฺชํมานา อํปปีปาพาทคฺคํจํ สํวชานนํติ อํปปีปาทังกคฺคํจํ
 ตหฺมุจฺจํ นํจํ พลฺลํจํ ฆาสุวิหารนํจํ. เอถ ตุมฺเหหิ อารุโส
 อํบฺบเตรว รัตติโกชนา ภุณฺชต, อํบฺบเตรว โข ปนารุโส ตุมฺเหหิ
 รัตติโกชนา ภุณฺชํมานา อํปปีปาพาทคฺคํจํ สํวชานนํสํสํจํ อํปปีปาทังกคฺคํจํ
 ตหฺมุจฺจํ นํจํ ฆาสุวิหารนํจํ. เอวํ วุตฺเต อัสสชิปนํพฺพตฺถกา
 ภิกฺขุ เต ภิกฺขุ เขตฺตโวจํ “ มยํ โข อารุโส สายณฺเจว
 ภุณฺชาม ปาโต จ ทิวา จ วิกาเล, เต มยํ สายณฺเจว
 ภุณฺชํมานา ปาโต จ ทิวา จ วิกาเล, อํปปีปาพาทคฺคํจํ สํวชานนํ
 อํปปีปาทังกคฺคํจํ ตหฺมุจฺจํ นํจํ ฆาสุวิหารนํจํ, เต มยํ กิ
 สนํติจฺจํ จิํ กิตฺติว กาลิํ อนุธาวิสํสาม, สายณฺเจว มยํ ภุณฺชิสํสาม
 ปาโต จ ทิวา จ วิกาเลจติ. ยโต โข เต ภิกฺขุ นาสกํชีสุ
 อัสสชิปนํพฺพตฺถเก ภิกฺขุ สํวชาเปตุ. อว เต ภิกฺขุ, เยน ภควา
 เตนุปลังกมิตฺตุ; อุปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เขมณฺตํ นิสิตฺตุ.
 เขมณฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควันตํ เขตฺตโวจํ “ อิท มยํ
 ภันเต, เยน อัสสชิปนํพฺพตฺถกา ภิกฺขุ เตนุปลังกมิตฺวา; อุปลังกมิตฺวา
 อัสสชิปนํพฺพตฺถเก ภิกฺขุ เขตฺตโวจํ. “ ภควา โข อารุโส
 อํบฺบเตรว รัตติโกชนา ภุณฺชติ ภิกฺขุสํโย จ, อํบฺบเตรว โข
 ปนารุโส รัตติโกชนา ภุณฺชํมานา อํปปีปาพาทคฺคํจํ สํวชานนํติ
 อํปปีปาทังกคฺคํจํ ตหฺมุจฺจํ นํจํ ฆาสุวิหารนํจํ. เอถ ตุมฺเหหิ
 อารุโส อํบฺบเตรว รัตติโกชนา ภุณฺชต, อํบฺบเตรว โข ปนารุโส

ตูเมหิ วัคคิโกชเณ ภูณัชฌมานา อัมมึปาทกตังจ สัมมชานัสสเถ
 อัมมึปาทกตังจ อหุญฺจจันณัง พลันณัง ฆาสุวิหารันณังจาคิ. เอวํ วุคฺคเต
 ภันเต อัสสชชิปนุพฺพสุเก ภิกฺขุ อัมมึเห เอตทโวจํ “มยํ โข อารุโส
 สหายันเวย ภูณัชฌาม ปาโต จ ทิวา จ วิกาเล, เต มยํ สหายันเวย
 ภูณัชฌมานา ปาโต จ ทิวา จ วิกาเล, อัมมึปาทกตังจ สัมมชานาม
 อัมมึปาทกตังจ อหุญฺจจันณัง พลันณัง ฆาสุวิหารันณัง. เต มยํ ก็
 สันนํทิจฺจํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวัสสาม, สหายันเวย มยํ
 ภูณัชชีสาม ปาโต จ ทิวา จ วิกาเลติ. ยโต โข มยํ ภันเต
 ฆาตักฺขิมฺหา อัสสชชิปนุพฺพสุเก ภิกฺขุ สัมมชานเปตฺตุ, อถ มยํ เอตมตฺตํ
 ภควโต อารอเจมาติ. อถ โข ภควา อัมมึเนตวํ ภิกฺขุ อามันเตติ
 “เอหิ ตวํ ภิกฺขุ มม วจเนม อัสสชชิปนุพฺพสุเก ภิกฺขุ อามันเตหิ
 “สัคคทายัสสมันเต อามันเตตฺติ. “เอวํ ภันเตติ โข โส ภิกฺขุ
 ภควโต ปฏิสสัคควา, เยน อัสสชชิปนุพฺพสุเก ภิกฺขุ เตनुปลังกมิ;
 อูปปลังกมิตฺวา อัสสชชิปนุพฺพสุเก ภิกฺขุ เอตทโวจํ “สัคคทายัสสมันเต
 อามันเตตฺติ. “เอวมาวุโสติ โข อัสสชชิปนุพฺพสุเก ภิกฺขุ ตสฺส
 ภิกฺขุโน ปฏิสสัคควา, เยน ภควา เตनुปลังกมฺมิสุ; อูปปลังกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนัตถํ นิสินฺทฺสุ. เอกมฺนัตถํ นิสินฺเน โข
 อัสสชชิปนุพฺพสุเก ภิกฺขุ ภควา เอตทโวจํ “สจฺจํ กิร ภิกฺขเว
 สัมพหุตา ภิกฺขุ ตูเมหิ อูปปลังกมิตฺวา เอตทโวจํ “ภควา โข
 อารุโส อัมมึเนตวํ วัคคิโกชเณ ภูณัชฌา ภิกฺขุสฺสโม จ, อัมมึเนตวํ

โฆ ปณาวุโส รัตติโกชณา ภุณฺชมานา อัมมปาพาทคณฺจ สันฺชานันฺติ
 อัมมปาตักกคณฺจ ลหุญฺจจันณฺจ พลลวฺจ ฆาสุวิหาววณฺจ. เอมฺหํ ตุมฺเหหิ
 อวฺวโส อัมมวเรว รัตติโกชณา ภุณฺชวล, อัมมวเรว โฆ ปณาวุโส
 ตุมฺเหหิ รัตติโกชณา ภุณฺชมานา อัมมปาพาทคณฺจ สันฺชานินฺสสส
 อัมมปาตักกคณฺจ ลหุญฺจจันณฺจ พลลวฺจ ฆาสุวิหาววณฺจ. เอมฺว วุตฺเต
 กิร ภิกฺขเว ตุมฺเห เต ภิกฺขุ เอมฺว อวฺจตุตถ “ มยฺ โฆ ปณาวุโส
 สายณฺเจะว ภุณฺชาม ปาโต จ ทิวา จ วิกาเส, เต มยฺ สายนฺเจะว
 ภุณฺชมานา ปาโต จ ทิวา จ วิกาเส, อัมมปาพาทคณฺจ สันฺชานาม
 อัมมปาตักกคณฺจ ลหุญฺจจันณฺจ พลลวฺจ ฆาสุวิหาววณฺจ. เต มยฺ ก็
 สันฺธิญฺจํกํ หิตฺวา กาลิกํ ธนฺธาวิสสาม, สายนฺเจะว มยฺ
 ภุณฺชิสสาม ปาโต จ ทิวา จ วิกาเสติ. เอมฺว ภันเต.

กัณฺมุ เม ตุมฺเห ภิกฺขเว เอมฺว อัมมํ เทสิคํ อาชานาถ
 “ ยถิณฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสเวเตติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา
 อทุกฺขมสุขํ วา, ตัสส อกฺกุสลา อัมมา ปริหาณฺตี, กุสลา อัมมา
 อภิวัชฺชนฺตีติ. โนหํ ภันเต. นนฺ เม ตุมฺเห ภิกฺขเว เอมฺว
 อัมมํ เทสิคํ อาชานาถ “ อเณกัจจัสส เอมฺวปํ สุขํ เวทณิ
 เวทียโต อกฺกุสลา อัมมา อภิวัชฺชนฺตี, กุสลา อัมมา ปริหาณฺตี,
 อิต ปเนกัจจัสส เอมฺวปํ สุขํ เวทณิ เวทียโต อกฺกุสลา อัมมา
 ปริหาณฺตี, กุสลา อัมมา อภิวัชฺชนฺตี, อเณกัจจัสส เอมฺวปํ
 ทุกฺขํ เวทณิ เวทียโต อกฺกุสลา อัมมา อภิวัชฺชนฺตี, กุสลา อัมมา

ปรีหานันตฺติ, อธิ ปเนกัจจัสส เอรุเป ทุกฺข เวทนํ เวทียโต
 อกุสลา ธัมมา ปรีหานันตฺติ, กุสลา ธัมมา อภิวัชฌนันตฺติ;
 อธิกัจจัสส เอรุเป อทุกฺขมสุข เวทนํ เวทียโต อกุสลา ธัมมา
 อภิวัชฌนันตฺติ, กุสลา ธัมมา ปรีหานันตฺติ, อธิ ปเนกัจจัสส เอรุเป
 อทุกฺขมสุข เวทนํ เวทียโต อกุสลา ธัมมา ปรีหานันตฺติ, กุสลา
 ธัมมา อภิวัชฌนันตฺติ. เอวํ ภาณเต. ตาสุ ภิกฺขเว. มया เจตํ
 ภิกฺขเว อธิณฺนาทํ อภิวิสสํ อภิวิจฺจํ อวิทิตํ อสัจฺฉิกตํ อมุสฺสสิทํ
 ปณฺณาย “อธิกัจจัสส เอรุเป สุข เวทนํ เวทียโต อกุสลา
 ธัมมา อภิวัชฌนันตฺติ, กุสลา ธัมมา ปรีหานันตฺติ, เอวมหิ
 อชานันโต เอรุเป สุข เวทนํ ปชทตฺติ วเทยยํ, อปี นุ เม
 เอตํ ภิกฺขเว เอรุเป อภิวิสสํ. โนหตํ ภาณเต. ยัสมา จ โข
 เอตํ ภิกฺขเว มया ณาตํ ทิวิจฺจํ อวิทิตํ อสัจฺฉิกตํ อมุสฺสสิทํ
 ปณฺณาย “อธิกัจจัสส เอรุเป สุข เวทนํ เวทียโต อกุสลา
 ธัมมา อภิวัชฌนันตฺติ, กุสลา ธัมมา ปรีหานันตฺติ, ตัสมาทํ
 “เออรุเป สุข เวทนํ ปชทตฺติ วทามิ. มया เจตํ ภิกฺขเว
 อธิณฺนาทํ อภิวิสสํ อภิวิจฺจํ อวิทิตํ อสัจฺฉิกตํ อมุสฺสสิทํ ปณฺณาย
 “อธิกัจจัสส เอรุเป สุข เวทนํ เวทียโต อกุสลา ธัมมา
 ปรีหานันตฺติ, กุสลา ธัมมา อภิวัชฌนันตฺติ, เอวมหิ อชานันโต
 “เออรุเป สุข เวทนํ ออุปัสสมยฺหิ จิหฺรตฺติ วเทยยํ, อปี นุ เม

เอตํ ภิกขเว ปติรูปํ อภวิสสาติ. โนหํเต ภันเต. ยัสมา จ
 โข เอตํ ภิกขเว มया ภาตํ ทิฏฐัง วิหิตํ สัจจํ นิกตํ ผุสฺสํ สิตํ
 บัณฑิตาย “อิเธกัจจัสส เอรูเป ตุขํ เวทนํ เวทียโต อกุสลา
 ธัมมา ปริหาयันฺติ, กุสลา ธัมมา อภิวทฺธมนฺตํ, ตัสมาหํ
 “เออรูเป ตุขํ เวทนํ อุปสम्मยฺชช วิหระตํ วทามิ. มया เจตํ
 ภิกขเว อภิภาตํ อภวิสสํ อทิฏฐัง อวิหิตํ อสัจจํ นิกตํ บัณฑิตาย
 “อิเธกัจจัสส เอรูเป ตุขํ เวทนํ เวทียโต อกุสลา ธัมมา
 อภิวทฺธมนฺติ, กุสลา ธัมมา ปริหาयันฺตํ. เอวมหํ อชานฺนํโต
 “เออรูเป ตุขํ เวทนํ ปชหตติ วเทยํ, อปิ นุ मे เอตํ
 ภิกขเว ปติรูปํ อภวิสสาติ. โนหํเต ภันเต. ยัสมา จ โข เอตํ
 ภิกขเว มया ภาตํ ทิฏฐัง วิหิตํ สัจจํ นิกตํ ผุสฺสํ สิตํ บัณฑิตาย
 “อิเธกัจจัสส เอรูเป ตุขํ เวทนํ เวทียโต อกุสลา ธัมมา
 อภิวทฺธมนฺติ กุสลา ธัมมา ปริหาयันฺตํ, ตัสมาหํ “เออรูเป
 ตุขํ เวทนํ ปชหตติ วทามิ. มया เจตํ ภิกขเว อภิภาตํ
 อภวิสสํ อทิฏฐัง อวิหิตํ อสัจจํ นิกตํ อผุสฺสํ สิตํ บัณฑิตาย
 “อิเธกัจจัสส เอรูเป ตุขํ เวทนํ เวทียโต อกุสลา ธัมมา
 ปริหาयันฺติ, กุสลา ธัมมา อภิวทฺธมนฺตํ, เอวมหํ อชานฺนํโต
 “เออรูเป ตุขํ เวทนํ อุปสम्मยฺชช วิหระตํ วเทยํ, อปิ นุ मे เอตํ
 ภิกขเว ปติรูปํ อภวิสสาติ. โนหํเต ภันเต. ยัสมา จ โข เอตํ
 ภิกขเว มया ภาตํ ทิฏฐัง วิหิตํ สัจจํ นิกตํ ผุสฺสํ สิตํ

บัณฑิตา “อิเธกัจจัสส เอรุเป ทุกขี เวทนํ เวทียโต
 อกุสลา ธัมมา ปริหายนฺติ. กุสลา ธัมมา อภิวัชฺฌนฺติติ,
 ตัสส์มาหํ “เอรุเป ทุกขี เวทนํ อุลลัมบิยฺช วิหระตติ วทามิ. มया
 เจตํ ภิกขเว อัมมวาทํ อภิวิสสํ อภิภูจํ อวิทิตํ อสัจฉิกตํ
 อมุสฺสํ” บัณฑิตา “อิเธกัจจัสส เอรุเป อทุกขมสุขี เวทนํ
 เวทียโต อกุสลา ธัมมา อภิวัชฺฌนฺติ, กุสลา ธัมมา ปริหา
 ยนฺติติ. เอมทํ อชานนฺโต “เอรุเป อทุกขมสุขี เวทนํ ปชหาตติ วทเยยํ,
 อปิ นุ เม เจตํ ภิกขเว ปติรูเป อภิวิสสํ. โนเหตํ ภันเต.
 ยัสส์มา ฯ โข เจตํ ภิกขเว มया วาทํ อภิภูจํ อวิทิตํ อสัจฉิกตํ
 อมุสฺสํ” บัณฑิตา “อิเธกัจจัสส เอรุเป อทุกขมสุขี เวทนํ
 เวทียโต อกุสลา ธัมมา อภิวัชฺฌนฺติ, กุสลา ธัมมา ปริหา
 ยนฺติติ. ตัสส์มาหํ “เอรุเป อทุกขมสุขี เวทนํ ปชหาตติ
 วทามิ. มया เจตํ ภิกขเว อัมมวาทํ อภิวิสสํ อภิภูจํ อวิทิตํ
 อสัจฉิกตํ อมุสฺสํ” บัณฑิตา “อิเธกัจจัสส เอรุเป อทุกขมสุขี
 เวทนํ เวทียโต อกุสลา ธัมมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธัมมา
 อภิวัชฺฌนฺติติ, เอมทํ อชานนฺโต “เอรุเป อทุกขมสุขี เวทนํ
 อุลลัมบิยฺช วิหระตติ วทเยยํ, อปิ นุ เม เจตํ ภิกขเว ปติรูเป
 อภิวิสสํ. โนเหตํ ภันเต. ยัสส์มา ฯ โข เจตํ ภิกขเว มया
 วาทํ อภิภูจํ อวิทิตํ อสัจฉิกตํ อมุสฺสํ” บัณฑิตา “อิเธกัจจัสส
 เอรุเป อทุกขมสุขี เวทนํ เวทียโต อกุสลา ธัมมา

ขวิหาณันติ. กุสลา อัมมา อภิวัชณันติ, ตัณห์มา "เอวรูป
อตุกัชมสุข เวทน อุลลัมบัสซ วิหระติ วทามิ.

นาห์ ภิกขเว สัพพะเพสฺส เวย ภิกขุณฺณ อัมมปมาเทน กรณียันติ
วทามิ; น ปนาห์ ภิกขเว สัพพะเพสฺส เวย ภิกขุณฺณ น อัมมปมาเทน
กรณียันติ วทามิ. เย เต ภิกขเว ภิกขุ อรหันโต
ชีณาสวา วุฑฺฒิโก กตทณฺเฑยา โยหิตถาภา อนุสํวโรตฺตมัตถ
ปริกัชฌณภาสฺสโรจนา สัมมณเฑเณ วิมุตฺตา, ตถา ปาณา ภิกขเว
ภิกขุณฺณ อัมมปมาเทน กรณียันติ วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ? กตฺถนํเตสํ
อัมมปมาเทน, อภัพฺวา เต ปมัสซิติ. เย จ โข เต ภิกขเว
ภิกขุ เสชา อัมมปมัตตมานสา อนุคฺคโร โยจฺจกฺโขมํ ปัตตยมานา
วิหระณฺติ, ตถา ปาณา ภิกขเว ภิกขุณฺณ อัมมปมาเทน กรณียันติ
วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ? อัมมเปว นาม อิมเ อายัสสมันโต
อนุโลภิกานิ เสงฺฆสมานิ ปฏิสสงฺฆมานา กัสฺสยานนฺตโร กุชฌมานา
อินฺทริยานิ สมนฺนายนมานา, ยสฺสตฺตถาย กุลลุมฺคฺคา สัมม เทว
อลาภีมา อมลปมํ มัทธิพนฺทวิ; ตถาคฺคํ กัณหมนฺนวิปริโยสานํ
กิญฺจเรว อัมเม สบฺบ อภินฺณา กิญฺจิสฺสวา อุลลัมบัสซ
วิหเรยฺยุนฺติ. อิมํ โข อหํ ภิกขเว อิมสฺมิ ภิกขุณฺณ อัมมปมาเทน
อัมมปมัตตมานเ อัมมปมาเทน กรณียันติ วทามิ.

สัพฺปเจว ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สวิชฌมานา โดกฺกมํ

กตเม สัตต? อุทฺตมโฆฏฐกวิมุตฺโต, บัณฺณาวิมุตฺโต, ภายสัคฺชี,
 ทิฏฺฐิจิปปัตฺโต, สัทธาวิมุตฺโต, อัมมานุสาริ, สัทธานุสาริ. กตโม
 จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุทฺตมโฆฏฐกวิมุตฺโต? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ
 ปุคฺคโล, เป เต สันตฺตา วิโมกฺขา อติกกัมม รุเป อารุပ္ปํ, เต
 กาเยน ผุสฺสตีตฺวา วิหริติ, บัณฺณาย จัสส ทิสฺวา อาสวา
 ปริกฺชีณา โหนฺติ, อหิ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุทฺตมโฆฏฐกวิมุตฺโต.
 อิมํสํ โห อหิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน น อပ္ปมาเทน กรณียนฺติ
 วทามิ. ตํ ภิกฺขสฺส เหตุ? กตฺถนํตัสส อပ္ปมาเทน, อภัพฺโพ โส
 ปมฺมชฺชิตฺตุ. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล บัณฺณาวิมุตฺโต? อธิ ภิกฺขเว
 เอกัจโจ ปุคฺคโล, เป เต สันตฺตา วิโมกฺขา อติกกัมม รุเป
 อารุပ္ปํ, เต น กาเยน ผุสฺสตีตฺวา วิหริติ, บัณฺณาย จัสส ทิสฺวา
 อาสวา ปริกฺชีณา โหนฺติ, อหิ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 บัณฺณาวิมุตฺโต. อิมํสํ โห อหิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน น อပ္ปมาเทน
 กรณียนฺติ วทามิ. ตํ ภิกฺขสฺส เหตุ? กตฺถนํตัสส อပ္ปมาเทน,
 อภัพฺโพ โส ปมฺมชฺชิตฺตุ. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ภายสัคฺชี?
 อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล, เป เต สันตฺตา วิโมกฺขา อติกกัมม
 รุเป อารุပ္ปํ, เต กาเยน ผุสฺสตีตฺวา วิหริติ, บัณฺณาย จัสส
 ทิสฺวา เอกัจโจ อาสวา ปริกฺชีณา โหนฺติ, อหิ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล ภายสัคฺชี. อิมํสํ โห อหิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อပ္ปมาเทน

กรณียันตี วทามิ. ตํ กิธฺสํ เหตุ? อัมเปว นาม อภมายัสสํมา
 อญฺโถมิกานิ เสนาสฺมานิ ปฏฺฐิเสวมาโน กัลลฺยานมิตฺเต ภขมาโน
 อิมํทวิภาสิ สมนํคณณมาโน, ยัสสํคตฺถาป กุลปฺตฺตา สัมมํ เทว
 อคารัสสํมา อนคาริยํ ปัพพะชฺฉนฺติ; ตทหุตฺตรํ พหฺมจฺริยปรีโยสานํ
 ทิฏฺฐิเจว อัมเม สยํ อภิณฺณา สจฺจํคิธฺวา อปฺปมํบิขฺช วิหเรยฺยาคิ.
 อิมํ โข อหํ ภิกฺขเว อิมํคตฺถํ ภิกฺขุโน อัมเปวมาทลํ สมนํคตฺถมาโน
 อัมเปวมาเทน กรณียันตี วทามิ. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 ทิฏฺฐิจิยํคตฺโต? อธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล, เป เต สันตฺตา
 วิโมกฺกชา อภิกกัมมํ รูปํ อารุญฺเปว, เต น กายณํ พุคฺคสิริว จิหวจ,
 ปณฺณาย จัสสํ ทิสฺวา เอกจฺโจ อาสวํ ปรีกฺชีณา โหนฺติ,
 ตถาคตฺตํเปวทิตฺตา จัสสํ อัมมา ปณฺณาย วิทฺธิจฺจา โหนฺติ
 โววริตา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ทิฏฺฐิจิยํคตฺโต. อิมํคตฺถํ
 โข อหํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อัมเปวมาเทน กรณียันตี วทามิ. ตํ
 กิธฺสํ เหตุ? อัมเปว นาม อภมายัสสํมา อญฺโถมิกานิ เสนาสฺมานิ
 ปฏฺฐิเสวมาโน กัลลฺยานมิตฺเต ภขมาโน อิมํทวิภาสิ สมนํคณณมาโน,
 ยัสสํคตฺถาป กุลปฺตฺตา สัมมํ เทว อคารัสสํมา อนคาริยํ ปัพพะชฺฉนฺติ;
 ตทหุตฺตรํ พหฺมจฺริยปรีโยสานํ ทิฏฺฐิเจว อัมเม สยํ อภิณฺณา
 สจฺจํคิธฺวา อปฺปมํบิขฺช วิหเรยฺยาคิ. อิมํ โข อหํ ภิกฺขเว
 อิมํคตฺถํ ภิกฺขุโน อัมเปวมาทลํ สมนํคตฺถมาโน อัมเปวมาเทน กรณียันตี
 วทามิ. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สจฺจํวิมุตฺโต? อธ ภิกฺขเว

เอกัจโจ ปุคฺคโล, เป เต สันตา วิโมกฺขา อติกกัมม รุเป
 อารุပ္ป้า, เต น กาเยน ผุสฺสิตฺวา วิหริติ, บัณฺณาย จัสส ทิสฺวา
 เอกัจโจ อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติ; ตถาคเต จัสส
 สัตถา นิวิฐฺจา โหติ มุลชาตา ปติฏฺฐิจิตา; อมฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล สัตถาวิมุตฺโต. อิมัสสปิ โข อหํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 อปฺปมาเทน กรณียันฺติ วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ? อัมเปว นาม
 อมฺวาทิสฺมา อนุโลมิทานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิเสวมาโน กัลลยณมิตฺเต
 ภสมานโน อิมํ วิชานิ อิมํ นามมาโน, ยัสสํ กายํ กุลปฺตฺตา สัมม
 เทว ชาติโรมา อนลาภิํ ปรัชเชนฺติ; อมฺพฺสํ กิเณหํจฺวยปริโยสานํ
 ภิกฺขเว ฆมฺมํ สบฺบ อภินฺนา ตจฺจลิกฺกัวา อุลลัมบัสฺส วิหะเยยาคิ.
 อิมํ โข อหํ ภิกฺขเว อิมัสส ภิกฺขุโน อปฺปมาทผลํ สัมปัสสฺมาโน
 อปฺปมาเทน กรณียันฺติ วทามิ. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 อัมมานุสาริ? อิทฺธ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล, เป เต สันตา
 วิโมกฺขา อติกกัมม รุเป อารุပ္ป้า, เต น กาเยน ผุสฺสิตฺวา วิหริติ,
 บัณฺณาย จัสส ทิสฺวา เอกัจโจ อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติ,
 ตถาคตฺตปฺปเวทิตา จัสส อัมมา บัณฺณาย มตฺตโส นิชฌานํ
 ชมฺนฺติ; อมฺ จัสส อิเม อัมมา โหนฺติ. เสยฺยถิทํ? สัตถินทริยํ
 วิวิธินทริยํ สตินทริยํ สมาชินทริยํ บัณฺณินทริยํ. อมฺ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ปุคฺคโล อัมมานุสาริ. อิมัสสปิ โข อหํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 อปฺปมาเทน กรณียันฺติ วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ? อัมเปว นาม

อภิมายัสมา อนุโลมิกาณิ เสนาสนาณิ ปฏิวเสวมาโน กัลยาณมัตเต
 ราชมาโน อัมมวีนานิ สวณฺเณนมาโน, ยัสสํคตํ กุณฺโณตา สัมม
 เทว อคาสสึมา อคาวริณํ ปัพพชฺชติ; ตตฺถนุคฺคํ พหฺมจริยปริโยสานํ
 ทิฏฺฐิเจว อัมมํ สยํ อภิณฺเณ สจฺจํคิตฺวา อุปสํบฺบชฺช วิหเรยฺยาคิ,
 อิมํ โข อหํ ภิกฺขเว อิมัสสํ ภิกฺขุโน อปฺปมาทผลํ สัมบัตฺตมาโน
 อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 สत्ถาณูสาวิ? อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล, เป เต สันตา
 วิโมกฺขา อติภกฺกมํ ฐเป อารุญฺเฒา, เต น กาเยน ผุสฺสสิทฺวา วิหริติ,
 บัลลํนาย จัสสํ ทิสฺวา เอกจฺโจ อาสวํ ปริกฺขิณฺวา โทณฺติ,
 ตถาคเต จัสสํ สจฺจํคิตฺวา โทณฺติ เปมมัตฺติ; อปฺปิ จัสสํ อิมํ อัมมํ
 โทณฺติ. เสยฺยสฺสํ? สจฺจํอณฺเฑริยํ วิวิจเฑริยํ สจฺจเฑริยํ สสมาธิณฺเฑริยํ
 บัลลณฺเฑริยํ. อหํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สत्ถาณูสาวิ. อิมัสสํ
 ปิ โข อหํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ. ตํ
 กิตฺสํ เหตุ? อปฺปิเปว นามํ อภิมายัสมา อนุโลมิกาณิ เสนาสนาณิ
 ปฏิวเสวมาโน กัลยาณมัตเต ราชมาโน อัมมวีนานิ สวณฺเณนมาโน,
 ยัสสํคตํ กุณฺโณตา สัมม เทว อคาสสึมา อคาวริณํ ปัพพชฺชติ;
 ตตฺถนุคฺคํ พหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺฐิเจว อัมมํ สยํ อภิณฺเณ
 สจฺจํคิตฺวา อุปสํบฺบชฺช วิหเรยฺยาคิ. อิมํ โข อหํ ภิกฺขเว
 อิมัสสํ ภิกฺขุโน อปฺปมาทผลํ สัมบัตฺตมาโน อปฺปมาเทน
 กรณียนฺติ วทามิ.

นาคํ ภิกขเว อาทิกเนว อัจฉารานํ วทามิ, อปี จ ภิกขเว
 อญฺเฐฬลิกขา อญฺเฐฬกิริยา อญฺเฐฬปฏิปทา อัจฉารานา โหติ,
 กถञฺจ ภิกขเว อญฺเฐฬลิกขา อญฺเฐฬกิริยา อญฺเฐฬปฏิปทา
 อัจฉารานา โหติ? อธิ ภิกขเว สัตถาชาโต อุปสังกมติ,
 อุปสังกมฺโหโต ปยฺยปาสวิ, ปยฺยปาสฺมฺโหโต โสคํ โอทหติ, โอทิตโสโต
 ธมฺมํ สุนาติ, สุตฺวา ธมฺมํ ธาเรติ, ธตานิ ธมฺมานํ อตฺถํ
 อุปปริกชติ, อตฺถํ - อุปปริกชโต ธมฺมา นิชฌานํ ขมฺนฺติ,
 ธมฺมนิชฌานขมฺนฺติยา สติ, นมฺโถ ขายติ, นนฺตชาโต อุลลสฺสติ,
 อุลลสฺสทฺทฺวา ตฺยเจติ, ตฺยยิตฺวา ปทหติ, ปทิตตฺโต สมานอ กายเณ
 เจว ปรมํ สจฺจํ สจฺจิกโรติ. ปันเณย จ นํ อภิวิชฺฌ มัสฺสติ. สาปี
 นาม ภิกขเว สัตถา นาทิสฺส, ตมฺปิ นาม ภิกขเว อุปสังกมฺ
 นาทิสฺส, สาปี นาม ภิกขเว ปยฺยปาสนา นาทิสฺส, ตมฺปิ นาม
 ภิกขา โสตาธานํ นาทิสฺส, ตมฺปิ นาม ภิกขเว ธมฺมสวนํ
 นาทิสฺส, สาปี นาม ภิกขเว ธมฺมธารณา นาทิสฺส, สาปี นาม
 ภิกขเว อตฺถุปปริกชตา นาทิสฺส, สาปี นาม ภิกขเว
 ธมฺมนิชฌานขมฺนฺติ นาทิสฺส, โสปี นาม ภิกขเว จินฺโต นาทิสฺส,
 โสปี นาม ภิกขเว อุลลสาโท นาทิสฺส, สาปี นาม ภิกขเว ตฺยนา
 นาทิสฺส, ตมฺปิ นาม ภิกขเว ปธานํ นาทิสฺส. วิปฺปฏิยฺยนาตถ
 ภิกขเว, วิปฺปฏิยฺยนาตถ ภิกขเว. กิวนฺทเวโม ภิกขเว
 โมขปริทา อပ္ปิกกัณฺธา อิมสฺมา ธมฺมวินยา. อจฺจํ ภิกขเว จุฬ

เวทย์ากรณ, ยัสสฺสทักขิณัสส วิณญู ปุริโส นจิวิโส. ปณินาย
 อตฺถิ อาชานะย; อุทฺทิสฺสํสามิ โว ภิกขเว, อาชานิสฺสํ
 เมตฺตํติ. เก จ มยฺ ภันเต. เก จ มยฺมัสส อัมมิตาโรติ. โยปี
 โส ภิกขเว สัตถา อามิสฺสกุโ อามิสฺสทาทาโท อามิสฺสทิสฺสํ
 วิหริติ, ตัสสํปายํ เอวรुเป ปโนปนวิยา* น อุเปติ “เอวํจ โน
 อัสส, อต นํ กเรยฺยาม; น จ โน เอวมัสส, น นํ กเรยฺยามาติ.
 กิม ปน ภิกขเว, ยํ ตถาคโต สัพฺพโส อามิสฺสทิสฺสํ
 วิหริติ สทฺธัสสํ ภิกขเว สวากัสสํ สัตถุ สาสเน ปริโยคาย
 วตฺตโต อยมนุสฺสโม โหติ “ สัตถา ภควา, สวากโ ทมัสสํ;
 ชานาติ ภควา, นาทํ ชานามิต. สทฺธัสสํ ภิกขเว สวากัสสํ สัตถุ
 สาสเน ปริโยคาย วตฺตโต รุพฺพิณียํ สัตถุ สาสนํ โหติ
 โอชวันต. สทฺธัสสํ ภิกขเว สวากัสสํ สัตถุ สาสเน ปริโยคาย
 วตฺตโต อยมนุสฺสโม โหติ “ กามํ ตโจ จ มหา จ ยญฺจ
 จ อวสฺสํสํ เม สรีเร อวสฺสํสํ มํสโลหิตํ ยนฺตํ ปุริสธามเน
 ปุริสวิริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตํพฺพิ น ตํ อปาปญฺจิรา
 วิริยัสสํ สันถานํ ภวิสฺสํตติ สทฺธัสสํ ภิกขเว สวากัสสํ สัตถุ สาสเน
 ปริโยคาย วตฺตโต ทวีณํ ฌณํ อัมมิตโร ฌล ปาฐิกข

* ๗. ย. ปโนปนวิยา.

ทิฏฐิเจว อัมเม อัมมมา สติ วา อูปาทิสเส อนาคามีตาติ
อิตมโว ภควา. อัตตมมา เต ภิกขุ ภควโต ภาสิตं อภินันฺทุนฺติ.

กัฏฐาภิวิสุตฺตํ ทสฺม.

ภิกขุวคฺโค นิฏฐิ จิตฺ. ทฺติโย

ตัสส วคฺคัสส อุตานํ.

กุปฺบิรราหุลสัสสตโลโก มาลุญฺญปุตฺโต จ ภาทาลีนาโม

ทิชชุตฺตสทฺมปติยาจนา นาฬิกิปทริคิรนาโม อลโม ปวโร.

ทฺติโย วรวคฺโค.

จุฬารัตนโคตตสุตฺตํ

เอวํ เม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลียํ วิหริติ มทวเน
กุฏาคารสาละยํ. เตเน โข ปณฺ. สมเยเน วจฺจโคตฺโต ปริทฺทาชโก
เอกปุณฺณทริโก ปริทฺทาชการาเม ปฏฺวิสติ. อถ โข ภควา
ปุณฺณทฺมสมยํ นิวาเสตฺวา ปัตตจิรมาทาย เวสาลี ปิณฺฑาทาย ปาวสี.
อถ โข ภควโต เอตทโหสิ “อติปฺปโค โข ตาว เวสาลียํ
ปิณฺฑาทาย จิตฺ. ปันนุเนทํ, เยน เอกปุณฺณทริโก ปริทฺทาชการาโม,
เยเน วจฺจโคตฺโต ปริทฺทาชโก, เตมุปลงฺกเมยฺยันฺติ. อถ โข ภควา,
เยเน เอกปุณฺณทริโก ปริทฺทาชการาโก, เยน วจฺจโคตฺโต ปริทฺทาชโก,
เตมุปลงฺกมิ. ชัยฺยสา โข วจฺจโคตฺโต ปริทฺทาชโก ภควันฺติ

ทฺฐโรโต ชาคฺคจันณํ, ทิสฺสวา ภควันนํ, เขตฺตโวจ “เอตฺถ โข ภันเต
 ภควา สฺวาคํ ภันเต ภควโต; จิรํสฺส โข ภันเต ภควา อิมํ
 ปริยายมกาสึ ยถิทํ อิทาณนํ. นิสิตฺถุ ภันเต ภควา, อิทมาสนํ
 บัณฺฑิตฺตํ. นิสิตฺถิ ภควา บัณฺฑิตฺเต อาสเน. วัจจนโคตฺโต
 โข ปริพฺพาชโก อัมมตฺวํ นิจฺจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมณฺธํ นิสิตฺถิ.
 เอกมณฺธํ นิสินฺโน โข วัจจนโคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควันนํ เขตฺตโวจ
 “สุตฺตเมตํ ภันเต “สมโน โคตโม สัพฺพปณฺญํ สัพฺพทสฺสาวี
 อปริเสตํ ฃานทสฺสํ ปฏฺฐิชาเนติ “จฺรโต จ เม ติฏฺฐจฺโต จ
 สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตฺถํ สมิตํ ฃานทสฺสํ บัจฺจุบฺบัจฺจิตฺตํ.
 เป เต ภันเต เอวมาหุสุ “สมโน โคตโม สัพฺพปณฺญํ
 สัพฺพทสฺสาวี อปริเสตํ ฃานทสฺสํ ปฏฺฐิชาเนติ “จฺรโต จ เม
 ติฏฺฐจฺโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตฺถํ สมิตํ ฃานทสฺสํ
 บัจฺจุบฺบัจฺจิตฺตํ, กัจจิ เต ภันเต ภควโต วุตฺตวาทีโน, น จ
 ภควันนํ อญฺเฏน อภิภาจิกขณฺติ, อัมมสฺส จานุอัมมํ พฺยากโรนฺติ,
 น จ โกจิ สหอัมมโก วาทานฺวาโต คาเรยฺหิ จานํ อาคจฺจิตฺติ.
 เป เต วัจจน เอวมาหุสุ “สมโน โคตโม สัพฺพปณฺญํ
 สัพฺพทสฺสาวี อปริเสตํ ฃานทสฺสํ ปฏฺฐิชาเนติ “จฺรโต จ เม
 ติฏฺฐจฺโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตฺถํ สมิตํ ฃานทสฺสํ
 บัจฺจุบฺบัจฺจิตฺตํ. น เม เต วุตฺตวาทีโน, อภิภาจิกขณฺติ จ ฃน

มันเต อสตา อฏฺเฐนาติ. กถํ พัยากรมาโน ปน มยํ ภันเต
 วุตฺตวาทีโน เจว ภควโต อัสสํ, น จ ภควันตํ อฏฺเฐน
 อัมภากิจกัเขยฺยํ, อัมมัสฺส จานุอัมมํ พัยากรเยยฺยํ, น จ โกจิ
 สหธัมมิโก วาทานุวาโต คาเรยฺหิ จานํ อาคัจเฌยฺยาคิ. เติวชีไซ
 สมโน โคตโมติ โข วัจฺณ พัยากรมาโน วุตฺตวาที เจว เม
 อัสสํ, น จ มํ อฏฺเฐน อัมภากิจกัเขยฺย. อัมมัสฺส จานุอัมมํ
 พัยากรเยยฺย, น จ โกจิ สหธัมมิโก วาทานุวาโต คาเรยฺหิ จานํ
 อาคัจเฌยฺย. อหํ ทิ วัจฺณ ยาวเทว อากังขามิ, อนนฺทวิหิตํ
 ปุพฺเพนิวาสํ อณุสฺสวามิ; สยฺยณฺนิ? เอกัมปิ ชาตี เตว ปิ ชาตีโย
 ๆ เป ๆ อิตฺติสากาโร สยฺยณฺโตลํ อนนฺทวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อณุสฺสวามิ
 อหํ ทิ วัจฺณ ยาวเทว อากังขามิ, นิพฺเพน จักฺขุณา วิสุทฺโธ
 อตฺถิกกัณฺธมานุสฺเสน, สัตฺตโต อัสสํ จมาเน อปฺปยฺชชมาเน ทิเน
 ปณฺเฑ สวณฺเณ กุพฺเพฬณฺเณ สุกฺเต กุลฺลฺลเต ๆ เป ๆ ยถากัมมูปเต
 สัตฺตเต ปชานามิ. อหํ ทิ วัจฺณ อสฺวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ
 บัณฺเณววิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว อัมเม สยํ อภินฺญา สัจฺฉิกัถฺวา
 อปฺปสम्मยฺชช วิหรามิ. เติวชีไซ สมโน โคตโมติ โข วัจฺณ
 พัยากรมาโน วุตฺตวาที เจว เม อัสสํ, น จ มํ อฏฺเฐน อัมภากิจกัเขยฺย,
 อัมมัสฺส จานุอัมมํ พัยากรเยยฺย, น จ โกจิ สหธัมมิโก วาทานุวาโต
 คาเรยฺหิ จานํ อาคัจเฌยฺยาคิ.

เอวํ วุตฺเต วัจฺณโคตฺโต ปรีทพฺพาชโก ภควันตํ เอเตทวโจจ "อตฺถิ

นุโช โภ โคตม โภจิ คีหิ คีหิสังโฆชนํ อัมปิฬาย กายัสส
 เกทา กุกัซัสสันตโกโรติ. นัตถิ โข วัจฉ โภจิ คีหิ คีหิ
 สังโฆชนํ อัมปิฬาย กายัสส เกทา กุกัซัสสันตโกโรติ. อัตถิ
 ปน โภ โคตม โภจิ คีหิ คีหิสังโฆชนํ อัมปิฬาย กายัสส
 เกทา สัคคูปโคติ. น โข วัจฉ เอกํ เยว สत्ตํ น เทว สตานิ
 น ตินิ สตานิ น จัตถาริ สตานิ น มัจจ สตานิ, อถ โข
 ภิกขุโยว ये คีหิ คีหิสังโฆชนํ อัมปิฬาย กายัสส เกทา
 สัคคูปคาติ. อัตถิ นุ โข โภ โคตม โภจิ อาชีวกอ กายัสส
 เกทา กุกัซัสสันตโกโรติ. นัตถิ โข วัจฉ โภจิ อาชีวกอ กายัสส
 เกทา กุกัซัสสันตโกโรติ. อัตถิ ปน โภ โคตม โภจิ อาชีวกอ
 กายัสส เกทา สัคคูปโคติ. อโธ โข โธ วัจฉ เอกนุโธ.
 กัมปิโป, ยมทํ อมฺภัสสวมิ. เภวีสานามิ กัมปจิ อาชีวกํ สัคคูปคํ
 อัมภันตริ เภณน, โส จามิ กัมมวาทิ ภิริยวาทีติ. เอวํ สันเต
 โภ โคตม สุนฺณํ อหํ คิตถายตนํ อัมมตมโส สัคคูปเคนาติ. เขว
 วัจฉ สุนฺณํ อหํ คิตถายตนํ อัมมตมโส สัคคูปเคนาติ. อิทมโว
 ภควา. อตฺตมโน วัจฉโคตโต ปริพพาซโภ ภควโต ภาสิตํ อภินันตติ.

จูฬวัจฉโคตตสุตตํ นิฏฐิจิตํ ปจฺม

เอวํ เม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา สาวัตถนิยํ วิหริติ เชตวนเ
 อนาถบัตตนิคัสส อววาเม. อถ โข วัจฉโคตโต ปริพพาซโภ, เยน
 ภควา เตนุปลังกมิ; อุลลังกมิทวา ภควตา สัตถิ สัมโมท;

สัมโมทนียํ กถํ สารานียํ วิติสาเรคฺคา เอกมณฺโฑ นิสิตฺติ. เอกมณฺโฑ
 นิสินฺโน โข วัจณฺโคตฺโต ปรีทฺทสาโก ภควทํ อุตฺตโวจ “กิณฺณุ
 โข โภ โคตม “สัสสโต โลโก, อิทเมว สัจฺจํ, โมขมัลลวณฺณติ
 เหวทิกฺขจฺจิ ภวํ โคตโมติ. น โข อหํ วัจณฺ เหวทิกฺขจฺจิ “สัสสโต
 โลโก, อิทเมว สัจฺจํ, โมขมัลลวณฺณติ. ก็ ปน โภ โคตม
 อสัสสโต โลโก. อิทเมว สัจฺจํ, โมขมัลลวณฺณติ เหวทิกฺขจฺจิ ภวํ
 โคตโมติ. น โข - อหํ วัจณฺ เหวทิกฺขจฺจิ “อสัสสโต โลโก,
 อิทเมว สัจฺจํ, โมขมัลลวณฺณติ. กิณฺณุ โข โภ โคตม “อนฺตฺวา โลโก,
 อิทเมว สัจฺจํ, โมขมัลลวณฺณติ เหวทิกฺขจฺจิ ภวํ โคตโมติ. น โข
 อหํ วัจณฺ เหวทิกฺขจฺจิ “อนฺตฺวา โลโก, อิทเมว สัจฺจํ,
 โมขมัลลวณฺณติ. ก็ ปน โภ โคตม “อนฺตฺวา โลโก, อิทเมว
 สัจฺจํ, โมขมัลลวณฺณติ เหวทิกฺขจฺจิ ภวํ โคตโมติ. น โข อหํ
 วัจณฺ เหวทิกฺขจฺจิ “อนฺตฺวา โลโก, อิทเมว สัจฺจํ, โมขมัลลวณฺณติ.
 กิณฺณุ โข โภ โคตม “คํ ชิวํ คํ สรวิํ, อิทเมว สัจฺจํ,
 โมขมัลลวณฺณติ เหวทิกฺขจฺจิ ภวํ โคตโมติ. น โข อหํ วัจณฺ
 เหวทิกฺขจฺจิ “คํ ชิวํ คํ สรวิํ, อิทเมว สัจฺจํ, โมขมัลลวณฺณติ.
 ก็ ปน โภ โคตม “อปลฺลวํ ชิวํ อปลฺลวํ สรวิํ, อิทเมว สัจฺจํ,
 โมขมัลลวณฺณติ เหวทิกฺขจฺจิ ภวํ โคตโมติ. น โข อหํ วัจณฺ เหว
 ทิกฺขจฺจิ “อปลฺลวํ ชิวํ อปลฺลวํ สรวิํ, อิทเมว สัจฺจํ, โมขมัลลวณฺณติ.
 กิณฺณุ โข โภ โคตม “โหติ ตถาสโต ปรมํ มรณา; อิทเมว

สัจจํ, โมขมัลลันนํติ เอวํติฏฺฐจํ ภวํ โคตโมติ. น โข อหํ
 วัจัน เอวํติฏฺฐจํ “ โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณา, อิทเมว
 สัจจํ โมขมัลลันนํติ. ก็ ปน โภ โคตม “ น โหติ ตถาคโต
 ปรมํ มรณา, อิทเมว สัจจํ. โมขมัลลันนํติ เอวํติฏฺฐจํ ภวํ
 โคตโมติ. น โข อหํ วัจัน เอวํติฏฺฐจํ “ น โหติ ตถาคโต
 ปรมํ มรณา, อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลันนํติ. กิณฺณุ โข โภ
 โคตม “ โหติ ๑ น ๑ โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณา, อิทเมว
 สัจจํ, โมขมัลลันนํติ เอวํติฏฺฐจํ ภวํ โคตโมติ. น โข อหํ
 วัจัน เอวํติฏฺฐจํ “ โหติ ๑ น ๑ โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณา,
 อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลันนํติ. ก็ ปน โภ โคตม “ เนา โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณา, อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลันนํติ
 เอวํติฏฺฐจํ ภวํ โคตโมติ. น โข อหํ วัจัน เอวํติฏฺฐจํ “ เนา โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรมํ มรณา, อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลันนํติ.

กิณฺณุ โข โภ โคตม “ สัสสโต โลโก, อิทเมว สัจจํ,
 โมขมัลลันนํติ เอวํติฏฺฐจํ ภวํ โคตโมติ. อิติ ปุญฺญโจ สมาโน
 “ น โข อหํ วัจัน เอวํติฏฺฐจํ “ สัสสโต โลโก, อิทเมว
 สัจจํ, โมขมัลลันนํติ วเทสิ. ก็ ปน โภ โคตม “ อสัสสโต
 โลโก, อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลันนํติ เอวํติฏฺฐจํ ภวํ โคตโมติ,
 อิติ ปุญฺญโจ สมาโน “ น โข อหํ วัจัน เอวํติฏฺฐจํ อสัสสโต
 โลโก, อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลันนํติ- วเทสิ. กิณฺณุ โข โภ

โคตม “อนันตวา โลโก. อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลฉนัตติ เชาวติฏฐจํ
 ภาวํ โคตโมติ, อิติ ปุญ्ञโง สમાโน “ น โข อหํ วัจฉ
 เชาวติฏฐจํ อนันตวา โลโก. อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลฉนัตติ วเทสิ.
 ก็ ปน โก โคตม “อนันตวา โลโก, -อิตเมว สัจจํ,
 โมขมัลลฉนัตติ เชาวติฏฐจํ ภาวํ โคตโมติ, อิติ ปุญ्ञโง สમાโน
 “ น โข อหํ วัจฉ เชาวติฏฐจํ “ อนันตวา โลโก, อิทเมว
 สัจจํ, โมขมัลลฉนัตติ วเทสิ. กิณฺณุ โข โก โคตม “ ตํ ชีว
 ตํ สรีรํ อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลฉนัตติ เชาวติฏฐจํ ภาวํ โคตโมติ,
 อิติ ปุญ्ञโง สમાโน “ น โข อหํ วัจฉ เชาวติฏฐจํ “ ตํ ชีว
 ตํ สรีรํ, อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลฉนัตติ วเทสิ. ก็ ปน โก
 โคตม “อฉลํ ชีว อฉลํ สรีรํ, อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลฉนัตติ
 เชาวติฏฐจํ ภาวํ โคตโมติ, อิติ ปุญ्ञโง สમાโน “ น โข อหํ
 วัจฉ เชาวติฏฐจํ “อฉลํ ชีว อฉลํ สรีรํ, อิทเมว สัจจํ,
 โมขมัลลฉนัตติ วเทสิ. กิณฺณุ โข โก โคตม “ โหติ ทถาคโต
 ปรมํ มรณา, อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลฉนัตติ เชาวติฏฐจํ ภาวํ
 โคตโมติ, อิติ ปุญ्ञโง สમાโน “ น โข อหํ วัจฉ เชาว
 ติฏฐจํ “ โหติ ทถาคโต ปรมํ มรณา, อิทเมว สัจจํ,
 โมขมัลลฉนัตติ วเทสิ. ก็ ปน โก โคตม “ น โหติ ทถาคโต
 ปรมํ มรณา, อิทเมว สัจจํ, โมขมัลลฉนัตติ เชาวติฏฐจํ ภาวํ
 โคตโมติ, อิติ ปุญ्ञโง สમાโน “ น โข อหํ วัจฉ เชาว

ทิฏฐิจิ “ น โหติ ตถาคโต ปรมั มรณา, อิตเมว สัจจํ,
 โมฆมัลลวันันติ วเทสิ. กิณฺณุ โข โภ โคตม “ โหติ จ น จ
 โหติ ตถาคโต ปรมั มรณา, อิตเมว สัจจํ, โมฆมัลลวันันติ เอว
 ทิฏฐิจิ ภวํ โคตโมติ, อิติ ปุญฺโง สมานิ “ น โข ขหํ
 วัจัน เอวทิฏฐิจิ “ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมั มรณา,
 อิตเมว สัจจํ, โมฆมัลลวันันติ วเทสิ. ก็ ปน โภ โคตม “ เนว
 โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมั มรณา, อิตเมว สัจจํ,
 โมฆมัลลวันันติ เอวทิฏฐิจิ ภวํ โคตโมติ, อิติ ปุญฺโง สมานิ
 “ น โข ขหํ วัจัน เอวทิฏฐิจิ “ เนว โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมั มรณา, อิตเมว สัจจํ, โมฆมัลลวันันติ วเทสิ.
 ก็ ปน ภวํ โคตโม อาทินวํ สัมปัสสमानิ เอว อิมานิ สัพพะโส
 ทิฏฐิจิตตานิ อนุปคโตติ. “ สัสสโต โลโกติ โข วัจัน
 ทิฏฐิจิตตเมตํ ทิฏฐิจิตตญํ ทิฏฐิจิกันตาริ ทิฏฐิจิวิสุกํ ทิฏฐิจิวิมฺหานํ
 ทิฏฐิจิสังโฆชนํ, สกุกฺขํ สวิฆาตํ สสุปายาณํ สปริตฺทาหํ, น
 นิพฺพิทาย น วิภทฺทาย น นิโรธาย น อปฺปสมาย น อภิณฺเฑาย
 น สัมมโพนาย น นิพฺพานาย สวตฺตติ. “ อสัสสโต โลโกติ โข
 วัจัน ๆ เป ๆ “ อนฺตวา โลโกติ โข วัจัน ๆ เป ๆ “ อนฺตวา
 โลโกติ โข วัจัน ๆ เป ๆ “ ตํ ชีวํ ตํ สรวิณฺณํติ โข วัจัน
 ๆ เป ๆ อลฺลํ ชีวํ อลฺลํ สรวิณฺณํติ โข วัจัน ๆ เป ๆ “ โหติ
 ตถาคโต ปรมั มรณาติ โข วัจัน ๆ เป ๆ น โหติ ตถาคโต ปรมั

มรณาคิ โข วัจัน ๆ เป ๆ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมี
 มรณาคิ โข วัจัน ๆ เป ๆ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมี มรณาคิ โข วัจัน ทิฏฐิจิตเมตัง ทิฏฐิจิตทณัง ทิฏฐิจิณฺเฑวโร
 ทิฏฐิจิวสุกั ทิฏฐิจิวิมฺสนํกั ทิฏฐิจัสสวโนชนํ, สหุภัง สวชาตัง
 สอุปายาสัง สปริพาหัง, น นิพพิทาย น วิราชาย น นิโรธาย น
 อปัสสมาย น อภิณฺณาย น สัมมโพรธาย น นิพพานาย สํวตฺตติ.
 อิมํ โข อหํ วัจัน อาทินวํ สัมมยัสสสมาโม เอวํ อิมานิ สัพพะโส
 ทิฏฐิจิตตานิ ออุปคโตติ. อัคคิ ปณฺ โภ โสตมยัสส กิณฺจิ
 ทิฏฐิจิตตํติ. ทิฏฐิจิตตํติ โข วัจัน อปนิตเมตัง ตถาคคัสส,
 ทิฏฐิจวโหตํ วัจัน ตถาคเตน “อิติ ฐุเป, อิติ ฐุบัสส สมฺมุทโย,
 อิติ ฐุบัสส อัคคังคโม; อิติ เวทนา, อิติ เวทนาย สมฺมุทโย, อิติ
 เวทนาย อัคคังคโม; อิติ สันณาย, อิติ สันณาย สมฺมุทโย, อิติ
 สันณาย อัคคังคโม; อิติ สังฆาราย, อิติ สังฆาราย สมฺมุทโย, อิติ
 สังฆาราย อัคคังคโม; อิติ วิณฺณาราย, อิติ วิณฺณาราย สมฺมุทโย,
 อิติ วิณฺณาราย อัคคังคโมติ. ตัสมา ตถาคโต สัพพะมณฺเฑวตานํ
 สัพพะมณฺเฑวตานํ สัพพะอหํการมณฺเฑวมาณานุสฺยานํ ขยา วิราชา นิโรธา
 อาชา ปญฺนิสสัคคา ออุปาทา วิมุตฺโตติ วทามิ. เอวํ วิมุตฺตยจิตฺโต
 ปณฺ โภ โสตม กิณฺช กุที อุกฺกัชฺชติ. อุกฺกัชฺชติ โข วัจัน
 น อูปติ. เตน ทิ โภ โสตม น อุกฺกัชฺชติ. น อุกฺกัชฺชติ

โธ่ วัชรินทร ม. อ.ป.ก. เสนอ ท. โธ่ โธมม. อธิบดีราชเลขา จ. น. จ.
 อธิบดีราชเลขา. อธิบดีราชเลขา จ. น. จ. (อธิบดีราชเลขา) โธ่ วัชรินทร ม. อ.ป.ก.
 เสนอ ท. โธ่ โธมม. เสนอ อ.ป.ก. ม. อ.ป.ก. อธิบดีราชเลขา. เสนอ
 อธิบดีราชเลขา ม. น. อธิบดีราชเลขา โธ่ วัชรินทร ม. อ.ป.ก.

เอน์ วิมุขตจิรโธ ปณ โธ โธมม. อธิบดี อธิบดี อธิบดี อธิบดี อธิบดี
 อธิบดี อธิบดี อธิบดี " อธิบดีราชเลขา วัชรินทร ม. อ.ป.ก. เสนอ
 ท. โธ โธมม. น. อ.ป.ก. อธิบดี อธิบดี อธิบดี " น. อธิบดีราชเลขา
 โธ วัชรินทร ม. อ.ป.ก. เสนอ ท. โธ โธมม. อธิบดีราชเลขา จ.
 น. จ. อธิบดีราชเลขา โธ อธิบดี อธิบดี " อธิบดีราชเลขา จ. น. จ.
 อธิบดีราชเลขา โธ วัชรินทร ม. อ.ป.ก. เสนอ ท. โธ โธมม.
 เสนอ อ.ป.ก. ม. น. อธิบดีราชเลขา อธิบดี อธิบดี อธิบดี เสนอ
 อธิบดีราชเลขา ม. น. อธิบดีราชเลขา โธ วัชรินทร ม. อ.ป.ก. เสนอ
 เสนอ โธ โธมม. อธิบดีราชเลขา, เสนอ อธิบดีราชเลขา.
 เสนอ เสนอ โธ โธ โธมม. อธิบดีราชเลขา อธิบดีราชเลขา
 อ.ป.ก. อธิบดีราชเลขา, เสนอ เสนอ อธิบดีราชเลขา, อธิบดีราชเลขา
 เสนอ วัชรินทร อธิบดีราชเลขา อธิบดี อธิบดีราชเลขา, อธิบดีราชเลขา
 วัชรินทร อ.ป.ก. อธิบดีราชเลขา อธิบดีราชเลขา อธิบดีราชเลขา
 อธิบดีราชเลขา อธิบดีราชเลขา อธิบดีราชเลขา, โธ อธิบดีราชเลขา
 อธิบดีราชเลขา อธิบดีราชเลขา อธิบดีราชเลขา อธิบดีราชเลขา

อัมมฉัตถาจริยเคน. เตน หิ วัจจํ ตํ เยเวตถ ปฏิปุจฺฉิฉฺฉาวิ,
 ยถา เต ขเมยฺย; ตถา ตํ พฺยากเรยฺยาสิ. ตํ ก็
 มํมฺวณฺสี วัจจํ “สเจ เต ปุรโต อคฺคิ ขเลยฺย,
 ขาเนยฺยาสิ” ตํ “อํ เม ปุรโต อคฺคิ ขลิตฺติ. สเจ
 เม โภ โคตม ปุรโต อคฺคิ ขเลยฺย, ขาเนยฺยํ
 “อํ เม ปุรโต อคฺคิ ขลิตฺติ. สเจ ปณํ ตํ วัจจํ
 เหว ปุจฺเจยฺย “โย เต อํ ปุรโต อคฺคิ ขลิตฺติ,
 อํ อคฺคิ ก็ ปฏิจฺจ ขลิตฺติ เหว ปุญฺโง ตํ วัจจํ
 กิณฺติ พฺยากเรยฺยาสิตฺติ. สเจ มํ โภ โคตม เหว ปุจฺเจยฺย
 “โย เต อํ ปุรโต อคฺคิ ขลิตฺติ, อํ อคฺคิ ก็
 ปฏิจฺจ ขลิตฺติ, เหว ปุญฺโง อํ โภ โคตม เหว
 พฺยากเรยฺย “โย เม ปุรโต อคฺคิ ขลิตฺติ, อํ อคฺคิ
 ตินกฺกฺจุปาทานํ ปฏิจฺจ ขลิตฺติ. สเจ วัจจํ ปุรโต โส
 อคฺคิ นิพฺพาเยยฺย, ขาเนยฺยาสิ” ตํ “อํ เม ปุรโต
 อคฺคิ นิพฺพุตฺติ. สเจ เม โภ โคตม ปุรโต โส
 อคฺคิ นิพฺพาเยยฺย, ขาเนยฺยํ “อํ เม ปุรโต อคฺคิ
 นิพฺพุตฺติ. สเจ ปณํ ตํ วัจจํ เหว ปุจฺเจยฺย “โย เต
 อํ ปุรโต อคฺคิ นิพฺพุตฺติ, โส อคฺคิ อิตฺถํ กตมํ
 “อํ คโต, ปุจฺฉิตฺติมํ วา ปจฺฉิตฺติมํ วา อุตฺตมํ วา
 ทักขิณํ วาติ, เหว ปุญฺโง ตํ วัจจํ กิณฺติ พฺยากเรยฺยาสิตฺติ

น อูเปติ โน โดตม, ยัลลิตี โด โน โดตม อัสสิ
 ติลมกัฏฐปาทาภี ปฏิจจ สกต, ตัลลิตี ปิยาทาเน อัมมัสสิ
 จ อนุปาหารา อนุหาโร นิพพุโต เถรว คัมภี คัจฉตติ.
 เหวเมว โข วัจจ เชน รุเปณ ตถาคคัม มัลลญาปยมาโน
 มัลลญาเปยยัง, ตัม รุเป ตถาคคัสส ปสีน อัจฉินันมุตา
 ตาลาวคัฏฐกัม อนุวัจจกัม อายคิ อนุปัทธัมมา; รุปลชาวิมุตโต
 โข วัจจ ตถาคโต คัมภีโร อัมมปเมยโย ทูบัพริโยจาไฟท์.
 เสนยดาบี มหาสมุทโต อุมมัสสิคิ น อูเปติ, น อุมมัสสิคิ
 น อูเปติ, อุมมัสสิคิ จ น จ อุมมัสสิคิ น อูเปติ, เหว
 อุมมัสสิคิ น น อุมมัสสิคิ น อูเปติ, ยาย เวหนาย
 ตถาคคัม มัลลญาปยมาโน มัลลญาเปยยัง, ตา เวหนา ตถาคคัสส
 ปสีนา อัจฉินันมุตา ตาลาวคัฏฐกา อนุวัจจกา อายคิ
 อนุปัทธัมมา; เวหนาสชาวิมุตโต โข วัจจ ตถาคโต
 คัมภีโร อัมมปเมยโย ทูบัพริโยจาไฟท์. เสนยดาบี มหาสมุทโต
 อุมมัสสิคิ น อูเปติ, น อุมมัสสิคิ น อูเปติ,
 อุมมัสสิคิ จ น จ อุมมัสสิคิ น อูเปติ, เหว อุมมัสสิคิ
 น น อุมมัสสิคิ น อูเปติ. ยาย สัมมณาย ตถาคคัม
 มัลลญาปยมาโน มัลลญาเปยยัง, ตา สัมมณา ตถาคคัสส
 ปสีนา อัจฉินันมุตา ตาลาวคัฏฐกา อนุวัจจกา อายคิ
 อนุปัทธัมมา; เวหนาสชาวิมุตโต โข วัจจ ตถาคโต

๑๑ อภิเษก มหา... ตั้สส์ อนิรุทธา สาขาลาถ
... เมล็ด ปลูกไชยชัย โส
อปรน สมณ อปตตสาขาลาถ อปตตชยชัยปฏิกโก
อปตตเมล็ดโก สุตธธ สาธ ปฏิกจิจิโต, เหวเมว โกโต
โคตมได้ ปาจารย์ อปตตสาขาลาถ อปตตชยชัยปฏิกโก
อปตตเมล็ดโก สุตธธ สาธ ปฏิกจิจิโต. อภิธกัณท์โก โก โคตม.
อภิธกัณท์โก โก โคตม. เสยบถาณิ ...
๑๒ อุกฤษไชยชัย, ปฏิกจิจิโต ๑๓ จิวิชัย. ...
อากิไชยชัย, อันธการเว ๑๔ เหวชัยไชทอ อารชัย “จักจุมย์โต
อุปวิ ทชัยชัยติ, เหวเมว โกตา โคตมเม อเนกปริยาเนน
... จักจามิ ชัยชัยชัย
...
...

เรื่องพระยาพิชัยดาบหัก ตอน พระยาพิชัยดาบหัก

เรื่องพระยาพิชัยดาบหัก มหาวิชัยโคตมโคตม

๑๕ ... สุต. ... ๑๖ ... ๑๗ ... ๑๘ ... ๑๙ ...
๒๐ ... ๒๑ ... ๒๒ ... ๒๓ ... ๒๔ ...
๒๕ ... ๒๖ ... ๒๗ ... ๒๘ ... ๒๙ ...
๓๐ ... ๓๑ ... ๓๒ ... ๓๓ ... ๓๔ ...

สัมไม; สัมไมทนิย์ กอ สวรรณีย์ วิศิสาเรศวา เอมมี
 นิสีทิ. เอมมีนั นิสินโน โข วัจจโคทโต ปุริพาพานโด
 ภาวโรตเ อตทโว “ตัมพัตตาหิ โภคา โคตเมน สหคณิ.
 ตาธ เม ภว โคตโม สขิตฺตเณ กุสลากุสล เณ. สขิต.
 สขิตฺตเณ โข เณ อโ วิจิ อสุลา. เณ. สขิต.
 วิทฺทเณ. โข เณ อโ วิจิ อสุลา. เณ. สขิต. ยี
 เณ. อโ วิจิ อสุลา. เณ. สขิต. ต
 อสุลา. สขิต. เณ. สขิต. เณ. สขิต. โข
 วัจจโคทโต ปุริพาพานโด. เณ. สขิต. เณ. สขิต. เณ. สขิต.
 อตทโว “โลโก โข. วจจ อสุลา, อโโล โข วัจจ
 กุสล, โทโส โข วัจจ อสุลา, อโโส โข วัจจ กุสล.
 โมโร โข วัจจ อสุลา, อโโร โข วัจจ กุสล. อโ โข
 วัจจ อิม คโย อัมมา อสุลา, คโย อัมมา อสุลา.
 ปาณานิปาโต โข วัจจ อสุลา, ปาณานิปาตา เณ. สขิต. กุสล.
 อทินฺนาทาน โข วัจจ อสุลา, อทินฺนาทานา เณ. สขิต. กุสล.
 กาเมสิจฺจาทโร โข วัจจ อสุลา, กาเมสิจฺจาทา เณ. สขิต. กุสล.
 อสุลา. อสุลา. วา. โข วัจจ อสุลา, อสุลา. วา. เณ. สขิต.
 อสุลา. อสุลา. วา. โข วัจจ อสุลา, อสุลา. วา. เณ. สขิต.
 กุสล. สัมมัมปลาโป โข วัจจ อสุลา, สัมมัมปลาปา เณ. สขิต.
 อสุลา. อสุลา. โข วัจจ อสุลา, อสุลา. เณ. สขิต.

ติฏฐันตฺตํ ภิกฺขุณีโย, ติฏฐันตฺตํ อุนาสกา จิหิ โอทาตฺตนา
 สหฺมณฺเณจารินิโย, ติฏฐันตฺตํ อุนาสกา จิหิ โอทาตฺตนา กามโกติโน.
 นํถํ ปณฺ โภโกโต โภกมํสํ เอกุปาสิกานํ สวิกา จิหิ
 โอทาตฺตนา สหฺมณฺเณจารินิโย นํถํ ปณฺ โภโกโต โภกมํสํ
 ปริกฺขยา โอปปาติกานํ คตฺตปริทฺตพณินิ นวตฺตวาทกถา
 ตํถมา โลกาทิ. น โข วจัน เณรํ เณรํ สหฺมณฺเณ จิตฺตนิ
 น คิตฺติ สตานิ, น จิตฺตนิ สตานิ, น นํถํ สตานิ, ธน โข ภิกฺขุโย
 ว, ยา อุนาสกา มม สวิกา จิหิ โอทาตฺตนา สหฺมณฺเณจารินิโย
 นํถํ ปณฺ โภโกโต โภกมํสํ ปริกฺขยา โอปปาติกานํ
 คตฺตปริทฺตพณินิโย นวตฺตวาทกถา ตํถมา โลกาทิ. ติฏฐันตฺตํ
 ภวํ โคตโม, ติฏฐันตฺตํ ภิกฺขุ, ติฏฐันตฺตํ ภิกฺขุณีโย, ติฏฐันตฺตํ
 อุนาสกา จิหิ โอทาตฺตนา สหฺมณฺเณจารินิโย, ติฏฐันตฺตํ อุนาสกา
 จิหิ โอทาตฺตนา กามโกติโน, ติฏฐันตฺตํ อุนาสกา จิหิ
 โอทาตฺตนา สหฺมณฺเณจารินิโย. นํถํ ปณฺ โภโกโต โภกมํสํ
 เอกุปาสิกานํ สวิกา จิหิ โอทาตฺตนา กามโกตินิ สาธณก
 โอทาตฺตนา จิตฺตปริทฺตพณินิ โภกมํสํ เณรํ เณรํ สหฺมณฺเณ
 นํถํ ปณฺ โภโกโต โภกมํสํ. น โข วจัน เณรํ เณรํ สหฺมณฺเณ
 น นํถํ สตานิ, น คิตฺติ สตานิ, น จิตฺตนิ สตานิ, น นํถํ สตานิ,
 ธน โข ภิกฺขุโย, ยา อุนาสกา มม สวิกา จิหิ โอทาตฺตนา

กามโกคินีโย สาสนกร อวาทปติกร ตินฺนวิจิทิจฺจา วิตทกถิกา
 เวสารัชชูปัตตทา อปรบัจฺจา สัตถุ สาสเน วิหรนฺตีติ. สเจ
 ทิ โภ โคตม อิมํ ธมฺมํ ภวํ เยว โคตโม อารธโก อภวิสฺส,
 โน จ โข ภิกฺขุ อารธกา อภวิสฺส, เอวมิทํ พหฺมจฺริยํ อปริปุรํ
 อภวิสฺส เตนังเคน; ยถฺมา จ โข โภ โคตม อิมํ ธมฺมํ
 ภวณฺเจะว โคตโม อารธโก, ภิกฺขุ จ อารธกา, เอวมิทํ
 พหฺมจฺริยํ ปริปุรํ เตนังเคน. สเจ ทิ โภ โคตม อิมํ ธมฺมํ ภวณฺเจะว
 โคตโม อารธโก อภวิสฺส, ภิกฺขุ จ อารธกา อภวิสฺส, โน จ
 โข ภิกฺขุณีโย อารธิกา อภวิสฺส, เอวมิทํ พหฺมจฺริยํ อปริปุรํ
 อภวิสฺส เตนังเคน; ยถฺมา จ โข โภ โคตม อิมํ ธมฺมํ
 ภวณฺเจะว โคตโม อารธโก, ภิกฺขุ จ อารธกา, ภิกฺขุณีโย จ
 อารธิกา, เอวมิทํ พหฺมจฺริยํ ปริปุรํ เตนังเคน. สเจ ทิ โภ
 โคตม อิมํ ธมฺมํ ภวณฺเจะว โคตโม อารธโก อภวิสฺส, ภิกฺขุ
 จ อารธกา อภวิสฺส, ภิกฺขุณีโย จ อารธิกา อภวิสฺส, โน จ
 โข อปาสกา วิจิ โอทาตวสนา สพหฺมจฺริโน อารธกา
 อภวิสฺส, เอวมิทํ พหฺมจฺริยํ อปริปุรํ อภวิสฺส เตนังเคน; ยถฺมา
 จ โข โภ โคตม อิมํ ธมฺมํ ภวณฺเจะว โคตโม อารธโก ภิกฺขุ
 จ อารธกา, ภิกฺขุณีโย จ อารธิกา, อปาสกา จ คิหิ โอทาตวสนา
 สพหฺมจฺริโน อารธกา เอวมิทํ พหฺมจฺริยํ ปริปุรํ เตนังเคน. สเจ
 ทิ โภ โคตม อิมํ ธมฺมํ ภวณฺเจะว โคตโม อารธโก

อภิวัสส, ภิกขุ จ อภารกกา อภิวัสสสุ, ภิกขุณีโย จ อภาริกา
 อภิวัสสสุ, อุปาสกา จ คีหิ โอทาตวสนา สหัมจาริโน อภารกกา
 อภิวัสสสุ, โน จ โข อุปาสกา คีหิ โอทาตวสนา กามภคิโน
 อภารกกา อภิวัสสุ, เขมิท สหัมจาริยัม ปริปุรุ อภิวัสส เตนังเคน;
 ยัสมา จ โข โภ โคตม อิมัม อัมมัม ภวัณเจะ โคตโม อภารโก,
 ภิกขุ จ อภารกกา, ภิกขุณีโย จ อภาริกา, อุปาสกา จ คีหิ
 โอทาตวสนา สหัมจาริโน อภารกกา, อุปาสกา จ คีหิ โอทาตวสนา
 กามภคิโน อภารกกา, เขมิท สหัมจาริยัม ปริปุรุ เตนังเคน. สเจ
 หิ โภ โคตม อิมัม อัมมัม ภวัณเจะ โคตโม อภารโก อภิวัสส,
 ภิกขุ จ อภารกกา อภิวัสสสุ, ภิกขุณีโย จ อภาริกา อภิวัสสสุ,
 อุปาสกา จ คีหิ โอทาตวสนา สหัมจาริโน อภารกกา
 อภิวัสสสุ, อุปาสกา จ คีหิ โอทาตวสนา กามภคิโน อภารกกา
 อภิวัสสสุ, โน จ โข อุปาสกา คีหิ โอทาตวสนา สหัมจาริณีโย
 อภาริกา อภิวัสสุ, เขมิท สหัมจาริยัม ปริปุรุ อภิวัสส เตนังเคน;
 ยัสมา จ โข โภ โคตม อิมัม อัมมัม ภวัณเจะ โคตโม
 อภารโก, ภิกขุ จ อภารกกา, ภิกขุณีโย จ อภาริกา, อุปาสกา
 จ คีหิ โอทาตวสนา สหัมจาริโน อภารกกา, อุปาสกา จ คีหิ
 โอทาตวสนา กามภคิโน อภารกกา, อุปาสกา จ คีหิ โอทาตวสนา
 สหัมจาริณีโย อภาริกา, เขมิท สหัมจาริยัม ปริปุรุ เตนังเคน.
 สเจ หิ โภ โคตม อิมัม อัมมัม ภวัณเจะ โคตโม อภารโก อภิวัสส,

ภิกขุ ๑ อารธกา อภิวสัสสุ, ภิกขุณีโย ๑ อารธิกา อภิวสัสสุ,
 อปาสกา ๑ คีฬิ โอทาตวสนา สัพพหิมจาริโน อารธกา อภิวสัสสุ,
 อปาสกา ๑ คีฬิ โอทาตวสนา กามโกสิโน อารธกา อภิวสัสสุ,
 อปาสกา ๑ คีฬิ โอทาตวสนา สัพพหิมจาริณีโย อารธิกา อภิวสัสสุ โน
 ๑ โข อปาสกา คีฬิ โอทาตวสนา กามโกสิณีโย อารธิกา
 อภิวสัสสุ, เอมิถํ พหุจวิธํ อปริปุรํ อภิวสัส เตนังเสน; ยัสมา
 ๑ โข โภ โคตม อิมํ ธัมมํ ภวันโจว โคตโม อารธโก, ภิกขุ ๑
 อารธกา, ภิกขุณีโย ๑ อารธิกา, อปาสกา ๑ คีฬิ โอทาตวสนา
 สัพพหิมจาริโน อารธกา, อปาสกา ๑ คีฬิ โอทาตวสนา กามโกสิโน
 อารธกา, อปาสกา ๑ คีฬิ โอทาตวสนา สัพพหิมจาริณีโย อารธิกา,
 อปาสกา ๑ คีฬิ โอทาตวสนา กามโกสิณีโย อารธิกา, เอมิถํ
 พหุจวิธํ อปริปุรํ เตนังเสน. เสยฺยถาปิ โภ โคตม คังสา เถ
 สมุทฺทนิมฺมา สมุทฺทโปตมา สมุทฺทปัพฺภาว สมุทฺทํ อาหํจ
 ติฏฺฐจติ, เอมเมวามํ โภโค โคตมัสส ปริสา สจฺจัญฺจปัพฺพชฺชา
 นิพฺพานนิมฺมา นิพฺพานโปตมา นิพฺพานปัพฺภาว นิพฺพานํ อาหํจ
 ติฏฺฐจติ. อภิกกัณฺโถ โภ โคตม, อภิกกัณฺโถ โภ โคตม. เสยฺยถาปิ
 นิคุชฺชิตํ วา อุกุกฺขเชยฺย, ปฏฺฐิจฺฉินฺนํ วา วิวเรยฺย, มุฬฺหัสสํ วา
 มัคคํ อาจิกฺกเชยฺย, อन्नํคาวา วา เกลปฺยชฺโชตํ ชาเรยฺย
 “ จักขุมนฺโต รูปานิ ทักฺขณฺติตฺติ, เอมเมวํ โภคา โคตเมน
 อเนกปริยาเขน ธัมโม ปภาติโต; เอสาหํ ภวันฺตีํ โคตมํ สรณํ

โส ตวั วัจฉิ ยาวเทว อากังขิสฺสตี, อนนทวิหิตํ สิตํ อธิวั
 มัจจุญญเวยฺย, เอโกปิ หุตฺวา พหุสาปิ อัสสํ, พหุสาปิ
 หุตฺวา เอโก อัสสํ, อวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทํ ติโรปการํ
 ติโรปพัฑฺฒํ อสฺสชมาโน คัจฉะยฺย, เสยฺยถาปิ อากาเส. ปจวิยํ
 มํ อุมมุชฺชนิมมุชฺชํ กเรยฺย, เสยฺยถาปิ อุตฺเท. อุตฺเทม
 อภิรัชชมาเน คัจฉะยฺย, เสยฺยถาปิ ปจวิยํ. อากาเสปิ บัลลลังเกน
 ลังกเมยฺย, เสยฺยถาปิ ปักขิ สกฺกโณ. อิมะมํ จันติมสุริเย
 เอรํ มหิตํ อเก เอรํ มหานุภาเว ปาณินา ปริมเสยฺย ปริมชฺชะยฺย,
 ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน ลวักเคยฺย นํ ติ. ตตฺถ ตเตว
 ลักขิตัพฺพตํ ปาปุนิสฺสตี, สติ สติ อายตเน. โส ตวั วัจฉิ ยาวเทว
 อากังขิสฺสตี, วิคฺคหะย โสธาคฺคชา วิคฺคหะย อติกัณฺธมานุสสากา
 อุกโก ลักทเท สุนะยฺย, เสยฺยถิทํ? ทิพฺเพ จ มานุสสเก จ, เย
 กุเว ลันตฺติเกจาติ. ตตฺถ ตเตว ลักขิตัพฺพตํ ปาปุนิสฺสตี,
 สติ สติ อายตเน. โส ตวั วัจฉิ ยาวเทว อากังขิสฺสตี, ปรสฺสตันนํ
 ปรปฺปคฺคลันนํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชาเนยฺย, สวาคํ วา จิตฺตํ
 “สวาคํ จิตฺตํ ปชาเนยฺย, วิตฺราคํ วา จิตฺตํ” “วิตฺราคํ จิตฺตํ
 ปชาเนยฺย สโทลํ วา จิตฺตํ” “สโทลํ จิตฺตํ ปชาเนยฺย,
 วิตโทลํ วา จิตฺตํ” “วิตโทลํ จิตฺตํ ปชาเนยฺย. สโมหํ วา
 จิตฺตํ” “สโมหํ จิตฺตํ ปชาเนยฺย, วิตโมหํ วา จิตฺตํ
 วิตโมหํ จิตฺตํ ปชาเนยฺย. ลักขิตํ วา จิตฺตํ” “ลักขิตํ

จิตตัญติ ปชาเนยฺย, จิตฺตํ วา จิตฺตํ “ จิตฺตํ จิตฺตัญติ ปชาเนยฺย.
 มหัคคิตฺตํ วา จิตฺตํ “ มหัคคิตฺตํ จิตฺตัญติ ปชาเนยฺย, อมหัคคิตฺตํ วา
 จิตฺตํ “ อมหัคคิตฺตํ จิตฺตัญติ ปชาเนยฺย. สอฺตุตฺตํ วา จิตฺตํ
 “ สอฺตุตฺตํ จิตฺตัญติ ปชาเนยฺย, อนฺตุตฺตํ วา จิตฺตํ “ อนฺตุตฺตํ
 จิตฺตัญติ ปชาเนยฺย. สสมาหิตํ วา จิตฺตํ “ สสมาหิตํ จิตฺตัญติ
 ปชาเนยฺย, อสสมาหิตํ วา จิตฺตํ “ อสสมาหิตํ จิตฺตัญติ ปชาเนยฺย.
 วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ “ วิมุตฺตํ จิตฺตัญติ ปชาเนยฺย, อวิมุตฺตํ วา
 จิตฺตํ “ อวิมุตฺตํ จิตฺตัญติ ปชาเนยฺย. ตตฺถ ตตฺถ สกฺกชิตฺตํ
 ปาปุณฺณํ สติ สติ อายตเน. โส ตตฺถ วัจฺจํ ยาวเทว
 อารยชิตฺตํ, อเนกชิตฺตํ ปุทฺเทพินวาทํ, อนุสฺสเรยฺย, เสยฺยธิกข
 เอยฺย ชาตี, เอยฺย ชาตีโย ติสฺสโย ชาตีโย จตฺสโย ชาตีโย
 มยฺยโย ชาตีโย, ทสโย ชาตีโย วิสฺสมโย ติสฺสมโย ชาตีโย
 จตฺตทิสฺสมโย ชาตีโย มยฺยชาตีโย, ชาตีสตฺมโย ชาตีสทฺสสมโย
 ชาตีสทฺสทฺสสมโย, อเนกชิตฺตํ วิวัฏฺฐกชิตฺตํ, อเนกชิตฺตํ วิวัฏฺฐกชิตฺตํ
 อเนกชิตฺตํ วิวัฏฺฐกชิตฺตํ “ อเนกชิตฺตํ เอยฺยโม เอยฺยโคตโต
 เอยฺยโม เอยฺยมหาโม เอยฺยชุกฺกชิตฺตํ, เอยฺยชุกฺกชิตฺตํ,
 โส ตโต จโต อมุตฺตํ อุตฺตํ. ตตฺถาปาสํ “ เอยฺยโม เอยฺยโคตโต
 เอยฺยโม เอยฺยมหาโม เอยฺยชุกฺกชิตฺตํ, เอยฺยชุกฺกชิตฺตํ,
 โส ตโต จโต อมุตฺตํ อมุตฺตํ. อติ สาการํ สอฺตุตฺตํ
 อเนกชิตฺตํ ปุทฺเทพินวาทํ, อนุสฺสเรยฺย. ตตฺถ ตตฺถ สกฺกชิตฺตํ

ปาปุนิสสลิ, สติ สติ อายตเน. โส คัม วัจจัน ยาวเทว อากังขิสสลิ,
 ทิพเพน จักขุณา วิสุทเธน อติกัณ्हิตมานุสเณ, สัตเต ปัสสเณ
 จมาเน อุปัชฌายาเน หิเน ปณิเต สุวณเณ ทุพพณเณ สุตเต
 ทุคคเต ยถากัมมูปเค สัตเต ปชาเนยัม “อิเม วุต โภณโต
 สัตตา กายทุจจเรเน สมนัณาคตา วจิตุจจเรเน สมนัณาคตา
 นโนทุจจเรเน สมนัณาคตา อริยานัม อูปวาทกา มิจฉาทิฏฐิจิกา
 มิจฉาทิฏฐิจิกัมมสมาทานา, เต กายัสส เกทา ปรมัม มรณา
 อปายัม ทุคคัม วินิปาคัม นิรยัม อูปันนนา; อิเม วา ปน โภณโต สัตตา
 สมนัณาคตา สมนัณาคตา วจิตุจจเรเน สมนัณาคตา
 สมนัณาคตา อริยานัม อูปวาทกา สมนัณาคตา สมนัณาคตา
 สมนัณาคตา เต กายัสส เกทา ปรมัม มรณา สุตติ สัตติ โลกัม
 อูปันนนา. อิติ ทิพเพน จักขุณา วิสุทเธน อติกัณ्हิตมานุสเณ,
 สัตเต ปัสสเณ จมาเน อุปัชฌายาเน หิเน ปณิเต สุวณเณ
 ทุพพณเณ สุตเต ทุคคเต ยถากัมมูปเค สัตเต ปชาเนยัม. ตัตถ
 ตัตถ ตัตถ สักกิชัพพะ ปาปุนิสสลิ, สติ สติ อายตเน. โส
 คัม วัจจัน ยาวเทว อากังขิสสลิ อาสวานัม ขยา อนาสว
 เจโตวิมุตติ ปณินาวิมุตติ ทิฏฐิเจว อัมเม ตยัม อภินญา
 สักกิชัพพะ อูปัสสมัชช วิหเรยัม. ตัตถ ตัตถ สักกิชัพพะ
 ปาปุนิสสลิ, สติ สติ อายตเน. อถ โข อายัสมา วัจจันโคธโต
 ภาวโต ภาวโต อภินาวิมุตติ อูปโมทิตวา อุกกัณณาสมา ภาวโต

อภิวาเทตฺวา ปทักขิณํ กัตถวา มัคคกามิ. อถ โข อายัสฺมา
 วัจจโคตฺโต เอโก รูปกฺขฺโง อัสสํปมฺมํโต ธาตบํ ปติตฺตํโต
 วิหรณฺโต, นจิรํเสว ยัสสํตฺตํทบ กุลปฺปิตฺตา สัมมํเถว อธารัสฺมา
 อนคาริยํ บัพฺพชฺฌนฺติ; ตถนุคฺคํ พหฺมมจฺริยํปิโยสานํ ทิฏฺฐํจฺว
 มํมเม สยํ อภินฺวา สจฺฉนิกฺกฺวา อุลลภมฺมชฺช วิหาสิ; “ ชินา
 ชาติ, วุสฺสิตํ พหฺมมจฺริยํ, กถํ กณฺณิยํ, นาปรํ อิตถํตฺตํยาตติ
 อทฺถกัณฺโณวาลิ. อัสสํนตโร โข ปณายัสฺมา วัจจโคตฺโต อรหํ
 อโหสิ. เตน โข ปณ สวเบณ สัมมํทฺเถว ภิกฺขุ ภควันตํ คัสสํนายน
 คจฺฉนฺนํติ. อทฺถสฺวา โข อายัสฺมา วัจจโคตฺโต เต ภิกฺขุ ญฺวโตว
 ศจฺฉนฺนํเต, ทิสฺวาน เยน เต ภิกฺขุ, เตยนฺตํกมฺมิ; อุลลภกมิตฺวา
 เต ภิกฺขุ เอตทโวจ “ หนฺนํ กถํ ปณ ตุมฺเหห อายัสฺมณฺโต
 คจฺฉนฺนาติ. ภควันตํ โข มยํ อวฺสุโส ทสฺสํนายน คจฺฉนฺนาติ.
 เตนหายัสฺมณฺโต มม วจเนน ภควโต ปาเท สิวสา วันทถ
 “ วัจจโคตฺโต กณฺเถ ภิกฺขุ ภควโต ปาเท สิวสา วันทติ,
 เขวณฺจ วเทติ “ ปริจิจฺฉโน เม ภควา ปริจิจฺฉโน เม สุกฺโคติ.
 “ เขวมาวฺสุโสสิ โข เต ภิกฺขุ อายัสฺมโต วัจจโคตฺตํทสฺส มจฺฉจฺจ สฺโสสุ.
 อถ โข เต ภิกฺขุ, เยน ภควา เตยนฺตํกมฺมิ; อุลลภกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เขมณฺนํตํ นิสีทิสฺสุ. เขมณฺนํตํ นิสินฺนา โข เต
 ภิกฺขุ ภควันตํ เอตทโวจ “ อายัสฺมา กณฺเถ วัจจโคตฺโต ภควโต

ปาเท สิริสา วันทติ, เฮอร์จ วเทติ “ปริจิณโณ เม ภควา
 ปริจิณโณ เม สุกโขมิ. ปุณฺหา เม ภิกฺขเว วัจฺจโคตฺโต ภิกฺขุ,
 เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตฺโต “เควริชฺโช วัจฺจโคตฺโต ภิกฺขุ,
 มหิทธิโก มหานุภาโวติ. เทวตาสึ เม เขตมัตถํ อโรเจสุ
 “เควริชฺโช กัมมเก วัจฺจโคตฺโต ภิกฺขุ, มหิทธิโก มหานุภาโวติ.
 อิทมโวจ ภควา. อตฺถมมา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินันฺทุนฺติ.
 มหาวัจจโคตฺตสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ตติยํ.

มัชฌิมปัณณาสกเก ที่ชนบทสุตฺตํ.

เอวํ เม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเเท วิहरติ คิञ्ฌกญฺเฐ
 สุกกรณาย. อถ โข ที่ชนบท ปริพฺพาชโก, เยน ภควา เตนุปลังกมิ,
 อุลปลังกมิตฺวา ภควตา สัตฺธิ สัมโมทิต. สัมโมทนียํ กถํ สารานียํ
 วิทิสาวเรตฺวา เอกมฺนัตถํ อัญฺจาสิต. เอกมฺนัตถํ จิตฺโต โข ที่ชนบท
 ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอกมโวจ “อหฺมึทึ โภ โคตม เอวาทึ
 เอวทึญฺจิ “สัพฺพํ เม น ชมตฺติ. ยายี โข เต เอสา
 อคฺคิเวสฺสณํ ทึญฺจิ “สัพฺพํ เม น ชมตฺติ, เอสายี เต ทึญฺจิ
 นชมตฺติ. เอสา เจ เม โภ โคตม ทึญฺจิ ชเมยฺย, ตํ ปัสส
 ตาทิสเมว, ตํ ปัสส ตาทิสเมวาทิ. อโห โข เต อคฺคิเวสฺสณ
 พยุหิ ภควา โทณฺณิ, เย เอวเมทฺสุ “ตํ ปัสส ตาทิสเมว,
 ตํ ปัสส ตาทิสเมวาทิ. เต เมโวจ ทึญฺจิ นกัปปชานฺติ อลฺลภณฺจ

ทิกฺขัง อุกาทยันฺติ. อโศ โข เต อคฺคิเวสฺสณฺ ตนฺนํ ตนฺตรวา
 โฉกฺกํ, เป เขวมาหํสุ “ ตํ มุสฺสํ ตาภิสฺสเมว, ตํ มุสฺสํ ตาภิสฺสเมวาทิ;
 เต ตถาจิเว ทิกฺขัง ปชนฺตีติ อญฺญาญํ ทิกฺขัง น อุกาทยันฺติ.
 สันฺติ อคฺคิเวสฺสณฺ เขเก สมนพฺรหฺมณฺนา เอวํวาทีโน เอวํทิกฺขังจิโน
 “ สัพฺพํ เม ขมตฺติ. สันฺติ อคฺคิเวสฺสณฺ เขเก
 สมนพฺรหฺมณฺนา เอวํวาทีโน เอวํทิกฺขังจิโน “ สัพฺพํ เม น ขมตฺติ.
 สันฺติ อคฺคิเวสฺสณฺ เขเก สมนพฺรหฺมณฺนา เอวํวาทีโน
 เอวํทิกฺขังจิโน “ เอกัจจํ เม ขมติ, เอกัจจํ เม น ขมตฺติ. ตตฺร
 อคฺคิเวสฺสณฺ เป เต สมนพฺรหฺมณฺนา เอวํวาทีโน เอวํทิกฺขังจิโน
 “ สัพฺพํ เม ขมตฺติ, เตสฺมยํ ทิกฺขัง จิ สวาคาย สันฺติเก สโยคาย
 สันฺติเก อนินฺนํทนาย สันฺติเก อญฺญาญํทนาย สันฺติเก อุกาทนาย
 สันฺติเกติ. ตตฺร อคฺคิเวสฺสณฺ เป เต สมนพฺรหฺมณฺนา เอวํวาทีโน
 เอวํทิกฺขังจิโน “ สัพฺพํ เม น ขมตฺติ, เตสฺมยํ ทิกฺขัง จิ สวาคาย
 สันฺติเก สโยคาย สันฺติเก อนินฺนํทนาย สันฺติเก อญฺญาญํทนาย
 สันฺติเก อุกาทนาย สันฺติเกติ. เอวํ วุคฺชเต ที่ชนบท ปุริสฺสวาทโก
 ภควันฺตํ เอตทโวจ “ อุกกํเสติ เม ภวํ โคตโม ทิกฺขัง จิตฺตํ,
 สมฺภูกกํเสติ เม ภวํ โคตโม ทิกฺขัง จิตฺตํ. ตตฺร อคฺคิเวสฺสณฺ
 เป เต สมนพฺรหฺมณฺนา เอวํวาทีโน เอวํทิกฺขังจิโน “ เอกัจจํ
 เม ขมติ, เอกัจจํ เม น ขมตฺติ, ยา ทิ เตสํ ขมติ, สายํ
 ทิกฺขัง จิ สวาคาย สันฺติเก สโยคาย สันฺติเก อนินฺนํทนาย สันฺติเก

อัสสโนสาณาย สันตติเก อูปาทานาย สันตติเก. ยา หิ เศลํ น
 ขมติ, สาณํ ทิฏฺฐิจิ อสสาราย สันตติเก อสสโยคาย สันตติเก
 อนภินันฺทนาย สันตติเก อนัสสโนสาณาย สันตติเก อนูปาทานาย
 สันตติเก. ตตฺถ อคฺคิเวสฺสณ เป เต สมณพฺรหฺมณา เอววาทีโน
 เอวาทิฏฺฐิจิโน “สัพฺพํ เม ขมตฺติ; ตตฺถ วิณฺญํ ปุริโส อิติ
 ปฏฺฐิธฺยํจิกฺขติ “ยา โข เม อญํ ทิฏฺฐิจิ “สัพฺพํ เม ขมตฺติ,
 อิมํลเญ อหํ ทิฏฺฐิจิ ทามสา ปรามัสฺสํ อภินิวิสฺสํ โวหเรยฺย
 “อิทเมว สจฺจํ โมขมัลลวณฺณํติ ทวีติ เม อสฺส วิคฺคโห, โยจาย
 สมโนวา พฺรหฺมโน วา เอววาที เอวาทิฏฺฐิจิ “สัพฺพํ เม น
 ขมตฺติ, โย จาย สมโน วา พฺรหฺมโน วา เอววาที เอวาทิฏฺฐิจิ
 “เอกัจฺจ เม ขมติ, เอกัจฺจ เม น ขมตฺติ, อิมेหิ เม อสฺส
 ทวีติ วิคฺคโห. อิติ วิคฺค.ห สติ วิวาโต, วิวาเท สติ วิมาโต,
 วิมาเต สติ วิเหสา. อิติ โส วิคฺคหฺนํจ วิวาทฺนํจ วิมาตฺนํจ
 วิเหสฺสํจ อหํ น อปฺปิยสฺสํลเญ ทวํวา ทิฏฺฐิจิ ปชฺชติ อลฺลวณฺจ
 ทิฏฺฐิจิ น อูปาทิยติ; เอวเมตาสํ ทิฏฺฐิจินํ ปทานํ โหติ,
 เอวเมตาสํ ทิฏฺฐิจินํ ปฏฺฐนิสฺสํโค โหติ. ตตฺถ อคฺคิเวสฺสณ
 เป เต สมณพฺรหฺมณา เอววาทีโน เอวาทิฏฺฐิจิโน “สัพฺพํ เม
 น ขมตฺติ. ตตฺถ วิณฺญํ ปุริโส อิติ ปฏฺฐิธฺยํจิกฺขติ “ยา โข เม
 อญํ ทิฏฺฐิจิ “สัพฺพํ เม น ขมตฺติ, อิมํลเญ อหํ ทิฏฺฐิจิ ทามสา
 ปรามัสฺสํ อภินิวิสฺสํ โวหเรยฺย “อิทเมว สจฺจํ โมขมัลลวณฺณํติ,

ทวิติ เม อัสส วิคคโต, โย จาย สมโน วา พราหฺมโน วา
 เอวาทิ เอวาทิฏฺฐิจิ “ สัพฺพ เม น ชมตฺติ, โย จาย
 สมโน วา พราหฺมโน วา เอวาทิ เอวาทิฏฺฐิจิ “ เอกัจจ เม
 ชมตฺติ, เอกัจจ เม น ชมตฺติ, อิมหิ เม ทวิติ อัสส วิคคโต.
 อิติ วิคคเห สติ วิวาโต, วิวาเท สติ วิวาโต, วิวาเต สติ
 วิเวสา, อิติ โส วิคคหณฺจ วิวาทณฺจ วิวาทณฺจ วิเวสณฺจ อตฺตนิ
 สัมบัลลมาโน ตณฺเฏว ทิฏฺฐิจิ ปชทฺติ อับบํบํจ ทิฏฺฐิจิ น
 อูปาทิยติ, เอวเมตาสํ ทิฏฺฐิจินํ ปหานํ โททฺติ, เอวเมตาสํ ทิฏฺฐิจินํ
 ปฏฺฐินิสฺสัลโลโค โททฺติ. ทฺธีร อตฺตนิเวสฺสน เป เต สมณพราหฺมณา
 เอวาทินอ เอวาทิฏฺฐิจินอ “ เอกัจจ เม ชมตฺติ, เอกัจจ เม
 น ชมตฺติ, ทฺธีร วิณฺญํ บุริโส อิติ ปฏฺฐิสฺสณฺจิกขติ “ ยา
 โช เม อญํ ทิฏฺฐิจิ “ เอกัจจ เม ชมตฺติ, เอกัจจ เม น ชมตฺติ,
 อิมันเญ อหํ ทิฏฺฐิจิ อามสา ปรามสฺส อภินิวิสฺส โวหเรยฺย
 “ อิทเมว สจฺจํ โมจมนันนํติ, ทวิติ เม อัสส วิคคโต. โย
 จาย สมโน วา พราหฺมโน วา เอวาทิ เอวาทิฏฺฐิจิ “ สัพฺพ
 เม ชมตฺติ, โย จาย สมโน วา พราหฺมโน วา เอวาทิ
 เอวาทิฏฺฐิจิ “ สัพฺพ เม น ชมตฺติ, อิมหิ เม อัสส ทวิติ
 วิคคโต อิติ วิคคเห สติ วิวาโต, วิวาเท สติ วิวาโต, วิวาเต
 สติ วิเวสา. อิติ โส วิคคหณฺจ วิวาทณฺจ วิวาทณฺจ วิเวสณฺจ
 อตฺตนิ สัมบัลลมาโน ตณฺเฏว ทิฏฺฐิจิ ปชทฺติ อับบํบํจ ทิฏฺฐิจิ น

อุปาภิกขิ, เอมเมตาส์ ทิฏฐิจีนิ ปทานิ โหติ, เอมเมตาส์ ทิฏฐิจีนิ
 ปฏินิสสัคโค โหติ. อัม โข ปน อัคคิเวสสัน กาโย รูปี
 ทาคุมมहाภูติโก มาทาเปตติกัมภโว โอนทกุมมาสุบัจโจ
 อนิจจังฆาเทนปมิมันนเกทนิทธรณมโม, อนิจจังโต ทุกขโต โรคโต
 คณฺหาโต สลฺลโต อมโต อาพาธโต ปฺรโต ปโลกโต สุลฺลโต
 อนัตตโต สมมุตฺตีสติทโท. ตัสสิม กายํ อนิจจังโต ทุกขโต
 โรคโต คณฺหาโต สลฺลโต อมโต อาพาธโต ปฺรโต ปโลกโต
 สุลฺลโต อนัตตโต สมมุตฺตีสโต, โย กายัสมิ กายณฺโหน
 กายลิเนโท กายมวฺยทา, สว ปโยคิ. ติสฺโส โข อิมา อัคคิเวสสัน
 เวทนา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. ยัสมิ
 อัคคิเวสสัน สมเย สุขํ เวทนํ เวเทติ, เนว ตัสมิ สมเย ทุกฺขํ
 เวทนํ เวเทติ น อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวเทติ, สุขํ เยว ตัสมิ
 สมเย เวทนํ เวเทติ. ยัสมิ อัคคิเวสสัน สเย ทุกฺขํ เวทนํ
 เวเทติ, เนว ตัสมิ สมเย สุขํ เวทนํ เวเทติ น อทุกฺขมสุขํ
 เวทนํ เวเทติ, ทุกฺขํ เยว ตัสมิ สมเย เวทนํ เวเทติ. ยัสมิ
 อัคคิเวสสัน อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวเทติ เนว ตัสมิ สมเย สุขํ
 เวทนํ เวเทติ น ทุกฺขํ เวทนํ เวเทติ อทุกฺขมสุขํ เยว ตัสมิ สมเย
 เวทนํ เวเทติ. สุขา อัคคิเวสสัน อนิจจา ลขฺสา ปฏิจจสมุปฺปันนํ
 อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ
 อนิจจา ลขฺสา ปฏิจจสมุปฺปันนํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ
 อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ อมมํ

นิโรธมมมา. อตถกัมมสฺส ขะ โข อตฺตวิเวกสฺส เวทนา อนิจฺจา ลมฺหา
 ปฏิจฺจสมุပ္ปันนา ขยมมมา วยมมมา วิราคมมมา นิโรธมมมา.
 เอวํ บัณฑิตํ อตฺตวิเวกสฺส สุตฺวา อริยสวากो สุขายะ เวทนาย นิพฺพินฺตติ,
 ทุกฺขายะ เวทนาย นิพฺพินฺตติ, อตฺถกัมมสุขายะ เวทนาย
 นิพฺพินฺตติ, นิพฺพิเนกํ วิรชชติ, วิราคํ วิมูจฺจติ, วิมุตฺตัสสํ
 วิมุตฺตมิตฺติ ญาณํ โหติ, ชินฺหา ชาตํ, วุสิตํ ธรรมมจฺริยํ, กถํ กรณียํ,
 นาปรํ อิตฺถกัทยายติ ปธานาติ. เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต โข อตฺตวิเวกสฺส
 ภิกฺขุ น เณจิ ลมฺหาติ น เณจิ วิวาทติ ยถา โข โลเก
 วุตฺตํ เตน วาหรติ อปรามสฺสํ. เตน โข ปณํ สมเยน อายัสฺมา
 สารีปุตฺโต ภควโต ปฏฺฐิจฺจํ นิสินฺโน ภควันตํ วิชยมาโน. อถ
 โข อายัสฺมาโต สารีปุตฺตัสสํ เขตฺตโหสิ “เตสํ เตสํ ภิกฺขวโน ภควา
 ธมฺมานํ อภินฺวา ปธานมาห, เตสํ เตสํ ภิกฺขวโน สุขโต ธมฺมานํ
 อภินฺวา ปฏฺฐินิสฺสัคคมาหาสิ. อภิกิรํ อายัสฺมาโต สารีปุตฺตัสสํ
 ปฏฺฐิสฺสจฺจิกฺขโต ออนุปาทาย ภาสเวหิ จิตฺตํ วิมูจฺจ. ทิฆนชัลล
 ปรีทิตฺวา จิตฺตํ วิมูจฺจ. อตฺถกัมมจฺจํ ออนุปาทาย “อภิกิรํ
 สมุทฺทยธมฺมํ สัพพันตํ นิโรธธมฺมํ” อถ โข ทิฆนชัลลปรีทิตฺวา
 ติฏฺฐธมฺมโม บัตตธมฺมโม วิทิตธมฺมโม ปรีโยคาหิธมฺมโม
 คินณณวิจิจฺจโต วิคตโกโก เวสวรัชชียัตฺโต อปรบฺบจโย
 สัตถุ สาสเน ภควันตํ เขตฺตโหสิ “อภิกิรํโก โภ โคตม,
 อภิกิรํโก โภ โคตม. เสยฺยถายี โภ โคตม นิรุชฺชิตํ

วา อุทฺถุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มุฬฺหิณฺสํ วา มคฺคํ
 ชาติกัชฺเชยฺย, อณฺเฑกาเร วา เกลบฺบชฺโชตํ ธาเรยฺย “ จักขุมนฺโต
 รูปานิ ทฺวักขณฺติสิ; เอวเมว โภคา โคตมณฺเฑ อเนกปริยาเยน ธมฺโม
 ปกาสติโต. เอสานํ ภควันฺตํ สรรณํ ศักฺขิณํ ธมฺมมฺเอยฺย ภิกฺขุสฺสวณฺเญ.
 อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ชาเรตุ ธมฺมชคฺคเค ปาณูปเต สรรณตฺตณฺติ.
 ทิชนนชฺชุดฺตํ นิฏฺฐิตํ จตุตฺตํ.

มาคคฺคินฺทียลฺลุตฺตํ.

เอวํ เม สุทฺ. เอกํ สมณํ ภควา กุรุตุ วิหริติ กัมมาสธมฺมํ นาม
 กุรุตุ นิคโม ภวทฺทวาชโคตคฺคัสส พฺรหฺมมณฺณสฺส ธคฺคยาคาเร จินนลฺลนฺตรเก.
 อถ โข ภควา ปุณฺณทนต์มณฺเฑ นิมาเสทฺวา มคฺคจิจฺจมาทนาย กัมมาสธมฺมํ
 ปณฺณทนาย ปาวีสี. กัมมาสธมฺมํ ปณฺณทนาย จิตฺตวา ปจฺฉินาถิตฺตํ
 ปณฺณทปาทปฏฺฐิตกฺคณฺโต, เยเน ยถฺยณฺทโร วณฺณลลํโต, เทนุปลงฺกมิ
 ทิวาวิทนาย. ตํ วณฺณลลํทํ ชยฺโงจาทเรทฺวา ยถฺยณฺทโรลลํมํ รุกฺขมุเต
 ทิวาวิทาวํ นิสีทิ. อถ โข มาคคฺคินฺทียโย* ปริพฺพทาชโก ชยฺยวิทาวํ
 ธนุจจณฺมมาโน ธนุจจณฺมาโน เยเน ภวทฺทวาชโคตคฺคัสส พฺรหฺมมณฺณสฺส
 ธคฺคยาคาเร. เทนุปลงฺกมิ ยถฺยณฺทา โข มาคคฺคินฺทียโย ปริพฺพทาชโก
 ภวทฺทวาชโคตคฺคัสส พฺรหฺมมณฺณสฺส ธคฺคยาคาเร จินนลฺลนฺตรกํ ทิสฺสวณฺ

* ส. ย. พ. มาคคฺคินฺทียโย.

การที่วาชโคตฺตัสส พฺรหฺมณัสส มาคณฺหิเยน ปรีฬฺพาทเณ สทฺธึ
 อิมํ กถาสลฺลาป. อถ โข ภควา สาขณฺโหสมํ ปฏฺฐิตฺถาพา
 วุฏฺฐิโต, เยน การที่วาชโคตฺตัสส พฺรหฺมณัสส ชคฺยาคารี,
 เตนุปลงฺกมิ; อุปฺปลงฺกมิทฺวา นิสิทฺธิ มฺเณวตฺเต ตินฺตณฺณเร. อถ โข
 การที่วาชโคตฺโต พฺรหฺมณเณ, เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ; อุปฺปลงฺกมิทฺวา
 ภควตา สทฺธึ สํโมทฺติ; สํโมทฺตนิยํ กถํ สํวณฺนํ วิตฺติสาเรทฺวา
 เขมณฺนตํ นิสิทฺธิ. เขมณฺนตํ นิสินฺนํ โข การที่วาชโคตฺตํ พฺรหฺมณฺ
 ภควา เขตฺทโวจ “อหุ ปน เต การที่วาช มาคณฺหิเยน ปรีฬฺพาทเณ
 สทฺธึ อิมํ เยว ตินฺตณฺณเรกํ อารพฺภํ โภจิ เทว กถาสลฺลาปติ.
 เหว วุฏฺฐเต การที่วาชโคตฺโต พฺรหฺมณเณ สวฺวิคฺโค โลมทฺวฺจฺจาทา
 ภควนฺตํ เขตฺทโวจ “เขตฺทเว โข ปน มยํ โภโต โคตมัสส
 ชาโรจฺจทุกามา, อถ จ ปน ภวํ โสทโม ชนฺนํชาตํ เยว อภฺกฺชาสีติ,^{*}
 ชยฺเณจฺจ ทิพฺภํ ภควโต การที่วาชโคตฺเตน พฺรหฺมณเณน สทฺธึ อํนฺตรากถา
 วิปฺปกฺกตา โหติ. ชย โข มาคณฺหิเยน ปรีฬฺพาทโก ชยฺวิहारํ
 ชนุจฺจกมาโม ชนุจฺจกมาโม, เยน การที่วาชโคตฺตัสส พฺรหฺมณัสส
 ชคฺยาคารี, เยน ภควา, เตนุปลงฺกมิ; อุปฺปลงฺกมิทฺวา ภควตา สทฺธึ
 สํโมทฺติ; สํโมทฺตนิยํ กถํ สํวณฺนํ วิตฺติสาเรทฺวา เขมณฺนตํ
 นิสิทฺธิ. เขมณฺนตํ นิสินฺนํ โข มาคณฺหิเยน ปรีฬฺพาทกํ ภควา
 เขตฺทโวจ “จกฺกฺขุ โข มาคณฺหิเยน รูปารามํ รูปเรตฺตํ รูปสํมมฺมุทิตํ,
 ตํ ตถาคตฺตัสส ทนฺนํ คุตฺตํ วักขิตํ สวฺวตฺ, ตสฺส จ สํวราย อมฺมํ

* ส. ๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒.

เทเสติ. อิทํนํ เต เอตํ มาคณฺหิย สันถาย ภาสิตํ “ กุณฺหาโน
 สมฺโน โคตโมติ. เอตเถว ปน เม โภ โคตม สันถาย ภาสิตํ
 “ กุณฺหาโน สมฺโน โคตโมติ. ตํ กิสฺส เหตุ? เอวํหิ โน สุตฺเต
 โอจฺจติ. โสคํ โข มาคณฺหิย สัทฺถารามํ ๆ เป ๆ ขานํ โข
 มาคณฺหิย คณฺหารามํ. ชิวหา โข มาคณฺหิย วสฺสารามํ วสฺสรา
 วสฺสํมุกฺกิตา, สฺวา ตถาคคฺคฺสํ หนฺนํตา คฺคฺคฺตา วักขิตา ลํวฺตา, ตัสสํ จ
 ลํวฺรา ย อัมมํ เทเสติ. อิทํนํ เต เอตํ โข มาคณฺหิย
 สันถาย ภาสิตํ “ กุณฺหาโน สมฺโน โคตโมติ. เอตเถว โข ปน
 เม โภ โคตม สันถาย ภาสิตํ “ กุณฺหาโน สมฺโน โคตโมติ. ตํ
 กิสฺส เหตุ? เอวํหิ โน สุตฺเต โอจฺจติ. กายิ โข มาคณฺหิย
 โฆฏฺฐัพพารามํ ๆ เป ๆ มโน โข มาคณฺหิย อัมมมารามํ
 อัมมวโร อัมมํมมฺมุกฺกิตา, โส ตถาคคฺคฺสํ หนฺนํโต คฺคฺคฺโต วักขิตา
 ลํวฺโต, ตัสสํ จ ลํวฺรา ย อัมมํ เทเสติ. อิทํนํ เต เอตํ
 มาคณฺหิย สันถาย ภาสิตํ “ กุณฺหาโน สมฺโน โคตโมติ. เอตเถว โข
 ปน เม โภ โคตม สันถาย ภาสิตํ “ กุณฺหาโน สมฺโน โคตโมติ.
 ตํ กิสฺส เหตุ? เอวํหิ โน สุตฺเต โอจฺจติ. ตํ กิ มณฺณสิ
 มาคณฺหิย “ อีเอกํ ไร ไรกฺกํมณฺณโยกํ ปุเปหิ ปวิทาโรสุทฺโธ อัสสํ
 อัสสํเตหิ กณฺนํเตหิ เมฆาเปหิ ปิยฺปุเปหิ กามุปลนฺนํเตหิ วนนิเยหิ. โส
 ยปฺพนํ · สมฺเยน รุปรนฺนํเยว สมฺมุตฺตยํจํ ปุณฺณํจํ ปุณฺณํจํ
 ยาทินํจํ นิสฺสรณํจํ ยถากุตํ วิทิตฺวา รุปรณฺนํ ปทาณ

รูปปริฬาหัง ปฏิวินเฑควา วิคตบิปปาโส อัสสนัตถัง รูปสันตจิตโต
 วิทเธยยัง. อิมัสส ปน เต มาคณฺฑิย กิมัสส วณียณฺติ. น
 กิณฺจ โภ โคตม. ตํกิมณฺโณสิ มาคณฺฑิย “เอเธกํจ โสถวิณฺเณยฺเยหิ
 สทฺเทหิ ๆ เป ๆ จานวิณฺเณยฺเยหิ สันเณหิ. ชีรฺหาวิณฺเณยฺเยหิ
 รเสหิ. กายวิณฺเณยฺเยหิ โฆฏฺฐัพพะหิ ปริจาริตปุพฺพะ ชาติส
 อญฺเฐหิ กณฺโตะหิ มนาเปหิ บียฺรฺเปหิ กามุปลสฺสํหิเตหิ รชนฺเณหิ.
 โส อปฺเรน สมฺเบเน โฆฏฺฐัพฺพาทนฺเนว สมฺมุตฺตํบํจ อญฺเฐจคฺคณฺจ
 ชาติสทฺทํบํจ ชาตฺถนํวํจ นิสสํวณฺณํจ ยถากุเท วิคิตฺวา โฆฏฺฐัพฺพัตถนํ
 ปหาเย โฆฏฺฐัพฺพปริฬาหัง ปฏิวินเฑควา วิคตบิปปาโส อัสสนัตถัง
 รูปสันตจิตโต วิทเธยยัง. อิมัสส ปน เต มาคณฺฑิย กิมัสส
 วณียณฺติ. น กิณฺจ โภ โคตม. อหํ โข ปน มาคณฺฑิย ปุพฺเพ
 อาลาโยคุโต สฺมาเน ชฺวริยํ กามคุเณหิ สมํบิปปโต สมํจคฺคฺคุโต
 ปริจาเวสํ จักขุวิณฺเณยฺเยหิ รูปเหิ อญฺเฐหิ กณฺโตะหิ มนาเปหิ
 บียฺรฺเปหิ กามุปลสฺสํหิเตหิ รชนฺเณหิ. โสถวิณฺเณยฺเยหิ สทฺเทหิ
 ๆ เป ๆ จานวิณฺเณยฺเยหิ สันเณหิ. ชีรฺหาวิณฺเณยฺเยหิ รเสหิ.
 กายวิณฺเณยฺเยหิ โฆฏฺฐัพฺพหิ อญฺเฐหิ กณฺโตะหิ มนาเปหิ บียฺรฺเปหิ
 กามุปลสฺสํหิเตหิ รชนฺเณหิ. ชาติส มยฺยํ มาคณฺฑิย ตโย ปาสาทา
 อหํ, เอโก วสฺสโก เอโก เขมณฺณํคิโก เอโก คิมํคิโก. โส โข อหํ
 มาคณฺฑิย วสฺสโก ปาสาทา จักคฺคาโร มาเส นิปฺปฺริเสหิ ตฺริเยหิ
 ปริจาริยาโน น เทวฺจาปาสาทา โสโรหาสิ. โส อปฺเรน สมฺเบเน

กามมัญเวย สมุทฺทญฺญัง อัญญังคัมภัง อัสสาหัง อาทินวณฺเญ
 นิสฺสัรณวณฺเญ ยถากุตฺตํ วิจิตฺตวา กามคฺคังหิ ปหาเย กามปริฬาหิ
 ปฏฺวิโนเทตฺตวา วิคตปิปาโส อัสสวัตฺตํ รูปันตจิตฺโต วิหรามิ. โส
 อญฺเญ สัตฺเต อัสสาหิ กามเมตฺตุ อวิตฺราเค กามคฺคังหาหิ ชัชชมาเน
 กามปริฬาเหเน ปริจํยํหิมาเน กามเม ปฏิเสวันโต, โส เตตฺถ น ปิเหมิ
 น ตตฺถ อภิรมามิ. ตํ กิรฺสํ เทวํ ยา หยํ มาคัณห์ทีย วติ
 อญฺเญเตว กามะหิ อญฺเญกัร อกฺขเลหิ อมฺโมหิ, ตาย วติยา
 รมาโน หินัสสํ น ปิเหมิ น ตตฺถ อภิรมามิ. เสยฺยถาปิ
 มาคัณห์ทีย คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อชฺโหม มหฺตฺถโน
 มหาโกโค บัณฺฑิหิ กามคฺคเณหิ สมํปฺปํโต สมํวิญฺญโต ปริจาเรยฺย,
 จักขุวิณฺณเยยฺหิ รูปะหิ อิญฺจเหิ กันฺตเหิ มมาเปหิ ปิยรูปะหิ
 กามุปัสสํหิเตหิ รชนเยหิ. โสทวิณฺณเยยฺหิ สัตฺถเหิ ๆ เป ๆ
 ชานวิณฺณเยยฺหิ คณฺเฑหิ ๆ เป ๆ ชิวฺหาวิณฺณเยยฺหิ วเลหิ
 ๆ เป ๆ กายวิณฺณเยยฺหิ โยญฺจํสเปหิ อิญฺจเหิ กันฺตเหิ มมาเปหิ
 ปิยรูปะหิ กามุปัสสํหิเตหิ รชนเยหิ. โส กายเม สจฺจจิตฺตํ จริตฺตวา
 วาจาเย สจฺจจิตฺตํ จริตฺตวา มนสา สจฺจจิตฺตํ จริตฺตวา กายัสสํ เกทา ปรมํ
 มรณา สจฺจจิตฺตํ สัตฺถํ โสถํ อปฺปชฺชเวยยํ เทวเม ทาวคัสสาหิ สหพฺพคํ.
 โส ตตฺถ นนฺตเน วเน อจฺฉรณฺสชปวิวุโต ทิพฺพะหิ บัณฺฑิหิ
 กามคฺคเณหิ สมํปฺปํโต สมํวิญฺญโต ปริจาเรยฺย. โส บัณฺโตนเยย
 คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา บัณฺฑิหิ กามคฺคเณหิ สมํปฺปํโต สมํวิญฺญโต

ปรินิพพานัง. ตัง กิ มัจฉนฺติ มาคฺฉนฺตียิ อပ္ปี นุ โส
 เทวปุตฺโต นันตเน วเน อจฺจนฺนาลมฺปิวิโค ทิพฺเพหิ ปันฺนํหิ
 กามคฺเชนฺทํ สมนํ ปิโต สมนํคฺคิโกโต ปรินิพพานัง อมฺสํสํ คหปติสฺส
 วา คหปติปุตฺตํสํ วา ปันฺนํเยยฺย มานุสฺสกาณํ วา ปันฺนํจันฺนํ กามคฺเชนฺทํ
 มานุสฺสเกหิ วา กามเมหิ อารยฺญญฺยาติ. โน เหตุํ โภ โก โคตม.
 ตัง กิสฺสํ เหตุํ? มานุสฺสเกหิ โภ โกตม กามเมหิ ทิพฺเพกามา อภิกกัณฺตตฺตฺรา
 จ. ปณฺนิตตฺตฺราจาติ. เอวเมว โข อหํ มาคฺฉนฺตียิ ปุพฺเพ ธาตวียนฺนํ
 สฺมาโน ปันฺนํหิ กามคฺเชนฺทํ สมนํ ปิโต สมนํคฺคิโกโต ปรินิพพานัง,
 จักขุวิมฺเบเยหิ รูปเมหิ อิกฺขุเจหิ กันฺตเมหิ มนฺนาเปหิ ปิยฺยรูปเมหิ
 กามุปฺสํวิหิตเมหิ รชนํเยหิ. โสทวิมฺเบเยหิ สกฺกํเมหิ ๆ เป ๆ
 ขานวิมฺเบเยหิ ลันฺนํเมหิ ๆ เป ๆ ชีวํทวิมฺเบเยหิ วเสหิ
 ๆ เป ๆ กายวิมฺเบเยหิ โผฏฺฐจฺพีเพหิ อิกฺขุเจหิ กันฺตเมหิ มนฺนาเปหิ
 ปิยฺยรูปเมหิ กามุปฺสํวิหิตเมหิ รชนํเยหิ. โส อปรเน สมนเณ
 กามานํเยว สมนุญฺญํจ อจฺจนฺตมัจจํ อสฺสํสาทํจ อากิณฺวณฺจ
 นิสฺสํสเรณฺจ ยถากุตํ วิทิตฺวา กามคฺฉนฺทํ ปทฺยาบ กามปริพาหํ
 ปฏฺฐิวิมฺเบทฺตฺวา วิคตปิปาโส อจฺจนฺตํ วุปฺสํนํคฺคิโกโต วิทกามิ. โส อหํ
 อจฺจนฺเต สกฺกํเมหิ ปัสสํสามิ กามเมสุ อวิตฺตาคเ กามคฺฉนฺทํหาหิ ชัชฺชมาเน
 กามปริพาเหเน ปริทฺธิยํมาเน กามเ ปฏฺฐิเสวณฺเต. โส เตสํ น
 ปิเทมิ น ตักฺกํ อภิรมามิ. ตัง กิสฺสํ เหตุํ? ยา หยํ มาคฺฉนฺตียิ วติ
 จันฺตณฺเตว กามเมหิ อจฺจนฺตํ อคฺคฺสเลหิ อมฺมํเมหิ อปปีพฺพํ สุกฺขํ สมนธิคฺคิยํ

ทิฐิจิตฺติ, ทนฺน รัตนํ รมมาโน หีนํสํ น ปิเยน น ตํสํ อภิรมามิ
 เสยฺยตาปิ มาคฺฉนํทีย กุญฺจิ ปุริโส อรุคฺคโต ปักกคฺคโต กิมฺหิ
 ชฺชชมาโน นเขหิ วณฺมุขานิ วิปฺปตฺตจฺฉมาโน อังคารกาสุยา กายํ
 ปริตาเปยฺย. อคฺคํ วิคฺคิตํมัจฺฉา มาวิทาโณหิตา วิคฺคิตํ คิตฺตํคิตฺตํ
 อปฺปจฺฉเปยฺย. ตสฺส โส วิคฺคิตํ คิตฺตํคิตฺตํ เกสฺสชฺช กเรยฺย;
 โส เกสฺสชฺช อคคฺม กุญฺเจหิ ปริมุจฺเจยฺย, อโรโค อสฺส สฺสชฺ
 เสว สยวสฺส เยนกามจฺฉโม. โส อคคํ กุญฺจิ ปุริโส มาคฺฉนํ
 อรุคฺคิตํ ปักกคฺคิตํ กิมฺหิ ชฺชชมาโน นเขหิ วณฺมุขานิ วิปฺปตฺตจฺฉมาโน
 อังคารกาสุยา ปริตาเปยฺย. ตํ ก็ มัจฉนํ มาคฺฉนํทีย “อปิ นุ โส
 ปุริโส อมฺสส กุญฺจิสฺส ปุริสสฺส ปิเยน อังคารกาสุยา วา
 เกสฺสชฺช ปุญฺโชนาย วา. โน เทว โภ โคตม. ตํ กิสฺส เหตุ
 โรเค หิ โภ โคตม สติ เกสฺสชฺช กเรยฺย โหติ; โรโค อสฺส,
 เกสฺสชฺช กเรยฺย น โหติ; เหวเมว โข อหํ มาคฺฉนํทีย ปุพฺเพ
 อคารียกฺโข สมาโน ปิเยน กามสุคฺเค สยวสฺส สยวสฺส
 ปริจาเรติ, กักขวิณฺโณยฺเยหิ กุเปหิ อญฺเจหิ กณฺเฑหิ มนาเปหิ
 บัณฺฑเปหิ กามุปลนฺทิตฺเตหิ ฆณฺเฑหิ. โสทวิณฺโณยฺเยหิ สกฺกเฑหิ
 ๆเป ๆ มานวิณฺโณยฺเยหิ สกฺกเฑหิ ๆเป ๆ ชีววิณฺโณยฺเยหิ
 วสฺสหิ ๆเป ๆ กายวิณฺโณยฺเยหิ โสทวิณฺโณยฺเยหิ อญฺเจหิ กณฺเฑหิ
 มนาเปหิ บัณฺฑเปหิ กามุปลนฺทิตฺเตหิ ฆณฺเฑหิ. โส อปฺพน
 สมเยน กามานํ เหว สมุทฺตยํ อญฺจจฺฉนํ อสฺสสาทิจํ”

นิสสรณัจ ยถากุติ วิทิตวา กามคณ्हี ปทาย กามปริฬาหิ
 ปฏิวโนเขตวา วิคคปโปโส ชันณคคิ รุปันเนโกโต วิหรามิ. โส อับโณ
 ลัตเต มัสสามิ กามะสุ อวิตราเค กามคณ्हีหาหิ ชัสสมานะ
 กามปริฬาเหเน ปริชัยหิมาเน กามะ ปฏิวโนเขต. โส เตสํ น
 ปิเทมิ น ตัตถ อภิรามา. ตํ ภิกัสส เหตุ? ยา หย มาคณ्हีย
 วติ อับโณเคว กามะหิ ชันณคคิ อกุกเลหิ อัมเมหิ อปทิตัพพิ
 สุขิ สมธิตคคิหิ จิฏฺฐิจติ, ตาย วติยา รมมาโน หินัสส น ปิเทมิ
 น ตัตถ อภิรามา. เตยฺยอาปํ มาคณ्हีย กุฏฺฐิจิ ปุริโส อรุคคิโต
 ปักกคคิโต กิมิทิ ชัสสมานะ เนหิ วณฺมุขานิปิ วิปปีตจันณาโน
 อังการากสุยา ปริธาเปยฺย, ตัสส มิตตามัจจา ณาติสาโลหิตา ภัสสํกํ
 ลัลลิกคคิ อุมฺภุจเปยฺย, ตัสส โส ภัสสํโก ลัลลิกคคิโต เกสัชช
 กาเรยฺย, โส เกสัชช อาคัมม กุฏฺฐิจิ ปริมุจฺเจยฺย, อโรโค อัสส
 สุขิ เสวํ สยวสิ เยนกามังคโม. ตเมเน เทวํ พลวันโต ปุริสา
 นานาพาหาสุ คเหตฺวา อังการากสุยา อูปักขโตมยฺย. ตํ ก็ มณฺณลสิ
 มาคณ्हีย “อปี นุ โส ปุริโส อิติจติเจว เกยํ สันนาเมยฺยาคิ.
 เอวํ โภ โคตม. ตํ ภิกัสส เหตุ? อตุ หิ โภ โคตม
 ชคคิทุกุชสํผัสสโตเจว มหาวิตาโป จ มหาปริฬาโห จาคิ. ตํ
 ก็ มณฺณลสิ มาคณ्हีย อิทานิเจว นุ โส โส อคคิ ทุกุชสํผัสสโตเจว
 มหาวิตาโป จ มหาปริฬาโห จ อุกาหุ ปุพฺเพปิ โส อคคิ
 ทุกุชสํผัสสโตเจว มหาวิตาโป จ มหาปริฬาโห จาคิ อิทานิเจว

โภ โคตม โส อัสสิ ทุกฺขสํมัสฺสโต เจว มหาภิตาโป จ มหาปริฬาโ
 จ, ปุฬฺเพยฺ โส อัสสิ ทุกฺขสํมัสฺสโต เจว มหาภิตาโป จ
 มหาปริฬาโ จ. อสุ จ โภ โคตม ภูฏจี ปุริโส อรุคฺคโต
 บัฏคคฺคโต กิมฺมิตฺติ ชัชฺชมาโน นนฺเดหิ จณฺมุขานิ วิปัสฺสจฺจมาโน
 อูปทตฺตนิทฺทริโย ทุกฺขสํมัสฺสโต เยว อัสสิโส มุชฺชมิว วิปริตสฺสวณํ
 บัฏจจฺจคฺคตฺติ; เหวเมว โข มัคคณฺทีย อตฺตัมมํ อตฺธานํ กามา
 ทุกฺขสํมัสฺสตา เจว มหาภิตาปา จ มหาปริฬาหา จ, อณฺดคฺคัมมํ อตฺธานํ
 กามา ทุกฺขสํมัสฺสตา เจว มหาภิตาปา จ มหาปริฬาหา จ, เอตฺรหิ
 บัฏจูปันณํ อตฺธานํ กามา ทุกฺขสํมัสฺสตา เจว มหาภิตาปา จ
 มหาปริฬาหา จ. อิเม จ มัคคณฺทีย สัตฺถา กามะสุ อวิตราคา
 กามคฺคณฺหาหิ ชัชฺชมานา กามปริฬาเทน ปริทโยหมาวา อูปทตฺตนิทฺทริยา
 ทุกฺขสํมัสฺสโต เยว กามะสุ มุชฺชมิว วิปริตสฺสวณํ บัฏจจฺจคฺคตฺติ. เตยฺยถา
 มัคคณฺทีย ภูฏจี ปุริโส อรุคฺคโต บัฏคคฺคโต กิมฺมิตฺติ ชัชฺชมาโน
 นนฺเดหิ จณฺมุขานิ วิปัสฺสจฺจมาโน อังสารกาสฺสุยา กายํ ปริตาเปติ, ยถา
 ยถา หิ มัคคณฺทีย อสุ ภูฏจี ปุริโส อรุคฺคโต บัฏคคฺคโต กิมฺมิตฺติ
 ชัชฺชมาโน นนฺเดหิ จณฺมุขานิ วิปัสฺสจฺจมาโน อังสารกาสฺสุยา กายํ
 ปริตาเปติ; ตถา ตถา กัสฺสเวว ตานิ จณฺมุขานิ อสุจิตฺตานิ เจว โหนฺติ
 ทฺตุนฺนธฺตวานิ จ มุตฺติกตฺตวานิ จ, โหติ เจว กจฺจิ สาคมฺมคฺคตา

• ส. ย. อสุ หิ.

อัสสาทมัตตา ยทิโก วณมุขานิ ทณฺฑิชาวนเหตุ; เอวเมว โข
 มาคฺคณฺฑิย สัตฺตา กามะสุ อวิตถาตา กามคฺคณฺหาหิ ชัชฺชมานา
 กามปริฬาเหเน ปริทฺธิยฺหมานา กามะ ปฏฺฐิเสวณฺติ. ยถา ยถา
 มาคฺคณฺฑิย สัตฺตา กามะสุ อวิตถาตา กามคฺคณฺหาหิ ชัชฺชมานา
 กามปริฬาเหเน ปริทฺธิยฺหมานา กามะ ปฏฺฐิเสวณฺติ; ตถา ตถา เตสํ
 สัตฺตานิ กามคฺคณฺหา เจว ปวัจฺจติ กามปริฬาเหเน ปริทฺธิยฺหณฺติ เจว
 โหติ เจว กาจิ สทตฺมัตตา อัสสาทมัตตา ยทิโก บัลลิจ กามคฺคเน ปฏฺฐิจฺ.
 ตํ กิ มัลลิจสิ มาคฺคณฺฑิย อปฺปิ นุ เต ทิฏฺฐิโห วา สุโต วา ราชชา
 วา ราชมทามัตโต วา บัลลิจิ กามคฺคเนหิ สมฺมปฺปิตฺโต สมฺมจฺจุโต
 ปริจาริยมาโน กามคฺคณฺหา อปฺปิตฺตาทาย กามปริฬาหํ อปฺปิฏฺฐิวิโนเทคฺวา
 วิคตปฺปาสาโส อชฺฉณฺตํ รุปสันฺตจิจฺจิตโต วิทาสี วา วิหริติ วา
 วิหริสฺสติ วา. โนหิโก โภ โคตม. สาธุ มาคฺคณฺฑิย, มยาปิ
 โข เอกํ มาคฺคณฺฑิย เหนว ทิฏฺฐิจํ น สุตํ “ราชชา วา ราชมทามัตโต
 วา บัลลิจิ กามคฺคเนหิ สมฺมปฺปิตฺโต สมฺมจฺจุโต ปริจาริยมาโน
 กามคฺคณฺหา อปฺปิตฺตาทาย กามปริฬาหํ อปฺปิฏฺฐิวิโนเทคฺวา วิคตปฺปาสาโส
 อชฺฉณฺตํ รุปสันฺตจิจฺจิตโต วิทาสี วา วิหริติ วา วิหริสฺสติ วา. อถ โข
 มาคฺคณฺฑิย เยหิ เกจิ สมณนา วา ทฺวาริสมณนา วา วิคตปฺปาสา
 อชฺฉณฺตํ รุปสันฺตจิจฺจิตตา วิหิสฺสุ วา วิหรณฺติ วา วิหริสฺสณฺติ วา,
 สัพเพ เต กามานิ เยว สมฺมทฺธยํวํ อภฺยจฺจลฺมณฺจํ อัสสาทณฺจํ
 นิสฺสตรณณฺจํ ยถาภูตํ วิทิตฺวา กามคฺคณฺหา ปทาย กามปริฬาหํ

ปฏิวินัยกัถา วิคตปัสเสา อัจฉณังกั รูปสันตจิวิธกา วิหังสุ วา
วิหรัณติ วา วิหรัสสันติ วาติ. อถ โข ภควา ตาปํ เวลายํ อิมํ
อุทานํ อุทาเนสิ

“อาโรคัยปรมา ลากา, นิพพานํ ปรมํ สุขํ,

อัญจังคิโก จ มัคคังคิย เขมํ อมตคามินันติ.

เอวํ วุตเต มัคคังคิโย ปริพพาซโก ภควันตํ เอตทโวจ

อัจฉริยํ โภ โกโตม, อัจฉนุํ โภ โกโตม. ยาว สุภาสิคังคิ จิหํ โภตา โกตเมน

“อาโรคัยปรมา ลากา, นิพพานํ ปรมํ สุขันติ.

มया ปิ โข เอตํ โภ โกโตม สุขํ ปุพฺพกานํ ปริพพาซกานํ

อากขิยาจจิริยานํ ภาสमानานํ

“อาโรคัยปรมา ลากา, นิพพานํ ปรมํ สุขันติ.

ตยิทํ โภ โกโตม สเมตติ. ยํ ปน เต มัคคังคิย สูตรํ

ปุพฺพกานํ ปริพพาซกานํ อากขิยาจจิริยานํ ภาสमानานํ

“อาโรคัยปรมา ลากา, นิพพานํ ปรมํ สุขันติ.

กตมัญํ ตํ อาโรคัย กตมัญํ ตํ นิพพานันติ. เอวํ วุตเต มัคคังคิโย

ปริพพาซโก สกานาเว สุขํ คัตถานิ ปาณินา อโนมัสซติ “อิถัน

ตํ โภ โกโตม อาโรคัย, อิถัน ตํ นิพพานํ. ขะสิ โภ โกโตม เอตทหิ

อโรโค สุขี น มํ กิณฺหิ อาพาธตติ. เสยฺยถาปิ มัคคังคิย

ชัจฉันโธ ปุริโส, โส น บัลลเกยฺย กัณฺโหมสุกกานิ รูปานิ, น

บัลลเกยฺย นิดดานิ รูปานิ, น บัลลเกยฺย ปิตกานิ รูปานิ, น

มัลลเสยฺย โสหิตกานิ รุปานิ, น มัลลเสยฺย มัลลชฺชฺฉจิกานิ รุปานิ,
 น มัลลเสยฺย สหวิสมํ, น มัลลเสยฺย ตารารูปานิ, น มัลลเสยฺย
 จันติมสฺสเย. โส สุนะนํ จักขุมโต ภาสमानัสส “ເເກံ ວຕ ໂກ
 ໂອຫາຕໍ ວັຕຕໍ ອກຽປໍ ນິມົມລໍ ສຸຈິນຕິ. ໂສ ໂອຫາຕໍປຣິເຍສນໍ
 ຈເຍຍໍ. ຕາມນໍ ອັດຕມໂນ ປຣິໄສ ເທມສິກເຕມ ສາທຸຕິຈິວເນ
 ວັນເຍຍໍ “ອິຕັ້ ເຕ ອັມໂກ ປຣິໄສ ໂອຫາຕໍ ວັຕຕໍ
 ອກຽປໍ ນິມົມລໍ ສຸຈິນຕິ. ໂສ ຕໍ ປຣິວັດຕັ້ນເຍຍໍ, ປຣິວັດເຕັກວາ
 ປາຣຸເປຍໍ; ປາຣຸເປຕັກວາ ອັດຕມໂນ ອັດຕມນາຈໍ ນິຈິຊາເຍຍໍ “ເເກຣ ວຕ ໂກ
 ໂອຫາຕໍ ວັຕຕໍ ອກຽປໍ ນິມົມລໍ ສຸຈິນຕິ. ຕໍ ກໍ ມໍລັບສິ
 ມາດັຈັຍ ອບໍ ນຸ ໂສ ສັຈຈັ້ໂສ ປຣິໄສ ສານັໂຕ ມໍລັສໂຕ
 ອມຸ ເທມສິກເຕ ສາທຸຕິຈິວ ປຣິວັດຕັ້ນເຍຍໍ, ປຣິວັດເຕັກວາ ປາຣຸເປຍໍ;
 ປາຣຸເປຕັກວາ ອັດຕມໂນ ອັດຕມນາຈໍ ນິຈິຊາເຍຍໍ “ເເກຣ ວຕ ໂກ ໂອຫາຕໍ ວັຕຕໍ
 ອກຽປໍ ນິມົມລໍ ສຸຈິນຕິ, ສາທຸ ຈັກຂຸມໂຕ ສັກຮາຍາຕິ. ອສານັໂຕ
 ທິ ໂກ ໂຕມ ອມໍລັສໂຕ ອສຸ ໂສ ສັຈຈັ້ໂສ ປຣິໄສ ອມຸ
 ເທມສິກເຕ ສາທຸຕິຈິວ ປຣິວັດຕັ້ນເຍຍໍ, ປຣິວັດເຕັກວາ ປາຣຸເປຍໍ;
 ປາຣຸເປຕັກວາ ອັດຕມໂນ ອັດຕມນາຈໍ ນິຈິຊາເຍຍໍ “ເເກຣ ວຕ ໂກ
 ໂອຫາຕໍ ວັຕຕໍ ອກຽປໍ ນິມົມລໍ ສຸຈິນຕິ, ຈັກຂຸມໂຕ ສັກຮາຍາຕິ; ເວເມ
 ໂໄ ມາດັຈັຍ ອັບປິດັດິຍາ ປຣິພາສາ ອັນຮາ ອຈັກຂຸກ
 ອສານັຕາ ອາໂວຍໍ ອມໍລັສໂຕ ນິພານໍ ອດ ຈ ປຣິມໍ ຕາຕໍ ກາສັນຕິ

“อาโรคัยปรมา ลาภา, นิพพานัง ปรมัง สุขันตติ.

อัมพเพกเสสา มาคังคะนิตย อรหันตคตติ ตัมมาลัมพิกุเจหิ สาภา ภาสิตา

“อาโรคัยปรมา ลาภา, นิพพานัง ปรมัง สุขัง,

อัญญัจฉิกโก จ มัคคานัง เขมัม อมตคามินันตติ.

เฮสา เอตทหิ อัมพเพกเสน ปุตุชชีชนตาทา. ขยัม โข มาคังคะนิตย

กาโย โรคะฏโต คณันชฏโต สัลลิตฏโต อชฏโต อาพาธฏโต, โส

คัม อัม กายัม โรคะฏตัม คณันชฏตัม สัลลิตฏตัม อชฏตัม อาพาธฏตัม

“อิทัง คัม โก โภคตม อาโรคัย, อิทัง คัม นิพพานันตติ วเทสิ. คัม หิ

เต มาคังคะนิตย อริยัม จักขุ นัตถิ, เยน คัม อริเยเน จักขุณา

อาโรคัย สาเนยยาสิตติ. เอวัม ปัตถันโน ขมัม โภคตมัสส, ปโหติ เม

ภวัม โภคโม ตถา อัมมัม เทเสตุ, ยถาหัม อาโรคัย สาเนยยัม นิพพานัม

ปัตถิเสยยันตติ; เสยยถาปิ มาคังคะนิตย ชัจฉันโธ มุจฺจิตุ น ปัตถิเสยย

กัณฺโถสุกฺกานิ รูปานิ, น ปัตถิเสยย นีลกานิ รูปานิ, น ปัตถิเสยย

ปัตถิกานิ รูปานิ, น ปัตถิเสยย โลหิติกานิ รูปานิ, น ปัตถิเสยย

มถฺเชฏฺฐิจิกานิ รูปานิ, น ปัตถิเสยย สมวิธมัม, น ปัตถิเสยย

ตารการูปานิ, น ปัตถิเสยย จันติมสุริเย. ตัสส มิสฺสตามัจจา

ภาสิตาโลหิตา ภิกฺขุกัม ตัสสภิกฺขุกัม อัมพเพกเสน, ตัสส โส ภิกฺกโก

สัลลิตกตโต เกลลชชี กเรยฺย; โส คัม เกลลชชี อาคัมมัม น จักขุณิ

อัมพเพกเสน น จักขุณิ วิโลเธยฺย. คัม หิ มัจฉิมมคตติ มาคังคะนิตย นนุ โส

เวชชีโย ยาวเทว กิณมถัสส วิฆาตัสส ภาสี อัสสาตติ. เอวัม

โก โคตม. เอวเมว โข มาคัณฺฑิย อหํ เจา เต ธัมมํ เทเสยฺย
 “อิทฺธํ ตํ อาโรคฺยํ อิทฺธํ ตํ นิพฺพานํติ; โส ตวํ อาโรคฺยํ
 น ชานเญยาสิ นิพฺพานํ น บัลฺลเญยาสิ; โส มมัลลํ กิลมโถ สา
 มมัลลํ วิหเสตติ. เอวํ ปสฺนํโน อหํ โกโต โคตมัลลํ, ปโหติ เม
 ภวํ โคตโม ตถา ธัมมํ เทเสตุ, ยถาหํ อาโรคฺยํ นิพฺพานํ
 บัลลเญยฺยํติ. เสงฺยถาปิ มาคัณฺฑิย ชจฺจันโท ปุริโส, โส น
 บัลลเญยํ กัณฺโถสุทฺถกานิ รุปานิ, น บัลลเญยํ นีลกานิ รุปานิ, น
 บัลลเญยํ นีตฺถกานิ รุปานิ, น บัลลเญยํ โลหิตกานิ รุปานิ,
 น บัลลเญยํ มนฺโฆจฺจกานิ รุปานิ, น บัลลเญยํ สมวิตฺถมํ, น
 บัลลเญยํ ตารกรุปานิ, น บัลลเญยํ จันฺตีมสฺสริเย. โส สุนฺเญยํ
 จักฺขุมโต ภาสฺมานัลลํ “เอกํ วต โก โอทาทิ วตฺถํ อภิรูปํ นิมฺมลํ
 สจฺจินฺติ. โส โอทาทปฺริเยสฺสํ จเรยฺย. ตเมวํ อลฺลวตโร ปุริโส
 เตลมลิกเตน สาธุพิจฺวเรว วลฺลเจยฺย “อิทฺธํ เต ธมฺมํโก ปุริส
 โอทาทิ วตฺถํ อภิรูปํ นิมฺมลํ สจฺจินฺติ. โส ตํ ปฏฺฐิคฺคเณหฺมย, ปฏฺฐิคฺคเณตฺวา
 ปาฐเจยฺย; ตลฺลํ มิตฺตามจฺจา ภาตฺติลาโลหิตา ภิสฺสํกํ สลฺลลํกตฺตํ
 อุกฺกัฏฺเฐยฺย, ตลฺลํ โส ภิสฺสํโก สลฺลลํกตฺโต เกสฺสชฺชํ กเรยฺย
 อุกฺกัฏฺเฐวเรณ อโธวเรณ อลฺลชณฺเณน บจฺจเจยฺย นตฺถกมฺมํ. โส ตํ เกสฺสชฺชํ
 ชาคัมมํ จักฺขุมิ อุกฺกัฏฺเฐยฺย จักฺขุมิ วิโสเธยฺย. ตลฺลํ สหจักฺขุมิ ปาทา
 โย ออุทฺทมํ เตลมลิกเต สาธุพิจฺวเรว ฉนฺทราโค, โส ปเทเยถ.
 อลฺลเจเน ปุริสํ อมิตฺตโตปิ ทเญยํ บจฺจจตฺตํโกโตปิ ทเญยํ, อนิ

จ ชีวิตา โวโรเปตัพพิ มนฺเณยฺย “ทีฆรตฺตํ วต โภ อหํ
 อิมินา ปุริเสน เกลมลักฺเคน สาธุทีจเณน นิกโต วณฺณจิตฺโต
 ปลุทฺโธ, อิทํ เต อัมโภ ปุริส โอภาตํ วัตถํ อภิรูปํ นิมนฺนํ
 สฺสจฺจํ. เอวเมว โข มาคณฺฑิย อหํ เจา เต อัมมํ เทเสยฺย
 “อิทํ ตํ อาโรคฺย อิทํ ตํ นิพฺพานํ. โส ต्वํ อาโรคฺย
 ชาเนยฺยาสึ นิพฺพานํ บัลลเอยฺยาสึ, ตลฺลํ เต สหจฺจํชฺชุปาทกา โย
 มณฺจิสฺสูปาทกํชฺชนฺธสฺส ฉนฺทราโค, โส ปเทเยถ; อปี จ เต
 เมวมลฺลํ “ทีฆรตฺตํ วต โภ อหํ อิมินา จิตฺเตน นิกโต วณฺณจิตฺโต
 ปลุทฺโธ, อหํจ รูปํ เยว อุปาทิยมาโน อุปาทิยํ, เวทณํ เยว
 อุปาทิยมาโน อุปาทิยํ, ลลนํ เยว อุปาทิยมาโน อุปาทิยํ, ลฺลาร
 เยว อุปาทิยมาโน อุปาทิยํ, วิณฺณานํ เยว อุปาทิยมาโน อุปาทิยํ;
 ตลฺลํ เม อุปาทานมฺจิจฺจา ภโว, ภวปัจฺจิจฺจา ชาตึ, ชาติปจฺจิจฺจา
 ชรามรณํ โสอปริเทวทุกฺขโทมนสฺสํสาสา ตมฺภวณฺตี. เอวเมว ตลฺลํ
 เกลวลฺลํ ทุกฺขชฺชนฺธสฺส สมฺภโว โทตติ. เอวํ ปสฺนํ โน อหํ
 โภโต โคตมสฺส, ปโทติ เม ภวํ โคตโม ตถา อัมมํ เทเสตุ,
 ยถา อัมมํหา อาสมา อนนฺโธ วุญฺจเหยฺยณฺตี. เตนहि ต्वํ
 มาคณฺฑิย สํปฺปรีเส ภเชยฺยาสึ; ยโต โข ต्वํ มาคณฺฑิย
 สํปฺปรีเส ภเชลฺลสฺส, ตโต โข ต्वํ มาคณฺฑิย สทฺธมฺมํ
 โสลฺลสฺส; ยโต โข ต्वํ มาคณฺฑิย สทฺธมฺมํ โสลฺลสฺส, ตโต ต्वํ
 มาคณฺฑิย ธมฺมานธมฺมํ ปฏฺฐิขชฺชิลฺลสฺส; ยโต โข ต्वํ มาคณฺฑิย

ธัมมานุธัมมํ ปฏฺฐิขัชฺชิสฺสํ. ตโต ทวี มาคณฺหิย สามํ เยว
 ญฺสํสํ สามํ ทักขิสฺสํ. “อเม โรคา คณฺหา สลฺลา, อีธ โรคา
 คณฺหา สลฺลา อปริเสสา นิรุชฺฌฬฺหิ. ตลฺลํ เม อุปาทานนิโรธา
 ภาวนิโรโธ, ภาวนิโรธา ชาตนิโรโธ, ชาตนิโรธา ชรามรณํ
 โสภปวิเทวทุกฺขโทมนสฺสํปายาสํ นิรุชฺฌนฺตี. เอวเมว ตลฺลํ เกวลสฺส
 ทุกฺขกัณฺธสฺสํ นิโรโธ โหติติ. เอวํ วุตฺเต มาคณฺหิโย ปฏิพพาชโก.
 ภควันติ เอกทวเญ. “อภิกกัณฺโถ โก โคตม, อภิกกัณฺโถ โก โคตม.
 เสยฺยถาปิ โก โคตม นิรุชฺชิตํ วา ทุกฺกัชฺเชยฺย, ปฏฺฐิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย,
 มุทฺตีหสฺสํ วา มัคคํ อจิกฺกเขยฺย, อนฺธกาเร วา เทลปฺปชฺโชตํ อาระยฺย
 “ จักขุมันฺโต รูปาเน ทักขณฺตีติ; เอวเมว โภคา โคตเมนํ อเนกปริยาเยน
 ธัมโม ปาลิโต; เอสาหํ ภควันติ โคตมํ สรณํ คัจฉามิ ธัมมํนิจ
 ภิกฺขุสํวณฺจ. ลเภยฺยาหํ โกโต โคตมสฺส สันติเก ปัพพชฺชํ, ลเภยฺย
 อุปสํปทฺนตี. โย โข มาคณฺหิโย อังဂนฺตํณิยปฺพไฟ อิมํสํ
 ธัมมวินเย อากังขติ ปัพพชฺชํ อากังขติ อุปสํปทํ. โส จัตตาโร
 มาเส ปวิวสฺติ, จตฺถนํ มาสํ อัจเจเนน ชารทฺธจัตตา ภิกฺขุ
 ปัพพชาเสนตี อุปสํปทาเทนตี ภิกฺขุภาวาย; อปิ จ เมตฺถ
 ปุคฺคิสสเวมตฺตคตา วิทิตาติ. สเจ ภันเต อังဂนฺตํณิยปัพพชา อิมํสํ
 ธัมมวินเย อากังขณฺตา ปัพพชฺชํ อากังขณฺตา อุปสํปทํ จัตตาโร มาเส
 ปวิวสฺสตี, จตฺถนํ มาสํ อัจเจเนน ชารทฺธจัตตา ภิกฺขุ

มัชฌิมปัณณาสก มัคคันทิยสูตร.

๒๖๑

อัปฺพิทฺทณฺตี อูปสัมปาทนฺตี เภ จัฏฺฐิ วิธึสํมิ ปริวาสึสํมิ, จตุณฺนิ
วิธึสํมิ อจฺจเยน อารฺหิณฺโณ จัฏฺฐิ อัปฺพิทฺทณฺตี อูปสัมปาทนฺตุ
ภิกฺขุภาวยาติ. อลฺลํ ไช มัคคันทิโย ปริพฺพาชโก ภควโต
สํโหติเก อัปฺพิทฺทณฺตี, อลฺลํ อูปสัมป. อจฺจุปสัมปณฺตี โน ไช ปณายสฺสึมา
มัคคันทิโย เขโก วูปกฺกฺโก ไช อูปสัมปณฺตี ชาติปิ ปติตฺตโต วิหรณฺโต
นจิรึสฺสว. ยัสสํตํตํ กุลปฺตํ สัมมเทว อคารสฺมา อนคาริย
อัปฺพิทฺทณฺตี. ตทณฺตุตฺรํ พฺรหฺมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐิเจว อัมเม สย
อภินฺณา สจฺฉนิกิตฺวา อูปสัมปชฺช วิหาสึ, ชินฺนา ชาติ, วุสฺสํ
พฺรหฺมจฺริย, กตํ กรณิย, นาปรํ อิตฺถํตํตํยาติ อุกฺกณฺณนาสิ.
อจฺจณฺตโร ไช ปณายสฺสึมา มัคคันทิโย อรหํ อโหสิตี.

มัคคันทิยสูตรํ นิฏฺฐิจิตํ ปณฺจม.

ลันท์ทกถุติ.

เอวํ เม สุต. เอกํ สมยํ ภควา โกสล์มปิย วิหรติ โยสิตาราเม.
เตน ไช ปณ สมนเยน สันตโก ปริพฺพาชโก บัลลัชคฺคหํ ปฏฺวาสติ,
มทิตยา ปริพฺพาชกปริสาย สทฺธิ อจฺจเมตฺเตหิ ปริพฺพาชกสเดหิ.
อถ ไช อายสฺสึมา อานนฺโต สยณฺนิทสมยํ นิฏฺฐึสฺสึลลํ
นิฏฺฐิจิตํ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “ อายามาวุโส, เยเน เทวกฺกุโสฬโก,

เทพปัสจก. ออ โข ปณ สันตโก ปรีพพาชโก อายัสมันต์
 อาณันโท เอตทโว “เอตฺ โข ภวฺ อานันโท, สฺวาคํ โโกโต
 อานันท์สส. วิสสิโต โข ภวฺ อานันโท อิมํ ปริยายมกาสิ ยทิตํ
 อิทาสมนํ, นิสิตฺ. ภวฺ อานันโท, อิทมาสนํ บัณณัตตํนติ.
 นิสิติ โข อายัสมา อานันโท บัณณัตเต อาสเน. สันตโกปิ โข
 ปรีพพาชโก อังคตํ นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอภันตํ นิสิติ.
 เอภันตํ นิสินนํ โข สันตํ ปรีพพาชกํ อายัสมา อานันโท
 เอตทโว “กายํ นุตถ สันตํ เอตทํ กายํ สันนินินนา, กา ๑
 ปณ โว อังตรากตา วิปํ ปกตาคิ. คิฏฺฐเตสสา โภ อานันท์ กตา,
 ยาย มยํ เอตทํ กายํ สันนินินนา, เนสสา โโกโต อานันท์สส
 กตา ทุลลิกา ภวิสสตี บัจฉาปี สวนาย. สาธุ วต ภันตี เยว
 อานันท์ ปฏิกาทุ สเก อารยิเก ธีมํ กตาคิ. เตนทํ สันตํ
 อมาทํ สาธุกํ มนสิกรทมิ, ภาสิสสามีติ. “เอวํ โภติ โข สันตโก
 ปรีพพาชโก อายัสมโต อานันท์สส บัจฉิสสสิ, กายัสมา อานันโท
 เอตทโว “จัตตาโรเม สันตํ เตน ภควตา ชานตา บัลลิตา
 ยททา สัมมามะมํ โขม อพฺรหฺมจริยวตา ชักขาตา, จัตตาริ ๑
 อนัลลลิกานิ พหฺมจริยานิ อักขาตานิ, ยัตถ วิณญํ ปุริโส
 สกฺกํ พหฺมจริยํ น วสยํ, วสันโต จํ นาวาเยยํ ฌายํ
 ธีมํ กุสสันติ. กตเม ปณ เต อานันท์ เตน ภควตา ชานตา บัลลิตา

๑. ๑. วสันโต วาติ ปาโจ. ทิสฺสติ.

อหทา สัมมาสัมพุทธฺเณ จิตฺตาโร อภีหิมจริยวาสา อักขาตา, ยัตถิ
 วิณฺญู ปุริโส สตฺถิกิ พฺรหฺมจริยํ น วเสยฺย วสฺสํโต จ
 นาราเจยฺย ฌายํ อัมมํ กุสลนฺติ อิตฺถ สันตฺถิ เอกัจโจ สตฺถา
 เหววาทิ โหติ เหวทิวฺจ “ นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิวฺจ นตฺถิ พุทฺ,
 นตฺถิ สุกฺกนฺทกฺกฺขานํ กัมมํ นํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ ฌยํ โลโก
 นตฺถิ ปิโร โลโก, นตฺถิ มาตา นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ กิตฺตา
 โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมนฺทราหฺมณา สัมมคฺคตา สัมมา
 ปฏิปันนา, เย อิมํจฺ โลกํ ปเรวํจฺ โลกํ สยํ อภิณฺวา
 สจฺจิกิตฺวา ปเวทนฺติ. จาตุรฺมहाภูติโก ฌยํ ปุริโส, ยथा กาลํ
 กโรติ ปจฺวี ปจฺวิกายํ อนุเปติ อนุปลจฺจติ, อาโป อาโปกายํ อนุเปติ
 อนุปลจฺจติ, เตโช เตโชกายํ อนุเปติ อนุปลจฺจติ, วาโย วาโย
 กายํ อนุเปติ อนุปลจฺจติ, อากาสํ อินฺทริยานิ สจฺจกมฺนติ,
 อาสฺนํทิตฺตํจฺมา ปุริสา มคฺคํ อาทาย สจฺจนฺติ, ยาว อาพินฺหา
 ปทานิ ยลฺลณายนฺติ, กาโปตฺถานิ อฏฺฐจฺนิ กวณฺติ. มคฺคํสํคฺคา พุทฺโธ,
 อโฏฐนํจฺจ นตฺถิ พุทฺ. นตฺถิ พุทฺ. นตฺถิ พุทฺ. นตฺถิ พุทฺ. นตฺถิ พุทฺ.
 กิตฺติกาตา นตฺถิ. พุทฺ. จ ปุริโส. จ กายสฺส เภรทา
 อโฏฐนํจฺจ นตฺถิ นตฺถิ นตฺถิ นตฺถิ นตฺถิ นตฺถิ นตฺถิ นตฺถิ นตฺถิ นตฺถิ
 วิณฺญู ปุริโส อิติ ปุริสสํจิจฺจติ “ อโฏ โห อา สจฺจเณ เหววาทิ
 เหวทิวฺจ “ นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิวฺจ นตฺถิ พุทฺ, นตฺถิ
 สุกฺกนฺทกฺกฺขานํ กัมมํ นํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ ฌยํ โลโก นตฺถิ

ปโร โลโก, นัตถิ มาตา นัตถิ ปิตา, นัตถิ สัตฺตา โอปปาติกะ,
 นัตถิ โลเก สมนพฺพาร्हมฺมา สัมมัตฺตทา สัมมาปฏิปันนา,
 เย อิมันจ โลกํ ปรัณจ โลกํ สยํ อภินฺณา สัจฺฉิกัตฺวา
 ปเวเทวเต. จาคุมฺมหาภูติโก อโย ปุริโส ยथा กาลํ กโรติ, ปจฺว
 ปจฺวากายํ อนุเปติ อนุปคฺฉนฺติ, อาโป อาโปกายํ อนุเปติ
 อนุปคฺฉนฺติ. เตโช เตโชกายํ อนุเปติ อนุปคฺฉนฺติ, วาโย วาโย
 กายํ อนุเปติ อนุปคฺฉนฺติ. อากาสํ อนิรฺริยานิ สังคมฺนฺติ;
 อาสเนหิ ปรัณมา ปุริสา มตํ อาทาย คฺฉนฺนฺติ, ยาว อาพินฺหา
 ยथाหิ ปรัณายนฺติ, กาโปตกาณิ ธฺวญฺญานิ ภวันฺติ; ภัสสณฺตา
 เทติโย. ตัตตูปันณตฺตํ ยถิทํ ทานํ. เตสํ ตุจฺฉํ มุสา วิลาโป.
 ยะเยจ อยตฺถิการาภํ วาเนน. ทาเส จ ปันนํเต จ กายัสส เกทา
 ปรัณํ มรณา อจฺฉนฺตํ, วิณฺตฺตํ น โหณฺติ ปรัณํ มรณาติ.
 เอย อิมัสส โภโต สัตฺตโน สจฺจํ วณฺ, อกเตน เม เอตฺถ
 กตํ อจฺฉเตน เม เอตฺถ วุสฺติ; อโภยํ มยฺ เอตฺถ สมนฺสา
 สามันณํ นัตถา. โอจายํ น เทวา. อโภยํ กายัสส เกทา
 อจฺฉนฺตํ สจฺจํ วิณฺตฺตํ. อจฺฉนฺตํ ปรัณํ มรณาติ. อโภยํ
 โอ ปณฺนํ. โภโต สัตฺตโน นัตฺตํ มุณฺฑนํ อุกกฏิกปฺปธานํ
 เกสมนฺตํ. โยหํ ปตฺตสสมฺพาสยนํ ยชฺชวาสนํโต กาสิกจันท์ถํ
 ปจฺจมุโฆโต มาลาคนํธวเลปนํ อาเนนโต ชาตฺรปรชฺชํ สาทิยนํโต
 อิมินา โภต. สัตฺตารา สมนฺสมคฺคโก ภวิสฺสามิ อภิสฺมปฺปาย. โสหํ

ก็ ชานันโต ก็ บัณฑิตโต อิมัสมี สัตถิ พหัมมจริย จิสฺสามิ,
โส .. อหัมมจริยาโส อเนกิ อิติ วิจิรมา สัมมา พหัมมจริยา
นิพพิชช มัคกมติ. อญ โข สันตก เตน ภวตา ชานตา บัณฑิตา
อุททา สัมมาสังกัปปโม ปจโม อหัมมจริยาโส อักขาโต, ยัตถ
วิญญู มุโธโส สลักกั พหัมมจริย น วเสยฺย วสันโต จ นาราเธยฺย
ฉนญ ชัมมม ปุณฺณกิตติ.

ปญ ปจ สันตก อเนกัจโจ สัตถา เชาวากิ โหติ- เอวาทุญจ
“กรโต การยโต ฉินฺทโต เจทาปยโต ปจโต ปาทยโต โสจโต
โสจาปยโต กิลมโต กิลมาปยโต ผันโต มันทาปยโต
ปาณมคิปาตยโต อทินฺน อาติเยโต สันตึ ฉินฺทโต นิฉโลปํ หรโต
เอกาการิกํ กโรโต ปริยัตเตโร อฏฺฐโรโต ปาทาโร คัจฉโต มุตา
ภณโต, กรโต น กรียติ ปาปํ, ขุรปญฺญาโร จปํ จัจฉโต โย
อิมิสฺสา ปจวิยา ปาณน เอกํ มัสซมฺ อุกํ มัสสปุณฺสี กรเยย,
นัตถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นัตถิ ปาปัสส อาคโม; นัตถิ จอณฺโณ
คังคาย ตีรํ คัจฉเยย หนันโต ขาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เจทาเปนฺโต
ปจันโต ปาเจนฺโต, นัตถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นัตถิ ปาปัสส
อาคโม; อุตฺตรวํ เจปํ คังคาย ตีรํ คัจฉเยย ททณฺโต ทาเปนฺโต
ยชนฺโต ยชาเปนฺโต, นัตถิ ตโตนิทานํ ปุณฺณ. นัตถิ
ปุณฺณสฺส อาคโม; ทาเนน ทเมน สลฺลวเมน คัจฉวฺชเมน
นัตถิ ปุณฺณ. นัตถิ ปุณฺณสฺส อาคโมติ. ตตฺถ สันตก วิญญู

ปรีโส อิติ ปฏิสนธิ์จักษติ “ อย โข ภว สัตถา เหววาทิ
 เหววาทิจิ “ กรโต การยโต ฉินท์โต เฉทาปยโต ปงโต ปางยโต
 โสจโต โสจาปยโต กิลมโต กิลมาปยโต ผันท์โต ผันทาปยโต
 ปาณมวปายโต อติณ อาทิยโต สันธิ ฉินท์โต นิลโลป
 หรโต เอกาหาริกิ กรโต ปฏิสนธิ์ วิภูจโต ปรรภา วิจันโต มุสา
 ภณโต กรโต กรียติ ปาป; ขุปรียันเตน เจบี จักเกน โย
 อิมิสสา ปจวิบา ปาเนน เอก มัสชล เอก มัสปุณชี กระยัย,
 นัตถิ ตโตนิทาน ปาป, นัตถิ ปาปัสส อากโม. ทักขินัน เจบี
 คังคาย ทิร คัจฉะยัย ทนน์โต ขาเตนโต ฉินทน์โต
 เฉทาเปน์โต ปจันโต ปาเจน์โต นัตถิ ตโตนิทาน ปาป, นัตถิ
 ปาปัสส อากโม . อุดตวัณ เจบี คังคาย ทิร คัจฉะยัย ทนน์โต
 ทาเปน์โต ยชน์โต ยชาเปน์โต, นัตถิ ตโตนิทาน ปุณณ, นัตถิ
 ปุณณัสส อากโม; ทาเนน ทเมณ สันณเมณ สัจจวัชเชน นัตถิ
 ปุณณ. นัตถิ ปุณณัสส อากโมติ. สเจ อิมิสส โกโต สัตถุโน
 สักกั วณ, อกเตน เม เอตถ กต, อวุสเทน เม เอตถ วุสสิ;
 อุกาปิ มย เอตถ สมสมา สามันณ ปัตตา, โย จาห น วทามิ
 “ อุนัน อุนน น กรียติ ปาปันติ. อติเรก โข ปนิมัสส โกโต
 สัตถุโน นัตถิ มุณทิย อุกกุกกักขีปธาน เกสมัสสลุโจน, โยห
 มุคตัมภาสย. อชฌมาวสันโต กาลิกจันทน บัจจุนุโกนโต
 มาธาคันธวิเดปน อาเรน์โต ขาตุปรชฏ. สาทิยน์โต อิมินา โกตา

สัจฉา สมนมคคิโก ภวีสสามิ อภิสัมปาย. โสหิ กิ ชานันโต กิ
 บัสสันโต อิมัสมิ สัตถิ พหัมมจริย จริสสามิ. โส “อพหัมมจริวาโส
 ยณันติ อิติ วิทิตวา คัสมา พหัมมจริยา นิพพิชช ปักกมิติ. อย โข
 สันตก เตน ภควตา ชานตา บัสสตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ ทุตฺติโย
 อพหัมมจริวาโส อักขาโต, ยัตถ วิมฺณุ ปุริโส สลักกั พหัมมริย
 นวเสยฺย, วสฺนโต จ นาวาเสยฺย จายิ อิมมึ กุสล.

ปุณ จปริ สันตก อธิเกจฺโจ สัตถา เอววาทีโหติ เอวทิฏฺฐิ
 “นัตถิ เหตุ นัตถิ บัจฺจโย สัตถานํ ลักฺขเณสา, อเหตุ อปัปฺปจฺจยา
 สัตถา ลักฺขิสฺสณฺติ; นัตถิ เหตุ นัตถิ บัจฺจโย สัตถานํ วิสุทฺธิยา,
 อเหตุ อปัปฺปจฺจยา สัตถา วิสุทฺธินฺติ. นัตถิ พลํ นัตถิ วิริย
 นัตถิ ปุริสธามิ นัตถิ ปุริสปรักกโม, สัพเพ สัตถา สัพเพ ปาณา
 สัพเพ ภูตา สัพเพ ชีวา อวสา อพลา อวิริยา นิยติ
 สคฺคิภาวปริณตา นเสววาวิชาตีสฺสุ สุขทุกฺขํ ปฏฺฐิสเวแทนฺตีสติ. ตตฺถ
 สันตก วิมฺณุ ปุริโส อิติ ปฏฺฐิสวฺจิกชติ อย โข ภว สัตถา
 เอววาที เอวทิฏฺฐิ “นัตถิ เหตุ นัตถิ บัจฺจโย สัตถานํ
 ลักฺขเณสา, อเหตุ อปัปฺปจฺจยา สัตถา ลักฺขิสฺสณฺติ; นัตถิ เหตุ นัตถิ
 บัจฺจโย สัตถานํ วิสุทฺธิยา, อเหตุ อปัปฺปจฺจยา สัตถา วิสุทฺธินฺติ.
 นัตถิ พลํ นัตถิ วิริย นัตถิ ปุริสธามิ นัตถิ ปุริสปรักกโม,
 สัพเพ สัตถา สัพเพ ปาณา สัพเพ ภูตา สัพเพ ชีวา อวสา
 อพลา อวิริยา นิยติ สคฺคิภาวปริณตา นเสววาวิชาตีสฺสุ สุขทุกฺขํ

ปฏิสเวทนํสีติ. ตํเจ อิมัสส โภโต สัตถุโน สัจจํ วณฺเณ, อกเตน
 เม เขตฺถ กตํ, อวลิตํ เม เขตฺถ วุลิตํ; อุกกัณฺโณ มยฺ เขตฺถ
 สมนฺตมา สามันณํ บัตตทา. โย จาหํ น วทามิ “อุโก อเหตุ
 อํบํบํจํยา วิสุตฺตนิสฺสามาติ. อติเรกํ โข ปณินัสส โภโต สัตถุโน
 นคฺคิยํ มุณฺหิยํ อุกกัณฺโณ ปิยาสาณํ เกสมัสสโลจนํ, โยหํ
 ปุคฺคตสฺสพัทธสนํ อัสสนาวันฺโต กาลิกจันฺทนํ บัจจณฺโณโต
 มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรนฺโต ชาตฺตปฺรชฺชํ สาทิยนฺโต อิมินา โภตา
 สัตถารว สมนฺตคฺคิโก ภวิสฺสามิ อภิสฺมปฺปายํ. โสหํ ก็ ชานันฺโต ก็
 บัสสณฺโต อิมัสสํ สัตถฺวํ พหฺมจฺริยํ จวิสฺสามิ. โส “อพหฺมจฺริยาโต
 อยฺนํติ, อิติ วิทิตฺวา ตสฺมา พหฺมจฺริยา นิพฺพิชฺช บักกมฺติ. อยํ
 โข สันตก เตน ภควตา ชานตา บัสสตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ
 ตติโย พหฺมจฺริยาโต อักขาโต, ยตฺถ วิณฺญํ ปุริโส สลักกํ
 พหฺมจฺริยํ น วเลยฺย, วสฺนํโต จ นาวาเยยฺย ฉายํ อมฺมํ กุสล-

ปุณฺ จปรํ สันตก อโธลจฺโจ สัตถา เอวาทิ โหติ เอวํทิวฺจ
 “สัตติเม กายา อกฺขา อกฺขวิธํ อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วัณฺณา
 ญฺญจํ เอลิกฺกฺจายฺจ จิตา,“ เต น อิมฺชฺนํติ น วิปริณาเมณฺติ
 นานนฺมณฺณํ พียาพาเนนฺติ, นาลํ อณฺณมณฺณลลํ สุขาย วา
 กุกฺกขาย วา สุขทุกฺกขาย วา. กตเม สัตต? ปจฺวิกาโย, อปาปกาโย,
 อลิกฺกฺจายฺจ จิตาติปิ ปาโจ.

เตโชกาโย, วาโยกาโย, สุเช, ทุกฺโข, ซีเว, สัตตเม. อิม
 สัตต กายา อญฺญา อญฺญวิธา อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วัณฺณา
 กุญฺญิจา เณสิกฺกฺจายิฉฺฉิจิตา, เต น ธิมฺมชฺฉิตี น วิปริณาเมนฺติ
 นานํณมฺมณฺณํ พฺยาพาเณตฺติ, นนฺตํ ธิมฺมมฺมณฺณํสํสํ สุขาย วา
 ทุกฺขาย วา สุขทุกฺขาย วา. ตตฺถ นตฺถิ หนึตา วา พาเตตา วา
 โสตา วา ฐาเวตา วา วิณฺนาตา วา วิณฺนาเปตา วา โยป
 ติเณหน สัตตเณ สีสํ ธิมฺมชฺฉิตี น โกจิ กณฺจิจิ ซีวิตา โวโรเปติ,
 สัตตตฺถินํ เตว กายานมฺมณฺณเรน สัตตํ วิวรมนุปฺปตฺติ. จุทฺทสฺส โข
 ปนิมานิ โยนิปมุขสสทฺทสฺสานิ สํวฺจิจินฺจ สตานิ ฉ จ สตานิ,
 บัณฺจ จ กัมมฺโน สตานิ บัณฺจ จ กัมมฺมานิ ตินฺจ จ กัมมฺมานิ กัมเม
 จ อทฺธกัมเม จ ทวฺวฺจิจิ ปฏฺฐิตา, ทวฺวฺจิจนฺตรกฺขปฺปา, นพฺภาภิชาคิโย,
 อญฺจ ปุริสกุมิโย, เขกฺขนบฺบณาสฺส ชาชีวสฺเต, เขกฺขนบฺบณาสฺส
 ปริพฺพาสฺสเต, เขกฺขนบฺบณาสฺส นาคาวาสฺสเต, วิเส อธิวฺวฺยสฺเต,
 ตีเส นิรยสฺเต, นตฺถิ ตฺถิ วโชธาคิโย สัตตํ สลฺยณิกฺกภา สัตตํ
 อลฺยณิกฺกภา สัตตํ นิคฺฉนฺจิคฺกภา สัตตํ เทวา สัตตํ มานุสสา
 สัตตํ บิสาจา สัตตํ สรา สัตตํ ปวฺวฺจา สัตตํ ปาสานา สัตตํ
 ปปาตา สัตตํ ปชฺชาตสตานิ สัตตํ สุปฺปนา สัตตํ สุปฺปนสตานิ จุฬาสิติ
 มหากบฺบิโน สตสทฺทสฺสานิ ยานิ. พาลे จ บัณฺชิตฺเต จ สันธาวิตฺวา
 สํสริตฺตา ทุกฺขสสทฺทํ กวิสสทฺทํ. ตตฺถ นตฺถิ “ อิมินาหํ สึเลน

วา วัดฺเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา อปริยักกํ วา กัมมํ
 ปริปาเจตฺถามิ ปริยักกํ วา กัมมํ มุสฺสํ มุสฺสํ พฺยັນติริตฺถามิตฺถํ,
 เหวํ นัตถิ โทณมิตฺเต สุขทฺถุเก ปริยัตถกเต สํสาเร, นัตถิ
 ทายนวํตฺตมเน, นัตถิ ยุกฺกํสวากฺเส. เสยฺยถาปิ นาม สุตฺตคฺคเห
 ชิตฺเต นิพฺเพธิยมานเมว ปเลติ; เหวเมว พาลเ จ บัณฺฑิตเ จ
 สันธาวิตฺวา สํสริตฺวา กุกฺขสฺสสันตํ กิริสฺสสันติตฺติ. ตตฺถ สันตทก วิภวญฺ
 ปฺริโส ธิติ ปฏิสันฺนจิกฺขติ “อํ โข ภวํ สัตฺถา เหวมาที เหวทิกฺขจि
 “สัตฺตนิเม กายา อกฺขา อกฺขวิธา อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วณฺณา
 กฺขญฺจํ เอลิกฺกฺขจํปฏิจฺฉา. เต น อิมฺขันติ น วิปริณาเมนฺติ
 นาลนฺมณฺณํ พฺยาพาเสนฺติ, นาลํ อณฺณมณฺณสฺส สุขาย วา
 ทุกฺขาย วา สุขทฺถุขาย วา. กตเม สัสส? ปจฺจิกาโย, อาโปกาโย,
 เตโชกาโย, วาโยกาโย, สุขะ, กุกฺเข. ชีเว, สัตตฺตเม. อิมํ สัตต
 กายา อกฺขา อกฺขวิธา อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วณฺณา กฺขญฺจํ
 เอลิกฺกฺขจํปฏิจฺฉา, เต น อิมฺขันติ น วิปริณาเมนฺติ นาลนฺมณฺณํ
 พฺยาพาเสนฺติ, นาลํ อณฺณมณฺณสฺส สุขาย วา ทุกฺขาย วา
 สุขทฺถุขาย วา. ตตฺถ นัตถิ หันตา วา ขาเตตา วา โสตา วา
 สวเตตา วา วิณฺณตา วา วิณฺณาเปตา วา โยปี ติเนฺหน สัตตฺเทน สีส
 ฉินฺทติ น โกจิ กัลลฺจิ ชีวิตา โวโรเปติ; สัตตฺตํนํ เคว
 กายานนฺตเรน สัตตํ วิวมนุปฺปตติ. จุทฺทสฺส โข ปณฺนิมานิ
 โยนิปมุขสสทสฺสทฺธานิ สจฺจจิวจฺจ สทฺธานิ ๑ ๑ สทฺธานิ, บัณฺจ ๑

กัมมุโน สตานิ บัณฺเฑ จ กัมมานิ ตีณิ จ กัมมานิ กัมเม จ
 อัทธมกัมเม จ, ทวัญฺจิ ปฏฺฐา, ทวัญฺจันตรกัปปา, นฬากิชาติโย,
 อัญฺจิ ปุริสญฺมิโย, เขณฺณบัณฺณาส อาศิวสเต, เขณฺณบัณฺณาส
 ปริพัทาสเต, เขณฺณบัณฺณาส ภาควาสสเต, วิเส อีนฺตรียสเต,
 ตีเส นวียสเต, กัตตัส วโชธาตุโย, สัตต สัณฺณิคุพฺภา สัตต
 อสัณฺณิคุพฺภา สัตต นิคฺคณฺจคุพฺภา สัตต เทวา สัตต มานุสสา
 สัตต บิสาจา สัตต สวา สัตต ปวฺฐา สัตต ปาสานา สัตต
 ปปาตา สัตต ปปาตสตานิ สัตต สุปฺปนา สัตต สุปฺปนสฺซานิ จุฬาสิตฺติ
 มหากัณฺฐิโน สทสหัสฺसानิ ยานิ. พาลเ จ บัณฺฑิตเ จ สันธาวิตฺวา
 สัสมิตฺวา ทุกฺขัสสัณฺฑิ กวิสสัณฺฑิ. ตตฺถ นตฺถิ “ อิมินาหิ ลีเสน
 วา วตฺเตน วา ตเปน วา พหฺมจริเยน วา อปริยักกํ วา กัมมํ
 ปริปาเจสฺสามิ ปริยักกํ วา กัมมํ มุสฺสํ มุสฺสํ พฺยັນตฺถกวิสสํมิตฺติ,
 เทวํ นตฺถิ โทณมิตฺเต สุขทุกฺโข ปริยัตถกเต สัสฺสเว, นตฺถิ
 หายนวฑฺฒเน, นตฺถิ อุกกัสนาวกฺเส. เสยฺยณานิ นาม สุตฺตคฺคเพิ
 ชิตฺเต นิพฺเพชฺยมานเมว ปฺเลตฺติ; เหวเมว พาลเ จ บัณฺฑิตเ จ
 สันธาวิตฺวา สัสมิตฺวา ทุกฺขัสสัณฺฑิ กวิสสัณฺฑิ. สเจ ปน อิมัสฺส
 โภโต สัตถุโน สจฺจํ วณฺํ, อวเตน เม เขตฺถ กตํ, อวสุเตน
 เม เขตฺถ วุสิตํ; อุกโกปิ มยฺ เขตฺถ สมสฺมา สามันเฬํ ปัตฺตา,
 โย จาหํ น วทามิ “ อุกโก สันธาวิตฺวา สัสมิตฺวา ทุกฺขัสสัณฺฑิ
 กวิสสํมาตฺติ. อทฺทโร โข ปณฺนิมัสฺส โภโต สัตถุโน นตฺถิยํ มุณฺฑิยํ

อุกุกุณิกะปณานิ เกสมัสสุโณจัน, โยทัง บุคฺคัสสัมพะสาธณัง อชฺฉินาวันฺโต
 กาลิกจันตัม มัจฺจิมุโภยํโต มาลาณํอิเวปนํ อานเนโต ชาตฺตฺรปฺรชฺช
 สาทิยํโต อิมินา โภคา สัตถารว สมนมคฺคิโก ภวิสฺสํ
 อภิสัมปฺปายํ. โสหํ กิ ชาณํโต กิ บัคฺคัสสํโต อิมัสมิ สัตถริ
 พหุหิมจฺริยํ จวิสฺสํ. โส “อหํหิมจฺริยวาโส อปฺนํติ, อิติ
 วิตติวา ตัสฺมา พหุหิมจฺริยา นิพฺพิชฺช ปักกมฺหิ. อปํ โข สันตก
 เตน ภควตา ชาเนตา บัคฺคัสสา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ จตุคฺโค
 อหํหิมจฺริยวาโส อักขาโต, ยัตถ วิณฺญํ ปุริโส สลฺลํกํ พหุหิมจฺริย
 น วเสยฺย, วสฺสํโต จ นารายะย ฌายํ อัมมํ กุสลํ. อิม โข
 สันตก เตน ภควตา ชาเนตา บัคฺคัสสา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ
 จัตตาโร อหํหิมจฺริยวาสา อักขาตา, ยัตถ วิณฺญํ ปุริโส สลฺลํกํ
 พหุหิมจฺริยํ น วเสยฺย, วสฺสํโต จ นารายะย ฌายํ อัมมํ กุสฺลนํติ,
 อจฺฉริยํ โภ อานนํ, อพฺภุทํ โภ อานนํ. ยาวํบํจิทํ เตน
 ภควตา ชาเนตา บัคฺคัสสา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ จัตตาโร
 อหํหิมจฺริยวาสา สมนา อหํหิมจฺริยวาสาติ อักขาตา, ยัตถ
 วิณฺญํ ปุริโส สลฺลํกํ พหุหิมจฺริยํ น วเสยฺย, วสฺสํโต จ นารายะย
 ฌายํ อัมมํ กุสลํ.

กตมานิ ปน ตานิ โภ อานนํ เตน ภควตา ชาเนตา บัคฺคัสสา
 อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ จัตตาริ อชฺฉินาณานิ พหุหิมจฺริยานิ
 อักขาตานิ, ยัตถ วิณฺญํ ปุริโส สลฺลํกํ พหุหิมจฺริยํ น วเสยฺย,

วสันโต จ นาราธยัม ฌายัม อัมมํ กุสสันติ. อิท สันตก เขจโจ
 สัตถา สัพพะเบญฺญ สัพพัตถสวํ อปริเสสํ ฌานทสฺสนํ ปฏิจานาติ
 “จวโต จ ติวฺจโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ
 ฌานทสฺสนํ ปจฺจุปัปฺปจิตฺตํ. โส สุลฺลภํ อคารํ ปวิสฺติ,
 ปิณฺฑมฺมํ น ลภติ, กุกฺกุโรปํ ทสฺติ, จณฺเฑนํ หัตถินา
 สมากจฺจติ, จณฺเฑนํ อัสสเนน สมากจฺจติ, จณฺเฑนํ โคณเณ
 สมากจฺจติ, อิตฺถิยาปํ ปุริสสฺสํ นามมฺมํ โคตมมฺมํ ปุจฺจติ,
 คามสฺสํ นิคมสฺสํ นามมฺมํ มัคคํมฺมํ ปุจฺจติ. โส “กิมิตฺตํ
 ปุญฺโง สมานิ “ สุลฺลภํ เม อคารํ ปวิสิตฺตํ อโหสิ,
 เตน ปาวสฺสี; ปิณฺฑํ เม อลลิตฺตํ อโหสิ, เตนาลลิตฺตํ,
 กุกฺกุโรเม ทสิตฺตํ อโหสิ. เตมฺมํ อจฺจุจฺจุ; จณฺเฑนํ หัตถินา
 สมากจฺจตฺตํ อโหสิ, เตม สมากมฺ; จณฺเฑนํ อัสสเนน สมากจฺจตฺตํ
 อโหสิ, เตม สมากมฺ; จณฺเฑนํ โคณเณ สมากจฺจตฺตํ อโหสิ, เตน
 สมากมฺ; อิตฺถิยาปํ ปุริสสฺสํ นามมฺมํ โคตมมฺมํ ปุจฺจตฺตํ
 อโหสิ, เตน ปุจฺจํ; คามสฺสํ นิคมสฺสํ นามมฺมํ มัคคํมฺมํ
 ปุจฺจตฺตํ อโหสิ, เตน ปุจฺจิตฺตํ. ตถ สันตก วิณฺญํ ปุโรโส
 อิติ ปฏิสันนํ จิตฺตํ “อํ โข ภวํ สัตถา สัพพะเบญฺญ สัพพัตถสวํ
 อปริเสสํ ฌานทสฺสนํ ปฏิจานาติ “จวโต จ ติวฺจโต จ สุตฺตสฺส
 จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ฌานทสฺสนํ ปจฺจุปัปฺปจิตฺตํ. โส
 สุลฺลภํ อคารํ ปวิสฺติ, ปิณฺฑมฺมํ น ลภติ, กุกฺกุโรปํ ทสฺติ,

จันเทนบี หัตถินา สมาคัจฉติ, จันเทนบี อัคคเสน สมาคัจฉติ,
 จันเทนบี โคเลน สมาคัจฉติ, อิตถิยาบี ปุริสัสสบี นามัมบี
 โคคัมบี ปุจันติ, คามัสสบี นิคมัสสบี นามัมบี
 มัคคัมบี ปุจันติ. โส “ กิมิทฺติ ปุญฺโง สมน สุปฺป
 อคารํ ปุริสคฺคํ อโหสิ, เตน ปาวิสี, ปิณฺณ เม อลฺลภัพฺพ
 อโหสิ, เตนาลฺลภํ. กุรฺกฺกเร นคฺคคฺคํ อโหสิ, เตนัมมิ ทฺวํ โง
 จันเทน หัตถินา สมากันคฺคัพฺพ อโหสิ, เตน สมากมฺ; จันเทน
 อัคคเสน สมากันคฺคคฺคํ อโหสิ, เตน สมากมฺ; จันเทน โคเลน
 สมากันคฺคคฺคํ อโหสิ, เตน สมากมฺ; อิตถิยาบี ปุริสัสสบี
 นามัมบี โคคัมบี ปุจันติคฺคํ อโหสิ, เตน ปุจัน; คามัสสบี
 นิคมัสสบี นามัมบี มัคคัมบี ปุจันติคฺคํ อโหสิ, เตน
 ปุจันนติ. โส “ อนัสสาสิกํ อถํ พหฺมจฺริยนฺติ, อิติ วิทิตฺวา
 ตัสมา พหฺมจฺริยา นิพฺพิชช บัฏกมติ. อถํ โข สันตก เตน
 ภควตา ซานตา บัสสตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ ปจฺม อนัสสาสิกํ
 พหฺมจฺริยํ อัชชํ, อัถ วิปฺนุ ปุริโส สสฺสํกํ พหฺมจฺริยํ น
 วเลยฺย, วสันฺโต จ น อาราเธยฺย ฌายํ ธมฺมํ กุสลํ.

ปุณ จปรํ สันตก อเภกฺจโจ สัตถา อนุสฺสวโก โหติ
 อนุสฺสวสฺสโจ, โส อนุสฺสเวน อิติหิตฺทปรมฺปาย ปิฎกสํปทาย
 ธมฺมํ เทเสติ. อนุสฺสวักกสฺส โข ปณ สันตก สัตถุโน อนุสฺสวสฺสจัสส
 สุตฺตัมบี โหติ กุสฺสุตฺตัมบี โหติ, ทถาบี โหติ อัมภณณาบี โหติ.

ตัตถ์ สันตก วิมลฺว ปุริโส อิติ ปฏิสัณฺจิกขติ “อโย โข ภว
 ตัตถา อนุสัณฺโณ อนุสัณฺโณ จ, โส อนุสัณฺโณ อิติหิติปรัมปาย
 ปิฎกสัณฺปะทาย ธัมมํ เทเสติ. อนุสัณฺโณ โข ปน สันตก
 สัตถุโน อนุสัณฺโณ จ, สุตตัมปิ โหติ ทุตตัมปิ โหติ, ตถาปิ
 โหติ อังคณาปิ โหติ. โส “อนัสสาสิกํ อิทํ พหัมมจริยํติ, อิติ
 วิทิตฺวา ตัสมา พหัมมจริยา นิพพิชช ปักกมติ. อิทํ โข สันตก
 เทน ภควตา ชานตา มัลลิกา อหกา สัมมาสัมพุทฺธเณ ทุติย
 อนัสสาสิกํ พหัมมจริยํ อักขาตํ, ยัตถ วิมลฺว ปุริโส สลักกํ
 พหัมมจริยํ น วเสนย, วสันโต จ นาวาเชยฺย ฉายํ ธัมมํ กุสลํ.

ปุณ จปรํ สันตก อเภาจโจ สัตถา ตักกิ โหติ วิมสิ, โส
 ตักกปริยาหโต วิมฺสาณฺจริตํ สยปฏิภาณํ ธัมมํ เทเสติ. ตักกิสฺส
 โข ปน สันตก สัตถุโน วิมสิสฺส สุตตัมปิ โหติ ทุตตัมปิ โหติ,
 ตถาปิ โหติ อังคณาปิ โหติ. ตัตถ์ สันตก วิมลฺว ปุริโส อิติ
 ปฏิสัณฺจิกขติ “อโย โข ภว สัตถา ตักกิ วิมสิ, โส
 ตักกปริยาหโต วิมฺสาณฺจริตํ สยปฏิภาณํ ธัมมํ เทเสติ. ตักกิสฺส
 โข ปน สัตถุโน วิมสิสฺส สุตตัมปิ โหติ ทุตตัมปิ โหติ,
 ตถาปิ โหติ อังคณาปิ โหติ, โส “อนัสสาสิกํ อิทํ
 พหัมมจริยํติ, อิติ วิทิตฺวา ตัสมา พหัมมจริยา นิพพิชช ปักกมติ.
 อิทํ โข สันตก เทน ภควตา ชานตา มัลลิกา อหกา
 สัมมาสัมพุทฺธเณ ทุติย อนัสสาสิกํ พหัมมจริยํ อักขาตํ, ยัตถ

วิมลญ ปุริโส สลักกั พหัมมจริยํ น วเสยฺย, วสันฺโต จ น
 อาราเญยฺย ฌายํ อัมมํ กุสฺสันฺติ.

ปุณฺ ฌปํ สันตัก อีเธกฺจฺโจ สัตถา มนฺโท โมมุโท, โส
 มนฺทัตถา โมมุทัตถา ตถา ตถา ปณฺโห ปุณฺโง สมนา วาจาวิกฺเขป
 ฌายชฺชติ อมววิกฺเขป “เอวํติชฺช เม โน, ตถาติชฺช เม โน,
 อเนกตติชฺช เม โน, โนติชฺช เม โน, โน โนติชฺช เม โนติ. กทฺถ
 สันตัก วิมลญ ปุริโส อิติ ปุณฺณสลาสิกฺขติ ” ฌ โข ภวํ สัตถา
 มนฺโท โมมุโท, โส มนฺทัตถา โมมุทัตถา ตถา ตถา ปณฺโห
 ปุณฺโง สมนา วาจาวิกฺเขป ฌายชฺชติ อมววิกฺเขป “เอวํติชฺช
 เม โน, ตถาติชฺช เม โน, อเนกตติชฺช เม โน, โนติชฺช เม โน,
 โน โนติชฺช เม โนติ. โส “อนัสสาสิกํ อิทํ พหัมมจริยํติ, อิติ
 วิทิตฺวา ตัสมา พหัมมจริยา นิพพิชฺช ปฏักมติ. อิทํ โข สันตัก
 เทน ภควตา ฌานตา บัลลิสฺสา อหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ จตุกฺค
 อนัสสาสิกํ พหัมมจริยํ อชฺชาตํ, ยัตถ วิมลญ ปุริโส สลักกั
 พหัมมจริยํ น วเสยฺย, วสันฺโต จ น อาราเญยฺย ฌายํ อัมมํ
 กุสฺสันฺติ. อิมานิ โข สันตัก เทน ภควตา ฌานตา บัลลิสฺสา
 อหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ จัตตารี อนัสสาสิกานิ พหัมมจริยานิ
 อชฺชาทานิ, ยัตถ วิมลญ ปุริโส สลักกั พหัมมจริยํ น วเสยฺย,
 วสันฺโต จ น อาราเญยฺย ฌายํ อัมมํ กุสฺสันฺติ. อจฺฉริยํ โภ

ชานันท์, อัฏฐกัม โภ ชานันท์. ยาวณจิตฺ เตน ภควตา ชานตา
 บัลลิตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ จิตฺตาริ อนัลลิตาณเณ พหุหิมจริยานิ
 อนัลลิตาณานิ พหุหิมจริยานิฉิ อักขาตานิ, ยัตถ วิณฺญู ปุริโส สลฺลิกํ
 พหุหิมจริยํ น วสเยย. วสฺสํโต จ น อาราธเยย ฌายํ ธัมมํ กุสลํ.
 โส ปน โภ ชานันท์ สัตฺตภา กิชาเท ภิมฺภักขาเย, ยัตถ วิณฺญู ปุริโส สลฺลิกํ
 พหุหิมจริยํ วสเยย, วสฺสํโต จ อาราธเยย ฌายํ ธัมมํ กุสลนฺติ.
 อธิ สันตก ตถาคโธ โลเก อธิบํชชติ ขวํ สัมมาสัมพุทฺธโธ,
 วิชิตฺวาจณสํมณฺเณสุโต โลกาวิทุ อนุกตโร ปุริสธัมมสารถิ,
 สัตฺตภา เทวมุสฺสธานํ พุทฺธโธ ภควา ะ เป ะ โส อิมะ ปณฺจ
 นิวรเณ ปทาย เจตโส อุมฺภักกิลเส ปณฺณาย พุทฺธลิกวเณ วิวิจฺจ
 กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสลเจหิ ธัมเมหิ, สวิกฺกํ สวิจารํ วิเวกขํ ปัตติสุขํ
 ปจฺมํ ฌานํ อุลลัมบิยฺส วิหริติ ยถัม ไซ ปน สันตก สัตฺตวิ
 สวโก เขวรูป โสฬารวิเสสํ. อธิคจฺจติ ตตถ วิณฺญู ปุริโส
 สลฺลิกํ พหุหิมจริยํ วสเยย, วสฺสํโต จ อาราธเยย ฌายํ ธัมมํ
 กุสลํ. ปุณ จปรํ สันตก ภิกฺขุ วิตักกวิจารานํ วุปลมา ะ เป ะ
 ทฺติยํ ฌานํ อุลลัมบิยฺส วิหริติ. ยถัม ไซ ปน สันตก สัตฺตวิ
 สวโก เขวรูป โสฬารวิเสสํ. อธิคจฺจติ, ยัตถ วิณฺญู ปุริโส
 สลฺลิกํ พหุหิมจริยํ วสเยย, วสฺสํโต จ อาราธเยย ฌายํ ธัมมํ
 กุสลํ. ปุณ จปรํ สันตก ภิกฺขุ ปัตติยา จ วิราคา ะ เป ะ ทฺติยํ

* ส. ย. สัตตสุ จาเนสุ อญฺ ปาโธ นัตติ.

ณานํ อุปสัมปัชช วิหริติ. ยัสมี โข ปน สันตท สัตถวิ สาวโก
 เอรุเป โธฬารวิเสสํ อธิคัจฉติ, ยัตถ วิณญํ ปุริโส สัตถักกํ
 ฬัมมจริยํ วสเยย, วสันโต จ อารายะย ฌายํ ธัมมํ กุสลํ.
 ปุณํ จปรั สันตท ภิกขุ สุขัสสํ จ ปหานา ทุกขัสสํ จ ปหานา
 ๗ เป ๗ จตุตถํ ฌานํ อุปสัมปัชช วิหริติ. ยัสมี โข ปน สันตท
 สัตถวิ อริยสาวโก เอรุเป โธฬารวิเสสํ อธิคัจฉติ. ยัตถ วิณญํ
 ปุริโส สัตถักกํ ฬัมมจริยํ วสเยย, วสันโต จ อารายะย ฌายํ
 ธัมมํ กุสลํ. โส เอวํ สมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทธะ ปริโยทาคะ
 อเนกเจเน วิคคูปักกิตะเส มุทฺตญะเต กัมมณิเย จิตเต อานะลชียปัตเตเต
 ปุพฺเพนิวาสัสสตีณานิยาจ จิตตํ อภินินฺนาเมติ. โส อเนกวิหิตํ
 ปุพฺเพนิวาสํ ออนุสฺสวติ, เสวยถัก? เอกัมปิ ชาตี เทวปิ ชาติโย
 ๗ เป ๗ อิติ สาการํ สอฺกาทะสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ ออนุสฺสวติ.
 ยัสมี โข ปน สันตท สัตถวิ สาวโก เอรุเป โธฬารวิเสสํ
 อธิคัจฉติ, ยัตถ วิณญํ ปุริโส สัตถักกํ ฬัมมจริยํ วสเยย,
 วสันโต จ อารายะย ฌายํ ธัมมํ กุสลํ. โส เอวํ สมาหิตะ
 จิตฺเต ปริสุทธะ ปริโยทาคะ อเนกเจเน วิคคูปักกิตะเส มุทฺตญะเต
 กัมมณิเย จิตเต อานะลชียปัตเตเต สัตถานํ จุตฺตปฺปายะณานิยาจ จิตตํ
 อภินินฺนาเมติ. โส ทิสฺสเพน จักขุณา วิสุตฺตเจเน อติกัมมัตตมานุสฺสเจเน,
 สัตเต ยัสสตี จมาเน อุปปัชชมาเน ทิเน ปณฺเฑ สุวณฺเณ
 พุพฺพัตถเจเน สุตเต ทุคฺคเต ๗ เป ๗ ยถากัมมูปะเต สัตเต

ปชามาติ. ยัสสิม โข ปน สันตก สัตถริ สาวโก เอวรูป
 โอฬารวิเสส อธิคัจฉติ, ยถา วิปัลล, ปุริโส สลักกั พหัมมจริย
 วเสยฺย, วสันโต จ อารายะย ฌายํ ธัมมํ กุสลํ. โส เอว
 ฌมาติเตจ จิตฺเต ปริสุทฺธเ ปวิโยทาทเต อมัจฉเนม วิคตูปักกิตเส
 มุทฺทกเต. กัมมัมมิมเ จิตฺต ฌาเนนชัยิ ปักกเต ฌาณวณํ ชยณานาย
 จิตฺตํ อภิมินฺนาคะมิ. โส “อิทํ กุฏฺฐนิติ ยถากุฏํ ปชามาติ,
 “ อญํ กุฏฺฐสสุทฺธิโยติ. ยถากุฏํ ปชามาติ, “ อญํ กุฏฺฐนิโรโรติ,
 ยถากุฏํ ปชามาติ, อญํ กุฏฺฐนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปปาทติ ยถากุฏํ ปชามาติ.
 ๆ เป ๆ “ อญํ ฌาณนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปปาทติ ยถากุฏํ ปชามาติ. ตัสส
 เอว ฌาณโต เอว ยัสสโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมูจฺจติ, ภาวสวาปิ
 จิตฺตํ วิมูจฺจติ, ฌายสวาปิ จิตฺตํ วิมูจฺจติ; วิมุตตัสสิม วิมุตตัมมิต ฌาณ
 โหติ; “ จินา ชาติ, วุสสํ พหัมมจริย, กตํ กรณีย, นาปรํ อิตฺตตยาติ
 ปชามาติ. ยัสสิม โข ปน สันตก สัตถริ สาวโก เอวรูป
 โอฬารวิเสส อธิคัจฉติ. ตตฺถ วิปัลล, ปุริโส สลักกั พหัมมจริย
 วเสยฺย, วสันโต จ อารายะย ฌายํ ธัมมํ กุสลณฺตี

โย ปน โส โก ฌานนํท ภาิกขุ อรหํ จินาสโว วุสสิตวา
 กตกรณโย โอหิตภาโร อญุပ္ปัตตสทฺทโน ปริกฺขินภาวณฺโณชโน
 สัมมทณฺณา วิมุตโต, ปริกฺขณฺชเยย โส กามะติ. โย โส สันตก
 ภาิกขุ อรหํ จินาสโว วุสสิตวา กตกรณโย โอหิตภาโร อญุပ္ปัตตสทฺทโน
 ปริกฺขินภาวณฺโณชโน สัมมทณฺณา วิมุตโต. อภัพฺโต โส

บัณฺฑิ จานานิ อัจฉาจาริกุ: อภัพโพ ชินาสโว ภิกขุ สัมมัจจุ
 ปาณะ ชีวตา โวโรเปตุ, อภัพโพ ชินาสโว ภิกขุ อทินฺนํ เณย
 สํชาตํ อาทาสุ, อภัพโพ ชินาสโว ภิกขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปตฺติเสวิตุ,
 อภัพโพ ชินาสโว ภิกขุ สัมปชานมุตฺตา ภาสิตุ, อภัพโพ ชินาสโว
 ภิกขุ สันนิธิการกํ ทาเม ปริกฺขณชิตฺตุ, เสยฺยถาปิ ปุฬฺสเพ
 อาคาริชฏฺโต. โย โส สันตทก ภิกขุ อรหํ ชินาสโว วุสิตวา
 กตกรณฺเอย โอหิตภาโร อมนุษย์ปัดตสทตฺโต ปริกฺขณภาสณฺโณชโน
 สัมมทณฺเอยา วิมุตฺโต, อภัพโพ โส อิมานิ บัณฺฑิ จานานิ อัจฉาจาริกุติ.
 โย ปน โส โก อานนฺต ภิกขุ อรหํ ชินาสโว วุสิตวา
 กตกรณฺเอย โอหิตภาโร อมนุษย์ปัดตสทตฺโต ปริกฺขณภาสณฺโณชโน
 สัมมทณฺเอยา วิมุตฺโต, ตตฺส จรโต จ ติฏฺฐจโต จ สุตฺตตตฺสจ
 ชาครตฺสจ จ สตคํ สมิคํ ฌานนทตฺสณํ มัจจุปฺภฺจิจิตํ “ ชินา เม
 อาสวาติ. เตนฺหิ สันตทก อูปมนํ เต กวิสสํสามิ, อูปมาຍပ္ပเอกจฺเจ
 วิณฺญํ ปุริสา ภาสิตตตฺส ชาติตํ อาชานนฺติ. เสยฺยถาปิ สันตทก
 ปุริสตตฺส ทตฺตปาทา ฉินฺนา ตตฺส จรโต เจว ติฏฺฐจโต จ สุตฺตตตฺส จ
 ชาครตฺสจ จ สตคํ สมิคํ ฌินฺนาว ทตฺตปาทา, อပ္ปํ จ โย ปน
 ปัจจเวกฺขมาโน ชานาติ “ ฉินฺนา เม ทตฺตปาทาติ, เอวเมว โย
 สันตทก โย โส ภิกขุ อรหํ ชินาสโว วุสิตวา กตกรณฺเอย โอหิตภาโร
 อมนุษย์ปัดตสทตฺโต ปริกฺขณภาสณฺโณชโน สัมมทณฺเอยา วิมุตฺโต,
 ตตฺส จรโต จ ติฏฺฐจโต จ สุตฺตตตฺส จ ชาครตฺสจ จ สตคํ สมิคํ

ชีณาว อาสวา, อปี จ โข ปน ปัจจุเวกขมาโน ชานาติ “ ชีณา
 เม อาสวาติ. กิเ ว พหุกา ปน โก อานันท์ อิมัสมี อัมมวินเย
 นิยยาตาโรติ. น โข สันตก เอกัง น เทว สตานิ น ตินิ สตานิ
 น จัตตาริ สตานิ น ปัจจ สตานิ, อถ โข ภิกขุโวย เย อิมัสมี
 อัมมวินเย นิยยาตาโรติ. อัจฉริยโก อานันท์, อพักฺกโก อานันท์.
 น จ นาม สอัมมกักกัสนา ภวิสสติ น ปรมัมมวัมภนา, อายตเนว
 อัมมเทสนา ตาว พหุกา จ นิยยาตาโร ปณฺณายิสสสันติ. อิม
 ปนาชวีกา ปุคฺคัมคยาป ปุคฺคา อคฺคานันท์ เจว อุกกัเสนฺติ ปเร จ
 รัมภเนตฺติ, ตโย เจว นิยยาตาโร ปณฺณายเปเนติ เสยฺยถิทํ? นันท์ วัจฉ
 กิสฺส ลักขิ จ มัชฌิโก สาสณฺนติ. อถ โข สันตโก ปรีพพาชโก สกํ ปรีส
 ษามันโสสิ จรณฺตุ โภณฺโต, สมเน โคตเม พริทฺมจริยาโส. น
 ทานิ สุวํ อัมเหติ ตาภลักการสโธเก ปรีจชชิตฺตฺติ. อติหิต
 สันตโก ปรีพพาชโก สกํ ปรีส อญฺโยเชสิ ภควติ พริทฺมจริเยติ.

สันตกสุตฺตํ นิฏฺฐจิตํ นิฏฺฐจํ.

มหาลกุณฺฑาปิสุตฺตํ.

เอวํ เม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิहरติ เวฬุเน
 กลันตกนิจาเป. เตน โข ปน สมเยน สัมพัทฺธา อภิณฺเฑาตา
 อภิณฺเฑาตา ปรีพพาชกา โมรนิวาเป ปรีพพาชการาเม ปฏิวสฺสันติ,
 เสยฺยถิทํ? ชันนภาโร วรตโร* ลกุณฺฑาปิ จ ปรีพพาชโก;

* ล. ย. วรจโร.

อภินิม ๑ อภินิมิตตา อภินิมิตตา ปฏิพัทธาภา. อต โข ภควา
 ปุริพัทธสมม บิรวเสก้าว มัตตจิรว ชาตยา ราชคห บัณเฑาะ
 ปาวลสิ. อต โข ภควโต เอตทโทสิ “อติปปโค โข ตาว
 ราชคเห บัณเฑาะ จริตุ. ยันณูนาห, เยน โมรนิวาโป
 ปฏิพัทธาภาโม, เยน สกลุฑาภิ ๑ ปฏิพัทธโก, เตนุปลังกเมยบโนติ.
 อต โข ภควา, เยน โมรนิวาโป ปฏิพัทธาภาโม, เตนุปลังกมิ.
 เตน โข ปน สมเณ สกลุฑาภิ ปฏิพัทธโก มหิตยา
 ปฏิพัทธาภาปริสาบ สกัธ นิลินโน โทติ อุณนาทนิยา อุจจาสะก
 มหาสัททาย อเนกวิหิต ติรจันณกถ กณณติยา, เสยบถิ ? ราชกถ
 โจรกถ มหามัจฉกถ เสนากถ ฌายกถ ฌุทธกถ ฌเนกถ ปาณกถ
 วัตถกถ สยณกถ มาลากถ คัณธกถ ฌาตีกถ ยานกถ คามกถ
 นิคมกถ นครกถ ชนปทกถ ชาติถิกถ สूरกถ วิสิขากถ กุมภักฐจันณกถ
 กุมภักฐาสิกถ ฐัพพะเปกถ ฌานักถกถ โลกัถชาบิกถ สมุททริชาบิกถ
 อิติ ภวากถ อิติ ว. อักกสา โข สกลุฑาภิ ปฏิพัทธโก ภควันถ
 ภูเรโต ๑ ชาลัจฉนถ, ทิสวณ ถถ ปริส สันนเปสิ “อปปัสสัททา
 โภณโต โหนตุ, มา โภณโต สักกมถกถ ฌย สมโณ โคธโม
 ชาติจติ, อปปัสสัททาโม โข ปน โส ฌายัสมา อปปัสสัททวันณวาที,
 อปปาเว นาม อปปัสสัทท ปริส วิทิตวา อุปลังกมิคัพพ มณเณยยาติ.
 อต โข เต ปฏิพัทธาภา ตุนฮี อเส. อต โข ภควา, เยน
 สกลุฑาภิ ปฏิพัทธโก, เตนุปลังกมิ. อต โข สกลุฑาภิ ปฏิพัทธโก

คณารวิโย ณาโต บลัสส์ลี ติตถกโร สาธุสम्मโค พุชณัสส, โสย
 ราชคห์ วัสสวาถึ อปฺปโต. อัมมึชชี โช สมนโม โคกโม ลัมมิ เจว
 คณิ จ คณารวิโย ณาโต บลัสส์ลี ติตถกโร สาธุสम्मโค
 พุชณัสส, โสย ราชคห์ วัสสวาถึ อปฺปโต. โท มุ โช อิมสึ ภวตฺ
 สมนพฺพรหฺมณามิ ลัมมิชชี คณินิ คณารวิยานิ ณาตานิ บลัสส์ลีนิ
 ติตถกกรานิ สาธุสम्मตานิ พุชณัสส, สวากานิ ลักกโต อรูกโต
 มานิตอ ปุชิตอ, กัมม จ ปณ สวากา ลักกัทฺวา อรูกัทฺวา อุนิสฺสสาย
 วิหรัณฺตีติ. ตตฺเรกัจเจ เอวมาหุ “ อัม โช ปุณฺโณ กัสสโป
 ลัมมิ เจว คณิ จ คณารวิโย ณาโต บลัสส์ลี ติตถกโร สาธุสम्मโค
 พุชณัสส, โส โช สวากานิ น ลักกโต น อรูกโต น มานิตอ
 น ปุชิตอ, น จ ปณ ปุณฺณ กัสสโป สวากา ลักกัทฺวา อรูกัทฺวา
 อุนิสฺสสาย วิหรัณฺตี. ภุทฺตพฺพิ ปุณฺโณ กัสสโป อนนฺทสตาบ ปริสาช
 อัมมึ เทเสติ ตตฺร อัมมึชชีโร ปุณฺณสฺส กัสสโปสฺส สวาโค
 ลักกัทฺมาลี “ มา โภณโต ปุณฺณ กัสสโป เขตฺตักฺกิ ปุจฺฉนฺตี,
 เนโส เขตฺต ชานาจิ, มยเมตฺต ชานาช, อัมมึชชี เอตฺตักฺกิ ปุจฺฉนฺ
 มยเมตฺต ภวตฺ พฺยกริสฺสามาติ. ภุทฺตพฺพิ ปุณฺโณ กัสสโป พทา
 บลัสส์ยิต กัมมัทธโต น จคฺติ “ อัมมึชชีทวา โภณโต โภณตุ,
 มา โภณโต ลักกัทฺมกัถฺว, เนเต ภวณฺโต ปุจฺฉนฺตี, อัมมึชชี เอเต
 ปุจฺฉนฺตี, มยเมเตลฺล พฺยกริสฺสามีติ. พุช โช ปณ ปุณฺณสฺส

กัณฐกัลลส สวากา วาที อาโรเปตฺวา อธิกัณฺฐา “ น ตฺวํ อิมํ
 ธัมมวินยํ อาชานาสี, อหํ อิมํ ธัมมวินยํ อาชานามิ, ก็ ตฺวํ อิมํ
 ธัมมวินยํ อาชานิสฺสสึ. มัจฉาปฏิปันโน ตฺวมลฺ, อหํสฺมิ
 ตฺมมาปฏิปันโน. สหิตมฺ เม, อสทิตมฺ เต. ปุเร วณฺเณ รัจฺฉา อวจ,
 มัจฉา วณฺเณ ปุเร อวจ, อธิจฺฉินฺณํ เต วิปารุคฺติ. อาโรปิตฺ
 เต วาโท นิคฺคหิตฺโส, จร วาทีปํ โมกฺขาย นิลฺเพเทหิ วา, สเจ
 ปโหสีติ. อิติ ปุโรโณ กัณฺฐโป สวากานํ น สักกโต น ครุทโต
 น มานิตฺ น ปุชฺชิต, น จ ปน ปุโรณํ กัณฺฐโป สวากา สักกตฺวา
 ครุทตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรัณฺติ, อญฺญโ จ ปน ปุโรโณ กัณฺฐโป
 ธัมมิกโกเสนาติ. เอกัจเจะ เอมานํสุ “ อหํปํ โข มกฺขสิ
 โคสาลโ. อชิโต เกสกัมพโ. ปกฺกฺโธ กัจจายโน. สลฺยชโย
 เวลฺลทฺธปฺโต. นิคฺฉโน นาฏปฺโต สขี เจว คณิ จ คณาจริโย
 ณาโต ยสฺสสึ ติตฺเตโร สาธุสम्मโต พุทฺธนํส, โสปี สวากานํ
 น สักกโต น ครุทโต น มานิตฺ น ปุชฺชิต, น จ ปน นิคฺฉนํ
 นาฏปฺตํ สวากา สักกตฺวา ครุทตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรัณฺติ.
 กุตปฺพํ นิคฺฉโน นาฏปฺโต อนนฺตสทาย ปวิสาย ธम्मํ เทเสสิ
 ตตฺริ อปฺเปตฺวา นิคฺฉนํส สวากา ปุคฺคสฺส สวากิ สทฺทมกาสิ
 “ มา โภณฺโต นิคฺฉนํ นาฏปฺตํ เอตมํกํ ปุจฺฉิตํ, เนโต
 เขตํ ชานาติ; มยเมตํ ชานาม, อโหมํ เอตมํกํ ปุจฺฉิต; มยเมตํ
 ภวตํ พฺยายวีสํสามาติ. กุตปฺพํ นิคฺฉโน นาฏปฺโต พาหา

บัคฺคยฺหิ กัณฺถันโต น ลภติ “ อัมปัสสัททา โภณโต โทณฺตุ,
 มา โภณโต สัตฺตมกัธฺต; เนเต ภวันโต ปุจฺฉนฺติ, อัมฺหิ เอเต
 ปุจฺฉนฺติ; มยเมเตสํ พฺยากริสฺสามาติ. พหุ โข ปน นิคฺขันถัสส
 นาฏปฺตุตฺตัสส สาวกา วาที อาโรเปตฺวา อปฺปักกัณฺตา “ น ตฺวํ อิมํ
 ธัมมวินยํ อชานาสิ, อหํ อิมํ ธัมมวินยํ อชานามิ, กิํ ตฺวํ
 อิมํ ธัมมวินยํ อชานิสฺสสิ. มิจฺฉาปฺฏิบฺบันโน ตฺวมสิ, อหฺมสิมิ
 สัมมาปฺฏิบฺบันโน. สหิตฺมํ เม. อสทิตฺนํ เต. ปุเร วจฺญีํ บัจฺฉา อว
 จฺญีํ วจฺญีํ ปุเร อว จ อจิเณณํ เต วิปารัดฺธํ อาโรปิตฺวา เต
 วาโต นิคฺคหิตฺวา, จ วาทีปโมกฺขาย นิพฺเพเธหิ วา, สเจ
 ปโหสิติ. อิติ นิคฺขันโต นาฏปฺตุโต สาวกานํ น สักกโต น
 ครุกโต น มานโต น ปุชฺชิตฺวา จ ปน นิคฺขันถํ นาฏปฺตุตฺตํ สาวกา
 สักกัทฺวา ครุกัทฺวา อฺปนนิสฺสาय วิหรนฺติ, อญฺญํโจ จ ปน นิคฺขันโต
 นาฏปฺตุโต ธัมมิกโกเสนาติ. เอกัจเจ เอมาทฺสุ “ อยมํปํ
 โข สมฺโน โคตโม ธุเร เจว คณิ จ คณจวิโย ณาโต ยสฺสสิ
 ติตฺถโร สาธุสฺมโต พหุชนัสฺส, โส จ โข สาวกานํ สักกโต
 ครุกโต มานโต ปุชฺชิตฺวา, สมณํจ ปน โคตมํ สาวกา สักกัทฺวา
 ครุกัทฺวา อฺปนนิสฺสาय วิหรนฺติ. ภุคฺคปฺพิ สมฺโน โคตโม
 ชเนกสฺสาय ปวิสาย อมฺมํ เทเสสิ. ตํทํ อัมมวโร สมณัสฺส
 โคตมัสฺส สาวกา อุกกาสิ. ตเมนมมฺมวโร สพัรฺหฺมจาวี ชัณฺณเกน
 ฆฏฺเฐ “ อัมปัสสัทโต อายัสฺมา โหตุ, มา อายัสฺมา สัตฺตมกาสิ,

ตัตถา โน ภควา ธัมมํ เทเสตติ. ยัสมี สมเย สมโน โคตโม
 อเนกสคาย ปริสาธ ธัมมํ เทเสติ, เวน ตัสมี สมเย สมณัสส
 โคตมัสส สาวกานํ จิปัตถ์โท วา โหติ อุกกาสิตถ์โท วา.
 ตเมนํ มหาชนกาโย บัจจาัสमानุโป บัจจุบฺบัจจิโต โหติ
 “ ยัน โน ภควา ธัมมํ ภาสีตติ. ตันโน โสธัสมาติ.
 เสยฺยถาปิ นาม ปุริโส จาคุมฺมหาปณฺณ ชุตฺถํ มธฺ อเนลลํ ปิเพยฺย,
 ตเมนํ มหาชนกาโย บัจจาัสमानุโป บัจจุบฺบัจจิโต อัสส;
 เอวเมว ยัสมี สมเย สมโน โคตโม อเนกสคาย ปริสาธ ธัมมํ
 เทเสติ. เวน ตัสมี สมเย สมณัสส โคตมัสส สาวกานํ
 จิปัตถ์โท วา โหติ อุกกาสิตถ์โท วา. ตเมนํ มหาชนกาโย
 บัจจาัสमानุโป บัจจุบฺบัจจิโต โหติ “ ยัน โน ภควา ธัมมํ
 ภาสีตติ, ตันโน โสธัสมาติ. เขยฺย สมณัสส โคตมัสส สาวกา
 สพฺพหิมาจารีหิ สัมปโยเชตฺวา ลีลยํ บัจจิกฺขาย หินายาวตฺตັນติ, เตปิ
 ตัตถุโน เจว วณฺณวาทิโน โทณฺติ, ธัมมัสส จ วณฺณวาทิโน โทณฺติ,
 สัมมัสส จ วณฺณวาทิโน โทณฺติ, อตฺตคฺคหิโน เวย โทณฺติ
 อนนฺโวลคฺคหิโน “ มยเมวํหิ อลลิกฺขิกา มยํ อปฺปเนวฺวา, เข มยํ
 เอวํ ลีวากฺขาเต ธัมมวินเย ยัพฺพชิตฺวา น ลีกฺขิมฺหิ ยาวชิวํ
 ปวิปุณฺณํ ปวิสุทฺธํ พหฺมจฺฉริยํ จวิรุณฺติ. เต อารามิกภูตา วา
 อูปาสกภูตา วา บัณฺจสุ ลีกฺขาปเทสุ สમાทาย วตฺตັນติ. อิติ สมโน
 โคตโม สาวกานํ ลีลกโต คฺคฺคโต มานิตโต ปุชฺชิตโต, สมณญฺ

ปน โคตม สาวกา สักกโรนัติ ครุฑโรนัติ อุปนิสัสาย วิหรัณัติ.

กตติ ปน ตวั อุกาหิ มปิ อัมม สมนุบัตัสสิ เยหิ มม
สาวกา สักกโรนัติ ครุฑโรนัติ มาเนนัติ ปุเชนัติ สักกโรนัติ
ครุฑโรนัติ อุปนิสัสาย วิหรัณัติ. บัณเฑ โข อหัง กัณเฑ ภควติ
อัมม สมนุบัตัสสิ, เยหิ ภควันตัสสาวกา สักกโรนัติ ครุฑโรนัติ
มาเนนัติ ปุเชนัติ, สักกโรนัติ ครุฑโรนัติ อุปนิสัสาย วิหรัณัติ.
กตเม บัณเฑ ? ภควา หิ กัณเฑ อปัปาทาโร อปัปาทารตยา จ
วัณณวาที. อัมม กัณเฑ ภควา อปัปาทาโร อปัปาทารตยา จ
วัณณวาที, อัมม โข อหัง กัณเฑ ภควติ ปจัมม อัมม สมนุบัตัสสิ,
เยน ภควันตัสสาวกา สักกโรนัติ ครุฑโรนัติ มาเนนัติ ปุเชนัติ,
สักกโรนัติ ครุฑโรนัติ อุปนิสัสาย วิหรัณัติ. ปน จปัม กัณเฑ ภควา
สันตุญโจะ อิตริตเรน จิวเรน อิตริตจิวรสันตุญจยา จ วัณณวาที.
อัมม กัณเฑ ภควา สันตุญโจะ อิตริตเรน จิวเรน
อิตริตจิวรสันตุญจยา จ วัณณวาที, อัมม โข อหัง กัณเฑ ภควติ
ทตติ อัมม สมนุบัตัสสิ, เยน ภควันตัสสาวกา สักกโรนัติ
ครุฑโรนัติ มาเนนัติ ปุเชนัติ สักกโรนัติ ครุฑโรนัติ อุปนิสัสาย
วิหรัณัติ. ปน จปัม กัณเฑ ภควา สันตุญโจะ อิตริตเรน บันนตปาเตน
อิตริตบันนตปาตสันตุญจยา จ วัณณวาที. อัมม กัณเฑ ภควา
สันตุญโจะ อิตริตเรน บันนตปาเตน อิตริตบันนตปาตสันตุญจยา จ
วัณณวาที, อัมม โข อหัง กัณเฑ ภควติ ทตติ อัมม สมนุบัตัสสิ,

เยน ภควันตํ สวากา สักกโรนฺติ ครุทโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ,
 สักกํทฺวา ครุทํทฺวา อุนิสฺสํสา ยวิหฺรณฺติ. ปุณฺ จปรํ ภันเต ภควา
 สันตฺตฺวํ ใจ อิตฺริตฺเรน เสนาสเนน อิตฺริตฺรเสนาสนสันตฺตฺวํ จิยา จ
 วัณฺณวาที. ยัมปิ ภันเต ภควา สันตฺตฺวํ ใจ อิตฺริตฺเรน เสนาสเนน
 อิตฺริตฺรเสนาสนสันตฺตฺวํ จิยา จ วัณฺณวาที. อิมํ โข อหํ ภันเต
 ภควติ จตุตฺถํ ธัมมํ สมฺมบุตฺถํสํมิ, เยน ภควันตํ สวากา
 สักกโรนฺติ ครุทโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ, สักกํทฺวา ครุทํทฺวา
 อุนิสฺสํสา ยวิหฺรณฺติ. ปุณฺ จปรํ ภันเต ภควา ปวิวิตฺโต ปวิเวกัลลส
 จ วัณฺณวาที. ยัมปิ ภันเต ภควา ปวิวิตฺโต ปวิเวกัลลส จ
 วัณฺณวาที, อิมํ โข อหํ ภันเต ภควติ ปัจจํมํ ธัมมํ
 สมฺมบุตฺถํสํมิ, เยน ภควันตํ สวากา สักกโรนฺติ ครุทโรนฺติ มาเนนฺติ
 ปุเชนฺติ, สักกํทฺวา ครุทํทฺวา อุนิสฺสํสา ยวิหฺรณฺติ. อิมํ โข อหํ
 ภันเต ภควติ ปัจจํ ธัมมํ สมฺมบุตฺถํสํมิ, เยหิ ภควันตํ สวากา
 สักกโรนฺติ ครุทโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ, สักกํทฺวา ครุทํทฺวา
 อุนิสฺสํสา ยวิหฺรณฺติ. อปัปฺปาทาโร สมฺโน โคตโม อปัปฺปาทารคยา
 จ วัณฺณวาทีติ อิติ เจ มํ อุตฺถายิ สวากา สักกเรยฺยํ ครุทเรยฺยํ
 มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ, สักกํทฺวา ครุทํทฺวา อุนิสฺสํสา ยวิหฺรณฺติ,
 สันติ โข ปน เม อุตฺถายิ สวากา โสสกาทาราปํ อตฺถโสสกาทาราปํ
 เวลฺลวาทาราปํ อตฺถเวลฺลวาทาราปํ, อหํ โข ปน อุตฺถายิ อปัปฺปาทา
 อิมินา ปตฺเตน สมตฺติตฺตํกัมมํ ภูณฺชามิ ภิกฺข โยปํ ภูณฺชามิ.

อัยยปาหาโร สมนโณ โคตโม อัยยปาหารตถาย จ วัณณวาทีติ อิติ
 เจ มํ อุทายี สวากา สักกเรยฺยํ ครุทเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ,
 สักกัตถวา ครุทัตถวา อุนนิสฺสาย วิทเรยฺยํ, เย เต อุทายี มม
 สวากา โสสกาทาหาวี อัสสโอสกาทาหาวี เวลฺลวาทาหาวี
 อัสสเวลฺลวาทาหาวี, น มนฺเต อิมินา ธมฺมเมณ สักกเรยฺยํ ครุทเรยฺยํ
 มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สักกัตถวา ครุทัตถวา อุนนิสฺสาย วิทเรยฺยํ
 สันตุจฺโจ สมนโณ โคตโม อิตฺติเรณ จีวเรณ อิตฺติเรจิวรสันตุจฺโจ จียา
 จ วัณณวาทีติ อิติ เจ มํ อุทายี สวากา สักกเรยฺยํ ครุทเรยฺยํ
 มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สักกัตถวา ครุทัตถวา อุนนิสฺสาย วิทเรยฺยํ,
 สันติ โข ปน เม อุทายี สวากา ปัสสกุลิกา ลฺลขจิวรรธา, เต
 สฺสสุตฺตานิ วา สํการกฺกุฏา วา ปาปณิกา วา นันตฺตานิ อจฺจจินิตฺวา
 ลฺลขจฺฉา กริตฺวา ธาเรณฺติ; อหํ โข ปนุทายี อัยยเปกฺกทา คหปตานิ
 จีวรานิ ธาเรมิ ทฬัฏฺโหนิ สุตฺตลฺลขานิ อลฺลาโลมฺสํสาณิ. สันตุจฺโจ
 สมนโณ โคตโม อิตฺติเรณ จีวเรณ อิตฺติเรจิวรสันตุจฺโจ จียา จ
 วัณณวาทีติ อิติ เจ มํ อุทายี สวากา สักกเรยฺยํ ครุทเรยฺยํ
 มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ, สักกัตถวา ครุทัตถวา อุนนิสฺสาย วิทเรยฺยํ, ये
 เต อุทายี มม สวากา ปัสสกุลิกา ลฺลขจิวรรธา, เต สฺสสุตฺตานิ วา
 สํการกฺกุฏา วา ปาปณิกา วา นันตฺตานิ อจฺจจินิตฺวา ลฺลขจฺฉา กริตฺวา
 ธาเรณฺติ; น มนฺเต อิมินา ธมฺมเมณ สักกเรยฺยํ ครุทเรยฺยํ มาเนยฺยํ
 ปุเชยฺยํ, สักกัตถวา ครุทัตถวา อุนนิสฺสาย วิทเรยฺยํ, สันตุจฺโจ

สมโน โคตโม อิตริตเรน ปัจจาทาเตน อิตริตตปัจจาทาสันตุฏฐิจิยา
 จ วัณณวาทีติ อิติ เจ มํ อูทายิ สาวกา ลักกเวยยังฺ ครุกเวยยังฺ
 มาเนยยังฺ ปุเชยยังฺ, ลักกักวํ ครุกักวํ อุนนิสสาช วิหเวยยังฺ,
 สันติ โข ปน เม อูทายิ สาวกา ปัจจาทาติกา สปัตทานจาริโน
 อูจจาปเก วัดเต รตา, เต อัมมตมมํ ปวักขจํ สมานา ชาลเนนปี
 นิมนันตियมานา น สาทิยันติ, อหํ โข ปนุทายิ อัมมํ ปเลกา นิมนันตเนนปี
 ภูมฺขามิ สาลินํ โอตมํ วิจิตกาฬิํ อเนกสุปํ อเนกพยฺยณชนํ สันตุฏฐิโจ
 สมโน โคตโม อิตริตเรน ปัจจาทาเตน อิตริตตปัจจาทาสันตุฏฐิจิยา
 จ วัณณวาทีติ อิติ เจ มํ อูทายิ สาวกา ลักกเวยยังฺ ครุกเวยยังฺ
 มาเนยยังฺ ปุเชยยังฺ, ลักกักวํ ครุกักวํ อุนนิสสาช วิหเวยยังฺ, เย เต
 อูทายิ มมํ สาวกา ปัจจาทาติกา สปัตทานจาริโน อูจจาปเก วัดเต
 รตา, อัมมตมมํ ปวักขจํ สมานา ชาลเนนปี นิมนันตियมานา น
 สาทิยันติ, น มนํ เต อิมินา สัมมเมเน ลักกเวยยังฺ ครุกเวยยังฺ
 มาเนยยังฺ ปุเชยยังฺ, ลักกักวํ ครุกักวํ อุนนิสสาช วิหเวยยังฺ,
 สันตุฏฐิโจ สมโน โคตโม อิตริตเรน เสนาสเนน
 อิตริตตเสมาสนสันตุฏฐิจิยา จ วัณณวาทีติ อิติ เจ มํ อูทายิ
 สาวกา ลักกเวยยังฺ ครุกเวยยังฺ มาเนยยังฺ ปุเชยยังฺ, ลักกักวํ
 ครุกักวํ อุนนิสสาช วิหเวยยังฺ, สันติ โข ปน เม อูทายิ สาวกา
 รุกฺขมูลิกา อัมมโสภาลิกา, เต อัมมํ มาเส ฉนฺนํ น อุนนิสสิ.
 อหํ โข ปนุทายิ อัมมํ ปเลกา กุฏาการุสฺสปี วิทวามิ อุลลิตตาวลิตเตสุ

สีวาเตตุ ญฺสฺส ลีลลํคฬิสฺส นีหิตวาตปาเนสุ. สันตฺตฺวโจ สมโน โคตโม
 อิตฺริตฺตเวณ เสนาสเนน อิตฺริตฺตเเสนาสนสันตฺตฺวโจยา จ วัณฺณวาทีติ
 อิติ เจ มํ อุตฺตยาปี สาวกา ลักกฺกเรยฺยํ ครุทฺทเรยฺยํ มาเนยฺยํ
 ปุเชยฺยํ, ลักกํกัวํ ครุทฺทํวํ อุนนิสฺสํสา ย วิหเรยฺยํ. เป เต อุตฺตยา
 ยม สาวกา รุกฺขมุลิกา อัมภิกาสาสา รุจฺจ มาเส ชันนํ น อุนเปตฺติ,
 น มันเต อิมินา อัมภิเน ลักกฺกเรยฺยํ ครุทฺทเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ,
 ลักกํกัวํ ครุทฺทํวํ อุนนิสฺสํสา ย วิหเรยฺยํ. ปวิวิตฺโต สมโน
 โคตโม ปวิเวกัลลส จ วัณฺณวาทีติ อิติ เจ มํ อุตฺตยาปี สาวกา
 ลักกฺกเรยฺยํ ครุทฺทเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ, ลักกํกัวํ ครุทฺทํวํ
 อุนนิสฺสํสา ย วิหเรยฺยํ. สันติ โข ปน เม อุตฺตยาปี สาวกา
 อารญฺณกา ปันตานิ เสนาสนา นิ อารญฺณนปฺปตฺตานิ อัสสํ โนคเหตฺวา
 วิหรัณฺตี, เต อัมภิเน มาสํ สัมมัสสํเน โอสรัณฺตี ปาติโมกฺขุทฺตเสสา ย;
 อหํ ปุณฺณายํ อัมภิเปกฺกา อากิณฺโณ วิหรามิ ภิกฺขุหิ ภิกฺขุณีหิ
 อุนาสเรหิ อุนาสิกาหิ โยวํสา ราชมหามตฺตเตหิ ติตฺถิเยหิ
 ติตฺถิยสาเวหิ. ปวิวิตฺโต สมโน โคตโม ปวิเวกัลลส จ
 วัณฺณวาทีติ อิติ เจ มํ อุตฺตยาปี สาวกา ลักกฺกเรยฺยํ ครุทฺทเรยฺยํ
 มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ, ลักกํกัวํ ครุทฺทํวํ อุนนิสฺสํสา ย วิหเรยฺยํ, เป
 เต อุตฺตยา ยม สาวกา อารญฺณกา ปันตานิ เสนาสนา
 นิ อารญฺณนปฺปตฺตานิ อัสสํ โนคเหตฺวา วิหรัณฺตี, อัมภิเน มาสํ

อัมมโน โสถังนติ ปาติโมกข์ชุกโกสาช; น มันเต อิมินา
อัมมโน สักกัเรยฺยํ ครุทเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ, สักกัทฺฐา
ครุทฺทฺฐา อุนนิสฺสสาช วิหเรยฺยํ. อิติ โช อุกาปิ น มํ สวากา
อัมเมหิ ปัจจหิ อัมเมหิ สักกโรนํติ ครุทโรนํติ มาเนนํติ ปุเชนํติ,
สักกัทฺฐา ครุทฺทฺฐา อุนนิสฺสสาช วิหเรนํติ.

อติติ โช อุกาปิ อัมมโน จ ปัจจ อัมมา, เยหิ ปัจจหิ
อัมเมหิ มม สวากา สักกโรนํติ ครุทโรนํติ มาเนนํติ ปุเชนํติ,
สักกัทฺฐา ครุทฺทฺฐา อุนนิสฺสสาช วิหเรนํติ. กตเม ปัจจ? อุกาปิ
มม สวากา อธิสฺสเณ สัมภาวะนํติ “ สิสวา สมโณ โคตโม
ปรเมณ สีสักขันเณ สมนํนาคโคติ. ยมุกาปิ มม สวากา อธิสฺสเณ
สัมภาวะนํติ “ สิสวา สมโณ โคตโม ปรเมณ สีสักขันเณ
สมนํนาคโคติ. อัม โช อุกาปิ ปจฺจโม อัมมโม, เยน มม สวากา
สักกโรนํติ ครุทโรนํติ มาเนนํติ ปุเชนํติ, สักกัทฺฐา ครุทฺทฺฐา
อุนนิสฺสสาช วิหเรนํติ. ปุณ ปรํ อุกาปิ มม สวากา อภิกกัณเเต ฉานนทิสฺสเน
สัมภาวะนํติ “ ชานํ ยะวาท สมโณ โคตโม “ ชานามิติ, ปัสสิ
ยะวาท สมโณ โคตโม “ ปัสสิวามิติ. อภิฉินฺนาย สมโณ โคตโม
อัมมํ เทเสติ; โย อภิฉินฺนาย. สนิทานํ สมโณ โคตโม อัมมํ
เทเสติ; โย สนิทานํ. สัมปภาฏิกาวินํ สมโณ โคตโม อัมมํ เทเสติ;
โผ อัมปภาฏิกาวินํติ. ยมุกาปิ มม สวากา อภิกกัณเเต ฉานนทิสฺสเน
สัมภาวะนํติ “ ชานํ ยะวาท สมโณ โคตโม “ ชานามิติ,

เบวาท สมโณ โคตโม “ บัณฑิติ. อภิเษาย สมโณ โคตโม
 ธัมมึ เทเสติ; โน อนภิเษาย. สนิทานิ สมโณ โคตโม ธัมมึ
 เทเสติ; โน อนิทานิ. สัมปภาฏิการิยิ สมโณ โคตโม ธัมมึ เทเสติ;
 โน ธัมปภาฏิการิยัณติ. อมฺ โข อุกาเย ทุตติโย ธัมโม, เยน มม
 สวากา สักกโรนฺติ ครุทโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ, สักกัทฺวา
 ครุทกัทฺวา อุนิสฺสาเย วิหรณฺติ. ปุณ จปรํ อุกาเย มม - สวากา
 อธิบิณณาย สัมภาวเณติ “ บิณณวา สมโณ โคตโม ปรมณ
 บิณณาชฺเณน สมนฺนาคโต ตํ วต อมาตํ วา วาตปถํ น กัชฺชติ,
 อุมฺบิณฺณํ วา ปรัชฺชปวาทํ น สหธัมเมเน สุนิฉฺชิตํ นิฉฺชิตํ
 เนตํ จานํ วิชฺชติ. ตํ กิ มบิณฺณสิ อุกาเย อมฺ นุ เม สวากา
 เอวํ ชานนฺทก เอวํ บัณฑิตา อภิเษนฺทก กถํ โยปาเตยฺยเณติ.
 โนเหตํ กณฺโठ. นโช ปณฺณํ อุกาเย สวากเต อุนิสฺสาเย บัฏฺฐาสิสฺสวมิ,
 อธิบิณฺทตฺถุ มม เบว สวากา อุนิสฺสาเย บัฏฺฐาสิสฺสวติ. ยมุกาเย
 มม สวากา อธิบิณณาย สัมภาวเณติ “ บิณณวา สมโณ โคตโม
 ปรมณ บิณณาชฺเณน สมนฺนาคโต ตํ วต อมาตํ วา วาตปถํ
 น กัชฺชติ, อุมฺบิณฺณํ วา ปรัชฺชปวาทํ น สหธัมเมเน สุนิฉฺชิตํ
 นิฉฺชิตํ
 เนตํ จานํ วิชฺชติ. อมฺ โข อุกาเย ทุตติโย ธัมโม,
 เยน มม สวากา สักกโรนฺติ ครุทโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ,
 สักกัทฺวา ครุทกัทฺวา อุนิสฺสาเย วิहरณฺติ. ปุณ จปรํ อุกาเย มม
 สวากา เยน ทุกฺขเณน ทุกฺโขภินฺนา ทุกฺขปรตฺตา, เต มํ อูปสงฺกมิทฺวา

ทุกขํ อริยสัจจํ ปุจันันติ, เตสํหิ ทุกขํ อริยสัจจํ ปุญฺโง
 พฺยากโรมิ; เตสํหิ จิตฺตํ อารามะมิ นันฺทิสฺส เวยยากรณะน. เต
 มํ กุณฺधสมุทฺธํ. กุณฺधนิโรธํ. กุณฺधนิโรธคามินี ปฏิปทํ อริยสัจจํ
 ปุจันันติ, เตสํหิ กุณฺधนิโรธคามินี ปฏิปทํ อริยสัจจํ ปุญฺโง
 พฺยากโรมิ; เตสํหิ จิตฺตํ อารามะมิ นันฺทิสฺส เวยยากรณะน.
 ยมฺมทํ ยมฺม สํวากา ยะนํ กุณฺธะนํ กุณฺโงโณตฺตํ กุณฺธปฺปโรชา, เต มํ
 อุกฺกมิตฺวา ทุกขํ อริยสัจจํ ปุจันันติ, เตสํหิ ทุกขํ อริยสัจจํ
 ปุญฺโง พฺยากโรมิ; เตสํหิ จิตฺตํ อารามะมิ นันฺทิสฺส
 เวยยากรณะน. เต มํ กุณฺधสมุทฺธํ. กุณฺधนิโรธํ. กุณฺधนิโรธคามินี ปฏิปทํ
 อริยสัจจํ ปุจันันติ. เตสํหิ กุณฺधนิโรธคามินี ปฏิปทํ อริยสัจจํ
 ปุญฺโง พฺยากโรมิ; เตสํหิ จิตฺตํ อารามะมิ นันฺทิสฺส เวยยากรณะน.
 อญฺ โข อุตฺทํ จตุตฺถํ อิมํ โย, ยะนํ ยมฺม สํวากา สักกโรนฺติ
 อญฺโรนฺติ มาเนนฺติ ปุชฺเชนฺติ, อญฺโรจํ อญฺโรจํ อญฺโรจํ อญฺโรจํ
 วิหรันฺติ.

ปุณ ฐปฺริ อุตฺทํ อักขาตา มยา สํวากา ปฏิปทา, ยถา
 ปฏิปันนํ เม สํวากา จิตฺตํ สติปัฏฺฐาเน กามะนฺติ. อญฺโร
 ภิกฺขุ กายะ กายานุบัลลํ วิหริ, อาตาปี สัมปชาโน สติมา,
 วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนัสฺส. เวทนาสุ เวทนานุบัลลํ วิหริ.
 จิตฺเตสุ จิตฺตานุบัลลํ วิหริ. อิมํ เมสุ อิมํมานุบัลลํ วิหริ,
 ฆาตาปี สัมปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนัสฺส. อญฺโร

จ ปน เม สวากา พหุ อภิณฺณาโวธานปารมิตฺตํ วิทฺธํติ. ปน
 จปรํ อุกฺทายิ อักขตา มยา สวากานํ ปฏิปทา, ยถา ปฏิปฺนํ
 เม สวากา จิตฺตาโร เมปฺปิธมฺมา ภาวเนติ: อิกฺุทายิ ภิกฺขุ
 อนุปฺปํณํ ปาปณํ อกฺุสลาณํ อมฺมานํ อนุปฺปาทาย, ฉนฺทํ ชเนติ
 วายมติ วิวิธํ อารกฺติ จิตฺตํ บัคฺคณฺหาติ ปทหติ. อนุปฺปํณํ ปาปณํ
 อกฺุสลาณํ อมฺมานํ ปทาณาย, ฌนํ ชเนติ ทวณฺติ วิวิธํ อารกฺติ จิตฺตํ
 บัคฺคณฺหาติ ปทหติ. อนุปฺปํณํ กุสลาณํ อมฺมานํ อนุปฺปาทาย,
 ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิวิธํ อารกฺติ จิตฺตํ บัคฺคณฺหาติ ปทหติ.
 อนุปฺปํณํ กุสลาณํ อมฺมานํ จิตฺตํ อสํโมหะ, ฌนํ โยภาวาย
 เวปฺปุลลาเย ภาวณาย ปาริปุริยา, ฌนํ ชเนติ วายมติ วิวิธํ อารกฺติ
 จิตฺตํ บัคฺคณฺหาติ, ปทหติ. ตตฺถ จ ปน เม สวากา พหุ
 อภิณฺณาโวธานปารมิตฺตํ วิทฺธํติ. ปน จปรํ อุกฺทายิ อักขตา มยา
 สวากานํ ปฏิปทา, ยถา ปฏิปฺนํ เม สวากา จิตฺตาโร อิทฺธิปาเท
 ภาวเนติ. อิกฺุทายิ ภิกฺขุ ฌนํ สสมาธิปธานํ อารกฺตํ อิทฺธิปาเท
 ภาวเนติ: วิริยํ สสมาธิปธานํ อารกฺตํ อิทฺธิปาเท ภาวเนติ.
 จิตฺตํ สสมาธิปธานํ อารกฺตํ อิทฺธิปาเท ภาวเนติ. วิมฺหะ สสมาธิปธาน
 อารกฺตํ อิทฺธิปาเท ภาวเนติ. ตตฺถ จ ปน เม สวากา
 พหุ อภิณฺณาโวธานปารมิตฺตํ วิทฺธํติ. ปน จปรํ อุกฺทายิ
 อักขตา มยา สวากานํ ปฏิปทา, ยถา ปฏิปฺนํ เม สวากา
 บัคฺคณฺหาติ ภาวเนติ: อิกฺุทายิ ภิกฺขุ สทฺธิจฺจนํ ภาวเนติ

อุปสมคามิ สัมโพธคามิ. วิริยัณห์ริยิ ภาวะติ. สติณห์ริยิ ภาวะติ.
 สมาธิณห์ริยิ ภาวะติ. บัณณัณห์ริยิ ภาวะติ. อุปสมคามิ สัมโพธคามิ.
 ตัตฺถ จ ปน เม สวากา พหุ อภิณเภาโวสาณปารมิขัตตา วิหรัณตี.
 ปุณ จปริ อุกาปิ อักขาตา มยา สวากา ปฏิปทา. ยถา ปฏินันนา
 เม สวากา บัณจ. พลาณิ ภาวะติ: อิตฺถาปิ ภิกฺขุ สัตฺถาพล
 ภาวะติ. อุปสมคามิ สัมโพธคามิ. วิริยพล ภาวะติ. สติพล ภาวะติ.
 สมาธิพล ภาวะติ. บัณณพล ภาวะติ. อุปสมคามิ สัมโพธคามิ.
 ตัตฺถ จ ปน เม สวากา พหุ อภิณเภาโวสาณปารมิขัตตา วิหรัณตี.
 ปุณ จปริ อุกาปิ อักขาตา มยา สวากา ปฏิปทา. ยถา ปฏินันนา
 เม สวากา สัตต โพชนังคะ ภาวะติ: อิตฺถาปิ ภิกฺขุ
 สติสัมโพชนังค ภาวะติ. วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิต
 ไวธัสสัคคปริณามิ. อัมมวิจยสัมโพชนังค ภาวะติ. ๆ เป ๆ
 วิริยสัมโพชนังค ภาวะติ. บัณณสัมโพชนังค ภาวะติ.
 บัณณัสสัคคสัมโพชนังค ภาวะติ. สมาธิสัมโพชนังค ภาวะติ. อุกกัชา
 สัมโพชนังค ภาวะติ. วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิต
 ไวธัสสัคคปริณามิ. ตัตฺถ จ ปน เม สวากา พหุ อภิณเภาโวสาณปารมิขัตตา
 วิหรัณตี. ปุณ จปริ อุกาปิ อักขาตา มยา สวากา ปฏิปทา.
 ยถา ปฏินันนา เม สวากา อวิย บัณณังคิก มัคค ภาวะติ:
 อิตฺถาปิ ภิกฺขุ สัมมาทิฏฺฐิ ภาวะติ. สัมมาสังกัปปิ ภาวะติ. สัมมาวาจ
 ภาวะติ. สัมมากัมมัมมิก ภาวะติ. สัมมาอาชีโว ภาวะติ. สัมมาพณามิ

ส่าเวติ, สัมมาสาธุ กาเวติ, สัมมาสมาธิ กาเวติ. ตัตถ ๑ ปน เม
 สวากา พหุ อภินิชาโวสาณปารมียัตถตา วิหรนฺติ.

ปุณ จปร อูทาบิ อักขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา, ยถา
 ปฏิยมนฺนา, เม สวากา อัญฺจ วิโมกฺข กาเวติ. อูปี รุปานิ
 ปัสสตี; อปํ ปจโม วิโมกฺโข. อัสสนํคตํ อูปสณฺณํ พหิรธา
 รุปานิ ปัสสตี; อปํ กุติโย วิโมกฺโข. สุกนํคตํ ว อสมุคฺโต โหติ;
 อปํ กุติโย วิโมกฺโข. สัพพโส รุปสณฺณานํ สมตักกมา
 ปฏิขสณฺณานํ อัญฺจจมา, นานตตสณฺณานํ อมนสิการา,
 “อนนํโต ธากาโสติ ธากาสานนํจาบตมํ อูปสณฺณํ วิหริ; อปํ
 จกุคฺโธ วิโมกฺโข. สัพพโส ธากาสานนํจาบตมํ สมตักกมม
 “อนนํคตํ วิณณณนํคตํ วิณณณนํจาบตมํ อูปสณฺณํ วิหริ;
 อปํ อปจโม วิโมกฺโข. สัพพโส วิณณณนํจาบตมํ สมตักกมม
 “นตฺถิ ลินจิติ ธากินจณฺณายตมํ อูปสณฺณํ วิหริ; อปํ
 อัญฺจโง วิโมกฺโข. สัพพโส ธากินจณฺณายตมํ สมตักกมม
 เมวสณฺณานาสณฺณายตมํ อูปสณฺณํ วิหริ; อปํ สตฺถโม
 วิโมกฺโข. สัพพโส เมวสณฺณานาสณฺณายตมํ สมตักกมม
 สสณฺณาทนนิโรธํ อูปสณฺณํ วิหริ; อปํ อัญฺจโม วิโมกฺโข.
 ตัตถ ๑ ปน เม สวากา พหุ อภินิชาโวสาณปารมียัตถตา วิหรนฺติ.

ปุณ จปร อูทาบิ อักขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา, ยถา
 ปฏิยมนฺนา, เม สวากา อัญฺจ อภิภาตนาณิ กาเวติ. อัสสนํคตํ

อรูปสัจฉิ เอโก พหิทถา รูปานิ บัณฑิติ ปริตฺตานิ
 สุวณฺณทพฺพัตถณานิ ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ บัณฑิตํมิตฺติ เหวสฺสณฺณ
 โทติ; อิทํ ปณฺณํ อภิกุญฺญ. อรูปสัจฉิ เอโก พหิทถา
 รูปานิ บัณฑิติ อรูปสมาณานิ สุวณฺณทพฺพัตถณานิ ตานิ อภิกุญฺญ
 ชานามิ บัณฑิตํมิตฺติ. อรูปสัจฉิ เอโก พหิทถา
 อรูปสัจฉิ อรูปสัจฉิ เอโก พหิทถา รูปานิ บัณฑิติ ปริตฺตานิ
 สุวณฺณทพฺพัตถณานิ -ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ บัณฑิตํมิตฺติ เหวสฺสณฺณ
 โทติ; อิตฺถิ อภิกุญฺญ. อรูปสัจฉิ เอโก พหิทถา
 รูปานิ บัณฑิติ อรูปสมาณานิ ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ บัณฑิตํมิตฺติ
 เหวสฺสณฺณ โทติ; อิทํ ปณฺณํ อภิกุญฺญ. อรูปสัจฉิ อรูปสัจฉิ
 เอโก พหิทถา รูปานิ บัณฑิติ นิลานิ นิลวณฺณานิ นิลนิตฺถสฺสณานิ
 นิลนินภาณานิ. เสขยิกาปิ นาม อรูปสมาณานิ นิลวณฺณานิ นิลนิตฺถสฺส
 นิลนินภาณํ; เสขยิกาปิ วา ปนํ ตํ วตฺถํ พาวราณเสขยิกิ
 อุกโตภาควิมภํ นิลํ นิลวณฺณํ นิลนิตฺถสฺสํ นิลนินภาณํ; เหวเมว
 อรูปสัจฉิ อรูปสัจฉิ เอโก พหิทถา รูปานิ บัณฑิติ นิลานิ
 นิลวณฺณานิ นิลนิตฺถสฺสณานิ นิลนินภาณานิ ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ
 บัณฑิตํมิตฺติ เหวสฺสณฺณ โทติ; อิทํ ปณฺณํ อภิกุญฺญ. อรูปสัจฉิ
 อรูปสัจฉิ เอโก พหิทถา รูปานิ บัณฑิติ นิลานิ นิลวณฺณานิ
 นิลนิตฺถสฺสณานิ นิลนินภาณานิ. เสขยิกาปิ นาม กถณานิการูปุสํ นิลวณฺณ
 นิลนิตฺถสฺสํ นิลนินภาณํ. เสขยิกาปิ วา ปนํ ตํ วตฺถํ พาวราณเสขยิกิ

เอวสฺสณฺณิ โหติ; ติทฺธํ อัญญมํ อภิภายตฺถ. ตตฺถ ๑ ปณฺ เม สวากา
มฺหุ อภิณฺณวาโธสาณปารมมีย์ปัตตวา วิहरนฺติ.

ปฺน จปรํ อุกฺกามิ อักขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา, ยถา
ปฏิปन्नํ เม สวากา ทถ กถินายตฺถาณิ ภาเวณฺติ: ปจฺจิกฺกสินฺเมโก
สฺสณฺชานาติ อุกฺกมฺโห ติริยํ อํนํวํ อํปป์ปมาณํ, ธาปอกฺกสินฺเมโก
สฺสณฺชานาติ. ๑ เป ๑ เทโชกสินฺเมโก สฺสณฺชานาติ. วาโยกสินฺเมโก
สฺสณฺชานาติ. นีลกสินฺเมโก สฺสณฺชานาติ. ปัตตกสินฺเมโก สฺสณฺชานาติ.
โลทิตกสินฺเมโก สฺสณฺชานาติ. โธทาทกสินฺเมโก สฺสณฺชานาติ.
อาทาทกสินฺเมโก สฺสณฺชานาติ. วิณฺณณกสินฺเมโก สฺสณฺชานาติ
อุทฺทมฺโห ติริยํ อํนํวํ อํปป์ปมาณํ. ตตฺถ ๑ ปณฺ เม สวากา
มฺหุ อภิณฺณวาโธสาณปารมมีย์ปัตตวา วิहरนฺติ.

ปฺน จปรํ อุกฺกามิ อักขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา, ยถา
ปฏิปन्नํ เม สวากา จตฺตาริ ฌานาณิ ภาเวณฺติ: อิกฺกุกฺกามิ ภิกฺขุ
วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อุกฺกเลหิ อํมเมหิ, สวิตักกํ สจฺจา
วิเวกํ ปัตติสุขํ ปรมํ ฌานํ อุกฺกมฺโห ติริยํ อํนํวํ อํปป์ปมาณํ.
กามํ วิเวกเซน ปัตติสุเคน อภิสันฺเนติ* ปริสันฺเนติ. ปริสันฺเนติ
ปรีปฺปมฺริติ, นาสฺส กิณฺหิจิ สหฺพาวโต กายสฺส วิเวกเซน ปัตติสุเคน
อํปป์ปมฺริติ. โหติ. เสยฺยถาปํ อุกฺกามิ ทักโข นทปโก วา

* ส. จตุสุ จาเนสุ อภิสันฺเนติ.

* ปริสันฺเนติ ปาโร วิสฺสจฺจ.

มัจฉิมัจฉินาถะ มหาสุกขกัณฐิโก.

มหาปถันเตวาสี วา ถัสสเถ นันทนิยจุนณานิ ยากิริตวา อุตเทน
 ปริบิ โมสกั ถันเนยัย, สาสัส นันทนิยบิณฺณิ เสนฺทานุคตา เสนฺหาปโรทา
 สันตรพาหิรา ผุฏฺฐา เสนฺเหเน นจ บัคฺชวิณิ, เอะเมว โข อุตยา
 ภิกฺขุ อิมเมว กายํ วิเวกเสน บิติสุเสน อภิสันฺเนติ ปริสฺสันเนติ
 ปริปุเรติ ปริบิณฺณติ, นาสัส กิลฺลิจิ สัพฺพาโต กายัสส วิเวกเสน
 บิติสุเสน อัมมุตฺโต โหติ. ปุณ ะปุริ อุตยา ภิกฺขุ วิตักกวิจารานํ
 วุปลมา ๆ เป ๆ ทุคฺคิณํ ฌานํ อุลลัมภัสส วิหริ. โส อิมเมว
 กายํ สมภาเสน บิติสุเสน อภิสันฺเนติ ปริสฺสันเนติ ปริปุเรติ.
 ปริบิณฺณติ. นาสัส กิลฺลิจิ สัพฺพาโต กายัสส สมภาเสน บิติสุเสน
 อัมมุตฺโต โหติ. เสนฺยถาปิ อุตยา อุตฺตรหโต คัมภีโร อูฬฺหิตฺโตโก, ตัสส
 เณวัสส ปุริสฺสคิมา ย ทิสาย อุตฺถัสสคิมามุขํ, น บัคฺชคิมา ย ทิสาย
 อุตฺถัสสคิมามุขํ, น อุตฺตราย ทิสาย อุตฺถัสสคิมามุขํ, น ทักฺขคิมา ย
 ทิสาย อุตฺถัสสคิมามุขํ, เทโว จ กาเลเน กาลํ สัมมาธาริ อนุปฺปเวจฺเจยฺย,
 อถ โข สัมมา อุตฺตรหทา สีทา วาริธาวา อูฬฺหิขีตฺวา ตเมว
 อุตฺตรหทา สีเตเน วารินา อภิสันฺเนยฺย ปริสฺสันเนยฺย ปริปุเรยฺย
 ปริบิณฺณเรยฺย, นาสัส กิลฺลิจิ สัพฺพาโต อุตฺตรหตัสส สีเตเน วารินา
 อัมมุตฺโต อัสส, เอะเมว โข อุตยา ภิกฺขุ อิมเมว กายํ สมภาเสน
 บิติสุเสน อภิสันฺเนติ ปริสฺสันเนติ ปริปุเรติ ปริบิณฺณติ, นาสัส กิลฺลิจิ
 สัพฺพาโต กายัสส สมภาเสน บิติสุเสน อัมมุตฺโต โหติ. ปุณ ะปุริ

สุกขกัณฺธา.

อุทกขี ภิภักขุ มัตติยา จ วิมาดา ๆ เป ๆ ตติยํ ฌานํ อุลลัมบิยวิ
 วิหริติ. โส อิมเมว กายํ นิยัมปัตติเกน สุเขน อภิสันฺเนติ ปริสฺสนฺเนติ
 ปริปุเรติ ปริยัมพรติ, ฌาสัส ภิภักจิ สัพพะพาโต กายัสส นิยัมปัตติเกน
 สุเขน อัมมํสุตํ โหติ. เสนียถาปํ อุทกขี อุมฺมปฺลนฺนิยํ วา ปทุมฺมณฺนิยํ
 วา ปุณฺณทริณฺนิยํ วา อัมมํเปกัจฺจานิ อุมฺมปฺลานิ วา ปทุมานิ วา
 ปุณฺณทริกานิ วา อุตฺเท ชาตานิ อุตฺเท สวักขฺฌมานิ อุตฺถกานุคฺคตานิ
 อัมมํโตนิมฺมุคฺคปโปตฺตานิ, ตานิ ยาว จ อัสสา ยาว จ มุตา เตน
 วารินา อภิสันฺนานิ ปริสฺสนฺนานิ ปริปุรานิ ปริยัมพุตานิ, ฌาสัส ภิภักจิ
 สัพพะพาตํ อุมฺมปฺลานํ วา ปทุมานํ วา ปุณฺณทริกานํ วา เตน วารินา
 อัมมํสุตํ อัสส; เอมเมว อุทกขี ภิภักขุ อิมเมว กายํ นิยัมปัตติเกน
 สุเขน อภิสันฺเนติ ปริสฺสนฺเนติ ปริปุเรติ ปริยัมพรติ, ฌาสัส ภิภักจิ
 สัพพะพาโต กายัสส นิยัมปัตติเกน สุเขน อัมมํสุตํ โหติ. ปุณฺ จปรํ
 อุทกขี ภิภักขุ สุขัสส จ ปหานา ๆ เป ๆ จกุตฺตํ ฌานํ อุลลัมบิยวิ
 วิหริติ. โส อิมเมว กายํ ปริสุทฺธเอน เจตสา ปริโยทาเตน ฌริตฺวา
 นิฉินฺโน โหติ, ฌาสัส ภิภักจิ สัพพะพาโต กายัสส ปริสุทฺธเอน
 เจตสา ปริโยทาเตน อัมมํสุตํ โหติ. เสนียถาปํ อุทกขี ปุริโส
 โอทาเตน วัตฺถเอน สีสํ ปารุเบคฺควา นิฉินฺโน อัสส, ฌาสัส ภิภักจิ
 สัพพะพาโต กายัสส โอทาเตน วัตฺถเอน อัมมํสุตํ อัสส; เอมเมว โข
 อุทกขี ภิภักขุ อิมเมว กายํ ปริสุทฺธเอน เจตสา ปริโยทาเตน ฌริตฺวา
 นิฉินฺโน โหติ, ฌาสัส ภิภักจิ สัพพะพาโต กายัสส ปริสุทฺธเอน

เจตสา ปริโยทาเทน อัมมุตฺตํ โทหิ. ตัถฺร จ ปน เม สาวกา พหุ
อภิณฺณาโธสานปารมิขัตตา วิหรนฺติ.

ปุณ จปรํ อุกาปิ อักขาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา, ยถา
ปฏิปทา เม สาวกา เอว ปชานนฺติ “อัมม ชเ เม กาโย
อุจฺฉิฏฺฐา จาตุรุมฺหาวุติโธ มาตาเปตฺตติถัมมิกโว โยตนกุมฺมาสุปฺจโย
อัมมจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา
เอวํ สุตฺตํ เอวํ ปฏิปทํ. สยฺยตปํ อุกาปิ มณิ เวฬุริโย
สุโก โขสิมา อจฺฉิฏฺฐา สุปริกัมมิกโต อจฺฉิฏฺฐา วิปฺปสฺสนโน
สัพพการธัมมิกโน, ตัถฺรจฺฉิฏฺฐา สุตฺตํ อวุตฺตํ นีลํ วา ปิตํ วา
โธหิตํ วา โธทาตํ วา มัจฉิสสุตฺตํ วา; ตเมว จักขุมา ปุริโส
หิตฺเต กิริตฺวา ปจฺจเวกฺเขยฺย “อัมม ชเ มณิ เวฬุริโย สุโก
โธหิตํ อจฺฉิฏฺฐา สุปริกัมมิกโต อจฺฉิฏฺฐา วิปฺปสฺสนโน สัพพการธัมมิกโน,
อจฺฉิฏฺฐา สุตฺตํ อวุตฺตํ นีลํ วา ปิตํ วา, โธหิตํ วา โธทาตํ วา
มัจฉิสสุตฺตํ วา; เอวเมว ชเ อุกาปิ อักขาตา มยา สาวกานํ
ปฏิปทา, ยถา ปฏิปทา เม สาวกา เอว ปชานนฺติ “อัมม ชเ
เม อุกาปิ จาตุรุมฺหาวุติโธ มาตาเปตฺตติถัมมิกโว โยตนกุมฺมาสุปฺจโย
อจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา อจฺฉิฏฺฐา
เอวํ สุตฺตํ เอวํ ปฏิปทํ. ตัถฺร จ ปน เม สาวกา
พหุ อภิณฺณาโธสานปารมิขัตตา วิหรนฺติ. ปุณ จปรํ อุกาปิ
อักขาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา, ยถา ปฏิปทา เม สาวกา

อิมมึหา กายา อังณํ กายํ อภินิมมิต্তํ ฐมํ มโนมยํ
 สัพพังคมัจจังคํ อหีนันท์ริยํ. เสยฺยถาปํ อุตฺตายํ ปุริโส มุณฺษมฺหา
 อีสิกํ อุพฺพาหะยํ, ตัสส เอมัสสํ “อํ อีสิกา, อํ มุณฺโส,
 อังโณ มุณฺโส, อังณา อีสิกา, มุณฺษมฺหา เถว อีสิกา
 อุพฺพาหิตํ; เสยฺยถาปํ วา ปนฺนํ ปุริโส อสิ โกลิยา
 อุพฺพาหะยํ, ตัสส เอมัสสํ “อํ อสิ, อํ โกลิ, อังโณ อสิ,
 อังณา โกลิ, โกลิยา เถว อสิ อุพฺพาหิตํ; เสยฺยถาปํ
 วา ปนฺนํ ปุริโส อหิ กรณฺทา อุตฺตเวยํ, ตัสส เอมัสสํ
 “อํ อหิ, อํ กรณฺโ, อังโณ อหิ, อังโณ กรณฺโ,
 กรณฺทา เถว อหิ อุตฺตเวยํ; เอมเมว โข อุตฺตายํ อักขาตา
 มยา สวากนํ ปฏฺฐา, ยถา ปฏฺฐันนา เม สวากา อิมมึหา
 กายา อังณํ กายํ อภินิมมิต্তํ ฐมํ มโนมยํ สัพพังคมัจจังคํ
 อหีนันท์ริยํ. ตัสส อ ปน เม สวากา มนฺ อังโณโวลานปรามิยํ ยถา
 วิหรณฺติ. ปน จปวํ อุตฺตายํ อักขาตา มยา สวากนํ ปฏฺฐา,
 ยถา ปฏฺฐันนา เม สวากา อเนกวิทํ อหิ อวิธํ บัจฺจุโณติ:
 เอโกปี หุตฺวา พุทฺธา โทณฺติ, พุทฺธายี หุตฺวา เอโก โทณฺติ,
 อาภาวํ ตโรภาวํ ตโรกฺขณํ ตโรปภาวํ ตโรปพฺพทํ อสฺสชฺชํ
 คัจฉณฺติ, เสยฺยถาปํ อากาเส. ปจฺวิยาปํ อุมฺมุชฺชณฺมุชฺชํ กโรณฺติ,
 เสยฺยถาปํ อุกฺเก. อุกฺเกปํ อภิรัชฺชมาเน คัจฉณฺติ, เสยฺยถาปํ
 ปจฺวิยํ. อากาเสปํ มัสสํคณฺ กมณฺติ, เสยฺยถาปํ ปักฺขํ สกฺกณฺ.

อภังกาตา มยา สวากาณํ ปฏุปทา, ยถา ปฏุปปัท เม สวากา
 ทิพฺพาย โสธธาคุยา วิสุทฺธาย อติกัณฺธมานุสํกาย อุกโก สํโห
 สุนฺนํติ ทิพฺเพ จ มานุเส จ, เย ทูเร สันฺติเก จ. เกอวํ
 อุกาปิ พลวา ลํชโม อัมปํกสิเรน จ จตุทฺทิสสา วิณฺญาเปยฺย;
 เหวเมว โข อุกาปิ อภังกาตา มยา สวากาณํ ปฏุปทา,
 ยถา ปฏุปปัท เม สวากา ทิพฺพาย โสธธาคุยา วิสุทฺธาย
 อติกัณฺธมานุสํกาย อุกโก สํโห สุนฺนํติ ทิพฺเพ จ มานุเส จ,
 เย ทูเร สันฺติเก จ. คัถฺว จ ปน เม สวากา พหุ
 อภิณฺเษวาโวลานปารมิบัตฺตํ วิทฺธนฺติ. ปุณ ะปรํ อุกาปิ อภังกาตา
 มยา สวากาณํ ปฏุปทา, ยถา ปฏุปปัท เม สวากา ปรสํตฺตํ
 ปะมุทฺตํ เวลลา เภโธ ปิสิจํ ปะชานฺนํจิ, สวากํ ท จิตฺตํ
 “สวาคํ จิตฺตํติ ปชานฺนํติ, วิทฺธนฺติ วา จิตฺตํ “วิทฺธนํ วิทฺธนํติ
 ปชานฺนํติ. สโตลํ วา จิตฺตํ “สโตลํ วิทฺธนํติ ปชานฺนํติ,
 วิทฺธนํ วา จิตฺตํ “วิทฺธนํ วิทฺธนํติ ปชานฺนํจิ. สโมทํ วา
 จิตฺตํ “สโมทํ จิตฺตํติ ปชานฺนํจิ. วิทฺธนํ วา จิตฺตํ “วิทฺธนํ
 จิตฺตํติ ปชานฺนํติ. ลํชิตฺตํ วา จิตฺตํ “ลํชิตฺตํ จิตฺตํติ ปชานฺนํติ,
 วิทฺธนํ วา จิตฺตํ “วิทฺธนํ จิตฺตํติ ปชานฺนํติ. มหัลลิตํ วา
 จิตฺตํ “มหัลลิตํ จิตฺตํติ ปชานฺนํติ, อมหัลลิตํ วา จิตฺตํ
 “อมหัลลิตํ จิตฺตํติ ปชานฺนํจิ. อุกโก ท จิตฺตํ “อุกโก
 จิตฺตํติ ปชานฺนํติ, อมมกํ วา จิตฺตํ “อมมกํ จิตฺตํจิ

ปชานันฺติ. สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ “ สฺมาหิตํ จิตฺตํ นํติ ปชานันฺติ,
 อสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ “ อสฺมาหิตํ จิตฺตํ นํติ ปชานันฺติ. วิมุตฺตํ วา
 จิตฺตํ “ วิมุตฺตํ จิตฺตํ นํติ ปชานันฺติ, อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ “ อวิมุตฺตํ
 จิตฺตํ นํติ ปชานันฺติ. เสยฺยถาปี อุกฺทายิ อิทฺถิ วา ปุริโส วา
 ทฺทโร ยฺยุว มณฺเฑนทกชาติโก อาทาเส วา ปริสุทฺธเ ปริโยทาเต
 อัจเณ วา อุกฺทปตฺเต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปัจจเวกฺขมาโน สกณิกํ วา
 “ สกณิกนํติ ปชานนฺย, อกณิกํ วา “ อกณิกนํติ ปชานนฺย;
 เหวเมว อุกฺทายิ อักขาตา มยา สวากานํ ปฺปฏิปทา, ยถา ปฺฏิบฺบิณเ
 เม สวากา ปฺรเสตฺตานํ ปฺรปุคฺคฺชานํ เจตสา เจโต ปฺริจฺจ ปชานันฺติ,
 สฺวาคํ วา จิตฺตํ “ สฺวาคํ จิตฺตํ นํติ ปชานันฺติ, วิตราคํ วา จิตฺตํ
 “ วิตราคํ จิตฺตํ นํติ ปชานันฺติ. สฺโตสํ วา จิตฺตํ “ สฺโตสํ จิตฺตํ นํติ
 ปชานันฺติ, วิตฺโตสํ วา จิตฺตํ “ วิตฺโตสํ จิตฺตํ นํติ ปชานันฺติ.
 สฺโมหํ วา จิตฺตํ. วิตฺโมหํ วา จิตฺตํ. สํชิตฺตํ วา จิตฺตํ. วิกฺกฺชิตฺตํ
 วา จิตฺตํ. มหคฺคคํ วา จิตฺตํ. อมหคฺคคํ วา จิตฺตํ. สอฺคฺคตฺรํ วา
 จิตฺตํ. อนฺคฺคตฺรํ วา จิตฺตํ. สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ. อสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ. วิมุตฺตํ
 วา จิตฺตํ. อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ “ อวิมุตฺตํ จิตฺตํ นํติ ปชานันฺติ. ตตฺถ
 จ ปณฺ เม สวากา พฺหุ อภิณฺเณวาโวลานปารมิปิตฺตา จิหรนฺติ.
 ปณฺ จปํ อุกฺทายิ อักขาตา มยา สวากานํ ปฺปฏิปทา, ยถา ปฺฏิบฺบิณเ
 เม สวากา อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาคํ อนุสฺสเรณํ, เสยฺยถิทํ? เอกมฺนิ

ชาติ เทวบี ชาติโย คัสสโลบี ชาติโย จัตสโลบี ชาติโย บัณจีบี
 ชาติโย ทสบี ชาติโย, วิธัมบี ชาติโย คัสสบี ชาติโย
 จัตถาภีธัมบี ชาติโย บันณาธัมบี ชาติโย, ชาติสธัมบี
 ชาติธกัธัมบี ชาติธกัธัมบี, อเนกบี ด้วยอุฏฐกัณเฑ อเนกบี
 วิวัฏฐกัณเฑ อเนกบี อวัฏฐกัณเฑ “ อมุคัรธา เอวนาโม
 เอวโคตโต เอววัณโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกขปฏิสเวตี
 เอวมายุปริยัญโต, โส คโต จโต อมุคัร อุตปาที “ ตัตถาปาสี
 เอวนาโม เอวโคตโต เอววัณโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกขปฏิสเวตี
 เอวมายุปริยัญโต, โส คโต จโต อธิอุปปันโนติ. อิติ สาการ
 สอทุทเทส อเนกวิหิตัง ปุพเพนิวาสัง อนุสสันนัติ. เสยฺยถาปิ อุกาเย
 ปุริโส สกัมมहा कामा อन्नं कामं คัจฉेय्य, ตम्महा कामา
 อन्नं कामं คัจฉेय्य, โส ตम्महा कामา สกं येव काम
 บัจจัจฉेय्य; ตัสส เอวมัสส “ อหิ โข สกัมมहा कामา อมุ काम
 ภาจันตี, ตัตถ เอว อวัจ्जาสี เอว นิสีที เอว ภาจันตี เอว ตุน्हี
 อโหสิ, ตम्महा कामา อมุ काम ภาจันตี, ตัตถาปิ เอว อวัจ्जาสี
 เอว นิสีที เอว ภาจันตี เอว ตุน्हี อโหสิ, โสมีหิ ตम्महा
 कामา สกं येव कामं บัจจัจฉโตติ; เอวเมว โข อุกาเย อักขาตา
 มया สาการณं ปฏิปत्ता, ยถา ปฏิปन्नมา เม สาการกา อเนกวิหิต
 ปุพเพนิวาสัง อนุสสันนัติ. เสยฺยถิท? เอกัม ปิ ชาติ เทวบี ชาติโย
 ร เป ร วิ สาการ สอทุทเทส อเนกวิหิตัง ปุพเพนิวาสัง อนุสสันนัติ.

ตัตถิ จ ปน เม สวากา พหุ อภินิชาโวธานปารมิปัตตา วิหรณฺติ.
 ปน จปริ อุตทปิ อฏฺฐาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา, ยถา
 ปฏิปन्नํ เม สวากา ทิฏฺเฐน จักฺขณา วิสุทฺเธน อภิกกัณฺธมานุสฺสเกน,
 สัตฺเต นัตถินฺติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน ทิเน ปณฺเฑ สุวณฺเณ
 กุพฺพทฺเณน สุตเต ทุลฺลเต ยถากัมมูปเค สัตฺเต ปชานนฺติ
 “ อิมे วต โภณฺโต สัตฺตา กายสุจฺริเตน สมนฺนาคตา
 วจฺจุจฺริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจฺริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ
 อูปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิจกา มิจฺฉาทิฏฺฐิจกัมมสมาทธานา, เต กายัสส
 เกทา ปรมมฺรณา อปาริ เทวคฺคิ วิมิปํ นีรปํ อุปปन्नํ; อิม
 วา ปน โภณฺโต สัตฺตา กายสุจฺริเตน สมนฺนาคตา วจฺจุจฺริเตน
 สมนฺนาคตา มโนสุจฺริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อูปวาทกา
 สัมมาทิฏฺฐิจกา สัมมาทิฏฺฐิจกัมมสมาทธานา, เต กายัสส เกทา
 ปรมมฺรณา สุตคฺคิ สัตฺถิ โลกํ อุปปन्नํ. อิติ ทิฏฺเฐน จักฺขณา
 วิสุทฺเธน อภิกกัณฺธมานุสฺสเกน, สัตฺเต นัตถินฺติ จวมาเน
 อุปปชฺชมาเน ทิเน ปณฺเฑ สุวณฺเณ กุพฺพทฺเณน สุตเต ทุลฺลเต
 ยถากัมมูปเค สัตฺเต ปชานนฺติ. เสยฺยถาปัตถุ อุตทปิ เทว จวรา
 สันทวาร, ตัตถิ จักฺขณา ปุริโต มชฺฌเณ จิตฺโต นัตถเอยฺย มนุสฺสเ
 เต ปวิสฺสเเตปฺปิ นิกฺขมฺนเเตปฺปิ อมฺหจฺรณเเตปฺปิ อมฺหจฺรณเเตปฺปิ, เอเวว
 โข อุตทปิ อฏฺฐาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา, ยถา ปฏิปन्नํ เม
 สวากา ทิฏฺเฐน จักฺขณา วิสุทฺเธน อภิกกัณฺธมานุสฺสเกน, สัตฺเต

มัลลันติ วจมานะ อุปปัชชมานะ ที่เน ปณเฑ สุวณฺเณ
 ทฬทฺธณฺเณ สุตเต ทฬทฺธเต ๆ เป ๆ ยถากัมมูปเด สัตเต ปชานันติ.
 ตฺถิ จ ปณ เม สวากา พหุ อภิณฺณาโวสานปารมิขัตตา วิหรัณฺติ.
 ปณ จปํ อุกาปิ อักขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถา ปฏิปन्नํ
 เม สวากา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตติํ ปณฺณาวิมุตติํ
 ทิฏฺฐิเจว ธมฺเม สยํ อภิณฺณา สจฺจิกัตถวา อุปสัมบัชช วิหรัณฺติ.
 เสยฺยถาปิ อุกาปิ ปัตตพฺทสฺสเป อุตฺตรหโต อจฺจโน วิขีปสันโน
 อนาวิโล, ตฺถิ จักขุมา ปริโส ติเร จโต มัลลเสยฺย
 ลีปิํ ปักลัมพุทฺธมฺปิ ลักขรทลัม ปิ มัจฉคฺคัมปิ จรณฺตมฺปิ
 ติฏฺฐจันตมฺปิ; ตลฺลส เอวมลฺลส “อญฺ โข อุตฺตรหโต อจฺจโน
 วิขีปสันโน อนาวิโล, ตฺถิวิเม ลีปิํ ปักลัมพุทฺธมฺปิ ลักขรทลาปิ
 มัจฉคฺคัมปิ จรณฺตมฺปิ ติฏฺฐจันตมฺปิ. เอวเมว โข อุกาปิ อักขาตา
 มยา สวากานํ ปฏิปทา, ยถา ปฏิปन्नํ เม สวากา อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตติํ ปณฺณาวิมุตติํ ทิฏฺฐิเจว ธมฺเม สยํ
 อภิณฺณา สจฺจิกัตถวา อุปสัมบัชช วิหรัณฺติ. ตฺถิ จ ปณ เม
 สวากา พหุ อภิณฺณาโวสานปารมิขัตตา วิหรัณฺติ. อญฺ โข อุกาปิ
 มัลลจโม ธมฺโม, เยน มม สวากา ลักกโรรณํ ตฺรูกโรรณํ
 มาเนนฺติ ปุเชนฺติ, ลักกัตถวา ตฺรูกัตถวา อุปนิสฺสาเย วิหรัณฺติ. อิม
 โข อุกาปิ มัลลจ ธมฺมา, เยหิ มม สวากา ลักกโรรณํ
 ตฺรูกโรรณํ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ, ลักกัตถวา ตฺรูกัตถวา อุปนิสฺสาเย

วิหรัณตีติ. อิทมโวจ ภควา. อัตตมโน สกุทายิ ปรีพพาชโก
ภควโต ภาสิตํ อภินันตีติ.

มหาสกุทายิสุตตัม นิฏฐจิตํ สัตตัม.

มัทฉิมปัญณาสเก ลมณมุนีทิกาสุตตัม.

เอวัม เม สุต. เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยา วิหริติ เชตวนเ
อนาถปัญทิกัสส อารามเ. เตน โข ปน สมเยน อุดฺคาหมาโน
ปรีพพาชโก ลมณมุนีทิกาสุตโต สมยํ ปวาทเก ตินฺทูกาจโร^{*}
เอกสาธเก มัลลิกาย อารามเ ปฏิวสฺติ มหติยา ปรีพพาชกปริสา
ยํ ธี บัณฺฑกํ เตหิ ปรีพพาชกเตหิ. ธง โข บัณฺฑกํ โค อปติ
สวตฺถิยา นิกขมิ ทิวาทิสฺส ภควันตํ ทสฺสนาย. ธง โข
บัณฺฑกํ สส อปติสฺส เขตตโหสิ “อกาโล โข ตว ภควันตํ
ทสฺสนาย, ปฏิสสฺสโน ภควา; มโนภาวนา น ธี ภิกขุํ อสมโย
ทสฺสนาย, ปฏิสสฺสโน. มโนภาวนิยา ภิกขุ. ยันฺนุนาหํ, येन
สมยํ ปวาทโก ตินฺทูกาจโร เอกสาธโก มัลลิกาย อารามเ, येन
อุดฺคาหมาโน ปรีพพาชโก ลมณมุนีทิกาสุตโต, เตนุปลงฺกมมยํ ธี.
ธง โข บัณฺฑกํ โค อปติ, येन สมยํ ปวาทโก ตินฺทูกาจโร
เอกสาธโก มัลลิกาย อารามเ, เตนุปลงฺกมิ.

เตน โข ปน สมเยน อุดฺคาหมาโน ปรีพพาชโก ลมณมุนีทิกาสุตโต

* ลี. พ. ตินฺทูกาจโร.

มเหสียา ปรีพพาชกปรีสาบ สัตถิ นิสินโน โหติ อุนนาทนิยา
 อุนนาจัตตมหาตัพพาย อเนกวิหิตัง ตีรจันณณัง เกณียา, เสธยตีฬ
 ราชกั โจรกั มหามัตตกั เสนากั ภยกั ยุทธอกกั อันนกกั
 ปานกั วัตถกั สยนกั มาตากั คณ्हกั ฉาติกั ยานกั
 คามกั นิคมกั นครกั ชนปทกั อิตถิกกั สุรกกั วิสิชากกั
 กุมภวัจจันกั กุมภทาสิกกั ปุพเพเปตกั นานัตถกั โลกลัชชาธิ
 สมุททักขายิกั อิติ ภาวากกั อิติ ว. ชัตตสา โข อุดคคาหมาโน
 ปรีพพาชโก สมณมุจ्ฉิกาปุสฺสโต บัณ्हังคัง ฌปตี ฌุโรโต ชาติจันตี,
 ทิสฺวาน สกั ปริสฺส สันนิจเปติ “ อปัปสัททา โภณโต โหนตุ, มา
 โภณโต สัมมยัตถัง. สมณัสสิ โคตมัสสิ ตาวาโก ชาติจันตี บัณ्हังคัง ฌ
 ฌปตี. ยาวทา โข ปน สมณัสสิ โคตมัสสิ ตาวาโก คีหิ โอทาตวสฺมา
 ตาวัตถิยั ปฐวสันตี, อปั เตสฺส อังญตโร บัณ्हังคัง ฌ ฌปตี.
 อปัปสัททกามา โข ปน เต อายัสสมันโต อปัปสัททวินีตา
 อปัปสัททัสส วณฺณวาทีโน, อปัเปว นาม อปัปสัททัง ปริส
 วิหิตฺวา อูปสังกมิตัพพัง มัจฉเนยฺยาคิ. อถ โข เต ปรีพพาชกา
 ตุน्हี อเหตุ. ฌ โข บัณ्हังคัง ฌ ฌปตี. เยน อุดคคาหมาโน
 ปรีพพาชโก สมณมุจ्ฉิกาปุสฺสโต. เทนูปสังกมิ, อูปสังกมิตฺวา
 อุดคคาหมาเนน ปรีพพาชเกน สมณมุจ्ฉิกาปุสฺสโต. สัตถิ สัมโมทิ,
 สัมโมทนียั กถั สาราณียั วิติสฺสเรตฺวา เขมณฺ्हังคัง นิสีทิ. เขมณฺ्हังคัง
 นิสินโน โข บัณ्हังคัง ฌ ฌปตี อุดคคาหมาโน ปรีพพาชโก

สมนมุนีทิกาปุตฺโต เอตทโวจ “ จตุหิ โข อหํ ฌปติ ธัมเมหิ
 ธมฺมนําคตํ ปุริสปุคฺคํ บัณฺณาเปมิ สัมมํบิณฺณกฺขลํ ปรมกฺขลํ
 อุตฺตมบัตฺติบัตฺตํ สมนํ อโยชณฺ, กถเมหิ จตุหิ? ชิธ ฌปติ น
 กาเยน ปาปํ กัมมํ กโรติ, น ปาปํ วาจํ ภาสติ, น ปาปํ
 สังกัปปํ สังกัปปเปติ, น ปาปํ อาชีวํ อาชีวติ. อิมหิ โข อหํ
 ฌปติ จตุหิ ธัมเมหิ ธมฺมนําคตํ ปุริสปุคฺคํ บัณฺณาเปมิ
 สัมมํบิณฺณกฺขลํ ปรมกฺขลํ อุตฺตมบัตฺติบัตฺตํ สมนํ อโยชณฺ. อถ โข
 บัณฺจกํโก ฌปติ อุตฺตมาเนนํ ปริทฺธากํสํ. สมนมุนีทิกาปุตฺตัสส
 ภาสิตํ เวน อภินิยฺมํ นัปปุริสํ โนสิ. ยถาเนนํ ทิฏฺฐา นัปปุริสํ โทโสจฺจา
 อชฺฐจาสาธุมา ปักกามิ “ ภควโต สันตีเก เอตัสส ภาสิตัสส อตฺถํ
 อาชานิสฺสามิติ. อถ โข บัณฺจกํโก ฌปติ, เวน ภควา เตนุปลังกมิ;
 อุลลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เขมฺมํตํ นิสิติ. เขมฺมํตํ
 นิสินฺโน โข บัณฺจกํโก ฌปติ, ยาวตโก อโหสิ อุตฺตมาเนน
 ปริทฺธากํสํ. สมนมุนีทิกาปุตฺตสฺส สันตีเก เอตัสส ภาสิตัสส อตฺถํ
 ภควโต อาโรเจสิ. เอวํ วุตฺเต ภควา บัณฺจกํโก ฌปติ เอตทโวจ.
 “ เอวํ สันเต โข ฌปติ ททโร กุมารโ มนฺโธ อุตฺตานเสยฺยโก
 สัมมํบิณฺณกฺขลํ ภวิสฺสตี ปรมกฺขลํ อุตฺตมบัตฺติบัตฺโต สมนํ
 อโยชณฺ, ยถา อุตฺตมาเนนํ ปริทฺธากํสํ. สมนมุนีทิกาปุตฺตัสส
 วจนํ. ททวัสส ทิ ฌปติ กุมารัสส มนฺธัสส อุตฺตานเสยฺยัสส
 ลาโยคิยํ น โหติ, กุโต ปน กาเยน ปาปํ กัมมํ กริสฺสตี;

อัมมัตถิ มณินทิมัตถา. ททิสฺส หิ อปติ กุมารัสฺส มณินทิสฺส
 อุตฺตานเสยฺยกัสส วาจาปิ น โทติ, กุโต ปน ปาปํ วา
 ภาสิสฺสติ; อัมมัตถิ วอทิสมัตถา. ททิสฺส หิ อปติ กุมารัสฺส
 มณินทิสฺส อุตฺตานเสยฺยกัสส สังกมฺปิ โปติปิ น โทติ, กุโต ปน
 ปาปํ สังกมฺปิ สังกมฺปิ นิสฺสติ; อัมมัตถิ กุชชีสมัตถา. ททิสฺส หิ
 อปติ กุมารัสฺส มณินทิสฺส อุตฺตานเสยฺยกัสส สาวิวาทิปิ น โทติ,
 กุโต ปน ปาปํ อาชีว อาชีวิสฺสติ; อัมมัตถิ มาตุ อัมมมา. เอว
 สันเต โข อปติ ททโร กุมารो มณินโท อุตฺตานเสยฺยโก
 สัมมณินฺนกุลโล ภวิสฺสติ ปรมกุลโต อุตฺตมปัตติปัตติโต สมณ
 อโยชฉณ, ยถา อุตฺตมาหมานัสส ปรีทิตาชกัสส สมนมฺมุณีภาปฺตัสส
 วณฺเณ. จตุหิ โข อหํ อปติ อัมเมหิ สมนินฺนาคคํ ปุริสปุคฺคํ
 ปัมมมาเปมิ นเจว สัมมณินฺนกุลลํ น ปรมกุลลํ น อุตฺตมปัตติปัตติ
 สมนํ อโยชฉณ, อปิจิเม ททโร กุมารํ มณินทํ อุตฺตานเสยฺยํ
 สมนิธคฺคยฺห ติฏฺฐจติ. กตเมหิ จตุหิ อหํ อปติ กาเยน ปาปํ
 คัมมํ กโรติ, น ปาปํ วา ภาสติ, น ปาปํ สังกมฺปิ สังกมฺปิ เปติ,
 น ปาปํ อาชีว อาชีวติ. อิมหิ โข อหํ อปติ จตุหิ อัมเมหิ
 สมนินฺนาคคํ ปุริสปุคฺคํ ปัมมมาเปมิ นเจว สัมมณินฺนกุลลํ น
 ปรมกุลลํ น อุตฺตมปัตติปัตติ สมนํ อโยชฉณ, อปิจิเม ททโร
 กุมารํ มณินทํ อุตฺตานเสยฺยํ สมนิธคฺคยฺห ติฏฺฐจติ. ทสหิ โข อหํ
 อปติ อัมเมหิ สมนินฺนาคคํ ปุริสปุคฺคํ ปัมมมาเปมิ สัมมณินฺนกุลล

4.3

สังกัปปิ ปาณิ นิโรธาย ปฏิบันโน โหติ, ตมห์ อปติ เวทิตัพพันตี
 วทามิ. กตเม จ อปติ อกุลลสา สีลา? อกุลลํ กายกัมมํ, อกุลลํ
 วจิกัมมํ, ปาปโก อชิวโร; อิเม วุจฺจันติ อปติ อกุลลสา สีลา. อิเม
 จ อปติ อกุลลสา สีลา กิสมุญฺจานา? สมุญฺจานัมปิ เนลฺลํ วุคฺติ.
 จิตฺตสมุญฺจานาคิลลํ วณฺเณ. กตมํ จิตฺตํ? จิตฺตัมปิ ทิ พหุ
 ธเนกวิธํ นานูปการกํ, ยํ จิตฺตํ สฺวาคํ สฺโหสํ สโมหํ, อิตฺตสมุญฺจานา
 อกุลลสา สีลา. อิเม จ อปติ อกุลลสา สีลา กุหิ อปฺริเสสา
 นิรุชฺฌนฺตี. นิโรโธปิ เนลฺลํ วุคฺติ. อิทฺธ อปติ ภิกฺขุ กายทฺถจฺจิตฺ
 ปทาเย กายสุจฺจิตฺ ภาเวติ, วจฺทฺถจฺจิตฺ ปทาเย วจฺสุจฺจิตฺ ภาเวติ,
 มโนทฺถจฺจิตฺ ปทาเย มโนสุจฺจิตฺ ภาเวติ, มิจฺฉาชีวํ ปทาเย
 สัมมาชีเวเน ชีวิตํ กัปปิเปติ; เอตฺเตเต อกุลลสา สีลา อปฺริเสสา
 นิรุชฺฌนฺตี. กถํ ปฏิบันโน อปติ อกุลลสํ สีลนํ นิโรธาย
 ปฏิบันโน โหติ? อิทฺธ อปติ ภิกฺขุ อหุပ္ปันนํ ปาปกาณํ
 อกุลลนํ อัมมานํ อหุပ္ปาทาย, ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ
 อารภติ จิตฺตํ บัดฺดณฺโหติ ปทฺหติ. อหุပ္ปันนํ ปาปกาณํ อกุลลนํ
 อัมมานํ ปทานาย, ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ
 บัดฺดณฺโหติ ปทฺหติ. อหุပ္ปันนํ อกุลลนํ อัมมานํ อหุပ္ปาทาย,
 ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ บัดฺดณฺโหติ ปทฺหติ.
 อหุပ္ปันนํ อกุลลนํ อัมมานํ วิติยา อัมมํ โมสาเย. ภิกฺขุโยภาวเย
 เวปุลฺลํ ภาวนาย ปาริปุริยา, ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ

การภติ จิตฺตํ บัณฑิตฺวาทิ ปทหติ; เหว่ ปฏิบันโน โข อปติ
 อกฺขลํ สีนํ นิโรธาย ปฏิบันโน โหติ. กตเม ? อปติ
 กุสลา สีลา? กุสลํ กายกัมมํ, กุสลํ วจีจันตํ, ยาสวปาริ
 โข อหํ อปติ สีสฺสํมํ วทามิ; อิมะ วุจฺจันติ อปติ กุสลา สีลา.
 อิมะ ? อปติ กุสลา สีลา กัสสมุจฺจานา? สสมุจฺจานํมํ ยี เนล
 วุตฺตํ. จิตฺตสมุจฺจานาติสฺส วณฺณํ. กตมํ จิตฺตํ? จิตฺตํมํมํ ติ พหุ
 อเนกวิธํ. นานํปํ ปการกํ ยํ จิตฺตํ วิตราสํ วิตโตลํ วิตโมหํ,
 อิตฺตสมุจฺจานา กุสลา สีลา. อิมะ ? อปติ กุสลา สีลา กุ
 อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. นิโรโธปํ เนล วุตฺโต. อิตฺ อปติ ภิกฺขุ
 สีลา โหติ โน ? สิลมโย, ตัมมํ เจโตวิมุตฺติ บัณฑิตวิมุตฺติ
 ยถากุตํ ปชานาติ; ยตฺถลลิตํ เต กุสลา สีลา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ.
 กํ ปฏิบันโน ? อปติ อกฺขลํ สีนํ นิโรธาย ปฏิบันโน
 โหติ. อิตฺ อปติ ภิกฺขุ อญฺญันนํ ปาปคานํ อกฺขลํ ธมฺมานํ
 อญฺญันนํ, ธมฺมานํ ปทหติ. อปติ โย อารภติ จิตฺตํ บัณฑิตวาทิ
 ปทหติ. อญฺญันนํ ปาปคานํ อกฺขลํ ธมฺมานํ ปทานาย ๆ เป ๆ
 อญฺญันนํ กุสลา ธมฺมานํ อญฺญันนํ ๆ เป ๆ อญฺญันนํ
 กุสลา ธมฺมานํ จิตฺตยา อลัมโฆสาย, ภิกฺขุโยภาวาย เวปุลลํ
 ภาวนาย ปาริบุวียา, ฉนฺทํ ชเนติ วายมตฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ
 บัณฑิตวาทิ. ปทหติ; เหว่ ปฏิบันโน โข อปติ กุสลา สีลา
 นิโรธาย ปฏิบันโน โหติ. กตเม ? อปติ อกฺขลา สังกมฺปํปาร
 กตมํกตมํ. อิมะ วุจฺจันติ. วิทิสสาสุตฺตํไป; อิมะ วุจฺจันติ

๒๒๔ อุกุสลา สังกัษีปา. อิเม จ ๒๒๔ อุกุสลา สังกัษีปา
 กัสสมุจฺจานา? สมุจฺจานัมปิ เนลฺลํ วุตฺตํ. สลฺลวณฺณสมุจฺจานาถิสฺส
 วณฺณํ. กตมา สลฺลวณฺ? สลฺลวณฺปิ ทิ พทฺธ อเนกวิธานานํปฺปการกา,
 ยา กามสลฺลวณํ พฺยาปาทสลฺลวณํ วิทิสาลสลฺลวณํ, อโธสมุจฺจานา
 อุกุสลา สังกัษีปา. อิเม จ ๒๒๔ อุกุสลา สังกัษีปา กุหิ อปฺริเสสา
 นิรุชฺฌนฺติ. นิโรธํปิ เนลฺลํ วุตฺตํ. อิท ๒๒๔ นิรุชฺฌ วิวิจฺเจะ
 กาเมหิ วิวิจฺ - อุกุสเลหิ อัมเมหิ. สวิตักกํ วิจาร์ วิเวกํ
 นิตฺติลลํ ปรมํ ฉานํ อุปสํมบัชฺช อารกฺติ, แะเตเต อุกุสลา
 สังกัษีปา อปฺริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. กถํ ปฏิปันโน โหติ. ๒๒๔ อุกุสลา
 สังกัษีปา นิโรธาย ปฏิปันโน โหติ. ๒๒๔ ๒๒๔ นิรุชฺฌ อนุปันนํ
 ปาปกานํ อุกุสลา อัมมานํ อนุปปาทาย, สลฺลํ ชเนติ วายมตฺติ
 วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ นิคฺคณฺหาติ ปททฺธิ. ๒๒๔ ๒๒๔ ปาปกานํ
 อุกุสลา อัมมานํ ปหานาย ๆ เป ๆ ๒๒๔ อนุปันนํ อุกุสลา อัมมานํ
 อนุปปาทาย ๆ เป ๆ ๒๒๔ อนุปันนํ อุกุสลา อัมมานํ จิตฺตยา สลฺลํ โสสา.
 กิยฺโยภาวาย เวปุลลํ ภาวนํ ปาริปุริยา. สลฺลํ ชเนติ
 วายมตฺติ วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ นิคฺคณฺหาติ ปททฺธิ. ๒๒๔ ๒๒๔
 ๒๒๔ ๒๒๔ อุกุสลา สังกัษีปา นิโรธาย ปฏิปันโน โหติ. กตเม
 จ ๒๒๔ อุกุสลา สังกัษีปา? เนกขัมมสังกัษี โป, อพฺยาปาทสังกัษี โ,
 อวิทิสาลสังกัษี โ, อิเม วุจฺจันติ ๒๒๔ อุกุสลา สังกัษีปา. อิเม จ
 ๒๒๔ อุกุสลา สังกัษีปา สมุจฺจานา? สมุจฺจานัมปิ เนลฺลํ วุตฺตํ.

อนุปลังกังโกโต โหมิ, อถายํ ปริสา อเนกวิหิตํ คิริจันนาเกถํ กณเฑสี
 นิสินนา โหติ; ยथा จ โข อหํ ภันเต อิมํ ปริสํ อนุปลังกังโกโต
 โหมิ, อถายํ ปริสา มมฺเวย มุขํ โอโลเกณฺตี นิสินนา โหติ
 “ ยันโน สมนโณ โคตโม อุกาปิ ธมฺมํ ภาสีตฺสตี, ตํ โน
 โสตฺสํมาติ. ยथा ปน ภันเต ภควา อิมํ ปริสํ อนุปลังกังโกโต
 โหติ, อถจ อหํเวจ อชฺฌนํ ปริสา ภควโต มุขํ โอโลเกณฺตี
 นิสินนา โหติ. ยันโน ภควา ธมฺมํ ภาสีตฺสตี, ตํ โสตฺสํมาติ.
 เตนหิ อุกาปิ ตถาโณวเรตฺถ ปฏฺฐิภาตฺ, ยถา มํ ปฏฺฐิภาเตยฺยาติ.
 ปริมาณิ ภันเต ทิวสานิ ปริมตฺวานิ. สัพฺพทฺถญฺญํ สัพฺพทฺถสํวารี
 อปริเสสํ ฌานนทิสฺสํ ปฏฺฐิขานมาโน “ จรโต จ เม วิจฺญฺจโต จ
 สุตตฺสสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ฌานนทิสฺสํ ปัจจุปฺปญฺจิตฺตํ.
 โส มया ปุทฺธิพนฺตํ อารพฺภ ปณฺหิ ปุญฺโง สมาโน อลฺลเนนํมฺม
 ปฏฺฐิจิ, พหิทฺถากถํ อปมาเมสิ, โกปฺบญฺจ โสฬสญฺจ อปฺบิยฺจยฺยญฺจ
 ปาตฺวากาสิ. ตสฺส มยฺหิ ภันเต ภควันตฺเวย อารพฺภ สติ อุกาปิ
 “ อโห นฺน ภควา อโห นฺน สุตโต, โย อิมสฺม ธมฺมานํ
 กุสโลติ. โก ปเนโส อุกาปิ สัพฺพทฺถญฺญํ สัพฺพทฺถสํวารี อปริเสสํ
 ฌานนทิสฺสํ ปฏฺฐิขานมาโน “ จรโต จ เม วิจฺญฺจโต จ สุตตฺสสฺส
 จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ฌานนทิสฺสํ ปัจจุปฺปญฺจิตฺตํ. โส
 ตया ปุทฺธิพนฺตํ อารพฺภ ปณฺหิ ปุญฺโง สมาโน อลฺลเนนํมฺม
 ปฏฺฐิจิ, พหิทฺถากถํ อปมาเมสิ. โกปฺบญฺจ . . . ”

๑. ... .. ๒. ... .. ๓. ... .. ๔. ... .. ๕. ... ..
 ๖. ... .. ๗. ... .. ๘. ... .. ๙. ... .. ๑๐. ... ..
 ๑๑. ... .. ๑๒. ... .. ๑๓. ... .. ๑๔. ... .. ๑๕. ... ..
 ๑๖. ... .. ๑๗. ... .. ๑๘. ... .. ๑๙. ... .. ๒๐. ... ..
 ๒๑. ... .. ๒๒. ... .. ๒๓. ... .. ๒๔. ... .. ๒๕. ... ..
 ๒๖. ... .. ๒๗. ... .. ๒๘. ... .. ๒๙. ... .. ๓๐. ... ..
 ๓๑. ... .. ๓๒. ... .. ๓๓. ... .. ๓๔. ... .. ๓๕. ... ..
 ๓๖. ... .. ๓๗. ... .. ๓๘. ... .. ๓๙. ... .. ๔๐. ... ..
 ๔๑. ... .. ๔๒. ... .. ๔๓. ... .. ๔๔. ... .. ๔๕. ... ..
 ๔๖. ... .. ๔๗. ... .. ๔๘. ... .. ๔๙. ... .. ๕๐. ... ..
 ๕๑. ... .. ๕๒. ... .. ๕๓. ... .. ๕๔. ... .. ๕๕. ... ..
 ๕๖. ... .. ๕๗. ... .. ๕๘. ... .. ๕๙. ... .. ๖๐. ... ..
 ๖๑. ... .. ๖๒. ... .. ๖๓. ... .. ๖๔. ... .. ๖๕. ... ..
 ๖๖. ... .. ๖๗. ... .. ๖๘. ... .. ๖๙. ... .. ๗๐. ... ..
 ๗๑. ... .. ๗๒. ... .. ๗๓. ... .. ๗๔. ... .. ๗๕. ... ..
 ๗๖. ... .. ๗๗. ... .. ๗๘. ... .. ๗๙. ... .. ๘๐. ... ..
 ๘๑. ... .. ๘๒. ... .. ๘๓. ... .. ๘๔. ... .. ๘๕. ... ..
 ๘๖. ... .. ๘๗. ... .. ๘๘. ... .. ๘๙. ... .. ๙๐. ... ..
 ๙๑. ... .. ๙๒. ... .. ๙๓. ... .. ๙๔. ... .. ๙๕. ... ..
 ๙๖. ... .. ๙๗. ... .. ๙๘. ... .. ๙๙. ... .. ๑๐๐. ... ..

มีชัยมัยอันธมณเฑ อภิศักดิ์ยศโร

๕

วันฉัตรมงคล กตโม วรโณ อภิศักดิ์ยศโร จ ปณิตตโร จาติ. ยี่ราย
กันเฑ รัตติกการวิมิตาย มหาอัสสิชัยโร, อภัย อิมลั อุกนิณ
วันฉัตรมงคล อภิศักดิ์ยศโร จ ปณิตตโร จาติ. ต่ กิ มัณณดิ
อุทายิ โย วา รัตติกการวิมิตาย อัสสิชัยโร, ยา วา รัตติยา
ปัจจุตสมย วิทเธ วิตวลาหเก เทเว โสธิตารกา, อิมลั อุกนิณ
วันฉัตรมงคล กตโม วรโณ อภิศักดิ์ยศโร จ ปณิตตโร จาติ. ยาย
กันเฑ รัตติยา ปัจจุตสมย วิทเธ วิตวลาหเก เทเว โสธิตารกา,
อภัย อิมลั อุกนิณ วันฉัตรมงคล อภิศักดิ์ยศโร จ ปณิตตโร จาติ.
ต่ กิ มัณณดิ อุทายิ ยา วา รัตติยา ปัจจุตสมย วิทเธ
วิตวลาหเก เทเว โสธิตารกา, โย วา ตทสุโปสเถ ปันณรเต
วิทเธ วิตวลาหเก เทเว อภิโท อัสสิชัยโร อิมลั อุกนิณ
วันฉัตรมงคล กตโม วรโณ อภิศักดิ์ยศโร จ ปณิตตโร
จาติ. ยี่ราย กันเฑ ตทสุโปสเถ ปันณรเต วิทเธ วิตวลาหเก
เทเว อิมลั อุกนิณ วันฉัตรมงคล อภิศักดิ์ยศโร จ ปณิตตโร จาติ.
ต่ กิ มัณณดิ อุทายิ โย วา
ตทสุโปสเถ ปันณรเต วิทเธ วิตวลาหเก เทเว อภิโท
อัสสิชัยโร อิมลั อุกนิณ วันฉัตรมงคล กตโม วรโณ
อภิศักดิ์ยศโร จ ปณิตตโร จาติ. ยี่ราย กันเฑ รัตติกการวิมิตาย
มหาอัสสิชัยโร, ยา วา รัตติยา ปัจจุตสมย วิทเธ
วิตวลาหเก เทเว โสธิตารกา, อิมลั อุกนิณ วันฉัตรมงคล
กตโม วรโณ อภิศักดิ์ยศโร จ ปณิตตโร จาติ. ยี่ราย
กันเฑ รัตติกการวิมิตาย มหาอัสสิชัยโร, ยา วา รัตติยา
ปัจจุตสมย วิทเธ วิตวลาหเก เทเว โสธิตารกา, อิมลั อุกนิณ

ชุดโต กณฺตี. ฌัมมกั ฌันเต สเก อาริเยเก เอวํ โหติ .. อังคิ
 เอกันตสุโข โลโก, อังคิ อาการวที ปฏฺฐาภา เอกันตสุขัสส โลกัสส
 สัจจนิกริยาयाติ. เต มยํ ฌันเต ภควตา สเก อาริเยเก
 สมมุญฺญชฺชิตมา น สมนุสฺสตาชฺชิตมา น สมมุญฺญชฺชิตมา น วิตฺตา ตุจฺจน
 อปรทฺธาย. ก็ ปน ฌันเต อังคิ เอกันตสุโข โลโก, อังคิ
 อาการวที ปฏฺฐาภา เอกันตสุขัสส โลกัสส สัจจนิกริยาयाติ? อังคิ
 โห อุกาเย เอกันตสุโข โลโก, อังคิ อาการวที ปฏฺฐาภา
 เอกันตสุขัสส โลกัสส สัจจนิกริยาयाติ. กตมา ปน ฌา ฌันเต
 อาการวที ปฏฺฐาภา เอกันตสุขัสส โลกัสส สัจจนิกริยาयाติ? อุกาเย
 ภิกขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปรมํ ฌานํ อุลลัมบิยฺส วิหริ.
 วิตฺถกวิจฺจานํ อุลลมา ๆ เป ๆ กุติยํ ฌานํ อุลลัมบิยฺส วิหริ.
 มิตฺติยา จ วิราตา ๆ เป ๆ คติยํ ฌานํ อุลลัมบิยฺส วิหริ.
 ยมํ โห ฌา อุกาเย อาการวที ปฏฺฐาภา เอกันตสุขัสส โลกัสส
 สัจจนิกริยาयाติ. กิณฺญุ โห ฌา ฌันเต อาการวที ปฏฺฐาภา
 เอกันตสุขัสส โลกัสส สัจจนิกริยาयाติ สัจจนิกริยาयाติ. หิณฺณ ฌันเต
 เอกตฺวาตา เอกันตสุโข โลโก โหติ. น ชิวัสส อุกาเย
 เอกตฺวาตา เอกันตสุโข โลโก สัจจนิกริยาयाติ. โหติ, อาการวทีเควฺว ฌา
 ปฏฺฐาภา เอกันตสุขัสส โลกัสส สัจจนิกริยาयाติ.

เอวํ วุตเต สกฺกตฺวาปิ สัสส ปวิเนตฺตกัสส ปริสา อุนฺนาทิส
 กจฺจาณํมมกาสสโก โหติ " เอวํ มยํ ฌมฺมกั ฌา ยชฺชา.

เขตต์ มย ภาณัสสาม สาจริภา. น มย อิต ภาโย อุตฺตริ
 ปชานามาติ. อต โข สกฺก
 อปัปฺปตฺเต กตฺวา ภควันตํ เขตฺตวโจ “ กิตฺตาวตา ปณฺสส ภันเต
 เอกันตสุโข โลโก สจฺจนิโกโต โหติติ. อุตฺตริ ภาโย อุตฺตริ
 จ ปหานา ๆ เป ๆ จตุตฺถิ ฌานํ อุลลัมบิยฺส วิหริติ; ยาวตา
 เทวตา เอกันตสุขํ โลกํ อุลลัมบิยา, ตาหิ เทวตาหิ สจฺจ
 สัน ติฏฺฐจติ สลฺลปติ สากัจฉํ สมาปฺปชฺชติ; เขตฺตาวตา ชิวสส
 อุตฺตริ เอกันตสุโข โลโก สจฺจนิโกโต โหติติ. เขตฺตส นน ภันเต
 เอกันตสุขสส โลกสส สจฺจนิโกโต โหติติ. ภิกฺขุ ภควติ พหุสจฺจ
 จรณํ ตติ. น โข อุตฺตริ เขตฺตส เอกันตสุขสส โลกสส
 สจฺจนิโกโต โหติติ. ภิกฺขุ มย พหุสจฺจ จรณํ ตติ; ชฺชติ โข อุตฺตริ
 อปัเนว ธมฺมา อุตฺตริภา จ ปณฺนิตฺตภา จ, เยสํ สจฺจนิโกโต โหติ
 ภิกฺขุ มย พหุสจฺจ จรณํ ตติ. กตเม ปน เต ภันเต ธมฺมา
 อุตฺตริภา จ ปณฺนิตฺตภา, จ เยสํ สจฺจนิโกโต โหติติ. ภิกฺขุ ภควติ
 พหุสจฺจ จรณํ ตติ? อุตฺตริ ตตฺถคโต โลเก อุลลัมบิยฺส อรห
 ลัมมาลัมพุทฺโธ, วิชชาจรณลัมบิโน สกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 ปุริสทมฺมสจฺจ สจฺจนา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา. ๆ เป ๆ โส
 อิมะ ปณฺจ นีวรणे ปหาย เจตโส อุลลัมบิยฺส ปณฺญาย
 พุทฺธพลฺลการणे วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปจฺจ ฌานํ อุลลัมบิยฺส

[illegible]

มัทธมมบัณฑิตยสเถ กุฬมุตตปิณฑิต.

๑๑๑

ปวิโยกาเต อนังคะเน วิคฺขุบฺบักกิลเลเส มุทฺตมุตเต กัมมณฺเษ จิต
 อาเนนชฺชบีตเต อาสวณํ ขยณณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ. โส
 “ อิทํ ทุณฺณชฺชิตี มถากุตํ ปชานาติ. “ อยํ ทุณฺณชฺชมุตโยติ. ๆ เป ๆ
 “ อยํ ทุณฺณชฺชโรโรติ. ๆ เป ๆ อยํ ทุณฺณชฺชโรโรคามินิ ปฏฺฐิปทาติ. มถากุ
 ตํ ปชานาติ. “ อิมํ อาสวณํ มถากุตํ ปชานาติ. “ อยํ อาสวณมุตโยติ
 ๆ เป ๆ อยํ อาสวณโรโรติ. ๆ เป ๆ อยํ อาสวณโรโรคามินิ ปฏฺฐิปทาติ
 มถากุตํ ปชานาติ. ตัสส เหวํ ชานโต เหวํ ปัสสโต กามาสวณํ
 จิตฺตํ วิมฺบุจฺจติ, ภวตฺสวณํ วิมฺบุจฺจติ, อวิมฺบุจฺจตฺสวณํ จิตฺตํ
 วิมฺบุจฺจติ; วิมฺบุจฺจตฺสวณํ วิมฺบุจฺจตฺสวณํ วิมฺบุจฺจติ, “ อิมํ ชานโต. จิตฺตํ
 พหฺมจฺจวิมฺบุ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺตํทํปติ ปชานาติ, เป โช
 อุกาปิ อัมโม อุตฺตมุตโต จ ปณฺนิตโต จ, อัมโม อัมโม อัมโม อัมโม
 อัมโม อัมโม พหฺมจฺจวิมฺบุ จิตฺตํ. อิมํ โช อุกาปิ อัมโม อัมโม อัมโม
 จ ปณฺนิตโต จ, เปติ อัมโม อัมโม อัมโม อัมโม อัมโม พหฺมจฺจวิมฺบุ
 จิตฺตํ.

เอวํ อุตฺตมุตโต ปวิพฺพาสโก ภควันตํ เอเตว
 “ อวิกกัณฺโถ ภาณโต, อวิกกัณฺโถ ภาณโต เสยฺยตาปิ ภาณโต
 นิรุชฺชิตํ วา อุกกัณฺโถ, ปฏฺฐิจฺฉนฺนํ วา จิวเรยฺย, อุกกัณฺโถ
 วา อุกกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ
 “ จกัณฺโถ, อุกกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ, อจฺจกัณฺโถ
 อัมโม ปณฺนิตโต, อจฺจกัณฺโถ ภาณโต ภควันตํ สรณํ อจฺจกัณฺโถ

ธัมมัญญิ ภิกขุคัมภัง, ลเภยฺยาหํ ภันเต ภควโต สันตึเก
ปัพพัชชํ ลเภยฺยํ อุปลัมปตฺถนํติ.

เอวํ วุตฺเต สกฺกทายิสฺส ปรีพฺพาชกัสนฺติ ปรีสา สกฺกทายิ
ปรีพฺพาชกํ เอตทโวจ “ มา ภวํ อุทายิ สมฺเณ โคตเม
พฺรหฺมจริยํ จริ, มา ภวํ อุทายิ อจฺริโย หุตฺวา อนฺเตวาลีวาลํ
วสี. เสยฺยตาปํ นาม อุทกมณิกอ หุตฺวา อุทเทกนิโก อสฺส;

เอวํ สัมปตฺถิทํ โภโต อุทายิสฺส ภวิสฺสติ. มา ภวํ อุทายิ สมฺเณ
โคตเม พฺรหฺมจริยํ จริ, มา ภวํ อุทายิ อจฺริโย หุตฺวา
อนฺเตวาลีวาลํ วสีติ. อิติหิํ สกฺกทายิสฺส ปรีพฺพาชกัสนฺติ ปรีสา
สกฺกทายิ ปรีพฺพาชกํ อนฺตรายมกาสี ภควติ พฺรหฺมจริเยติ

จุฬิสกฺกทายิสฺสํ ตํ นิฏฺฐํ จิตํ นวมํ.

มัชฌิมปัณณาสกเก เวชนลลิตฺตํ

เอวํ เม สุตฺ. เอกํ สมณํ ภควา สาวัตถนิยํ วิหริติ เขตฺตเน
อนาถบิณฑิกัสนฺติ อารามे. ธา โข เวชนโส ปรีพฺพาชโก, เยน
ภควา เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา ภควตา สทฺธี สัมโมทิ;
สัมโมทนิยํ กถํ สาธณานิ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺหานฺตํ อฏฺฐจาติ;
เอกมฺหานฺตํ จิตฺโต โข เวชนโส ปรีพฺพาชโก ภควโต สันตึเก
นุทฺตานํ อุทಾನลลิตํ “ อยํ ปรมโฆ วณฺโณ, อยํ ปรมโฆ วณฺโณติ.
อิ ปณฺณํ ตํวํ กัจจายนฺ เอวํ วทาสี “ อยํ ปรมโฆ วณฺโณ, อยํ

ปรโม วณฺโณติ, กตโม ปรโม วณฺโณติ. ยัสฺมา โภ โคตม
 วณฺณา อับฺโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺนิตฺตโร วา นัตถิ,
 โส ปรโม วณฺโณติ. กตโม โส กัจจํ น วณฺโณ, ยัสฺมา
 วณฺณา อับฺโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺนิตฺตโร วา นัตถิ.
 ยัสฺมา โภ โคตม วณฺณา อับฺโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา
 ปณฺนิตฺตโร วา นัตถิ, โส ปรโม วณฺโณติ. ทีฆาปิ โข เท
 เอลา กัจจํ เณรีย, “ยัสฺมา โภ โคตม วณฺณา อับฺโณ
 วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺนิตฺตโร วา นัตถิ, โส ปรโม
 วณฺโณติ วเทสิ, ตณฺเฑ วณฺณํ น บัจฉาเปสิ. เสยฺยถาปิ
 กัจจํ ปุริโส เอว วเทยฺย “ อหํ ยา อิมัสฺมี ชนปเท
 ชนปทกัลลียาณิ, ตํ อิจฺฉามิ ตํ กาเมมิตฺติ. ตเมณฺเ เอว วเทยฺย
 “ อัมโห ปุริส ยํ ตวํ ชนปทกัลลียาณิ อิจฺฉสิ กาเมสิ, ชานาสิ
 ตํ ชนปทกัลลียาณิ ชัตถิยํ วา พหฺวหฺมณํ วา เวสฺสํ วา สุทฺธํ
 วาติ, อิติ ปุญฺโโจ “ โนติ วเทยฺย. ตเมณฺเ เอว วเทยฺย
 “ อัมโห ปุริส ยํ ตวํ ชนปทกัลลียาณิ อิจฺฉสิ กาเมสิ, ชานาสิ
 ตํ ชนปทกัลลียาณิ “ เอววณฺณา เอวโคตฺตา อิติ วาติ ๆ เป ๆ
 ทีฆา วา รัสฺสา วา มัจฉิมา วา กาฬิ วา สามา วา มัจจุจฺฉวี
 วาติ: อมุกัลลิมํ นาม คาเม วา นิคเค วา นคเร วาติ, อิติ
 ปุญฺโโจ “ โนติ วเทยฺย. ตเมณฺเ เอว วเทยฺย “ อัมโห ปุริส ยํ
 ตวํ น ชานาสิ น บัจฉสิ, ตํ ตวํ อิจฺฉสิ กาเมสิ. อิติ, ปุญฺโโจ

“ อามาติ วเทยฺย. ตํ ก็ มัลลฺยลํ กัจจํ ” นนุ เหวํ สันเต
 ตัสสํ ปุริสัสสํ อธิปาทิวิริกํ ภาสิตํ สัมปัตตํ. อตฺตา โข โก
 โคตม เหวํ สันเต ตัสสํ ปุริสัสสํ อธิปาทิวิริกํ ภาสิตํ
 สัมปัตตํ. เหวเมว โข ตํ กัจจํ ยัสมา โก โคตม วัณฺณ
 อลฺโล โว วัณฺณ อุตฺตโร วา ปณีตโร วา นตฺถิ, โส
 ปรม วัณฺณ โนติ วเทสิ. ตตฺถ วัณฺณ น ปณฺณเปสฺสิติ.
 เสยฺยถาปิ โก โคตม มณิ เวฬุริโย สุโก ชาตมา อฏฺฐํโส
 สุปริกัมมโก ปณฺณกัมมเต นิกขิตโต ภาสเตว ตปเตว วิโรจเตว;
 เหววัณฺณ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณาติ. ตํ ก็ มัลลฺยลํ
 กัจจํ “ โย วา มณิ เวฬุริโย สุโก ชาตมา อฏฺฐํโส
 สุปริกัมมโก ปณฺณกัมมเต นิกขิตโต ภาสเตว ตปเตว
 วิโรจเตว, โย วา รัตตํธการคิมิสาย กิมิ ชัสสฺสโปนโก, อิมํ
 อุกินฺนํ วัณฺณนํ กตโม วัณฺณ อภิกกัณฺตโร จ ปณีตโร
 จาติ. ยํวํ โก โคตม รัตตํธการคิมิสาย กิมิ ชัสสฺสโปนโก,
 อิมํ อุกินฺนํ วัณฺณนํ อภิกกัณฺตโร จ ปณีตโร จาติ.
 ตํ ก็ มัลลฺยลํ กัจจํ โย วา รัตตํธการคิมิสาย กิมิ
 ชัสสฺสโปนโก, โย วา รัตตํธการคิมิสาย เตสํปฺปตีโป,
 อิมํ อุกินฺนํ วัณฺณนํ กตโม วัณฺณ อภิกกัณฺตโร จ
 ปณีตโร จาติ ยํวํ โก โคตม รัตตํธการคิมิสาย
 เตสํปฺปตีโป, อิมํ อุกินฺนํ วัณฺณนํ อภิกกัณฺตโร

จ ปณัตตโร จาติ. ตํ กิ มัจฉนสิ กัจจัน โย วา
 รัตตนิธการคิมิสาย เสนันตีปทีโป, โย วา รัตตนิธการคิมิสาย
 มหาอัคคิชนโร, อิมสํ อุกนิณํ วัณณานํ กตโม วัณโณ
 อภิกกัณตตโร จ ปณัตตโร จาติ. ยีวายํ โภ โคตม รัตตนิธการคิมิสาย
 มหาอัคคิชนโร, อยํ อิมสํ อุกนิณํ วัณณานํ อภิกกัณตตโร จ
 ปณัตตโร จาติ. ตํ กิ มัจฉนสิ กัจจัน โย วา รัตตนิธการคิมิสาย
 มหาอัคคิชนโร, ยา วา รัตติยา บัจจุสสมยํ วิทฺธโร วิคตวลาหเก
 เทเว โอสธิตารกา, อิมสํ อุกนิณํ วัณณานํ กตโม วัณโณ
 อภิกกัณตตโร จ ปณัตตโร จาติ. ยีวายํ โภ โคตม รัตติยา
 บัจจุสสมยํ วิทฺธโร วิคตวลาหเก เทเว โอสธิตารกา, อยํ อิมสํ
 อุกนิณํ วัณณานํ อภิกกัณตตโร จ ปณัตตโร จาติ. ตํ กิ มัจฉนสิ
 กัจจัน ยา วา รัตติยา บัจจุสสมยํ วิทฺธโร วิคตวลาหเก เทเว
 โอสธิตารกา, โย วา ตตฺถุโปสเถ บัตถนรเส วิทฺธโร วิคตวลาหเก
 เทเว อภิโต อัทธมวตฺตสมยํ จันโท, อิมสํ อุกนิณํ วัณณานํ
 กตโม วัณโณ อภิกกัณตตโร จ ปณัตตโร จาติ. ยีวายํ โภ
 โคตม ตตฺถุโปสเถ บัตถนรเส วิทฺธโร วิคตวลาหเก เทเว อภิโต
 อัทธมวตฺตสมยํ จันโท, อยํ อิมสํ อุกนิณํ วัณณานํ อภิกกัณตตโร
 จ ปณัตตโร จาติ. ตํ กิ มัจฉนสิ กัจจัน โย วา ตตฺถุโปสเถ
 บัตถนรเส วิทฺธโร วิคตวลาหเก เทเว อภิโต อัทธมวตฺตสมยํ
 จันโท, โย วา วัสฺสานิ บัจฉิเม มาเส สรทสมเย วิทฺธโร

วิเศษวิเศษ เทเว อภิโต มัธยมมัธยมศึกษา สตรีโย อิมเมล์ อภินันท์
 วัฒนานันท์ กตโม วัฒนโน อภิกกัณฐิตโร จ ปณิตตโร จาติ, ยัวยำ
 โภ โคตม วัลลภานันท์ บัณฑิตเม มาเต สรทลเม วิธธ วิเศษวิเศษ
 เทเว อภิโต มัธยมมัธยมศึกษา สตรีโย, อภิมเมล์ อภินันท์ วัฒนานันท์
 อภิกกัณฐิตโร จ ปณิตตโร จาติ. ตโต โข เต กัจจัน พหุติ
 พหุตรา เทวา, เม อิมเมล์ จันติมสุริยานันท์ อาภา นานุโกณัติ, ตัยาห์
 ปชานามิ อต จปนาห์ น วทามิ “ยัสส์มา วัฒนโน อภิมเมล์ วัฒนโน
 อุตตวิธโร วา ปณิตตโร วา นัตถิติ. อต จ ปน ตัวั กัจจัน
 “ ยัวยำ วัฒนโน อภินันท์ ชัชชีปนเคน นินิตโร จ กิลิฐิตโร
 จ, โส ปโรโย วัฒนโนติ วเทสิ, ตัณจ วัฒนโน น บัณฑิตเม.

บัณฑิต โข อิมเมล์ กัจจัน กามคุณา. กตเม บัณฑิต ?
 จักขุวิณโณยยา รูปา อัญญา กัณธา มนสา ปัชรูปา กามุปลัณห์หิตา
 รชนียา. โสทวิณโณยยา สัตถา ขานวิณโณยยา คณธา.
 ชีววิณโณยยา วสา. กายวิณโณยยา โสจัสสพพา อัญญา กัณธา
 มนสา ปัชรูปา กามุปลัณห์หิตา รชนียา. อิมเมล์ โข กัจจัน บัณฑิต
 กามคุณา. ย โข กัจจัน อิมเมล์ บัณฑิต กามคุณา ปฏิจจ
 อุมัปปัสสติ สุข โสมนัสส์ส อิท วุจติ กามสุข. อิติ กามเมติ
 กามสุข กามสุขา กามัคคัสส ตัตถ อัคคัมภักขาตติ. เอว วุตเต
 เวชนโส ปวิพพาชโก ภควันต เอตทโว “ อัจฉริย โภ โคตม,
 ทัฬหุโก โภ โคตม. ยาว สุกาสิตถุจิท โภตา โคตเมน กามเมติ

เอตุ วิณญู ปุริโส อสโจะ อมาภาวี อชฺชชาติโก, อหมนุสาละมิ
 อหิ อัมมิ เทเสมิ; ยถาบุตฺตัง จิตฺตา ปฏิจฺฉมาโน นจิรํสํเสว
 สัมมณเณว นิสฺสิตฺติ สัมมํ ทักขิตฺติ. เอวํ กิรยฺสํมา พฺนฺธนา
 วิปฺปโมกฺโข โหติ. อธิวชิชาพฺนฺธนา. เสนยฺยตานิ กัจจํยาน ททโร
 กุมาริ มนฺโธ อุตฺตํยานเสนยฺยโก กณฺจยฺยเมทํ พฺนฺธเนทํ พนฺโธ
 ยสฺสํ สุตฺตํพฺนฺธเนทํ. สัสสํ วุชฺฌมิมํวาท อธิวชิชาพฺนฺธนา ปรีปากมํวาท
 ทานิ พฺนฺธนา นิ มุจฺจโยมิ. โส โมกฺโขมํทิตฺติ โข สาเนยฺย โน
 จ กณฺธํ, เหวเมว โข กัจจํยาน เอตุ วิณญู ปุริโส อสโจะ
 อมาภาวี อชฺชชาติโก, อหมนุสาละมิ อหิ อัมมิ เทเสมิ; ยถาบุตฺตัง จิตฺตา
 ปฏิจฺฉมาโน นจิรํสํเสว สัมมณเณว นิสฺสิตฺติ สัมมํ ทักขิตฺติ.
 เอวํ กิรยฺสํมา พฺนฺธนา วิปฺปโมกฺโข โหติ ยทํ อธิวชิชาพฺนฺธนาติ.

เอวํ วุตฺตํ เวชณโส ปวิพฺพาชโก ภควันตํ เอตทโวจ
 ยถากันตํ โภ โสตม, อภิกันตํ โภ โสตม. ๆ เป ๆ อปาสกํ มํ
 ภวํ โภทโย ชาเวตุ ยชฺชตฺตํโค ปาณูปตํ เวณคตฺตํติ.

เวชณสฺสุตฺตํ นิฏฺฐิวิ ทมม.
 ปวิพฺพาชกวัคฺโส สติโย.
 สัสสํ วัคฺสสฺสํ อุตฺตม.

บุตฺตัง อธิวชิชาพฺนฺธนา วิปฺปโมกฺโข โหติ. อธิวชิชาพฺนฺธนา.
 สันตํทณฺเณ อภิกปฺปโต มณิกิ ตตา กัจจํยาน วววัคฺโส.

ล. กิร สัมมา. = ล. มณิกิอตฺต.

เอวัม เหม คุตฺ. เอกัง เฌยํ ภควา โภสฺสเนญฺญ จาริกํ จรติ มหฺตภา
 กิยฺสฺสเนน สักกํ. อถ โข ภควา มัจฉา โภกํกัมม ชนฺธิยฺสฺสํ
 ปเทเต สิตํ ปาตุวากาลิ. อถ โข อายสฺมโต อานนฺทํตฺตํ เอตทโหสิ
 “ โก นุโข เหตุ. โก บัจจโย ภควโต สิตํสิตํ ปาตุกัมมํ. น
 อการณน ตถาคตา สิตํ ปาตุกโรนํตติ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท
 เอกํ อุตฺตราสังคํ กริตฺวา. เชน ภควา เชนฺชลิมนํปนาเมตฺวา
 ภวณฺตี เอตทโวจ “ โก นุโข ภูณฺเต เหตุ. โก บัจจโย ภควโต
 สิตํสิตํ ปาตุกัมมํ. น อการณน ตถาคตา สิตํ ปาตุกโรนํตติ.
 ภูตปุพฺพํ อานนฺท อิมสฺมํ ปเทเต เวทสิ” นาม นิสมิ อโหสิ
 อิทฺโธเจว เปโต จ พหุชฺชนิ อากิณฺณมนุสฺสโต. เวทสิ โข อานนฺท
 อิทฺถํ กัลลโป ภควา อรทํ สัมมาสัมพุทฺธโ อูปนิสฺสาย วิหาสิ.
 อิทฺถํ สุตํ อานนฺท กัลลปํสฺส ภควโต อรทโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส
 เภาโม อโหสิ. อิทฺถํ สุตํ อานนฺท กัลลโป ภควา อรทํ
 สัมมาสัมพุทฺธโ นิสินฺโน ภิกฺขุสฺสํ โอวตติติ. อถ โข อายสฺมา
 อานนฺโท จตุคฺคณํ อมาภูํ บันณาเปตฺวา ภวณฺตี เอตทโวจ
 “ เฌยํ ภูณฺเต ภควา นิสีทกฺ. เอวามํ ภูมียํปเตโส ทวีทิ
 อามนฺเต สัมมาสัมพุทฺธเอหิ ปริภุโต ภวิสฺสติ. นิสีทิ ภควา
 อามนฺเตเต อาณเน. นิสฺสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตี อานนฺท อามนฺเตสิ

เอตทโวจ “ อลัม สัมมัม ขวัฏการ, กัม ปน เตน มุณฺหิ เทน
 สมณเณ ทิฏฺฐเณติ. อถ โข อานนฺท ขวัฏการุ กุมภการุ
 โชติปาลํ มาณวํ โอวรัฏฺฐิกาย ปรามลิตฺวา เอตทโวจ “ อลัม สัมมัม
 โชติปาลํ กัสฺสยัสฺส ภวโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสฺส อวิหเร
 อาราม, อายาม สัมมัม โชติปาลํ กัสฺสยํ ภวณฺตี อรหณฺตี
 สัมมาสัมพุทฺธํ กัสฺสณาย อุปตฺถกมิสฺสาม; ตาสุตฺตัมคณฺหิ เม กัสฺส
 ภวโต กัสฺสณํ อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสฺสาคิ. อถ โข อานนฺท
 โชติปาลํ มาณวํ โอวรัฏฺฐํ กัม วินเวเชตฺวา ขวัฏการุ กุมภการุ
 เอตทโวจ “ อลัม สัมมัม ขวัฏการ, กัม ปน เตน มุณฺหิ เทน สมณเณ
 ทิฏฺฐเณติ. อถ โข อานนฺท ขวัฏการุ กุมภการุ โชติปาลํ
 มาณวํ สีสันฺหาตํ เกสฺสุ ปรามลิตฺวา เอตทโวจ “ อลัม สัมมัม
 โชติปาลํ กัสฺสยัสฺส ภวโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสฺส อวิหเร
 อาราม, อายาม สัมมัม โชติปาลํ กัสฺสยํ ภวณฺตี อรหณฺตี
 สัมมาสัมพุทฺธํ กัสฺสณาย อุปตฺถกมิสฺสาม; ตาสุตฺตัมคณฺหิ เม กัสฺส
 ภวโต กัสฺสณํ อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสฺสาคิ. อถ โข อานนฺท
 โชติปาลํ มาณวํ เอตทโหติ “ อจฺจริยํ วต โภ, อจฺจเร
 วต โภ. ยตฺถ หิ นามายํ ขวัฏการุ กุมภการุ อิตฺตวจฺจ ใจ
 สมานอ อัมหากํ สีสันฺหาตาณํ เกสฺสุ ปรามลิตฺวา มณฺณลิตฺติ,
 น วตฺถํ โอโรกํ มณฺณเณ ภวีสฺสิตฺติ, ขวัฏการุ กุมภการุ เอตทโวจ
 “ ยาวะโตหิยํ สัมมัม ขวัฏการาคิ. ยาวะโตหิยํ สัมมัม

โสดิปลา, ตถา หิ ปน เม ตาสุ สัมมํ ตํ ตัสสํ ภควโต ทัสสํ
 อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสัจฉาติ. เตนหิ สัมมํ ขวัญการ มุณเฑ,
 เณรุตถามาติ. อถ โข อานันท ขวัญการโร จ กุมภการโร โสติปลาโด
 จ มาณโว, เบน กัสสปโ ป ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทธโ,
 เตนปลังกัมมํ, ~~บุปลังกัมมํ~~ ขวัญการโร ~~กัมภการโร~~ กัสสป โภ
 อรหนต์ สัมมาสัมพุทธํ อภิราเทตวา เอกมัตตํ นิสิติ. โสติปลาโด
 ปน มาณโว กัสสปเณ ภควตา อรหตา สัมมาสัมพุทธเณ สัตถํ
 สัมโมท, สัมโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิชิตาเรตวา เอกมัตตํ นิสิติ.
 เอกมัตตํ นิสินโน โข ขวัญการโร กุมภการโร กัสสป ภควนต์
 อรหนต์ สัมมาสัมพุทธํ เขตตโวจ “ อปํ เม ภันเต โสติปลาโด
 มาณโว สทาโย ปิยสทาโย, อิมัสสํ ภควา อัมมํ เทเสตุติ.
 อถ โข ~~อานันท~~ กัสสปโ ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทธโ ขวัญการมุนเฑ
 กุมภการโร โสติปลาณจ มาณวํ อัมมมียา กถาย สันตัสสัจฉ
 มาทปโ ~~มุตเต~~เชติ สัมปหเสติ. อถ โข อานันท ขวัญการโร
 จ กุมภการโร โสติปลาโด จ มาณโว กัสสปเณ ภควตา อรหตา
 สัมมาสัมพุทธเณ อัมมมียา กถาย สันตัสสัจฉา สมาทปตา สมุตเตชิตา
 สัมปหเสติ. กัสสปัสสํ ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสัจฉํ ภาสิต
 อานันทจิตวา ออนุโมทิตวา อัญญาบาธนา กัสสป ภควนต์ อรหนต์
 สัมมาสัมพุทธํ อภิราเทตวา ปตักขิณํ กัตวา อักกัมมสุ. อถ โข
~~อานันท~~ โสติปลาโด มาณโว ขวัญการโร กุมภการโร เขตตโวจ “ อปํ

นุ ตั๋ว สัมม ชฏีการ ัมม สุนันโต ธอ จ ปน อคารัสมา
 อนคาริยัม ปัพพชสีติ. นนุ จ มํ สัมม โชติปาโล ชานาสี “อันธ
 ชินฺเน มาตาปิตโร โปเตมิติ. เตนहि สัมม ชฏีการ ธอ อคารัสมา
 อนคาริยัม ปัพพชสีตัมมิติ. ธอ โข อานันท์ ชฏีกาโร จ กุมภกาโร
 โชติปาโล จ มาณโว, เยน กัสสโป ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ,
 เทสุปสัมมโน; อุปสัมมโน; สัมมาสัมพุทฺธโ อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ
 อภิราเทวหา เอกมฺมัตถํ นิสีทิสฺส. เอกมฺมัตถํ นิสินฺโน โข อานันท์
 ชฏีกาโร กุมภกาโร กัสสโป ภควันตํ อรหันตํ สัมมาสัมพุทฺธ
 เอตตโวจ “อโย เม ภันเต โชติปาโล มาณโว สทาโย
 ปิยสทาโย, อิมํ ภควา ปัพพาเซตฺติ. อลลิตฺต โข อานันท์ โชติปาโล
 มาณโว, กัสสปัสสํ ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสสํ สันติเก
 ปัพพชชํ. อลลิตํ อุปสัมเปทํ. ธอ โข อานันท์ กัสสโป ภควา
 อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ, อจิรุปสัมบันเน โชติปาเล มาณเว
 ชัตตมมาอุปสัมบันเน, เวกขีเเว ยถาภีรวันตํ วิหริตฺวา, เยน พาวารณสี,
 เตน จาริกํ ปักกามิ; อนุปฺพเพน จาริกณฺจจรมานเ, เยน พาวารณสี,
 จทวสริ.

ตัตถ สุตํ อานันท์ กัสสโป ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ
 พาวารณสียํ วิหริติ อิติปตฺเต นิคทาเย. อัสสํโสสิ โข อานันท์ กิกิ
 ภาสิวสา “กัสสโป กิร ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ พาวารณสี
 อนุปฺปัตโต พาวารณสียํ วิหริติ อิติปตฺเต นิคทาเยติ. ธอ โข

ชาวนา กีกิ กาลิราชา ภัทราณี ภัทราณี ยานานิ โยชาเปตวา
 กีกิ กีกิ อภิวิหิตวา ภัทริท ภัทริท ยานานิ พารานดิยา
 นิยยาดี มัทจักราชาอนุภาเวน กัสสป ภาวันตี อรหันตี สัมมาสัมพุทธ
 ศัสสนาย, ยาวติกา ยานัสส ภูม, ยานเนย สันติวา ยานา
 ไรโรโรหิตวา บัตติโฆ, เยน กัสสป ภาวา อรห สัมมาสัมพุทธโ,
 เตนุปลังกมิ, อุปลังกมิตวา กัสสป ภาวันตี อรหันตี สัมมาสัมพุทธ
 อภิวาเทตวา เณยันตี นิสิท, เณยันตี นิสินัน โข อานันตี กีกิ
 กาลิราชาน กัสสป ภาวา อรห สัมมาสัมพุทธโ สัมมา ยานา
 สันตัสเสสิ สมาทเปสิ สมุทเตเชสิ สัมปัสเสสิ, ออ โข อานันตี
 กีกิ กาลิราชา กัสสปเณ ภาวา อรห สัมมาสัมพุทธเณ สัมมา ยานา
 กลาย สันตัสสิโต สมาทเปโต สมุทเตชิตโต สัมปัสสิโต, กัสสป
 ภาวันตี อรหันตี สัมมาสัมพุทธ อุตทโฆ “อริวเสตุ เม
 ไรโร ภาวา สวาตเณย ภัตติ สันติ ภิขุสเณนาติ, อริวเสสิ โข
 ยานานิ กัสสป ภาวา อรห สัมมาสัมพุทธโ ตุนทีกาเวน, ออ
 โข อานันตี กีกิ กาลิราชา กัสสปัสส ภาวาโต อรหโต
 สัมมาสัมพุทธัสส อริวสน วิหิตวา อญจาสาสนา กัสสป ภาวันตี
 อรหันตี สัมมาสัมพุทธ อภิวาเทตวา ปทักขิณ กัตวา ปักกามิ.
 ออ โข อานันตี กีกิ กาลิราชา ศัสสา รัตติยา อัจฉเยย สเก
 โยสเน ปณิโต ขาณนโย โภชนีย ปญญาทาเปตวา มณฺฑิการุทิกัสส”

๖.๕. มัทสนิมบนเนินนาสเก.

ศาลิโน วิจิตทาพิโก อเนกสุโป อเนกพยัณชนัง กัสสัปปัสส ภควโต
 อรโหโต สัมมาสัมพุทธัสส กาลัง อาโรจาเปสิ “กาโธ ภันเต, นิฏฐัจจิ
 ภาตัตถันติ.

อด โข อานันท์ กัสสโป ภควา อรหัง สัมมาสัมพุทธัง โอ พุพฺพพันธ์ุสสมย
 นิวาเสตฺวา ปัตตจิเวรมาทาย, เยน กัสสัปปัสส กาสีรวโณ นิเวสนิ,
 เตนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา ปยัณญัตเต อาสเน นิสิทิ สทฺธิ
 ภิกขุสงฺเขน. อด โข- อานันท์ กัสสัปปัสส กาสีรวา พุทฺธัง ปโมขัง ภิกขุสงฺข
 ปรนิเตน ขาตมเยน โกชนเยน สหิตฺตา สันตํ ปเปสิ สัมปวาเรสิ. อด โข
 อานันท์ กัสสัปปัสส กาสีรวา กัสสโป ภควันตัง อรหันตัง สัมมาสัมพุทธัง
 กุตฺตาวิ โอนิตยฺหิตฺวา ปาณิ อภยฺยตมํ นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมณฺธ
 นิสิทิ. เอกมณฺธํ นิสิณฺโน โข อานันท์ กัสสัปปัสส กาสีรวา กัสสโป
 ภควันตัง อรหันตัง สัมมาสัมพุทธัง เอตทโวจ “ออิวาเสตุ เม ภันเต
 ภควา พารานลียํ วัสสวาตํ, เอรุโป สัมมัสส อุပ္ภุจัน ภวิสสฺสิตติ.
 อด มหาราช, อธิรุจฺโจ เม วัสสวาโสติ. ทุติยัมปิ โข อานันท์
 ๆ เป ๆ ตติยัมปิ โข อานันท์ กัสสัปปัสส กาสีรวา กัสสโป ภควันตัง
 อรหันตัง สัมมาสัมพุทธัง เอตทโวจ “ออิวาเสตุ เม ภควา พารานลีย
 วัสสวาตํ, เอรุโป สัมมัสส อุပ္ภุจัน ภวิสสฺสิตติ. อด มหาราช,
 อธิรุจฺโจ เม วัสสวาโสติ. อด โข อานันท์ กัสสัปปัสส กาสีรวโณ
 “น เม กัสสโป ภควา อรหัง สัมมาสัมพุทธัง โอ ออิวาเสสิ
 พารานลียํ วัสสวาตํ. อหุเทว ปยัณญัตตัง อหุ โทมณฺธัส.

อว โข อานันต์ ก็ก็ กาสีราชา กัสสป ภควัต อรหันต์
 สัมมาสัมพุทโธ เอตทโว “อัสสิ นุ โข ภันเต ชัลโล โกจิ
 มยอ อุปฐฺจาจากตโรติ. อัสสิ มหาราช เวฬุคิ นาม นิลโม, ตักก
 ขวฺกัโร นาม กุมภกัโร, โส เม อุปฐฺจาโก อัสสุปฐฺจาโก.
 ตุຍ်หံ โข ปณ มหาราช “น เม กัสสป ภควา อรห
 สัมมาสัมพุทโธ อธิวาเสสิ พารานสิยิ วัสสวาทันติ อัสสเว
 อับบถัตถิ อัสสิ โทมนัสส. ตยิหံ ขวฺกัโร กุมภกัโร นัตถิ น จ
 ภวิสฺสติ. ขวฺกัโร โข มหาราช กุมภกัโร พุทฺธ สรณํ คโต ธัมมํ สรณ
 คโต สัม สรณํ คโต. ขวฺกัโร โข มหาราช กุมภกัโร ปาณาติปาตา
 ปญฺจวิริโต ปิณฺโณ ๖๖ ปญฺจวิริโต ๖๖ ปญฺจวิริโต
 มุสาสาทา ปญฺจวิริโต สุราเมรยมัชชปมาทัฏฺฐาณา ปญฺจวิริโต. ขวฺกัโร
 โข มหาราช กุมภกัโร พุทฺธอ อเวจฺจํ ปัสสาเทน สมนํ นาคโต
 ธัมเม อเวจฺจํ ปัสสาเทน สมนํ นาคโต สัมเป อเวจฺจํ ปัสสาเทน
 สมนํ นาคโต อริยกันฺตติ สเลหิ สมนํ นาคโต. ขวฺกัโร โข
 มหาราช กุมภกัโร กุข โข นิกกัโข กุขสสมุทเท นิกกัโข
 กุขนิโรธะ นิกกัโข กุขนิโรธคามินียา ปฏิปทา นิกกัโข.
 ขวฺกัโร โข มหาราช กุมภกัโร เอกกัคฺคิโก พหุหิมจาเร สีลวา
 กัลยาณธัมโม. ขวฺกัโร โข มหาราช กุมภกัโร นิกขิตฺตมณิสฺสุวณฺโณ
 อเปตชาตฺตฺรปฺปชโต. ขวฺกัโร โข มหาราช กุมภกัโร น มุสฺสเลน
 ๖ สหคฺคา ปจฺจวณฺจ ขณฺติ. ยํ โหติ กุสฺสปลุคฺคํ วา มุสิกฺกุกฺโข

วา, ต่ กาเซน^๑ อหริตฺวา ภาชนํ ภริตฺวา เอวมาห “เอตธ โย
 อิจฺฉติ, เอตธอุลลภิตฺวาภาณิกะ^๒ กุญฺญปฏิภาณานิ วา กถาภยปฏิภาณิก
 วา นิภิชิตฺวา ยํ อิจฺฉติ ตํ หรตุติ. ขวฺยิกาโร โข มหาราช
 กุมภิกาโร อั้นฺธะ ชินฺนเณ มาตาคีตโร โปเสติ. ขวฺยิกาโร โข
 มหาราช กุมภิกาโร บัลลจันนี โอรัมภาคิยานํ สโยชนานํ ปริกัชยา
 โอปปาติโก ตตฺถปริ นิพฺพายี อมาวตฺตธัมโม ตสฺมา โลกา.

เอกมิทาหํ มหาราช สมมํ เวกขิตฺวา นาม นิคเม วิหรามิ.
 อถ ชฺวาทํ มหาราช ปุพฺพพนฺธสมมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิตฺตํ อาทาย.
 เยน ขวฺยิการัสฺส กุมภิการัสฺส มาตาคีตโร. เตนฺนปลังกมํ; อุปฺปลังกมิตฺวา
 ขวฺยิการัสฺส กุมภิการัสฺส มาตาคีตโร เอตทโว^๓ .. หันโต โย นุโย
 อมํ ภคโว คโตติ. นิภันฺโต โข เต ภาณเเต อุปฺปจฺจาโก อโต
 กุมภิกยา โอทนํ คเหตฺวา ปริโยคา สุปฺป คเหตฺวา ปริภุญฺชติ.
 อถ ชฺวาทํ มหาราช กุมภิกยา โอทนํ คเหตฺวา ปริโยคา สุปฺป
 คเหตฺวา ปริภุญฺชิตฺวา อญฺญายาสนา ปักกามิ. อถ โข มหาราช
 ขวฺยิกาโร กุมภิกาโร, เยน มาตาคีตโร เตนฺนปลังกมํ; อุปฺปลังกมิตฺวา
 มาตาคีตโร เอตทโว “โก กุมภิกยา โอทนํ คเหตฺวา ปริโยคา
 สุปฺป คเหตฺวา ปริภุญฺชิตฺวา อญฺญายาสนา ปักกนฺโตติ. อสฺสโป ตาธ
 ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโธ กุมภิกยา โอทนํ คเหตฺวา ปริโยคา
 สุปฺป คเหตฺวา ปริภุญฺชิตฺวา อญฺญายาสนา ปักกนฺโตติ. อถ โข
 มหาราช ขวฺยิกาโร กุมภิการัสฺส เอตทโว^๔ .. ลลภา วค เม

สุลลิตํ วต เม. ยัสส เม กัสสโป ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ
 เหว อภิวิสฺสํวโจติ. อถ โข มหาราช ขณฺฑิการํ กุมภการํ
 อหํสมมาถํ ปิตฺตํ น วิชหิ สหฺตํ มาตาปิตโร.

เอกมิทาทํ มหาราช สมยํ ตตฺถเว เวทิตฺเต นาม นิคเม
 วิทรามิ. อถ ชฺวาทํ มหาราช พุทฺธํนํสสมยํ นิวาเสตฺวา
 นตฺตจิวราภาย. เยน ขณฺฑิการัสส. กุมภการัสส มาตาปิตโร
 เตนุปลงฺกมิ; อุปสงฺกมิทฺวา ขณฺฑิการัสส. กุมภการัสส มาตาปิตโร
 เขตฺตโวจํ “หันทํ โก นุโช อยํ ภควา คโตติ. ปิตกฺกนํโต โช เต
 กนฺตํ อุปฺปจฺจาโก, อโต กโถปิยา กุมฺมาถํ คเหตฺวา ปริโยคา
 สุปํ คเหตฺวา ปริภุชฺชาติ. อถ ชฺวาทํ มหาราช กโถปิยา กุมฺมาถํ
 คเหตฺวา ปริโยคา สุปํ คเหตฺวา ปริภุชฺชิตฺวา อญฺญาสาสนา
 ปกฺกามิ. เอ โข มหาราช ขณฺฑิกโร กุมภการโร. เยน มาตาปิตโร
 เตนุปลงฺกมิ; อุปสงฺกมิทฺวา มาตาปิตโร เอกทโวจํ “โก กโถปิยา
 กุมฺมาถํ คเหตฺวา ปริโยคา สุปํ คเหตฺวา ปริภุชฺชิตฺวา อญฺญาสาสนา
 ปกฺกนํโตติ. กัสสโป ตถา ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ กโถปิยา
 กุมฺมาถํ คเหตฺวา ปริโยคา สุปํ คเหตฺวา ปริภุชฺชิตฺวา
 อญฺญาสาสนา ปกฺกนํโตติ. อถ โข มหาราช ขณฺฑิการัสส
 กุมภการัสส เขตฺตโหสิ “ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ วต เม. ยัสส
 เม กัสสโป ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ เหว อภิวิสฺสํวโจติ
 อถ โข มหาราช ขณฺฑิการํ กุมภการํ อหํสมมาถํ ปิตฺตํ น วิชหิ

ลัตถาคาห์ มาตาศิขณ.

เอกมิตาห์ มหาราช สมย์ ตัตถเณ เวฬุพิเค นาม โคเม
 วิหามิ. เตน โข ปน สมเยน กุญฺญ โอวัสสตีติ. อถ ชฺวาม
 มหาราช ภิกขุ อามันเตสึ “ คัจฉน ภิกขเว ฆฏิการัสส
 กุมภการัสส นิเวสเน ตินฺนํ ชานถาติ. เอวํ วุตฺเต มหาราช เต
 ภิกขุ มํ เอตทโวจํ “ นัตถิ โข ภันเต ฆฏิการัสส กุมภการัสส
 นิเวสเน ตินฺนํ, อุตฺถิ จ ชฺวาสส อเวสนํ ตินฺนํจหนนฺตี. คัจฉน
 ภิกขเว ฆฏิการัสส กุมภการัสส อเวสนํ อุตฺถินํ กโรถาติ. ธถ
 โข เต มหาราช ภิกขุ ฆฏิการัสส กุมภการัสส อเวสนํ
 อุตฺถินมกฺขุ. อถ โข มหาราช ฆฏิการัสส กุมภการัสส
 มาตาศิขโร เต ภิกขุ เอตทโวจํ “ เภ อเวสนํ อุตฺถินมกฺขติ. ภิกขุ
 ภคินี กัสสปัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส กุญฺญ
 โอวัสสตีติ. หรณ ภันเต หรณ ภทฺรมุขาติ. อถ โข มหาราช
 ฆฏิการโ กุมภการโ, येन มาตาศิขโร เตनุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา
 มาตาศิขโร เอตทโวจ “ เภ อเวสนํ อุตฺถินมกฺขติ. ภิกขุ. ตาต
 สัสสัสส ภิ. ภควโร. เภ. โข. สัมมาสัมพุทฺธัสส. กุญฺญ โอวัสสตีติ.
 ธถ โข มหาราช ฆฏิการัสส กุมภการัสส เอตทโวจ “ ลากา วต
 เม สุตฺถัง วต เม, ยัสส เม กัสสปิ. ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺโ
 เอวํ อภิวัสสฺวาจิติ. อถ โข มหาราช ฆฏิการโ กุมภการโ
 สัตถมาลํ ปิตฺถํ น วิชหิ. ลัตถาคาห์ มาตาศิขณ. อถ โข ค

มหาราช อาเวสน์ สัพพะ เตมาส อากาถัจฉนัง อัญจาสิ น จาเวธัสสิ,
 เอรูโป จ มหาราช เวฏีการุญ กุมภการุญติ. ลากา ภันเต
 เวฏีการุญต์ กุมภการุญต์ สุตตัง ภันเต เวฏีการุญต์ กุมภการุญต์,
 ยัสส ภควา เอว อภิวิธัสสุโจติ. ออ โข อานันท กิณี กาสีราชา
 เวฏีการุญต์ กุมภการุญต์ ปัจจิมะคานิ ตันนุทวาหสทานิ ปาเท
 บันฑุมุทิกัสส สาลิโน ตตฺถูปัจฉัจ จุเปยฺย. ออ โข เต อานันท
 ราชปริสา เวฏีการุญ กุมภการุญ อุตฺตมมิตฺวา เขตตโวจุ “ อิมานิ
 โว ภันเต ปัจจิมะคานิ ตันนุทวาหสทานิ กิณิภา กาสีราเชน
 ปหิตานิ บันฑุมุทิกัสส สาลิโน ตตฺถูปัจฉัจ จุเปยฺย, ตานิ ภันเต
 ปฏิกัณ्हิตวา. ราชา โข พหุกิจฺโจ พหุกรณีโย, อลัมเบ
 วัณโณว โหตุติ.

ลียา โข ปน เต อานันท เอวเมว “ อลัมเบ นน เตน
 สมเยน โขติปาโธ มาณโว อโหสิติ. น โข ปนัง อานันท เอว
 ทัญจัพพะ, อหิ เตน สมเยน โขติปาโธ มาณโว อโหสิณติ.
 อิทมโว ภควา. อุตฺตมโน อายัสมา อานันท โภ ภควโต ภาสิตํ
 อภินันนํ อิติ.

เวฏีการุญต์ นิฏฺฐิตํ ปรม

มัทธนิมบัณเฑาะฏ เวฏีการุญต์

เอวํ เม สุต. เอวํ สมเย ภควา กุญฺธ จารักขมาเน
 ภิกขุสงฺฆเณ สัพเพ. เยเน อุตฺตโมฏฺฐิจิ นาม กุญฺธ นิคโค,

ตทาสริ. อัถุ โสตุ ข โข อุลลโกฏฐิจิตกา พุราหิมณคหปติกา
 ..สมโนน ขตุ โภ โคตโม สักยปุตโต สักยกุลา บัพพะชโค
 กุ.ตุ จาร. จรมาโน มหตา ภิกขุสงฺเขน สัทธึ อุลลโกฏฐิจิต
 อนุปัตโต, ต ข โข ปน ภควันตํ โคตมํ เขวํ กัลยาโน
 กิตติสัทธํ โภ อัมภุคฺคโค .. อิตฺธิ โส ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธ,
 วัชราจเรณฺณํ ใน ลุโค โลกวิทุ. อนุตฺตโร ปุริสทมมํสารถิ สัตถเก
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺธโ ภควา. โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารท
 สัพพทมกํ, สัสสมณพฺราหฺมณํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิธฺยาน
 สัจจํ นิกคฺวา ปเวเทติ; โส อิมํ เทเสติ อาทิกัลยาณํ มัชฌเมกัลยาณํ
 ปริโยสานกัลยาณํ สาคฺคิ สัพพัตถนํ เกวลปริปุณณํ ปริสุทฺธ
 พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ. สาธุ ข โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ อัถฺสน
 โหติติ. ข โข อุลลโกฏฐิจิตกา พุราหิมณคหปติกา, เยน ภควา
 เตนฺนปลงฺกเมตฺตุ; อูปปลงฺกเมตฺวา อัยเปกัจเจ ภควันตํ อภิเวทิตฺวา
 เอกมณฺตํ นิสีทิตฺตุ. อัยเปกัจเจ ภควา สัทธึ สัมโมทิตฺตุ; สัมโมทนีย
 กนํ สาราณียํ วิตติสาเรตฺวา เอกมณฺตํ นิสีทิตฺตุ. อัยเปกัจเจ เยน
 ภควา, เตนฺนปชฺชิมปณามेतฺวา เอกมณฺตํ นิสีทิตฺตุ. อัยเปกัจเจ
 ภควโต สันตติเก นามโรตฺตํ สาเวตฺวา เอกมณฺตํ นิสีทิตฺตุ. อัยเปกัจเจ
 พุณฺณทิมฺมุตถ เอกมณฺตํ นิสีทิตฺตุ. เอกมณฺตํ นิสินฺเณ ข อุลลโกฏฐิจิตเก
 พุราหิมณคหปติเก ภควา อัยมิยา กถาเย สันตัสสเสติ สมาทเปสิ
 สมฺมโรเตติ. อัยมิยา?

เตน โข ปน สมเยน วัฏฏปาโล นาม กุลปุตโต ตัสมีเยว
 กุลลโกฏฐจิตฺต อคฺคกุกกิสฺส ปุตฺโต จิตฺตํ ปรีตํ นินฺนํ โหติ.
 อถ โข วัฏฏปาโล อคฺคกุกกิสฺส เอตทโหสิ “ ยถา ยถา ชีวาทํ
 ภควตา ธมฺมํ เทลิตํ อาชานามิ, น ยิทํ สุกฺรํ อคารํ อชฺฌนาสทา
 เอกันตปริปุณฺณํ เอกันตปริสุทฺธํ สํขลิตํ พหุหิมจฺริยํ จริตุํ ยันนุนาหิ
 เกสมัสฺสํ โอหาเรวฺวา กาสายานิ วัตถานิ อจฺฉาเทวฺวา อคารัสฺมา
 อนคาริยํ ปัพพะเชยฺยํ นํติ. อถ โข กุลลโกฏฐจิตฺตา พหุหิมณคฺคปตฺติกา
 ภควตา ธมฺมํ ยถา กถาย สันตํ สติตา สมาทปฺปตา สมุตฺตเตชิตา
 สัมปทลิตา, ภควโต ภาสิตํ อภินันฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อฏฺฐจาياسนา
 ภควันตํ อภิวาเทวฺวา ปทักขิณํ กัตวํ มกฺกกามํ. อถ โข วัฏฏปาโล
 กุลปุตฺโต อจฺริยํ กัณฺโถเกสุ กุลลโกฏฐจิตฺตเกสุ พหุหิมณคฺคปตฺติเกสุ,
 เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อปฺปจฺจกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทวฺวา
 เอกมณฺเฑ นินฺนํ. เอกมณฺเฑ นินฺนํ โข วัฏฏปาโล กุลปุตฺโต
 ภควันตํ เอตทโว “ ยถา ยถา ภาณํ เท ภควตา ธมฺมํ เทลิตํ
 อาชานามิ, น ยิทํ สุกฺรํ อคารํ อชฺฌนาสทา เอกันตปริปุณฺณํ
 เอกันตปริสุทฺธํ สํขลิตํ พหุหิมจฺริยํ จริตุํ อจฺฉาตํ ภาณํ เกสมัสฺสํ
 โอหาเรวฺวา กาสายานิ วัตถานิ อจฺฉาเทวฺวา อคารัสฺมา อนคาริยํ
 ปัพพะเชยฺยํ, ลเภยฺยํ ภาณํ เท ภควโต สันตํ เก ปัพพะเชยฺยํ, ลเภยฺยํ
 อปฺปจฺจกมิตฺวา อนนฺตํ ปณฺณํ ปน ตํ วัฏฏปาโล มาตาปิตุหิ

อคารัลลมา อนคาริยัม ปัพพัชชชายาติ. น โขหิ ภันเต อนุนณาโต
 มาตานิคฺคหิ อคารัลลมา อนคาริยัม ปัพพัชชชายาติ. น โข วัฏฺฐุปาลโต
 ตวาคทา อนุนณาโต มาตานิคฺคหิ ปุคฺคัม ปัพพัชชชาเยตีติ. สฺวามิ ภันเต
 ตถา ภริยัสสามิ, ยถา มํ มาตานิคฺคโร อุนฺชานิสฺสํตีติ อคารัลลมา
 อนคาริยัม ปัพพัชชชายาติ. ๗๖ โข วัฏฺฐุปาลโต กุลปุตฺตโต อุนฺชานาสมา
 ภควันตํ อภิราเทตฺวา ปทกฺกํชิตํ ภิกฺขเว, เยน มาตานิคฺคโร เกหุเปสังฺกมิ,
 รุเปสังฺกมิตฺวา มาตานิคฺคโร เอตทโวจ “ อัมมิตาต ยถา ยถาหิ
 ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อชานามิ, น ยิทํ สกฺกํ อคารํ อชฺชฌาวสทา
 เอกันตปริปุณฺณํ เอกันตปริสุทฺธํ สํชลิขิตํ พหฺมมจริยํ จริตํ,
 อิจฺฉามหํ เกสมัสสํ โอหารเตตฺวา กาสาณานิ วัตถานานิ อัจฉาเทตฺวา
 อคารัลลมา อนคาริยัม ปัพพัชชิตํ, อุนฺชานาถ มํ อคารัลลมา อนคาริยัม
 ปัพพัชชชายาติ. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐.
 วัฏฺฐุปาลํ กุลปุตฺตํ เอตทโวจ “ ตํว โขสิ ตาต วัฏฺฐุปาล อัมมิกา
 เอกปุตฺตโก ปิโย มนาโป สฺสเชตฺโต สฺสชปริทโต, น ตํว ตาต
 วัฏฺฐุปาล กิณฺจิกุ ทุกฺขัสสํ ชานาสิ เอहि ตํว ตาต วัฏฺฐุปาล
 ภุณฺช จ ปิว จ ปริจาเรहि จ, ภุณฺชันโต ปิวันโต ปริจาเรณโต
 กาเม* ปริภุณฺชันโต ปุณฺณานิ กโรนฺโต อภิรมัสสํ. น ตํ มย
 อุนฺชานาม อคารัลลมา อนคาริยัม ปัพพัชชชาย, มรณณปิ เต มย
 อกามา วิมา ภริยัสสามิ, ก็ ปณ มยํ ตํ ชีวันตํ อุนฺชานิสฺสํ

อชาเรย์มา อชาเรย์ บัณฑิตชาชาติ. ทติยัมปิ โข ฯ เป ๑
ทติยัมปิ โข วัฏฐปาโล กุลปุตโต มาตาศัตโร เอตทโว ๑ “ อัมม
ตาท ยถา ยถา ภาวตา อัมม เทลิตฺตํ อชานามิ, น ยิทํ สุกโร
อชาเร อชฺฌมาวสตา เอกันตปริปุณฺณํ เอกันตปริสุตฺตํ สํวลิตํ
ทตฺตมฺหริณํ จริตฺตํ, อจฺจมานํ เทลิตฺตํ โยหาเรตฺวา อชานามิ
วตฺถานิ อจฺจมาเทตฺวา อชาเรย์มา อชาเรย์ บัณฑิตํ, อชานาถ
มํ อชาเรย์มา อชาเรย์ บัณฑิตชาชาติ. ทติยัมปิ โข วัฏฐปาถสูตร
กุลปุตฺตํ มาตาศัตโร วัฏฐปาโล กุลปุตฺตํ เอตทโว ๑ “ ตํว โขสิ
ตาท วัฏฐปาโล อัมมทาเก เอกปุตฺตโก ปิโย มนฺนาไป สุกฺเขโต
สุคฺคปริหโต, น ตํว ตาท วัฏฐปาโล กิณฺจิทฺตํ กุคฺคิตฺตํ อชานาสิ.
เอहि ตํว ตาท วัฏฐปาโล กุณฺธํ จ ปิวั จ ปริจาเวहि จ,
กุณฺธํโต ปิวัโต ปริจาเวเนโต กาเม ปริกุณฺธํโต ปุณฺณานิ
กโรเนโต อภิรมฺมิตฺตํ น ตํ มยํ อชานาม อชาเรย์มา อชาเรย์
บัณฑิตชาชาติ, มรณณํ เต มยํ อภามกา วิณา ภวีสฺสาม; กิ ปน
มยํ ตํ ชีวันตํ อชานาสฺสาม อชาเรย์มา อชาเรย์ บัณฑิตชาชาติ.
ถถ โข วัฏฐปาโล กุลปุตฺโต “ น มํ มาตาศัตโร อชานนฺติ
อชาเรย์มา อชาเรย์ บัณฑิตชาชาติ ตตฺถเวย อนันฺตรหิตาย ภูมียา นิบัชฺช
“ อโธ มา เม มรณํ ภวีสฺสาม บัณฑิตชาชาติ. ถถ โข วัฏฐปาโล

“ อโธ มา เม มรณํ ภวีสฺสาม มาตาศัตโร อชานนฺติ ตตฺถเวย
อชานนฺติ กุณฺธํ ปิวั จ ปริจาเวเนโต อชานนฺติ.

กุลปุตโต เอกัมปิ ภัตติ น ภุณฺชิ, เทวํปิ ภัตตานิ น ภุณฺชิ,
 ตินฺนํปิ ภัตตานิ น ภุณฺชิ, จิตฺตาริํปิ ภัตตานิ น ภุณฺชิ, บัณฺจํ
 ภัตตานิ น ภุณฺชิ, นํปิ ภัตตานิ น ภุณฺชิ, สัตฺตํปิ ภัตตานิ
 น ภุณฺชิ. อถ โข วัฏฺฐุปาลัสสํ กุลปุตฺตัสสํ มาตานิโร วัฏฺฐุปาลํ
 กุลปุตฺตํ เอตทวโจ “ ตํว โขสิ ตาต วัฏฺฐุปาล อัมหากํ เอกปุตฺตโก
 ปิโย มนฺวาโป สุขเขโต สุขปริหโต, น ตํว ตาต วัฏฺฐุปาล
 กิณฺจํ กุณฺชัสสํ ชานาสิ. อญฺเฐหิ ตาต วัฏฺฐุปาล ภุณฺช จ ปิว
 จ ปริจาเรหิ จ, ภุณฺชณฺโต ปิวันฺโต ปริจาเรณฺโต กาเม
 ปริภุณฺชณฺโต ปุณฺณานิ กโรณฺโต อภิรมัสสํ. น ตํ มย
 อนฺชานาม อนคารัสฺมา อนคาริํ ปัพพัชฺชาย. มรณณํปิ เต มย
 อภามกา วินา ภวิสฺสาม. ก็ ปน มยํ ตํ ชีวันฺตํ อนฺชานิสฺสาม
 อนคารัสฺมา อนคาริํ ปัพพัชฺชายาหิ. เอวํ วุตฺตํ วัฏฺฐุปาโล
 กุลปุตฺโต ตุณฺหิ อโหสิ. ทุคฺคิยํปิ โข วัฏฺฐุปาลัสสํ กุลปุตฺตัสสํ
 มาตานิโร วัฏฺฐุปาลํ กุลปุตฺตํ เอตทวโจ. ๆ เป ๆ ทุคฺคิยํปิ โข
 วัฏฺฐุปาโล กุลปุตฺโต ตุณฺหิ อโหสิ. ตติยํปิ โข วัฏฺฐุปาลัสสํ
 กุลปุตฺตัสสํ มาตานิโร วัฏฺฐุปาลํ กุลปุตฺตํ เอตทวโจ “ ตํว โขสิ
 ตาต วัฏฺฐุปาล อัมหากํ เอกปุตฺตโก ปิโย มนฺวาโป สุขเขโต
 สุขปริหโต, น ตํว ตาต วัฏฺฐุปาล กิณฺจํ กุณฺชัสสํ ชานาสิ. อญฺเฐหิ
 ตาต วัฏฺฐุปาล ภุณฺช จ ปิว จ ปริจาเรหิ จ, ภุณฺชณฺโต
 ปิวันฺโต ปริจาเรณฺโต กาเม ปริภุณฺชณฺโต ปุณฺณานิ กโรณฺโต

อภิมมัลลสุ. น ตัมมํ ออนุชานาม อคารัลลมา อนคาริยํ ปัพพัชชชาเย
 มรณณบี เต มมํ อกามกา วิชา ภวิสสํ. กิ ปน มมํ ตํ
 ชีวิตํ ออนุชานิสสํ อคารัลลมา อนคาริยํ ปัพพัชชชายาติ.
 ตติยัมปิ โข วัฏฏปาโล กุลปุตฺโต ตุน्हี อโหสิ. อถ โข
 วัฏฏปาโลตักขิ กุลปุตฺตักขิ สหายกา, เณ วัฏฏปาโล กุลปุตฺโต,
 เตนุปลกัณฺณสุ, อุปสัณฺณกัณฺธา วัฏฏปาโล กุลปุตฺโต เอตทวโจ “ ต்வํ
 โขสิ สัมมํ วัฏฏปาโล มาตาปิตูนํ เอกปุตฺตโก ปิโย มนาโป
 สุขเขโต สุขปริหโต, น ต்வํ สัมมํ วัฏฏปาโล กิลฺกจิ ทุกฺขัสส
 ชานาสิ. อญฺเฐหิ สัมมํ วัฏฏปาโล ภุณฺช จ ปิว จ ปริจาเวหิ จ,
 ภุณฺชนฺโต ปิวันโต ปริจาเวณฺโต กาเม ปริภุณฺชนฺโต ปุณฺณณิ
 กโรณฺโต อภิมมัลลสุ. น ตํ มาตาปิตโร ออนุชานันฺติ อคารัลลมา
 อนคาริยํ ปัพพัชชชาเย. มรณณบี เต มาตาปิตโร อกามกา วิชา
 ภวิสสันฺติ. กิ ปน เต ตํ ชีวิตํ ออนุชานิสสันฺติ อคารัลลมา อนคาริยํ
 ปัพพัชชชายาติ. เอวํ วุตฺเต วัฏฏปาโล กุลปุตฺโต ตุน्हี อโหสิ.
 ตติยัมปิ โข ๆ เป ๆ ตติยัมปิ โข วัฏฏปาโลตักขิ กุลปุตฺตักขิ
 สหายกา วัฏฏปาโล กุลปุตฺโต เอตทวโจ “ ต்வํ โขสิ สัมมํ
 วัฏฏปาโล มาตาปิตูนํ เอกปุตฺตโก ปิโย มนาโป สุขเขโต สุขปริหโต
 ๆ เป ๆ อญฺเฐหิ สัมมํ วัฏฏปาโล ภุณฺช จ ปิว จ ปริจาเวหิ
 จ ภุณฺชนฺโต ปิวันโต ปริจาเวณฺโต กาเม ปริภุณฺชนฺโต ปุณฺณณิ
 กโรณฺโต อภิมมัลลสุ. น ตํ มาตาปิตโร ออนุชานันฺติ อคารัลลมา

อนาคติยัง บัณฑิตชยา. มรณณบี เต มาตาบิตโร อากามา วินา
 ภวิสสันติ. กิ ปน เต ตัง ชีวันตัง อนุชานิสสันติ อการัสมา อนาคติยัง
 บัณฑิตชยาติ. ตติยัมปิ โข วัฏฺฐปาโล กุลปุตฺโต ตุนทึ อโหสิ.
 อถ โข วัฏฺฐปาตัสส กุลปุตฺตัสส สหายกา, เยน วัฏฺฐปาตัสส
 กุลปุตฺตัสส มาตาบิตโร, เทนุปลังกมิสฺสุ, อุปปลังกมิสฺวา วัฏฺฐปาตัสส
 กุลปุตฺตัสส มาตาบิตโร เอตทโวจฺจุ “ อัมมิตาต เอโส วัฏฺฐปาโล
 กุลปุตฺโต ตตฺถเว อนันตรหิตาย ภุมิยา นิบันโน อิท วา เม มรณ
 ภวิสสตี บัณฑิตชยา วาติ. สเจ ตุมฺเห วัฏฺฐปาตํ กุลปุตฺตํ
 นานุชานิสสธ อการัสมา อนาคติยัง บัณฑิตชยา, ตตฺถเว มรณ
 ภวิสสตี, สเจ ปน ตุมฺเห วัฏฺฐปาตํ กุลปุตฺตํ อนุชานิสสธ
 อการัสมา อนาคติยัง บัณฑิตชยา, บัณฑิตชยา นํ ภวิสสธ, สเจ
 วัฏฺฐปาโล กุลปุตฺโต นภวิสสตี อการัสมา อนาคติยัง บัณฑิตชยา,
 กา ตัสส อลฺลว เติ ภวิสสตี อิทเว บัจจามิสสตี. อนุชานาถ
 วัฏฺฐปาตํ กุลปุตฺตํ อการัสมา อนาคติยัง บัณฑิตชยาติ. อนุชานาม
 ตาตา วัฏฺฐปาตํ กุลปุตฺตํ อการัสมา อนาคติยัง บัณฑิตชยา,
 บัณฑิตชยา จ ปน เต มาตาบิตโร อุกตัสสเสตัพพาติ. อถ โข
 วัฏฺฐปาตัสส กุลปุตฺตัสส สหายกา, เยน วัฏฺฐปาโล กุลปุตฺโต,
 เทนุปลังกมิสฺสุ, อุปปลังกมิสฺวา วัฏฺฐปาตํ กุลปุตฺตํ เอตทโวจฺจุ
 “ อนุลฺลวโตสิ มาตาบิตฺตึ อการัสมา อนาคติยัง บัณฑิตชยา,
 บัณฑิตชยา จ ปน เต มาตาบิตโร อุกตัสสเสตัพพาติ. อถ โข

นิพนธ์นิพนธ์นิพนธ์ นิพนธ์นิพนธ์

6025

วัฏฏปาโล, กุลปุตโต อญฺเฐหิวัน พถํ จาเหตุวา, เขน ภควา,
 เขนุปสังกมิ, อุปสังกมิตฺวา ภควันตํ อภิชาเหตุวา เอกมฺนัตถํ ๒๖๖.
 เอกมฺนัตถํ นิสินฺโน โข วัฏฏปาโล กุลปุตโต ภควันตํ เขตทวโจ
 “อนุปบวโกโสมฺหิ อหํ ภันโต มาตานิยฺมํ อวโรธมา มนคาริยํ
 มัททพัชชาย, มัททพาเขตฺตํ มํ ภควาหิ. อลลิตฺตํ โข วัฏฏปาโล
 กุลปุตโต ภควโต สันตติเก มัททพัชชํ, อลลิตฺตํ อุปสัมปทํ. ธถ โข
 ภควา อจริပ္สํมยฺมโน อวโรธมา วัฏฏปาโล อภิชาเหตุวา
 กุลลโณฏฺฐจิตฺเต ยถากัมมํ วิชโรธิตํ, ๒๖๗. อหํ ภควา
 มัททกามิ. อนุปทฺเพน จาริกํ จรมาโน, เขน สวตฺถิตฺถิ ททาสฺวิ.

ตั้ร ลุ่ กควา สวักขิย วิหริ เสขวนะ อมาตย์กัถัสส
 อวามะ. อต โข อายัสสมา วัฏฐปาโล เอโก รูปกัฏโธ ยัปปนัตโต
 ยาทาเป ปหิตตโต วิหรณโต นจิรสเสว, ยัสสตัถาย กุลมุตตะ
 สัมมเทว อคารัสสมา อนคาริยัม ปัพพชันตี; ตตฺเตตฺต
 อารัมมจริยปริโยสานัม วิญ्ञาเจว ธัมมํ สยํ อภินิชา สัจฉิกัตวา
 อุตฺตัมปัทธํ วิชานี; .. ชีนา สาติ, วุตฺติธัมมจริยํ, กตํ กรณียํ,
 เถเป รุ อิตถัตถายาติ อพฺภินิชาสี. อัมมตโร โข ปณายัสสมา
 วัฏฐปาโล อมตโร โทสี. อต โข อายัสสมา วัฏฐปาโล, เขม
 ภควา เทนุปลังกมิ; อุตฺตัมมัตถวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณิน
 นิสี. เอกมณิน นิสินโน โข อายัสสมา วัฏฐปาโล ภควันตํ
 เขมโร .. อิจฺฉามหํ ภันเต มาตาปิตโร อภิปัสสเสตฺ. เสว มํ

ภควา อนุชาเนตติ. อถ โข อายัสฺสโม รุจฺจปาถสฺส เจตสา เจโต
 ปริจฺจ มนสาภาสิ, ยถา ภควา ชยฺยนาสิ “ อภัพฺโพ โข รุจฺจปาโถ
 กุถปฺปโต สิกฺขิ มัจฺจิกฺขาเย หินายาวตฺตติณฺตี. อถ โข ภควา
 อายัสฺสโม รุจฺจปาถ เอตทโว “ ยัสฺสิทานิ รุจฺจปาถ กาลิ
 มยฺยณสฺสิติ. อถ โข อายัสฺมา รุจฺจปาโถ อญฺญาสาสนา ภควันตํ
 อภิวาเทตฺวา ปทักฺขิเน กิตฺวา เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปัตตจิรํ
 อาทาย, येन อุลลโกฏฺฐจิตฺ, เตन จาริกํ ปักกามิ; อนุปฺพุเพน
 จาริกํ จรมาโน, येन อุลลโกฏฺฐจิตํ ตทาสว.

ตตฺร ลุทฺธํ อายัสฺมา รุจฺจปาโถ อุลลโกฏฺฐจิตเอ วิหริติ รยฺโย
 โกรทฺธิยสฺส นิคาจิเร. อถ โข อายัสฺมา รุจฺจปาโถ ปุพฺพพนฺธสมย
 นิวาเสตฺวา ปัตตจิรมาทาย อุลลโกฏฺฐจิตํ ปิณฺฑาทาย ปาวิสิ.
 อุลลโกฏฺฐจิตเอ สุปทานํ ปิณฺฑาทาย จรมาโน, येन สกปฺตุ นิเวสณิ
 เสนุปลกฺกมิ. เตน โข ปณ สมเยน อายัสฺมา รุจฺจปาถสฺส ยิตฺตา
 มัชฌิมาย ทวารสาธาย อุลลิกฺขาเปติ. อทฺทสา โข อายัสฺมโต
 รุจฺจปาถสฺส ยิตฺตา อายัสฺสโม รุจฺจปาถํ ทูโรโตว อาคัจฉนฺตํ,
 ทิสฺวาน เอตทโว “ อิเมหิ มุณฺฑเกหิ สมณเกหิ ชยฺยทาเก
 เกยฺยตฺตโก ปิโย มนาโป มพฺพาชิตติ. อถ โข อายัสฺมา
 รุจฺจปาโถ สกปฺตุ นิเวสเนเนว ทานํ อลลคฺค, น มัจฺจิกฺขานํ,
 ชยฺยณตฺตคฺค อภิกโกสเมว อลลคฺค. เตน โข ปณ สมเยน อายัสฺมโต
 รุจฺจปาถสฺส อภิวาเทตฺวา อภิวาเทตฺวา อภิวาเทตฺวา อภิวาเทตฺวา

ช โข อายัสมา วัฏฏปาโล ตํ ภาตีสํ เอตทโว “ สเจ ตํ
 ภคินี นัตถนิยธัมมํ, อีธ เม บัตเต อากิราติ. อถ โข อายัสมาโต
 วัฏฏปาโลตฺต ภาตีสํ ตํ อากิราติ. กุมมาสํ อายัสมาโต
 วัฏฏปาโลตฺต บัตเต อากิราติ. ภัตฺตานิยํ ปาทานิยํ สรัสสํ
 นิमित्तํ อคฺคเหสิ. อถ โข อายัสมาโต วัฏฏปาโลตฺต ภาตีสํ,
 เยนายัสมาโต วัฏฏปาโลตฺต มาตา, เตนุปลังกมิ, อุปปลังกมิทฺวา
 อายัสมาโต วัฏฏปาโลตฺต มาตา, เอตทโว “ บัตตนิยํ ชาเนยฺยาสี
 “ อายัสมาโต วัฏฏปาโล อณูบัตฺตโตติ. สเจ เช สจฺจํ ภนฺสี,
 อทาสี ตํ ภโรมิติ. อถ โข อายัสมาโต วัฏฏปาโลตฺต มาตา,
 เยนายัสมาโต วัฏฏปาโลตฺต บัตตา, เตนุปลังกมิ, อุปปลังกมิทฺวา
 อายัสมาโต วัฏฏปาโลตฺต บัตตา, เอตทโว “ บัตเตว คหเปว ชาเนยฺยาสี
 “ วัฏฏปาโล กิร กุตฺตโต อณูบัตฺตโต. เตน โข ปน
 สมนฺเนน อายัสมา วัฏฏปาโล ตํ อากิราติ. กุมมาสํ อณฺวณฺดร
 กุทฺตํ นิสฺสาเย ปริกฺขณฺติ. อถ โข อายัสมาโต วัฏฏปาโลตฺต
 บัตตา, เยนายัสมา วัฏฏปาโล, เตนุปลังกมิ, อุปปลังกมิทฺวา
 อายัสมานํ วัฏฏปาโล เอตทโว “ บัตติ นาม ทาต วัฏฏปาโล
 อากิราติ. กุมมาสํ ปริกฺขณฺติ, นนฺ ตาต วัฏฏปาโล สกํ เคห
 คณฺถพฺพณฺติ. กุโต โน คหเปติ อมฺหากํ เคหํ อคฺคาสมา อนคฺคาริย

• ลี. วทลี อทาสี ภวาสี. • ลี. ปุติกุมมาส.

บัพพิชิตานํ, อมาคารา มยํ ลหปะติ อคัมภีหา โข เต คหปะติ เตหํ
 คัตถํ เวน ทานํ อคัมภีหา ॥ ปัจจักขานํ อัจฉินทิตฺตํ อักโกสเมว
 อคัมภีหาติ. เขหิ คาค วัฏฺฐุปาล ๗ คณิสีตมาติ. อคํ คหปะติ
 กถํ เม อัสส ภัตตคิจจันติ. เตณหิ คาค วัฏฺฐุปาล อธิวาเสหิ
 สิวาคนาย ภัตตคิ. อธิวาเสสิ โข อายัสสมา วัฏฺฐุปาโล
 ตุณฺหิภาเวม. อค โข อายัสสมโต วัฏฺฐุปาลัสส ปิตา อายัสสมโต
 วัฏฺฐุปาลัสส อธิวาสนํ วิจิตฺวา, เยน สกํ นิเวสนํ เตณฺสปัสสกมิ
 ออุปัสสมิตฺวา ทริเตน โคมเยน ปจวิยา เปลิมเปตฺวา* มหันตํ
 หิรวันฺณสุวณฺณัสส ปุณฺสี การาเปตฺวา เฬว ปุณฺสี การาเปตฺวา เอกํ
 หิรวันฺณัสส เอกํ สุวณฺณัสส มหันทา ปุณฺสี อเหตุ. โอโรโต จิตโต
 ปุริโส ปารโต จิํ ปุริสํ น ปัสสติ, ตถา ปารโต จิตโต โอโรโต จิตํ
 เต ปุณฺสี กิลฺลํ ติ ปฏฺวิจาทาเปตฺวา มัชฌิม อานนํ ปัลลนาเปตฺวา
 ติโรกรณียํ ปวิจวิจิตฺวา อคฺคิยโต วัฏฺฐุปาลัสส ปุณฺณทุณฺยิเก
 อามันเตสิติ “เออ ตูมฺหิ วรฺก, เยน อลลังการณ อลลังกา ปุทฺโธ
 ปุตฺตัสส วัฏฺฐุปาลัสส ปียา โทถ มนาปา, เตณ อลลังการณ
 อลลังการนาติ. อค โข อายัสสมโต วัฏฺฐุปาลัสส ปิตา ตัสส รัตติยา
 อัจจเยน สเก นิเวสนํ ปณินฺท ขาทนียํ โกชนียํ ปติยาทาเปตฺวา

* อิตो ปริ ลี. พ. ปอตฺถเก มหันตํ หิรวันฺณสุวณฺณัสส
 ปุณฺสี การาเปตฺวา เต ปุณฺสี กิลฺลํ ติ ปฏฺวิจาทาเปตฺวา อายัสสมโต
 วัฏฺฐุปาลัสส ปุณฺณทุณฺยิเก อามันเตสิติ วณฺณํ ทิสฺสติ.

มา โน วิเทเจดาติ. ภุเบชฺช ตาต วัฏฺฐาเลต, นิฏฺฐจิตฺตํ ภาตฺตนิคฺคิ.
 อถ โข อายัสฺสโมโต วัฏฺฐปาถัสสํ ปิศา อายัสฺสมันตํ วัฏฺฐปาถํ
 ปณฺนิเตน ขาถนฺนิเยน โภชนฺนิเยน สหตฺตา สันตํปเปสสิ สัมปวาเรสิ.
 อถ โข อายัสฺสมา วัฏฺฐปาโล กุตฺตาวิ โอนิยตํภักตปาณิ จิตฺทโฆ
 อิมมา คาคา อภาสิ.

บัสส จิตฺตกคฺคํ พิมพิ

อาทุม พุทฺธํปเป

บัสส จิตฺตกคฺคํ รูปํ

อวัฏฺฐจิตฺเตน โอนิยตํ,

อถตฺตกกตา ปาธา

อถ พาลัสสํ โมหาย

อวัฏฺฐปาทกตา เกสา

อถ พาลัสสํ โมหาย

อณฺณนิเว นววจิตฺตา

อถ พาลัสสํ โมหาย

โอทหิ มิคโว ปาลํ

ภคฺติวา นิเวปํ คจฺจามิ

อาธุมภํ มุสฺสสิตํ,

บัสสํ นิตฺติกํ หุม จิตฺติ.

มณินา กุณฺชาเตน จ

สท วัตฺเตภา โสภติ.

มุขํ จุณฺณณมกฺกํชิตํ

โน จ ปารคเวสฺสโน.

เนตฺตา อณฺณชนมกฺกํชิตา,

โน จ ปารคเวสฺสโน.

ปุตฺติกาโย อลฺลกโต,

โน จ ปารคเวสฺสโน.

นาสทาวากโร มิโต

กนฺทนต์เต มิคพฺนธฺเกติ.

อถ โข อายัสฺสมา วัฏฺฐปาโล จิตฺทโฆ อิมมา คาคา ภาสิตฺวา, เยเน
 รัณฺโณ โกรพฺยัสสํ มิคาจโร, เตณฺสปสฺสงมิ; อุปสฺสงกมิตฺวา อณฺณตฺวรัสสิ
 ภูทฺทมุเล ทิวาวิหารํ นิสิตฺติ. อถ โข ภาชา โกรพฺโย มิคว

ฌามันเตสิ “โสเอหิ มิคว มิคาจิรํ, อุษฺยานภูมึ ลัจฺฉาม สุกฺกมึ
 ทสฺสณายาติ. “เอวํ เทวาคิ โข มิคโว รุญฺจปาโล โกรพฺโพ ยํ ปรุญฺจปาโล
 มิคาจิรํ โสเธนํโต อสฺสทสฺส อายสฺสํมํคํ ปรุญฺจปาโล อสฺสทสฺสํมํคํ รุญฺจปาโล
 ทิวาวหารํ นิสินฺนํ. ทิสฺสวาน เยน ราชานํ โกรพฺโพโย, เทนุปลงฺกมิ;
 อฺปฺปลงฺกมิตฺวา ราชานํ โกรพฺโพ ยํ เอตทโว “สฺสทฺธํ โข เต เทว
 มิคาจิร. อสฺสทฺธํ เทว รุญฺจปาโล ยาม กุณฺนํโต อิมํสํมํคํ
 กุณฺนํโต จิตฺเต อสฺสทฺธํมํคํ ปรุญฺจปาโล, ยสฺสทฺธํ อภินิหํ กิตฺตยมาโน
 อโหสิ, โส อสฺสทฺธํมํคํ รุญฺจปาโล ทิวาวหารํ นิสินฺนํ. เทน
 สํมํคํ มิคว อสฺสทฺธํมํคํ อุษฺยานภูมียา, ตเมวทานิ มยํ ภวันฺตี
 รุญฺจปาโล ปรุญฺจปาโลคตํ. อต โข ราชานํ โกรพฺโพโย “ ยํ ตตฺถ
 ขาตนิยํ โกรพฺโพ ยํ ปตฺติยตฺถ, ตํ สสฺสทฺธํ วิสฺสทฺธํเชตาคิ วตฺวา ภทฺทว
 ภทฺทว ยานานิ โยชาเปตฺวา ภทฺทว ยาม อภิวิตฺวา ภทฺทว ภทฺทว
 ยานานิ กุณฺนํโต จิตฺเต อสฺสทฺธํมํคํ ปรุญฺจปาโล อสฺสทฺธํมํคํ
 รุญฺจปาโล ทสฺสณาย. ยาวตฺถ ยาวตฺถ ภูมึ, ยาม ยาม สสฺสทฺธํ ยานา
 บัจฺโจโรหิตฺวา อสฺสทฺธํมํคํ อสฺสทฺธํมํคํ ปรุญฺจปาโล, เยนายสฺสมา
 รุญฺจปาโล, เทนุปลงฺกมิ; อฺปฺปลงฺกมิตฺวา อายสฺสํมํคํ รุญฺจปาโล
 สสฺสทฺธํ สสฺสทฺธํ, สสฺสทฺธํมํคํ กถํ สาราณํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมํคํ
 อสฺสทฺธํ, เอกมํคํ จิตฺเต โข ราชานํ โกรพฺโพโย อายสฺสํมํคํ
 รุญฺจปาโล เอตทโว “ อสฺส ภวํ รุญฺจปาโล ปรุญฺจปาโล, นิสินฺนํ.

ขล มหาราช นิสิต ด้ว, นิสินโน อห สเก อาสเนติ. นิสิต โข
 ราช โกรฬโย บัณเฑาะ อาสเน. นิสัษ โข ราช โกรฬโย
 อายัณณัต วัฏฐปาโล เขททวโจ “ จักรวามนิ โภ วัฏฐปาโล
 ปาริซุณณานิ, เมหิ ปาริซุณเนหิ สมนันนาคทา อีเธกัจเจ เกสมัลลสุ
 โอหาเรตฺวา กาสายานิ วัตถานิ อัจฉาเทตฺวา อคารัสฺมา อนคาริย
 บัฬพชฺชติ. กตมานิ จุตฺตาริ ? ชราปาริซุณณํ, พยาธิปาริซุณณํ,
 โภ ปาริซุณณํ. นิสิต โภ ปาริซุณณํ ?
 อธิ โภ วัฏฐปาโล เอกัจโจ ชินฺโน โหติ วุฑฺโฒ มหัลลโก
 อัทธกโก วโยนุ ปุณฺณโก. โส วิจิ ปญฺญิตฺวา จีระสิ “ อห โขมเห
 เอตเรหิ ชินฺโน วุฑฺโฒ มหัลลโก อัทธกโก วโยนุ บัฬโกโต,
 น โข ปน มยา สุกโร อนนฺติคํ วา โภคํ อนนฺติคํ อนนฺติคํ วา
 โภคํ ผาติ กาคู; ยันนุนาหํ เกสมัลลสุ โอหาเรตฺวา กาสายานิ
 วัตถานิ อัจฉาเทตฺวา อคารัสฺมา อนคาริย บัฬพชฺชติ. โส เตน
 ชราปาริซุณณเณ สมนันนาคโต เกสมัลลสุ โอหาเรตฺวา กาสายานิ
 วัตถานิ อัจฉาเทตฺวา อคารัสฺมา อคาริย บัฬพชฺชติ; อิท วุจฺจติ
 โภ วัฏฐปาโล ชราปาริซุณณํ. ภว โข ปน วัฏฐปาโล เอตเรหิ
 ททโร ยวา สุตฺตกาฬโกโส ภเวรณ โยพฺพเนน สมนันนาคโต
 ปสเมน วยสา, ตํ โภโต วัฏฐปาโลสส. ชราปาริซุณณํ นัตถิ.
 ก็ ภว วัฏฐปาโล ญัตฺวา วา ทิสฺวา วา สุตฺวา วา อคารัสฺมา

ส. อนนฺติคา วา โภคา. = ส. อนนฺติคา วา โภคา.

โกตปาริซุณเณ สมนันตโต เกตมัสสิ โอหาเรว กาสาณานิ
 วัตถานิ อัจฉาเทว อคารัสมา อนคาริยัม ปัพพชติ. อิทํ วุจฺจติ
 โก วัฏฺฐปาโล โกตปาริซุณเณ. ภวํ โข ปณ วัฏฺฐปาโล อิมัสมิ
 เวยว ฤลลโกฏฺฐจิตฺเต อัสสัณฺณกัสส ปุตฺโต, ตํ โกโต วัฏฺฐปาโล
 โกตปาริซุณเณ นัตถิ. ก็ ภวํ วัฏฺฐปาโล เบตฺวา วา ทิสฺวา วา
 สุทฺธวํ วา อคารัสมา อนคาริยัม ปัพพชติ. กตมณฺเญ โก วัฏฺฐปาโล
 ฌาติปาริซุณเณ? อิทํ โก วัฏฺฐปาโล เอกัจฉัสส พหุ โหนติ
 มิตฺตามํจฺจา ฌาติสาโลหิตา, ตัสส เต ฌาตกา อนุปฺพเพน
 ปริกฺขยํ สจฺฉนฺติ, โส อิติ ปญฺญิตฺตํ จิกฺกมิ “มม โข ปุพฺเพ
 พหุ อเหตุ มิตฺตามํจฺจา ฌาติสาโลหิตา, ตัสส เม เต ฌาตกา
 อนุปฺพเพน ปริกฺขยํ คตา; น โข ปณ มया สุกฺกํ อนนฺนิตเต
 วา โกเต อธิคฺฉิตฺตํ อธิคเต วา โกเต ผาฏิ กาคู; ยนฺนุนาหํ
 เกตมัสสิ โอหาเรว กาสาณานิ วัตถานิ อัจฉาเทว อคารัสมา
 อนคาริยัม ปัพพชชฺชามิ โส เตม ฌาติปาริซุณเณ สมนันตโต
 เกตมัสสิ โอหาเรว กาสาณานิ วัตถานิ อัจฉาเทว อคารัสมา
 อนคาริยัม ปัพพชชฺช; อิทํ วุจฺจติ โก วัฏฺฐปาโล ฌาติปาริซุณเณ. โกโต
 โข ปณ วัฏฺฐปาโล อิมัสมิเวยว ฤลลโกฏฺฐจิตฺเต พหุ มิตฺตามํจฺจา
 ฌาติสาโลหิตา. โกโต วัฏฺฐปาโล ฌาติปาริซุณเณ นัตถิ. ก็ ภวํ
 วัฏฺฐปาโล เบตฺวา วา ทิสฺวา วา สุทฺธวํ วา อคารัสมา อนคาริยัม
 ปัพพชติ. อิมานิ โข วัฏฺฐปาโล จิตฺตาริ ปาริซุณณานิ, เยหิ

ปาวชิรเบญโท สมนันนาคทา อโธกัจโจ เกสมัสสัฏโฐ โธหาเวตวั
 กาลาปานิ วักคานิ วัฏฏาเทวาทา อคารัสสัมา อนคาริยัม ปัพพะชิตโต.
 ตานิ โกโต วัฏฏปาโลสุตตะ เกตติ, ที รว วัฏฏปาโล อนิทา วา
 ทิสฺสวา วา สุตฺตวา วา อคารัสสัมา อนคาริยัม ปัพพะชิตโต. อตฺถิ โข
 มหาราช เตเน ภควตา ชานตา ปัสสัตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ
 จัตตาโร อัมมุตฺเตสสา อุกทิจฺฉุโจ, ยมห์ ฌตฺตวา จ ทิสฺสวา จ สุตฺตวา
 จ อคารัสสัมา อนคาริยัม ปัพพะชิตโต. กตเม จัตตาโร ? “ อุนนียติ
 โลโก อตฺถุวอติ โข มหาราช เตเน ภควตา ชานตา ปัสสัตา
 อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ ปจโม อัมมุตฺเตสโส อุกทิจฺฉุโจ, ยมห์
 ฌตฺตวา จ ทิสฺสวา จ สุตฺตวา จ อคารัสสัมา อนคาริยัม ปัพพะชิตโต.
 “ อตาโน โลโก อนภิสสัโรติ โข มหาราช เตเน ภควตา ชานตา
 ปัสสัตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ กุติโย อัมมุตฺเตสโส อุกทิจฺฉุโจ,
 ยมห์ ฌตฺตวา จ ทิสฺสวา จ สุตฺตวา จ อคารัสสัมา อนคาริยัม ปัพพะชิตโต.
 “ อสสัโก โลโก สัพพํ ปทาย คมนิยฺนติ โข มหาราช
 เตเน ภควตา ชานตา ปัสสัตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ ตติโย
 อัมมุตฺเตสโส อุกทิจฺฉุโจ, ยมห์ ฌตฺตวา จ ทิสฺสวา จ สุตฺตวา จ
 อคารัสสัมา อนคาริยัม ปัพพะชิตโต. “ อุนโน โลโก อตฺถิโต
 ตณฺเฬหาทาโสติ โข มหาราช เตเน ภควตา ชานตา ปัสสัตา
 อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ จตฺตโร อัมมุตฺเตสโส อุกทิจฺฉุโจ. ยมห์

[illegible]

จ อสารีมา อนคาริยัม บัณฑิโตติ. อัจฉริยัม โก วัฏฏปาละ,
 อัทธุคัม โก วัฏฏปาละ. ยาว สภาติคัม จิหํ เตน ภควตา ชานตา
 บัณฑิตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ “ อุนนิยติ โลโก อัทธุโวติ. อุนนิยติ
 ติ โก วัฏฏปาละ โลโก อัทธุโว. สัมวิชฺชนเต โข โก วัฏฏปาละ
 อิมัสสิม ราชกุเล หัตถิกายาปิ อัสสิกายาปิ วคคยาปิ บัณฑิกายาปิ,
 ये อัมहाกัม อาปทาสุ ปริโยธาย วตฺติคฺคณฺตี.
 “ อตาเน โลโก อนภิสฺสโรติ ภวํ วัฏฏปาโล อหา, อิมัสส ปน โก
 วัฏฏปาละ ภาสิตฺตัสส กถํ อตฺถโล วัฏฏัพพะโตติ. ตํ กิ มัจฉณสี
 มหาราช “ อตฺถิ เต โกจิ อนุสาयीโก อาพาโธติ. อตฺถิ เม
 โก วัฏฏปาละ อนุสาयीโก อาพาโธ, อัมปิโกพา มํ โก วัฏฏปาละ
 มิตฺตามจฺจา นาคิสฺสาโลหิตา ปริวาเรว จิตา โหนฺตี “ อิทานิ
 ราชา โกรโฬยิ กาลํ กริสฺสติ, อิทานิ ราชา โกรโฬยิ กาลํ
 กริสฺสติ. ตํ กิ มัจฉณสี มหาราช “ ลภสี ต्वํ เต มิตฺตามจฺजे
 นาคิสฺสาโลหิตา “ อาयันตุ เม โภณฺโต มิตฺตามจฺจา นาคิสฺสาโลหิตา-
 สัพเพว สันตา อิมं เวทนํ สัมวิชช, ยถาหํ ลหุกตริกํ เวทนํ
 เวทียะยันฺตี, อูทาหุ ต्वํ เยว เวทนํ เวทียสฺสิดินาหํ โก วัฏฏปาละ
 ลภามิ เต มิตฺตามจฺजे นาคิสฺสาโลหิตา “ สัพเพว สันตา
 อิมं เวทนํ สัมวิชช, ยถาหํ ลหุกตริกํ เวทนํ เวทียะยันฺตี,
 อตฺถ โข อหเมว ตํ เวทนํ เวทียามีติ. อิทํ โข ตํ มหาราช เตน
 ภควตา ชานตา บัณฑิตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ สัมมชย ภาสิตํ

“ อตาโน โลโก อนภิสัสโรติ, ยมทัง วตฺตวา ฯ ทิสฺวา ฯ สุตฺวา
 ฯ อตารัสฺมา จนฺดาวิมฺ ปัพฺพิชฺชิตฺติ. อัจฉริยํ โภ รุญฺจปาละ,
 อัมภุคฺคํ โภ รุญฺจปาละ. ยาว สภาติคฺคัลลิจิตฺตํ เทน ภควตา ชานตา
 มัสฺสตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ ” อตาโน โลโก อนภิสัสโรติ.
 อตาโน ทิ โภ รุญฺจปาละ โลโก อนภิสัสโร. สวิชฺชติ โข โภ
 รุญฺจปาละ อิมัสฺสมี ราชกุเล ปหุคฺคํ ทิรยฺยลลวณฺณํ ภูมิตตฺตํ
 เวทาสคคฺคเญ. “ อัสสโก โลโก สัพฺพํ ปทาเย คมนิยฺนํติ ภว
 รุญฺจปาละ อาก, อิมัสฺส ปน โภ รุญฺจปาละ ภาตติคฺคัลลํ กถํ อตฺถโธ
 ภุญฺจัพฺพิชฺชิตฺติ. ตํ ทิ มยฺยลลํ มหาราช ” ยถา คีวฺ เชนฺรหิ บัลลิจฺหิ
 กามคฺคเณหิ สมฺมปฺปํโต สมํคฺคิฏฺโธ ปริจาเวหิ, ลลฺลิตฺติ คีวฺ ปรัถาปิ
 เชนฺรเมวาทิ อิมเณว บัลลิจฺหิ กามคฺคเณหิ สมฺมปฺปํโต สมํคฺคิฏฺโธ
 ปริจาเวหิ, อุกาหุ อังเบ อิมํ โภคํ ปฏิบิขฺชิสฺสณฺติ, คีวฺ ปน
 ยถากัมมํ คมิลฺลสฺสิตฺติ. ยถาทิ โภ รุญฺจปาละ เชนฺรหิ บัลลิจฺหิ
 กามคฺคเณหิ สมฺมปฺปํโต สมํคฺคิฏฺโธ ปริจาเวหิ นาทิ ลลฺลิตฺติ
 ปรัถาปิ เชนฺรเมวาทิ อิมเณว บัลลิจฺหิ กามคฺคเณหิ สมฺมปฺปํโต
 สมํคฺคิฏฺโธ ปริจาเวหิ. อลฺลิตฺติ อังเบ อิมํ โภคํ ปฏิบิขฺชิสฺสณฺติ,
 อหิ ปน ยถากัมมํ คมิลฺลสฺสิตฺติ. อิทํ โข ตํ มหาราช เทน
 ภควตา ชานตา มัสฺสตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ สันถาย ภาตติ
 “ อัสสโก โลโก สัพฺพํ ปทาเย คมนิยฺนํติ, ยมทัง วตฺตวา ฯ ทิสฺวา
 ฯ สุตฺวา ฯ อตารัสฺมา จนฺดาวิมฺ ปัพฺพิชฺชิตฺติ. อัจฉริยํ โภ

วัฏฐปาต, อัฏฐโก โภ วัฏฐปาต. ยาว สุภาสิคังคจิตฺเต เตน ภควตา
 ชานตา บัณฑิตา อรหตา. สัมมัสสัมพุทฺธเณ “ อัฏฐโก โภโก สัพพ
 ปทาเย คมนียันติ ” อัฏฐโก หิ โภ วัฏฐปาต โภโก สัพพ
 ปทาเย คมนีย. “ อุน โภโก อติตฺโต ตณฺหาทาโสติ ภว วัฏฐปาโด
 จาห, อิมัสส ปน โภ วัฏฐปาต ภาสิตัสส กถํ อัฏฐโก
 วัฏฐัพพะโพธิ ” ตํ กิ มัจฉินสิ มหาราช “ ฆิตํ กุรุ, อัชฌาวตฺสิติ.
 เหว โภ วัฏฐปาต ฆิตํ กุรุ, อัชฌาวตฺสิติ. ตํ กิ มัจฉินสิ
 มหาราช “ อธิ เต ปุริโส อาคัจฉะเยยฺย ปุริตฺติมาเย ทิสาย
 สัพพายโก ปัจจยโก, โส ตํ อุปสแมกคิชา เหว วเทเยย
 “ ยัคเข มหาราช ชานะเยยาสิ “ อหิ อาคัจฉามิ ปุริตฺติมาเย
 ทิสาย, ตตฺถทฺทสฺส มหฺนตฺติ ชนปทํ อิทธธฺเจว ฆิตฺตญฺจ พุทฺธ
 อาภินฺณมนุสฺส, พุทฺธ ตตฺถ หิตฺติกาเย อัฏฐกาเย รตฺกเย บัตติกา,
 พุทฺธ ตตฺถ ทนฺตาชินฺ, พุทฺธ ตตฺถ หิรเวณฺณสุวณฺณํ อทฺธธฺเจว
 กตฺตญฺจ, พุทฺธ ตตฺถ อิตฺติปริคคฺโข, สกฺกาเว ตาวตฺตเกเน พลตฺตเกเน
 อภิวชิโน, อภิวชิน มหาราชาคิ. กิณฺติ นํ กระเยยาสิติ. ตมฺปิ มย
 โภ วัฏฐปาต อภิวชิเย อัชฌาวตฺสเยมาติ. ตํ กิ มัจฉินสิ
 มหาราช “ อธิ เต ปุริโส อาคัจฉะเยยฺย ปุริตฺติมาเย ทิสาย
 อุตฺตราย ทิสาย. ทักกิมาย ทิสาย ปุริตฺตมฺกโธ สัพพายโก
 ปัจจยโก, โส ตํ อุปสแมกคิชา เหว วเทเยย “ ยัคเข มหาราช
 ชานะเยยาสิ “ อหิ อาคัจฉามิ ปุริตฺตมฺกโธ, ตตฺถทฺทสฺส มหฺนตฺติ

ชนปภา อภิธัมมเจว นิคคังจ พหุชน อากินณมนุสส, พหุ ตัตถ
 หัตถินาเยว ยัสสภกเยว รกคเยว ปัตติตทา, พหุ ตัตถ ทนฺตานิ, พหุ ตัตถ
 หิรัณณสุวัณณ อคตัมเจว กตัมจ, พหุ ตัตถ อิตฺติปริคคโท,
 ตักกาว ตาวตฺตเกณ พลคฺคเณ อภิวิชินฺตุ. อภิวิชิน มหาราชาคิ.
 กิณฺติ น กเรยฺยาสิติ. ตัมปิ มย โภ วัฏฺฐปาถ อภิวิชฺชีย
 อชฺฉมาวเสยฺยามาคิ. อิทํ โข ต มหาราช เตน ภควตา ชานตา
 ปัสสตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ สันถาย ภาสิต “ อูโน โลโก
 อติตฺโต ตณฺหาทาโสติ, ยมทํ ปตฺตวา จ ทิตฺวา จ สุตฺตวา จ
 อตารัสมา อนคาริยํ ปัพพชิตฺติ. อจฺจนริย โภ วัฏฺฐปาถ, อพฺภุตํ
 โภ วัฏฺฐปาถ. ยาว สุภาสิตํเปจิทํ เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา
 อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ “ อูโน โลโก อติตฺโต ตณฺหาทาโสติ.
 อูโน ทิ โภ วัฏฺฐปาถ โลโก อติตฺโต ตณฺหาทาโสติ.
 อิกมโวจ อายโสภา วัฏฺฐปาโธ. อิทํ วตฺวา อคคปริ เขตทโวจ

ปัสสามิ โลเก สอเน มนุสเส, ตถฺธาน วิตตํ น ททณฺติ โมหา.

อหฺมา ธมฺมํ นิยจํ กโรณฺติ, ภิโย จ กาเม อภิปัตถยณฺติ.

ราชา ปตฺตยํ ปจวํ วิชิตฺวา, สสาครนฺตํ มหิมาวสันฺโต

โอโร สมุทฺทิสฺส อติตฺตโรโป, ปาโร สมุทฺทิสฺสปี ปัตถเยถ.

ราชา จ อลฺลเณ จ พหุ มนุสสา อวิตตณฺหา มรณํ อูเปณฺติ.

อุมาว หุตฺวา น ชนฺตี เทหํ กาเมหิ โลกมฺหิ นหฺตฺติ ติตฺติ.

กณฺทณฺติ น ฌาติ ปกิรีย เกเส. อโห วตฺวาโน อมฺราติ จาหุ.

วัฏฺเณ น ปารุคฺคํ นีหริตฺวา
 โส ทัชฺชหิติ สฺสเลหิ ตุชฺชมาโน,
 น มียํมานํสํสํ ทวํนํติ ทคณา
 ทายาทกา ตตฺถ อนํ ทวํนํติ
 น มียํมานํ อนนํนํเวทิตํ กัณฺโณ
 น ทิสมายํ อจฺเจ อเนน
 อํปํกัณฺโณ จิตํ ชีวิตมาหุ อีรา
 อํทตฺมา ทลิตฺทา จ มุสฺสันติ ผัสฺส
 พาโณ หิ พาลํยาวริโตว เสติ
 ตตฺสมา หิ มณฺเฑน จ อเนน เสยฺโย
 อํโพยสิตตฺตา หิ ภวาทเวสุ
 อุเปติ คัพฺภณํจ ปรัณฺจ โลกํ
 ตตฺสสํปํณํ โน อภิสํหริตํโต
 โจโร ยถาสันนิมุขํ ลหิตโต
 เอรํ ปชา เปจฺจ ปรัมิหิ โลก
 กามา หิ จิตฺรา มรฺธา มโนรมา
 อาทินวํ กามคฺคเนสุ ทิตฺวา
 มุขมียํมา นนํ ปาณํชิติ สานน
 เอรํ จิตฺรา นนํชิติโตมํ ราชํ ยถา

จิตํ สมหาบาย ตโต ทนฺตติ.
 เอรณ วัฏฺเณ ปทา ย โภเก
 ณาติ จ มิตฺตา อจฺจ วา สหยา.
 สตฺโต ปน คจฺจติ เชน กัมม
 ปุคฺคา จ ทารา จ อนนฺจ วัฏฺจ
 น จาบี วัฏฺเณน ชรํ จิตฺนํติ.
 อํสํสํสํ วัฏฺฐุปริณามมํม
 พาโณ จ อีโร จ ตเถว มุญฺโห
 อีโร จ น เวตติ ผัสฺสมุญฺโห.
 ยาย โวสาณํ อีธาณิฉจฺจติ.
 ปาปาณิ กัมมมานิ อโรนํติ โมหา.
 สํสارมาชฺชช ปรัณํรณ.
 อํปํกัณฺโณ นนํชิติ โลก.
 สกัมมมา อํปํกัณฺโณ ปาปํกัณฺโณ
 สกัมมมา อํปํกัณฺโณ ปาปํกัณฺโณ
 วิรูปุเปน มณฺเฑนติ จิตฺต
 ตตฺสมาทํ ปตฺทพิโตมํหิ ราช.
 เอรํ จิตฺรา นนํชิติโตมํ ราชํ ยถา

มัชฌิมปิณฑนาถเก มฆเทวสุตฺตํ

เอวํ เม สุตํ. เอกํ สมณํ ภควา มิถิลาณํ วิหริติ มฆเทวัมพวเน^๑
 อถ โข ภควา อัมมัตถัมมํ ปะเนเส สิกขํ ปาถวากาสิ. อถ โข
 อายัสสัมโก อานันทัสส เอกทโหสิ “โก นุ โข เหตุ โก ปัจจโย
 ภควโต สัตถัสส ปาตุกัมมาย, น อการณน ตถาคตา สิกขํ
 ปาตุกโรนํติติ. อถ โข อายัสสมา อานันทโ เอกังสํ จีวรํ กัตถวา,
 เยน ภควา, เตนัจฉลิมปณาเมตถวา ภควันตํ เอกทโวจ “โก นุ
 โข ภาณเต เหตุ โก ปัจจโย ภควโต สัตถัสส ปาตุกัมมาย, น
 อการณน ตถาคตา สิกขํ ปาตุกโรนํติติ. อุตฺพุทฺธํ อานนฺท อิมัสสา
 เบว มิถิลาณํ ราชา อโหสิ มฆเทโว^๒ นาม สัมมิโก สัมมิงราชา
 สัมมเม จโต มหาราชา สัมมํ จรติ ทุรวิพสสคตปติเกสุ เนลเมสุเจว
 ชานเปเตสุ จ, อโปสสวเนจ อปวสสิ จาตุททสิ ปัจจทสิ อัญจมิจ ปักขัสส.
 อถ โข อานนฺท ราชา มฆเทโว พหุณํ วัสสํ พหุณํ วัสสสทานํ
 พหุณํ วัสสสทสสทานํ ปัจจเยน กัปปํ อามันเตสิ “ยทา เม สัมม
 กัปปํ บัลลเษยยาสิ สิริสํมิ ปลิตานิ ชาตานิ, อถ เม อโวจเยยาสิติ.
 “เอวํ เทวาติ โข อานนฺท กัปปํโก วัณโณ มฆเทวัสส
 ปัจจัสส สัส. อัมมสา โข อานนฺท กัปปํโก พหุณํ วัสสํ พหุณํ

๑ ส. มฆเทวัมพวเน.

๒ ส. ราชาเทโว.

วัธสเสว นนฺตํ วัธสเสวสํสาณํ อัจเจน วัธสเสว มจเทวสุตฺต
 สิริสํ ปัตถมา นนฺตํ นนฺตํ นนฺตํ นนฺตํ นนฺตํ นนฺตํ
 “ปาตูกุตา โข เทวสุตฺต เทวสุตา นิสฺสํสํสํ สิริสํ ปัตถมา
 ชาตานิ. เณสิ สัมมํ กัมมํ ปกฺกํ ตานิ ปัตถมา สากุคฺคํ สันตทาเสน
 อุกฺกัรฺหิตวา มม อัมมชริตฺตํ ปฏิจฺฉาเปตฺติ. “เอว เทวาสิ โข
 อานนฺต กัมมํ ปกฺกํ วัธสเสว มจเทวสุตฺต ปฏิจฺฉํสุตฺวา ตานิ ปัตถมา
 สากุคฺคํ สันตทาเสน อุกฺกัรฺหิตวา นนฺตํ มจเทวสุตฺต อัมมชริตฺตํ
 ปฏิจฺฉาเปตฺติ. อต โข อานนฺต ราชานมจเทวสุตฺต กัมมํ ปกฺกํ ตามว
 ญฺหาสิ. เชนฺทํ ปกฺกํ กุมารํ อานนฺตํเปตฺวา เชนฺทํว “ปาตูกุตา
 โข เม ตาต กุมาร เทวสุตา นิสฺสํสํสํ สิริสํ ปัตถมา ชาตานิ.
 กุคฺคํ โข ป. เม มานุสสกา กามา, สมนโย ทิสฺสเท กาม
 ปฏิจฺฉาเปตฺติ. เณสิ ตว ตาต กุมาร อิมํ รัชชํ ปฏิจฺฉํ. อตฺถ ปน
 เกสมํสํสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วัตถานิ อัจฉาเทตฺวา อจารีตมา
 นนฺตํ ปกฺกํ. เณสิ ตาต กุมาร ยทา ตว ปกฺกํเตยฺยาสี
 สิริสํ ปัตถมา ชาตานิ, อต กัมมํ ปกฺกํ ตามว ญฺหาสิ
 เชนฺทํ ปกฺกํ กุมาร สากุคฺคํ รัชชํ สมนุสฺสาสิตฺวา เกสมํสํสํ โอหาเรตฺวา
 กาสายานิ วัตถานิ อัจฉาเทตฺวา อจารีตมา นนฺตํว ปกฺกํเตยฺยาสี.
 เณสิ เม อต กัมมํ วัตถํ นิสฺสํสํสํ อณุปปวตฺเตยฺยาสี, มา โข เม
 วัธสเสว นนฺตํ โอโหสิ, อัมมํ โข ตาต กุมาร ปุริสยฺเย

วัตตมาเน เอวรบุตฺถัสส กัลลยานัสส วัตตัสส สมฺมจฺเจโต โหติ, โส
 เตสฺส นันติมปฺริโส โหติ, ตันตํทาหิ ตาต กุมาร เอวํ วทามิ “เยน
 เม อิทํ กัลลยานํ วัตตํ นิหิตํ อนุปฺปวตฺเตยฺยาสึ, มา โข เม ตวํ
 ชนฺติมปฺริโส อโหสิตฺติ. อถ โข อานนฺท ราชา มชฺเชวํ กัมมํปฏักกัถ
 ตามวํ ภูตฺวา เขฏฺฐจฺบุตฺตํ กุมารํ สาธุกํ รัชเช สมนุสฺสาสิตฺวา
 อิมํสํมิ เปว มชฺเชวํมํพวเน เกสมํสํสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ
 วักกามิ ติเนนทวํ อการํมา อนคาริยํ ปัพพชฺช. โส เมตฺถาสทฺทเคน
 เจตสา เอกํ ทิสฺส ฝริจฺวา วิหาสิ. ตถา ทฺติยํ, ตถา ตฺติยํ, ตถา
 จตุตฺถํ. อิติ อุตฺทมโห ติริยํ สัพฺพชฺช สัพฺพตฺตตฺตตฺตตฺต สัพฺพาวนํตํ
 โลกํ, เมตฺถาสทฺทเคน เจตสา วิปฺลวเน มหํคคฺเคน อํปฺปมาเนเน
 อเวเรน อํพฺยาบํชฺฌเนน ฝริจฺวา วิหาสิ. กรุณาสทฺทเคน เจตสา
 ๆเป ๆ. มุทิตาสทฺทเคน เจตสา ๆเป ๆ อุกฺเปกฺขาสทฺทเคน เจตสา
 เอกํ ทิสฺส ฝริจฺวา วิหาสิ, ตถา ทฺติยํ, ตถา ตฺติยํ, ตถา จตุตฺถํ.
 อิติ อุตฺทมโห ติริยํ สัพฺพชฺช สัพฺพตฺตตฺตตฺตตฺต สัพฺพาวนํตํ โลกํ,
 อุกฺเปกฺขาสทฺทเคน เจตสา วิปฺลวเน มหํคคฺเคน อํปฺปมาเนเน อเวเรน
 อํพฺยาบํชฺฌเนน ฝริจฺวา วิหาสิ. ราชา โข ปณนํท มชฺเชวํ
 จตุราสิตฺตวํสํ
 กุปํชฺช ภาเรสิ. จตุราสิตฺตวํสํ
 จตุราสิตฺตวํสํ
 อิมํสํมิ เปว มชฺเชวํมํพวเน อการํมา
 อนคาริยํ ปัพพชฺชโต ฝริทฺมจฺริยํ จริ. โส จตฺตวโร ฝริทฺมวิหาเร

มัชฌิมนิพัตตปิณฑกเถ กถา

ภเววเม ภเวสส เตว ปะมัตถา นันตานิ
โฆ ชนัง วัณโณ มชเทวัสส ปุคฺคโต พุทฺโธ
วิคฺคิตฺตานิ พุทฺโธ วิคฺคิตฺตานิ กัมมํ
“ ยทา เม สัมมํ ปิโย ” อโหสิ “ สวณํ ปลิตานิ ชาตานิ,
อา เม อาโรเจยยาสีติ. “ เอวํ เทวาทิ โฆ อานันฺท กัมมํ ปโก
วัณโณ มชเทวัสส ปุคฺคตัสส บัจจัสส สโถ. อภักสา โฆ อานันฺท
กัมมํ ปโก พุทฺโธ วิคฺคิตฺตานิ พุทฺโธ วิคฺคิตฺตานิ พุทฺโธ วิคฺคิตฺตาสฺส
บัจเจว วัณโณ มชเทวัสส ปุคฺคตัสส ปลิตานิ ชาตานิ.
วิคฺคิตฺตานิ วัณโณ มชเทวัสส อโหสิ. “ ปาตุกฺกตา โฆ
เทวัสส เทวาทา วิคฺคิตฺตานิ ปลิตานิ ชาตานิ. เตนหิ
สम्मํ กัมมํ ปก ตานิ ปลิตานิ สากกํ สันนํ ทาเสน อทฺธวํ ตวาม
อณฺชิลัสสํ ปตฺติจําเปสีติ. “ เอวํ เทวาทิ โฆ อานันฺท กัมมํ ปโก
วัณโณ มชเทวัสส ปุคฺคตัสส ปุคฺคิตฺตํ ตานิ ปลิตานิ สากกํ
สันนํ ทาเสน อทฺธวํ ตวาม วัณโณ มชเทวัสส ปุคฺคตัสส บัจเจว
ปตฺติจําเปสี. อก โฆ อานันฺท วัณโณ มชเทวัสส ปุคฺคโต
กัมมํ ปกตํ คามวํ กัตถวํ เชฏฺฐจปุคฺคํ กุมารํ อามันตํ เปตวํ
อโหสิ “ ปาตุกฺกตา โฆ เม ตาต กุมาร เทวาทา วิคฺคิตฺตานิ,
วิคฺคิตฺตานิ ปลิตานิ ชาตานิ. กุคฺคตา โฆ ปน เม มานุสกา กามา,
สมโย ทิพฺเพ กาเม ปริเยสิคฺ. เอหิ คีวํ ตาต กุมาร อิมํ รัชชํ
ปฏิจฺฉาม. อหํ ปน เกสมัสสํ โอหาเรตวํ กาสายานิ วัคฺคานิ

ชัยฉาเทร์วา อคารัสมา อนุคาริยัม บัฟฟชิลลามี. เตณหิ ตาต กุมาร
 ยทว ลัมมัม บัฟฟชิลลามี ลัมมัม ปลิทานิ ชาตานิ, ธถ กัมปัสส
 คามวรั ทัตตวา เชฏฐปุตฺตัม กุมารุ สาธุกัม วชเช สมนุสาลิตฺตวา
 เกตมมฺลํ โธหาเรตฺตวา กาสายานิ วัตถานิ อัจฉาเทร์วา อคารัสมา
 อนุคาริยัม บัฟฟชิลลามี. เยน เม อิทํ กัลลียาณํ วัตถํ นิหิตํ
 อนุปเปตฺตเคยฺยาลิ, มา โข เม ตวํ อัมมิมปฺปวิโส อโหสิ. บัฟฟ
 โช ตาต กุมารุ ปุริสยุเค วัตตมานเณ เอรุบัลลํ กัลลียาณํ
 วัตตลลํ สมนุสาลโต โหติ, โส เตลลํ กัมมิมปฺปวิโส โหติ. ทมฺม
 ตาต กุมารุ เอรุ วทามิ “เยน เม อิทํ กัลลียาณํ วัตถํ นิหิตํ
 อนุปเปตฺตเคยฺยาลิ, มา โข เม ตวํ อัมมิมปฺปวิโส อโหสิ. ธถ. โข
 อานนฺท วัณโณ มฆเทวาลลํ ปุตฺโต กัมปัสส คามวรั ทัตตวา
 เชฏฐปุตฺตัม กุมารุ สาธุกัม วชเช สมนุสาลิตฺตวา อิมัสสเม ยเว
 มฆเทวามฺพวเน เกตมมฺลํ โธหาเรตฺตวา กาสายานิ วัตถานิ อัจฉาเทร์วา
 อคารัสมา อนุคาริยัม บัฟฟชิล. โส เมตฺตาสทคเตน เจตสา เอกํ
 ทิสํ ผริตฺตวา วิहाสิ, ตถา ทุคฺคิยํ, ตถา ตคฺคิยํ, ตถา จตุคฺคิ. อิติ
 อุกฺกมฺโห ติริยํ สัพพนิ สกฺกตฺตตตตต สกฺกพาวณฺณํ โธกํ, เมตฺตาสทคเตน
 เจตสา วิปฺปเลน มหคคเตน อัมมิมมาเนน อเวเรน อัมมิมมาเนน
 ผริตฺตวา วิहाสิ. กรุณาสทคเตน เจตสา ๆ เป ๆ เมตฺตาสทคเตน
 เจตสา ๆ เป ๆ อุกฺกมฺพาสทคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺตวา
 วิहाสิ, ตถา ทุคฺคิยํ, ตถา ตคฺคิยํ, ตถา จตุคฺคิ. อิติ อุกฺกมฺโห

เขวเมว เทเวสุ ตาวติเสสุ อันตรหิต นิมิธัง วังโอบ สัมมุเข
 ปาตุโรหิ. อถ โข อานันท์ ตักโก เทวานมิมันโต นิมิ ราชาน
 เอตทโว. “ธากา เต มหาราช สุลลัน เต มหาราช เทวา
 มหาราช ตาวตัสสา สุลลันมายิ สภาบิ กิตติยมาณูปา สันนินัน
 “ธากา วต โภ วิเทหามิ สุลลัน วต โภ วิเทหามิ, เขฬิ นิมิ ราช
 นัมมิโก ธัมมราชา นัมเม จิโต มหาราช นัมมิ จรติ
 พุทธานมคตปติเกสุ เมลเมสุเจว ชานเปตสุ จ, อูปาสถังจ
 อูปาสติ จาตุรทธี มัจฉิมิ อัญจิมิ จ ปักขังสากิ. เทวา เต
 มหาราช ตาวตัสสา พัสสันตมา, สันติ เต เอหิ มหาราช สหังสยัคคิ
 อารังณณมถิ ปติณิสันมิ; อภิรุเหยยาสิ มหาราช จิพเพ ยามิ
 อวิกัมปมาโนติ. อธิวาเสสิ โข อานันท์ นิมิ ราชาน ตุนทิกาเวน.
 อถ โข อานันท์ ตักโก เทวานมิมันโต นิมิธัง วังโอบ อธิวาสน
 วิทิตวา, เสยยถาปี นาม พลวา ปุริโส สัมมิณชีว วา พาก
 ปสาเรยัย, ปสาธิต วา พาก สัมมิณชีว; เขวเมว นิมิธัง
 วังโอบ สัมมุเข อันตรหิต เทเวสุ ตาวติเส ปาตุโรหิ. อถ
 โข อานันท์ ตักโก เทวานมิมันโต มาตลี สันติ อธิวา
 “เอหิ ตวั สัมมิ มาตลี สหังสยัคคิ อารังณณมถิ โยเชลวา นิมิ
 ราชาน อูปัสกมิทวา เอว วเทหิ “อญันโต มหาราช สหังสยัคคิโต
 อารังณณมถิ ตักโก เทวานมิมันโต เปตโต, อภิรุเหยยาสิ มหาราช
 อวิกัมปมาโนติ. “เอว วเทหิ ตาวติ โข อานันท์

มาตลี สังคหโก สักกัสส เทวานมินทัสส ปฏิสสุทฺวา สหัสสบุตฺโต
อาชัณฺณโร โยเชตฺวา นิมี ราชานํ อุปสังกมิทฺวา เอตทโวจ. “อัม
เต มหาราช สหัสสบุตฺโต อาชัณฺณโร สักเกน เทวานมินทเน
เปสิโต. อากิรุม มหาราช ทิพฺพิ ยามํ อวิกัมปมาโน; อัมม มหาราช
กตเมน ตํ เนมิ, เยน วา ปาปกัมมา ปาปทานํ กัมมามํ วิปากํ
ปฏิสเวเทหฺสติ; เยน วา กัลลียานกัมมา กัลลียานกัมมามํ วิปากํ
ปฏิสเวเทหฺสติ. อุกเยเนว มํ มาตลี เนหิติ. สัมเปสิ” โข อานนฺท
มาตลี สังคหโก นิมี ราชานํ. สุธัมมามํ สภาย. ๑ อหฺตฺถา โข อานนฺท
สักโก เทวานมินท โนิมี ราชานํ ทูโรโต อาคัจฉนฺตํ, ทิสฺวา
นิมี ราชานํ เอตทโวจ. “เอหิ โข มหาราช, สํวาคํ มหาราช.
เทวา เต มหาราช ทาวตีสสา สุธัมมามํ สภาย. กิตฺตยมานรูปา
สํมิณฺโณนา “ตภา วต โภ วิเทหามํ สุตฺถํ วต โภ วิเทหามํ,
เยสํ นิมี ราชานํ ธัมมิโก ธัมมราชา ธัมเม จิโต มหาราชานํ ธัมม
จโรติ ทิวาธมฺมคคปติเกสุ เนคเมสุเจว ชานเปเทสุ จ, อุปฺโปถณฺจ
อุปฺปาสติ จาคุทฺทสิ บัณฺจทสิ อัญฺจมิ จ ปักขัสสํกคิ. เทวา เต
มหาราช ทาวตีสสา สหัสสํกามา, อภิรัม มหาราช เทเวสุ
เทวานุภาเวนาคิ. อลฺ มาริส ตตฺถเวว มํ ปิยสํ ปฏฺิณฺเฑ. ตเถหํ
ธัมมํ จิสฺสามิ พฺรหฺมธมฺมคคปติเกสุ เนคเมสุเจว ชานเปเทสุ จ,
อุปฺโปถณฺจ อุปฺปาสิสฺสามิ จาคุทฺทสิ บัณฺจทสิ อัญฺจมิ จ ปักขัสสํกคิ.

- ๑. สัมเปสิ. - ๒. สุธัมมามํ สภ.

อด โข อานันท์ สักโก เทวานมินโท มาตลี สักดาหโก อามันเตติ
 “เอว ภาว สัมม มาตลี สหัตถะยุคัง อาชีวันนโร โยเชตวา นิมี
 ราชาณ คัตถเว มิจฉิ ปฏินเนติ. “เอว ภกัณเฑวติ โข อานันท์
 มาตลี สักดาหโก สักกัสส เทวานมินทัสส ปฏิสันตวา สหัตถะยุคัง
 อาชีวันนโร โยเชตวา นิมี ราชาณ คัตถเว มิจฉิ ปฏินเนติ.

คัตถ์ สุกโก อานันท์ มหาราชา สัมม จริติ พหิมาตเลปปีนุ
 เณมสุเจว ชานปะเทสุ จ, อูปัสถลันจ อูปาสติ จาตุททสิ
 อัมปโก สัมม จ, บักขัสสาติ. อด โข อานันท์ นิมี ราชา
 ทนุ วังสา พหุณ วังสสุตาม พหุณ วังสสุทธานิ อัจเจน
 กัมปโก อามันเตติ “ยทา เม สัมม กัมปโก มัตถะเยยวาสิ สิริสัม
 ปัตติยา ชาตานิ, อด เม อามันเตยวาสิติ. “เอว เทวาติ โข
 อามันท์ กัมปโก นิมิสส วังโณ มัจฉัสสโสสิ. อัทธสา โข
 อามันท์ กัมปโก พหุณ วังสวาน พหุณ วังสสุตาม พหุณ
 วังสสุทธานิ อัจเจน นิมิสส วังโณ สิริสัม ปัตติยา ชาตานิ,
 อัจเจน นิมี ราชาณ เอตทโวจ “ปาตุกตา โข เทวัสส เทวทูตา
 ทิสันติ, สิริสัม ปัตติยา ชาตานิ. เตนหิ สัมม กัมปโก ตามิ
 ปัตติยา สารุกิ ตัณหาเสน อุตฺตริตวา มม อัมปชิตัง
 ปัตติยา ปัตติ. “เอว เทวาติ โข อานันท์ กัมปโก นิมิสส
 วังโณ ปัตติยา

น นิพัทฺธิทาย น วิราคาบ น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิณฺเณาย
 น สัมโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ, ยาวเทว พหุหิมฺมโลกุปตฺตติยา.
 อิทฺถ โข ปณานันฺท เอตฺรหิ มยา กัลลฺยาณํ วัตฺถํ นิหิตํ เอกันตนิพฺพิททาย
 วิราคาบ นิโรธาย อุปสมาย อภิณฺเณาย สัมโพธาย นิพฺพานาย
 กตมฺภจฺจํนันทํ เอตฺรหิ มยา กัลลฺยาณํ วัตฺถํ นิหิตํ
 เอกันตนิพฺพิททาย วิราคาบ นิโรธาย อุปสมาย อภิณฺเณาย สัมโพธาย
 นิพฺพานาย สํวตฺตติ? อยมเว อริโย อัญฺจํจฺจิกโก มคฺชํ โส เสยฺยจิทฺถ?
 อิมํมาลํกํมํ โป, สัมมํมาวาจา สัมมํมากมฺมํนํโต สัมมํมาอาชีโว,
 สัมมํมาภยาโม สัมมํมาสตี สัมมํมาสมาธิ. อิทฺถ โข อานนฺท เอตฺรหิ
 มยา กัลลฺยาณํ วัตฺถํ นิหิตํ เอกันตนิพฺพิททาย วิราคาบ นิโรธาย
 อุปสมาย อภิณฺเณาย สัมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. ตํ वो อิทฺถ
 อานนฺท เหวํ วทามิ. เยน เม อิทฺถ กัลลฺยาณํ วัตฺถํ นิหิตํ
 อญฺญูปวตฺตเตยฺยาล, มา โข เม ตุมฺเหหิ อณฺฑิมปฺปรีสา อหฺวตฺต. ยลฺลํ
 โข อานนฺท ปุริสยฺยเค วัตฺตมาเน เอวรูปัลลํ กัลลฺยาณัลลํ วัตฺตลลํ
 สมฺมุจฺเจโต โทติ. โส เตลลํ อณฺฑิมปฺปรีโส โทติ. ตํ वो อิทฺถ
 อานนฺท เหวํ วทามิ “เยน เม อิทฺถ กัลลฺยาณํ วัตฺถํ นิหิตํ
 อญฺญูปวตฺตเตยฺยาล, มา โข เม ตุมฺเหหิ อณฺฑิมปฺปรีสา อหฺวตฺตติ.
 อิทมวโจ ภควา. อคฺคตมโน อายสฺสมา อานนฺโท ภควโต ภากํ
 อภินันฺตีติ.

มีชัยมีโชคมีเงินมีลาภ มีบุตรมีธิดา

พุทฺธมฺนิมิตฺตา พุทฺธมฺทาทาติ, อิทํ ภวํ กัจจโน กิมกฺขายิตี.^๒
 โขโสเยว โข เอโส มหาราช โลกัสสํ “พุทฺธมฺนาว เสฏฺโฐ
 วัณฺโณ, ธีโน อังโณ วัณฺโณ, พุทฺธมฺนาว สุทฺโธ วัณฺโณ,
 กัจจโน อังโณ วัณฺโณ, พุทฺธมฺนาว สุทฺธนํ ติ, โน พุทฺธมฺนา;
 พุทฺธมฺนาว พุทฺธมฺโน ปุตฺตา โอรสา มุขโต ชาตา พุทฺธมฺชา
 พุทฺธมฺนิมิตฺตา พุทฺธมฺทาทาติ. อิมินาปิ” โข เอตํ มหาราช
 ปรียาเยน เวกิตฺตํ, ยถา โขโส เยวโส โลกัสสํ “พุทฺธมฺนาว
 เสฏฺโฐ วัณฺโณ, ธีโน อังโณ วัณฺโณ, ๑ เปร พุทฺธมฺทาทาติ.
 ตํ กิ มณฺณลํ มหาราช “ชัตติยัสส เจปิ อิชฺฌะยฺย ธเนน วา
 ธนฺเณน วา รชเตน วา ชาตฺรุเปณ วา, ชัตติโยปัสสํสาสํ
 ปุพฺพญฺจาปี บัจฺจานิปาติ กิการปฺปฏิสํสาวิ มนาปจวิ ปิยวาที.
 พุทฺธมฺโนปัสสํสาสํ. เวสฺโสปัสสํสาสํ. สุทฺโธปัสสํสาสํ ปุพฺพญฺจาปี
 บัจฺจานิปาติ กิการปฺปฏิสํสาวิ มนาปจวิ ปิยวาที. ชัตติยัสส เจปิ
 โภ กัจจโน อิชฺฌะยฺย ธเนน วา ธนฺเณน วา รชเตน วา
 ชาตฺรุเปณ วา, ชัตติโยปัสสํสาสํ ปุพฺพญฺจาปี บัจฺจานิปาติ
 กิการปฺปฏิสํสาวิ มนาปจวิ ปิยวาที. พุทฺธมฺโนปัสสํสาสํ. เวสฺโสปัสสํสาสํ.
 สุทฺโธปัสสํสาสํ ปุพฺพญฺจาปี บัจฺจานิปาติ กิการปฺปฏิสํสาวิ มนาปจวิ
 ปิยวาที. ตํ กิ มณฺณลํ มหาราช “พุทฺธมฺนัสส เจปิ
 อิชฺฌะยฺย ธเนน วา ธนฺเณน วา รชเตน วา ชาตฺรุเปณ วา.

๑. ติ. อิติ. ๒. ติ. กิมาทาติ. ๓. ติ. ตกฺกิมินาเปตํ.

เวลได้บัสสาสัส ปุพฺพญายี บัจฉานิปาตี ก็การปฏิสังขารี มนปจาวี
 ยีวาทีติ. สุตฺตัสส เจนี โภ กัจจัน อิชฺฌณียี ธเนน วา
 ธนฺธเนน วา รชเตน วา ชาตฺตฺรเพน วา, สุตฺตฺโอบัสสาสัส
 ปุพฺพญายี บัจฉานิปาตี ก็การปฏิสังขารี มนปจาวี ยีวาที.
 ชัตติโยบัสสาสัส. พหฺมมฺมโนบัสสาสัส. เวลได้บัสสาสัส ปุพฺพญายี
 บัจฉานิปาตี ก็การปฏิสังขารี มนปจาวี ยีวาที. ตํ ก็ มณฺณล
 มหาราช “ ยถิ เหว่ สันเต, อิมิ จัตตาโร วณฺณนา สมา โทหนฺติ
 โน วา, กถํ วา เต เอตถ โทตีติ. อทฺธธา โข โภ กัจจัน
 เหว่ สันเต. อิมิ จัตตาโร วณฺณนา สมนฺณนา โทหนฺติ, นาท
 เอตถ กิณฺจิ นานาการณํ สมนุบัสสาสํ. อิมินาปิ โข เอต
 มหาราช ปรียาเยน เวทิตฺตํ, ยถา โขโส โยเวโส โลกัสสํ
 “ พหฺมมฺมโนว เสฏฺโฐ วณฺโณ, ทีโณ ธนฺโณ วณฺโณ, ๒ เปช
 พหฺมมฺมทายาทติ. ตํ ก็ มณฺณล มหาราช “ อิทาสล ชัตติโย
 ปาณาติปาตี อทินฺนทานาปี กาเมสุมิจฺฉาหารี มุสฺสวาที ปิสุณวาโจ
 ผรุสฺวาโจ สัมมยฺยปฺลาบี อภิชนาตุ พหฺมณฺณนิจิตฺโต มิจฺฉาติจฺฉ
 กายัสส เกทา ปรัมมฺมณา อปายํ ทุคฺคตํ วิณีปาตํ นิรย
 อูปยฺยชยฺย โน วา, กถํ วา เต เอตถ โทตีติ. ชัตติโย
 ที โภ กัจจัน ปาณาติปาตี อทินฺนทานาปี กาเมสุมิจฺฉาหารี มุสฺสวาที
 ปิสุณวาโจ ผรุสฺวาโจ สัมมยฺยปฺลาบี อภิชนาตุ พหฺมณฺณนิจิตฺโต
 นิรย กายัสส เกทา ปรัมมฺมณา อปายํ ทุคฺคตํ วิณีปาตํ

นินฺนํ อุปบัสฺสเชยฺย, เอวํ เม เอตฺถ โทติ, เอวํจ ปน เม เขตฺ
 อรหํ สุตฺตํติ. สํว สํว มหาราช, สํว โข เต เอตํ มหาราช
 เอวํ โทติ, สํว จ ปน เต เอตํ อรหํ สุตฺ. ตํ กิ มัจฉิมสํ
 มหาราช “อิธาสฺส พหฺมมโน. อิธาสฺส เวสฺสโธ. อิธาสฺส สุตฺโท
 ปาณาติปาตํ อทินฺนาทายิ ฯ เปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ กายัสฺส เกทา
 ปรมมรณา อปายํ ทุคฺคตํ วินิปาตํ นินฺนํ อุปบัสฺสเชยฺย โน ว,
 กถํ วา เต เอตฺถ โทตติ. สุตฺโทยิ หิ โภ กัจจํน ปาณาติปาตํ
 อทินฺนาทายิ ฯ เปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ กายัสฺส เกทา ปรมมรณา
 อปายํ ทุคฺคตํ วินิปาตํ นินฺนํ อุปบัสฺสเชยฺย, เอวํ เม เอตฺถ โทติ,
 เอวํจ ปน เม เอตํ อรหํ สุตฺตํติ. สํว สํว มหาราช, สํว
 โข เต เอตํ มหาราช เอวํ โทติ, สํว จ ปน เต เอตํ อรหํ
 สุตฺ. ตํ กิ มัจฉิมสํ มหาราช “ยถิ เอวํ สันนํ, อิมํ จิตฺตาโร
 วัณฺณา สมสฺมา โทณฺติ โน ว, กถํ วา เต เอตฺถ โทตติ. อตฺถา
 โข กัจจํน เอวํ สันนํ, อิมํ จิตฺตาโร วัณฺณา สมสฺมา โทณฺติ.
 นาทํ เอตฺถ กิณฺจิ นานาภรณํ สมมุขัสฺสํมิตฺติ. อิมินาปิ โข เอตํ
 มหาราช ปริยาเยน เกตฺตํ, ยถา โขโส ยเวโส โดคฺคํม
 “พหฺมมณาร เสฏฺโฐ วัณฺโณ, เทโณ อตฺถโน วัณฺโณ ฯ เปฯ
 พหฺมมทาทาทติ. ตํ กิ มัจฉิมสํ มหาราช “อิธาสฺส ทตฺติโย
 ปาณาติปาตา ปฏฺวิโร อทินฺนาทานา ปฏฺวิโร กาเมสุมิจฺฉาทา

ปฏิวีโร มุสาวทา ปฏิวีโร นิสฺสนา ยาจาย ปฏิวีโร มุสาว
 ยาจาย ปฏิวีโร สัมผัสํปฺลาปา ปฏิวีโร อนภิธมฺมา
 ษัณฺณายันจิตฺโต สัมมาทิฏฺฐิ กายัสส เภทา ปรมมรณา สุคฺคิ
 สัคคํ โลกํ อูปัชเชยฺย โน วา, กถํ วา เต เอตถ โหติติ.
 ษัตติโยปิ ทิ โภ กัจจาย ปาณาติปาตา ปฏิวีโร อภิธมฺมา
 ปฏิวีโร กาเมสุวิธมฺมา ปฏิวีโร มุสาวทา ปฏิวีโร นิสฺสนา
 ยาจาย ปฏิวีโร มุสาวทา ยาจาย ปฏิวีโร สัมผัสํปฺลาปา ปฏิวีโร
 อนภิธมฺมา ษัณฺณายันจิตฺโต สัมมาทิฏฺฐิ กายัสส เภทา ปรมมรณา
 สุคฺคิ สัคคํ โลกํ อูปัชเชยฺย, เอว เม เอตถ โหติ, เอวํจ ปน
 เม เอตํ อรหตํ สุตฺตํ. สาสฺว สาสฺว มหาราช, สาสฺว โข เต
 เอตํ มหาราช. เอวํ โหติ, สาสฺว จ ปน เต เอตํ อรหตํ สุคฺ. ตํ
 กิ มัลลวฺส มหาราช “ อิทาสฺส ฌมฺมโมโฆ อิทาสฺส เวสฺสโส. อิทาสฺส
 สุทฺโท ปาณาติปาตา ปฏิวีโร ๗ เปว สัมมาทิฏฺฐิ กายัสส
 เภทา ปรมมรณา สุคฺคิ สัคคํ โลกํ อูปัชเชยฺย โน วา, กถํ
 วา เต เอตถ โหติติ. สุทฺโทปิ ทิ โภ กัจจาย ปาณาติปาตา
 ปฏิวีโร อภิธมฺมา ปฏิวีโร ๗ เปว สัมมาทิฏฺฐิ กายัสส
 เภทา ปรมมรณา สุคฺคิ สัคคํ โลกํ อูปัชเชยฺย, เอว เม เอตถ
 โหติ. เอวํจ ปน เม เอตํ อรหตํ สุตฺตํ. สาสฺว สาสฺว มหาราช,
 สาสฺว โข เต เอตํ มหาราช. เอวํ โหติ, สาสฺว จ ปน เต เอตํ
 อรหตํ สุคฺ. ตํ กิ มัลลวฺส มหาราช “ ยถิ เอวํ สันเต, อิม

จัตตาโร วัณณา สมสมา โทณฺติ โน วา, กถํ วา เถ เอตฺถ
 โหตีติ. อัสสา โข โภ กัจจํ อเว สันฺเต, อิมะ จัตตาโร วัณณา
 สมสมา โทณฺติ. นาคํ เอตฺถ กิณฺจิ นานากรรมํ สมมุขัสสํมีติ.
 อิมินาปิ โข เอตํ มหาราช ปรียาเยน เวหิตฺตํ, ยถา โยโส
 เยเวโส โลกัสสํ “พหํมณาว เสฏฺโฐ วัณฺโณ ะเปฯ
 พหํมทาयाหาติ. ตํ ก็ มัจฉลํ มหาราช “อิธ ชัตติโย สันฺธิ
 วา ฉินฺเตยฺย, นิลโลปํ วา ทเรยฺย, เอกาการิกํ วา กเรยฺย,
 ปรีบํเถ วา ตัญญุเจยฺย, ปรทารํ วา คัจฉะยฺย. ตณฺเฑเต ปุริสา
 คหฺเตวา ทัสสเอยฺย “อโย เต เทว โจโร อาคู จาริ, อิมัสสํ ยํ
 อิจฺฉติ ตํ ทณฺฑํ ปณฺเหติ, กิณฺติ นํ กเรยฺยาสีติ. มาเตยฺยาม
 วา โภ กัจจํ ฉาเลยฺยาม” วา มัพฺพาเซยฺยาม วา ยถาปัจจยํ
 วา กเรยฺยาม. ตํ กิัสสํ เหตุฯ ยา หิ สส โภ กัจจํ มุพฺเพ
 ชัตติโยติ สมนฺนา, สาสสํ อันตรหิตา โจโร เตวํ ลํข
 ศจฺจตีติ. ตํ ก็ มัจฉลํ มหาราช “อิธ พหํมโน. อิธ เวสฺโส.
 อิธ สุทฺโท สันฺธิ วา ฉินฺเตยฺย, นิลโลปํ วา ทเรยฺย, เอกาการิกํ
 วา กเรยฺย, ปรีบํเถ วา ตัญญุเจยฺย, ปรทารํ วา คัจฉะยฺย.
 ตณฺเฑเต ปุริสา คหฺเตวา ทัสสเอยฺย “อโย เต เทว โจโร อาคู
 จาริ, อิมัสสํ ยํ อิจฺฉติ ตํ ทณฺฑํ ปณฺเหติ, กิณฺติ นํ กเรยฺยาสีติ.
 มาเตยฺยาม วา โภ กัจจํ ฉาเลยฺยาม วา มัพฺพาเซยฺยาม วา
 ยถาปัจจยํ วา กเรยฺยาม. ตํ กิัสสํ เหตุฯ ยา หิ สส โภ กัจจํ

ปุพฺเพ สฺส โทสิ สมนฺณา. สาสส อัครทิตา โจโร เตว สขั
 คัจฉตฺติ. ตํ กิ มฺถึณสิ มหาราช “ ยถิ เอวํ สันเต, อิมิ จิตฺตาโร
 วัณฺณา สมสฺมา โหนฺติ โน วา, กถํ วา เต เอตถ โหติติ.
 อตฺถา โข โภ กัจจํน เอวํ สันเต, อิมิ จิตฺตาโร วัณฺณา
 สมสฺมา โหนฺติ. นาคํ เอตถ กิณฺจิ นานากรรม สมนุปลัสสํมิตฺติ. อิมินา
 โข เอตํ มหาราช ปวิชาเยน เวทิตฺตํ, ยถา โขโล เยเวโส
 โลกัสสึ ” พฺรหฺมณว เสฏฺโฐ วัณฺ โณ, ธีโน อัมโณ วัณฺ โณ,
 ขเปย พฺรหฺมทาทาติ. ตํ กิ มฺถึณสิ มหาราช “ อธิ ชตฺติโย
 เกสํสฺสึ โธหาเรวํ กาสายานิ วัตถานิ อัจฉาเทวํ อคารัสฺมา
 อนคาริยํ ปัพฺพิโต อัสส, วิโรโต ปาณาติปาตา วิโรโต อทินฺนาทานา
 วิโรโต มุสฺสาวาทา เอกกตฺติโก พฺรหฺมจารี สึตฺวา กัลลยานมฺมโม,
 กิณฺติ นฺทเวยฺยาสีติ. อภิวาเทยฺยํ วา โภ กัจจํน บัจฺจุญฺเจยฺยํ วา
 อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยํ อภินิมนฺเตยฺยํ วา น
 จีวรชิวรทปาดเสนาสนนิธานบัจฺจย.ภัสสขปริกขาเวหิ, ธมฺมิโก วา
 อัสส รัทวารณคฺคตํ สํวิทเทยฺยํ. ตํ กิธฺส เหตุ? ยา ธีสฺส โภ
 กัจจํน ปุพฺเพ ชตฺติโยสิ สมนฺณา, สาสส อัครทิตา สมโน เตว สขั
 คัจฉตฺติ. ตํ กิ มฺถึณสิ มหาราช “ อธิ พฺรหฺมโณ. อธิ เวสฺสโส.
 อธิ สฺสโต เกสํสฺสึ โธหาเรวํ กาสายานิ วัตถานิ อัจฉาเทวํ
 อคารัสฺมา อนคาริยํ ปัพฺพิโต อัสส, วิโรโต ปาณาติปาตา วิโรโต
 อทินฺนาทานา วิโรโต มุสฺสาวาทา เอกกตฺติโก พฺรหฺมจารี สึตฺวา

กัณยานัมมิโม, กัมมิตี, กิ กเรยยาตีติ. อภิเวทเธยยาม วา โภ
กัจจัน. บัจจุญเจยยาม วา อาสเนน วา นิมนฺเตยยาม อภิมนฺเตยยาม
วา นี. จีวรปิเนหปาทเสกาสนโณนวิโรจนสัจจปภาโส. วัณโณ
วา อัสสั รกัขาวรณคุดฺดี ตัวิทเธยยาม. ตํ กิถัสส เทสุ? ยา ทิสส
โภ กัจจัน. ปุพฺเพ สุตฺโตติ สมณินา, ตาสสั อันทริททา
สมโน เถว สขิ คัจฉนตีติ. ตํ กิ มณฺโณสิ มหาราช “ยถิ เหว
สัณเเต, อิเม จัตตาโร วณฺณา สมสมา โหนฺติ โน วา, กถํ วา
เต เอตถ ติตฺติ. นัถา โข โภ กัจจัน เหว สัณเเต, อิเม
จัตตาโร วณฺณา สมสมา โหนฺติ. นาทิ เอตถ กิณฺจิ นานาการณ
สมนุบัตฺตาสมีติ. อิมินา โข เอตํ มหาราช ปรียาเยน เวทิตฺัพพ,
ยถา โขโส เปเวโส โลกัสสมี “พรัหมณาว เสฏฺโฐ วัณฺโณ,
ทีโน อณฺโณ วัณฺโณ, พรัหมณาว สุกโก วัณฺโณ, กัณโธ
อณฺโณ วัณฺโณ, พรัหมณาว สุขณฺตี, โน พรัหมณา,
พรัหมณาว พรัหมุโน ปุตฺตา โอธสา มุขโต ซาตา พรัหมชา
พรัหมนิมฺมิตา พรัหมทายาทาติ. เหว วุตฺเต ราชา มธฺวโร อวณฺตีปุตฺโต
อายัสสัมนฺต มหากัจจัน เอวทโว “อภิกกัณฺตํ โภ กัจจัน, อภิกกัณฺตํ โภ
กัจจัน. เสยฺยถาปี กัจจัน นิ กุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา
วิเวเรยฺย, มุฬฺหัสสั วา มัคคิ อากิเชยฺย, อันทกาเร วา เกลบฺบัสสัโต
ธาเรยฺย “จักขุมนฺโต รูปานิ ทักขณฺตีติ; เอวเมว โภกา กัจจันเน
อเนกปรียาเยน อัมโม ปกาสิโต; เอสาหิ ภวณฺตํ กัจจัน สรณ

คัจฉาโม อัมมัสสัจ จิรัลลัมภัง, อุกาสกัม มัม ภว กัจฉาโน ธาเรตุ
 อัสสัคคเค ปาณูปะภัง สรณคณันติ. มา โข มัม ตวั มหาราช สรณ
 อคมาลี, ตเมตัม ตวั ภควันตัม สรณ คัจฉ; ยมทัง สรณ คโตติ.
 กทัง ปน โภ กัจฉาน เอตทัง โส ภควา วิหริติ อรทัง
 สัมมาสัมพุทโธติ. ปวินิพพุโต โข มหาราช เอตทัง โส ภควา
 อรทัง สัมมาสัมพุทโธติ. สเจ ทิ มยัม โภ กัจฉาน สุนะณียาม ตัม
 ภควันตัม ทสสุ โยชนะสุ, ทสมี มยัม โยชนานิ คัจฉะณียาม ตัม
 ภควันตัม ทัสสณาย อรทันตัม สัมมาสัมพุทโธ. สเจ ทิ มยัม โภ
 กัจฉาน สุนะณียาม ตัม ภควันตัม วิสดียา โยชนะสุ. ตัสสา
 โยชนะสุ จัตตาวิสสา โยชนะสุ. นัลลามาตบ โยชนะสุ, นัลลามาตัมมี
 มยัม โยชนานิ คัจฉะณียาม ตัม ภควันตัม ทัสสณาย อรทันตัม
 สัมมาสัมพุทโธ. โยชนสเส เจมี มยัม โภ กัจฉาน สุนะณียาม ตัม
 ภควันตัม, โยชนสคัมมี มยัม คัจฉะณียาม ตัม ภควันตัม ทัสสณาย
 อรทันตัม สัมมาสัมพุทโธ. ยโต จ โข โภ กัจฉาน ปวินิพพุโต โส
 ภควา, ปวินิพพุตัมมี มยัม ภควันตัม สรณ คัจฉาม อัมมัสสัจ จิรัลลัมภัง,
 อุกาสกัม มัม ภว กัจฉาโน ธาเรตุ อัสสัคคเค ปาณูปะภัง สรณคณันติ.

มธฺรุตตัม นิฏฺฐิตัม จตุตตัม

มัชฌิมบิณณาสกเถ โฟธิราชกุมารสูตรัตถัม

เถวัม เม สุตติ. เอกัม สมยัม ภควา ภักคเคสุ วิหริติ. สัสสูมารคิเว

เกาสกพิวเน มิตทาเย. เตม โข ปน สมณเณ โปธิสัส ราชกุมารสัคคิ
 โทกนุโท นาม สุปาโท อภิธมาโต โปธิ สัมมอภิสัสโส สมณเณ
 วา พัวาหัมเมเนน วา เณสิ วา มยาสันตม. อน โข โปธิ
 ราชกุมารโ สัมมชีกาปุตติ มาณโว อภิสัสโส “เอหิ ตว สัมม
 สัมมชีกาปุตติ เยน ภควา เตนุปสังมิ; อุปสังมิทว มม วณเน
 ภควโต ปาเท สิริสา วันท, อัมป้าพารัง อัมป้าตังกั
 พล ผาสวหารัง ปุจัน “ โปธิ ภันเต ราชกุมารโ ภควโต ปาเท
 สิริสา วันทติ, อัมป้าพารัง อัมป้าตังกั ลหุญจัน พล ผาสวหาร
 ปุจันตติ; เอวัมจ วเทหิ “ อธิวาเสตุ กิร ภันเต ภควา โปธิสัส
 ราชกุมารสัคคิ สวาทนาย ภักตัง สัตถัง ภิกขุสงฆเมนาติ. “เอว โภติ
 โข สัมมชีกาปุตโต มาณโว โปธิสัส ราชกุมารสัคคิ ปุจันตังว,
 เยน ภควา เตนุปสังมิ; อุปสังมิทว ภควา สัตถัง สัมมโมท;
 สัมมโมทนีย กถา สารานีย วิทิสารังว เอกมณัตถิ นิสิตติ. เอกมณัตถิ
 นิสินโน โข สัมมชีกาปุตโต มาณโว ภควันตัง เขตทโจ “ โปธิ
 โภ โคตม ราชกุมารโ โภโต โคตมสัส ปาเท สิริสา วันทติ,
 อัมป้าพารัง อัมป้าตังกั ลหุญจัน พล ผาสวหารัง ปุจันตติ; เอวัมจ
 ปน วเทหิ “ อธิวาเสตุ กิร ภว โคตโม โปธิสัส ราชกุมารสัคคิ
 สวาทนาย ภักตัง สัตถัง ภิกขุสงฆเมนาติ. อธิวาเสติ ภควา ตุนทีกาเวเน.
 อถ โข สัมมชีกาปุตโต มาณโว ภควโต อธิวาเสติ วิจิตังว
 อญจายาสนา, เยน โปธิ ราชกุมารโ เตนุปสังมิ; อุปสังมิทว โปธิ

ราชกุมาร โอภาสโร “ อโวกุมาร ชโย มหิ โกโต จมม ค ภควันโต
 โคตม “ โพธิ โก โคตม ราชกุมาร โกโต โคตมัสส ปาเท
 สิวสา วันทติ, อปัปพาริ อปัปพังกิ อหุจฺจนํ พลํ ฆาตุวิหาริ
 ปุจฺจติ, เอวํจ วเทติ “ อธิวาเสตุ กิร ภวํ โคตโม โพธิสส
 ราชกุมารัสส สํวคณนํ ภคฺติ สกฺกํ ภิกฺขุสงฺฆนาถิ. อธิวตฺถนํ ปน
 สมณน โคตมณนาถิ. อถ ชโย โพธิ ราชกุมาริ สสฺสา รัตติยา
 ชจฺเจนน นินเวสเน ปณฺธิตํ ขาทนํ โภชนํ ปญฺชียาพาเปตฺวา
 โกกนฺทญฺจ ปาสาทํ โอทาเตหิ ทุสฺเสหิ สันถวาเปตฺวา ยาว
 ปจฺจิมโสมปาณนํ ทิววา สลฺลํ ชิกขาปฺตํ มาณวํ ตมนํโคติ “ เอหิ คีว
 สลฺลํ สลฺลํ ชิกขาปฺตํ, เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา ภควโต กาลํ
 ชาโรเจหิ “ กาโล ภันเต นิฏฺฐจิตํ ภคฺตํนํติ “ เอวํ โภติ ชโย
 สลฺลํ ชิกขาปฺตํโต มาณโว โพธิสส ราชกุมารัสส ปุญฺญํสุตฺวา, เยน ภควา
 เตนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา ภควโต กาลํ ชาโรเจสิ “ กาโล โภ
 โคตม นิฏฺฐจิตํ ภคฺตํนํติ. อถ ชโย ภควา ปุญฺญํสุตฺวา นินเวสเน
 ปตฺตจิวโร อาทาย, เยน โพธิสส ราชกุมารัสส นินเวสนํ,
 เตนุปลงฺกมิ. เตน ชโย ปน สมณน โพธิ ราชกุมาริ
 พหิทวารโกฏฺฐเก จิตฺโต โหติ ภควันโต อคฺคณนาโน. อคฺคเณ ชโย
 โพธิ ราชกุมาริ ภควันโต ทูรโตว อคฺคจฺฉนฺตํ, ทิสฺวาน
 ปจฺจิสฺสคฺคณฺตฺวา ภควันโต อภิวาเทตฺวา, ปุญฺญํสุตฺวา เยน โกกนฺโท
 ปาสาทํ เตนุปลงฺกมิ. อถ ชโย ภควา ปจฺจิมํ โสมปาณนํเพวร

นิลส่าย อัญญาสิ. อถ โข พุทธราชาภิเษกสูตร. เอกตวา
 “ อภิรุหตุ ภันเต ภควา ทุสฺสธานี, อภิรุหตุ สุกโต ทุสฺสธานี,
 ยัมม อัสส ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. เอวํ วุตฺเต ภควา
 ตุนฺหิ อโหสิ. ตติยัมปิ โข พุทธราชาภิเษกสูตร. เอกตวา
 “ อภิรุหตุ ภันเต ภควา ทุสฺสธานี, อภิรุหตุ สุกโต ทุสฺสธานี, ยัมม
 อัสส ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. เอวํ วุตฺเต ภควา ตุนฺหิ
 อโหสิ. ตติยัมปิ โข พุทธราชาภิเษกสูตร. ภควันตํ เอกตวา
 “ อภิรุหตุ ภันเต ภควา ทุสฺสธานี, อภิรุหตุ สุกโต ทุสฺสธานี, ยัมม
 อัสส ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. อถ โข ภควา อายสฺมึนฺตํ
 อานนฺตํ อปฺโลเกสิ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโต พุทธราชาภิเษก
 เอกตวา “ สหระตุ พุทธราชาภิเษก ทุสฺสธานี, น ภควา เจตปฏิก
 อักกมิลลิตฺติ, ปัจฉิมํ ชนตํ ตลาโต อปฺโลเกสิ. อถ โข พุทธ
 พุทธราชาภิเษก ทุสฺสธานี สหระเปกฺวา อปฺริ โกกนุเท อาสนานิ
 ยลฺลเนเปสิ. อถ โข ภควา โกกนุทํ ปาสาทํ อภิรุหิตฺวา
 ยลฺลเนเปสิ. อถ โข ภควา โกกนุทํ ปาสาทํ อภิรุหิตฺวา
 ยลฺลเนเปสิ. อถ โข ภควา โกกนุทํ ปาสาทํ อภิรุหิตฺวา
 พุทฺธปฺปมํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณฺเฑน ขาพนิเยน โภชนเยน
 สหิตฺวา สันตปฺเปสิ สัมปวาเรสิ. อถ โข พุทธราชาภิเษก
 ภควันตํ ภุทฺทวํ โอนิตยตฺตปาณํ ยลฺลเนเปสิ นิจฺจ อาสนํ คเหตฺวา
 เอกมณฺตํ นิสิตฺวา. เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข พุทธราชาภิเษก

ภควันโต เอตทโวจ “ มัย्हัง โข รัณเต เอวํ โหติ “ น โข
 สุขชน สุขํ อธิคันตัพพัง, ทุกฺเคน โข สุขํ อธิคันตัพพันติ. มัย्हัมปิ
 โข ราชกุมาร ปุทฺโธว สัมโพธา อนภิสัมพุทฺธัสส โหติสัคคัสสเว
 สโต เอตทโหสิ “ น โข สุขชน สุขํ อธิคันตัพพัง, ทุกฺเคน โข
 สุขํ อธิคันตัพพันติ. โส โข อหํ ราชกุมาร อปเรน สมเยน
 ททโวว สમાโน สสุกาฬโกโส ภักเธรน โยพฺพเนน สมนํนาคโต
 ปจฺเมน วยสา, อากามกานํ มาตาปิตูนํ อัสสุมฺขานํ โรหณฺตานํ,
 เกสम्मัสสิ โอบาเรวฺว กาสายานิ วัฏฺธานิ อังฆาเทวฺว อคารัสฺมา
 อนคาริยํ ปัพฺพชํ. โส เอวํ ปัพฺพชิตो สમાโน กิฏฺถลลเวสิ
 อนุตฺตรํ สันติวรปทํ ปริเยสฺมาโน, เยน อาฬาริ กาลาโม,
 เตนุปฺสังกมํ; อุปฺสังกิตฺวา อาฬารํ กาลามํ เอตทโวจ “ อิจฺฉามหํ
 ชาวฺโส กาลาม อิมํสํมํ รัณมฺวินเย พฺรหฺมจริยํ วจิตฺตํ. เอวํ
 วุตฺเต ราชกุมาร อาฬาริ กาลาโม มํ เอตทโวจ “ วิหรตฺถยัสฺมา
 ตาทิสฺโส อปํ รัณโม, ยตฺถ วิชฺฌํ ปุริโส นจิริสฺสเว สกํ
 อารยิกํ สยํ อภิวัณฺหา สัจฺฉิกิตฺวา อุปฺสम्मัสสชฺช วิหเรยฺยาคิ.
 โส โข อหํ ราชกุมาร นจิริสฺสเว ชินฺนํเมว ตํ รัณมํ ปริยาปุณํ.
 โส โข อหํ ราชกุมาร ตาวธฺตเกเนว โอฏฺฐปทตมคฺคเตน
 คปฺปิตลาปนคฺคเตน ฌานวาทฬํจ วทามิ เณวาทฬํจ, ชานามิ
 มัสฺสํสามิติ จ ปฏฺฐานามิ อหฺลนฺโจว ชนฺโณ จ. ตัสส มัย्हัง
 ราชกุมาร เอตทโหสิ “ น โข อาฬาริ กาลาโม อิมํ รัณมํ เกวตํ

สัทธัมมัตถกณ สย อภิณฺณา สัจฉิกัทฺฐา อปฺสัณฺณิชา วิหราณิ
 ปเวเทติ, อัทธมา อาฬาริ กาลาโม อิมํ ธัมมํ ชานํ ปัสสํ
 วิหริตติ. อถ ชีวาทํ ราชกุมาร, เชน อาฬาริ กาลาโม,
 เทนุปลังกมํ; อฺปฺสัณฺณิชา อาฬาริ กาลาโม เอตทโวจํ “กิตฺตาวตทา
 โน อาวุโส กาลาโม อิมํ ธัมมํ สย อภิณฺณา สัจฉิกัทฺฐา
 อฺปฺสัณฺณิชา ปเวเทตติ. เอวํ วุคฺเช ราชกุมาร อาฬาริ กาลาโม
 อาภิณฺจัจเณนายทนํ ปเวเทติ. ตัสส มัยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ
 “น โข อาฬารัสสเวย กาลาโมสส อตฺถิ สัทธมา, มัยฺหํสตติ
 สัทธมา; น โข อาฬารัสสเวย กาลาโมสส อตฺถิ วิริยํ, มัยฺหํสตติ
 วิริยํ; น โข อาฬารัสสเวย กาลาโมสส อตฺถิ ฌทิ. สมาธิ. บัณฺณา,
 มัยฺหํสตติ บัณฺณา; ยันฺนุนาหํ ยํ ธัมมํ อาฬาริ กาลาโม สย
 อภิณฺณา สัจฉิกัทฺฐา อฺปฺสัณฺณิชา วิหราณิ ปเวเทติ. ตัสส
 ธัมมัสส สัจฉิกิริยาเย ปทเพยฺยํติ. โส โข อหํ ราชกุมาร
 นจิรตฺสเวย ชียํปเมว ตํ ธัมมํ สย อภิณฺณา สัจฉิกัทฺฐา
 อฺปฺสัณฺณิชา วิทาสิ. อถ ชีวาทํ ราชกุมาร, เชน อาฬาริ กาลาโม,
 เทนุปลังกมํ; อฺปฺสัณฺณิชา อาฬาริ กาลาโม เอตทโวจํ “เอตฺตาวตทา
 โน อาวุโส กาลาโม อิมํ ธัมมํ สย อภิณฺณา สัจฉิกัทฺฐา
 อฺปฺสัณฺณิชา ปเวเทตติ. เอตฺตาวตทา โข อหํ อาวุโส อิมํ ธัมมํ
 สย อภิณฺณา สัจฉิกัทฺฐา อฺปฺสัณฺณิชา ปเวเทตติ. อหํปิ โข

อาวุโส เอตตาวตฺตา อิมํ ธัมมํ สยํ อภิลมฺหา สัจฺฉิกคฺชา
 อุปสम्मปฺปชฺช วิหรามิตฺติ. ตาภา โน อาวุโส, สุตฺถํ โน อาวุโส,
 เย มยํ ภายสฺสํนํตํ ตาภิสฺส สพฺรหฺมจารี ปสฺสํสา; อิติ ยาหํ ธัมมํ
 สยํ อภิลมฺหา สัจฺฉิกคฺชา อุปสम्मปฺปชฺช ปเวเทมิ, ตํ คํว ธัมมํ
 สยํ อภิลมฺหา สัจฺฉิกคฺชา อุปสम्मปฺปชฺช วิหาสิ; ยํ คํว ธัมมํ สยํ
 อภิลมฺหา สัจฺฉิกคฺชา อุปสम्मปฺปชฺช วิหาสิ, ตมทํ ธัมมํ สยํ
 อภิลมฺหา สัจฺฉิกคฺชา อุปสम्मปฺปชฺช ปเวเทมิ; อิติ ยาหํ ธัมมํ
 ชานามิ, ตํ คํว ธัมมํ ชานาสิ; ยํ คํว ธัมมํ ชานาสิ, ตมทํ ธัมมํ
 ชานามิ; อิติ ยาภิสฺส อหํ, ตาภิสฺส คฺวํ; ยาภิสฺส คฺวํ, ตาภิสฺส อหํ.
 เอหิทานิ อาวุโส, อุโก วสฺนํตา อิมํ คนฺถํ ปรีหรามาคิ. อิติ โข
 ราชกุมาร อาพาโร กาลาโม อาจริโย เม สฺมาโน อันตฺวาเล มํ
 สฺมานํ อตฺตโน สมสฺมํ จเปสิ, อุฬาราย จ มํ ปุชฺชาย ปุชฺเชสิ.

ตสฺส มัยหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ “นายํ ธัมโม นิพฺพิทาย
 น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสฺมาย น อภิลมฺบาย น สัมโพธาย
 น นิพฺพานาย สํวตฺติ, ยาวเทว อภิลมฺบายตนุปฏฺติยาติ. โส
 โข อหํ ราชกุมาร ตํ ธัมมํ อนลฺงกิริตฺวา ตสฺมา ธัมมา
 นิพฺพิชฺช มกฺกํมํ. โส โข อหํ ราชกุมาร กิํกุสลลเวสิ อนุตฺตรํ
 สันตฺวารปทํ ปรีเยสฺมาโน, เยน อุตฺทโก รามปฺตฺโต, เตนุปลงฺกมํ;
 อุปสฺงกมิตฺวา อุตฺทกํ รามปฺตฺตํ เอตทโวจํ “ อิจฺฉามทํ อาวุโส ราม
 อิมํธัมมํ ธัมมวินเย พฺรหฺมจฺริยํ จริตฺตฺติ. เอวํ วุตฺเต ราชกุมาร

อุทฺทโก รามปุตฺโต มํ เอกทโวจ “ วิหระยัสสึมา ทาทิสเ อญ
 ธัมโม, ยัตถิ วิณฺญเ ปุริโส นจิรัสสเเว สกํ อาจวียกํ สยํ
 อภิณฺณา สัจฺฉิกกัวา อุปัสสมัชฺช วิหระยาสสิ. โส โข อหํ
 ราชกุมาร นจิรัสสเเว ชินฺนเปว ทํ ธัมมํ ปริยาปุณเ. โส โข
 อหํ ราชกุมาร ทาวลฺลชกเนว โยจฺญูปปะทมกฺกเณม ลลิตฺตวณฺณมกฺกเณ
 ฌานวาทณฺจ วทามิ เณวาทณฺจ, “ ชานามิ มัสสํมิตฺติ จ ปฏฺฐาณามิ
 อหฺลเเว อลฺลโณ จ. ตัสส มยฺหํ ราชกุมาร เอกทโหสิ “ น โข
 ราโม อิมํ ธัมมํ เณลํ สกฺกธามกฺกเณม สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกกัวา
 อุปัสสมัชฺช วิหระยาสสิ ปเวเทติ, สกฺกธา ราโม อิมํ ธัมมํ ชานํ
 มัสสํ วิหระยาสสิ. อหํ ชินฺนเปว ราชกุมาร, เยน อุทฺทโก รามปุตฺโต
 เทนุปลังกมิ; อุปปลังกมิทฺวา อุทฺทกํ รามปุตฺตํ เอกทโวจ “ กิตฺติวาทา
 โน อาวุโส ราม อิมํ ธัมมํ สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกกัวา อุปัสสมัชฺช
 ปเวเทสิติ. เอวํ วุตฺเต ราชกุมาร อุทฺทโก รามปุตฺโต
 เวนลลณฺณานาลลณฺณายตนํ ปเวเทสิ. ตัสส มยฺหํ ราชกุมาร
 เอกทโหสิ “ น โข รามัสสเเว อโหสิ สกฺกธา, มยฺหํมยฺหํ สกฺกธา;
 น โข รามัสสเเว อโหสิ วิวิธํ, ๆ เป่ ๆ สติ. สสมาธิ. บัณฺณา,
 มยฺหํมยฺหํมยฺหํ บัณฺณา. ยันนุมาทํ ยํ ธัมมํ ราโม สยํ อภิณฺณา
 สัจฺฉิกกัวา อุปัสสมัชฺช วิหระยาสสิ ปเวเทสิ. ตัสส ธัมมัสส
 สัจฺฉิกกัวา ปทเพยยนฺติ. โส โข อหํ ราชกุมาร นจิรัสสเเว
 ชินฺนเปว ทํ ธัมมํ สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกกัวา อุปัสสมัชฺช วิหระยาสสิ.

อถ ชีวาทิ ราชกุมาร เยน อุททโก รามปุตโต, เตนุปลังกมวี,
 อุปตัมภกัมภีรา อุททกั รามปุตโต เอตทโวจ “ เอภักวาทา โน อวูโส
 ราม อิมั ธัมมัสส สยั อภิณฺเณ สัจฉิกัฏฐา อุปตัมภัสส ปเวเทสสิ.
 เอตทวาทา โข อหัง อวูโส อิมั ธัมมัสส สยั อภิณฺเณ สัจฉิกัฏฐา
 อุปตัมภัสส ปเวเทสิติ. อหัง โข อวูโส เอภักวาทา อิมั ธัมมัส
 สยั อภิณฺเณ สัจฉิกัฏฐา อุปตัมภัสส วิทราเมติ. ลากา โน
 อวูโส, สุตถัง โน อวูโส, เย มยฺหา ยายัสสมันตํ ตาตถิ
 สพฺพหิมจาวี ปัสสาม. อิติ ยํ ธัมมํ ราโม สยั อภิณฺเณ สัจฉิกัฏฐา
 อุปตัมภัสส ปเวเทสิ, ตํ ตวํ ธัมมํ สยั อภิณฺเณ สัจฉิกัฏฐา
 อุปตัมภัสส วิทาสี, ยํ ตวํ ธัมมํ สยั อภิณฺเณ สัจฉิกัฏฐา
 อุปตัมภัสส วิทาสี, ตํ ธัมมํ ราโม สยั อภิณฺเณ สัจฉิกัฏฐา
 อุปตัมภัสส ปเวเทสิ, อิติ ยํ ธัมมํ ราโม อภิณฺเณ, ตํ ตวํ
 ธัมมํ ชานาสี, ยํ ตวํ ธัมมํ ชานาสี, ตํ ธัมมํ ราโม อภิณฺเณ,
 อิติ ยาทิสฺส ราโม อโหสิ, ตาทิสฺส ตวํ, ยาทิสฺส ตวํ, ตาทิสฺส
 ราโม อโหสิ. เอภิกานิ อวูโส ตวํ อิมํ คณํ ปวิหราติ. อิติ โข
 ราชกุมาร อุททโก รามปุตโต สพฺพหิมจาวี เม สมาโน อารยิยฺหฺจจาเนว
 มํ จเปสิ, อุฬาราย จ มํ ปุชาย ปุเชสิ.

ตัสส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ “ นามิ ธัมโม นิพพิทาย
 น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิณฺเณ น สัมโพธาย

กิลมถัสส วิมาตัสส ภาคี อัสสาติ. เหวเมว โข ราชกุมาร,
 เยหิ เกจิ สมณา วา พราหฺมณา วา กาเยนเจว กามเหติ
 อรูปกัฏฺฐจา วิหรัณฺติ. โย จ เนลฺล กามสุ กามฉนฺโต กามเสนฺโต
 กามมุจฺจนา กามบิปปาสา กามปริฬาโห, โส จ อัสสมิตฺตํ น สุปฺปิโน
 โหติ น สุปฺปิยัสสโต. โอบกัณฺณิกา เจปิ เต โภณฺโต
 สมณพราหฺมณา ทุกฺขา ติปปิปา กฏฺฐกา เวทนา เวทียันฺติ, อภัพฺพา
 เต ฌานาย ทัสสํนาย อนุตฺตราย สัมโพธาย. โน เจปิ เต
 โภณฺโต สมณพราหฺมณา โอบกัณฺณิกา ทุกฺขา ติปปิปา กฏฺฐกา เวทนา
 เวทียันฺติ, อภัพฺพา เต ฌานาย ทัสสํนาย อนุตฺตราย สัมโพธาย.
 อมฺโห โข มํ ราชกุมาร ปจฺจมา อูปมา ปฏฺฐิภาสิ อนัจฉริยา ปุพฺเพ
 อสุตปุพฺผา.

อุปราเป โข มํ ราชกุมาร คุติยา อูปมา ปฏฺฐิภาสิ อนัจฉริยา
 ปุพฺเพ อสุตปุพฺผา เสยฺยถาเป ราชกุมาร อัสสํ กัฏฺฐํ สเสนฺหํ
 ขารกา อุตฺถกา ฌเณ นิภิชิตฺตํ. อถ ปุริโส อาคัจเฌยฺย “อสุตฺตวณฺเณ
 อาทาย อัสสิ อภินิพฺพตฺสสํมิ, เตโซ ปาตุกวิสฺสํมิติ. ตํ กิ
 มํณฺณสิ ราชกุมาร “ อปิเน โส ปุริโส อมฺโห อัสสํ กัฏฺฐํ สเสนฺหํ
 ขารกา อุตฺถกา ฌเณ นิภิชิตฺตํ อสุตฺตวณฺเณ อาทาย อภิมภณฺโต อัสสิ
 อภินิพฺพตฺสสํมิ. เตโซ ปาตุกเวยฺยาติ. โนเหตํ ภันเต. ตํ
 กิถึสฺส เหตุ ? อทุณฺเณ ภันเต อัสสํ กัฏฺฐํ สเสนฺหํ กิณฺณํ ขารกา
 อุตฺถกา ฌเณ นิภิชิตฺตํ ยาวทว จ ปณฺ โส ปุริโส กิลมถัสส

วิมาตัสส ภากิ อัสสาติ. เอวเมว โข ราชกุมาร เขติ เกหิ
 สมณ วา พหิรหิมณ วา กาเยนเจว กาเมหิ รูปักขัง
 จิหณันติ. โย จ เนลล กามะสุ กามะนีโต กามะเสนโต กามะมุขิตา
 กามะปัสสา กามะปวิฬาโต, โส จ อัสสาติ น สุปปีเน โหติ น
 สุปปัญัสสัทธโต. โอบกัมมิกา เจบี เต โอนโต สมณพหิรหิมณ
 ทุกขา จิปปา กุกกา เวทนา เวทียันติ, อภัพิตว เต ฌานาย
 ทัสสณาย อนุตตราย สัมโพธาย. โน เจบี เต โอบโต
 สมณพหิรหิมณ โอบกัมมิกา ทุกขา จิปปา กุกกา เวทนา
 เวทียันติ, อภัพิตว เต ฌานาย ทัสสณาย อนุตตราย สัมโพธาย
 อม โข ม ราชกุมาร ทติยา อุมมา ปฏิกาสี อนัจฉริยา ปัพพะ
 อสุตบุพพา.

อุปราช โข ม ราชกุมาร ทติยา อุมมา ปฏิกาสี อนัจฉริยา
 ปัพพะ อสุตบุพพา. เสยยังกาปิ ราชกุมาร สุกโข กักขัง โกฬิปป
 อารกา อุตกา ฌล นิกขิตต, ออ ปุริโส วาสจเจยย “อุตตารณ
 อาทาย อัสสิ อภินิพพิตตัสลามิ, เตโซ ปาตุกวิธตาสมิ. ต กิ
 มัจฉลิ ราชกุมาร “ อัมม โส ปุริโส อม สุกโข กักขัง
 โกฬิปป อารกา อุตกา ฌล นิกขิตต อุตตารณ อาทาย
 อภิมัตถันโต อัสสิ อภินิพพิตตเจยย, เตโซ ปาตุกเรยยาคิ. เอว

ภันเต. ตํ ภิกขุสฺส เหตุ? อตฺถมฺหิ ภันเต สุกฺขํ กุญฺจํ โกฬาย
 ตมฺปิ. ปณ อารกํ อุตฺถกํ ลลิตํ นิกฺขิตตฺตํติ. เอวเมว โข ราชกุมาร
 เยหิ เกจิ สมนา วา พหฺมหารมณํ วา กาเยนเจว กามเหติ
 รุปกฺกัจฺจ วิหรัณฺติ. โย จ แลล กามะสุ กามฉนฺโต กามเสณฺโต
 กามมุจฺจํ กามบิปปาสา กามปวิฬาโ, โส จ อชฺฉนฺตํ สุปฺปิโน
 โหติ. สุปฺปิยสฺสัคฺโธ. โอบกฺกมิกํ เจปิ เต โภณฺโต
 สมณสฺสพหฺมณํ ทุกฺขํ ติปปํ ญฺญกํ เวทนา เวทียนฺติ, ภัพฺพาว
 เต ฌานาย ทสฺสํนาย อนุตฺตราย สัมโพธาย. โน เจปิ เต
 โภณฺโต สมณพหฺมณํ โอบกฺกมิกํ ทุกฺขํ ติปปํ ญฺญกํ เวทนา
 เวทียนฺติ, ภัพฺพาว เต ฌานาย ทสฺสํนาย อนุตฺตราย สัมโพธาย.
 ยมฺ โข มํ ราชกุมาร ตติยา อุมมา ปฏฺฐาสิ อนัจฉริยา ปุพฺเพ
 อสุตฺตปุพฺผา. อีมา โห มํ ราชกุมาร ติสฺโส อุมมา ปฏฺฐาสิ
 อนัจฉริยา ปุพฺเพ อสุตฺตปุพฺผา.

ตัสฺส มัยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ “ ยันฺนุนาหิ ทนฺโตภิ
 ทนฺตมาธาย ชิวฺหาย ตาลุ อากัจจ เจตสา จิตฺตํ อภินิคฺคณฺเฑยฺย
 อภินิปปเฑยฺย อภินันฺดาเปยฺยนฺติ. โส โข อหํ ราชกุมาร ทนฺโตภิ
 ทนฺตมาธาย ชิวฺหาย ตาลุ อากัจจ เจตสา จิตฺตํ อภินิคฺคณฺหามิ
 อภินิปปเฑมิ อภินันฺดาเปมิ. ตัสฺส มัยฺหิ ราชกุมาร ทนฺโตภิ
 ใตฺตมาธาย ชิวฺหาย ตาลุ อากัจจ เจตสา จิตฺตํ อภินิคฺคณฺโหโต

อภินิขัปปิยาโต อภินิขัปปิยาโต กัจเจहि เสทา มุจฺจนฺติ. เสทา เม ราชกุมาร ทลฺวา ปุริโส ทุพฺพผลฺลวํ ปุริสํ สีเส วา คเหตีว ชนฺนเ
วา คเหตีว อภินิขัปปิยาโต อภินิขัปปิยาโต อภินิขัปปิยาโต; เหวเมว
โฆ เม ราชกุมาร ทนฺนเจกิ ทนฺนมาธาย ชิริทฺทาย ทาตุ อากัจ
เจตสา จิตฺตํ อภินิขัปปิยาโต อภินิขัปปิยาโต อภินิขัปปิยาโต กัจเจहि
เสทา มุจฺจนฺติ. อารทฺธํ โฆ ปณฺ เม ราชกุมาร วิริยํ โหติ
อัสสํลีนํ, อุปฺภุจฺจิทา สติ อปฺปมฺมฺภุจฺจา,* สารทฺธํ โห จ ปณฺ เม กาโย
โหติ อปฺปมฺมฺภุจฺจิทํ, เตนฺว ทุกฺขมปฺปชาเนน ปธานากิตฺตุนํ สัส
สโต.

ตัสส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ “ยณฺณนาถํ อปฺปมฺมํ ฌานํ
ฌายเยยฺยณฺติ โส โฆ อหํ ราชกุมาร มุขโต จ นาถโต จ
อัสสํลีนํ, อุปฺภุจฺจิทํ. ตัสส มยฺหํ ราชกุมาร มุขโต จ นาถโต
จ อัสสํลีนํ, อุปฺภุจฺจิทํ, กัจฉนฺโตเตหิ วาทานํ นิกฺขณฺตานํ
อธมฺมํโต สทฺธํ โหติ. เสยฺยตาปิ นาม กัมมวาริยํ”
ธมฺมมานาย อธมฺมํโต สทฺธํ โหติ; เหวเมว โฆ เม ราชกุมาร มุขโต
จ นาถโต จ อัสสํลีนํ, อุปฺภุจฺจิทํ, กัจฉนฺโตเตหิ วาทานํ
นิกฺขณฺตานํ อธมฺมํโต สทฺธํ โหติ. อารทฺธํ โฆ ปณฺ เม
ราชกุมาร วิริยํ โหติ อัสสํลีนํ, อุปฺภุจฺจิทา สติ อปฺปมฺมฺภุจฺจา,
สารทฺธํ โห จ ปณฺ เม กาโย โหติ อปฺปมฺมฺภุจฺจิทํ เตนฺว

* ส. อปฺปมฺมฺภุจฺจา. ๒ ส. คคฺคคาริยา. -

ทุกัซปัปฺปาเนน ปธานาภิกุณฺณัสสํ สโต.

ตัสสํ มัยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ “ยັນฺนุนาหิ อปัปฺปานกั
เยว ฌานํ ฌาเยยฺยณฺตี. โส โข อหิ ราชกุมาร มุขโต จ ฌาสโต จ
กัณฺณโสตโต จ* อัสสาสบัลลสาเส อุปฺปุนฺธิ. ตัสสํ
มัยฺหิ ราชกุมาร มุขโต จ ฌาสโต จ กัณฺณโสตโต จ อัสสาสบัลลสาเสสุ
อุปฺปุทฺเธสุ อหิมัตตา วาตา มุทฺธานํ โอนฺณณฺตี. เสยฺยถาปิ ราชกุมาร
พลวา ปุริโส ติเณฺหน สีขเรน มุทฺธานํ อหิมัตเตยฺย; เหวเมว โข
เม ราชกุมาร มุขโต จ ฌาสโต จ กัณฺณโสตโต จ อัสสาสบัลลสาเสสุ
อุปฺปุทฺเธสุ อหิมัตตา วาตา มุทฺธานํ โอนฺณณฺตี. อารทฺธํ โข ปณ
เม ราชกุมาร วิริยํ โหติ อลลํลีนํ, อุกฺกัจจา สติ อปฺปมฺภฺจา,
สารทฺธํ โห จ ปณ เม กาโย โหติ อปัปฺปบัลลสทฺธํ เตนว
ทุกัซปัปฺปาเนน ปธานาภิกุณฺณัสสํ สโต.

ตัสสํ มัยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ “ยันฺนุนาหิ อปัปฺปานกั เยว
ฌานํ ฌาเยยฺยณฺตี. โส โข อหิ ราชกุมาร มุขโต จ ฌาสโต จ ฌาสโต
จ กัณฺณโสตโต จ อัสสาสบัลลสาเส อุปฺปุนฺธิ. ตัสสํ มัยฺหิ
ราชกุมาร มุขโต จ ฌาสโต จ กัณฺณโสตโต จ อัสสาสบัลลสาเสสุ
อุปฺปุทฺเธสุ อหิมัตตา สีเส สีสเวทนา โอนฺณณฺตี. เสยฺยถาปิ ราชกุมาร
พลวา ปุริโส ทฬีเณฺหน วรตฺตชนฺเอน สีเส สีสเวญฺจนํ ทเทยฺย;
เหวเมว โข เม ราชกุมาร มุขโต จ ฌาสโต จ กัณฺณโสตโต

* ส. กัณฺณโต จ. เอว สัพพัตถํ ฌาตัพพ.

จ อัสสัสสัถัสสะเสสุ อุปุทฺเธสุ อหิมัตตา สีสเส สีสเวตนา โหนฺติ.
 อารทํ โข ปณ เม ราชกุมาร วิวิมฺ ्हติ อัสสัสนํ, อุกฺกัจิตา
 สติ อหิมมฺภูจฺจา. สารทํโห จ ปณ เม กาโย ्हติ อหิมฺภูจฺจัสสทํโห
 เตเนว ทุกฺกัหิมฺภานเนน ปธานาภิกุณฺณัสส สโต.

ตัสส มัยหิ ราชกุมาร เขตฺตโหสิ “ยณฺณุนาหํ อหิมฺปานํ เวย
 ฉานํ ฉาเยยยณฺติ. โส โข อหิ ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต
 จ กณฺณโสโตโต จ อัสสัสสัถัสสะเสสุ อุกฺกัจิตํ. ตัสส มัยหิ
 ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อัสสัสสัถัสสะเสสุ
 อุกฺกัจิตํ อหิมัตตา วาตา กุจฺฉิ ปริกณฺตณฺติ. เสยฺยถาปิ ราชกุมาร
 ทักโข โคฆาตโก वा โคฆาตกณฺเทवासี वा ติเธยฺหณ โควิกณฺตเนน
 กุจฺฉิ ปริกณฺเตยฺย; เอวเมว โข ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต จ
 กณฺณโสโตโต จ อัสสัสสัถัสสะเสสุ อุกฺกัจิตํ อหิมัตตา วาตา
 กุจฺฉิ ปริกณฺตณฺติ. อารทํ โข ปณ เม ราชกุมาร วิวิมฺ ्हติ
 อัสสัสนํ อุกฺกัจิตา สติ อหิมมฺภูจฺจา. สารทํโห จ ปณ เม กาโย
 ्हติ อหิมฺภูจฺจัสสทํโห เตเนว ทุกฺกัหิมฺภานเนน ปธานาภิกุณฺณัสส สโต.

ตัสส มัยหิ ราชกุมาร เขตฺตโหสิ “ยณฺณุนาหํ อหิมฺปานํ เวย
 ฉานํ ฉาเยยยณฺติ. โส โข อหิ ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต
 จ กณฺณโสโตโต จ อัสสัสสัถัสสะเสสุ อุกฺกัจิตํ. ตัสส มัยหิ
 ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อัสสัสสัถัสสะเสสุ
 อุกฺกัจิตํ อหิมัตโต กายัสสํ ทาโท ्हติ. เสยฺยถาปิ ราชกุมาร

เทวี พลวันโต ปุริสา ทุฬฬลตร ปุริส นานาพาหาสุ คเหตฺวา
 อังการกาลสุยา สันตาเปยฺยํ สปริตาเปยฺยํ เอวเมว โข เม ราชกุมาร
 มุขโต จ นาสโต จ กัณณโสตโต จ อัสสาสบัลลสาเสสุ อุปฺปทฺโธสุ
 อธิมัตโต กายัสสํ ทาโท โหติ. อารทํ โข ปณ เม ราชกุมาร
 วิริยํ โหติ อสฺสํ ลินํ อุบฺบํ จิตา สติ อมมํ ญฺจา. สารทํ โข จ
 ปณ เม กาโย โหติ อปฺปํ ญฺยํ สัสสํ ทิ โอ เตเนว ทุกฺขํ ปธานเนน
 ปธานาภิตฺตํ สโต.

อภิสฺสํ มํ ราชกุมาร เทวตา ทิสฺวา เอวมาหํสุ “กาลกโต
 สมโน โคตโมติ. เอกัจจา เทวตา เอวมาหํสุ “น กาลกโต
 สมโน โคตโม, อปฺยํ กาลํ กโรตฺติ. เอกัจจา เทวตา เอวมาหํสุ
 “น กาลกโต สมโน โคตโม นปฺยํ กาลํ กโรติ. อรทํ สมโน
 โคตโม วิทาโรเควฺว โส อรทโต เอวฺวโป โหตฺติ.

ตัสฺส มยฺหิ ราชกุมาร เขตฺตโหสิ “ยันฺนุนาหิ สัพฺพโส
 อาหารุบฺบํ เหนาย ญฺยํ ชยฺยํ นติ. อถ โข มํ ราชกุมาร ตา
 เทวตา อุปฺสงฺกมิทฺวา เขตฺตโวจํ “มา โข ตํวํ มาริส สัพฺพโส
 อาหารุบฺบํ เหนาย ญฺยํ ชยฺ. ส.จ โข ตํวํ มาริส สัพฺพโส
 อาหารุบฺบํ เหนาย ญฺยํ ชยฺ สัสสํ, ตัสฺส เต มยฺ ทิพฺพํ โอชํ
 โลมกุเปติ อชฺฉโลมทริสฺสาม, ตาย ตํวํ ยาเปสฺสํ สติ. ตัสฺส มยฺหิ
 ราชกุมาร เขตฺตโหสิ “อหํเจว โข ปณ สัพฺพโส อชฺชํ
 ญฺยํ ภาเนยฺยํ, อีมา จ โข เม เทวตา ทิพฺพํ โอชํ โลมกุเปติ

ชัชโฆหเรยฺย, ตาย จาหํ ยาเปยฺย, ตํ มม ชัสสํ มุสาติ, โส
 โข อหํ ราชกุมาร ตา เทวตา บัจฺจาจิขามิ อลันทิ วทามิ.
 ตัสส มัยหิ ราชกุมาร เขตฺตโหสิ " ยันฺนุนาหํ โลกํ โลกํ อาหาร
 อาหเรยฺย ปสฺสํ ปสฺสํ ยถิ วา มุคฺคยฺสํ ยถิ วา กุลตฺตยฺสํ ยถิ
 วา กฬายยฺสํ ยถิ วา หเรณฺณยฺสํ. โส โข อหํ ราชกุมาร
 โลกํ โลกํ อาหารํ อาหาเรสํ ปสฺสํ ปสฺสํ ยถิ วา มุคฺคยฺสํ ยถิ
 วา กุลตฺตยฺสํ ยถิ วา กฬายยฺสํ ยถิ วา หเรณฺณยฺสํ. ตัสส
 มัยหิ ราชกุมาร โลกํ โลกํ อาหารํ อาหเรยฺย ปสฺสํ ปสฺสํ ยถิ
 วา มุคฺคยฺสํ ยถิ วา กุลตฺตยฺสํ ยถิ วา กฬายยฺสํ ยถิ วา
 หเรณฺณยฺสํ. อธิมตฺตํ กลิมานํ ปตฺโต กาโย โหติ. เสยฺยถาปิ
 นาม อลิตฺติกบัฬฺพานิ วา กาลบัฬฺพานิ วา, เอเววสฺสํ เม อังคปิจฺจํคานิ
 ภวันฺติ ตาเยวํปิปาหารตาย. เสยฺยถาปิ นาม โขจฺจูปทํ, เอเววสฺสํ
 เม อานิสทํ โหติ ตาเยวํปิปาหารตาย. เสยฺยถาปิ นาม วัฏฏฺณาวฬิ,
 เอเววสฺสํ เม ปฏฺฐจิกณฺณโก อุนฺณทาวณฺโต โหติ ตาเยวํปิปาหารตาย.
 เสยฺยถาปิ นาม ชัชชรสาลาย โคปฺปณสิโย โอลฺลคฺควิลฺลคฺคา ภวันฺติ.
 เอเววสฺสํ เม ผาสฺสฬิโย โอลฺลคฺควิลฺลคฺคา ภวันฺติ ตาเยวํปิปาหารตาย.
 เสยฺยถาปิ นาม คัมภีโร อุตฺปาเน อุตฺทการกา คัมภีโรตฺตา อุกฺขายิกา
 ทิสฺสํ. เอเววสฺสํ เม อักขิเยสฺส อักขิตารกา คัมภีโรตฺตา
 อุกฺขายิกา ทิสฺสํ. ตาเยวํปิปาหารตาย. เสยฺยถาปิ นาม ติตฺตคาลา

ขามกัจฉินโน วาตาทเปณ สัมภูโต โหติ สัมมิลลาโต, เขวเมวัสสุ
 เม สิลล์ฉวี สัมภูตา โหติ สัมมิลลาตา ตาเยวึปฺปาทารคาย. โส โข
 อหํ ราชกุมาร อุตฺตรัจฉวี ปริมสิสฺสสามิติ ปัญญิจักกณฺฏกํ เยว
 ปริคฺคณฺโหามิ ปัญญิจักกณฺฏกํ ปริมสิสฺสสามิจิ อุตฺตรัจฉวี เยว ปริคฺคณฺโหามิ.
 ยาวัสสุ เม ราชกุมาร อุตฺตรัจฉวี ปัญญิจักกณฺฏกํ อัสสึนา โหติ
 ตาเยวึปฺปาทารคาย, โส โข อหํ ราชกุมาร วัจจํ วา มุตฺตํ วา
 กริสฺสสามิติ ตตฺถเณ อวุกุชฺโซ ปปตามิ ตาเยวึปฺปาทารคาย. โส โข
 อหํ ราชกุมาร อิมเมว กายํ อัสสึนาเสณฺโต ปาณินา คตฺตานิ อณุมัชชามิ
 ตัสส มัยฺหิ ราชกุมาร ปาณินา คตฺตานิ อณุมัชชโต ปุติมุถาณิ
 โธมานิ กายัสฺสึมา ปปตฺตํติ ตาเยวึปฺปาทารคาย. อปฺปัสสุ มํ
 ราชกุมาร มนุสฺสึสา ทิสฺสวา เขวมาหุสุ “กาไฟิ สมฺโณ โคตโมติ.
 เอกัจเจ มนุสฺสึสา เขวมาหุสุ “น กาไฟิ สมฺโณ โคตโม, สามี
 สมฺโณ โคตโมติ. เอกัจเจ มนุสฺสึสา เขวมาหุสุ “น กาไฟิ สมฺโณ
 โคตโม นามิ สามี, มัจจุจฉวี สมฺโณ โคตโมติ. ยาวัสสุ เม
 ราชกุมาร คาย ปริสุทฺธโธ ทวิวณฺโณ ปรีโยทาโต อุกฺกโต
 โหติ ตาเยวึปฺปาทารคาย. ตัสส มัยฺหิ ราชกุมาร เขตฺตโหสิ “เย
 โข เกจิ อติคตมัตถํ สมนวา วา พริวาทมฺวา วา โอบกัณมิกา
 ทุกฺขา ตึปฺปา กกุททา เวทนา เวทยัสสุ, เขตฺตาวปรมํ นยิตฺวา
 ธิเบโย. เยปิ ติ เกจิ อนาคตมัตถํ สมนวา วา พริวาทมฺวา วา
 โอบกัณมิกา ทุกฺขา ตึปฺปา กกุททา เวทนา เวทยัสสึนํติ, เขตฺตาวปรมํ

นยโต ภิกขุโย. เยหิปี ทิ เกจิ เอตทหิ สมณนา วา หิราภิมณนา
วา โอบกัณมิกา ทุกัขา ติปปา กญฺญา เวทนา เวทณัตติ, เอตว
ปรมมํ นยโต ภิกขุโย. น โข ปณาทํ อิมาย กญฺญาย ทุกักรการิกาย
อริคฺขันามิ อุกฺกัสมันตํธมฺมา อตมวีนยานตํสสันนิจเจตฺติ สฺสยา น
โซ อัมมโณ มคฺโค โพธิยาติ.

ตัสส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ “อภิชานามิ โซ ปณาทํ
ปัตตุ ลักกัสส กัมมัตถํ สิตาย ชัมพูฉายาย นิลินฺโน วิวิจฺจ
กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺขเลหิ ธมฺเมหิ, สวิตักกํ สวิจารํ วิเวกขํ ปัตติสุขํ
ปรมมํ ฉานํ อุปัสสมัปปัสส วิหริตา สฺสยา น โข เอโส มคฺโค
โพธิยาติ. ตัสส มยฺหิ ราชกุมาร สตานุสาร์วิญฺญาณํ อโหสิ
“เอเสว มคฺโค โพธิยาติ. ตัสส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ
“กีนฺนุ โซ อหํ ตัสส สุขัสส ภายามิ, ยนฺตํ สุขํ อัมมโณเตรว
กาเมหิ อัมมโณเตรว อกฺขเลหิ ธมฺเมหิ. ตัสส มยฺหิ ราชกุมาร
เอตทโหสิ “น โข อหํ ตัสส สุขัสส ภายามิ, ยนฺตํ สุขํ
อัมมโณเตรว กาเมหิ อัมมโณเตรว อกฺขเลหิ ธมฺเมหิ. ตัสส มยฺหิ
ราชกุมาร เอตทโหสิ. “น โข ตํ สุกโร สุขํ อริคฺขันตํ เหว
อริมัตตภาสิมานํ ปัตตกาเยม. ยนฺนุณาทํ โอฬาริกํ อาหารํ อาหาระยํ
โยทพํ กุมฺมาสันตติ. โส โซ อหํ ราชกุมาร โอฬาริกํ อาหารํ

อาหาเรสสิ โอตถิ กุมมาส. เตน โข ปน มัง ราชกุมาร สมเยน
 ปัจจวัคคิยา ภิกขุ ปัจจุปฐจिता โหนติ “ ยัมปิโน สมโน โคตโม
 ทัมมํ อธิคมิสสตี, ตํ โน อาโรเจสสตีติ. ยโต โข อหํ ราชกุมาร
 โอฬาริกํ อาหารํ อาหาเรสสิ โอตถิ กุมมาส, อถ เม เต
 ปัจจวัคคิยา ภิกขุ นิพพิชช ปักกมัสสุ “ พาหุลสโก สมโน
 โคตโม ปชามเวหิณโต ชาวัตโต พาหุลสาชาติ.” โส โข อหํ
 ราชกุมาร โอฬาริกํ อาหารํ อาหาเรตฺวา พลํ คเหตฺวา วิวิจฺเจว
 จาเมหิ ๆ เป ๆ ปจมํ ฉานํ อุปัสมบฺบิซ วิหาสิ. วิตักกวิจารานํ
 วุปัสมา ๆ เป ๆ ทุติยํ ฉานํ. ตติยํ ฉานํ. จตุตถํ ฉานํ
 อุปัสมบฺบิซ วิหาสิ. โส เอวํ สมาหิตเต จิตฺเต ปริสุทฺธเ ปรีโยทาเต
 อนนฺตเจเน วิคตูปักกิลเสเส มุทฺตภูเต ทัมมนิเย จิตเต อาเนณชฺชปีปัตเต
 ปุพฺเพนิวาสานุสสติฉานาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสิ. โส อเนกวิหิตํ
 ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ; เสยฺยณิโก ? เอกมฺปิ ชาตี เทวํปิ ชาตีโย
 ๆ เป ๆ อิติ สากาโร สอฺตุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ.
 อยํ โข เม ราชกุมาร วัคคิยา ปจเม ยามे ปจมา วิชฺชา
 อธิคตา, อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อูบฺบิณฺนา, ตโม วิหโต อาโลโก
 อูบฺบิณฺโน, ยถา ตํ อปฺปมัตตัสส อาตาปฺปิโน ปหิตตตัสส วิหโรโต.

โส เอวํ สมาหิตเต จิตฺเต ปริสุทฺธเ ปรีโยทาเต อนนฺตเจเน
 วิคตูปักกิลเสเส มุทฺตภูเต ทัมมนิเย จิตเต อาเนณชฺชปีปัตเต สัตถานํ

จุตูปปาตญาณาย จิตตํ อภินินฺนาเมสี. โส ทิพฺเพน จักฺขณา
 วิสุทฺเธน อตฺถิโกไคยมาสุทฺเทน สัตฺเต นินฺดาปิ, จมฺมานเณ อุมฺปิยัสสมานเ
 หิเน ปณฺนิเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุตเต ทุตฺตเต ๆ เป ๆ
 ยถากัมมูปเค สัตฺเต ปชานามิ. อญฺ โข เม ราชกุมาร รัตติยา
 มัจฉิมเ ยามเ ทุตฺติยา วิชฺชา อธิคฺตา, อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา
 อุมฺปิยัณฺนา, ตโม วิหโต อาโลโก อุมฺปิยัณฺโน. ยถา ตํ อุมฺปิยัมมัจฉิส
 อาตานิโน ปหิตตตฺตสฺส วิหโรโต.

โส เอวํ สมาหิตเต จิตฺเต ปริสุทฺธเะ ปริโยทาทเะ อญฺจเน
 วิคฺคูปักกิลเส มุทฺทุเต กัมมณฺเะ วิเต อานนฺธมัจฉิมัจฉิม อาสวาม
 ขยญาณาย จิตตํ อภินินฺนาเมสี. โส “อิทํ ทฺวักขณฺติ ยถากุ
 อัมภักถฺวาสิ. ๆ เป ๆ ” อญฺ ทฺวักขณฺโรจามนิ ปฏฺฐิเปทติ ยถากุ
 อัมภักถฺวาสิ “อิมเ อาสวาทิ ยถากุ อัมภักถฺวาสิ. ๆ เป ๆ อญ
 อาสวณฺโรจามนิ ปฏฺฐิเปทติ ยถากุ อัมภักถฺวาสิ. ตสฺส เม เอว
 ชานโต เอวํ มัสฺสโต กามาสวามิ จิตตํ วิมูจฺจิตฺตํ, กวาสวามิ
 จิตตํ วิมูจฺจิตฺตํ. อวิชฺชาสวามิ จิตตํ วิมูจฺจิตฺตํ, วิมุตฺตสฺมิ
 วิมุตฺตมิตฺติ ฌานํ อโหสิ, ฌิณา ชาติ, วุสฺสํ ทุรฺกมฺมจโย, กถ
 กรณียํ, นาปรํ อตฺถิตฺตํยาติ อัมภักถฺวาสิ. อญฺ โข เม ราชกุมาร
 รัตติยา มัจฉิมเ ยามเ ทุตฺติยา วิชฺชา อธิคฺตา, อวิชฺชา วิหตา
 วิชฺชา อุมฺปิยัณฺนา, ตโม วิหโต อาโลโก อุมฺปิยัณฺโน. ยถา ตํ
 อุมฺปิยัมมัจฉิส อาตานิโน ปหิตตตฺตสฺส วิหโรโต.

คัสส มัยหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ “ อธิโต โข เม อภัย ธัมโม
 คัมภีโร กุหฬโธ กุณนไฟโธ คัมภีโร ปณโธ อคัถกาวโธ นิปุโณ
 ปณฺฑิตเวทนีโย. ชาลยรามา โข ปณายํ ปชา ชาลยรตา
 ชาลยลัมมุทิตา. ชาลยรามาโย โข ปณ ปชาย ชาลยรตายน
 ชาลยลัมมุทิตาย กุหฬสฺส อิทํ ตาณํ, ยทิทํ อิทํ ยํ อัจจยตว ปญฺญิจฺจสุยํ ปาโท.
 อิทํปิ โข ตาณํ กุหฬสฺส, ยทิทํ สัพพผลฺลขารสมโธ สัพพผลฺลปิ ปญฺญินิสฺสัคโค
 ตถโหติ กัชโย วิมาโธ นิโรโร นิพพานํ. อหัง เจริญ โข ปณ ธัมมํ
 เทเสญฺญํ, ปเร จ เม น อาชาเนญฺญํ, โส มมัสสํ กิลมโธ ส
 มมัสสํ วิหเสตติ. อปัสสํ มํ ราชกุมาร อีมา อนัจฉริยา คาตา
 ปฏิกัณฺฐํ ปัพพะเต อสฺสตปัพพะตา.

“ กิจฺจเนน เม อธิตํ	หลัณฺทานิ ปกาลิตุ,
ราคะโส ปเรเตหิ	นายนํ ธัมโม สลฺลัมพุโธ.
ปฏฺฐิสฺสอลามิ นิปุณํ	คัมภีโร กุหฬสฺส อณู
ราคะวตฺตํ น ทักขณฺติ	คโมชฺชนฺธเนน อาวุตฺตติ.

อิตฺติ. เม ราชกุมาร ปญฺญินฺสจิจฺจโธ อภัย โปสฺสํ สุกกตายน จิตฺตํ
 นมตฺติ; โน ธัมมเทสนาย. อถ โข ราชกุมาร พหุทฺธมฺโธ สหฺมปติสฺส
 มม เจตสา เจโตปริวตฺตกัมมณฺณาย เอตทโหสิ “ นัสสติ วต โภ
 โตโก วินัสสติ วต โภ โตโก, ยตฺถิ น นาม ตวาคคัสส
 ขรทโธ สัมมาสัมพุทฺธสฺส อภัย โปสฺสํ สุกกตายน จิตฺตํ นมตฺติ; โน
 ธัมมเทสนายาติ. อถ โข ราชกุมาร พหุทฺธมา สหฺมปติ, เสยฺยถาปิ
 ภูมํ พลวํ ปุริโส สัมมิณฺโวลลํ ว พาทํ ปสาเรยฺย,

ปสาวิคัง วา พาทัง สัมมิมัลลชัยะ; เหวเมว พัมหมโตเก ยันตริโต
 มม ปุริโต ปาตุโรโหสิ. อถ โห ราชกุมาร พัมหมมา สหัมปติ
 เอกัง ชุตติวาลังคัง กิริตวา เยนนัง เทนณังชลิ ปณณเวทวา
 เขตตโวจ " เทเสสุ เม ภิกขุ ภควา ปณณเวทวา สุตโต
 ธัมม. สันติ สัตตา อัมปรัชกัชชาตिका อัสสวณคา ธัมมัสส
 ปริหานันติ, ภวิสสันติ ธัมมัสส อัมมณาคาโรติ. อิทมโวจ ราชกุมาร
 พัมหมมา สหัมปติ อิทัง วิตวา อตปรั เขตตโวจ

" ปาตุโรโหสิ มคเชตุ ปุพเพ ธัมโม ยสุทโธ สมเลหิ จินติโต
 กปายุเวตัง อมตัสส ทวารัง สุนันตัง ธัมมิม วิมเตนณพุทโธ.
 เสเล ยถา ปัพพตมกัณนิฏฐัง จโต ยถาปี ปัสเส ชนตัง สมนันตโต,
 ตถูปมัม ธัมมมยํ สุมะธ ปาสาทมารุญเฑ สมนันตจักขุ
 โสกาวิกัณณัง ชนตัง อเปตโสโก อเวกัชัสสุ ชาติชราภิกุตัง.
 อญฺเฐหิ วิร วิชิตัสสคาม สัตถวาท ขณณ วิจร โดเก
 เทเสสสุ ภควา ธัมมิม อัมมณาคาโร ภวิสสันตติ.

อถ ชีวาทัง ราชกุมาร พัมหมโน จ อัจฉเนสนัน วิทิตวา สัตตเตสุ
 จ การุณณตัง ปุณฺณัง พุทธจักขุณา โลกัง โวโลกัสส. อตฺทกสฺส โห
 อหัง ราชกุมาร พุทธจักขุณา โลกัง โวโลกณโต สัตเต อัมปรัชกัช
 มหารชกัช. ติกกัชนัทรียะ มุทินัทรียะ สัวกาเร ทวารกาเร
 สุวิณณายะ สุวิณณายะ อัมปเปกัจเ ภวโลกัชชรรยัสสสาวิโน
 วิหรันเต. เสยฺยถาปี ยาม อุมฺปิณณิยํ วา ปทุมินิยํ วา ปุณฺณทริกัณิยํ

วา อัมมเปกัจจานิ อัมมปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺณทริกาणि วา
 อุกฺกเก ชาตานิ อุกฺกเก สัมพัทฺธานิ อุกฺกทานุสฺสิตานิ อัมมโต นิมุคฺคโปสฺสิตานิ.
 อัมมเปกัจจานิ อัมมปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺณทริกาणि วา อุกฺก
 ชาตานิ อุกฺกเก สัมพัทฺธานิ สโมทกคณฺณจิตฺตานิ, อัมมเปกัจจานิ อัมมปลานิ
 วา ปทุมานิ วา ปุณฺณทริกาणि วา อุกฺกเก ชาตานิ อุกฺกเก สัมพัทฺธานิ
 อุกฺกเก อัจจุคฺคัมมํ จิฏฺฐจันตฺติ อนุปสฺสิตฺตานิ อุกฺกเกณ; เหวเมว โข
 อหํ ราชกุมาร พุทฺธจฺจุตฺตนา โลกํ वोโถเกณฺโต อัทธสฺสํ สคฺตโต
 อัมมปฺรชกฺโข มหารชกฺโข ติกฺขินฺทริเย มุทฺดินฺทริเย สํวากาเร
 ทํวากาเร สุวิธฺญาเปเย สุวิธฺญาเปเย อัมมเปกัจเจ ปฺรโลกวชฺช
 ภายทสฺสลาวิโน วิหฺรณฺโต. ขถ ชฺวาทํ ราชกุมาร พหฺรฺมมานํ
 สหฺมปติํ คาถาย มัจฺฉิภาสํ.

อปารุตา เตสํ อมตฺตสฺส ทํวากา เป โสตวณฺโต เปมฺมจันตฺตุ สคฺตอ
 วิหฺสิสฺสณฺณิ ปจฺจณฺเฏ น ภาสํ อัมมํ ปลินฺตํ มนุเชตฺตุ พหฺรฺมเมติ.

ขถ โข ราชกุมาร พหฺรฺมมา สหฺมปติ “กถาวากาโส โขมฺหิ ภาวา
 อัมมเทสฺสเมวาทิ มํ อภิวาเทคฺวา ปตฺถกฺขิณฺมํ กคฺคฺวา ตตฺถเวว อณฺตรธายิ.
 ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ “อัสสํ นุ โข อหํ ปจฺฉมํ อัมมํ
 เทเสยฺย; โโก อิมํ อัมมํ จิยฺเยเมว อาชานิสฺสตีติ. ตสฺส มยฺหิ
 ราชกุมาร เอตทโหสิ “อยํ โข อาฬาริ กาลาโม ปณฺณทฺติโต
 วิยตฺโต เมธาวี ติชฺชเรตฺตํ อัมมปฺรชกฺชชาตฺติโก, ยนฺนุนาหํ อาฬาริสฺส
 กาลามตฺตสฺส ปจฺฉมํ อัมมํ เทเสยฺย; โส อิมํ อัมมํ จิยฺเยเมว

อาชาณีสัสสตติ. อจ โข มํ ราชกุมาร เทวตา อุลลภณิวิรา
 เขตตโวจุ “ สัตตทาหํ กาลกโต ภันเต อาทิวโร กาลาโมติ.
 ญาณัจฉัง ปณ เม ทัสสันนํ อุตปาติ “ สัตตทาหํ กาลกโต อาทิวโร
 กาลาโมติ. ตัสส มัย्हํ ราชกุมาร เขตตโหสิ “ มหาชาณิโย โข
 อาทิวโร กาลาโม. สเจ ทิ โส อิมํ ธัมมํ สุณนฺย, จิยฺยเมว
 อาชาเนยฺยาติ. ตัสส มัย्हํ ราชกุมาร เขตตโหสิ “ กัสส นุ โข
 อหํ ปจฺมํ ธัมมํ เทเสยฺย, โก อิมํ ธัมมํ จิยฺยเมว อาชาณีสัสสตติ.
 ตัสส มัย्हํ ราชกุมาร เขตตโหสิ “ อย โข อุตฺตโก รามปุตฺโต
 บัณฺฑิตโต วิปคฺโต เมธาวี ทัฬหวัคคํ ขยฺยปรัชเชชาวิโก. ยันฺตุเนหา
 อุตฺตกัสส รามปุตฺตัสส ปจฺมํ ธัมมํ เทเสยฺย, โส อิมํ ธัมมํ
 จิยฺยเมว อาชาณีสัสสตติ. อจ โข มํ ราชกุมาร เทวตา อุลลภณิวิรา
 เขตตโวจุ “ อภิโทสกาลกโต ภันเต อุตฺตโก รามปุตฺโตติ.
 ญาณัจฉัง ปณ เม ทัสสันนํ อุตปาติ “ อภิโทสกาลกโต อุตฺตโก
 รามปุตฺโตติ. ตัสส มัย्हํ ราชกุมาร เขตตโหสิ “ มหาชาณิโย
 โข อุตฺตโก รามปุตฺโต. สเจ ทิ โส อิมํ ธัมมํ สุณนฺย,
 จิยฺยเมว อาชาเนยฺยาติ. ตัสส มัย्हํ ราชกุมาร เขตตโหสิ “ กัสส
 นุ โข อหํ ปจฺมํ ธัมมํ เทเสยฺย, โก อิมํ ธัมมํ จิยฺยเมว
 อาชาณีสัสสตติ. ตัสส มัย्हํ ราชกุมาร เขตตโหสิ “ มหาชาณิโย เม
 บัณฺฑิตวิคฺคยา วิทฺธู. เม มํ ปธานเปตติคฺคํ เปตฺติคฺคํ. ยันฺตุเนหา
 บัณฺฑิตวิคฺคยา วิทฺธู. ปจฺมํ ธัมมํ เทเสยฺย. กัสส มัย्हํ

ราชกุมาร เอตทโหสิ “ กหํ นุ โข เอตถิ มณฺเฑวํจลฺลิตฺวา ภิกฺขุ
 วิหรัณฺตีติ. อหํสํ โข อหํ ราชกุมาร ทิพฺเพน จักฺขุนา วิสุทฺธเณ
 อวิกกัณฺธมานุสเณม มณฺเฑวํจลฺลิตฺวา ภิกฺขุ พาวรานสียํ วิหรัณฺเต
 อสิปตฺเตน มิตฺทาเย. อตฺถ โข อหํ ราชกุมาร อรุเวฬายํ ยถากิรณฺตํ
 วิหรัตฺวา เยเน พาวรานสี เตเน จาริกํ ปักกามิ. อตฺทสฺสา โข อหํ
 ราชกุมาร อูปโก อชาชีวโก อณฺตรรา จ คยํ อณฺตรรา จ โพธิ
 อตฺถานมัลลํ ปฏฺฐิณฺณํ, ทิสฺวาน มํ เอตทโวจ “ วิปฺปัสสนาณิ โข
 เต อาวุโส อชินฺทริยานิ ปริสุทฺธโธ ทวิวัณฺโณ ปรีโยพาโต กสฺสิ
 ตํ อาวุโส อุกุทิสฺส ปัพเพชฺชิตฺ, โก วา เต สตฺถา กสฺส วา ธมฺมํ
 โรเจสฺสตี. เอวํ วุตฺเต อหํ ราชกุมาร อูปกํ อชาชีวกํ ตาถาหิ อชฺฌณภาสิ.
 “ สัพฺพาภิกฺขุ สัพฺปาวุทฺธ หนฺตฺสมี สัพฺเพสุ ธมฺมเสุ อนุปฺปัลลิตฺโต
 สัพฺปพฺบชฺชโห ตณฺหิภวฺสเย วิมุกฺโข ตยํ อภิณฺณาย กมฺมทฺธิเสยฺย.
 น เม อจาริโย อตฺถิ สทฺธิโส เม น วิชฺชติ,
 สเทวากสฺสมี โลกสฺสมี นตฺถิ เม ปฏฺฐิปุคฺคโล.
 อหํ हि อวหา โลเก อหํ สตฺถา อนุตฺตโร
 เอโกมฺหิ สัมมาสัมพุทฺธโ สติญฺโถมฺหิ นิพฺพุโต
 ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตตุ ตจฺจามิ กาสินํ ปุริ
 อณฺธภูตสฺสมี โลกสฺสมี อาทณฺณิ อมตฺตุนฺทฺถินฺติ.
 ยถา ทํว อาวุโส ปฏฺฐิขานาสิ อวทาสี อเนกชฺชโยนิติ.

มาทิสสา เวชณา โหนติ เป บัณฑา อาสวักขย

ชิตา เม ปาปกา อัมมา ตัสมาหิ อุปกั ชินนติ.

เอว วุตเต ราชกุมาร อุปโก อาชีวโก “ทุเวยยาธุโสติ วักขา
 สิส อุกกัถิตวา* ชิวหิ นิสสาเพตวา* อุมมัตถัง คเหตวา* ติสสะมิ.
 อถ ชิวาหิ ออนุพัพเพน จาริกัง จรมาโน, เยน พารานาสี อธิปปน
 มิสทาโย, เยน มัลลจิวคคิยา ภิกขุ, เตनुปลังกมิ. อัททลลสุ โธ
 มํ ราชกุมาร มัลลจิวคคิยา ภิกขุ ทูโรโธว อาตัจฉนัตถิ, ทิสฺวาน
 อธิปณมณณัง กถิกัง ลลัมภเปสฺสุ “อัม อาวุโส สมนโน โธโตโม
 อาตัจฉนติ พาทุสฺสโลโก ปณามวิทิมมโต อาวุโส พาทุสฺสลาเย. โธ
 เมว อภิวาเทตัพพะโพ น มัจจุจฺจาทัพพะโพ นาสส มัตตจิว
 ปฏิกคฺเคตัพพะ, อัมมิง โข อาสนนํ จเปตัพพะ. สเจ อากังขก
 นิสสิทิสฺสตีติ. ยถา ยถา โข อัม ราชกุมาร มัลลจิวคคิเย ภิกขุ
 อุปกั กมิ, ตถา ตถา มัลลจิวคคิยา ภิกขุ นาสกัชิตุ สกยา
 กติกาย ลลัมภาสฺสุ. อัมมิงกัจเจ มํ มัจจุคคณฺตีวา มัตตจิว
 ปฏิกคฺเคตฺถ, อัมมิงกัจเจ อาสนนํ มัลลมาเปตฺถ. อัมมิงกัจเจ ปาโททก
 อุมมิจฺจเปสฺสุ, อัมมิง โข มํ นามเมว จ อาวุโสวาเทน จ สมุทาจจิตฺติ.

เอว วุตเต อหํ ราชกุมาร มัลลจิวคคิเย ภิกขุ เอตทโวจ
 “มา ภิกขเว ตถาคคฺ นามเมว จ อาวุโสวาเทน จ สมุทาจจิตฺติ;

* สิส. โอภมฺมิงกัจเจ. * ปาทกัมมิง สิทฺถิโกปคฺคเณ นลลิจ.

อหัง ภิกขเว ตถาคโต สัมมาสัมพุทโธ. โอตถ ภิกขเว โสโต,
 อมตมธิตโต, อหมนุสาสามิ, อหัง ชัมมม เทเสมิ. ยถานุติฏฺฐัง ตถา
 ปฏิปัสซมานา เจริญสเสว ยัสสัคคตถา กุลปุตฺตา สัมมเทว อคารัสมา
 อนคาริยัง ปัพพชฺชติ; ตตฺถนุตฺตริ พหุหิมจฺริยปริโยสานัง ทิฏฺฐโฆว
 ธัมมเม สยิ อภินันฺนา สัจฺฉิกิตฺวา อุปัสมบัสซ วิหริสฺสถาติ. เอวํ
 วุตฺเต ราชกุมาร บัณฺฑิตฺติยา ภิกขุ มํ เขตฺตโวจฺ “ตายนี โข
 ตฺวิ อวุโส โคตม อวิยาบ ตาย ปฏิปทาย ตาย ทุกฺกกราวิกาย
 น อชฺฉตฺตมา อุตฺตริมนุสฺสธัมมา อลฺมวียนาณทิสฺสนวิเสสํ, ที ปน ตฺวิ
 เขตฺตริ พาทุสฺสลิโก ปธานวิพฺภินฺโต อวตฺตโต พาทุสฺสตาบ อธิคมิสฺสสิ
 อุตฺตริมนุสฺสธัมมา อลฺมวียนาณทิสฺสนวิเสสํ. เอวํ วุตฺเต อหัง
 ราชกุมาร บัณฺฑิตฺติเย ภิกขุ เขตฺตโวจฺ “น ภิกขเว ตถาคโต
 พาทุสฺสลิโก ปธานวิพฺภินฺโต อวตฺตโต พาทุสฺสตาบ, อหัง ภิกขเว
 ตถาคโต สัมมาสัมพุทโธ. โอตถ ภิกขเว โสโต, อมตมธิตโต
 อหมนุสาสามิ, อหัง ชัมมม เทเสมิ. ยถานุติฏฺฐัง ตถา ปฏิปัสซมานา
 เจริญสเสว ยัสสัคคตถา กุลปุตฺตา สัมมเทว อคารัสมา อนคาริยัง
 ปัพพชฺชติ; ตตฺถนุตฺตริ พหุหิมจฺริยปริโยสานัง ทิฏฺฐโฆว ธัมมเม สยิ
 อภินันฺนา สัจฺฉิกิตฺวา อุปัสมบัสซ วิหริสฺสถาติ. ทฺวิยัมปิ โข
 ราชกุมาร บัณฺฑิตฺติยา ภิกขุ มํ เขตฺตโวจฺ “ตายนี โข ตฺวิ
 อวุโส โคตม อวิยาบ ตาย ปฏิปทาย ตาย ทุกฺกกราวิกาย น
 อชฺฉตฺตมา อุตฺตริมนุสฺสธัมมา อลฺมวียนาณทิสฺสนวิเสสํ, ที ปน อหัง

เอตมฺหิ พาทุลฺลิกโก ปธานวิพฺภินฺโต อาวตฺโต พาทุลฺลิกโก เอตมฺหิ สัสสิ
 อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา อตฺตริยวณฺณทตฺตนิเวเสตฺตนิติ. ตติยัมปิ โข อหํ
 ราชกุมาร มัลลจิวคฺคิเย ภิกฺขุ เอตทโวจํ “น ภิกฺขเว ตถาคโต
 พาทุลฺลิกโก ปธานวิพฺภินฺโต อาวตฺโต พาทุลฺลิกโก, เอตฺมฺหิ ภิกฺขเว
 ตถาคโต สัมมาสัมพุทฺโธ. โยทถ ภิกฺขเว โสคํ, สมตฺตมธิตํ,
 อหมนุสาสามิ, อหํ ธมฺมํ เทเตมิ. ยถาพุทฺธจํ ตถา ปฏิปตฺตมา
 นจิวคฺคิเย ยสฺสสฺสธมฺมา กุลปฺตฺตา สัมมเทว อคฺคาธมฺมา ยนฺคาริ
 มิตฺตพฺพชฺชํติ; ตทณฺตฺตริ พหฺมมฺหิยปริโยสานํ กิณฺโณ เจว มัลล สยํ
 อภิณฺณา สจฺจํคิกฺกาวา อปฺสํมบฺบชฺช วิหริสฺสคคิ. ตติยัมปิ โข
 ราชกุมาร มัลลจิวคฺคิเย ภิกฺขุ มํ เอตทโวจํ “ตถาปิ โข คีว อาวโส
 อิริยาย ตาย ปฏิปทาย ทาย ทุกฺกัรณาริยาย น อชฺชณฺดมา
 อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา อตฺตริยวณฺณทตฺตนิเวเสตฺตนิ, ที่ ปน คีว เอตมฺหิ
 พาทุลฺลิกโก ปธานวิพฺภินฺโต อาวตฺโต พาทุลฺลิกโก, เอตมฺหิ สัสสิ
 อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา อตฺตริยวณฺณทตฺตนิเวเสตฺตนิ. เอตฺมฺหิ วุตฺเต อหํ
 ราชกุมาร มัลลจิวคฺคิเย ภิกฺขุ เอตทโวจํ “อภิชานาถ เม โน
 ตุมฺเห ภิกฺขเว อิตो ปุทฺเพ เอตฺมฺหิ ภาตฺตมตฺตนิติ. โน เอตฺม
 ภาตฺเต อหํ ภิกฺขเว ตถาคโต สัมมาสัมพุทฺโธ. โยทถ ภิกฺขเว
 โสคํ, สมตฺตมธิตํ, อหมนุสาสามิ, อหํ ธมฺมํ เทเตมิ. ยถาพุทฺธจํ
 ตถา ปฏิปตฺตมา นจิวคฺคิเย ยสฺสสฺสธมฺมา กุลปฺตฺตา สัมมเทว
 อคฺคาธมฺมา ยนฺคาริ มิตฺตพฺพชฺชํติ; ตทณฺตฺตริ พหฺมมฺหิยปริโยสานํ

ทิฏฐิชา ธัมมเ สย อภินิชา สัจฉิกัตถา อุปสัมปัชช วิหริสสเถ.
 ขลิกะช โข ธมฺ ราชกุมาร มัจฉิวิคฺคิเย ภิกขุ สันนิวาเปตุ.
 เทวบี สุตฺ ราชกุมาร ภิกขุ โอวทามิ. ตโย ภิกขุ ปิณฺฑาทาย
 จรณํติ. ยํ ตโย ภิกขุ ปิณฺฑาทาย จริตฺวา อาหรัณฺติ, เตน
 มัพพัสสา ยาเปม. ตโยปิ สุตฺ ราชกุมาร ภิกขุ โอวทามิ. เทว
 ภิกขุ ปิณฺฑาทาย จริตฺวา อาหรัณฺติ, เตน มัพพัสสา ยาเปม. อตฺถ
 โข ราชกุมาร มัจฉิวิคฺคิยา ภิกขุ มยา เอวํ โอวทิตฺวานา เอว
 อนุสาธิตฺวานา นจิรํเสว มัจฉิตฺถาย กุลปฺตฺตา สัมมเทว อคฺคาสฺมา
 อนลาวิมฺ มัพพชฺชณฺติ, ตตฺถนฺตฺเร พหุํมจฺริยปฺริโยสานํ ทิฏฐิชา
 ธัมมเ สย อภินิชา สัจฉิกัตถา อุปสัมปัชช วิหริสสเถ.

เอวํ วุตฺเต โฟธิ ราชกุมารโ ภควนฺตํ เอตทโว “ กาวจเรเม
 เม โข ภนฺเต ภิกขุ ทถาคํ วิณายกํ อลมาโน ยสฺสัสสํถาย
 กุลปฺตฺตา สัมมเทว อคฺคาสฺมา อนลาวิมฺ มัพพชฺชณฺติ, ตตฺถนฺตฺเร
 พหุํมจฺริยปฺริโยสานํ ทิฏฐิชา ธัมมเ สย อภินิชา สัจฉิกัตถา
 อุปสัมปัชช วิหเรยฺยาคิ. เตนหิ ราชกุมาร ตํ เขเวตฺถ ปฏฺฐิเปจฺจิสฺสํ.
 ยถา เต ขเมยฺย, ตถา ตํ พฺยากรเมยฺยาสิ. ตํ กิ มณฺณสิ
 ราชกุมาร กุสโล ตวํ หัตถารุเพหิ อังกุสคฺคเณหิ สิบฺเปติ. เอวํ
 ภนฺเต กุสโล อหํ หัตถารุเพหิ อังกุสคฺคเณหิ สิบฺเปติ. ตํ กิ
 มณฺณสิ ราชกุมาร, อธ ปฺริโส อาคัจฉะยฺย โฟธิ ราชกุมารโ
 หัตถารุเพหิ อังกุสคฺคเณหิ สิบฺเป ชานาติ. สัสสาหํ สมนฺติเก หัตถารุเพหิ

ยังกุสคณ्हี ลีขีป ลิกขิสสามิติ โส จัสส อคทโธ, ยาวัตตัก
 สักเคณ บัตตัพพ, ตํ น สัมปาปุณเณย. โส จัสส เพทวาพาโ
 ยาวัตตัก อัมป้าพาเณ บัตตัพพ, ตํ น สัมปาปุณเณย. โส จัสส
 สโจ มายาวี, ยาวัตตัก อสเจณ อมายาวินา บัตตัพพ, ตํ น
 สัมปาปุณเณย. โส จัสส อสโต, ยาวัตตัก ยารัทธวิเณ
 บัตตัพพ, ตํ น สัมปาปุณเณย. โส จัสส ทูบับบโณ, ยาวัตตัก
 ปัจฉินวตา บัตตัพพ, ตํ น สัมปาปุณเณย, ตํ ก็ มัจฉินสิ
 ราชกุมาร, อัมม โส ปุริโส ตว สันติเก หัตถารุพฺเห
 ยังกุสคณ्हี ลีขีป ลิกขะยัตติ. เอกเมกเณปิ ภันเต อังเคน
 สมนันนาคโต, โส ปุริโส น มม สันติเก หัตถารุพฺเห อังกุสคณ्हี
 ลีขีป ลิกขะย; โภ ปน วาโท บัลลหังคะหิติ. ตํ ก็ มัจฉินสิ
 ราชกุมาร, อโ ปุริโส อาจเณย โทธ ราชกุมาริ หัตถารุพฺเห
 ยังกุสคณ्हี ลีขีป ชานาคิ, ตัสสาหิ สันติเก หัตถารุพฺเห
 ยังกุสคณ्हี ลีขีป ลิกขิสสามิติ. โส จัสส อคทโธ, ยาวัตตัก
 สักเคณ บัตตัพพ, ตํ สัมปาปุณเณย. โส จัสส อัมป้าพาโ,
 ยาวัตตัก อัมป้าพาเณ บัตตัพพ, ตํ สัมปาปุณเณย. โส จัสส
 อสโจ มายาวี, ยาวัตตัก อสเจณ อมายาวินา บัตตัพพ, ตํ
 สัมปาปุณเณย. โส จัสส ยารัทธวิโย, ยาวัตตัก ยารัทธวิเณ
 บัตตัพพ, ตํ สัมปาปุณเณย. โส จัสส มัจฉินวา, ยาวัตตัก
 มัจฉินวตา บัตตัพพ, ตํ สัมปาปุณเณย. ตํ ก็ มัจฉินสิ ราชกุมาร,

อปัณฺโณ โส ปุริโส คว สัมมัตติเก หัตถารุฑฺฒิโก ชังกุสคฺคณฺโห ลีปิเป
 ลิกฺขชยยาติ. เขมเมกนเป กัณฺโธ อังเคน สมฺมณฺณาคโต, โส ปุริโส
 มม สัมมัตติเก หัตถารุฑฺฒิโก อังกุสคฺคณฺโห ลีปิเป ลิกฺกเขยฺย, โก ปณ
 วาโท ปัจจทังเคหิติ. เหวเมว โข ราชกุมาร ปัจจวิมานิ
 ปธานิยังคานิ. กคฺคมานิ ปัจจจร อธิ ราชกุมาร ภิกฺขุ สทฺโธ โหติ,
 สทฺโธหติ ตถาลลํสํส โพธิ “ อิติปิ โส ภควา อวํ สัมมาสัมพุทฺธโ,
 วิชชาจรณสมุปฺบันโน สุตโต โลกาวิตุ. อหุตฺตโร ปุริตตมมฺสารถิ
 สัตถา เทวมนุสฺสํสาณํ พุทฺธโ ภควาติ. อปัปฺปาพาโธ โหติ
 อปัปฺปาตังโก สมเวปากิณียา คหณียา สมฺมณฺณาคโต นาคิสฺสํยา
 เภจฺจจุณฺเฬน มัชฌิมาย ปธานักขมาย. ชสฺสโธ โหติ อมายาวิ
 ยถากุตํ อตฺถกานํ อาริยคตฺตา สัตถวิ วา วิญญูสุ วา สทฺทฺทํมจารีสุ.
 อาริยวิริโย วิหริ อกุสฺสลาณํ อัมมานํ ปหานาย กุสฺสลาณํ อัมมานํ
 อุปฺปัสสํปทาย อมววา เทพปรักรโม นิกรจิตฺตอุโร กุสฺสเลสุ อัมมฺเสสุ.
 ปัจจววา โหติ อุตฺถยตฺถคคามินียา ปัจจววาย สมฺมณฺณาคโต อวียาย
 นิทฺเพธถาย สัมมาพุทฺธชยคามินียา. อิมานิ โข ราชกุมาร ปัจจ
 ปธานิยังคานิ. อิเมหิ ราชกุมาร ปัจจทฺธิ ปธานิยังเคหิ สมฺมณฺณาคโต
 ภิกฺขุ ตถากถํ วินายกํ ลมฺมาโน, ยัสสสัตถาย กุสฺสปุตฺตา สัมมเทว
 อลาภีมา อนลาภิยัง ปักฺกษณฺติ. ตถนุสฺสริ เทวทฺมมฺจริยปวิโยสานํ
 ทิฏฺฐิเชว อัมมฺเ สยํ อภินฺวา สจฺจฉิกิตฺวา อุปฺปัสสํบชฺช วิหเรยฺย
 สัตถํ จัสฺสํสาณิ. ติฏฺฐันตฺว ราชกุมาร สัตถํ วัสสํสาณิ. อิเมหิ ปัจจทฺธิ

ปธานียังเดหิ สมันนาคโต ภิกขุ ตถาคคฺ วินายกํ ลมมาโน,
 ยัสสัสถาย กุลปุตฺตา สัมมเทว อคารัสฺมา อนลาวิมฺ บัณฑิตฺ,
 ตทนต์ฺวํ พฺรหฺมจฺริยปวิโยสานํ ทิฏฺฐเฐว ธัมมํ สยํ อภินฺวา
 สัจจํ นิกคํวา อุปสํมบัชฺช วิหเรยฺย น มาสฺยานิ. บัจจํ วสฺสาณิ.
 จัตตาริ วสฺสาณิ. ตีณิ วสฺสาณิ. เทวํ วสฺสาณิ. เอกํ วสฺสํ. ทิฏฺฐจตุ
 ราชกุมาร. เอกํ วสฺสํ. อิมเหติ บัจจํเหติ ปธานียังเดหิ สมันนาคโต
 ภิกขุ ตถาคคฺ วินายกํ ลมมาโน, ยัสสัสถาย กุลปุตฺตา สัมมเทว
 อคารัสฺมา อนลาวิมฺ บัณฑิตฺ, ตทนต์ฺวํ พฺรหฺมจฺริยปวิโยสานํ
 ทิฏฺฐเฐว ธัมมํ สยํ อภินฺวา สัจจํ นิกคํวา อุปสํมบัชฺช วิหเรยฺย
 สัตถํ มาสฺยานิ. ทิฏฺฐจันตฺ ราชกุมาร. สัตถํ มาสฺยานิ. อิมเหติ บัจจํ
 ปธานียังเดหิ สมันนาคโต ภิกขุ ตถาคคฺ วินายกํ ลมมาโน,
 ยัสสัสถาย กุลปุตฺตา สัมมเทว อคารัสฺมา อนลาวิมฺ บัณฑิตฺ,
 ตทนต์ฺวํ พฺรหฺมจฺริยปวิโยสานํ ทิฏฺฐเฐว ธัมมํ สยํ อภินฺวา
 สัจจํ นิกคํวา อุปสํมบัชฺช วิหเรยฺย น มาสฺยานิ. บัจจํ มาสฺยานิ.
 จัตตาริ มาสฺยานิ. ตีณิ มาสฺยานิ. เทวํ มาสฺยานิ. มาสฺ. อหํสมมาโส.
 ทิฏฺฐจตุ ราชกุมาร. อหํสมมาโส. อิมเหติ บัจจํเหติ ปธานียังเดหิ
 สมันนาคโต ภิกขุ ตถาคคฺ วินายกํ ลมมาโน, ยัสสัสถาย กุลปุตฺตา
 สัมมเทว อคารัสฺมา อนลาวิมฺ บัณฑิตฺ, ตทนต์ฺวํ พฺรหฺมจฺริยปวิโยสานํ
 ทิฏฺฐเฐว ธัมมํ สยํ อภินฺวา สัจจํ นิกคํวา อุปสํมบัชฺช วิหเรยฺย
 สัตถํ มาสฺยานิ. ทิฏฺฐจันตฺ ราชกุมาร. สัตถํ มาสฺยานิ. อิมเหติ

บัณฑิต ปธานยังเลหิ สมณินาคโต ภิกขุ ตถาคคัม วินายกัม จภมาโน,
 ยัสสัสสึถาย กุลปุตฺตา สัมมเทว อสาลัสมา อนคาริยัม ปัพพชฺชติ;
 ตถนคฺคัม พรหมังจวิยปวิโยสานัม ทิฏฺฐิเจว ธัมโม สยัม อภินฺณา
 สจฺจํ นิกคฺคา อปฺปสํมยฺชช วิหเรยฺย ม วัตฺตินํทิวานิ. บัณฑิต
 วัตฺตินํทิวานิ. จตฺตาริ วัตฺตินํทิวานิ. สีนฺนิ วัตฺตินํทิวานิ. เทว
 วัตฺตินํทิวานิ. เขกํ วัตฺตินํทิว. ติฏฺฐิเจตุ ราชกุมาร เอโก
 วัตฺตินํทิว. ชิเมหิ บัณฑิต ปธานยังเลหิ สมณินาคโต ภิกขุ
 ตถาคคัม วินายกัม จภมาโน สาบมฺมุสฺสึโจ ปาโต วิเสสํ อธิคฺมิสฺสตีติ,
 ปาตมฺมุสฺสึโจ สาบํ วิเสสํ อธิคฺมิสฺสตีติ. เอวํ วุตฺเต โฟธิ
 ราชกุมาริ ภควันตํ เขตฺตโวจ “อโห พุทฺโธ อโห ธัมโม อโห
 ธัมมัสสึ สวากขาตฺตา, ยตฺถ หิ นาม สาบมฺมุสฺสึโจ ปาโต วิเสสํ
 อธิคฺมิสฺสตีติ, ปาตมฺมุสฺสึโจ สาบํ วิเสสํ อธิคฺมิสฺสตีติ. เอวํ วุตฺเต
 สลฺยชิกาปุตฺโต มาณโว โฟธิ ราชกุมาร เขตฺตโวจ “เอวเมว
 ปณายํ ภวํ โฟธิ อโห พุทฺโธ, “อโห ธัมโม, อโห ธัมมัสสึ
 สวากขาตฺตาติ ปเวเตติ; อถ จ ปณ ภวํ น ตํ ภวันตํ โคตม
 สฺรณํ คจฺจติ ธัมมัสสึ ภิกขุคณฺฐจจาติ. มาเหวํ สัมมํ สลฺยชิกาปุตฺต
 อวจ, มาเหวํ สัมมํ สลฺยชิกาปุตฺต อวจ. สัมมุขา เม ตํ
 สลฺยชิกาปุตฺต ชยฺยาบ สุตํ, สัมมุขา ปฏฺฐิตฺตํ. เอกมิตํ สัมมํ
 สลฺยชิกาปุตฺต สมยํ ภควา โสสมํทึบํ วิหริติ โยสฺสิตารามะ. อจ
 โข เม ชยฺยา กุจฺจิมิตฺติ, เยเน ภควา เตนฺนปัสสํมิ; อปฺปสํมยฺชชวา

ภควันตํ อภิวัตเตว เอกมัตตํ นิสีถิ; เอกมัตตํ นิสีนเน โข เม
 บัชชา ภควันตํ เอกตวา “ โข เม บัชชา ภักเต กุจฉิตโต
 อุมารโก วา อุมาริกา วา, โส ภควันตํ สรณํ คัจฉติ ธัมมัมมัจ
 จิกขุสสัมมัจ. อูปาสกํ มํ ภควา อารเหตุ อัสสัคคเค ปาณูปะ
 สรณมคตํติ. เอกมัตตํ สัมมํ สัมมชีกาปคต สมยํ ภควา อิว
 ภาตโคละ วิหริติ สุตตุมารสิเร เกสกคาวเน มิตทาเย. อถ โข มํ ธาติ
 อังเกน ปาปัตตวา” เยน ภควา เทนุปลังกมิ; อูปปลังกมิทวา ภควันตํ
 อภิวัตเตว เอกมัตตํ อัญจาติ; เอกมัตตํ จิตา โข ธาติ ภควันตํ
 เอกตวา “ บัชชา ภักเต โสภิ ราชกุมารโก ภควันตํ สรณํ คัจฉติ
 ธัมมัมมัจ จิกขุสสัมมัจ. อูปาสกํ มํ ภควา อารเหตุ อัสสัคคเค
 ปาณูปะ สรณมคตํติ. เอกมัตตํ สัมมํ สัมมชีกาปคต สติยัมม
 ภควันตํ สรณํ คัจฉามิ ธัมมัมมัจ จิกขุสสัมมัจ อูปาสกํ มํ ภควา
 อารเหตุ อัสสัคคเค ปาณูปะ สรณมคตํติ.

โปธิราชกุมารสูตรํ นิฐจितํ บัลลจมิ.

มัจฉิมบัตตนาถเก อังคุลิมาลสูตรํ.

เอวํ เม สุต. เอกํ สมยํ ภควา สาวัตถิยํ วิหริติ เขตตเว
 อเนกบัตตํกัสส อาราม. เตน โข ปน สมเยน รัลโล

* ส. วาหิตวา.

บัลลิสณิสส โภคัสส วิชิตะ โจโร ชังคฺคฺมาโล นาม โหติ ตฺสฺสโต
 โตรุทฺตปาณิ ทตฺตเต นิจฺฉํโส อทฺทณฺณโน ปาณญฺเตสุ. เต
 คามายี อคามา กตา, นิคมายี อนิคมา กตา, ชนปทายี อชนปทา
 กตา. โส มนุสฺสเส วริตฺวา วริตฺวา อังคฺคฺสินี มาลํ อาเรติ. อถ โข
 ภควา ปุฬฺพเนยฺสสมยํ นิวาเสตฺวา ปัตตจิวรมาทาย ตาวตฺถิ
 มัณฺฑาทาย ปาวลิตฺวา, ตาวตฺถิยํ มัณฺฑาทาย จริตฺวา มัจฉิกตฺถิ
 มัณฺฑาทาย ปฏิกกัณฺโธ เสมาสนํ สํสาเมตฺวา ปัตตจิวรํ อาทาย, เยน
 โจโร ชังคฺคฺมาโล, เตเนยฺสทานมคฺคํ ปฏฺฐิยฺสยิ. ชยฺสสํโส โข โคปาลก
 ปตุปาลก ภัตฺตกา ปชาวิโน ภควันติ, เยน โจโร ชังคฺคฺมาโล,
 เตเนยฺสทานมคฺคํปฏฺฐิยฺสยิ. ทิสฺวาน ภควันติ เอตทโวจํ “มา สมน
 เขตํ มคฺคํ ปฏฺฐิยฺสยิ. เขตฺตมํ สมน มคฺคํ โจโร อังคฺคฺมาโล
 นาม ตฺสฺสโต โตรุทฺตปาณิ ทตฺตเต นิจฺฉํโส อทฺทณฺณโน
 ปาณญฺเตสุ. เตเน คามายี อคามา กตา, นิคมายี อนิคมา กตา,
 ชนปทายี อชนปทา กตา. โส มนุสฺสเส วริตฺวา วริตฺวา อังคฺคฺสินี
 มาลํ อาเรติ. เขตฺตมํ ทิ สมน มคฺคํ ทสฺสํ ปุริสา วิสฺสํยํ ปุริสา
 ติสฺสํยํ ปุริสา จัสสาทิสฺสํยํ ปุริสา ตํริตฺวา* ตํริตฺวา ปฏฺฐิยฺสยฺชฺชิตฺติ,
 เตปิ โจโรตฺถ อังคฺคฺมาตฺถสฺส ทฺวณฺทกํ คัจฉนฺนํ ตติ.

เอวํ วุทฺเต ภควา ตฺถนํทิจฺฉโต อคมาสิ. ทฺวณฺทกํ โข โคปาลก
 ปตุปาลก ภัตฺตกา ปชาวิโน ภควันติ เอตทโวจํ “มา สมน

เขตต์ มัคค์ ปฏิบัติชชี. เขตต์มัม สมน มัคเค โจโร อังคุลิมาโล
 นาม ลุทโท โลหิตปาณิ ทตปเท นิวัฏโธ อชยาบันโน
 ปาณญเตสุ. เชน คามายี อคามา กตา, นิคมายี อนิคมา กตา,
 ชนปทา ยี ชชนปทา กตา. โส มนุสโส วธิตวา วธิตวา อังคุลิ
 มาล อารเท. เขตต์มัม สมน มัคค์ ทสปี ปริสา วิธัมมปี
 ปริสา คัสสัมมปี ปริสา จัตถาพีสัมมปี ปริสา ลัมวิธวา ลัมวิธวา
 ปฏิบัติชชี, เทย โจรัสส อังคุลิมาลัสส จัตถาพีสัมมปี วิธัมมปี. อ
 โข ภควา ตุน्हีภุโต อคมาสิ. ตติยัมมปี โข โลปาลกา ปสุปาลกา
 กัสสกา ปชาวโน ภควันตัม เอตทโวจุ “มา สมน เขตต์ มัคค์
 ปฏิบัติชชี. เขตต์มัม สมน มัคเค โจโร อังคุลิมาโล นาม ลุทโท
 โลหิตปาณิ ทตปเท นิวัฏโธ อชยาบันโน ปาณญเตสุ. เชน คามายี
 อคามา กตา, นิคมายี อนิคมา กตา, ชนปทา ยี ชชนปทา กตา.
 โส มนุสโส วธิตวา วธิตวา อังคุลิ อารเท. เขตต์มัม สมน
 มัคค์ ทสปี ปริสา วิธัมมปี ปริสา คัสสัมมปี ปริสา จัตถาพีสัมมปี ปริสา
 ลัมวิธวา ลัมวิธวา ปฏิบัติชชี, เทย โจรัสส อังคุลิมาลัสส
 จัตถาพีสัมมปี คัสสัมมปี. อ โข ภควา ตุน्हีภุโต อคมาสิ.

อัทธสา โข โจโร อังคุลิมาโล ภควันตัม ทูโรโตว อาคัจฉันตัม,
 ทิสวานัสส เอตทโหสิ “อัจฉริยัม วต โภ, อัจฉริยัม วต โภ.
 อิมมัมปิ มัคค์ ทสปี ปริสา วิธัมมปี ปริสา คัสสัมมปี

ปวิสา จัณฑฬีตัมปิ ปวิสา ลังกริชา ลังกริชา ปฏิปัตตัญญิต. เตปิ มม
 หัตถัตถิ คัจฉนฺติ, อถ จ ปณายํ สมโน เอโก อหุติโย ปสยฺห
 มณฺโณ อาคัจฉติ. ยันฺนุนาหํ สมณํ ชีวิตา โวโวลเปยฺยนฺติ. อถ
 โข โจโร อังคฺลิตมาโล อคฺคิณฺมิ ภาวํชา ธนุตาปํ สันนํยํหิตฺวา
 ภควันตํ มัญฺจิจิโต มัญฺจิจิโต อนุยฺยํ. อถ โข ภควา ตถารูป
 อิทํชาภิสํชาโร อภิสํชาเรหิ, ยถา โจโร อังคฺลิตมาโล ภควันตํ ปกฺติยา
 คัจฉนฺติ สัพพทาเมเน คัจฉนฺโต น สักโกมิ สัมปาปฺปญฺญิต. อถ โข
 โจรสฺส อังคฺลิตมาลสฺส เอตทโหสิ “อจฺฉริยํ วต โภ, อหฺมํ วต
 โภ อหฺมํหิ ปุทฺเทพ หัตถํปิ ชาวันตํ อนุปฺตติชา คณฺหามิ, อหฺมํ
 ชาวันตํ อนุปฺตติชา คณฺหามิ, วถปิ ชาวันตํ อนุปฺตติชา คณฺหามิ,
 มคฺคปิ ชาวันตํ อนุปฺตติชา คณฺหามิ. อถ จ ปณายํ อิมํ สมณํ
 ปกฺติยา คัจฉนฺติ สัพพทาเมเน คัจฉนฺโต น สักโกมิ สัมปาปฺปญฺญิต.
 จิโตว ภควันตํ เอตทโวจ “ติฏฺฐจฺจ สมณ ติฏฺฐจฺจ สมณาคิ. จิโต
 อหํ อังคฺลิตมาลํ คณฺหาญํ ติฏฺฐจฺจาปิ. อถ โข โจรสฺส อังคฺลิตมาลสฺส
 เอตทโหสิ “อิม โข สมณา สักยปฺปฏฺติยา สจฺจจวาทีนํ สจฺจปฏฺฐิณฺณา
 อถ จ ปณายํ สมโน คัจฉนฺติ เยวาท “จิโต อหํ อังคฺลิตมาล
 คณฺหาญํ ติฏฺฐจฺจาปิ. ยันฺนุนาหํ อิมํ สมณํ ปุจฺเจยฺยนฺติ. อถ โข
 โจโร อังคฺลิตมาโล ภควันตํ คาทาย อชฺฌณภาสิ.

คัจฉนฺ วเทสิ สมณญฺจิจิโตมฺหิ มณฺโณจํ คุปฺปสิ จิตมฺญฺจิจิโตหิ.

ปุจฺเจตามิ คํ สมณ เอตมฺหํคํ กถํ จิโต คํว อหฺมญฺจิจิโตมฺหิ.

อัสสเสนทิ ตาวัตถิยา นิภัมมิคชา ทิวาหิวัสส เยน ตาธาโม เตน
 ปาวิสิ; ยาวติกา ยานัสส ภูมิ, ยานเนน คันตชา ยานา
 บัจโจโรหิตชา บัคคิโกว เยน ภควา, เตนุปังกมิ; อูปังกมิตวา
 ภควันต อภิวาเทตวา เขมมัตถิ นิสิสิ. เขมมัตถิ นิสิสิเม โข ราชาน
 บัสเสนทิโกสธ ภควา เอตทโวจ “ กิณฺเณ เต มหาราช ราช
 มาคโธ เสนโย พิมพิสาโร กุปฺปิโต, เวตทิกา วา ลิจฺฉวี อัมมเ
 วา ปฏฺวีราชาโนติ. เม โข เม กันฺเต ราช มาคโธ เสนโย
 พิมพิสาโร กุปฺปิโต, เม เวตทิกา ลิจฺฉวี, เม อัมมเ ปฏฺวีราชาโน,
 โจโร เม กันฺเต วิชิต อังคฺคฺมาโล นาม ลุทฺโท โลหิตปาณิ
 ทตฺตเต นิวิฏฺโฐ อทฺทปาณิโน ปาณฺณเกสุ. เตน คมฺมาบี อคฺมา
 กตา, นิคฺมาบี อนิคฺมา กตา, ชนปฺทาบิ อชนปฺทา กตา. โส
 มนุสฺสเส วธิตฺวา วธิตฺวา อังคฺคฺสินี มาลํ ธาเรติ. ตาหํ กันฺเต
 ปฏฺวีเสธิตฺถามิทิ. สเจ ปณ ทิวํ มหาราช อังคฺคฺมาลํ บัสเสนยาสิ
 เกสมัสส โยหาเรตวา กาสายานิ จตฺถานิ อัจฉาเทตฺวา อคารัสฺมา
 อนคาริยํ บัพฺพิชิตํ, วิรตํ ปาณานิปาตา วิรตํ อทินฺนาทานา วิรตํ
 มุสาวาทา เอกภตฺติกํ พฺรหฺมจารี สิลวันตํ กัลยาณธมฺมํ, กิณฺติ
 ตํ กเรยฺยาสิทิ. อภิวาเทยฺยาม วา, กันฺเต บัจโจจฺเจยฺยาม
 วา, อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยาม, อภินิมฺนเตยฺยาม วา น
 จิวรปจฺจปาตเสนาสนนิเวศนบัจฺเจยฺยเกสฺสชฺชปริกฺขาเรหิ, อัมมิกํ วา
 อัสส รัคฺคฺมาวเนทฺถิ วิจิตฺเตยฺยาม. กุโต ปณัสส กันฺเต กุสฺสิดิธฺส

เทนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา ภควันฺทํ อภิวาเทหฺวา เอกมฺนํตํ นิสิตฺติ.
 เอกมฺนํตํ นิสิตฺตํ โข ภาชา ปัสสณฺทํ โกลโล ภควันฺทํ เอตทโว
 “อจฺฉริยํ ภันเต, อจฺฉริยํ ภันเต. ยาวณฺจิทํ ภันเต ภควา
 อจฺฉริยํ ทเมตทํ อจฺฉริยํ ทเมตทํ ยถึปฺปนิทฺตํ พฺวา ปฺปนิทฺตํ พาเปตา,
 ยํ ทิ มยํ ภันเต นาสํกัสมิํหา ทณฺฑิยนํ สัตถฺตณฺฑิยนํ ทเมตฺตุ โส
 ภควตา อจฺฉริยํ อจฺฉริยํ ทณฺฑิโย. ทณฺฑิยทานิ มยํ ภันเต
 ศักฺกาม, พหุกิจฺจา มยํ พหุกรณียาติ. ยถึสํกัทานิ มหาราช กาลํ
 มจฺฉนฺตฺติ. อถ โข ภาชา ปัสสณฺทํ โกลโล อจฺฉริยํ
 ภควันฺทํ อภิวาเทหฺวา ปุทฺธจฺฉริยํ ทคฺวา ปตฺตํกามิ. อถ โข อายสฺสํมา
 อจฺฉริยํมาโล ปุทฺธจฺฉริยํมาโล นิวาเสหฺวา ปตฺตํจิวรํมาทาย สวาทฺตํ
 ปณฺฑิตาย ปาวิสสิ. อจฺฉริยํ โข อายสฺสํมา อจฺฉริยํมาโล สวาทฺตํ
 สปทานํ ปณฺฑิตาย จมาโม อจฺฉริยํ อจฺฉริยํ มุทฺธิสฺสํ วิสาตคฺคํ,
 ทิสฺสํนํสํ เอตทโหติ “อจฺฉริยํ วิท โภ สจฺจํ อจฺฉริยํ
 วิท โภ สจฺจํ. อถ โข อายสฺสํมา อจฺฉริยํมาโล สวาทฺตํ
 ปณฺฑิตาย อจฺฉริยํ ปตฺตํกํกํ ปณฺฑิตายปตฺตํกํกํ, เยน ภควา,
 เทนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา ภควันฺทํ อภิวาเทหฺวา เอกมฺนํตํ นิสิตฺติ.
 เอกมฺนํตํ นิสิตฺตํ โข อายสฺสํมา อจฺฉริยํมาโล ภควันฺทํ เอตทโว
 “อิธํ ภันเต ปุทฺธจฺฉริยํมาโล นิวาเสหฺวา ปตฺตํจิวรํมาทาย
 สวาทฺตํ ปณฺฑิตาย ปาวิสสิ. อจฺฉริยํ โข อจฺฉริยํ ภันเต สวาทฺตํ
 สปทานํ ปณฺฑิตาย จมาโม อจฺฉริยํ อจฺฉริยํ มุทฺธิสฺสํ วิสาตคฺคํ

กิลัน เม เขตทโหสิ “กิลันสันติ วต โภ สัตตา กิลันสันติ
 วต โภ สัตตาติ. เทนที คัว อังคฤมาล เยน ส่า อิตถิ* เทนุปลังกม;
 อุปลังกมิตวา ตํ อิตถิ เหว วเทหิ “ยโตหิ ภคินี ชาโต
 นาภิขานามิ สัมมัจจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา, เทน สัจเจน
 โสตถิ เต โหตุ; โสตถิ คัพภัสสาติ. โส ที มุน เม ภันเต
 สัมปชานมุตาวาโ ภวิสสติ, มยา ที ภันเต พหุ สัมมัจจ ปาณา
 ชีวิตา โวโรเปตา. เทนที คัว อังคฤมาล เยน ส่า อิตถิ* เทนุปลังกม;
 อุปลังกมิตวา ตํ อิตถิ เหว วเทหิ “ยโตหิ ภคินี ชาโต
 นาภิขานามิ สัมมัจจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา, เทน
 สัจเจน โสตถิ เต โหตุ; โสตถิ คัพภัสสาติ. “เอว ภันเตติ โข
 ชายัสมา อังคฤมาโล ภวโต ปฏิสสุทวา เยน ส่า อิตถิ* เทนุปลังกม;
 อุปลังกมิตวา ตํ อิตถิ เขตทโหสิ “ยโตหิ ภคินี อริยาบ ชาติยา
 ชาโต นาภิขานามิ สัมมัจจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา, เทน
 สัจเจน โสตถิ เต โหตุ; โสตถิ คัพภัสสาติ. ย โข โสตถิมิยา
 อโหสิ โสตถิ คัพภัสส. อถ โข ชายัสมา อังคฤมาโล เอโก
 รุปกัฏโฏ อัมมัมมัตโต อากาเม ปติตัสสโต วิทกัฏโฏ, นจิวิสว
 ยัสสัคคตถาย กุลปุตตา สัมมเทว อคารัสสา อนคาริยัมม บัณฑสันติ;
 ทนุตตวํ พหุหิมจริยปริโยสานํ ทิฏฐิเจว อัมเม สยํ อภิณฺณา-

• กัตถจิ ปัตถเก เยน สาวคตฺติยา ปาโห ภวิสสติ.

สังฆิกักรว อปัสสัมมัสส วิหาสิ; ชีณา ชาติ, วุสิตัม พหัมมจริย, กต
 กรณีย, นาปว อิตถัสสาชาติ ธัมมณินาสิ. อวิณคโร โข ปณายัสมา
 อังकुมาโล อรหตฺ อโหสิ. อว โข อายัสมา อังकुมาโล ปุพฺพพัทฺโธสมย
 นิวาเสตวา ปัตตจิวร อาทาป สวตฺถิยํ ปิณฺฑาป ปาวัลิ. เตน
 โข ปน สมเบเน อัมเบเนยฺย เลหํชฺช ชิตฺโต อายัสมโต อังकुมาลัสส
 กาเย นิปตฺติ. อัมเบเนยฺย เลหํชฺช ชิตฺโต อายัสมโต อังकुมาลัสส
 กาเย นิปตฺติ. อัมเบเนยฺย สักกาว ชิตฺตา อายัสมโต อังकुมาลัสส
 กาเย นิปตฺติ. อว โข อายัสมา อังकुมาโล ภินฺโนเม ลีเสน
 โลหิตেন คุสิณฺโณเม ภินฺโนเม ปัตตฺเทน วิมาลิตาป สจฺจาฐิยา เยน
 ภควา, เตนุปสํกมฺ. อทฺทสา โข ภควา อายัสมณฺฑิ อังकुมาล
 ทูโรโตว อวสฺสจฺจณฺฑิ, ทิสฺวาน อายัสมณฺฑิ อังकुมาลํ เจตฺโหวจ.
 “อริวาเสหิ ตวํ พหุหิมณ, อริวาเสหิ ตวํ พหุหิมณ. ยัสส โข
 ตวํ กัมมัสฺส วิปาเกน พฺพนิ วสฺสทานิ พฺพนิ วสฺสสทานิ พฺพนิ
 วสฺสสทฺธสฺสานิ นิรเบ ปัจฺเจยฺยาสิ, ตัสส ตวํ พหุหิมณ กัมมัสฺส
 วิปากํ กิฏฺฐเจว อัมมํ ปฏฺฐิสงฺเวทสฺสิ. อว โข อายัสมา อังकुมาโล
 รโหคโต ปฏฺฐิสงฺวลีโย วิมุตฺติสฺสุ ปฏฺฐิสงฺเวทึ ตาปํ เวทามิ อิม
 อูทานิ อูทาเนสิ.

โย จ ปุพฺพเพ ปมัสสชิตฺวา   ปัจฺฉา โส นมฺปมัสสชิตฺ,
 โสเม โลกํ ปภาเสติ   อพฺภากุตฺโตว จันฺติมา,
 ยัสส ปาปํ กตํ กัมมํ   กุสเลนํ ปิณฺณติ.

โสมี โลกํ ปภาเสติ

โย หเว ททโร ภิกขุ

โสมี โลกํ ปภาเสติ

ทิสสา หิ เม ธัมมกถํ สุขันนํตุ

ทิสสา หิ เม เต มนุสา ภชันนํตุ

ทิสสา หิ เม ชันนํติไวทานํ

สุขันนํตุ ธัมมํ ทาเลน

น หิ ซาตุ โส มมํ ที่เส

มํมํปฺปยุยฺย ปรมํ สันนํติ

อุทกัณ्हีหิ นยฺนํติ เนตฺติกา

ทาวุ นมยฺนํติ ตจฺจนฺตา

ทณฺเฑเนเก ทมยฺนํติ

อทณฺเฑเน อสฺสํเตน

อหิสฺสโกภี เม นามํ

อชฺชชานํ สจฺจนาโมมฺหิ

โจโร อหํ ปุเร อาสึ

วุญฺหิมาโน มโหเขน

โลหิตปาณิ ปุเร อาสึ

สรวณคมณํปัสสํ

ตาทิสํ กัมมํ กัตถวาน

อฬฺหามุตฺโตว จันตีมา.

ยุณฺชติ พุทฺธสํสาสน,

อฬฺหามุตฺโตว จันตีมา.

ทิสสา หิ เม ยุณฺชนํพุทฺธสํสาสน,

เย ธัมมเวทปญฺณํติ สันนํทิ

อวิโรปสฺสณํ

ตณฺจ อนุวิธิยฺนํตุ,

อณฺณํ วา ปน กณฺจณํ

ร็กฺขยฺย ตสฺสการเว.

อุตุการา นมยฺนํติ เตชน,

อตฺตทานํ ทมยฺนํติ มณฺจชิตา.

อังกุเสภี กสฺสาหิ จ,

อหํ ทณฺโฆมฺหิ ตาติมา.

หีสกัถสฺส ปุเร สโต,

น นํ หีสามิ กณฺจณํ.

อังกุลิมาโลติ วิสฺสํโต,

พุทฺธํ สรวณมากม.

อังกุลิมาโลติ วิสฺสํโต,

ภวเนวํติ สัมมํททา

พหุ พุทฺธจิตฺตานิ

ដុឡ្បិទ កំរើមវិហារេន	ខណ្ឌ ភូមិសាមី ភោគន៍.
បរាមាតមនុស្សស័ក្តិ	វាសា កុរុមេនិណ្ឌ ឆនា,
ចម្បីបរាមាតម៌ មេធាវី	ចន្ទ ឆេត្យាជ័រ រាត្រីតិ.
មា បរាមាតមនុស្សសេន	មា ការរតិស័ន្ទវ,
ចម្បីបរាមាត ពិ ធាយន៍តោ	បម្បី បរិច្ច វិបុល្ឌ តុប្ប.
ត្ថិវាគ្គ ណាបត្ត	ន មិក កុរុម៌ន័តិ តំ មម,
តុវិភាគតេសុ ចម្បីមេតុ	មំ ឆេត្យាជ័ តតុប្បាគម៌.
ត្ថិវាគ្គ ណាបត្ត	ន មិក កុរុម៌ន័តិ តំ មម,
តិស័ត្ត វិច្ឆា ចន្ទប្បត្តា	កតំ ពុត្តន្តស័ តាសន័តិ.

ចង្កុលីមាតតុត្តិ ធិន្ទ្រជិត ធិន្ទ្រជិ.

ម៉ឺនីមនិកាយោ ប្បិមាតិកតុត្តិ.

ខេវីរី មេ តុត្តិ. ខេកំ សមយំ ភាសា តាវត្តិមិ វិហរិ ឆេតវេន
 ឧបាសិក្ខិត្ត ឧបាសេ. តេន ខេ ប្រេ សមយេន ចំប្បត្តិវត្ត
 តេបតិស័ត្ត ខេកុត្តិកោ ប្បិមា មេនាបោ កេតតោ តេតិ. ត្ថិស័ត្ត កាតិកិរិយា
 មេនា កំរើមន័តា ប្បិក្ខិតិ មេ ភាតិកំ ប្បិកាតិ. តេ ឧបាសិក្ខិត្ត ត្ថិវា
 ត្ថិវា កំរើមតិ “កតំ ខេកុត្តិកោ កតំ ខេកុត្តិកោតិ. ខេ ខេ តេ
 តេបតិ, មេន ភាសា តេនុប្បត្តិកិ, តេនុប្បត្តិកិវា ភាសន័តំ ឧបាសិក្ខិត្ត
 ខេកុត្តិកំ ត្ថិស័ត្តិ. ខេកុត្តិកំ ត្ថិស័ត្តិ ខេ តំ តេបតិ ភាសា ខេតតោ
 “មេ ខេ តេ តេបតិ តេន ត្ថិស័ត្ត ត្ថិស័ត្ត ឧប្បត្តិកិ, ត្ថិស័ត្ត តេ

อินทรียานํ อัมมณตัตถินํ ต. ก็ หิ เม ภันเต อินทรียานํ
 นามณตัตถิ ภาวสสสิ. มัย्हันหิ ภันเต เอกปุตฺตโก ปิโย มนาโป
 กาลกโต ตัสส กาลกิริยาย เนว กัมมมัตตา ปภิกขัตติ, น ภัตถิ
 ปฏิกากิ. โสหํ ชาติหนํ คันถิวิมา คันถิวิมา กัณ्हามิ “ กหํ
 เอกปุตฺตก กหํ เอกปุตฺตกาคิ. เอวเมตํ อคฺคปติ, มัชฌิมกัณเฑาะว์
 โสภปริเทวาทุญชโทมมัตถุปายาสา มัย्हันปฏิกากิ. ตัสส โข เทวเมก
 ภันเต เอว ภันเต ภาวสสสิ มัชฌิมกัณเฑาะว์ โสภปริเทวาทุญชโทมมัตถุปายาสา
 มัย्हันปฏิกากิ, มัชฌิมกัณเฑาะว์ หิ โข ภันเต อานันตโสมนัสสา
 มัย्हันปฏิกากิ. อถ โข โส คหปติ ภควโต ภควโต อภิกขัตติ
 มัย्हันปฏิกโกสิตฺวา อญฺญชํยาสนา ปักกามิ. เตน โข ปณ สมเยน
 สัมพัทฺธา อักขชุตฺตา ภควโต อวิทูเร อักเขหิ ทิพฺพณฺติ. อถ โข
 โส คหปติ เยน เต อักขชุตฺตา เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิตฺวา เต
 อักขชุตฺเต เอกทโว “ อิทาหํ โภณโต येन สมฺโณ โคตโม
 เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิตฺวา สมณํ โคตมํ อภิมาเทตฺวา เอภมฺนํ
 นิสีติ. เอภมฺนํ นิสีตมํ โข มํ โภณโต สมฺโณ โคตโม
 เอกทโว “ น โข คหปติ สเก จิตฺเต จิตฺตัสส อินทรียานํ,
 อัมมณ เต อินทรียานํ อัมมณตัตถินํ. เอวํ วุตฺเต อหํ โภณโต
 สมณํ โคตมํ เอกทโว “ ก็ หิ เม ภันเต อินทรียานํ
 นามณตัตถิ ภาวสสสิ. มัย्हันหิ ภันเต เอกปุตฺตโก ปิโย มนาโป
 กาลกโต ตัสส กาลกิริยาย เนว กัมมมัตตา - ปฏิกากิ, น ภัตถิ

ปฏิกาคิ. โสทัง อาฬหิณัง คัมภีรัง คัมภีรัง กัมมทานิ “กมฺ อกุสฺสคก
 กมฺ อกุสฺสคกาคิ. เอวเมตํ คหปติ, เอวเมตํ คหปติ. นียชาติกา หิ คหปติ
 โสถปวิเทวทุกฺขโทมนสํสุปายาสา นียบิปปุฏฺฐิกาคิ. ตัสสํ โข นามกํ
 กัมมเต เอวํ กัมมเต กาวีรคฺคิ. นียชาติกา โสถปวิเทวทุกฺขโทมนสํสุ
 ปายาสา นียบิปปุฏฺฐิกา, นียชาติกา หิ โข กัมมเต อานันตโสมนสํสา
 นียบิปปุฏฺฐิกาคิ. อถ โขทัง โทณํโต สมณํสํสํ โคตมํสํสํ ภาสิตํ
 ขณินันทิตฺวา อธิปฏิกํโกติตฺวา อญฺญาชาสนา นียกามินฺติ.
 เอวเมตํ คหปติ, เอวเมตํ คหปติ. นียชาติกา หิ คหปติ
 อานันตโสมนสํสา นียบิปปุฏฺฐิกาคิ. อถ โข โส คหปติ “สมณสิ เม
 อักขชุตฺเตหิ นียกามิ. อถ โข อิทํ กถาวัคคํ ออนุปุพฺเพน
 ภาชนันเตปฺปํ ปาวิสิ. อถ โข ภาชา นียสเสนทํ โกลโล นียลลิกํ
 เทวํ อานันตคฺคิ “อิตันเต นียลลิกเก สมณเณ โคตมเณ ภาสิตํ
 “นียชาติกา โสถปวิเทวทุกฺขโทมนสํสุปายาสา นียบิปปุฏฺฐิกาคิ.
 “สเจ ตํ มหาราช ภควตา ภาสิตํ, เอวเมตํ นียติ. เอวเมวํ ปโยกํ
 นียลลิกา นียบิณเทว สมโณ โคตโม ภาสติ, ตํ ตเทวัสส
 อัญญโมทติ “สเจ ตํ มหาราช ภควตา ภาสิตํ, เอวเมตํ นียติ.
 เสขยถาปิ นาม อารวโโย นียบิณเทว อัญญเตวาลิสฺส ภาสติ.
 ตํ ตเทวัสส อัญญเตวาลิ อัญญโมทติ “เอวเมตํ อารวโโย เอวเมตํ
 อารวยาติ. เอวเมวํ โข ตวํ นียลลิกเก นียบิณเทว สมโณ โคตโม
 ภาสติ, ตํ ตเทวัสส อัญญโมทติ “สเจ ตํ มหาราช ภควตา ภาสิตํ,

เขวเมตังนํติ. จร มโร มลลิตเก วินัสสาติ. ขถ โข มลลิกา เทวี
 นาฬิชาชํ พรัหมมณํ อามันเตสิ “เอहि ตวํ พรัหมมณ, เขน
 ภควา เตนุปสังกม; อุปสังกมิตฺวา มม จาเนน ภควโต ปาเท สिरสา
 วันทาหิ, อัมป้าพารํ อัมป้าตํ ลหฺวจฺจํ พลํ ผาสฺสุหารํ ปุจฺฉติ
 “มลลิกา ภันเต เทวี ภควโต ปาเท สिरสา วันทหิ, อัมป้าพารํ
 อัมป้าตํ ลหฺวจฺจํ พลํ ผาสฺสุหารํ ปุจฺฉติ; เอวํจ วเทหิ
 “ภาสิตา นุ โข ภันเต ภควโต เอสา วาจา “ปิยชาติกา
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสํปายาสา ปิยัมปิปฺปฺกิตฺตาติ. ยถา เต ภควา
 พฺยากโรติ, ตํ สาธุํ อุลลहेตฺวา มมาโรจยฺยาสิ. น หิ ตถาสฺมา
 วิทถํ ภณฺณํติหิ “เอวํ โภทิติ โข นาฬิชาชํ พรัหมมโน มลลิกาย
 เทวียา ปฏิสสฺสุจฺวา. เขน ภควา เตนุปสังกม; อุปสังกมิตฺวา ภควตา
 สัมมํ สัมโมหิ; สัมมโมหนิยํ กถํ สาธกํ วิจิตฺสาเวตฺวา เขมณฺโณ
 นิสิติ. เขมณฺโณ นิสินฺโน โข นาฬิชาชํ พรัหมมโน ภควนฺตํ
 เอวํว “มลลิกา โภ โสภม เทวี โภโต โสภมัสสํ ปาเท
 สिरสา วันทหิ, อัมป้าพารํ อัมป้าตํ ลหฺวจฺจํ ผาสฺสุหารํ ปุจฺฉติ,
 เอวํจ วเทหิ “ภาสิตา นุ โข ภันเต ภควตา เอสา วาจา
 “ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสํปายาสา ปิยัมปิปฺปฺกิตฺตาติ.
 เขวเมตํ พรัหมมณ, เขวเมตํ พรัหมมณ. ปิยชาติกา หิ พรัหมมณ
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสํปายาสา ปิยัมปิปฺปฺกิตฺตาติ. ปิยชาติกา
 ปิยชาติกา ปิยชาติกา ปิยชาติกา ปิยชาติกา

โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสา นียะยังปฏิกกาคิ กุตบุพเพ พริหารมณ
 อิมิสฺสา เวย สวตฺติยา อัมมัตตภา อิตฺติยา มาตา กาลมกาสิ.
 ตา ตัสสา กาลกิริยาย อุมมัตตภา จิตฺตจิตฺตา วณิยาย วณิย
 สัมมาญเณ สัมมาญํ อุปสังกมิทฺวา เอวมาท “ อปี เม มาตโร อทฺตัสสอ,
 ขปี เม มาตโร อทฺตัสสากิ. อิมินาปิ โข เอกํ พริหารมณ
 ปริยาเยน เวทิตฺัพเพ, ยถา นียชาติกา โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสา
 นียะยังปฏิกกาคิ. กุตบุพเพ พริหารมณ อิมิสฺสา เวย สวตฺติยา
 อัมมัตตภา อิตฺติยา นีตา กาลมกาสิ. ภาตา กาลมกาสิ. ภคินี
 กาลมกาสิ. ปุทฺโธ กาลมกาสิ. อิตา กาลมกาสิ. สามีโก กาลมกาสิ.
 ตา ตัสส กาลกิริยาย อุมมัตตภา จิตฺตจิตฺตา วณิยาย วณิย
 สัมมาญเณ สัมมาญํ อุปสังกมิทฺวา เอวมาท “ อปี เม สามีโก
 อทฺตัสสอ, ขปี เม สามีโก อทฺตัสสากิ. อิมินาปิ โข เอกํ พริหารมณ
 ปริยาเยน เวทิตฺัพเพ, ยถา นียชาติกา โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุ
 ปายาสา นียะยังปฏิกกาคิ. กุตบุพเพ พริหารมณ อิมิสฺสา เวย สวตฺติยา
 อัมมัตตภา ปวิตฺตัสส มาตา กาลมกาสิ. โส ตัสสา กาลกิริยาย
 อุมมัตตโก จิตฺตจิตฺโต วณิยาย วณิย สัมมาญเณ สัมมาญํ
 อุปสังกมิทฺวา เอวมาท “ อปี เม มาตโร อทฺตัสสอ, ขปี เม
 มาตโร อทฺตัสสากิ. อิมินาปิ โข เอกํ พริหารมณ ปริยาเยน
 เวทิตฺัพเพ, ยถา นียชาติกา โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสา
 นียะยังปฏิกกาคิ. กุตบุพเพ พริหารมณ อิมิสฺสา เวย สวตฺติยา

อัมมกัณโธ ปุริสัสส ปิตา กาลมกาสี. ภاتا กาลมกาสี. ภคินี
 กาลมกาสี. ปุตฺโต กาลมกาสี. ธิดา กาลมกาสี. ปชาปติ กาลมกาสี.
 โส ตัสสา กาลกิริยาย อุมมัตตโก ชิตฺตจิตฺโต ภาติยาย ติณฺ
 ลีฆาญเณ ลีฆาญกํ อุปสงฺกมิทฺวา เอวมาท “ อหํ เม ปชาปที
 อทฺธัสส, อหํ เม ปชาปติ อทฺธัสสชาติ. อหิมาสิ โข เขตํ
 พริทฺหมณ ปริยาเยน เวทิตฺัพพ, ยถา ปิยชาติกา
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสา มียํปฺปฏฺติกาติ. กุชฺชปฺป
 พริทฺหมณ อหิสฺสา เวย ลาวตฺติยา ชนฺนปตฺตา อิตฺถิ ภาติกฺกุ
 อคฺมาสิ. ตัสสา เต ภาตกา สามีกํ อัจฉินฺทิตฺวา อัมมกัณ
 ทาทุกามา, สํ จ ตํ น อิจฺฉติ. อถ โข สํ อิตฺถิ สามีกํ
 เขตทวโจ “ อิเม มม อหํปุตฺต ภาตกา ตํ อัจฉินฺทิตฺวา
 อัมมกัณ ทาทุกามา, อหํจํ ตํ น อิจฺฉามิ. อถ โข โส
 ปุริโส ตํ อิตฺถิ ภริยา เกตฺวา อิตฺธานํ อุมฺมาเลสิ “ อุกา เปจฺจ
 ภวิสฺสามาติ. อหิมา โข เขตํ พริทฺหมณ ปริยาเยน เวทิตฺัพพ,
 ยถา ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสา มียํปฺปฏฺติกาติ.
 อถ โข ภาติกฺกุโ ภริยาเยน ภวโต กาสิตํ อภินินฺทิตฺวา
 อหโมทิตฺวา กุญฺจาयाสฺนา येन มัลลิกา เทวี เตนุปสํกมิ;
 อุปสงฺกมิทฺวา ยาวตโก อโหสิ ภวตภา สทฺธี กถาสฺสตาโป, สทฺทํ
 มัลลิกาย เทเวया อาโรเจสิ. อถ โข มัลลิกา เทวี, येन ราช

บัณฑิตเอ๋ย โกลโธ เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิกังวา ราชานํ บัณฑิตโกลโธ
 เขตทโวจ “ ตํ ก็ มัณณสิ มหาราช ปิยา เต วชิรํ กุมาริตี.
 เอวํ มัลลิกา ปิยา เม วชิรํ กุมาริตี. ตํ ก็ มัณณสิ มหาราช
 วชิรียา เต กุมารียา วิปริณามัณณถากาหา อุมัปปัชเชยฺย
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสาคี. วชิรียา เม มัลลิกา กุมารียา
 วิปริณามัณณถากาหา ชีวิตัสสปี สียา อัมณณัตตํ; ก็ ปน เม น
 อุมัปปัชชิสฺสณฺตี โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสาคี. อิทํ โข ตํ
 มหาราช เตน ภควตา ชานตา บัณฑิตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ
 สันนํชาย ภาสิตํ “ ปิยชาตिका โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสา
 ปิยํปฺปฏิกาคี. ตํ ก็ มัณณสิ มหาราช ปิยา เต วาสภขัตติยาติ.
 เอวํ มัลลิกา ปิยา เม วาสภขัตติยาติ. ตํ ก็ มัณณสิ มหาราช
 วาสภาย เต ขัตติยาเย วิปริณามัณณถากาหา อุมัปปัชเชยฺย
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสาคี. วาสภาย มัลลิกา ขัตติยาเย
 วิปริณามัณณถากาหา ชีวิตัสสปี สียา อัมณณัตตํ; ก็ ปน เม
 น อุมัปปัชชิสฺสณฺตี โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสาคี. อิทํ โข ตํ
 มหาราช เตน ภควตา ชานตา บัณฑิตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ
 สันนํชาย ภาสิตํ “ ปิยชาตिका โสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาสา
 ปิยํปฺปฏิกาคี. ตํ ก็ มัณณสิ มหาราช ปิโย เต วิฑูทโก
 เสนาปตฺติ. เอวํ มัลลิกา ปิโย เม วิฑูทโก เสนาปตฺติ. ตํ ก็
 มัณณสิ มหาราช วิฑูทกัสส เต เสนาปตฺติสส วิปริณามัณณถากาหา

อุปัชฌาย์ โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสาคี. วิรูปภณฺสี เม
 มัลลิกะ เสวณฺสี วิปริณามณฺณดาภาว ชีวิตฺตํ สีมา อัมมณฺณตํ,
 กิ ปน เม อุปัชฌาย์ โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสาคี.
 อิทํ โข ตํ มหาราช เตน ภควตา ชานตา บัณฑิตา
 อหตา สัมมาตัมพุทฺธเณ สันถาย ภาสิตํ “ บัณฑิตกา
 โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสา บัณฑิติกาคี. ตํ กิ มณฺณสิ
 มหาราช บิยา เต อหฺนํติ. เอวํ มัลลิกะ บิยา เมสิ ตวํนํติ.
 ตํ กิ มณฺณสิ มหาราช มยฺหํนํเต วิปริณามณฺณดาภาว
 อุปัชฌาย์ โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสาคี. ตุຍ်หํนํหิ เม
 มัลลิกะ วิปริณามณฺณดาภาว ชีวิตฺตํ สีมา อัมมณฺณตํ, กิ ปน
 เม น อุปัชฌาย์ โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสาคี.
 อิทํ โข ตํ มหาราช เตน ภควตา ชานตา บัณฑิตา
 อหตา สัมมาตัมพุทฺธเณ สันถาย ภาสิตํ “ บัณฑิตกา
 โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสา บัณฑิติกาคี. ตํ กิ มณฺณสิ
 มหาราช บิยา เต กาสี โสธาสาคี. เอวํ มัลลิกะ บิยา เม กาสี
 โสธาสา, กาสีโสธาสานํ มัลลิกะ อานุกาเวน กาสิกจํนํนํ บัจจุโมม,
 มาลาตํจํนํนํ ธาเวมาติ. ตํ กิ มณฺณสิ มหาราช, กาสีโสธาสานํ เต
 วิปริณามณฺณดาภาว อุปัชฌาย์ โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสาคี.
 กาสีโสธาสานํหิ มัลลิกะ วิปริณามณฺณดาภาว ชีวิตฺตํ
 สีมา อัมมณฺณตํ, กิ ปน เม น อุปัชฌาย์ โสภปริเทวทุกข์โทมนัสสุปายาสาคี.

โสภปริเทวทุขโทมนัสสุปายาสาคิ. อิทํ โข ตํ มหาราช เตม
ภควตา ชานตา บัณฑิตา อรหตา สัมมาสัมพุทธเณ สันถาย ภาสิตํ
“ บัณฑิตกา โสภปริเทวทุขโทมนัสสุปายาสา บัณฑิตปฏิภาติ.
“ อัจฉริยํ มัลลิกา, อัมพุคํ มัลลิกา. ยาวัจจํ โส ภควา บัณฑิตาย
อติวิธมํ มณเฑ บัณฑิติ เอहि มัลลิกา อาภเมหิติ. อถ โข
ราชา บัณฑิตเมหิ โสโส อญฺญายาสนา เอกํ อุตฺตรมาตฺตํ ภิรติวา
เยน ภควา เตมณฺชชมิปฺปนาเมตฺวา ติกฺขชัตตุ อุตฺตนา อุตฺตนาเส.
“ นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส. นโม ตัสส
๑ ๑ ๑ ธัสสาติ.

บัณฑิตกตฺตํ สัตตมํ.

มัชฌิมปิณฺณณาสกเก พาหิตฺติยสุตฺตํ.

เอวํ เม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเ
ชนาถปิณฺณทิกัสส อาภามะ. อถ โข อายัสฺมา ชานนํโต
ปฺพุทฺธสฺมา นินาเสตฺวา ปัตตจิวโร อาทาย สวตฺถิยํ ปิณฺทาย
ปาวิสิ. สวตฺถิยํ ปิณฺทาย จริตฺวา บัณฑิตกตฺตํ ปิณฺทปาทปฏิกัณฺโธ,
เยน ปุทฺธพาราโม นิคารมาตุยา ปาสาโท, เตนุปลังกมิ ทิวาวิหาราย.
เตน โข ปณฺ สมเยน ราชา บัณฑิตเมหิ โสโส เอกปฺพุทฺธทริก
นาคิ อภิรติตฺวา สวตฺถิยา นิยฺยาติ ทิวาวิธัสส. อตฺถสฺมา โข
ราชา บัณฑิตเมหิ โสโส อายัสฺมณฺติ ชานนํทํ ภิรโตว อากัจฉณฺติ,

ทิสฺวา สิริวัฑฒ มหามัตตํ อามันเตติ “ อายัสฺมา โน เอโส
 สัมม สิริวัฑฒ อามันโตติ. เอว มหาราชา อายัสฺมา เอโส
 อามันโตติ. อถ โข ราชา บัสนฺเทติ โกสโล อัมบตํ ปุริสํ
 อามันเตติ “ เอहि ตวํ อัมโภ ปุริสํ เยนายัสฺมา อามันโต
 เทนุปลังกม; อุนฺถกมิตฺตา มม วาเนน อายัสฺมโต อามันตัสส ปาเท
 สิริสา วันทาหิ “ ราชา ภาณเต บัสนฺเทติ โกสโล อายัสฺมโต
 อามันตัสส ปาเท สิริสา วันทาหิ, เอวํจ วาเทหิ “ ต.จ. กิร ภาณเต
 อายัสฺมโต อามันตัสส น กิณฺจิจิ อัจจาปิ กิรณียํ, อาคเมตุ กิร
 ภาณเต อามันโต มุหุตตํ อุนฺถกมปํ อูปาทาयाติ. “ เอว เทวาติ โข
 โส ปุริโส อัมบตํ บัสนฺเทติ โกสโล ปุริสํ อายัสฺมา
 อามันโต เทนุปลังกม; อุนฺถกมิตฺตา อายัสฺมัตตํ อามันตํ
 อภิวาเทตฺวา เอวํจ อัจจาปิ, เอวํจ จิโต โข โส ปุริโส
 อายัสฺมัตตํ อามันตํ เอตทโว “ ราชา ภาณเต บัสนฺเทติ โกสโล
 อายัสฺมโต อามันตัสส ปาเท สิริสา วันทาหิ, ต.จ. กิร ภาณเต
 อายัสฺมโต อามันตัสส น กิณฺจิจิ อัจจาปิ กิรณียํ, อาคเมตุ กิร
 ภาณเต อายัสฺมา อามันโต มุหุตตํ อุนฺถกมปํ อูปาทาयाติ. อภิวาเสติ
 โข อายัสฺมา อามันโต ตุนฺทิกาวเน. อถ โข ราชา บัสนฺเทติ
 โกสโล ยาวติกา นาคัสส กุมฺ, นาคเนน สันตฺวา นาคา ปัจโจโรหิตฺวา
 มัตตโกว, เยนายัสฺมา อามันโต เทนุปลังกม; อุนฺถกมิตฺตา
 อายัสฺมัตตํ อามันตํ อภิวาเทตฺวา เอวํจ อัจจาปิ, เอวํจ จิโต

โฆ ราชา บัณฑิตเณร โกลโล อายัสสัมมัตตัง อานันท์ เอตทโว
 “สเจ ภันเต อายัสสัมมโต อานันท์สัสส ม ภิกขุ อัจฉายิกั กรณีย,
 สาธุ ภันเต อายัสสัมมา อานันท์โธ, เยน อจิรวติยาเรณินิยา ตีร,
 เตยุปลังกมตุ อเนกัมปิ อุปาทายติ. อธิวาเสสิ โฆ อายัสสัมมา
 อานันท์โธ ตุนฺหิเนวเว. อถ โฆ อายัสสัมมา อานันท์โธ, เยน อจิรวติยา
 นิยา นิร. เตยุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา อวัณฺณตฺรย์มี รุกขมุเล
 ปัลลวโนโต อาสนเน นิสิติ. อถ โฆ ราชา บัณฑิตเณร โกลโล
 ยาวติกา เณรํสํ ภุมิ, มาสนเน มัตตฺวา นาคา มัจโจโรหิตฺวา
 ปัตติโกว, เยนายัสสัมมา อานันท์โธ เตยุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา
 อายัสสัมมัตตัง อานันท์ อภิวาเทตฺวา เอกมัตตัง อัจฉายิกั; เอกมัตตัง
 จิตโต โฆ ราชา บัณฑิตเณร โกลโล อายัสสัมมัตตัง อานันท์ เอตทโว
 “อถ ภันเต อายัสสัมมา อานันท์โธ หัตถัตตฺตเร นิสิตฺตฺติ. ขล
 มหาราช นิสิต ตีร, นิสินฺโน อหํ สเก อาสเนติ. นิสิติ โฆ
 ราชา บัณฑิตเณร โกลโล ปัลลวโนโต อาสนเน นิสิตฺตฺติ โฆ ราชา
 บัณฑิตเณร โกลโล อายัสสัมมัตตัง อานันท์ เอตทโว “ภิกขุ โฆ
 ภันเต อานันท์ โส ภควา ตถารูปํ กายสมมาจารํ สมมาเวยฺย,
 ยีวามํ กายสมมาจาโร โยปารัมโม สมเนติ พฺรหฺมสมเนติ วิณฺณูหิตฺ
 ม โฆ มหาราช โส ภควา ตถารูปํ กายสมมาจารํ สมมาเวยฺย,
 ยีวามํ กายสมมาจาโร โยปารัมโม สมเนติ พฺรหฺมสมเนติ วิณฺณูหิต
 กิ ปณฺ. ภันเต อานันท์ โส ภควา ตถารูปํ วิจิตรมาจารํ ๆ เป ๆ

มโนสมาจารี สมาจเรขย, ยีวาย มโนสมาจาโร โอบารัมโก . สมณเฑ
 พฺรหฺมณเฑ วิณฺญหิตี. น โข มหาราช โส ภควา ตถาปุ
 มโนสมาจารี สมาจเรขย, ยีวาย มโนสมาจาโร โอบารัมโก
 สมณเฑ พฺรหฺมณเฑ วิณฺญหิตี. อัจฉริยิ ภันเต, ชัพฺภุตํ ภันเต.
 ยญฺหิตี มยํ ภันเต นาสกํชิมฺหา ปณฺเฑน ปรีปุเรตุ, ตํ ภันเต
 อายสฺมิตา อานนฺเฑน ปณฺเฑสฺส เวชฺชาลเรณม ปิณฺณวิ. เย เก ภิกฺขเว
 พาลา อพฺยัคคตา อนนฺวิจฺจ อปรีโยคาเหตฺวา ปเรสํ วัจฉณํ वा
 อวัจฉณํ वा ภาสฺนํติ น มยฺนํทํ สารโต ปจฺจัจฉจฺฉาม. เย จ โข
 เต ภันเต ปณฺเฑทิตา พยัคคตา วิยัคคตา เมธาวิน อนนฺวิจฺจ
 ปรีโยคาเหตฺวา ปเรสํ วัจฉณํ वा อวัจฉณํ वा ภาสฺนํติ, ตํ มย
 สารโต ปจฺจัจฉจฺฉาม. กตโม ปณ ภันเต อานนฺท กายสมาจาโร
 โอบารัมโก สมณเฑ พฺรหฺมณเฑ วิณฺญหิตี? โย โข มหาราช
 กายสมาจาโร อกุสโล. กตโม ปณ ภันเต กายสมาจาโร อกุสโล?
 โย โข มหาราช กายสมาจาโร สารวฺชโช. กตโม ปณ ภันเต
 กายสมาจาโร สารวฺชโช? โย โข มหาราช กายสมาจาโร สฬฺหยาบฺชโณ.
 กตโม ปณ ภันเต กายสมาจาโร สฬฺหยาบฺชโณ? โย โข มหาราช
 กายสมาจาโร ทุกฺขวิปาโก. กตโม ปณ ภันเต กายสมาจาโร
 ทุกฺขวิปาโก? โย โข มหาราช กายสมาจาโร อตฺตฬฺหยาพาธายบิ
 สวตฺตติ, ปรฬฺหยาพาธายบิ สวตฺตติ, อุกฺกฬฺหยาพาธายบิ สวตฺตติ;
 อสฺส อกุสลา อมฺมา อวิวตฺตณํติ, อกุสลา อมฺมา ปรีทายนํติ;

เอรุโป โข ปณ มหาราช กายสมาจาโร โยปารัมโก สมณเฑ
 รัภหัมณเฑ วิญญูหิติ. กตโม ปณ ภันเต อานันท์ วจีสมามาโร
 ๆ เป ๆ มโนสมาจาโร โยปารัมโก สมณเฑ รัภหัมณเฑ
 วิญญูหิติ. โย โข มหาราช มโนสมาจาโร อกุสโล. กตโม ปณ
 ภันเต มโนสมาจาโร อกุสโล? โย โข มหาราช มโนสมาจาโร
 สาวัชโช. กตโม ปณ ภันเต มโนสมาจาโร สาวัชโช? โย โข
 มหาราช มโนสมาจาโร สัพฺยาปัชโฌ. กตโม ปณ ภันเต มโนสมาจาโร
 สัพฺยาปัชโฌ? โย โข มหาราช มโนสมาจาโร ทุกฺขวิปาโก. กตโม
 ปณ ภันเต มโนสมาจาโร ทุกฺขวิปาโก? โย โข มหาราช
 มโนสมาจาโร อตฺตัพฺยาพาธายปํ ถวตฺตติ, ปรพฺยาพาธายปํ ถวตฺตติ,
 อุกฺกพฺยาพาธายปํ ถวตฺตติ, ตสฺส อกุสลา ธัมมา ชภิวทฺธมนฺติ,
 กุสลา ธัมมา ปรีทายันฺติ; เอรุโป โข มหาราช มโนสมาจาโร
 โยปารัมโก สมณเฑ รัภหัมณเฑ วิญญูหิติ. ก็ นุ โข ภันเต
 อานันท์ โส ภควา สัพฺเพสฺสเยว อกุสลานิ ธัมมานิ ปหานํ
 วณฺเณตฺติ. สัพฺพากุสลธัมมปหิโน โข มหาราช ตถาคโต
 กุสลธัมมสम्मึนฺนาโค. กตโม ปณ ภันเต อานันท์ กายสมาจาโร
 อโนปารัมโก สมณเฑ รัภหัมณเฑ วิญญูหิติ? โย โข มหาราช
 กายสมาจาโร กุสโล. กตโม ปณ ภันเต กายสมาจาโร กุสโล?
 โย โข มหาราช กายสมาจาโร อนุวัชโช. กตโม ปณ ภันเต
 กายสมาจาโร อนุวัชโช? โย โข มหาราช กายสมาจาโร

อหัมมัสสโม. กตโม ปน ภันเต ภยสมาจาโร อหัมมัสสโม. โย
 โย มหาราช ภยสมาจาโร สุขวิปาโก. กตโม ปน ภันเต
 ภยสมาจาโร สุขวิปาโก. โย โย มหาราช ภยสมาจาโร
 เนวัตถัพพาทายปิ สวัตถติ, น ปะพหิยาพาทายปิ สวัตถติ, น
 อุกกัปปาทายปิ สวัตถติ, ตัสส อุกุสลา อัมมา ปริทายนัตติ,
 กุสลา อัมมา อภิวัชฌนัตติ, เอวรูป โย มหาราช ภยสมาจาโร
 อนุปารัมโห สมณเณหิ พหุหิมณเณหิ วิญญูหิติ. กตโม ปน ภันเต
 อานนต วิสสมาจาโร. ๆ เป ๆ มโนสมาจาโร อนุปารัมโห
 สมณเณหิ พหุหิมณเณหิ วิญญูหิติ. โย โย มหาราช มโนสมาจาโร
 กุสโล. กตโม ปน ภันเต มโนสมาจาโร กุสโล. โย โย มหาราช
 มโนสมาจาโร อนุวัชโช. กตโม ปน ภันเต มโนสมาจาโร อนุวัชโช.
 โย โย มหาราช มโนสมาจาโร อหัมมัสสโม. กตโม ปน ภันเต
 มโนสมาจาโร อหัมมัสสโม. โย โย มหาราช มโนสมาจาโร
 สุขวิปาโก. กตโม ปน ภันเต มโนสมาจาโร สุขวิปาโก. โย โย มหาราช
 มโนสมาจาโร เนวัตถัพพาทายปิ สวัตถติ, น ปะพหิยาพาทายปิ
 สวัตถติ, น อุกกัปปาทายปิ สวัตถติ, ตัสส อุกุสลา อัมมา
 ปริทายนัตติ, กุสลา อัมมา อภิวัชฌนัตติ, เอวรูป โย มหาราช
 มโนสมาจาโร อนุปารัมโห สมณเณหิ พหุหิมณเณหิ วิญญูหิติ.
 กิณฺณ โย ปน ภันเต อานนต โส ภควา สัพเพสเสว กุสลาณิ

ธัมมานิ อูปัสัมปเป อังคนะจิตติ. ตัฬัพภากุสธัมมเปหิโน โข มหาราช
 ตถาคโต กุสลธัมมสันนาคโตติ. อัจฉริยิ ภันเต, อัมภุคฺติ ภันเต.
 ยาว สุภาสิตถัถฺจิทํ ภันเต อายัสสัมตา อานันฺเตน อิมินา จ มย
 ภันเต อายัสสัมโต อานันฺทัสส สุภาสิตेเน อัตตมनावิรทฺธา. เถว
 อัตตมनावิรทฺธา มย ภันเต อายัสสัมโต อานันฺทัสส สุภาสิตेเน สเจ
 ภันเต อายัสสัมโต อานันฺทัสส หัตถิรตนํ กัปปเปยฺย, หัตถิรตนํมย
 มย อายัสสัมโต อานันฺทัสส ทเทยฺยาม. สเจ ภันเต อายัสสัมโต
 อานันฺทัสส อัสสรัตนํ กัปปเปยฺย, อัสสรัตนํมย มย อายัสสัมโต
 อานันฺทัสส ทเทยฺยาม. สเจ ภันเต อายัสสัมโต อานันฺทัสส คามาว
 กัปปเปยฺย, คามาวรมย มย อายัสสัมโต อานันฺทัสส ทเทยฺยาม.
 อปฺปิ ภันเต มยัมปเนตํ ชานาม “เนตํ อายัสสัมโต อานันฺทัสส
 กัปปเปตติ. อยํ เม ภันเต พหิติกา วัณฺณา มาคเชน อชาตสัคคฺคา
 เวเทหิปุคฺเตเน ฉัตตนาตียา ปักขิปัตฺวา ปทิตา โสฬสฺสมา
 ขายาเมเน อัญฺจิสมา วิตฺถาเมเน, ตํ ภันเต อายัสสัมตา อานันฺโท
 ปฏฺฐิตลฺลันหาตุ ออนุกัมเป อูปาทายาติ. อลํ มหาราช ปรีปฺพนํ เม
 ติจีวรํจิตติ. อยํ ภันเต อจิริวตฺติ นที ทิฏฺฐา อายัสสัมตาเจ
 อานันฺเตเน อัมมเทหิ จ. ยถา อูปริ ปัพพเต มหामะโย อภิชฺชิวฺภูจฺโจ
 โหริ, อถาป อจิริวตฺติ นที อุกาโต กุสฺลลานิ สวสันนํตฺนํติ คจฺฉนติ,
 เอมะว โข ภันเต อายัสสัมตา อานันฺโท อิมาย พหิติกาย อจฺฉนโน
 ติจีวรํ กวิสฺสติ. ยํ ปณ อายัสสัมโต อานันฺทัสส ปุณฺณํ ติจีวรํ

ສພິພິມຈາກີ ສຸວິນິດສິດ. ເວາຍ ອັມທຳກໍ ກັກຂີນາ ສຸວິດນິດສິ
ມັບໂລ ອມິດສິດ, ປຸກິດສິນທາດຸ ກັນຕ ອາຍສິມາ ອານິໂກ
ພາກິດກິດ. ປຸກິດສິເລີ ໂຂ ອາຍສິມາ ອານິໂກ ພາກິດກິ. ອດ ໂຂ
ຣາຊາ ບັດສິເລກິ ໂກສໂລ ອາຍສິມິນຕິ ອານິທິ ເອຕທວິຈ ເອຕທວິຈ “ ຄັນກິ
ຈທານິ ມຍ ກັດສິ ອານິທິ ດັຈຳມິ, ພຸກິຈຳ ມຍ ພຸກຣນິຍາດິ.
ຍັດສທານິ ດັວ ມທຣາຊ ກາດ ມັບໂນສິດ. ອດ ໂຂ ຣາຊາ ບັດສິເລກິ
ໂກສໂລ ອາຍສິມິໂຕ ອານິທິສິ ກາດິດ ອານິທິດັວ ອຸກິຈາຍາດມາ
ອາຍສິມິນຕິ ອານິທິ ອກິວາເຕດັວ ປັກກິຂິນິ ກັດັວ ບັດກິມິ. ອດ
ໂຂ ອາຍສິມາ ອານິໂກ ອຈິມັກກິນຕິດັດ ບັດສິເລກິສິ ໂກສໂດສິ
ເຍນ ກວາ ຕະນຸປັດສິກມິ; ອຸປັດສິກມິດັວ ກວນິດ ອກິວາເຕດັວ
ເອກມິນຕິ ນິດິດິ. ເອກມິນຕິ ນິດິນິໂນ ໂຂ ອາຍສິມາ ອານິໂກ
ຍາວຕິກ ອໂກສິ ວັບໂນ ບັດສິນກິນາ ໂກສເລນ ສັກອິ ກດາດັດຕາໂປ,
ຕໍ ສັກພິ ກວາໂຕ ອໂກສິ, ຄັນກິ ອກິດິກິ ກວາໂຕ ອກິດິ. ອດ
ໂຂ ກວາ ກິດິຂຸ ອກິດິເລີ “ ດາກາ ກິດິຂຸ ວັບໂນ ບັດສິເລກິສິ
ໂກສໂດສິ ສຸດກິກິ ວິດິກິ ວັບໂນ ບັດສິເລກິສິ ໂກສໂດສິ, ມິ
ຣາຊາ ບັດສິເລກິ ໂກສໂລ ອກິດິ ອານິທິ ເອັດສາຍ ອກິດິ ປັກກິປາດມາດິ.
ອິທມວິຈ ກວາ ອັດຕມາ ກິດິຂຸ ກວາໂຕ ກາດິດ ອກິນິທິກິ.

ພາກິຍະສຸດຕິ ນິກິຈິດ ອັກຊິມ.

ມັດຊິມມິນໂນລາດ ອັມມະຫິນຊຸດຕິ.

ເວາຍ ເມ ສຸດ. ເອກິ ສມຍິ ກວາ ສັກໂຄສຸ ວິທວິ ເມກຸປິ

นาม สักยานัน นิโคโม. เคน โข ปน สมเยน ราชา บัณฑิตินิ
 โกสโล นครกัณฐะปัตโต โทติ เกณจิเทว กรณิเยน. อถ โข
 ราชานัน บัณฑิตินิ โกสโล ทิฆิ การายนัง อามันเตสิ “โยเซหิ
 สัมมัม การายนัง ภัทรวานิ ภัทรวานิ ยานานิ อุกุญฺญานิ คัจฉาม
 สุกุญฺญานิ ทัสสเนนาติ. “เอว เทวาทิ โข ทิฆิ การายนัง วัณโณ
 บัณฑิตินิ โกสโล ปฏิสสัคควา ภัทรวานิ ภัทรวานิ ยานานิ
 โยชาเปตวา วัณโณ บัณฑิตินิ โกสโล ปฏิวเทสิ “ยุดตานิ
 โข เต เทว ภัทรวานิ ภัทรวานิ ยานานิ, บัณฑิตินิ ทาส มัลลสิตี.
 อถ โข ราชานัน บัณฑิตินิ โกสโล ภัทริ ยานัง อภิรุทิตวา
 ภัทริ ภัทริ ยานานิ นครกัณฐะ นิยยาสิ มหัจฉิราชานุภาเวน
 เยน อารามโม เทน ปายาสิ, ยาวตिका ยานัสสิ กุญฺ, ยานเนน คันตีวา
 ยานา บัฏฺโฐโรหิตีวา ปัตติโกว อารามัง ปาวิสิ. อตฺถิตา โข ราชานัน
 บัณฑิตินิ โกสโล อารามे ชีวาวิหารี อญฺจกมมาโน อญฺจวิริยมาโน
 รุกขมูลานานิ ปาสาทิกานานิ ปาสาทินิยานานิ อัมมปัสสัทธานานิ อัมมปนิคฺโขสานิ
 วิชนวาทานานิ มนุสฺสราหัลลเอย์ยานานิ ปฏิสสัคคานสารูปปานิ, ทิสฺสวณ
 ภควันตัง เยว อารพฺภ ปิตี อุตฺปาติ “อิมานิ โข ตานิ
 รุกขมูลานานิ ปาสาทิกานานิ ปาสาทินิยานานิ อัมมปัสสัทธานานิ อัมมปนิคฺโขสานิ
 วิชนวาทานานิ มนุสฺสราหัลลเอย์ยานานิ ปฏิสสัคคานสารูปปานิ, ยัตถ สุกุ
 มยฺยันตัง ภควันตัง ปยิรฺุปาสาม อรหันตัง สัมมาสัมพุทฺธันตัง. อถ โข
 ราชานัน บัณฑิตินิ โกสโล ทิฆิ การายนัง อามันเตสิ. “อิมานิ

โฆ สัมม การายน ตาณิ รุกฺขมุตาณิ ปาสาณิกาณิ ปาสกณียาณิ
 อัมมปัสสัฏฐาณิ อัมมปัสสัฏฐาณิ วิชฌาณิกานิ มนุสฺสสัทธาธัมมสัทธกัณ
 ฏฐิสสัฏฐาณิสสาณิ, อัมม สุกฺกม อัมม สุกฺกม อัมม สุกฺกม อัมม สุกฺกม
 อรหันตํ สัมมาสัมพุทฺธํ. กถํ นุ โฆ สัมม การายน เขตรหิ โส
 ภควา วิหริติ อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโธติ. อตฺถ วิ มหาราช เมตฺตํ
 นาม สักยานํ นิคโม, ตตฺถ โส ภควา เขตรหิ วิหริติ อรหํ
 สัมมาสัมพุทฺธโธติ. กิวกุโร ปน สัมม การายน นรกกัมมทา เมตฺตํ
 นาม สักยานํ นิคโม โหติติ. น ทูเร มหาราช จินฺน โยชนานิ
 สักกา ทิวสาวเสเสน คณฺถุณฺติ. เตเนหิ สัมม การายน โยเซหิ
 ภัทฺรานิ ภัทฺรานิ ยานานิ คมิสฺสาณ มยฺยํตํ ภควันฺตํ
 ทสฺสณาย อรหันตํ สัมมาสัมพุทฺธํ. “ เอวํ เทวาคิ โฆ
 ทิโย การายโน วัจฺโอบ มัสฺเสนทิสฺส โกสลสฺส ฏฐิสฺสวา
 ภัทฺรานิ ภัทฺรานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา วัจฺโอบ มัสฺเสนทิสฺส
 โกสลสฺส ฏฐิเวเทถิ “ ยุตฺตานิ โฆ เต เทว ภัทฺรานิ ภัทฺรานิ
 ยานานิ, ยัสฺสทหานิ กาลํ มยฺยํลลิตฺติ. อถ โฆ ราชชา มัสฺเสนท
 โกสโล ภัทฺรํ ยานํ อภิรหิตฺวา ภัทฺรานิ ภัทฺรานิ ยานานิ
 นรกกัมมทา, เยน เมตฺตํ นาม สักยานํ นิคโม, เตเน ปายาสิ.
 เตเนว ทิวสาวเสเสน เมตฺตํ สักยานํ นิคมํ สัมปายุมิ, เยน
 อารามโม, เตเน ปายาสิ; ยาวติกา ยานัสฺส กุมิ, ยานเนน คณฺถิวา
 ยานา มยฺยํลลิตฺวา ปยฺยํลลิตฺวา อารามํ ปายาสิ. เตเน โฆ ปน

สมณ สัมพุทธา ภิกขุ อัมมโกทาเส จังกัมมัตติ. อถ โข ราชา
 บัณฑิตเนททิ โกสโล, เยน เต ภิกขุ, เตยุปลังกมิ; อุปลังกมิต्วา เต
 ภิกขุ เอตทโว “กถं นุ โข ภันเต เอตทหิ โส ภควา วิหริ
 อรหं สัมมาสัมพุทโธ; ทัสสันตมา ทิ มยันทิ ภควันต อรหันต
 สัมมาสัมพุทฺธันติ. เอโส มหาราช วิหาโร สัมพุทธาวโร, เต
 อัมมปลัตโต อุปลังกมิต्วา อตฺตมาโน อาสีนัง ปวีตติวา อุกกาสิต्วา
 อคคฬิ อาโกญฺเฐ. วิวริสฺสติ เต ภควา ทวารันติ. อถ โข
 ราชา บัณฑิตเนททิ โกสโล ตตฺถเวย ทัสสัจจ อุน्हิตฺตัจจ ทิชฺสัส
 การายนัสส ปาทาสิ. อถ โข ทิชฺสัส การายนัสส เอตทโส
 “รหยาสิ โขทานิ มหาราช อิวะทานิ มยา ชารันตฺตติ. อถ โข
 ราชา บัณฑิตเนททิ โกสโล, เยน โส วิหาโร สัมพุทธาวโร, เต
 อัมมปลัตโต อุปลังกมิต्วา อตฺตมาโน อาสีนัง ปวีตติวา อุกกาสิต्วา
 อคคฬิ อาโกญฺเฐ. วิวริ ภควา ทวาร. อถ โข ราชา บัณฑิต
 โกสโล วิหารं ปวีตติวา ภควโต ปาเทสุ สิริสา นิปตติวา ภควโต
 ปาทานิ มุขม ๑ ปริจัมพติ, ปาณินิ ๑ ปริลัมพาทติ, นามัจ
 สาเวติ “ราชาหนं ภันเต บัณฑิตเนททิ โกสโล, ราชาหนं ภันเต
 บัณฑิตเนททิ โกสโลติ. กิ ปน ตัง มหาราช อตฺตวส สัมบัตฺตมาโน
 อิมัสมี สิริเร เอวรูป ปรมณิบัจฺจการว โสสิ, นิตฺตูปहार อุปทเตสสิติ.
 อคคฬิ โข เม ภันเต ภควติ อัมมัญฺเวย โทติ “ สัมมาสัมพุทโธ
 ภควา, สัมมาสัมพุทโธ ภควา อัมมโม, สุปฺปฏิบันโน ภควโต สาธุสโสมติ.

อิธาทิ ภันเต ภควา บัณฑิตามิ เอยะย สมนมหารัทธมเน ปวิยัตถกค
 หารัทธมจเรย จเรยเต ทสสึ วัสสานิ วิสम्मึ วัสสานิ ตัสสึ
 วัสสานิ จัสสึ วิสम्मึ วัสสานิ. เต อปรเม สมนเยน สุนฺหาตา
 สุวิธิตา กัมมํ ปัตเตสम्मัสสึ บัณฺฑิ กามลฺลเนหิ สมนํ ปิตา สมนํ อนุชา
 ปริวารเนติ. อิง ปณาทิ ภันเต ภิกขุ บัณฑิตามิ ยาวชีว ชาปาณโณฏิก
 ปริปุณณํ ปริสุทฺธํ อัมมจเรย จเรยเต, น โห ปณาทิ ภันเต อิโต
 พหิทฺธา อลฺลํ เอยะย ปริปุณณํ ปริสุทฺธํ หารัทธมจเรย สมนุสฺสกา.
 อัมมํ โข เม ภันเต ภควติ อัมมํ นวโย โหติ “ สัมมาสัมพุทฺโธ
 ภควา, สัมมาสัมพุทฺโธ ภควา อัมมํ, สุนฺหาตา นวโย ภควโต สวากฺขาโต.

ปุณ จปร ภันเต ราชานนํ ราชูหิ วิวาทนํ, ชัตติยา
 ชัตติเยหิ วิวาทนํ, หารัทธมณํ หารัทธมเนหิ วิวาทนํ, คหปตโย
 คหปตฺเทหิ วิวาทนํ, มาตา ปุตฺเตน วิวาทิ, ปุตฺโตปํ มาตรา
 วิวาทิ, ปิตา ปุตฺเตน วิวาทิ, ปุตฺโตปํ ปิตรา วิวาทิ, ภาตา
 ภตฺตนิยา วิวาทิ, ภตฺตนิยา ภاتรา วิวาทิ, สทาโยปํ สทาเยน วิวาทิ.
 อิง ปณาทิ ภันเต ภิกขุ บัณฑิตามิ สมนํ สมนํ สมนํ
 อวิวาทมาเน ชโรทกฺกฺกฺเต อลฺลํ มลฺลํ มลฺลํ มลฺลํ จักขุหิ สมนํ สมนํ
 วิวาทนํ. น โห ปณาทิ ภันเต อิโต พหิทฺธา อลฺลํ เอยะย
 สมนํ ปริสํ สมนุสฺสกา. อัมมํ โข เม ภันเต ภควติ
 อัมมํ นวโย โหติ “ สัมมาสัมพุทฺโธ ภควา, สัมมาสัมพุทฺโธ

อัมโม, สุปฏิปันโน ภควโต สาवलโฆติ.

ปุณ ปรมาหัง ภันเต อารามเณ อารามัง อุตฺตยานเณ อุตฺตยานัง
 อนุจังกามิ อนุวิจามิ, โสหิ ตัตถิ มัสฺสํ อเเก สมนพฺรหฺมเณ
 กิเเส ลูเข ทุพฺพพัฒฺเตน อุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตม
 วย มถฺยเณ จักขุ พฺนธันเต ชนัสฺส ทัสฺส นาย. ตัสฺส มยฺหิ
 ภันเต เขตทโหสิ “อถา อิมเ อายัสฺมึนฺโต อนภิตา วา
 พฺรหฺมจริยํ จรฺนติ, อตฺถิ วา เกลํ กิลฺลิจิ ปาปํ กตํ ปฏิจจันนํ,
 ตถา อิมเ อายัสฺมึนฺโต กิสา ลูชา ทุพฺพพัฒฺเตนา อุตฺตมุตฺตมุตฺตม
 อยมณิสฺสณฺณคตฺตํ น วย มถฺยเณ จักขุ พฺนธันติ ชนัสฺส
 ทัสฺส นายาติ. ตฺยหา อุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตมุตฺตม
 “กิ นุ โข
 ตมฺเห อายัสฺมึนฺโต กิสา ลูชา ทุพฺพพัฒฺเตนา อุตฺตมุตฺตมุตฺตม
 อยมณิสฺสณฺณคตฺตํ น วย มถฺยเณ จักขุ พฺนธณ ชนัสฺส ทัสฺส นายาติ.
 เต เขมาหํสุ “พฺนธฺกโรโค โน มหาวาชาติ. อธิ ปนาหัง ภันเต
 ภิกขุ มัสฺสํ ทัฏฺฐจปฺทัฏฺฐเ จ อุตฺตมุตฺตมุตฺตม อภิรตฺตูปเ ปณฺณิหิเว
 อปฺปโปสฺสํโก ปณฺณโธเม ปทวตฺเต มิคฺกเตน เจตสา วิหฺรณฺเต.
 ตัสฺส มยฺหิ ภันเต เขตทโหสิ “อถา อิมเ อายัสฺมึนฺโต ตัสฺส
 ภควโต สาสเน อุตฺตม ปุพฺพเพนาปํ วิเสสํ ชาปยฺหิ. ตถา อิมเ
 อายัสฺมึนฺโต ทัฏฺฐจปฺทัฏฺฐเ จ อุตฺตมุตฺตม อภิรตฺตูปเ ปณฺณิหิเว
 อปฺปโปสฺสํโก ปณฺณโธมา ปทวตฺตา มิคฺกเตน เจตสา วิหฺรณฺติติ.

อัมมิ บิ โข เม ภันเต ภควา อัมมิ นวโย โหติ “ สัมภังคิโก โข
ภควา, สัมภังคาโต ภควตา อัมโม, อัมมิ นวโย โหติ สัมภังคิโก.

ปุณ ปรมาภี ภันเต ภาชา ชัตติโย มุททาลิตโต ปโมมิ
มาเตตยา ย วา มาเตตุ ชาเปตยา ย วา ชาเปตุ บัพพาเซตยา ย วา
บัพพาเซตุ. ตัสส มัยหิ ภันเต อัมมิ นวโย นิสินันตส อัมมิ นวโย
กถา โขปาเตนติ. โสหิ น ภภามิ “ มา เม โภโกโต
อัมมิ นวโย นิสินันตส อัมมิ นวโย กถา โขปาเตน, กถาปริโยสานัง
เม ภันเต อากาเมนติ. ตัสส มัยหิ ภันเต อัมมิ นวโย กถา
โขปาเตนติ. อธิ ปนาหิ ภันเต ภิกขุ มัสสามิ อัมมิ สมนเย
ภควา อเนกสตาบ ปริสาบ อัมมิ เทเสติ, เมว ตัสสิ สมนเย
ภควโต สวากนัง อัมมิ นวโย วา โหติ อัมมิ นวโย วา. อัมมิ นวโย
ภันเต ภควา อเนกสตาบ ปริสาบ อัมมิ เทเสติ, ตัสสิ อัมมิ นวโย
ภควโต สวากนัง อัมมิ นวโย. ตเมว อัมมิ นวโย อัมมิ นวโย ชัตติโย
อัมมิ “ อัมมิ นวโย อัมมิ นวโย โหติ, มา อัมมิ นวโย สัมภังคิโก;
ตัสสา โข ภควา อัมมิ เทเสติ. ตัสส มัยหิ ภันเต อัมมิ นวโย
“ อัมมิ นวโย วต โภ, อัมมิ นวโย วต โภ. อัมมิ นวโย วต กิโร โภ อัมมิ นวโย
อัมมิ สวากนัง ปริสาบ อัมมิ นวโย. น โข ปนาหิ ภันเต อัมมิ
อัมมิ นวโย อัมมิ นวโย อัมมิ สวากนัง ปริสาบ อัมมิ นวโย อัมมิ นวโย
อัมมิ นวโย อัมมิ นวโย อัมมิ นวโย อัมมิ นวโย อัมมิ นวโย

ภันเต ภควติ ธัมมมโนโย โหติ “ สัมมาสัมพุทธโธ ภควา, สวากขาโต
ภควา ธัมโม, สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงฺโฆติ.

ปุณ ปรภาณํ ภันเต บัณฑิตํ อธิเกจฺเจ จตฺตยิยบັນฺทิตฺเต นิปุเณ
กตปรัปปวาทเ วาทีเวธฺรฺเป. เต ภิกฺขุณฺโณ มโนเณ จรณํ ติ
บฺบณฺณาคเตน ทิฏฺฐิจิตฺตานิ. เต สุนนฺทิตฺติ “ สมโน ชฺลฺ โภ
โคตโม อมฺกํ นาม คามํ วา นิคมํ วา โอตฺติสฺสตีติ. เต บัณฺทํ
อภิสฺสขวินฺทิตฺติ “ อิมํ มยํ บัณฺทํ สมณํ โคตมํ อุตฺตงฺกมิตฺวา
ปุจฺจิสฺสาม, เขวณฺโณ โน ปุณฺณโง เอวํ พฺยากวีสฺสตี, เขว
มัสฺส มยํ วาที อาริเปสฺสสาม, เขวณฺโณ โน ปุณฺณโง เอวํ
พฺยากวีสฺสตี, เขวณฺโณ มยํ วาที อาริเปสฺสสามาติ. เต สุนนฺทิตฺติ
“ สมโน ชฺลฺ โภ โคตโม อมฺกํ นาม คามํ วา นิคมํ วา
โอตฺติสฺสตี. เต เยน ภควา, เทนฺนุตฺตงฺกมณฺทิตฺติ. เต ภควา ธัมมมยา
กาถาย สันนํสฺสตีติ สมหาเปตี สมุตฺเตเชตี สัมปทิสฺสตี. เต ภควา
ธัมมมยา กาถาย สันนํสฺสตีติ สมหาเปตี สมุตฺเตเชตี สัมปทิสฺสตี
น เจว ภควนฺตีติ บัณฺทํ ปุจฺจณฺตี, กุตฺตัสส วาที อาริเปสฺสตีติ,
อภินทิตฺตํ ภควโต สาวกา สัมปชฺชณฺตี. อยฺมปิ โข เม ภันเต
ภควติ ธัมมมโนโย โหติ “ สัมมาสัมพุทธโธ ภควา, สวากขาโต
ภควา ธัมโม, สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงฺโฆติ. ปุณ ปรภาณํ
ภันเต บัณฑิตํ อธิเกจฺเจ พหุสฺสํมณฺณบັນฺทิตฺเต ๆ เป ๆ จหปติบັນฺทิตฺเต.
สมณบັນฺทิตฺเต นิปุเณ กตปรัปปวาทเ วาทีเวธฺรฺเป. เต ภิกฺขุณฺโณ

มัลลเน จรณัติ มัลลนาเคน ทิฏฐัจฉินา. เต สุนนัติ “สมโณ
 ขลु โภ โคตโม อมุกัง นาม คามัง วา นิคมัง วา โอสวิสสัณเฑ
 เต ปัลลัน อภิสซโณนัติ “อัมม มย มัลลัน สมนัง โสทัง อุปัสกมิทวา
 ปุจันตัสสาม, เอวณเญ โน ปุญ्ञโจ เอว พัยากริสสติ, เอวมัสส
 มย วาหัง อารุเปสสาม; เอวณเญปิ โน ปุญ्ञโจ เอว
 พัยากริสสติ, เอวปัสส มย วาหัง อารุเปสสามาติ. เต สุนนัติ
 “สมโณ ขลु โภ โคตโม อมุกัง นาม คามัง วา นิคมัง วา
 โอสโฏติ. เต เยน ภควา, เตนุปตังกมนัติ. เต ภควา อัมมียา
 กถา ยันตัสเสติ สมากเปติ สมุตเตเชติ สัมปกันเตติ. เต ภควา
 อัมมียา กถา ยันตัสเสติ สมากเปติ สมุตเตเชติ สัมปกันเตติ
 น เญ ภควันตัง ปัลลัน ปุจันนัติ, กุตัสส วาหัง อารุเปสสันติ,
 อังคนทตติ ภควันนเญ โอภาสံ ยาจันติ อคารัสมา อนคาริย
 ปัพพชชาย. เต ภควา ปัพพชเชติ. เต ตถา ปัพพชชา* สมานา
 วุปรักขัชา อัมมัมมัตตา ยาศาปิโน ปหิรัตตา วิหรัตตา นจิรัสเสว,
 ยัสสัตถาย กุลปุตตา สัมมเทว อคารัสมา อนคาริย ปัพพชันติ,
 ตทนต์ตว พัมมเจติยปริโยสานัง ทิฏฐเญ อัมมเ สย อภินเญา
 สัจฉิกัตถวา อุปัสกมิชช วิหรัตติ. เต เอวมาถุ “มย* วต โภ
 บณัธสาม มย หิ ปุพเพ อสมณาว สมานา สมนามัหาติ
 ปุชชานิมิทา, อพฺพหัมณาว สมานา พฺพหัมณามัหาติ ปุชชานิมิทา,

* ลี. ปัพพชชา. = ลี. มน วต.

อนนรหังโตว สมนา อรหังโตมหาคี ปฏฺฐาณิมฺหา. อิทานิ ไชมฺหิ
 สมนา อิทานิ ไชมฺหิ พฺรหฺมณฺนา อิทานิ ไชมฺหิ อรหังโตติ.
 อยัมปิ โข เม ภันเต ภควติ ธัมมํนฺวโย โหติ “ สัมมาสัมพุทฺโธ
 ภควา, สํวากฺขาโต ภควตา ธัมโม, สุปฺปब्بانฺโน ภควโต
 สาวกสฺสโหติ.

ปุณ ะปุริ ภันเต อิมเ อสสีทนต์ปุราณา ถปตโย มม ภัตตํ
 มม ยานา* อหํ เนลํ ชีวิตํ ทาตา ยลลลล อาทตฺตา. อถ ะปน
 โน ตถา มยิ นิบัจฺจการํ กโรนฺติ ยถา ภควติ. ภุตฺตพุทฺธา
 ภันเต เสนํ อพัทฺถยาโต สมานอ อิมเ อสสีทนต์ปุราเน ถปตโย
 วิมฺสมานอ อลฺลบลตฺรลลลลล สัมพาเช ยาวสเถ วาลล อุลลจฺฉล.
 อถ โข ภันเต อิมเ อสสีทนต์ปุราณา ถปตโย พทฺธเทว รัตตํ
 ธัมมํยา กถาย วิตฺตนาเมตฺวา ยโต อลลลลลล โข ภควันตํ ตโต
 ลลลล กตฺวา มํ ปาทโต กริตฺวา นิบัชชิตฺตุ. ตลลลล มยฺหิ ภันเต
 เขตตโหสิ “ อจฺฉริยํ วต โภ, อพัทฺถํ วต โภ. อิมเ อสสีทนต์ปุราณา
 ถปตโย มม ภัตตํ มม ยานา. อหํ เนลํ ชีวิตํ ทาตา ยลลลล
 อาทตฺตา, อถ ะปน โน ตถา มยิ นิบัจฺจการํ กโรนฺติ ยถา
 ภควติ. อตฺถา อิมเ ยายลลลลลลลล ตลลลล ภควโต สาสเน โอฬารํ
 ปุทฺธเพนาปุริ วิเสลล ชานนฺติตฺติ. อยัมปิ โข ภันเต ภควติ
 ธัมมํนฺวโย โหติ “ สัมมาสัมพุทฺโธ ภควา, สํวากฺขาโต ภควตา

อัมโม, สุปฺปิโน ภควโต ตาวกสฺสโฆติ. ปุณ จปว ภันเต
ภควาปิ ชตฺติโย, อหัมปิ ชตฺติโย. ภควาปิ โทสโส, อหัมปิ
โทสโส. ภควาปิ อาสีติโก, อหัมปิ อาสีติโก. ยัมปิ โข ภันเต
ภควาปิ ชตฺติโย, อหัมปิ ชตฺติโย. ภควาปิ โทสโส, อหัมปิ
โทสโส. ภควาปิ อาสีติโก, อหัมปิ อาสีติโกติ. วิหิงา วรพณนารท
ภันเต ภควติ ปรมนิยฺจิจการํ กัตถิ, มิตฺตูปนกรํ อูปกเสถ. ทัฬห
จทานิ มยฺ ภันเต คัจฉาม, พหุกิจจา มยฺ พหุกรณียาติ.
ยัสสทานิ ทวฺ มหาราช กาลํ มณฺโวลลิติ. ธตฺต โข ราช ปัสสเนท
โทสโส อญฺญาสาสนา ภควันตํ อภิราเทตฺวา ปทฺธิจณฺเฏ ททฺวา
ปักกามิ. ธตฺต โข ภควา อจิริปักกนฺตัสส รณฺโเบ ปัสสเนทสส
โทสสสส ภิกขุ ยามันเตติ “เอโส ภิกขเว ราช ปัสสเนท
โทสโส อัมมเจติยานิ ภาสิตฺวา อญฺญาสาสนา ปักกนฺโต อุตฺตมฺหต
ภิกขเว อัมมเจติยานิ, ปรียาปุณฺนาท ภิกขเว อัมมเจติยานิ, ธาเว
ภิกขเว อัมมเจติยานิ, อตฺตลลนฺหิตานิ ภิกขเว อัมมเจติยานิ
ยาทิทฺรทฺจิริยานีติ. อิทมวโจ ภควา. อตฺตมเนว เท ภิกขุ ภควโต
ภาสิตํ อภินันฺทนฺติ.

อัมมเจติยสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นวม.

มัจฉานิมนต์นาลเก กัณฺณกัตถลลิตฺตํ

เอวํ เม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา อุตฺตมณฺเฏ วิหริ

กัณณาคัลเล มิตทาเย. เตเน โข ปน สมเยว ราชา บัณฑิตโน
 โกสโล อุตฺถโร อญฺปิยํโต โหติ เณรฺเจว กรณิเยน. อถ โข
 ราชา บัณฑิตโน โกสโล อภิลาตโร ปุริส อามันตสิ “เอหิ คีร
 อัมมโก ปุริส เยน ภควา เทนุปลงฺกม; อุปฺปลงฺกมิตฺวา มม วจเนน
 ภควโต ปาเท สีรสา วันทหิ อัมปิปาพารํ อัมปิปาตงฺกํ อหฺมฺจฺจนํ
 พลํ ฆาสฺวहारํ ปุณฺณ ” ราชา ภันเต บัณฑิตโน โกสโล ภควโต
 ปาเท สีรสา วันทหิ, อัมปิปาพารํ อัมปิปาตงฺกํ อหฺมฺจฺจนํ พลํ
 ฆาสฺวहारํ ปุณฺณตฺติ; เอวํจ วเทหิ “อัสซ กิร ภันเต ราชา
 บัณฑิตโน โกสโล บัจฉากัตถิ ภูตฺตปาตฺราโส ภควันตํ ทสฺสํนาย
 อุปฺปลงฺกมิตฺตติ. “เอว เทวาทิ โข โส ปุริโส รัญโณ บัณฑิติสฺส
 โกสลิสฺส ปฏฺฐิสฺสวา เยน ภควา, เทนุปลงฺกม; อุปฺปลงฺกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนํติ นิสฺสิ. เอกมฺนํติ นิสฺสินฺโน โข โส
 ปุริโส ภควันตํ เอตทโว “ราชา ภันเต บัณฑิตโน โกสโล
 ภควโต ปาเท สีรสา วันทหิ, อัมปิปาพารํ อัมปิปาตงฺกํ อหฺมฺจฺจนํ
 พลํ ฆาสฺวहारํ ปุณฺณตฺติ; เอวํจ วเทหิ “อัสซ กิร ภันเต ราชา
 บัณฑิตโน โกสโล บัจฉากัตถิ ภูตฺตปาตฺราโส ภควันตํ ทสฺสํนาย
 อุปฺปลงฺกมิตฺตติ. อัสโสถ โข โสมา จ ภคินี สกฺกฺกา จ ภคินี
 “อัสซ กิร ราชา บัณฑิตโน โกสโล บัจฉากัตถิ ภูตฺตปาตฺราโส
 ภควันตํ ทสฺสํนาย อุปฺปลงฺกมิตฺตติ. อถ โข โสมา จ ภคินี
 สกฺกฺกา จ ภคินี ราชานํ บัณฑิตโน โกสโล ภคิตฺวาหเร อุปฺปลงฺกมิตฺวา

เอตทโวจุ “เตนทึ มหาราช อัมมัททัง วิเนน ภควโต ปาทะ
สิรสา วันทาเท, อัมมปาพารัง อัมมปาตังกั ลหุญฺจามิ พลั ฆาตุวิหารัง
ปฺจุณั” โสมา จ ภันเต ภคินี สกุลา จ ภคินี ภควโต ปาทะ
สิรสา วันทณฺติ, อัมมปาพารัง อัมมปาตังกั ลหุญฺจามิ พลั ฆาตุวิหารัง
ปฺจุณณฺติติ.

อถ โข ราชา มัลลเสนทึ โกสโล มัจฉินาสกั กุตฺตปาตมะโส
เยน ภควา, เทนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา ภควันตัง อภิวาเทตฺวา
เอกมณฺติ นิสิตี. เอกมณฺติ นิสินฺโน โข ราชา มัลลเสนทึ โกสโล
ภควันตัง เอตทโวจุ โสมา จ ภันเต ภคินี สกุลา จ ภคินี ภควโต
ปาทะ สิรสา วันทณฺติ, อัมมปาพารัง อัมมปาตังกั ลหุญฺจามิ พลั
ฆาตุวิหารัง ปฺจุณณฺติติ. ที ปน มหาราช โสมา จ ภคินี สกุลา จ
ภคินี อัมมวํ ทูตํ นาลลตฺถณฺติ. อลฺลโสสุ โข ภันเต โสมา จ
ภคินี สกุลา จ ภคินี “อชฺช กิร ราชา มัลลเสนทึ โกสโล
มัจฉินาสกั กุตฺตปาตมะโส ภควันตัง ทลฺลสฺสณาย อุปลงฺกมิลลตฺติ. เอ
โข ภันเต โสมา จ ภคินี สกุลา จ ภคินี มํ ภักตวาภิหาระ
อุปลงฺกมิตฺวา เอตทโวจุ “เตนทึ มหาราช อัมมัททัง วิเนน
ภควโต ปาทะ สิรสา วันทาเท, อัมมปาพารัง อัมมปาตังกั ลหุญฺจามิ
พลั ฆาตุวิหารัง ปฺจุณั” โสมา จ ภคินี สกุลา จ ภคินี ภควโต
ปาทะ สิรสา วันทณฺติ, อัมมปาพารัง อัมมปาตังกั ลหุญฺจามิ พลั

ฌาสวิหารํ ปุริณํ สิตติ. ลุคฺคินิโย ไทฺนตฺตํ มหาวาซ สโม จ ภคินี
 สกฺกตา จ ภคินี. อถ โข ราชชา บัลลเสนทึ โกสโล ภควันตํ
 เอตทโวจ “สุตํ เม ตํ ภันเต “สมโน โคตโม เอวมาห
 “นัตถิ โส สมโน วา พหฺรหฺมโน วา โย สัพฺพพัณฺณ
 สัพฺพทสฺสสาวิ ปริเสถํ ฌานทสฺสณํ ปฏฺฐานิสฺสติ. เนตํ จานํ
 วิชชตฺติ. เภ เต ภันเต เอวมาหํสุ “สมโน โคตโม เอวมาห
 “นัตถิ โส สมโน วา พหฺรหฺมโน วา, โย สัพฺพพัณฺณ
 สัพฺพทสฺสสาวิ อปริเสถํ ฌานทสฺสณํ ปฏฺฐานิสฺสติ. เนตํ จานํ
 วิชชตฺติ. กัจจึ เต ภันเต ภควโต วุตฺตวาทีโน น จ ภควันตํ
 อญฺเฐน ชฺหํภากิณฺณํติ, อัมมํสฺส จานุอัมมํ พฺยากโรณํติ, น จ
 โกจิ สหอัมมํโก วาทานฺวาโต คาเรยฺหํ จานํ อาคัจฉตฺติ. เภ เต
 มหาราช เอวมาหํสุ “สมโน โคตโม เอวมาห “นัตถิ โส
 สมโน วา พหฺรหฺมโน วา โย สัพฺพพัณฺณ สัพฺพทสฺสสาวิ อปริเสถํ
 ฌานทสฺสณํ ปฏฺฐานิสฺสติ. เนตํ จานํ วิชชตฺติ. น เม เต
 วุตฺตวาทีโน อหํภากิณฺณํติ จ ปน มํ เต อสฺสตา อญฺเฐนาติ. อถ
 โข ราชชา บัลลเสนทึ โกสโล วิทฺฐทกํ เสนาปตึ อามันเตสิ “โก
 น โข เสนาปติ อิมํ กถาวิธํ ราชันเตปุเร ชฺหํภาทาสาติ.
 สลฺยชโย มหาวาซ พหฺรหฺมโน อาภาสโธตฺโตติ. อถ โข ราชชา
 บัลลเสนทึ โกสโล อัมมํวตฺตํ ปุริสํ อามันเตสิ “เอहि. ตํว อัมมํโก
 ปุริสํ มม วรณฺณํ สลฺยชยํ พหฺรหฺมณํ อาภาสโธตฺตํ อามันเตสิ.

“ราชา ตัม ภันเต ปัสสเนหิ โกลโล อามันเตตติ. “เอว เทวาคิ
 โย โส ปุริโส วัณโณ ปัสสเนหิสส โกลลัสส ปฏิสสุตฺวา, เยน
 สัมบชโย พรัหมโน อากาสโคตโต, เทนุปลงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา
 สัมบชํ พรัหมณํ อากาสโคตตํ เอตทโว “ราชา ตัม ภันเต
 ปัสสเนหิ โกลโล อามันเตตติ. อถ โย ราชา ปัสสเนหิ โกลโล
 ภควันตํ เอตทโว “สียา นุ โข ภันเต ภควา อัมภเว
 วิปฺปิจิ สันธาย ภาสิตํ, ตัมภัง ชโน อัมภณายี มัจฉิจฺฉนฺธย.
 ยถาลลํ ปณ ภันเต ภควา อภิซานาติ วาจํ ภาสิตาติ. เอว โข
 อหํ มหาราช อภิซานามิ วาจํ ภาสิตา “นัตถิ โส สมโน वा
 พรัหมโน वा, โย สกิทเว สัพพํ ฌัสสตี สัพพํ ทักขิตติ, เนตฺ
 ธานํ วิชชตีติ. เหตุรูปํ ภควา อห, สเหตุรูปํ ภันเต ภควา อห
 “นัตถิ โส สมโน वा พรัหมโน वा, โย สกิทเว สัพพํ ฌัสสตี
 สัพพํ ทักขิตติ, เนตฺ ธานํ วิชชตีติ. จัตถาโรเม ภันเต วัณณํ
 ชัตติยา, พรัหมณา, เวสสสา, สุตฺตา, อิมลํ นุ โข ภันเต จตุณฺณ
 วัณณํ สียา วิเสโส, สียา นานาภณณตี. จัตถาโรเม มหาราช
 วัณณํ ชัตติยา, พรัหมณา, เวสสสา, สุตฺตา, อิมลํ โข มหาราช
 จตุณฺณ วัณณํ เทว วัณณํ อัสสมักขายันตี ชัตติยา จ
 พรัหมณา จ, ยถิทํ อภิวาหนํ มัจฉิจฺฉนฺธย อัมภลิกัมมิ
 สามิจิวัณณตี. นาท ภันเต ภควันตํ ทิฏ्ฐิมมิมํ ปุจฉามิ,

สัมปรายิกาทิ ภันเต ภควันตํ ปุจฉามิ “ จัตตาโรเม ภันเต วัณณา
ขัตติยา, พราหมณา, เวสสา, สุกฺกทา, อิมสํ นุ โข ภันเต จตุรณํ
วัณณานํ สียา วิเสโส, สียา นานาภรณ์นํติ.

บัพฺบิจมานิ มหาราช ปธานียังคานิ. กถมานิ บัพฺบิจ? อิท
มหาราช ภิกฺขุ สัตฺโธ โหติ, สัตฺโธหติ ตถาคคฺคัสส โพธิ “ อิติปิ
โส ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ, วิชชาจวนสम्मึนฺโน สุกฺโก
โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ, สัตฺตา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธโ
ภควาติ. อปัปฺปาพาทโ โหติ อปัปฺปาดังโก สมเวปากนิยา คหณิยา
สมันนาคโต นาคิสฺสทาย มาจฺจุณฺทาย มัชฌิมาภย ปธานักขมาภย.
อสโร โหติ อมายาวิ ยถากุตํ ขัตตํ อาวักกตฺตา สัตฺถริ วา
วิญญูสุ วา สพัรฺหิมจาริสฺสุ. อารทฺธวิโร วิหริ อกุสลาณํ อมฺมานํ
ปทานาย กุสลาณํ อมฺมานํ อุลลัมปทาย ทามวา ทฬฺหิปรักกโม
อนิถํขิตฺตธโร กุสเลสุ อมฺเมสุ. บัพฺบิณวา โหติ อุตฺยัตตคามินิยา
บัพฺบิณวส สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธกาย สัมมาพุทฺธกัซขคามินิยา.
อิมาสฺมิ โข มหาราช บัพฺบิจ ปธานียังคานิ. จัตตาโรเม มหาราช
วัณณา ขัตติยา, พราหมณา, เวสสา, สุกฺกทา. เต จัสฺสุ อิมหิ
บัพฺบิจหิ ปธานียังคหิ สมนฺนาคตา, ตํ เนลํ อัสสํ ทิฆรตฺตํ หิตาย
สุชายาติ. จัตตาโรเม ภันเต วัณณา ขัตติยา, พราหมณา, เวสสา,
สุกฺกทา, เต จัสฺสุ อิมหิ บัพฺบิจหิ ปธานียังคหิ สมนฺนาคตา, เขตฺถ
ปน เนลํ ภันเต สียา วิเสโส, สียา นานาภรณ์นํติ. เขตฺถ โข

เนสาหิ มหาราช ปธานเวมัลลิกัม วทามิ. เสยฺยถาปัสสึ มหาราช
 เทวํ หัตถิถัมมํ วา อัสสัถัมมํ วา โคถัมมํ วา สุตันตํ
 สุวีนิตา, เทวํ หัตถิถัมมํ วา อัสสัถัมมํ วา โคถัมมํ วา
 อทนต์ตา อวินิตา. ตํ ทิ มัจฉลลิต มหาราช เย เทวํ เต
 หัตถิถัมมํ วา อัสสัถัมมํ วา โคถัมมํ วา สุตันตํ สุวีนิตา,
 อปิ นุ เต ทนต์ตา ทนต์การณํ คัจฉะยฺย, ทนต์ตา ทนต์กฺขมํ
 สัมปาปุณฺเณยฺยนิ. เอวเมตํ ภันเต. เย ปน เต เทวํ หัตถิถัมมํ
 วา อัสสัถัมมํ วา โคถัมมํ วา อทนต์ตา อวินิตา, อปิ นุ เต
 อทนต์ตา ทนต์การณํ คัจฉะยฺย, อทนต์ตา ทนต์กฺขมํ สัมปาปุณฺเณยฺย.
 เสยฺยถาปิ เต เทวํ หัตถิถัมมํ วา อัสสัถัมมํ วา โคถัมมํ
 วา สุตันตํ สุวีนิตา. โนเหตํ ภันเต. เอวเมว โข มหาราช
 ยนัตถํ สัตถเณน บัตตัพพิ อปัปฺปาพาเณน อสฺสเณน อมายาวินา
 อารทฺธวิริเยเนน ปัลลวตา, ตํ วต อสฺสํ โส พหฺววาพาโส สโง
 มายาวิ กุสฺสโต ทปฺปํ ปัลลวํ ปาปุณฺณิสสิตฺติ, เนตํ จานํ วิชฺชิตฺติ
 เหตุรูปํ ภันเต ภควา อห, สเหตุรูปํ ภันเต ภควา อห.
 จัตถาโรเม ภันเต วโรณา ชกฺขิตฺยา, พหฺวาโรณา, เวสฺสสา, สุตฺตา,
 เต จัสสํ อิมะหิ ปัลลวํ ปธานังเณน สมนฺนาคตา, เต จัสสํ
 สัมปปีธานา, เอตํ ปน เตสํ ภันเต ลียา วิเสสํ, ลียา
 นานากโรณนํ. เอตํ โข เนสาหิ มหาราช น กิลฺลิจิ นานากโรณ
 วทามิ, ยถิทํ วิมุตฺตียา วิมุตฺตํ. เสยฺยถาปิ มหาราช ปวฺงิสฺส

สุกขัง อารักขัง อาทาย อัสสึ อภินิพัตเตยฺย, เตโซ ปาตุกเรยฺย.
 ออ อปโร ปุริโส สุกขัง อัมพกัฏฐัง อาทาย อัสสึ อภินิพัตเตยฺย
 เตโซ ปาตุกเรยฺย. ออ ๑ อปโร ปุริโส สุกขัง ขุทุมฺพกรัฏฐัง
 อาทาย อัสสึ อภินิพัตเตยฺย เตโซ ปาตุกเรยฺย. ตํ ก็ มัจฉาสี
 มหาราช สียา นุ โข เตสํ อัสสึนํ นานาทารุโต อภินิพัตตานิ
 กิณฺจิ นานากรรม, อัจจึยา वा อัจจि วณฺเณน वा วณฺณ
 อากาย वा อากันติ. โนเหติ ภาณฺเต. เอวเมว โข มหาราช ยํ ตํ
 เตสํ วิริยานิมมิต्तํ ปอานาภินิพัตตํ นาทํ ตตฺถ กิณฺจิ นานากรรม
 วทามิ, ยถา วิมุตฺติยา วิมุตฺตินฺติ. เหตุรูป ภาณฺเต ภควา อาน,
 สเหตุรูป ภาณฺเต ภควา อาน. ก็ ปน ภาณฺเต อัสสึ เทวติ. ก็
 ปน ตํ มหาราช เอว วเทสิ “ก็ ปน ภาณฺเต อัสสึ เทวติ.
 ยถิ वा เต ภาณฺเต เทวา อาคณฺတာโร อิตถัตถํ, ยถิ वा
 อนาคณฺတာโร อิตถัตถนฺติ. เป เต มหาราช เทวา สัพฺยาบฺบัณฺณา,
 เต เทวา อาคณฺတာโร อิตถัตถํ. เป เต เทวา อพฺยาบฺบัณฺณา, เต
 เทวา อนาคณฺတာโร อิตถัตถนฺติ.

เอว วุตฺเต วิทฺฐกโก เสนาปติ ภควันตํ เอตทโวจ “เป เต
 ภาณฺเต เทวา สัพฺยาบฺบัณฺณา อาคณฺတာโร อิตถัตถํ, เต เทวา เป เต
 เทวา อพฺยาบฺบัณฺณา อนาคณฺတာโร อิตถัตถํ, เต เทเว ตมฺหากา จานา
 จาเวสสันติ वा บัพฺพาเสสสันติ วติ. ออ โข อายัสสมโต อานนฺทสฺส
 แอดทโหสิ “อโย โข วิทฺฐกโก เสนาปติ ญฺเอย บัสสเสนทิสฺส

โกศลลัสส ปุคโต, อหิ ภควโต ปุคโต. อหิ โห กาโล, ย ปุคโต
 ปุคโตเน มัตเตยยาติ. อถ โห อายัสสมา อามันโต วิชุกก
 เสนาปติ อามันเตสิ “เตนหิ เสนาปติ ตลปเณเวรต ปฏุปัจฉิสสามิ.
 ยถา เต ขเมยฺย ตถา น พียากเรยฺยาสิ. ตํ กิ มัลลณสิ เสนาปติ
 ยาวตา วัณโณ บัลลเสนทิสส โกศลลัสส วิชิต, ยัตถ จ ราชา
 บัลลเสนทิ โกสโล อิสฺสริยาธิปจฺจ รัชช กาเรติ, ปโหติ ตตฺถ ราชา
 บัลลเสนทิ โกสโล สมณ วา พริหามณ วา ปุณฺณวันต วา อปุณฺณวันต
 วา พริหิมจริยวันต วา อพริหิมจริยวันต วา คัมภีชา จานา จาเวตุ
 วา ปัพพาเซตุ วาติ. ยาวตา โภ วัณโณ บัลลเสนทิสส โกศลลัสส
 วิชิต, ยัตถ จ ราชา บัลลเสนทิ โกสโล อิสฺสริยาธิปจฺจ รัชช
 กาเรติ, ปโหติ ตตฺถ ราชา บัลลเสนทิ โกสโล สมณ วา
 พริหามณ วา ปุณฺณวันต วา อปุณฺณวันต วา พริหิมจริยวันต วา
 อพริหิมจริยวันต วา คัมภีชา จานา จาเวตุ วา ปัพพาเซตุ วาติ. ตํ กิ
 มัลลณสิ เสนาปติ ยาวตา วัณโณ บัลลเสนทิสส โกศลลัสส อวิชิต,
 ยัตถ จ ราชา บัลลเสนทิ โกสโล น อิสฺสริยาธิปจฺจ รัชช กาเรติ,
 ตตฺถ ปโหติ ราชา บัลลเสนทิ โกสโล สมณ วา พริหามณ วา
 ปุณฺณวันต วา อปุณฺณวันต วา พริหิมจริยวันต วา อพริหิมจริยวันต
 วา คัมภีชา จานา จาเวตุ วา ปัพพาเซตุ วาติ. ยาวตา โภ
 วัณโณ บัลลเสนทิสส โกศลลัสส วิชิต, ยัตถ จ ราชา บัลลเสนทิ
 โกสโล น อิสฺสริยาธิปจฺจ รัชช กาเรติ, น ตตฺถ ปโหติ

ราชชา บัณฑิตโกสโล สมณ วา พหุหิมณ วา ปุณณวันต วา
 อปุณณวันต วา พหุหิมจริยวันต วา อพหุหิมจริยวันต วา ตัมมา
 จานา จาเวต วา บัณฑิชาต วาติ. ตํ กิ มัลลสิ เสนาปติ
 สุตวา เต เทวา ตาวตีสติ. เอวํ โภ สุตวา เม เทวา
 ตาวตีสติ. อิทานิปิ โภตา วันนจา บัณฑิตินา โกสเลน สุตวา
 ตาวตีสติ. ตํ กิ มัลลสิ เสนาปติ ปโหติ ราชชา บัณฑิต
 โกสโล เทเว ตาวตีสติ ตัมมา จานา จาเวต วา บัณฑิชาต วาติ.
 ทัสสณายปิ โภ ราชชา บัณฑิต โกสโล เทเว ตาวตีสติ นีปิปโหติ,
 กุโต ปน ตัมมา จานา จาเวตีสติ วา บัณฑิชาต วาติ. เอวเมว
 โข เสนาปติ เป เต เทวา สัพพายัสมา อาคันตาโร อิตถัตถิ, เต
 เทวา เป เต เทวา สัพพายัสมา อนาคันตาโร อิตถัตถิ. เต เทเว
 ทัสสณายปิ นีปิปโหติ, กุโต ปน ตัมมา จานา จาเวตีสติ
 วา บัณฑิชาต วาติ. อถ โข ราชชา บัณฑิต โกสโล
 ภควันตํ เอตทโวจ “ โภ นามายํ ภันเต ภิกขุติ. อานันโท นาม
 มหาราชติ. อานันโท วต โภ, อานันตโรโป วต โภ. เหตุรูป
 ภันเต อายัสมา อานันโท อาห, สเหตุรูปํ ภันเต อายัสมา
 อานันโท อาห. กิ ปน ภันเต อตถิ พหุหิมติ. กิ ปน ตํ
 มหาราช เอวํ วทาสि “ กิ ปน ภันเต อตถิ พหุหิมติ. ยถิ วา
 โส ภันเต พหุหิม อาคันตา อิตถัตถิ ยถิ วา อนาคันตา
 อิตถัตถินติ. โย โส มหาราช พหุหิม สัพพายัสโม, โส พหุหิม

อาคันธิกา อิตถัตถํ; โย โส พหฺรฺหฺมา อหฺมึชาชฺชโณ, โส พหฺรฺหฺมา
 ยนาคันธิกา อิตถัตถันตํ. อถ โข อัมมโณตโร ปุริโส ราชานํ
 บัสนฺตํ โกลลํ เอตทโว “สัณฺขโย มหาราช พหฺรฺหฺมโณ
 อาภาสโคตฺโต อาตฺโตติ. อถ โข ราชา บัสนฺตํ โกลโล สัณฺขยํ
 พหฺรฺหฺมณํ อาภาสโคตฺตํ เอตทโว “โก นุโข พหฺรฺหฺมณ อิมํ
 กถาวัณฺณํ ราชันเตปุเร อหฺมึชาชฺชโณ. วิชฺชุตฺโต มหาราช เสนาปติ.
 วิชฺชุตฺโต เสนาปติ เณมาท “สัณฺขโย มหาราช พหฺรฺหฺมโณ
 อาภาสโคตฺโตติ. อถ โข อัมมโณตโร ปุริโส ราชานํ บัสนฺตํ
 โกลลํ เอตทโว “ยานกาโล มหาราชาคี. อถ โข ราชา
 บัสนฺตํ โกลโล ภควันตํ เอตทโว “สัพฺปหฺมณํ มยํ ภนฺเต
 ภควันตํ อปฺปจฺฉิมฺหา, สัพฺปหฺมณํ ภควา พหฺมกาสิ; ตถํ ปนฺมํหา
 รุจฺจติเจว ชมตี จ, เตน จมฺหา อตฺตมฺนา. จาคูวณฺณํ สุทฺธิ
 มยํ ภนฺเต ภควันตํ อปฺปจฺฉิมฺหา, จาคูวณฺณํ สุทฺธิ ภควา พหฺมกาสิ;
 ตถํ ปนฺมํหา รุจฺจติเจว ชมตี จ, เตน จมฺหา อตฺตมฺนา.
 อธิเทเว มยํ ภนฺเต ภควันตํ อปฺปจฺฉิมฺหา, อธิเทเว ภควา พหฺมกาสิ;
 ตถํ ปนฺมํหา รุจฺจติเจว ชมตี จ, เตน จมฺหา อตฺตมฺนา.
 อธิพหฺรฺหฺมานํ มยํ ภนฺเต ภควันตํ อปฺปจฺฉิมฺหา, อธิพหฺรฺหฺมานํ ภควา
 พหฺมกาสิ; ตถํ ปนฺมํหา รุจฺจติเจว ชมตี จ, เตน จมฺหา
 อตฺตมฺนา. ยํ ยเทว จ ปณฺ มยํ ภควันตํ อปฺปจฺฉิมฺหา, ตํ ทเทว
 ภควา พหฺมกาสิ; ตถํ ปนฺมํหา รุจฺจติเจว ชมตี จ, เตน จมฺหา

มัจฉิมัจฉินาถเก พหุพริมายุสสุตต์.

๒๖๖

โคตโม สักยกุลลา ปัพพิชโค วิเทหเสสุ จาริกัม จรติ มหตลา
ภิกขุสฺสเวน สักยิ บัจจิมัตเตติ ภิกขุสฺสเตติ. ตํ โข ปณ ภวันตี
โคตโม เอวํ กัลลียาโน กิตติสสฺสโต อธิกฺกตโต “ อติยิ โส
ธรวา ขรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ, วิชชาจเรณสัมมึโน สุตโต โลกวิญญู,
อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ, สัตถา เทวมนุสฺสํณํ พุทฺธโ ธรวา;
โส อิมํ โลกํ สเทวํ สมารํ สหฺมํ, สัสสมณพฺรหฺมณํ ปชํ
สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิณฺวา สัจฉิกตฺวา ปเวเทติ; โส อิมํ เทเสติ
อาทิกัลลียาณํ มัจฉะกัลลียาณํ ปริโยสานกัลลียาณํ สกตํ สหฺมณฺชนํ.
เกวอปริปุณณํ ปริสุทฺธํ พหฺมณฺจเรณํ ปภาสวํ. ลากุ โข ธมฺม
ตถารุปานํ อรหตํ ทสฺสณํ โหติติ. เตน โข ปณ สมเยน
พหฺมณฺญสฺส พหฺมณฺญสฺส อุตฺตโร นาม มาณโว อันเตวาสิ
โหติ ตินฺนํ เวทานํ ปารคฺคู สนิชฺฉนฺจกุญฺเฏภานํ สากฺขรํ ปิเภทานํ.
อิตฺติหาสํบัจจมานํ ปตโก เวຍากรโน โลกายตมทาปุริสสํกฺขเณสุ
อนวโย. อถ โข พหฺมณฺญ พหฺมณฺญโน อุตฺตรํ มาณวํ อามันเตสิ
“ อยํ ตาต อุตฺตร สมนโน โคตโม สักยปุตฺโต สักยกุลลา ปัพพิชโค
วิเทหเสสุ จาริกัม จรติ มหตลา ภิกขุสฺสเวน สักยิ บัจจิมัตเตติ
ภิกขุสฺสเตติ. ตํ โข ปณ ภวันตี โสตมํ เอวํ กัลลียาโน กิตติสสฺสโต

อัชฌัตตโต อิตถิ โส ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทโธ ฯ เป ฯ
 ชาติ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทัสสเน โหติติ. เขติ ตวั คาค
 อุตฺตร, เยน สมโน โคตโม, เตนุปลงฺกม; อุปลงฺกมิตฺวา สมณ
 โคตมํ ชานาหิ “ ยถิ วา ตํ ภวันตํ โคตมํ ตถา สันตํ เยว
 สัตถิโธ อัชฌัตตโต, ยถิ วา โน ตถา; ยถิ วา โส ภวํ โคตโม
 คาทิโส, ยถิ วา น คาทิโส; ตยา มยํ ตํ ภวันตํ โคตม
 เกสเสถสมณสิ. ยถากถํ ปนารํ โภกํ ภวํโคตํ โคตมํ ชานิสฺสามิ
 “ ยถิ วา ตํ ภวันตํ โคตมํ ตถา สันตํ เยว สัตถิโธ
 อัชฌัตตโต, ยถิ วา โน ตถา; ยถิ วา โส ภวํ โคตโม
 คาทิโส, ยถิ วา น คาทิโสติ. อากตานิ โข คาค อุตฺตร
 อัชฌาทํ มั่นเตสุ เทวตัสสมหาปริสฺสตัชฌานิ, เขติ สมนํนาถตัสส
 มหาปริสฺสตั เทวํ คติโย ภวันติ อนนฺธมา. สเจ อคาร
 อัชฌาวสสิ. มาชา โทหิ จักกวัคฺติ อัมมิโก อัมมราชา จาตุรณฺโธ
 วิชิตาวิ ชนปทัสสเก วิริยบิพฺบัตโต สัสฺสตรณสมนํนาถโต. ตัสสสิมานิ
 สัสฺสตร รตนานิ ภวันติ. เสยฺยถิ? จักกรตนํ หัตถิรตนํ อัชฺสตรตน
 มณิรตนํ อิตถิรตนํ คหปติรตนํ ปริณายกรตนเมว สัสฺสตรณ.
 ปโรธหัสสํ โข ปณัสสํ ปุตฺตา ภวันติ สุรา วิริงฺคุปา
 ปเรเสนํ ยปฺปมฺมเณ. โส อิมํ ปจฺวี สาครปริยณฺตํ อถณฺเฑน
 อสฺสัดเณ อัมมเณ อภิวิชิย อัสสอภาวสสิ. สเจ โข ปน อคารัสฺมา
 อนคาริยํ อัชฌชติ. อรหํ โหติ สัมมาสัมพุทโธ โลเก วิวิภฺวจฺฉนฺโต.

6. 1787.

กัณฑ์สัมมาปฏิบัติกับเจเนนิ. ยันนุณาทิ สมณ โทณม อนุพันโธชัย
 ขิริยาปเมสส์ ยัสเสยย์มิตติ. อถ โข อุตฺตโร มาณโว สัตฺต มาสทานิ
 ภควันตํ อนุพันนํ ทายาว อนุปายินิ. อถ โข อุตฺตโร มาณโว
 สัตฺตตันนํ มาสทานํ อัจฺเจเนน วิเทหเสฺย เยน มิถิลา เทน จาริก
 ปักกามิ. อนุปฺพุทฺธเณน จาริก จมาโน เยน มิถิลา เยน พฺรหฺมมา
 พฺรหฺมโม เทนุปฺปจฺจกมิ; อุปตฺถกมิทฺวา พฺรหฺมมา พฺรหฺมณ
 อภิวาเททฺวา เอกมณฺตํ นิสีทิ. เอกมณฺตํ นิสีนํ โข อุตฺตร มาณว
 พฺรหฺมมา พฺรหฺมโม เอกทโว “ กัจฺจิ ตาต อุตฺตร ตํ ภวันตํ
 โคตมํ ตถา สันตํ เยว สัตฺโต อพฺภุคฺคโต, โน อณฺโณตา; กัจฺจิ
 ปน โส ภวํ โคตโม ตาติโส, โน อณฺโณตาติโสติ. ยถา สันตํ
 เยว โส ภวํ โคตมํ ตถา สัตฺโต อพฺภุคฺคโต, โน อณฺโณตา.
 ตาติโส จ โข โส ภวํ โคตโม, โน อณฺโณตาติโส. สมนฺนาคโต จ
 โส โส ภวํ โคตโม กัณฑ์สัมมาปฏิบัติกับเจเนนิ. สุปฏิจฺฉิตปาโท
 โข ปน โส ภวํ โคตโม อิทํปิ ตัสส โสโต โคตมัสส
 มหาปฏิสัสส มหาปฏิสธกฺขนํ ภวติ. เทวฺว จา โข ปน ตัสส โสโต
 โคตมัสส ปาทกคฺค จักกามิ ชาตานิ สหสฺสาณานิ สเนมิกานิ
 สนาภิกานิ สหฺพทาการปริปุราณิ. ทายตปฺปณฺนํ โข ปน โส ภวํ
 โคตโม อิมคฺคิ โข ปน โส ภวํ โคตโม. มุชฺคฺคฺคณหัตถปาโท
 โข ปน โส ภวํ โคตโม. ชาลหัตถปาโท โข ปน โส ภวํ
 โคตโม. อุตฺตงฺกปาโท โข ปน โส ภวํ โคตโม. เณนชฺโข

มัจฉิมบัตถกถา พหุหิมายุตตัม.

๖๖

โฆ ปน โส ภวํ โคตโม. จิตโก โฆ ปน โส ภวํ โคตโม
 อโนมนันโต อุโกหิ ปาณิตเลหิ ชันณุกาณิ ปริมสสิ ปริมชติ.
 โกโสหิตวตัตถุโย โฆ ปน โส ภวํ โคตโม. สุนันณวณฺโณ โฆ
 ปน โส ภวํ โคตโม. กาลงฺกนสันนิกตโจ สุขุมัจฉวํ โฆ ปน
 โส ภวํ โคตโม. สุขุมัตถา ฉวียา วชชัลลํ กาเยน อุปลิขํปติ
 เอกกโลโม โฆ ปน โส ภวํ โคตโม. เอกกโก โดมาภิ โดมาเยสุ
 ซาตานิ. อุตฺตรคฺคโลโม โฆ ปน โส ภวํ โคตโม. อุตฺตรคฺคานิ
 โดมาณิ ซาตานิ นีลาณิ อณฺณวณฺณานิ กุณฺฑลวณฺณานิ
 ปตฺทกฺขิณวณฺณิกซาทานิ. พหุหิมุชฺชุตฺตโต โฆ ปน โส ภวํ โคตโม.
 สัตตูลลโต โฆ ปน โส ภวํ โคตโม. สีนุพฺพพัฑฒกาโย โฆ
 ปน โส ภวํ โคตโม. จิตนฺตรโส โฆ ปน โส ภวํ โคตโม.
 นิโครธปริมณฺฑลโฆ โฆ ปน โส ภวํ โคตโม. ยาวตกัวสฺส
 กาโย ทาวตกัวสฺส พฺยาโม ยาวตกัวสฺส พฺยาโม ทาวตกัวสฺส
 กาโย. สมวณฺณิกกัชนฺโต ปน โส ภวํ โคตโม. รลลคฺคคฺคิ โฆ
 ปน ภวํ โคตโม. สีนฺทน โฆ ปน โส ภวํ โคตโม.
 จัตถาพฺปิสกนฺโต โฆ ปน โส ภวํ โคตโม, สมกนฺโต โฆ ปน
 โส ภวํ โคตโม. อวิรพฺกนฺโต โฆ ปน โส ภวํ โคตโม.
 สุกฺกกาโฆ โฆ ปน โส ภวํ โคตโม. ปุทฺธิวโร โฆ ปน โส
 ภวํ โคตโม. พหุหิมัสสโร โฆ ปน โส ภวํ โคตโม. กรวิกภาณิ.
 อภินิเณตโต โฆ ปน โส ภวํ โคตโม. โคปฺขโม โฆ ปน โส

ภว โคตโม. อุนฺณนา โข ปนัสส โภโต โคตมัสส ภมฺมกัณฺธเว
 ชาติตา โสทาตา มุทุตลลันนิกา. อุนฺณิหิสสีโส โข ปน โส ภว
 โคตโม. อิทํมํปํ ตัสส โภโต โคตมัสส มหาปุริสัสส
 มหาปุริสลักขณํ ภวติ. อิเมหิ โข โส โภ ภว โคตโม
 ทํวตฺตัสสมหาปุริสลักขणेหิ สมนํ าคโต. คัจฉนํโต โข ปน โส
 ภว โคตโม ทักขิเนน ปาเทน ปจฺมํ ปักกมฺติ. โส นาติทุเร
 ปาทํ อุตฺตรติ นัจจาลันเน ปาทํ นิกฺขิปติ. โส นาติสํขํ คัจฉติ
 นาติสณิกํ สัจฉติ. น จ อัทธเวเน อัทธวํ ลมฺภฺยฺญฺเอยโต คัจฉติ.
 น จ โคมฺปเกเน โคมฺปกํ ลมฺภฺยฺญฺเอยโต คัจฉติ. โส คัจฉนํโต
 น สัตถิ อุนฺณเมติ. น สัตถิ โอนาเมติ. น สัตถิ สันนาเมติ.
 น สัตถิ วิณาเมติ. คัจฉโต โข ปน ตัสส โภโต โคตมัสส
 ขารัทธกาโยว น อิมฺชติ น จ กายพเลเน คัจฉติ. อวโลเกนฺโต
 โข ปน โส ภว โคตโม สัพพกาเยเนว อวโลเกติ โส น อุตฺตํ
 อุลโลเกติ. น อโร โอลโลเกติ. น วิกฺเขปมาโน คัจฉติ
 ยุกมตฺตคฺคํเบจ เปกฺขติ. คโต จัสส อุตฺตริ อุนาวญฺ ภาณมทฺธสํ
 ภวติ. โส อันทรมฺมํ ปวิสฺสํโต น กายํ อุนฺณเมติ น กายํ
 โอนาเมติ น กายํ สันนาเมติ น กายํ วิณาเมติ. โส นาติทุเร
 นัจจาลันเน อาสนัสส ปวิวตฺตติ น จ ปาณินา อาลัมภิตฺวา
 อาสเน นิสมฺมติ. น จ อาสนัสสํ กายํ ปักกิปฺติ. โส อันทรมฺมเว
 นิสินฺโน อมาโน น หตฺถกุกฺกัจจํ อาปัสสติ น ปาทกุกฺกัจจํ

มัชฌิมปัณณาสก พุทธมาตุตถ์.

อาปัชชติ. น จ อัทธเวณ อัทธวํ อาโรเปตฺวา นิสีทติ. น โคปป์เกณ
 โคปป์กํ อาโรเปตฺวา นิสีทติ. น จ ปาณินา หณฺณํ อุพทเทตฺวา
 นิสีทติ. โส อันทฺรฆเร นิสีนฺโน สมาโน น ฉมฺภกํ น กัมปติ
 น เวชติ น ปิฏักฺสํกํ. โส อฉมฺภกํ อกัมปํ อเวธํ อปริตฺสํสี
 วิคตโลมหํโส วิเวการตฺโต จ โส ภวํ โสทโม อันทฺรฆเร
 นิสีนฺโน โหติ. โส ปัตฺโตทกํ ปฏิคฺคณฺ्हนฺโต น ปัตฺติ อุนฺนาเมติ
 น ปัตฺติ โอนาเมติ น ปัตฺติ จินฺนาเมติ น ปัตฺติ วินาเมติ. โส
 ปัตฺโตทกํ ปฏิคฺคณฺ्हนฺติ นาคีโลกํ นาคีพหุ. โส น ชุลลชุลลการกํ
 ปัตฺติ โอวติ น สปิวิตฺตกํ ปัตฺติ โอวติ น ปัตฺติ กุมฺบิ
 นิกฺขเปตฺวา ทตฺเต โอวติ. ปัตฺโตทกํ โอวติ ปัตฺติ โอวติ โหติ
 ปัตฺติ โอวติ ทตฺตา โสทา โหนฺติ. โส ปัตฺโตทกํ นัทฺตเทติ
 นาคีพหุ. นางจาสันเน น จ วิจฺจชฺชติยาโม. โส โอทมนํ
 ปฏิคฺคณฺ्हนฺโต น ปัตฺติ อุนฺนาเมติ น ปัตฺติ โอนาเมติ น ปัตฺติ
 จินฺนาเมติ น ปัตฺติ วินาเมติ. โส โอทมนํ ปฏิคฺคณฺ्हนฺติ นาคีโลกํ
 นาคีพหุ. พยฺยชฺชเน ปน โส ภวํ โสทโม ปฏิคฺคณฺ्हนฺติ พยฺยชฺชเนมัตถาย
 อาหารเตติ น จ พยฺยชฺชเนน อาโลปํ อตินาเมติ. ทวตฺตติกชฺชตฺตํ โข
 ภวํ โสทโม มุเข อาโลปํ สปิวิตฺตเจตฺวา ชฺชโณมเรติ. น จัสส
 กาจํ โอทมนมฺวชา อลฺภินฺนา กายํ ปวิสติ. น จัสส กาจํ
 โอทมนมฺวชา มุเข อวลฺภิตฺวา โหติ. อจฺจํยาบ อาโลปํ อุนฺนาเมติ.
 วสปฏิคฺคณฺเห โข ปน โส ภวํ โสทโม อาหารํ อาหารเตติ น จ

รสราส ปฏิสเวทึ. อัญจังกสมันนาคคัง โข ปน โส ภวํ โคตโม
 อาหารํ อาหาระติ เนว ทวาย น มทาย น มัจฉิณาย น
 วิภูสณาย, ยาวเทว อิมัสส กายัสส จิตฺติยา ยายณาย วิหิตฺตปฺรติยา
 ทัฬหํมจฺริยานุคฺคทาย “ อิติ ปุณฺณณํจ เวทนี ปฏฺฐิเฑยามิ, นวณํจ
 เวทนี น อุปปาเทสฺสทมิ; ยาทฺรํว จ เม ภวิสฺสติ นวชฺชิตา จ
 ฆาตฺตวิหาโร จาติ. โส ภุตฺตาวี บัตฺตโตทกํ ปฏฺฐิสฺสณฺณินฺโต น บัตฺต
 อุนฺนํมาเมติ น บัตฺตํ โอนาเมติ น บัตฺตํ สันนํมาเมติ น บัตฺต
 วินาเมติ. โส บัตฺตโตทกํ ปฏฺฐิสฺสณฺณินฺติ ฆาติโตทกํ ฆาติพฺพุ. โส น
 ขุลฺลขุลฺลการกํ บัตฺตํ โอวติ น สंपริวตฺตกํ บัตฺตํ โอวติ น บัตฺต
 ญมฺบิ นิกฺขิปปิชา หัตฺเตจ โอวติ. หัตฺเตสุ โอวเตสุ บัตฺตโต โอวโต
 ไทติ บัตฺเต โอเว หัตฺตดา โอตา โทนฺตี. โส บัตฺตโตทกํ นชฺชไตติ
 ฆาติทฺฐเร นัจจาสันเน น จ วิจฺฉชฺชทายมาโน. โส ภุตฺตาวี น บัตฺต
 ญมฺบิ นิกฺขิปปติ ฆาติทฺฐเร นัจจาสันเน น จ ฌนฺตํติโก บัตฺตเตน
 ไทติ น จ อติเวณานุรักฺขิ บัตฺตัสสํ. โส ภุตฺตาวี มุหุตฺตํ ธุณฺหิ
 นิสิตฺติ. น จ อญฺโมทนัสส กาลมฺวินาเมติ. โส ภุตฺตาวี อญฺโมทติ
 น ตํ ภัตฺตํ ลวทติ น อญฺณํ ภัตฺตํ ปฏฺฐิจฺจชติ. อญฺณทตฺตํ
 ธมฺมิมิยา กถาย ตํ ปริสํ สันทิสฺสเสติ สมหาเปติ สมุตฺเตเชติ
 สัมปหํเสติ. โส ตํ ปริสํ ธมฺมิมิยา กถาย สันทิสฺสเสตฺวา สมหาเปตฺวา
 สมุตฺเตเชตฺวา สัมปหํเสตฺวา อญฺจายาสนา ปฏฺฐมฺมิ. โส ฆาติสิขิ
 ติจฺจนฺติ ฆาติสณฺณิกํ ติจฺจนฺติ น จ มุจฺฉวิภูคาโม ติจฺจนฺติ. น จ

อวิชหันทักภาเวน. อัทธัสสาม โข มย โภค ภวันตฺโต โคตมฺ คัจฉนฺตฺ,
 อัทธัสสาม จิตฺ, อัทธัสสาม อเนตรขรํ ปวิสฺสณฺตฺ, อัทธัสสาม อเนตรขเร
 นิสินฺนํ ตุนฺหิภุตฺ, อัทธัสสาม อเนตรขเร กุณฺณชนฺตฺ, อัทธัสสาม
 กุตฺตาวิ นิสินฺนํ ตุนฺหิภุตฺ, อัทธัสสาม กุตฺตาวิ อนฺนโมทณฺตฺ,
 อัทธัสสาม ขารามํ ขาดจฺฉนฺตฺ, อัทธัสสาม ขารามคตํ นิสินฺนํ
 ตุนฺหิภุตฺ, อัทธัสสาม ขารามคตํ ปริสฺสติ อมฺมํ เทเสณฺตฺ, เอทิสฺโส จ
 เอทิสฺโส จ โส ภวํ โคตโม ตโต จ ภิกฺขุโยติ. เอวํ
 วุตฺเต พหฺมํมายุ พหฺมํมโน อญฺ्ञาจาสาสนา เอกํ อุตฺตราสังคํ
 กวิตฺวา เยน ภควา, เตनावชฺฉิมํปณฺนาเมตฺวา ติกฺขชัตตุ อุตฺตานํ
 อุตฺทาเนสิ “นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส. นโม
 ตสฺส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส. “อัยเปวณาม มย
 กทาจิ กรหจิ เตน โภคา โคตเมน สัตถิ สมาคัจเฌยํม,
 อัยเปวณาม สียา โภจิเทว กถาสลฺลสาปติ.

อตฺต โข ภควา วิเทहेสุ อญฺุพฺเพเน จาริกณฺจรมานो, เยน
 มิถิลา, ททาสฺริ. ตตฺร สุกฺโก ภควา มิถิลาญํ วิหริติ มชฺเทวํพวเน.
 อสฺสโสสุโข มิถิเลยฺยกา พหฺมํมโนคหปติกา “สมฺมโน ขลฺล โภ
 โคตโม สกฺกียปฺตโต สกฺกียกฺกุลา ปตฺทพิชิตो วิเทहेสุ จาริกณฺจรมานो
 มหตา ภิกฺขุสฺสเมเน สัตถิ ปณฺจิมตฺเตหิ ภิกฺขุสฺสเตหิ มิถิล
 อญฺุปตฺโต มิถิลาญํ วิหริติ มชฺเทวํพวเน. ตํ โข ปณฺ ภวันตฺโต
 โคตมํ เอวํ กัลยาโณ กิลฺลิตฺสทฺโต อพฺภุคฺคโต “อิตฺธิ โส ภควา

อรหัง สัมมาสัมพุทธโธ, วิชชาจรณสัมบันโน สุตโต โธกวิทู,
 อนุตตโร ปุริสทัมมสารณิ, สัตถา เทวมนุสฺसानิ ทุกฺโข ภควา.
 โส อัมมํ โลกํ สเทวํ สมารกํ สหฺรหฺมกํ, สัสสมณพราหฺมณํ ปชํ
 สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิณฺวา สัจฉิกคฺวา ปเวเทติ; โส อัมมํ
 เทเสติ อาทิกคฺยาจํ มัจฉเนกคฺยาจํ ปฏิโยธามกคฺยาจํ สาสถิ
 สหฺมยจฺฉนํ เกวณฺปิยุณฺณํ ปฏิสุทฺธํ พหฺมจฺฉนํ ปเวเสติ. ตาสุ โข
 ปณฺ ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสณํ โหติตี. อถ โข มิถิเลยฺยกา
 พหฺมจฺฉนคหฺปิโก, เยน ภควา, เตนุปลงฺกมิ, อุนฺปลงฺกมิคฺวา
 อัยเปกฺกเจ ภควันตํ อภิวาเทคฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิสฺสุ. อัยเปกฺกเจ
 ภควา สทฺธิํ สัมโมทิสฺสุ; สัมโมทเนยฺย กมํ สมารณเย วิตฺสาเรคฺวา
 เอกมนฺตํ นิสีทิสฺสุ. อัยเปกฺกเจ เยน ภควา, เตนาลฺลขณิยปณามะคฺวา
 เอกมนฺตํ นิสีทิสฺสุ. อัยเปกฺกเจ ภควโต สันนิชฺเฌ นามโคตทํ สาเวคฺวา
 เอกมนฺตํ นิสีทิสฺสุ. อัยเปกฺกเจ สุนฺทริภูตํ เอกมนฺตํ นิสีทิสฺสุ.
 อสฺสโลสิ โข พหฺมจฺฉนํ พหฺมจฺฉนํ “สมโน ชลฺล โภ โคตโม
 สกฺกยปฺปตฺโต สกฺกยชฺชุตฺตา ปทฺทชฺชิตฺโต นิโรธาย วิหริตี มชฺชเทวํพวเนติ.
 อถ โข พหฺมจฺฉนํ พหฺมจฺฉนํ สัมพทฺเตหิ มาณวเกหิ สทฺธิํ เยน
 มชฺชเทวํพวณํ, เตนุปลงฺกมิ. อถ โข พหฺมจฺฉนํ พหฺมจฺฉนํ
 อวิทูเร อัมพวนนํคฺฉิ เอกทโทสิ “น โข เนกํ ปฏฺฐิเป, โยหํ
 ปุทฺเทพ อัยเปกฺกเจวิโต สมณํ โคตมํ กสฺสณาย อุนฺปลงฺกเมยฺยนิติ.
 อถ โข พหฺมจฺฉนํ พหฺมจฺฉนํ อภิณฺวตํ มาณวํ อามนฺเตสิ

“เอहि ทวี มาณวก, เยน สมณ โคตโม เตนุปลังกม;
 อุปปลังกมิจฺฉา มม วาเนน สมณ โคตม อปัปฺปาพารํ อปัปฺปาทังกํ
 ลหุญฺจํ พลํ ฆาสุวิหารํ ปุณฺณ “พริหิมาเย โภ โคตม พริหิมาเย
 ภวันฺตี โคตม อปัปฺปาพารํ อปัปฺปาทังกํ ลหุญฺจํ พลํ ฆาสุวิหารํ
 ปุณฺณจิตฺติ, เอวํจ วาเทหิ “พริหิมาเย โภ โคตม พริหิมาเย
 ชินฺโน วุทฺโธ มหัลลโก อทฺธโคโต วโยชนูปัตฺโต วิสวัสสสฺสโค
 ชาคิยา ตินฺนํ เวทานํ ปารคฺช สนิมฺนํชฺชฏฺเฏญฺยานํ สากฺขรํปฺเปเกทานํ
 อิติหาสบัณฑิตฺมานํ ปทโก เวຍာกรโน โลกายตมหาปฺริสลักฺขเนตฺสุ
 อหฺวโย. ยาวตา โภ พริหิมาเยนคหปติกา นิติลาภํ ปฏฺฐาณฺตี,
 พริหิมาเย เตสํ พริหิมาเยน อตฺถมํกฺขาเยติ, ยทฺธิโก โภเคหิ.
 พริหิมาเย เตสํ พริหิมาเยน อตฺถมํกฺขาเยติ, ยทฺธิโก มนฺตีเคหิ.
 พริหิมาเย เตสํ พริหิมาเยน อตฺถมํกฺขาเยติ, ยทฺธิโก อายฺนฺนา เจว
 ยสฺสา จ. โส โภโต โคตมัสสํ กัสฺสเนกาโมติ. “เอวํ โภติ โข โส
 มาณวโก พริหิมาเยสฺส พริหิมาเยสฺส ปฏฺฐิยฺสฺสํ, เยน ภควา,
 เตนุปลังกม; อุปปลังกมิจฺฉา ภควตา สทฺธี สัมโมติ; สัมโมตฺตํ
 กถํ สาธเนยํ วิตฺสาเรหฺวา เขมณฺตี อฏฺฐิยาสิ. เขมณฺตี จโต โข
 มาณวโก ภควณฺตี เขตฺตโว “พริหิมาเย โภ โคตม พริหิมาเย
 ภวันฺตี โคตม อปัปฺปาพารํ อปัปฺปาทังกํ ลหุญฺจํ พลํ ฆาสุวิหารํ
 ปุณฺณจิตฺติ, พริหิมาเย โภ โคตม พริหิมาเย ชินฺโน วุทฺโธ
 มหัลลโก อทฺธโคโต วโยชนูปัตฺโต วิสวัสสสฺสโค ชาคิยา ตินฺนํ

เวทานิ ปาวสุ สนิชฌนุญญานํ ชากัชฌิเปโลกานํ อธิพาสนนังจมานํ
 ปตโก เวชฌาการโณ โลกายตมหารุโณลลันณํ อนุวโย. มาวคา
 โภ พรีหมณคปติกา นิธิลาบํ ปฏิวสสันติ, พรีหมายุ เตสํ
 พรีหมโน อคคัมภักชาบติ; ยทิทํ โภเคหิ. พรีหมายุ เตสํ
 พรีหมโน อคคัมภักชาบติ; ยทิทํ มนฺเตหิ. พรีหมายุ เตสํ
 พรีหมโน อคคัมภักชาบติ; ยทิทํ อายุนา เจว ยสสา จ. โส
 โภโต โคตมัสสํ ทัสสนกาโมติ. ยัสสทานิ มานว พรีหมายุ
 พรีหมโน กาลํ มณฺณตติ. ขด โข โส มานวโก, เยน
 พรีหมายุ พรีหมโน เตนุปลังกมิ; อนุปลังกมิทวา พรีหมายุ
 พรีหมณิ เอตทโวจ “กตาวกาโส โข ภวํ สมณเนน โคตมเนน
 ยัสสทานิ ภวํ กาลํ มณฺณตติ. ขด โข พรีหมายุ พรีหมโน,
 เยน ภควา, เตนุปลังกมิ. อทฺทสา โข สา ปรีสา พรีหมายุ
 พรีหมณิ อตฺทโวจ อคคัมภัก. เทสิสา โอรมัทท โภกาสมกาสิ,
 ยถาคํ ภาตัสสํ ยัสสัสสโน. ขด โข พรีหมายุ พรีหมโน คํ
 ปรีสํ เอตทโวจ “อลํ โภ นิสีทถ ตุมเหิ สเก อาสเน, อิทาหํ
 สมณัสสํ โคตมัสสํ สันติเก นิสีทิสสํมิตติ. ขด โข พรีหมายุ
 พรีหมโน, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ; อนุปลังกมิทวา ภควตา สัสสิ
 สัมโมทิ; สัมโมทเยยํ กถํ ทาวาณิเย วิติตเวเรทวา เขมณฺณคํ นิสีทิ.
 เขมณฺณคํ นิสีนฺโน โข พรีหมายุ พรีหมโน ภควโต กาเย
 ทวีตัสสํ มหาลุริสสักษณานิ สัมมณฺณเนสิ. อทฺทสา โข พรีหมายุ

พริหมโณ ภควโต กาเย ทวัตตัสส มหาปรัสถักขณานิ เขลุมฺเบเน
 จเปตฺวา เทว. ทฺวีสฺส มหาปรัสถักขณေန กังขติ วิจิกิณฺติ นามุจฺจติ
 น สंपสฺสทติ โกโสหิตะ จ วัตถคฺคเยหิ ปหุตฺตชีวิหตาย จ. อถ โข
 พริหมายุ พริหมโณ ภควนฺตํ ตาถาหิ อชฺฌมภาสิ.

เยเม ทวัตตัสสาติ สุตตา	มหาปรัสถักขณา
ทุเว เตสํ น บัณฑิตานิ	โกโต กายัสสํ มี โคตม.
กัจจิจิ โกโสหิตํ โกโต	วัตถคฺคเยหิ นรุตฺตม
นาริสฺส นาม สวฺหยา	กัจจิจิ ชีวิทา นรัสสํ ภา.
กัจจิจิ ปหุตฺตชีวิหติ	ยถาคํ ชานิยามเส
นิณฺนามเยตํ ตนุกํ	กังขํ วินย โน อิสฺ.
ทิจฺฐจธัมมทิตตํ ตาย	สํมปฺปายสุขาย จ
กตาวภาสา ปุจฺฉาม	ยถิณฺว จิ อภิปตํ ติตฺตํ ติ.

อถ โข ภควโต เอตทโหสิ “ บัณฑิติ โข เม อयํ พริหมาย
 พริหมโณ ทวัตตัสส มหาปรัสถักขณานิ เขลุมฺเบเน จเปตฺวา เทว.
 ทฺวีสฺส มหาปรัสถักขณေန กังขติ วิจิกิณฺติ นามุจฺจติ น สंपสฺสทติ
 โกโสหิตะ จ วัตถคฺคเยหิ ปหุตฺตชีวิหตาย จาติ. อถ โข ภควา ตถารุเป
 อิทฺธากัสสวํ อภิสฺสาเรสิ, ยถา อทฺทส พริหมายุ พริหมโณ
 ภควโต โกโสมหิ วัตถคฺคเยหิ. อถ โข ภควา ชีวิทํ นิณฺนามเตว
 อุกฺโขยํ กัณฺณโสทานิ อญฺมสิ ปญฺนิมสิ, อุกฺโขยํ นาสิกโสทานิ อญฺมสิ
 ปญฺนิมสิ, เกวลกมฺปิ นลาญมฺวํสํ ชีวิทา ยถาเทสิ. อถ โข

ภควา พรีหมาย พรีหมณ คาคาหิ อัจฉณภาสิ

เย เต ธีรทัตฺถาติ บุตา มหาปุริสลักษณะ
 สัพพะ เต มม กายัสสึมา มา เต กังขาหุ พรีหมณ.
 อภิณเณยฺยํ อภิณเณตํ ภาเวตฺถัพพะนํ ภาวิตํ
 ปหาตฺถัพพะ ปทีนํ เม ตัสสึมา พุทฺโธสสึมา พรีหมณ.
 ทิฏฺฐจัมมํหิตตฺถาย สัมปราย สุขาย ฯ
 กตาวภาโส ปุณฺณัสสึ ยถิณฺจํ อภิยฺยํ อัจฉณนํ.

อภ โข พรีหมายสุตฺส พรีหมณัสสึ เอตทโหสิ “ กตาวภาโส
 โขมํหิ สมณน โคตมณ กีนุ โข อหํ สมณน โคตมํ ปุณฺณเณยฺยํ
 ทิฏฺฐจัมมํมิกํ วา อัจฉณํ สัมปรายิกํ วาติ. อภ โข พรีหมายสุตฺส
 พรีหมณัสสึ เอตทโหสิ “ กุสโล โข อหํ ทิฏฺฐจัมมํมิกานํ อัจฉณนํ
 อภิณเณยฺยํ มํ ทิฏฺฐจัมมํมิกํ อัจฉณํ ปุณฺณนํติ. ยถิณฺหา สมนํ โคตมํ
 สัมปรายิกเมว อัจฉณํ ปุณฺณเณยฺยํนํติ. อภ โข พรีหมาย พรีหมณ
 ภวณฺติ คาคาหิ อัจฉณภาสิ

กถํ โข พรีหมณโณ โหติ กถํ ภาวติ เวทญุ
 เตวีสฺส โข โภ กถํ โหติ สโตตฺถิโย กิณฺติ วุจฺจติ.
 อรหํ โภ กถํ โหติ กถํ ภาวติ เกวลี
 มุนิ จ โภ กถํ โหติ พุทฺโธ กิณฺติ ปุจฺจจิติ.

อภ โข ภควา พรีหมาย พรีหมณ คาคาหิ ปัจจภาสิ
 ปุณฺณเณยฺยํ โข ภาวติ สัมปรายิกํ อัจฉณนํ

อโธ ชาตีกัซบ ปัสสโต

อภินิชาตโวลิต มุนิ

จิตตัม วิสสุทธี ชานาติ

มุตตัม ราคะหิ สัพพะโส

ปหีนชาติมรโณ

พหัมมจริยัสส เภวลี

ปารคฺช สัพพะธมฺมานิ

พุทฺโธ ตาปํ ปวฺจจิตฺติ.

เอวํ วุตฺเต พหัมมายุ พหัมมโณ อญฺ्ञจาयाสมา เอกัง อุตฺตราสังคํ
 กวิตฺวา ภควโต ปาเทสฺสุ สิริสา นิปตฺติว ภควโต ปาทานิ มุเขน
 จ ปริจฺจุทฺติ ปาณินิ ปริสํพาทติ นามนฺจ สาเวติ “ พหัมมายุวาทํ
 โภ โคตม พหัมมโณ, พหัมมายุวาทํ โภ โคตม พหัมมโณติ.
 อถ โข สว ปริตท ชันณิยัพฺพุตตาตา อโหสิ “ อังณิย วต โภ,
 ชันณุตตํ วต โภ. สมณัสส มหิตฺตํมิตฺตา มหานุภาวตา, ยตฺตํ
 นามายํ พหัมมายุ พหัมมโณ ภาโต ยสฺสัสสิ เหวรูปํ ปรมํ
 นิปัจจการํ กิริยสฺสิตฺติ. อถ โข ภควา พหัมมายุ พหัมมณํ เอตตํว
 “ อถ พหัมมณ อญฺ्ञจห นิสีท ตํว สเก อาสเน, ยโต เต มย
 จิตฺตํ ปลนฺนํนํติ. อถ โข พหัมมายุ พหัมมโณ อญฺ्ञจหิตฺวา สเก
 อาสเน นิสีติ. อถ โข ภควา พหัมมายุสฺส พหัมมณสฺส ออนุปฺพุทฺติกํ
 กตฺเตสิ. เสยฺยถิทํ? ทานกถํ สีลกถํ สัสสํกถํ กามานํ อาทีนํ โอการํ
 สกฺกเลสํ เนกขัมเม อานิสฺสํ ปกาเสสิ. ยथा ภควา อภินิชาสิ
 พหัมมายุ พหัมมณํ กัลลจิตฺตํ มุคฺคจิตฺตํ วินิเวณจิตฺตํ อุตฺถลจิตฺตํ
 ปลนฺนํนํจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกกัณฺธิกา ธมฺมเทสณา ตํ ปกาเสสิ
 วุทฺธํ สมุทฺธํ นิโรธํ มัคคํ. เสยฺยถาปิ นาม สุตฺตํ วิคฺคํ

ภควา ปุพฺพณฺโฬสมมํ นิวาเสถวํ ปัตตจิวรมาทาย, เยเน พหฺรฺหฺมายุสฺส
 พหฺรฺหฺมณฺณสฺส นิเวสณํ, เตณฺหฺมปลงฺกมิ, อุปลงฺกมิถวํ ปณฺณวตฺเต อาสเน
 นิสิตฺถิ สทฺธิํ ภิกฺขุสฺสเนเน. อถ โข พหฺรฺหฺมายุ พหฺรฺหฺมโณ สัตถาหํ
 พุทฺธํปมฺขํ ภิกฺขุสฺสํ ปณฺเฑเน ชาณเฑเน โภชนเฑเน สทฺธจฺฉา
 สันตํปเปสฺสิ สัมปวาเสถ. อถ โข ภควา ตสฺส สัตถาหํสฺส อจฺเจเยเน
 วิเทहेสุ จาริกํ ปักกามิ. อถ โข พหฺรฺหฺมายุ พหฺรฺหฺมโณ
 อจฺริปักกํนํสฺส ภควโต กาลมกาสิ. อถ โข สัมพหุลา ภิกฺขุ, เยเน
 ภากา, เตณฺหฺมปลงฺกมิ, อุปลงฺกมิโก ภณฺณํติ อภิวาเทถวํ เอกมนฺติ
 นิสิตฺถุ. เอกมนฺติ วิธเณว โข เต ภิกฺขุ ภวณฺติ เอตทโวจํ
 “พหฺรฺหฺมายุ พหฺรฺหฺมโณ กาลกโต, ตสฺส กา คติ โภ ภณฺณํปฺราโยติ.
 ปณฺณวตฺโต ภิกฺขเว พหฺรฺหฺมายุ พหฺรฺหฺมโณ ปจฺจปาติ ธมฺมํ
 สานุธมฺมํ นวํ ธมฺมํจฺจเน จินฺตเสถ. พหฺรฺหฺมายุ พหฺรฺหฺมโณ
 ปณฺณณํ โอรพฺพกฺคิยานํ สัมปโชนานํ ปวิชชา โอปปาติโก
 โทติ ตถปฺปนิทฺถกมิ อนาวตฺติธมฺโม สทฺธา โภกาติ. วิทมโว
 ภควา. สัตถมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺตุนฺติ.

พหฺรฺหฺมายุสุตฺตํ นิฏฺฐจิตํ ปจฺจ.

มัชฌิมปณฺณาสกเก เลลลสุตฺตํ.

เอวํ เม สุตฺ. เอกํ สมมํ ภควา อังคุตฺตวาเปสุ จาริกญฺจมาเน
 มหตฺตา ภิกฺขุสฺสเนเน สทฺธิํ อจฺฉมฺ. เตสฺเสหิ ภิกฺขุสฺสเดหิ, เยเน อาปนํ

นาม อังคุตตรปาณํ นิคโม, ตทาสวี. อัสนัสสิ โข เกณีย
 ชฎิโต “ สมโน ขลु โภ โคตโม สักยปุตฺโต สักยกุล
 ปัพพิชิตอ อังคุตตรปาณํ จาริกณฺจมาโน มหตฺตา ภิกฺขุสงฺฆมฺห สักย
 อัคคเตสเสหิ ภิกฺขุสงฺคเหหิ อาปณฺณํ อนุปฺบัตฺโต. ตํ โข ปณ
 ภาวันฺติ โคตมํ เอวํ กัลยาโณ กิตฺติสัทฺโท อัคคฺคโต “ อัคคิ
 โส ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ, วิชชาจะณฺณมัยฺโน สลฺโล
 โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทัมฺมสารถิ, สัตฺถา เทวมานุสํสาณํ พุทฺธโ
 ภควา. โส อิมํ โลกํ สเทวํ กํ ฆมารํ ฆพฺพหิณํ สัสสํมณพฺพหิณ
 ปรํ สเทวมานุสํ สยํ อภิณฺญา สัจฉิกิทฺวา ปเวเทหิ; โส อิมํ
 เทเสหิ อาทิ กัลยาณํ มัชฌเมกัลยาณํ ปวิโยसानกัลยาณํ สาตถ
 สัพฺพยัชฺชนํ เกวตปวิปุณฺณํ ปวิสุตฺถํ พหิณฺจวิณํ ปภาเสหิ. ตาสุ โข
 ปณ ตถารูปาณํ อรหํ กัสฺสํ นโหสิหิ. อถ โข เกณีย ชฎิโต,
 เยน ภควา, เทนุปลํภมิ, อุปัสสมิภิกฺขา ภควา สักย สัมโมท;
 สัมโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺสาเรทฺวา เขมณฺณํ นิสิตฺติ.
 เขมณฺณํ นิสินฺนํ โข เกณีย ชฎิโต ภควา อัมมียา กถาย
 สันทลฺลเสสิ สมาทเปสิ สมุทฺเตเสสิ สัมปฬเสสิ. อถ โข เกณีย
 ชฎิโต ภควา อัมมียา กถาย สันทลฺลสิโต สมาทปฺปโต สมุทฺเตสิโต
 สัมปฬสิโต ภาวันฺติ เอตทโวจ “ อธิวาเสตุ เม ภวํ โคตโม สํวตฺตนา
 ภกฺคํ สักยํ ภิกฺขุสงฺฆนาติ. เอวํ วุตฺเต ภควา เกณีย ชฎิโต เอตทโวจ
 “ มหา โข เกณีย ภิกฺขุสงฺฆโ อหิณฺจเตสสาณิ ภิกฺขุสงฺคณิ. ตวณฺจ

พริมาหิมณสุ อภิปัสสันโนติ. ทูติยัมปิ โข เกณีย ชฎิล
 ภควันตํ เอตทโว “ กิณจาปี โภ โคตม มหาภิกขุสโข
 อัชฌมเตลลานิ ภิกขุสทานิ. อหังจ พริมาหิมณสุ อภิปัสสันโน.
 อธิวาเสตุ เม ภวํ โคตโม สัวณาย ภัตตํ สัทธิ ภิกขุสัณเภาติ.
 ทูติยัมปิ โข ภควา เกณีย ชฎิสํ เอตทโว “ มหา โข เกณีย
 ภิกขุสโข อัชฌมเตลลานิ ภิกขุสทานิ ตัวันจ พริมาหิมณสุ
 อภิปัสสันโนติ. ทูติยัมปิ โข เกณีย ชฎิล ภควันตํ เอตทโว
 “ กิณจาปี โภ โคตม มหาภิกขุสโข อัชฌมเตลลานิ ภิกขุสทานิ.
 อหังจ พริมาหิมณสุ อภิปัสสันโน. อธิวาเสตุ เม ภวํ โคตโม
 สัวณาย ภัตตํ สัทธิ ภิกขุสัณเภาติ. ทูติยัมปิ โข ภควา เกณีย
 ชฎิสํ เอตทโว “ มหา โข เกณีย ภิกขุสโข อัชฌมเตลลานิ
 ภิกขุสทานิ ตัวันจ พริมาหิมณสุ อภิปัสสันโนติ. ตติยัมปิ โข
 เกณีย ชฎิล ภควันตํ เอตทโว “ กิณจาปี โภ โคตม
 มหาภิกขุสโข อัชฌมเตลลานิ ภิกขุสทานิ. อหังจ พริมาหิมณสุ
 อภิปัสสันโน. อธิวาเสตว เม ภวํ โคตโม สัวณาย ภัตตํ
 สัทธิ ภิกขุสัณเภาติ. อธิวาเสติ ภควา ตุณ्हีภาเวน. อถ โข
 เกณีย ชฎิล ภควาโต อธิวาสนํ วิจิตรํ อญฺญายาสนา, เยน
 สโก อัชฌโม, เทนุปลัสมิ, อุปปลัสมิ, มัชฌิมังจ ภาติสาโลหิตา,
 กามันเทสิ “ สุนันตุ เม โภ โข มัชฌิมังจ ภาติสาโลหิตา,
 สมโณ โคตโม นิมนสิโณ สัวณาย ภัตตํ สัทธิ ภิกขุสัณเภา.

เยน เม กายเวรียวัตถิโก กเรยียาถาติ “ เหว โภติ โข เกณียัสส
ชฎิลัสส มิตถัมมัจจา เวนาถาโลหิตา เกณียัสส ชฎิลัสส ปฏิสันตัง
อัมเปกัจเจ อุกธนานิ ชนัตติ, อัมเปกัจเจ กัจจานิ ผาเลนัตติ,
อัมเปกัจเจ ภาชนานิ โอวันติ, อัมเปกัจเจ อุตทมนิกัง
ปฏิจจาเปนัตติ, อัมเปกัจเจ อาสนานิ บันณาเปนัตติ. เกณียัม
ชฎิลโ สัมมัมเบว มัจฉลมาฬิ ปติยาเทติ.

เตน โข ปน สมเยน เสโล พัทธัมโมเน อาปเนน ปฏิสันติ
ติณณ เวทานัง ปารคฺช สนิชฌนุเกญฺเญทานัง สากัขรียปเกทานัง
อิตฺติสาธบฺบิจฺจมานัง ปทโก เวรียาถาโรเน โลกยาชฺชมหาปฏิสันตังชเนนตุ
อนวโย ตินิ มาเนกสทานิ มันเต วาเจติ. เตน โข ปน สมเยน
เกณียัม ชฎิลโ เณเฬ พัทธัมโมเน อภิยฺยปัสสันโน โหติ. อถ โข
เสโล พัทธัมโมเน ตีหิ มาณวกลเตหิ ปวิจฺจโต ชฺชาวहार
อนุจฺจกมาโน อนุจฺจมาโน, เยน เกณียัสส ชฎิลัสส อัสสโม,
เตนุปลกฺกมิ. อัมภัสสา โข เสโล พัทธัมโมเน เกณียัสสึมิ ชฎิล
อัมเปกัจเจ อุกธนานิ ชนัตติ, อัมเปกัจเจ กัจจานิ ผาเลนัตติ,
อัมเปกัจเจ ภาชนานิ โอวันเต, อัมเปกัจเจ อุตทมนิกัง
ปฏิจจาเปนเต, อัมเปกัจเจ อาสนานิ บันณาเปนเต, เกณียัม ชฎิล
สัมมัมเบว มัจฉลมาฬิ ปฏฺฐาเทนัตถิ, ทิสฺวาน เกณียัม ชฎิล
เอตทโวจ “ กั นฺตุ โภโต เกณียัสส อาวาโหวา ภวิสฺสตี, วิวาโหวา
ภวิสฺสตี, มหาบฺบโน วา บัจฺจุบฺบฺจฺจโต “ ราชา มาคโธ เสนโย

พิมพิสาโร นิมนต์ติโต ส้วตนาย สัทธี พลกาเยนาติ. น เม โก เสต
 อวาโท วา ภวิสสติ, นยิ วิวาโท วา ภวิสสติ, นยิ ราชา
 มาคโธ เสนิโย พิมพิสาโร นิมนต์ติโต ส้วตนาย สัทธี
 พลกาเยน, อมิจ โข เม มหายัญโญ นัจจุบฺภวจิโต. ชัตถิ สมโน
 โคตโม สักยปุกฺโก สักยกุลา ปัพพะชิโต อังคุตฺตวาเปสุ
 จาริกัณฺฐมาโน มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สัทธี อัจฉม.ตลเสหิ ภิกขุสฺสเตหิ
 อาปนํ อญฺฐัมมัตโต. ตํ โข ปณฺ ภวเนตฺถํ โคตมํ เอวํ กัลยาโน
 กิธฺติสสฺสโต อหฺมฺมคฺคโต “อิตฺถิ โส ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ,
 วิชชาจรรณหฺมมฺมโน สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทฺมมํสารถิ, สัตถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภววาติ. โส เม นิมนต์ติโต ส้วตนาย สัทธี
 ภิกขุสงฺฆนาติ. พุทฺโธโก โภ เกณีย วเทหิ. พุทฺโธติ โภ เสต
 วทามิ. พุทฺโธติ โภ เกณีย วเทหิ. พุทฺโธติ โภ เสต วทามิตฺติ.
 ธอ โข เสสฺสัสส พฺรหฺมณฺณสฺส เอตทโหสิ “โฆโสภี โข. เอโส
 ทุสฺสโก โดกาสฺมึ, ยถิทํ พุทฺโธติ. อาวตานิ โข ปณฺสํมากํ
 มนฺเตสุ ทวักกัสมหาปุริสสํกัชนานิ, เยหิ สมนฺนาคตฺสสฺส มหาปุริสสสฺส
 เทวฺว คติโย ภวเนติ อนนฺธนา. ตฺเว อคารํ อัจฉมาวสติ, ราชาน
 โหติ จักกวัตติ อัมมิโก อัมมราชา จาตุรณฺโโต วิชิตาวี
 ชนปทฺธตา วิวิธัมมัตโต สัตถวตณฺสมนฺนาคโต. ตสฺสิมานิ สัตถ รัตนานิ
 ภวเนติ. เสยฺยถิทํ? จักกรตณฺ หัตถิรตณฺ อสฺสรัตนํ มณิรตณฺ
 อิตฺถิรตณฺ คหปติรตณฺ ปริณายกรตณฺเมว สัตถมํ. ปโรสทสฺส โข

ปณัสส ปุตฺตา ภวนฺติ สุวา วิจฺจุปา ปณณํ ปณฺทเท. โธ
 อิมํ ปจฺจํ สาครปริยํตํ ธตฺตเจเน ธตฺตมม ธตฺตมม ธตฺตมม
 อชฺฉาวสตี. สเจ ปณํ อคารํธมา ธนลาโย มตฺตพชตี, อรหํ โหติ
 สัมมาสัมพุทฺธโธ โธเก วิจฺจ
 โธ ภวํ โคตโม วิทริ อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโธติ.

เอวํ วุตฺเต เกณโย ชฏฺโฐติ ทักขิณํ พาทํ บัดฺดเหตฺวา เสล
 พฺรหฺมณํ เอกทโวจ “เยเนภา โภ เสล นิลวนราชิตี. อถ โข
 เสโล พฺรหฺมณโน ตีหิ มาณวกลเตหิ สํวธี เยน ภควา,
 เตนุปลังกมิ. อถ โข เสโล พฺรหฺมณโน เต มาณวเก อารมฺโหเสล.
 “อปัปฺปตฺตทา โภณฺโภ มาธํมฺมํ ปเท ปเท นิเกจิมันตา พุรา
 สทา หิ เต ภวนฺโต สีทาว เอกจรา, ยทา จาหํ โคตา สมณณ
 โคตเมน สํวธี สํวธยํ, มาเม โภณฺโภ อโธ ปณฺทเทจํ โขปมณ
 กตาปริโยสานํ จ เม ภวนฺโต อาคเมนฺตฺตติ. อถ โข เสโล
 พฺรหฺมณโน เยน ภควา, เต ปลังกมิ, อุปปลังกมิทฺวา ภควตา สํวธี
 สัมโมทิตี, สัมโมทิตฺยํ กถํ สาธณียํ วิสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ.
 เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข เภา พฺรหฺมณโน ภวโภ กาเย
 ทวํ ตัสสมหาปฺริยสํกัชนาวิ มมนฺนเนล. อตฺถสา โข เสโล
 พฺรหฺมณโน ภวโโต กาเย ทวํ ตัสสมหาปฺริยสํกัชนาวิ เขลฺลยณ
 จเปตฺวา เทว. ทวํสุ มาปฺริยสํกัชนนฺสุ เจนฺทวิ วิจิจฺจฺจฺจ
 นาธิมุจฺจติ น สंपิเทหิ โภโธเทจ จ วัตถลฺลเยหิ ปุทฺธจิวฺทิตาป จ.

อด โข ภควโต เขตตโหสิ " ยัสสิดิ โข เม อปปี เตโส
 พหุหัมโณ ทวัสสิดิสมหาปุริสสัถกันณานิ เบญญเยน จเปตฺวา เทว.
 ทวัสสุ มหาปุริสสัถกันณสุ กังขหิ วิจิจฺจติ นามิมุจฺเจ น สปัสสิดิ
 โกโสหิตเต จ วักคฺคุเปหิ ปุทฺธชริททาย จาติ ออ โข ภควา ตถารูป
 อิทธานิสาธํ อภิสฺสาเรสิ, ยถา อัททส เสโล พหุหัมโณ ภควโ
 โกโสหิตํ วักคฺคุเปหิ. อด โข ภควา ชิวํหํ นิเณนาเรตฺวา อุโภย
 กัณณโสทานิ ญฺมสฺสิ ปฏฺมิสฺสิ, อุโภย นาสิกโสทานิ ญฺมสฺสิ ปฏฺมิสฺสิ,
 เกวลกัปปํ นลาญมณฺฑลํ ชิวํหาย นาทสิ. อด โข เสตัสส
 พหุหัมณัสส เขตตโหสิ " สมนฺนาคโต โข สมโณ โคตโม
 ทวัสสิดิสมหาปุริสสัถกันณนิ ปริปุณฺณเนหิ โน อปริปุณฺณเนหิ โน จ
 โข นํ ชานามิ พุทฺโธ วา โน วา. สุกํ ปน เมตํ พหุหัมณานํ
 วุฑฺฒานํ มหัลลิกานํ อารยปาริยานํ ภาสमानํ, เป เต ภวันฺติ
 อรหันฺโต สัมมาสัมพุทฺธธา, เต สเถ วณฺเณ ภณฺณมานเณ อตฺตทานิ
 ปาตุกโรนฺติติ. ยันฺนุนาหิ สมณํ โคสมํ สัมมุขา สารูปีปาหิ คาคาหิ
 อภิตตเวยฺยันฺติ. อด โข เสโล พหุหัมโณ ภควันตํ สัมมุขา
 สารูปีปาหิ คาคาหิ อภิตตว.

“ปริปัญณกาโย สุรจี
 สุวณฺณวณฺโณสิ ภควา
 นรธตฺส หิ สุชาติธตฺส
 สัพพะ เต ทว ภายสฺส”

สุชาโต จารุ ทัลลโน
 สุตถักทาโจ สวิริยา.
 เย ภวนันติ วิสสุณณา.
 มหาปริสัลลิกขณา.

ปัสสโนณโก โส สุมุโข

มัมโม สมนนังโส

กัณณนังโสโน กัณณ

นิ โส สมนนังโส

ราชา อรหัง ภวิตุ

ชาตุรนต์โต วิชิตา

ชัตติยา โภชราชาโน

ราชเมราชา มุณินโท

ราชานันตมิ เสดาติ ภควา

ธัมเมน จักกั วัตเตมิ

ธัมมัสส โส ปุณณนา

ธัมมราชา อนุตฺตโร

นิ โส สมนนังโส

ธาวโก สัตถุ ธัมมโน

ธัมมจักกั ปวัตตติ

เสดาติ ภควา

ธาวิปุสโก อนุวตฺเตติ

ธัมมเจมยโย อภิณณต

ปหาตัพพ ปห็น เม

ปัสสโนณโก โส สุมุโข

มัมโม สมนนังโส

กัณณนังโสโน กัณณ

นิ โส สมนนังโส

ราชา อรหัง ภวิตุ

ชาตุรนต์โต วิชิตา

ชัตติยา โภชราชาโน

ราชเมราชา มุณินโท

ราชานันตมิ เสดาติ ภควา

ธัมเมน จักกั วัตเตมิ

ธัมมัสส โส ปุณณนา

ธัมมราชา อนุตฺตโร

นิ โส สมนนังโส

ธาวโก สัตถุ ธัมมโน

ธัมมจักกั ปวัตตติ

เสดาติ ภควา

ธาวิปุสโก อนุวตฺเตติ

ธัมมเจมยโย อภิณณต

ปหาตัพพ ปห็น เม

วินยัสสึ มปิ กำ
 ทุสฺสวํ ทสฺสณํ โหติ
 เยสํ เว ทุสฺสโก โลเก
 โสหิ พฺรหฺมณ สัมพุทฺโธ
 พฺรหฺมภูโต อติตุล
 สัพฺปามิตฺเต วล็กฺคฺวา
 อิมํ โภณํโต นิสาเมถ
 สลฺลกฺคฺโต มหาวิโร
 พฺรหฺมภูตํ อติตุล
 โก ทิสฺวานํปํปสฺสียะ
 โย มํ อิจฺฉติ อญฺเฐ
 อิทาหิ ปัพฺพิสฺสํสามิ
 เอวํเง รุจฺจติ โภโต
 มยํปํ ปัพฺพิสฺสํสาม
 พฺรหฺมณนาติ สดา อิม
 พฺรหฺมจริยํ จรสฺสาม
 สฺวาชาตํ พฺรหฺมจริยํ
 สันนิจฺญํ จิกมฺกาลิกํ
 อํปํปคฺคตฺสสฺส ลิกฺขโตติ.

ธวัณฺโณ โย เสโณ พฺรหฺมโณ สปริโส ภควโต สันนิจเ.

อหิมุจฺจัสสึ พฺรหฺมณ,
 สัมพุทฺธานํ อภินฺทโส,
 ปาตุกโว อภินฺทโส.
 สลฺลกฺคฺโต อนุตฺตโร,
 มารเสนํปํปคฺคฺโก,
 โมทามิ อุกุโตภโย.
 ยถา ภาสติ จักขุมา
 ลีโหว เนตติ วเน
 มารเสนํปํปคฺคฺกนํ
 อปํ กณฺโฬภาชาติโก
 โย จ นิจฺฉติ อจฺฉตุ
 วรณฺณยสฺส สันนิจเ.
 สมนํ สัมพุทฺธสาสนํ,
 วรณฺณยสฺส สันนิจเ.
 ยารณํติ ปณฺชลิกตา
 ภควา ทว สันนิจเ.
 เสธาคิ ภควา
 ยตฺถ อโมชา ปัพฺพิชฺชา

มัทพชช, อลัดดี อุลลัมปท อล โข เกณโย ชฎิล ติตตะ
 วัชชิตา อัจเจน สเก อลัดเม ปณินท ขาทนีน โภชนน
 ปฏิปาทาเปตวา ภควโต กาลิ อโรจาเปสิ "กาโล โภ โหตม,
 นิฏฐิจิ ภัตตนิติ. อล โข ภควา ปุพฺพัตถนสมมป นวาเตตวา
 บัคคจิวนาทาเป, เยน เกณียัสส ชฎิลัสส ชลลโม, เทนุปลังกมิ,
 อุลลัมกมิตวา บัณณิตเต ชาลเน นิสิติ สัทธ ภิกขุสวเน. อล โข
 เกณโย ชฎิล พุทธอปมข ภิกขุสว ปณินเตน ขาทนีนเณ โภชนนเณ
 สหิตตา สันตนิเปสิ สัมปวาเรสิ. อล โข เกณโย ชฎิล ภควันต
 ภุคคาวิ โอนิตบัตตปาณิ อลนทริ นิจิ ชาลน คเตตวา เอกมณต
 นิสิติ. เอกมณต นิสินน โข เกณีย ชฎิล ภควา อิมาทิ
 คาลาทิ อมูลนิต.

อิลลิตุคตมฺชา ยลฺลนา	สา วิตติ นนิตโส มุข,
วาชวา มุข มนุสสาน	เทนิ ทาคโร มุข,
นัคชิตาน มุข จนิโต	ชาติจโจ คปค มุข.
ปุลลนมาลขมานาน	สโฆ เว ยชค มุขนิติ.

อล โข ภควา เกณีย ชฎิล อิมาทิ คาลาทิ อมูลนิตวา
 อุลลัมกมิ. อล โข อายลมา เสโด สปริโต รุปกฏโจ
 ชปมพโต ภาตนิ ปณินโต วิหรนโต เจริสเสวา, บัคคิตถน
 กุรปคตา สัมมเทว อลารลมา อนคาริย มัทพชชติ; ตทนุคตริ
 พ์เพมจริยปริโยสานิ ทิฏฺฐาเว สัมเม สย อภิณวา สจฺฉนิคิตวา

โธ สมโน โธโม จาตุธัมมํ สุกฺขํ ปันณฺหาเปติ.
ปโหติ สมณณ โธเมน สักกํ อัสสํ วณณ ปณฺณ
เทณ โธ ปณ สมณณ อัสสลาภโน มานว โธ
ปฏิวสติ ททโร จุฑฺสโร โสฬสวัสสฺสเทสโธ ชนโน
เวทณํ ปารอฺฐ สนิชฺฉอฺฐาญฺญานํ สากฺขมํ ปะธกานํ อธิชฺชาสํโณนํ
ปะโก เวธยานโร โธถายคตทวาปัสสํกัธณญฺญนวโย. โธ โธ
เตสํ พหฺวหฺมณานํ เอตทโหโร “อปะ โธ อัสสลาภโน มานว
สลาภนํ ปฏิวสติ ททโร วเปว กนวโย. โธ โธ ปโหติ
สมณณ โธเมน สักกํ อัสสํ วณณ ปณฺณมํโธสุตฺติ อล โธ
เต พหฺวหฺมณ, เยน อัสสลาภโน มานว. เอตทโหโร
อุปลังกมํทิวา อัสสลาภนํ มานวํ เอตทโหโร “อปะ โธ
อัสสลาภน สมโน โธโม จาตุธัมมํ สุกฺขํ ปันณฺหาเปติ. เอต
ทวํ อัสสลาภน สมณณ โธเมน สักกํ อัสสํ วณณ
ปณฺณมํโธสุตฺติ. เวรํ จุฑฺสโร อัสสลาภโน มานว เต พหฺวหฺมณ
เอตทโหโร “สมโน ชญ โโก โธโม อัมมวาทิ, อัมมวาทินํ
ปณ พุทฺธมฺปิยํทิตฺยา ภวํติ, นาทํ สักโกมิ สมณณ โธเมน
สักกํ อัสสํ วณณ ปณฺณมํโธสุตฺติ. ทิตฺยํปิ โธ เต พหฺวหฺมณ
อัสสลาภนํ มานวํ เอตทโหโร “อปะ โธ อัสสลาภน สมโน
โธโม จาตุธัมมํ สุกฺขํ ปันณฺหาเปติ. เอต ทวํ อัสสลาภน
สมณณ โธเมน สักกํ อัสสํ วณณ ปณฺณมํโธสุตฺติ. ทิตฺยํปิ

โฆ อัสสลายโน มาณโว เต พหัทธมเณ เอตทโวจ “สมโน ชลฺ
โก โคตโม ธัมมวาที, ธัมมวาทีโน จ ปณ ทูเปปฺปมฺมัตติยา
ภวณฺตี; นาหํ สักโกมิ สมเณน โคตเมน สักกั อัสสมิ วจเน
ปฺปมฺมัตเตตฺตํ. ตติยํ ปิ โฆ เต พหัทธมณา อัสสลายนํ มาณวํ
เอตทโวจ “อหํ โภ อัสสลายน สมโน โคตโม จาคูวณฺตี
สูกัธึ บัณเณาเปติ. เอตฺถ ภวํ อัสสลายน สมเณน โคตเมน สักกั
อัสสมิ วจเน ปฺปมฺมัตเตตฺตํ. จิตฺตํ โฆ ปณ โภตา อัสสลายเนน
ปรีพฺพาสกํ. มา ภวํ อัสสลายโน อญฺญตฺตปฺราชิตํ ปฺราชยิตฺติ. เหว
วุตฺเต อัสสลายโน มาณโว เต พหัทธมเณ เอตทโวจ “อัทธนา
โฆ อหํ ภวฺเต น ลภามิ “สมโน ชลฺ โภ โคตโม ธัมมวาที,
ธัมมวาทีโน จ ปณ ทูเปปฺปมฺมัตติยา ภวณฺตี; นาหํ สักโกมิ
สมเณน โคตเมน สักกั อัสสมิ วจเน ปฺปมฺมัตเตตฺตํ, อปฺปาทํ ภวตํ
วจเนน เมธัสสามิตฺติ.

อถ โฆ อัสสลายโน มาณโว มหตา พหัทธมณคเณน สักกัธึ,
เนน ภควา เณปัสสํมํ; อุลลํกมิตฺวา ภควตา สักกัธึ สัมมโณทฺติ,
สัมมโณทฺตํ กถํ สาราณํ วิตฺติสาเรทฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺติ. เอกมณฺตํ
นินฺตํ โฆ อัสสลายโน มาณโว ภวณฺตี เอตทโวจ “พหัทธมณา
โภ โคตม เอวมาหํสุ “พหัทธมณาว เสฏฺฐโจ วณฺโณ, ทิโน
อณฺโณ วณฺโณ; พหัทธมณาว สุกโก วณฺโณ, กัณโณ อณฺโณ
วณฺโณ; พหัทธมณาว สุชณฺณํ, โน อพหัทธมณา; พหัทธมณา

พริหัมมุโน มุจฺจิกา โอธสา มุชฺชโต ชาตา พริหัมมิชา พริหัมมิวัณฺโณ
 พริหัมมทาทาติ. อธิ ภวฺ โคตโม กิมาทติ. ทิณฺณโค โข ปน
 อัสสลาปน พริหัมมณานิ พริหัมมิโย อุตฺตมฺปิโย สักกิมฺปิโย
 วิชยมาเนปิ ปายมานาปิ. เต จ พริหัมมณา โยนิชาว อมาธา
 เอวมาหุ. “~~พริหัมมณา~~ ~~เสฏฺโฐ~~ ~~วัณฺโณ~~, ~~กัณฺโณ~~ ~~อัมม~~
 จัณฺโณ, พริหัมมณา ~~สุกฺโก~~ ~~วัณฺโณ~~, ~~กัณฺโณ~~ ~~อัมม~~
 จัณฺโณ, พริหัมมณา ~~สุกฺกิมฺปิ~~, โย อัมมณานิ; พริหัมมณา
 พริหัมมุโน มุจฺจิกา โอธสา มุชฺชโต ชาตา พริหัมมิชา พริหัมมิวัณฺโณ
 พริหัมมทาทาติ. กิณฺจาปิ ภวฺ โคตโม เอวมาห, อถเชวตถ
 พริหัมมณา เอวเมกํ มัจฉิมฺปิติ “พริหัมมณา ~~เสฏฺโฐ~~ ~~วัณฺโณ~~
 ฯ เปฯ พริหัมมทาทาติ. ตํ กิ มัจฉิมฺปิ อัสสลาปน สุกฺกิมฺปิ
 โยณกัมโปเชสุ อัมมเลสุ จ มัจฉิมฺปิเมสุ ชนปฺเทสุ เทว
 วัณฺณา อัมมโยเจว ทาโส จ อัมมโย หุตฺวา ทาโส ~~โทติ~~ ~~ทาโส~~
 หุตฺวา ~~อัมม~~ ~~โย~~ ~~โทติ~~ ~~เอว~~ ~~โย~~ ~~สุกฺโก~~ ~~โย~~ ~~โณ~~ ~~วัณฺโณ~~
 อัมมเลสุ จ มัจฉิมฺปิเมสุ ชนปฺเทสุ เทว วัณฺณา อัมมโยเจว
 ทาโส จ อัมมโย หุตฺวา ทาโส ~~โทติ~~ ~~ทาโส~~ หุตฺวา อัมม
 โทติติ เอวเมกํ อัสสลาปน พริหัมมณานิ อี พถํ โก อัสสาโร,
 ยเตตถ พริหัมมณา เอวมาหุ. “พริหัมมณา ~~เสฏฺโฐ~~ ~~วัณฺโณ~~
 ติโน อัมมโน วัณฺโณ, ฯ เปฯ พริหัมมทาทาติ. กิณฺจาปิ ภวฺ
 โคตโม เอวมาห. อถเชวตถ พริหัมมณา เอวเมกํ มัจฉิมฺปิติ

“พริทฺทมวาว เสฏฺฐโง วังโกณ, ทิโน อังโกณ วังโกณ ฯ เปฯ
 พริทฺทมวาทาติ. ตํ ทิ มังคณิ อัสสลาณน ชัตติโย นุโข
 ปาณาคิปาติ อทินฺนาทาปี กาเมสุมิจฺจาทวี, มุสฺสาวาทิ ปิสุณวาทา
 นุสฺสาวาทิ สัมมัยปฺปลาบิ, อภิชาตฺต พฺยาบิณฺณจิตฺโต มิจฺจาทิฏฺฐิจิ,
 กายัสส กหา ปรัมมวณอ ปายํ ทุคฺคํ วินิปาตํ นิรยํ
 อูปบิชาเชยฺย, โน พริทฺทมวาว. เวสฺสโล นุโข. สุตฺโต นุโข
 ปาณาคิปาติ อทินฺนาทาปี กาเมสุมิจฺจาทวี, มุสฺสาวาทิ ปิสุณวาทา
 นุสฺสาวาทิ สัมมัยปฺปลาบิ. อภิชาตฺต พฺยาบิณฺณจิตฺโต มิจฺจาทิฏฺฐิจิ,
 กายัสส กหา ปรัมมวณอ ปายํ ทุคฺคํ วินิปาตํ นิรยํ
 อูปบิชาเชยฺย, โน พริทฺทมวาว. โน ทิโก โโก โคตม. ชัตติโย
 ทิ โโก โคตม ปาณาคิปาติ อทินฺนาทาปี กาเมสุมิจฺจาทวี, มุสฺสาวาทิ
 ปิสุณวาทา นุสฺสาวาทิ สัมมัยปฺปลาบิ. อภิชาตฺต พฺยาบิณฺณจิตฺโต
 มิจฺจาทิฏฺฐิจิ, กายัสส กหา ปรัมมวณอ ปายํ ทุคฺคํ วินิปาตํ
 นิรยํ อูปบิชาเชยฺย. พริทฺทมวาว ทิ โโก โคตม. เวสฺสโล ทิ
 โโก โคตม. สุตฺโต ทิ โโก โคตม. สัพเพ ทิ โโก โคตม
 จัฑฺดาโร วังโกณ ปาณาคิปาติโย อทินฺนาทาปิโย กาเมสุมิจฺจาทวีโย,
 มุสฺสาวาทิโย ปิสุณวาทา นุสฺสาวาทา สัมมัยปฺปลาบิโย, อภิชาตฺต
 พฺยาบิณฺณจิตฺตา มิจฺจาทิฏฺฐิจิ, กายัสส กหา ปรัมมวณอ ปายํ
 ทุคฺคํ วินิปาตํ นิรยํ อูปบิชาเชยฺยณฺติ. เอตฺถ อัสสลาณน
 พริทฺทมวาว. ทิ พง โโก อัสสลาณน, ยเพตฺถ พริทฺทมวาว เอวมาหุ

[illegible]

ชนวิธมาตุ อพฺยาบํณณจิตฺตา สัมมาทิฏฺฐิํ กายัสสฺส เกทา ปรมํมรรคา
 สุกฺคํ สํวิโก โภโก อูปัชฌายณฺณํ. เอตถ อัสสํสาณนํ พฺรหฺมมณานิ
 ก็ พลํ โก อัสสาโส, ยเทถถ พฺรหฺมมณา เอวมาหํสุ “พฺรหฺมมณา
 เสฏฺฐโ จ วัณฺโณ, ทิโณ อัมมโณ วัณฺโณ, ๆ เป ๆ พฺรหฺมมทาทาติ.
 กิณฺจาปํ ภวํ โคตโม เอวมาห, อตฺตเชวตถ พฺรหฺมมณา เอวเมตํ
 มลฺลณฺณํติ “พฺรหฺมมณา เสฏฺฐโ จ วัณฺโณ, ทิโณ อัมมโณ วัณฺโณ,
 ๆ เป ๆ พฺรหฺมมทาทาติ. ตํ ก็ มลฺลณฺณํ อัสสํสาณนํ พฺรหฺมมโนว
 นุโข ปโทติ อัสสิมํ ปเทเส อเวรํ อพฺยาบํณณํ เมตฺตจิตฺตํ
 ภาเวตฺติ, โน ชตฺตติโย. โน เวสฺสโส. โน สุทฺธโทติ. โนทํ
 โภ โคตม. ชตฺตติโยมํ ทิ โภ โคตม ปโทติ อัสสิมํ ปเทเส อเวรํ
 อพฺยาบํณณํ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺติ. พฺรหฺมมโนมํ ทิ โภ โคตม.
 เวสฺสโสมํ ทิ โภ โคตม. สุทฺธโทมํ ทิ โภ โคตม. สัพพะมํ ทิ
 โภ โคตม จิตฺตาโร วัณฺณา ปโหนฺติ อัสสิมํ ปเทเส อเวรํ
 อพฺยาบํณณํ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺติ. เอตถ อัสสํสาณนํ พฺรหฺมมณานิ
 ก็ พลํ โก อัสสาโส, ยเทถถ พฺรหฺมมณา เอวมาหํสุ “พฺรหฺมมณา
 เสฏฺฐโ จ วัณฺโณ, ทิโณ อัมมโณ วัณฺโณ, ๆ เป ๆ พฺรหฺมมทาทาติ.
 กิณฺจาปํ ภวํ โคตโม เอวมาห, อตฺตเชวตถ พฺรหฺมมณา เอวเมตํ
 มลฺลณฺณํติ “พฺรหฺมมณา เสฏฺฐโ จ วัณฺโณ, ทิโณ อัมมโณ
 วัณฺโณ ๆ เป ๆ พฺรหฺมมทาทาติ. ตํ ก็ มลฺลณฺณํ อัสสํสาณนํ
 พฺรหฺมมโนว นุโข ปโทติ โสตฺตติยานํ อาทาย นนํ คณฺณํว

รัชชัลล ปวาเหตุ; โฆ ชัตติโย. โฆ เวสโล. โฆ สุกุโทติ. โฆ
 หิโก โภ โคตม. ชัตติโยมี หิ โภ โคตม ปโนติ ไสธัสสิณาน
 อาทาย นที คันตีวา รัชชัลล ปวาเหตุ. ธีรารัมโณมี หิ โภ
 โคตม. เวสโลมี หิ โภ โคตม. สุกุโทมี หิ โภ โคตม. สัตโห
 หิ โภ โคตม จัตตาริ วังณ. ปโนติ ไสธัสสิณาน อาทาย
 นที คันตีวา รัชชัลล ปวาเหตุ. เตธ อัสสลาชน ธีรารัมณาน
 กิ พล โภ อัสสาโส, ยเทตถ ธีรารัมณา เอวมาหุ “ธีรารัมณ
 เสฏโฐ วัณโณ, หิโน อัมโณ วัณโณ; ๆ เป ๆ ธีรารัมณาทาติ.
 กิจจาปี ภว โคตม เอวมาห, ธถ เขวภถ ธีรารัมณา เอวเมต
 มัมบณตี “ ธีรารัมณาว เสฏโฐ วัณโณ, หิโน อัมโณ
 วัณโณ; ๆ เป ๆ ธีรารัมณาทาติ. ต กิ มัมบณตี อัสสลาชน
 อธิ ราชชา ชัตติโย มุทธาริตโต นานาชาจัน มุวิสาณ
 มุวิสาณ สันนิปาเตย “ อายันตุ โภณโต. เป ตัตถ
 ชัตติโยคธา ธีรารัมณกุลลา ราชวัลลกุลลา อุบับันนา สากัสส วา
 ศาณัสส วา สอนัสส วา วัณณัสส วา ปุณณัสส วา อุกกธาวะ อาทาย
 อัสสิ อภินิพัตเตนตุ เตโซ ปาตุกโณตุ. อายันตุ ปน โภณโต.
 เป จ ตัตถ จันฑาลกุลลา เณสาทกุลลา เวณกุลลา วอณกุลลา
 มุกกกุลลา อุบับันนา สปานโกสิยา วา อุกกโกสิยา วา
 รณโกสิยา วา เป โภณัสส วา อุกกธาวะ อาทาย อัสสิ
 อภินิพัตเตนตุ เตโซ ปาตุกโณตุ. อายันตุ ปน โภณโต.

โย ๑ นุโย โส ชัตติยกุลลา พรัหมมณฑกุลลา ราชันญกุลลา
 อุษันนเนหิ สากัสส วา สาลัสส วา สลพิัสส วา จันทนัสส วา
 ปทุมกัสส วา อุตฺตมารณิ อากาย อัคคิ อภินิพฺพตฺโต เตโช
 ปาทุกโต. โสธว นุชฺวรัส อัคคิ อัจจิมมา เจว วถฺถนิมา ๑
 ปกัสสโร ๑ เตน ๑ สักกา อัสสิมา อัสสิกรณีย กาค. โย ปณ
 โส จันฑาลกุลลา เนสากกุลลา เวณกุลลา รณการกุลลา ปุกฺกุสกุลลา
 อุษันนเนหิ สาปามโทณียา วา สุกมโทณียา วา เวกโทณียา วา
 เกถฺถาภฏฺฐัสส วา อุตฺตมารณิ อากาย อัคคิ อภินิพฺพตฺโต เตโช
 ปาทุกโต. สฺวาสส อัคคิ น เจว อัจจิมมา น ๑ วถฺถนิมา น ๑
 ปกัสสโร น ๑ เตน สักกา อัสสิมา อัสสิกรณีย กาคฺชนฺติ. โย
 ทิศา โภ โดคม. โยปี โส โภ โดคม ชัตติยกุลลา พรัหมมณฑกุลลา
 ราชันญกุลลา อุษันนเนหิ สากัสส วา สาลัสส วา สลพิัสส วา
 จันทนัสส วา ปทุมกัสส วา อุตฺตมารณิ อากาย อัคคิ อภินิพฺพตฺโต
 เตโช ปาทุกโต. สฺวาสส อัคคิ อัจจิมมา ๑ วถฺถนิมา ๑ ปกัสสโร ๑
 เตน ๑ สักกา อัสสิมา อัสสิกรณีย กาค. โยปี โส จันฑาลกุลลา
 เนสากกุลลา เวณกุลลา รณการกุลลา ปุกฺกุสกุลลา อุษันนเนหิ
 สาปามโทณียา วา สุกมโทณียา วา เวกโทณียา วา เกถฺถาภฏฺฐัสส
 วา อุตฺตมารณิ อากาย อัคคิ อภินิพฺพตฺโต เตโช ปาทุกโต.
 โสยัสส อัคคิ อัจจิมมา ๑ วถฺถนิมา ๑ ปกัสสโร ๑ เตนปี ๑
 สักกา อัสสิกรณีย กาค. สัพฺโพนฺนี น โภ โดคม อัคคิ อัจจิมมา

จ. วัณณิมมา จ. ปักสัสโร จ. สัสสพนยิ จ. สักกา อัสสันา
 ชัตติกรณียิ กาคูนฺติ. เตสํ อัสสสาณน พริวหิมณานํ ก็ พณฺ โค
 อัสสสาโส, ยถาคํ พริวหิมณ. ~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~
 วัณฺโณ, หีโน อัมโณ วัณฺโณ; พริวหิมณาว สุกฺโข วัณฺโณ,
 กโณหิ อัมโณ วัณฺโณ; พริวหิมณาว สุกฺขณฺติ, โน อพริวหิมณ;
 พริวหิมณาว พริวหิมโณ ปุคฺคา โยธา มุขโณ ~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~
 พริวหิมณิมมิตา พริวหิมทาทาติ. กิณจาญิ ภวฺ โคตโม เอวมาห,
 อถเชวคฺคํ พริวหิมณา เอวเมตํ มณฺณนฺติ “พริวหิมณาว เตญฺโง
 วัณฺโณ, หีโน อัมโณ วัณฺโณ, ฯลฯ พริวหิมทาทาติ คํ
 ก็ มณฺณนฺติ อัสสสาณน อธิ ชัตติยกุมาริ พริวหิมณกัณณาย
 สัสสี สํวาลํ กัณเปยฺย, เตสํ สํวาลมํวํว ยุตฺโต ชาเยถ, โย
 โส ชัตติยกุมารเณ พริวหิมณกัณณาย ยุตฺโต อุมฺบ์นโน สียา,
 โส มาตุบิ สติโส ปิตุบิ สติโส ชัตติโยติบิ วัตตัพพะ
 พริวหิมโณติบิ วัตตัพพะ. โย โส โภ โคตม ชัตติยกุมารเณ
 พริวหิมณกัณณาย ยุตฺโต อุมฺบ์นโน สียา, โส มาตุบิ สติโส
 ปิตุบิ สติโส ชัตติโยติบิ วัตตัพพะ พริวหิมโณติบิ วัตตัพพะติ.
 คํ ก็ มณฺณนฺติ อัสสสาณน อธิ พริวหิมณ กุมาริ ชัตติยกัณณาย
 สัสสี สํวาลํ กัณเปยฺย, เตสํ สํวาลมํวํว ยุตฺโต ชาเยถ, โย
 โส พริวหิมณกุมารเณ ชัตติยกัณณาย ยุตฺโต อุมฺบ์นโน สียา,
 โส มาตุบิ สติโส ปิตุบิ สติโส ชัตติโยติบิ วัตตัพพะ

ท้าวหิมาโลคินี วัตตัพโพติ. โย โส โภ โคตม ท้าวหิมาโลคินีมาเน
 ชาติ หิมาโลคินาย ปุตโต อุบิบันโน สียา, โส มาตุปิ
 สหิโส ปิตุปิ สหิโส ชาติติโยคปิ วัตตัพโพ ท้าวหิมาโลคินี
 วัตตัพโพติ. ตํ กิ มัจฉลล อัสสลาเย. อิท วฬิวั คัทธิวณ
 สัมปโยเชยฺย, เคส สัมปโยคณัวาย กิสสโร ชาเนถ, โย โสปิ
 วฬิวาย คัทธิวณ กิสสโร อุบิบันโน สียา, โส มาตุปิ สหิโส
 ปิตุปิ สหิโส ชาติติโยคปิ วัตตัพโพ คัทธิวณปิ วัตตัพโพติ. โส
 กุมารณัชุปิ โส โภ โคตม ชาติสโร โยติ. อิท หิสส โภ
 โคตม นานาการณํ บัสนามิ อมุตโร จ ปณฺ ฐานํ น กิณฺจิ
 นานาการณํ บัสนามิ. ตํ กิ มัจฉลล อัสสลาเย อิทาสฺสุ เทว
 มาณวภา ภาตโร โสทริยา เอโก ชาติวณโก อุปนีโต เอโก
 ชาติวณโก อุปนีโต, กเมตถ ท้าวหิมาโลคินี ปรม โยเชยฺย สหิ
 ภา ทาลิปาเถ วา ยันเน วา ปาทุเน วติ. โย โส โภ โคตม
 มาณวโก ชาติวณโก อุปนีโต, ตเมตถ ท้าวหิมาโลคินี ปรม โยเชยฺย
 สหิ ภา ทาลิปาเถ วา ยันเน วา ปาทุเน วา. กิ ทิ โภ
 โคตม อนัชาเยเก อุปนีเต ทินนํ มหิปปณฺ ภาวิสสตีติ. ตํ กิ
 มัจฉลล อัสสลาเย อิทาสฺสุ เทว มาณวภา ภาตโร โสทริยา
 เอโก ชาติวณโก อุปนีโต กุสสีโส ปาปรัมิ โย, เอโก ชาติวณโก
 อุปนีโต สิลวา กัธียาณณัโย, กเมตถ ท้าวหิมาโลคินี ปรม โยเชยฺย
 สหิ ภา ทาลิปาเถ วา ยันเน วา ปาทุเน วติ. โย โส โภ

อสี สัตถ์ฉันน์ พราหมณ์ฉันน์ บัดฉินชโค จักขมมาโน เอวมาท “หน้ท
 โก นุ โข อิมะ ภวันโต พราหมณ์ฉันโย คณฺฐา หน้ท โก นุ
 โข อิมะ ภวันโต พราหมณ์ฉันโย คณฺฐาติ. ธถ โข อัสสลาบน สัตถ์
 พราหมณ์ฉันโย อสีท เทวถ์ อสี ธะตทโวจุ “โค ฌายํ คามณฺฑิตฏโป
 วีย สัตถ์ฉันน์ พราหมณ์ฉันน์ บัดฉินชโค จักขมมาโน เอวมาท
 “หน้ท โก นุ โข อิมะ ภวันโต พราหมณ์ฉันโย คณฺฐา หน้ท
 โก นุ โข อิมะ ภวันโต พราหมณ์ฉันโย คณฺฐาติ, หน้ท น
 ขภิสสัสสามาติ ธถ โข อัสสลาบน สัตถ์ พราหมณ์ฉันโย อสีท
 เทวถ์ อสี อภิสบฺบุ “ภัสมา เปลล โหสิ, ภัสมา ฌปลล โหสิ,
 ภัสมา ฌปลล โหสิติ. ยถา ยถา โข อัสสลาบน สัตถ์ พราหมณ์ฉันโย
 อสีท เทวถ์ อสี อภิสบฺบุ, ตถา ตถา อสีโต เทวโธ อสี
 อภิรูปทโมจเว โหติ ทัสสเนยตโร จ ปาสาทิกตโร จ ธถ โข
 อัสสลาบน สัตถ์ฉันน์ พราหมณ์ฉันน์ ธะตทโหสิ “โมขํ วต โน ตโป,
 ขัณฺเณน เจริญมจวิย. มยํ นิ ปุณฺเณ ยํ ขวิตปาม “ภัสมา ฌปลล
 โหสิติ, ภัสมา ภวติ เขกัจโจ อิมํ ปน มยํ ยถา ยถา
 อภิสปาม, ตถา ตถา อภิรูปทโมจเว โหติ ทัสสเนยตโร จ
 ปาสาทิกตโร จาติ. น ภวันตานํ โมขํ ตโป, น ปนาลล
 พราหมณ์จริย. อัมภ ภวันโต โย มยิ มโนปโทโส, ตํ ปชทภาติ.
 โย ภวติ มโนปโทโส, ตํ ปชทาม. โก นุ ภวํ โหติติ. สุโต

โน ภวตํ อสโต เทวโล อัสสิทฺติ. เอวํ โภทํ. โส ชฺวีหํ โภ
 โหมีติ. อถ โข อัสสลายน สัตถํ พฺรหฺมณิสโย อสโต เทวโล อัสสิ
 อภิวาเทตุ อูปักกมฺจุ. อถ โข อัสสลายน อสโต เทวโล อัสสิ สัตถํ
 พฺรหฺมณิสโย เอตตวโจ “สุตฺตเมตํ โภ สัตถกัณฺโณ ทิร พฺรหฺมณิสํ
 อรัณฺยคณเ มัตถกฏฺฐิสุ สัมมมฺหานํ, เหวรูปํ ปาปกํ ญฺญูจิตฺตํ
 อูปัณฺณํ” พฺรหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ, สีโม อัมปโย
 วณฺโณ; พฺรหฺมณาว สุกโก วณฺโณ, กโณทฺธ อัมปโย
 วณฺโณ; พฺรหฺมณาว สุชณฺณํติ, โน อพฺรหฺมณาว; พฺรหฺมณาว
 พฺรหฺมโน ปุทฺธา โอธสา มุขโต ชาคา พฺรหฺมชา พฺรหฺมณิมฺมิคา
 พฺรหฺมทาสาทิ. เอวํ โภ. ชานนํติ ปน โภทํติ “ยา ชนิมฺมา
 พฺรหฺมณเวยว อคฺคมาสิ, โน อพฺรหฺมณนํติ. โนหิภํ โภ. ชานนํติ
 ปน โภทํติ “ยา ชนิมฺมา มาตา ยาว สัตถมา มาตุ มาตามหฺยุคา
 พฺรหฺมณเวยว อคฺคมาสิ, โน อพฺรหฺมณนํติ. โนหิภํ โภ. ชานนํติ
 ปน โภทํติ “โย ชนินฺนํ พฺรหฺมณเวยว อคฺคมาสิ, โน
 อพฺรหฺมณนํติ. โนหิภํ โภ. ชานนํติ ปน โภทํติ “โย
 ชนินฺนํ บิฑา ยาว สัตถมา บิฑุ บิฑามหฺยุคา พฺรหฺมณเวยว อคฺคมาสิ
 โน อพฺรหฺมณนํติ. โนหิภํ โภ. ชานนํติ ปน โภทํติ “ยถา
 คัพภัสส อวักกนํติ โหติติ. ชานาม มยํ โภ. “ยถา คัพภัสส
 อวักกนํติ โหติ, ทิธ มาตานิโร ๑ สันนิปฺพิทา โนหิภํ, มาตา

จ อรุณี โหติ, คัมภีร์ไพ จ ปัจจุปัจจุจิโต โหติ, เอวํ ตินัน
 สันนิปาตา คัมภีร์สัส อวักกัณฺติ โหติ. สมณํ ปน โภณโต
 “ยัสฺส โส คัมภีร์ไพ ชัตติโย วา หีรหิมโน วา เวสฺสโ ส วา
 สุทฺธิ วาติ. น มยํ โภ ชานาม “ยัสฺส โส คัมภีร์ไพ
 ชัตติโย วา หีรหิมโน วา เวสฺสโ ส วา สุทฺธิ วาติ. เอวํ
 สันเต โภณโต ชานนํ “เก ตุมฺเห หิโณติ เอวํ สันเต โภ น
 มยํ ชานาม “เกจิ มยํ โหมาติ. เต हि นาม อัสสํลายนํ สัตฺตํ
 หีรหิมณฺสีโย อสิเทน เทวเสน อสิเนน สเก ชาติวาเท
 สมณูปชิยมานา สมณคฺคาหิยมานา สมณภาสิยมานา น
 สัมปายิสฺสันติ; ก็ ปน ตํวํ เจริหิ มยา สกัสมิ ชาติวาเท
 สมณูปชิยมาโน สมณคฺคาหิยมาโน สมณภาสิยมาโน สัมปายิสฺสสิ.
 เยสํ ตํวํ สาวิณโก น ปุณฺโณ ทฬัปปิโต. เอวํ วุตฺเต
 อัสสํลายโน มานโว ภควันฺติ เขตฺตโวจ “อภิกกัณฺโถ โภ โคทม
 ข เปจฺจ อปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ชาเรตุ อัสสํลายโค ปาณูปตํ
 สรณคฺคณฺติ.

อัสสํลายนํสุตฺตํ ตติยํ.

มัชฌิมนิภาณสเก โฆฏฺฐมุขสุตฺตํ.

เอวํ เม สุตํ. เอกํ สมยํ อายัสฺมา อุเทโน พาวารณสิยํ วิหริ
 เขมิมยฺสฺสวณ. เตน โข ปน สมเยน โฆฏฺฐมุโข หีรหิมโน

พาราณสี อนุชัตตโต โหติ เกณจิเทว กามนีนม ๑๐ โข
 ไชยภุมมโข พรัหฺมโน ชัมภวาทิ อนุจกมมาโน อนุจเรมาโน,
 เยน เขมียัมพนฺ, เทนุปลังกมิ. เตน โข ปน สมณน อายัสมา
 อุเทโน อัมภิกกาเส จกมติ. ๑๑ โข ไชยภุมมโข พรัหฺมโน,
 เยน อายัสมา อุเทโน เทนุปลังกมิ, อุปลังกมิทวา อายัสสมทา
 อุเทนเนน สัมโมติ, สัมโมทนียํ กถํ สมารณียํ วิติสายะท
 อายัสสมันตํ อุเทนํ จกมณฺตํ อนุจกมมาโน เขวมาห “อัมโภ สมณ
 นัตถิ อัมมิโก ปวิพฺพโซ, เถว เม เขตฺถ โหติ “ตลฺยํ ๑ โข
 ภวันฺตรูปานํ วา อทฺธัสสา โย วา ปเนตถ อัมโมติ.

เฮว วุตฺเต อายัสมา อุเทโน จกมา โอโรหิตฺวา วิหาร
 ปวิสิตฺวา บัณฺณตฺเต อาสเน นิสิตฺติ. ไชยภุมมโข โข พรัหฺมโน
 จกมา โอโรหิตฺวา วิหารํ ปวิสิตฺวา เอกมณฺตํ ชฎฺฐาสิ. เอกมณฺตํ
 จิตํ โข ไชยภุมมโข พรัหฺมณํ อายัสมา อุเทโน เอกตโวจ
 “สวัชฺชนเต โข พรัหฺมณ อาสณานิ, ๑๒ อาจฺจขสิ, นิสิตาติ.
 เอกเทว โข ปน มยํ โภโก ชุเทนฺตัสส อาคมยมาณา น นิสิตาม,
 กถํ หิ นาม มาภิสํ ปุพฺเพ ขณินฺนตฺโต อาสเน นิสิตฺตพฺพ
 มณฺเฒยยาติ. ๑๓ โข ไชยภุมมโข พรัหฺมโน อัมภวาทิ นิจ
 อาสนํ คเหตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺติ. เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข ไชยภุมมโข
 พรัหฺมโน อายัสสมันตํ อุเทนํ เอกตโวจ “อัมโภ สมณ นัตถิ
 อัมมิโก ปวิพฺพโซ, เถว เม เขตฺถ โหติ “ตลฺยํ ๑ โข ภวันฺตรูปานํ

วา อทิสฺสนา, โย วา ปเนตถ ธัมโมติ. สเจ โข ปน เม
 ตฺวํ พฺรหฺมมณ อนุมฺบเวยยํ อนุชานเวยยาสิ, ปฏิกโกเสตัพพะตฺวํ
 ปฏิกโกเสยยาสิ; ยสฺส จ ปน เม ภาสิตสฺส อตฺถํ น ชานเวยยาสิ,
 มมฺเวยว ตตฺถ อุตฺตริ ปฏิปุจเวยยาสิ. อิทํ โภ อูเทน กถํ
 อิมสฺส กิวัตฺโตติ เอวํ กตฺวา สียา โน เอตถ ภาสิตฺตาโปติ.
 อนุมฺบเวยยํ ชฺวาทํ โภโต อูเทนสฺส อนุชานิสฺสามิ, ปฏิกโกเสตัพพะตฺวํ
 ปฏิกโกเสยยาสิ; ยสฺส จ ปนาหํ โภโต อูเทนสฺส ภาสิตสฺส
 อตฺถํ น ชานิสฺสามิ, ภวนฺตเวยว ตตฺถ อูเทน อุตฺตริ ปฏิปุจนิสฺสามิ.
 อิทํ โภ อูเทน กถํ อิมสฺส กิวัตฺโตติ เอวํ กตฺวา โทสุ, โน
 เอตถ ภาสิตฺตาโปติ. จัตถาโรเม พฺรหฺมมณ ปุคฺคโล สันโต
 สวิชฺชมานา โสภสฺสมี. กตเม จัตถาโร? อิท พฺรหฺมมณ เอกัจโจ
 ปุคฺคโล อตฺตัตถิปโป โหติ อตฺตปฺปริชาปนาอนุโยคมนุยุตฺโต. อิท ปน
 พฺรหฺมมณ เอกัจโจ ปุคฺคโล ปรรนตโป โหติ ปฺปริชาปนาอนุ
 โยคมนุยุตฺโต. อิท ปน พฺรหฺมมณ เอกัจโจ ปุคฺคโล อตฺตัตถิปโป จ
 อตฺตปฺปริชาปนาอนุโยคมนุยุตฺโต, ปรรนตโป จ ปฺปริชาปนาอนุโยคมนุยุตฺโต.
 อิท ปน พฺรหฺมมณ เอกัจโจ ปุคฺคโล เนวตฺตัตถิปโป โทภี
 นาตฺตปฺปริชาปนาอนุโยคมนุยุตฺโต, น ปรรนตโป น ปฺปริชาปนาอนุโยคมนุยุตฺโต.
 โส เนวตฺตัตถิปโป อปรรนตโป ติฏฺฐาเรว ธัมโม นิจฺจนาโต นิพฺพุโต
 สวิภูโต สุขปฏิสฺสวํ พฺรหฺมมณูเตน อตฺตมฺหา วิหริติ. อิมสฺส พฺรหฺมมณ
 จตฺตุนี ปุคฺคลานํ, กตโม เต ปุคฺคโล จิตฺตํ อวฺวาเรตฺติ. ยวํ

โก อุเทน ปุคฺคโล อตฺตํนํโคไป อตฺตํปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค, อยํ
 เม ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราคเติ. โยปายํ โก อุเทน ปุคฺคโล
 ปรัณโคไป ปรัปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค, อยํเม เม ปุคฺคโล
 จิตฺตํ นาราคเติ. โยปายํ โก อุเทน ปุคฺคโล อตฺตํนํโคไป จ
 อตฺตํปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค, ปรัโคไป จ ปรัปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค,
 อยํเม เม ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราคเติ. โย จ โข อยํ โก อุเทน
 ปุคฺคโล เนวตฺตํนํโคไป เนวตฺตํปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค, เม ปรัณโคไป
 เม ปรัปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค, โส อตฺตํนํโคไป จ ปรัณโคไป จ
 ทิฏฺฐิเจว อัมเม นิจฺจํโคไป นิพฺพุโคไป สุขปฏฺฐิโกไป ทิรฺทิมฺมกฺกฺก
 อตฺตํนา วิหติ อยํ เม ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราคเติ. กตฺถํ ปณ
 เต ทิรฺทิมฺมกฺก อัมเม ตโย ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราคเติ. ปรัโคไป โก
 อุเทน ปุคฺคโล อตฺตํนํโคไป อตฺตํปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค, โส
 อตฺตํนา สุขกามํ ทุคฺชปฏฺฐิโกไป อาตาเปติ ปริชาเปติ, อิมินา
 เม อยํ ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราคเติ. โยปายํ โก อุเทน ปุคฺคโล
 ปรัณโคไป ปรัปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค, โส ปรั สุขกามํ
 ทุคฺชปฏฺฐิโกไป อาตาเปติ ปริชาเปติ, อิมินา เม อยํ ปุคฺคโล จิตฺตํ
 นาราคเติ. โยปายํ โก อุเทน ปุคฺคโล อตฺตํนํโคไป จ
 อตฺตํปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค, ปรัณโคไป จ ปรัปริชาปนาณฺโบลมณฺณุคฺโค
 โส อตฺตํนา สุขกามํ ทุคฺชปฏฺฐิโกไป อาตาเปติ ปริชาเปติ,
 อิมินา เม อยํ ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราคเติ. โย จ โข อยํ โก

อุเทน ปุคฺคโล เนวตฺตคฺคฺนโต นาคตฺตปริทาปนฺนุโยคฺมณฺยุตฺโต
 น ปณฺตโป น ปรริปทาปนฺนุโยคฺมณฺยุตฺโต, โส อนตฺตคฺคฺนโต
 อปณฺตโป ทิฏฺฐเจว ธมฺเม นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สัตฺติภูโต สุขปฏฺฐิสฺสเวทึ
 พหฺมมฺภูเตน อตฺตนา วิหริ. โส อตฺตคฺคฺนโต ปณฺตโป สุขกาเม
 ทุกฺขปฏฺฐิกฺกุเล เนว อาดาเปติ น ปริทาเปติ; อิมินา เม อญ
 ปุคฺคโล จิตฺตํ อาราธเณติ. เทวมา พหฺมมฺมณ ปริสา. กตฺวา เทว
 อธิ พหฺมมฺมณ เอกจฺจา ปริสา สารตฺตคฺคฺนโต มณฺนิภูณฺฑเลสุ
 ปุคฺคกริยา ปริเยสฺส, ทาสีทาสํ ปริเยสฺส, เขตฺตวตฺถุ ปริเยสฺส,
 ชาตฺตปฺรชตํ ปริเยสฺส. อธิ ปน พหฺมมฺมณ เอกจฺจา ปริสา
 อสารตฺตคฺคฺนโต มณฺนิภูณฺฑเลสุ ปุคฺคกริยา ปหาย ทาสีทาสํ ปหาย
 เขตฺตวตฺถุ ปหาย ชาตฺตปฺรชตํ ปหาย อคารสฺมา อนคาริยา
 ยัพฺพิชา. ยํวํ พหฺมมฺมณ ปุคฺคโล เนวตฺตคฺคฺนโต
 นาคตฺตปริทาปนฺนุโยคฺมณฺยุตฺโต, น ปณฺตโป น ปรริปทา
 ปนฺนุโยคฺมณฺยุตฺโต, โส อนตฺตคฺคฺนโต อปณฺตโป ทิฏฺฐเจว ธมฺเม
 นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สัตฺติภูโต สุขปฏฺฐิสฺสเวทึ พหฺมมฺภูเตน อตฺตนา
 วิหริ. อิมํ คีว พหฺมมฺมณ ปุคฺคโล กตฺมสฺสํ ปริสา ยํ พุทฺธ
 สมนฺนุสฺสสิ. ยา จายํ ปริสา สารตฺตคฺคฺนโต มณฺนิภูณฺฑเลสุ ปุคฺคกริยา
 ปริเยสฺส, ทาสีทาสํ ปริเยสฺส, เขตฺตวตฺถุ ปริเยสฺส, ชาตฺตปฺรชตํ
 ปริเยสฺส; ยา จายํ ปริสา อสารตฺตคฺคฺนโต มณฺนิภูณฺฑเลสุ
 ปุคฺคกริยา ปหาย ทาสีทาสํ ปหาย เขตฺตวตฺถุ ปหาย ชาตฺตปฺรชตํ

มัจฉิมปัตถนาสเถ โขฏมุขสูตร.

๑๖๖

ปทาย อคารัสมา อนคาริยัม ปัพพชิตาติ. เอวามัง โภ ชุเทเน ปุคฺคโล
 เนวคฺคณฺโฑโป นาคคปรีตาปนนานุโยคมนุยุคฺโต, น ปณฺนคโป น
 ปรีตาปนนานุโยคมนุยุคฺโต โส อนคฺคณฺโฑโป อปณฺนคโป ภิกฺขุเจว จมฺม
 นิจฺจาทโต นิพฺพุตโต ตีติกฺขโต สุขปรฺยสํเวทํ พหุหิมฺภุเคน อคฺคณา
 วิหริติ. อิมามัง ปุคฺคลํ ยายํ ปรีตา อคารัสสคฺคตํ มณิกุณฺโณเลสุ
 ปุคฺคกริยัม ปทาย ทาสีทาสํ ปทาย เขตฺตวคฺคํ ปทาย ชาครุปชคฺ
 ปทาย อคารัสมา อนคาริยัม ปัพพชิตา อิมิสฺสํ ปรีตายํ พหุสฺ
 สมฺมุขัสสํมิตฺติ. อิทาเนว โข ปณ เต พหุหิมฺภณ ภาสิคํ มยํ เอว
 อาชานาม อัมมโก สมณ นคฺคิ อัมมโก ปรีพฺพไซ เอว เม เขตฺต
 โหติ คณฺจ โข ภวันฺตรูปามํ วา อทลสฺสณา โยวาปเนกํ อัมมโมติ. อคฺค
 โข เม สภา โภ ชุเทเน สานุคฺคทา วาจา ภาสิตา, อคฺคิ อัมมโก
 ปรีพฺพไซ เอว เม เขตฺต โหติ. เอวคณฺจ ปณ มํ ภวํ ชุเทเน
 อารตฺต, เยจิเม โภตา ชุเทเนเน จิตฺตาโร ปุคฺคลา สํชิตฺเตน วุตฺตา
 วิคฺคทาเรน อวิคฺคตา, สาธุ เม ภวํ ชุเทเน อิเม จิตฺตาโร ปุคฺค
 วิคฺคทาเรน วิชชตุ อนุกัมมเป อูปาทายาติ. เตนहि พหุหิมฺภณ สุโณ
 สาธุกํ มนสิโกโรหิ, ภาสิสฺสํมิตฺติ. “ เอว โภติ โข โขฏมุข
 พหุหิมฺภณ อายัสสิมโต อูเทนัสสิ บัจจัสสโสสิ. อายัสสิมา อูเทเน
 เขตฺทโวจ กคโม จ พหุหิมฺภณ ปุคฺคโล อคฺคณฺโฑโป
 อคฺคปรีตาปนนานุโยคมนุยุคฺโต อิท พหุหิมฺภณ เอกัจโจ ปุคฺค
 โล อเจลก โหติ มคฺคทาโร หคฺคทาเรชฺชเณ, น เอหิกคณฺโฑโป น

ตัญญาภคณัตติโก นากิหตัง น ชุตติสส กตัง น นิมนันตัง สาทิยติ,
 โส น กุมภิมุขา ปฏิคัณ्हิติ, น กโฬปัมุขา ปฏิคัณ्हิติ, น
 เขฬิกมัตตัง น ตัณขมัตตัง น มุสสมัตตัง, น ทวีณัน ภูณชमानัน
 น คัพภินิยา น ปายमानาย น ปริสันตพรคตาย, น สักกิตตัสสุ,
 น ยัตถัง สา ชุขัฏฐิจิโต โหติ, น ยัตถัง มกัชิกา สันทสสันทจารินี,
 น มัจฉัง น มังสั, น สุริ น เมรยั, น กุโสทกั ปัตติ. โส
 เอกาการโก वा होति एकादोषीको, त्रिवाक्यो वा होति
 त्रिवादोषीको. ॥ पे ॥ सत्ताकारो वा होति सत्तादोषीको.
 खेगिस्सल्लापि तत्तदिया यापेति, त्रिविधिं तत्तद्विधिं यापेति. त्तिथिं
 तत्तद्विधिं यापेति. ॥ पे ॥ सत्तद्विधिं तत्तद्विधिं यापेति. एकाहिकं
 आहारं आहारं त्रिविधिं आहारं आहारं. ॥ पे ॥ सत्ताहिकं
 आहारं आहारं. छिन्ति चेरुपि अत्थमासिकं प्रियाय
 णत्तलोखनानुयोक्तं अनुयोक्तो विहरति. सो साकगच्छो वा होति,
 सामागच्छो वा होति, निवारगच्छो वा होति, तत्तत्तुल्यगच्छो वा
 होति, ह्युगच्छो वा होति, गन्धगच्छो वा होति, आगमगच्छो
 वा होति, पित्तगच्छो वा होति, तिलगच्छो वा होति,
 दोमगच्छो वा होति. वनमुलमलाहा वा यापेति पवत्तमलो. सो
 साधनानि आरति, मसाधनानि आरति, मवत्तसन्निधि आरति,
 पित्तगच्छानि आरति, तिरिगच्छानि आरति, छिन्नि आरति, छिन्निचिपि
 आरति, वत्तजिरी आरति. वाकजिरी आरति, मलजिरी आरति.

[illegible]

ภูมิยา หริตฺตปถิตาย เสยฺยํ กัปปเปติ; โส เอภิสฺสา คาวิยา
 สฺยุปวัจฺจาย, ขํ เอภิสฺมิ ฌเน ชีรํ โหติ, เตเน วาชา ยาเปติ;
 ยํ กุติยสฺมิ ฌเน ชีรํ โหติ, เตเน มเหสี ยาเปติ, ยํ กุติยสฺมิ
 ฌเน ชีรํ โหติ, เตเน พหิรฺหมณเ ปวโรหิตา ยาเปติ; ยํ จตุตฺตสฺมิ
 ฌเน ชีรํ โหติ, เตเน อคฺคิ ชฺชหติ; อวเสสเม วัจจโก ยาเปติ.
 โส เอวมาห “เอตฺตกา อุตฺตกา ฌัณฺณนํตฺตํ ยัณฺณนํตฺตํ, เอตฺตกา
 วัจจกา ฌัณฺณนํตฺตํ ยัณฺณนํตฺตํ, เอตฺตกา วัจจตริโย ฌัณฺณนํตฺตํ
 ยัณฺณนํตฺตํ, เอตฺตกา อชา ฌัณฺณนํตฺตํ ยัณฺณนํตฺตํ, เอตฺตกา
 อรพฺภา ฌัณฺณนํตฺตํ ยัณฺณนํตฺตํ, เอตฺตกา รุกฺขา นิชฺชํนํตฺตํ
 ยบุตฺตํ, เอตฺตกา ทฬฺพา ลุณฺณํตฺติ ปริสฺสํนํตฺตํ, เยบฺบิสฺส เต
 โทณํตฺติ ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กัมมกฺวาติ วา, เตปิ ทณฺทคฺชชีตา
 ภยคฺชชีตา อลฺลสฺมุชา โรทมนา ปริกัมมานิ กโรณํติ; ยํ วุจฺจติ
 ทฺรหฺมณเ ปุคฺคโล ยัตถํนํตฺตํไป จ ยัตถํปริตฺตาปนาณฺโวยคฺคณฺนํตฺตํไป,
 ยณฺณํตฺตํไป จ ปะปริตฺตาปนาณฺโวยคฺคณฺนํตฺตํไป. กตโม จ ทฺรหฺมณ
 ปุคฺคโล เนวตถํนํตฺตํไป นาคตฺตํปริตฺตาปนาณฺโวยคฺคณฺนํตฺตํไป, น ยณฺณํตฺตํไป
 น ปะปริตฺตาปนาณฺโวยคฺคณฺนํตฺตํไป, โส ฌณฺณํตฺตํไป ยปฺปํตฺตํไป
 ภิญฺญาเจว อัมเม นิจฺจาทโต นิพฺพุตโต ลีลิตฺวาโต สุขปฏิสํเวทึ พหิรฺหมณฺเตเน
 อคฺคินา วิหริติ. อธิ ทฺรหฺมณเ . . . . .โลกโต โลกเก อပ္ปํชฺชติ อรหํ
 สัมมาสัมพุทฺธโย, วิชฺชาจรณสมฺมัณฺโณ สลฺลโต โลกวิญฺญู อณฺุตฺตโร
 ปุริสทัมมสํการิ, สัตถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา; โส อิมํ

[illegible]

โหติ อารากาโร วิโรโต เมธุนา อามกธัมมา. มุสาวาหํ ปํหาบ
 มุสาวาหํ ปฏีวิโรโต โหติ สัจจวาที สัจจสัมโห เถโต บัจริโก
 อวิสวาทโก โลกัสส. ปัสสณํ วาจํ ปํหาบ ปัสสณาย วาจาเย ปฏีวิโรโต
 โหติ, อิติ สุตฺวา น อมุตฺร อักขาตา อิมสํ เกทาเย, อมุตฺร วา
 สุตฺวา น อิมสํ อักขาตา อมุตฺร เกทาเย, อิติ ภินฺนา น วา สันธาตา,
 สหิตฺถนํ วา น ปุเปปฺพาตา, สหิตฺถวาโม สหิตฺถโร สหิตฺถนํ,
 สหิตฺถกรณํ วาจํ ภาสิตา โหติ. ผลํ วาจํ ปํหาบ ผลสาเย
 วาจาเย ปฏีวิโรโต โหติ, ยา ตา วาจา เผลา กณฺณสุขา เปมนียา
 นนฺทียมา โปวี พฺเยนณฺตํ พฺเยนณฺตํ, ตถากุปํ วาจํ ภาสิตา
 โหติ. สัมมปํปฺลาปํ ปนฺนํ, สัมมปํปฺลาปํ ปฏีวิโรโต โหติ
 กาลวาที กุตวาที อคฺควาที อัมมวาที วินยวาที, นิธานวาที วาจํ
 ภาสิตา, กาลเณ สาลเณ ปรีขณฺตวตํ อคฺคหิตํ. โส
 วิชคฺคณฺตวตํ สหิตฺถวาโม ปฏีวิโรโต โหติ. เถกฺกโรจิโก โหติ
 รัคฺคปฺโรโต วิโรโต วิกาลโกชนา. เมจฺจสิทฺธาหิตวิสุคฺคัสสเน ปฏีวิโรโต
 โหติ. มาลาคณฺโณโตปนฺนารณมณฺทปวิสุคฺคณฺทจนา ปฏีวิโรโต โหติ.
 อจฺจจาณณมหารณนา ปฏีวิโรโต โหติ. สาธุปฺรชตปฏิจฺฉลนา
 ปฏีวิโรโต โหติ. อามกธณฺณปฏิจฺฉลนา ปฏีวิโรโต โหติ.
 อามกมฺสปฏิจฺฉลนา ปฏีวิโรโต โหติ. อิตฺถิโกมาโกปฏิจฺฉลนา
 ปฏีวิโรโต โหติ. ทาสีทาสปฏิจฺฉลนา ปฏีวิโรโต โหติ.
 อเชตฺตปฏิจฺฉลนา ปฏีวิโรโต โหติ. กุกกฏฐณฺปฏิจฺฉลนา ปฏีวิโรโต

โหติ. ฌานวิภาตติยาปฐกคตฺถก. ปฏิวีโร โหติ. เขตฺถกคตฺถก. ปฏิวีโร โหติ. กุเตยฺยปฐกคตฺถก. ปฏิวีโร โหติ. กยวิกกยา ปฏิวีโร โหติ. ตฺถกคตฺถก. ปฏิวีโร โหติ. อุกโกฏณวณฺณกคตฺถก. ปฏิวีโร โหติ. เลททวณฺณกคตฺถก. ปฏิวีโร โหติ. วิปราโมสสาโลปสทสาการา ปฏิวีโร โหติ. โส สันตุฏฺฐโหติ. กายปวิหาริเกณ จีวรเน กุจฺฉิปวิหาริเกณ ปิณฺหาปาเตเน, เยน เยนเนว ปักกมตฺติ, สมาทาเยว ปักกมตฺติ. เสยฺยถาปิ นาม ปักขี สกฺโข เยน เยนเนว เทติ, สยัคคภาโร เทติ; เหวเมว ภิกขุ สันตุฏฺฐโหติ. กายปวิหาริเกณ จีวรเน กุจฺฉิปวิหาริเกณ ปิณฺหาปาเตเน, เยน เยนเนว ปักกมตฺติ, สมาทาเยว ปักกมตฺติ. โส อิมินา อวิเณ สลลิกขณฺเณ สมนํนาคโต, อชฺฉัตถํ อนวชฺชสุช ปฏิสเวตติ. โส จักขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิमितฺตคคฺคาหิ โหติ. นานุพฺพยณฺชนคคฺคาหิ; ยถาวิกรณเมณํ จักขุณฺทริยํ อสฺสํ วิหรณฺตํ, อภิชฺฉาโทมนสฺสสา ปาปกกา อกฺกุสลา ธมฺมา อณฺวารสสเวยฺย; ตสฺส สํวราย ปฏิบชฺชติ, รัทฺธิ จักขุณฺทริยํ, จักขุณฺทริเย สํวราปชฺชติ. โสเตน สทฺถํ สุตฺวา. ขาเนน คณฺโณ ขาณิยฺวา. ชีรฺทาย รสํ สายิตฺวา. กาเยน โสภณฺทฺธิ. มนฺสา ธมฺมํ วิณฺณาย, น นิमितฺตคคฺคาหิ โหติ. นานุพฺพยณฺชนคคฺคาหิ, ยถาวิกรณเมณํ มณฺโณจฺฉริยํ อสฺสํ วิหรณฺตํ, อภิชฺฉาโทมนสฺสสา ปาปกกา อกฺกุสลา ธมฺมา อณฺวารสสเวยฺย; ตสฺส สํวราย ปฏิบชฺชติ, รัทฺธิ มณฺโณจฺฉริยํ,

มนินทรีเย ลัมวี่ อายัสชติ. โส อิมินา อริเยน อินทรียสัวรรณ
 สมันนาคโต อัมมวี่ อายัสชติ ปฏิจจเวกคิ. โส อภิกกัมมเต
 ปฏิกกัมมเต สัมปชานการี โหติ, อาโลกิต วิโลกิต สัมปชานการี
 โหติ, สัมมิลลชีเต ปสาวิเต สัมปชานการี โหติ, อัมภากิปัตตจิวธารเน
 สัมปชานการี โหติ, อสิตะ ปิตะ ทาณิตะ สกยิตะ สัมปชานการี
 โหติ, อจฺจวามบัสสวากัมเม สัมปชานการี โหติ, คเต จิตะ นิฉินเน สุตเต
 ชาลิตะ ภาสิเต อุมฺมัททิตะ สัมปชานการี โหติ. โส อิมินา จ
 อริเยน สิลลชัมมเณ สมันนาคโต, อิมินา จ อริเยน อินทรียสัวรรณ
 สมันนาคโต, อิมินา จ อริเยน สติสัมปชัณเณ สมันนาคโต,
 วิวิคตํ เสนาสนํ ภชติ อรัณญํ ฤกษ์ฆมุตํ ปัพพตํ กนฺทวํ คิริคูถํ
 อสุณํ วนปถัง อรัโหภาสํ ปราลาปนัง. โส ปจฺจกัคคิ
 มิตฺตํ ปาตปฏิกกัมมเต นิสีทติ มัลลลังกํ อากุชิตวา อชฺชํ กายํ
 มนิตาย ปวิมุขํ สติ อุมฺภากิปัตตวา. โส อภิชณํ โสเก ปทาเย,
 วิสตะภิชเณน เจตสา วิหริติ, อภิชณาย จิต्तํ ปรีโสเธติ.
 อโยปาถัมปิโตส ปทาเย อโยปณฺณิจฺจโต วิหริติ สัพพะปาณณุตทิตานุกัมปิ,
 อโยปาถัมปิโตสา จิต्तํ ปรีโสเธติ. ปิณนิสฺสํ ปทาเย, วิสตะณฺเณน วิ
 วิหริติ อาโลกสัณญี สโต สัมปชาเน, อีนมิตฺตา จิต्तํ ปรีโสเธติ.
 อุมฺมจฺจกุกฺกัจจํ ปทาเย อุมฺมจฺจโต วิหริติ อัมมจฺจคคิ วูปถนตฺตจิตฺโต.
 อุมฺมจฺจกุกฺกัจจํ จิต्तํ ปรีโสเธติ วิจิจฺจํ ปทาเย ตินณณวิจิจฺจํ โส
 วิหริติ อภิกกัมมเต อสเสสฺส สัมมิลล, วิจิจฺจํ จิต्तํ ปรีโสเธติ.

โส อิมะ มัจฉิ นีวระณะ ปะหะย, เจตโส อุกัถิเตเต มัจฉิระย
 คุพฺพฬิกระณ, วิวิจิเว กามะเท วิวิจจ ญุสเสเท อัมมะมิ, สวัตักก
 สวาทิ วิเวกขิ มิตฺติสุขิ ปะรานิ อญานิ อุลลัมบิยัชฺช วิหะริ
 วิตักกวิจจามานิ วุปลมา, อัมมัตตํ สัมปัสสาหมิ เจตโส เอโกทิกาวุ,
 อวัตักก อวาทิ สมาริชิ มิตฺติสุขิ ทุคฺคิย อญานิ อุลลัมบิยัชฺช วิหะริ.
 มิตฺติยา จ วิวาทา, อุลลัมบิโก จ วิหะริ สโต สัมปัสสาโน, สุขัลล
 กายะเนน ปญฺญัสสเวเตติ, มัจฉิ อริยา อาริยัมมิตฺติ "อุลลัมบิโก สวมา
 สุขวิหาริติ, ทคฺคิย อญานิ อุลลัมบิยัชฺช วิหะริ. สุขัลล จ ปทานา
 คุกฺขัลล จ ปทานา, ปุพฺพเพว โสมนัสสโตมมัสสาณิ อตฺตังคมา
 อหุทฺทขมสุขิ อุลลัมบิยัชฺชปาริสุทฺธิ อหุทฺทมา อญานิ อุลลัมบิยัช
 วิหะริ.

โส เอว สมาริเต จิตฺเต ปริสุทฺธเ ปรีโยทาเต อนังคเณ
 วิสตุฏฺฐิกิเตเต มุทฺตุนเต กัมมณิเย จิตฺเต อาเนนชัยยัตเต,
 ปุพฺพเพนิวาสนุสฺสลิคณานาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ. โส อเนกวิหิต
 ปุพฺพเพนิวาสนุสฺสลิคณานาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ. โส อเนกวิหิต
 คิธฺโสปี ชาติโย จกฺกฺโสปี ชาติโย มัจฉิยั ชาติโย, ทสย
 ชาติโย วิสย ชาติโย คัสย ชาติโย จิตฺตํโสปี ชาติโย มัจฉิยั
 ชาติโย, ชาตฺสคย ชาตฺสคย ชาตฺสคย, อเนกย
 สวัญญกยเป อเนกย วิญญกยเป อเนกย สวัญญกยวิญญกยเป
 "อเนกย" อเนกย เอวโศตฺโต เอวโศตฺโต, อเนกย

เหวสุขทุกขปฏิจันเตหิ เหวมายุปโยนิโต, โส คโต จโต อมุตโร
 ชุทปาที, ตัตถาปาตี เหวมาโม เหวโคตโต เหววัณโณ เหวมาหาโร
 เหวสุขทุกขปฏิจันเตหิ เหวมายุปโยนิโต, โส คโต จโต อิมุปปัตติโนติ.
 อิติ สาการํ สุตฺตํเหตํ อนนทวิทิตํ ปุทฺเพนินวสํ มนุสฺสสวติ โส เหว
 สมาทิตะ จิตเต ปริสุทฺธเ อปริโยทาเต อนังคเณ วิคฺคูปักกิตเตเต
 มุทฺกุเต กัมมณิเย จิตะ อนนตฺตํ ปัตเต, สัตตํ จตุปปาตณณาย
 จิตตํ อภินินฺนาเมติ. โส ทิพฺเพน จักขุณา วิสุทฺธเอน อตฺถิกนัตตมานุสฺสเกณ,
 สัตเต ปัสสตี จวมาเน อูปัชชมาเน ทิเน ปณฺเฑ สจฺฉวณฺเ
 ทุพฺพณฺเณ สุตเต ทุคฺคเต ยถากัมมูปเล สัตเต ปชานาติ “อิม
 ะวต โภณโต สัตตา กายสุจฺจิตเณ สมนฺนาคทา, ะเปะ อริยานํ
 อุนฺนาวาทกา สัมมาทิฏฺฐิจิภา สัมมาทิฏฺฐิจิกัมมสฺมาทานา, เต กายัสส
 เกทา ปรมมฺมรณํ อปายํ ทุคฺคตี วิณฺยาตํ นิรยํ อูปันฺนา; อิม
 ะวต ปณฺ โภณโต สัตตา กายสุจฺจิตเณ สมนฺนาคทา, ะเปะ อริยานํ
 อุนฺนาวาทกา สัมมาทิฏฺฐิจิภา สัมมาทิฏฺฐิจิกัมมสฺมาทานา, เต กายัสส
 เกทา ปรมมฺมรณํ สุตตี สัตถํ โลกํ อูปันฺนาติ. อิติ ทิพฺเพน
 จักขุณา วิสุทฺธเอน อตฺถิกนัตตมานุสฺสเกณ, สัตเต ปัสสตี จวมาเน
 อูปัชชมาเน ทิเน ปณฺเฑ สจฺฉวณฺเ ทุพฺพณฺเณ สุตเต ทุคฺคเต
 ยถากัมมูปเล สัตเต ปชานาติ. โส เหว สมาทิตะ จิตเต ปริสุทฺธเ
 อปริโยทาเต อนังคเณ วิคฺคูปักกิตเตเต มุทฺกุเต กัมมณิเย จิตะ
 อนนตฺตํ ปัตเต, อาสวณํ ขยณณาย จิตตํ อภินินฺนาเมติ. โส

ภาวามิ อัมมัสัมบัจ ภิกขุสัสมัง. อุปาสกั ม ภว อุตฺเทโม ชาเรตุ.
 อัมมัสตักเค ปาณูปเต สรณมิตฺตํ. มา โข มํ คีวํ พหุหิมณ
 สรณํ อคมาสี, ตเมว คีวํ ภควันตํ สรณํ คัจฉาหิ, ยมทํ สรณํ
 คโตติ. กทํ ปน โภ อุตฺเทน เอตฺรหิ โส ภวํ โสโตโม วิเวคิ
 อรทํ สัมมาสัมพุทฺธโธติ. ปรินิพฺพุโต โข พหุหิมณ เอตฺรหิ โส
 ภควา อรทํ สัมมาสัมพุทฺธโธติ. สเจ หิ มยํ โภ อุตฺเทน สุตฺตเยยฺยมา
 คํ ภวณฺตี โสคมํ ภสสุ โยชนนฺตุ. สสฺสึ มยํ โยชนาเม คัจฉเยยฺยมา
 คํ ภวณฺตี โสคมํ ทสฺสณาย อรหณฺตี สัมมาสัมพุทฺธํ, สเจ หิ มยํ
 โภ อุตฺเทน สุตฺตเยยฺยมา คํ ภวณฺตี โสคมํ วิสฺสติยา โยชนนฺตุ.
 ติสฺสติยา โยชนนฺตุ. จตฺตคคฺคิณาย โยชนนฺตุ. ปุณฺณวาสาย โยชนนฺตุ.
 ปุณฺณวาสึ มยํ โยชนาเม คัจฉเยยฺยมา คํ ภวณฺตี โสคมํ ทสฺสณาย
 อรหณฺตี สัมมาสัมพุทฺธํ, โยชนนฺตเยยฺย มยํ โภ อุตฺเทน สุตฺตเยยฺยมา
 คํ ภวณฺตี โสคมํ, โยชนนฺตเยยฺย มยํ คัจฉเยยฺยมา คํ ภวณฺตี โสคมํ
 ทสฺสณาย อรหณฺตี สัมมาสัมพุทฺธํ. ยโต จ โข โภ อุตฺเทน
 ปรินิพฺพุโต โส ภวํ โสโตโม, ปรินิพฺพุตํ มยํ คํ ภวณฺตี โสคมํ
 สรณํ คัจฉาม อัมมัสัมบัจ ภิกขุสัสมัง. อุปาสกั ม ภว อุตฺเทโม
 ชาเรตุ, อัมมัสตักเค ปาณูปเต สรณมิตฺตํ. อตฺถิ จ เม โภ อุตฺเทน
 อังเควชา เทวสิกํ นิจฺจภิกขํ ททาติ, ตโต อหํ โภโต อุตฺเทนสฺส
 เอกํ นิจฺจภิกขํ ททามิตฺติ. ที ปน เต พหุหิมณ อังเควชา
 เทวสิกํ นิจฺจภิกขํ ททาติติ. ปุณฺณยํ โภ อุตฺเทน กทาปณฺสทาณิติ.

มัจฉิมบัตถกาสเก โขฏฐมุตตัม.

๑๖๖.

ณ โข โน พริทธีมน ถัมปเต ชาตอุปเวติ ปฏฺฐิตเหตุตัม. ๑๑
 ตโม อุตฺตโม น อธิกั, จิหาริ โขโธ อุตฺตมัสส อวทาสสาปิต
 สจ โธ เม อัม พริทธีมน จิหาริ อวทาสสาปิต, ปฏฺฐิตเหตุ
 ตมัสส อุตฺตมจฺจนสาตํ อวทาสปิต อธิกั โขโธ อุตฺตมัสส
 อธิกั โยโธ มัตตกย อตฺตมโน อตฺตมโน, ยํ มํ ภวํ อุตฺตโม สจ
 กานเ สมทเปติ. เอสาเร โธ อุตฺตม เอตัสสา ๑ นิจฺจิกัชเย
 อปภยจ นิจฺจิกัชเย ปาฏฐิปุสฺส ตมัสส อุตฺตมจฺจนสาตํ อวทาสปิต.
 ๑๒ โธ โขฏฐมฺโข พริทธีมน เอตัสสา ๑ นิจฺจิกัชเย อปภย
 ๑ นิจฺจิกัชเย ปาฏฐิปุสฺส ตมัสส อุตฺตมจฺจนสาตํ อวทาสปิต. ตา
 อวทาส ปาฏฐิปุสฺส จจฺจิกั.

โขฏฐมุตตัม จตุตถัม.

มัจฉิมบัตถกาสเก จังกีสุตฺตัม.

เอวํ เม สุตฺ. เอกํ สมณํ ภควา โสธเสสุ จาริกัณฺเฐมาโน
 มหทา ภิกขุสงฺเขม สักกั, เบน โปสาสาทํ นาม โสธลนํ
 พริทธีมนคาโม, ตตฺส สุตฺ ภควา โปสาสาทํ จิหาริ
 อธิกั. โปสาสาทํ เทวเน ตาตฺตเน เตน โข ปน สมเษ
 จังกี พริทธีมน โปสาสาทํ อธิกัวสฺส ตตฺตสฺส สติณกัฏฐิ
 สติณณํ ราชโกศคํ ราชินา นัตถเนทินา โสธเสน ทินนํ ราชท
 พริทธีมน. อตฺตสสฺส โข โปสาสาทกา พริทธีมนคทปิตา “สมโน

ขลุ โภ โคตโม สักยปุตโต สักยกุลตา บัพพชิตโต โกสเลต
 จวริกัณฐมาโน มหตา อภิขุสเสน สัตถิ โอปาสาณิ อนุปัตตโต
 โอปาสาณเ วุทธิ อุตฺตเรน โอปาสาณิ เทวเน สาถวเน. ตํ โข
 ปน อวินํ โคตมฺ เอรํ อธิยาโน กิตติสัทธํ ติ อพฺภุคฺคโต
 อติปิ โส ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทธโธ, วิชชาจวนสัมมํ ปญฺเ
 สุตโต โลกวิภู, อนุตฺตโร ปุริสทัมมสารถิ, สัตถา เทวมนุสฺसानิ
 พุทฺธโธ ภควา, โส อิมํ โลกํ สเทวํ สมารํ สพฺพหิมํ,
 สัสสฺสณพฺพรหฺมณิ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิณฺเณ สจฺฉนิคฺคฺวา
 ปเวเทติ; โส อิมํ เทเสติ อาทิกถียานํ มัชฌนิกถียานํ
 ปวิโยสานิกถียานํ; สาคฺคํ สพฺพยณฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ
 พฺรหฺมจฺริยํ ปกาเสติ. สาธุ โข ปน ตถารูปาํ อรหํ ทิสฺสํ, โทคฺคิ,
 อถ โข โอปาสาทกา พฺรหฺมณคฺคปติกา โอปาสาทา นิกขมิตฺวา สํเว
 สํมิดณฺเฑตา อุตฺตเรน มุขา คจฺฉนฺนํติ เยน เทวณํ สาถวณํ, เตน
 โข ปน สมเยน จังกิ พฺรหฺมณฺเณ อูปริ ปาสาเท ทิवा เสยฺยํ อูปคโต
 โทคิ, อตฺถสฺมา โข จังกิ พฺรหฺมณฺเณ โอปาสาทเก พฺรหฺมณคฺคปติเก
 โอปาสาทา นิกขมิตฺวา สํเว สํมิดณฺเฑเต อุตฺตเรน มุขา คจฺฉนฺนํติ
 เยน เทวณํ สาถวณํ, ทิสฺสวณํ ชตฺตํ อามันเณสิ อิมํ; โข
 ชตฺเต โอปาสาทกา พฺรหฺมณคฺคปติกา โอปาสาทา นิกขมิตฺวา สํเว
 สํมิดณฺเฑตา อุตฺตเรน มุขา คจฺฉนฺนํติ เยน เทวณํ สาถวณํ,
 อตฺถิ โภ จังกิ สมฺเณ โคตโม สักยปุตโต สักยกุลตา บัพพชิตโต

เจตทโวสุ “ตัจจํ กิร ภวํ จังกํ สมณํ โคตมํ ทสฺสํนายน
 อุปสํกมิสฺสํตฺติ. เอวํ โข โก โหติ. อหํปิ สมณํ โคตมํ ทสฺสํนายน
 อุปสํกมิสฺสํมิตฺติ. มา ภวํ จังกํ สมณํ โคตมํ ทสฺสํนายน อุปสํกมิ.
 ม อรหติ ภวํ จังกํ สมณํ โคตมํ ทสฺสํนายน อุปสํกมิตุ; สมโณ
 เตว. โคตโม อรหติ ภวํตํ จังกํ ทสฺสํนายน อุปสํกมิตุ. ภวํหิ
 จังกํ อุกโขสุชาโต มาติโต จ ปิตฺติโต จ สํสํกคฺคหณโก ยาว
 สัตถมา ปิตามหยุคา อักขิตฺโต อนุปักกญฺโโจ ชาติวาเทน. ยัมปิ
 ภวํ จังกํ อุกโขสุชาโต จิตฺโต จ ปิตฺติโต จ สํสํกคฺคหณโก
 ยาว สัตถมา ปิตามหยุคา อักขิตฺโต อนุปักกญฺโโจ ชาติวาเทน,
 อิมินาปิเจม ม อรหติ ภวํ จังกํ สมณํ โคตมํ ทสฺสํนายน
 อุปสํกมิตุ; สมโณ เตว โคตโม อรหติ ภวํตํ จังกํ ทสฺสํนายน
 อุปสํกมิตุ. ภวํหิ จังกํ อักโข มหํคฺคโน มหาโกโต. ภวํหิ
 จังกํ ติณณํ เวทวํ ปาสุ สโมจฺจํคฺคหณโก เตวปิ ปิณฑานํ
 อิตฺติหาสํปจฺจมานํ ปตโก เญยยกรโณ โลกายตมหาปริสฺสํกคฺคเณสุ
 อนวโย ภวํหิ จังกํ อภิรูปุ โทสฺสํนโย ปาสาทิโก ปรมาย
 วณฺณนโปกขรตาย สมนํนาคโต พหํมวณฺณนิ พหํมวณฺณสิ
 อชฺชํทวารกาโต ทสฺสํนายน ภวํหิ จังกํ สิวา พุทฺธมฺมสิ
 เทวณฺณเจม สมนํนาคโต. ภวํหิ จังกํ สํยาดเวาโจ สํยาดวากกรโณ
 ปโรยยา วาญย สมนํนาคโต วิสฺสุจาย อนนคคฺคฟาย อคฺคคฺค
 วิณฺณปาณียา ภวํหิ จังกํ พหุณฺณ อางวิยปาจิโย ตินิ

[illegible]

พุทฺโธ ภคฺวาติ. สมนฺโน ชลฺ โภ โคตโม ทวฺธํ สํมาปฺปสํสํกัชฺเชนทํ
 สมนํ นาคโต. สมนํ ชลฺ โภ โคตมํ ภาชา มาชโธ เตมิโย
 พิมฺพิสาโร สุปฺปคฺคทาโร ปาณณทํ สรณํ คโต. สมนํ ชลฺ โภ
 โคตมํ ภาชา บัลลฺเสนทํ โกลโล ปาณณทํ สรณํ คโต. สมนํ ชลฺ
 โภ โคตมํ พริทฺทมโน ปกฺขสํสํกัชฺเชนทํ สุปฺปคฺคทาโร ปาณณทํ สรณํ
 คโต. สมนฺโน ชลฺ โภ โคตโม โอบาสาทํ อนุปฺปตฺโต โอบาสาทะ
 วิหริติ อุตฺตเรน โอบาสาทํ เทวเน สาลวเน เป ปน โข เกจิ
 สมนฺนา วา พริทฺทมณฺนา วา อัมมํหากํ คามเชตฺตํ อาคัจฺฉนฺตี
 อติถิโน เต โหนฺตี อติถิ โข ปณฺมํเหติ สักกาทัพฺพา ครุภาตัพฺพา
 มาเนตัพฺพา ปุชฺเชตัพฺพา ยัมปิ โภ สมนฺโน โคตโม โอบาสาทํ
 อนุปฺปตฺโต โอบาสาทะ วิหริติ อุตฺตเรน โอบาสาทํ เทวเน
 สาลวเน. อติถิสํมากํ สมนฺโน โคตโม อติถิ โข ปณฺมํเหติ
 สักกาทัพฺโพ ครุภาตัพฺโพ มาเนตัพฺโพ ปุชฺเชตัพฺโพ. อิมินาปิณฺเณ
 น อเรหิ โส ภวํ โคตโม อัมมํหากํ ทสฺสํนาย อุปสํกมิตุํ อถ
 โข มยเมว อรหามํ ตํ ภวณฺตี โคตมํ ทสฺสํนาย อุปสํกมิตุํ
 เอตฺตํ โข อหํ โภ ตสฺสํ โภโต โคตมํตสฺสํ วณฺณํ ปรียาปณามิ
 น จ โส ภวํ โคตโม เอตฺตํภวณฺตีโน, อปริมาณวณฺตีโน ทิ โส
 ภวํ โคตโม เอกเมกณฺปิ โภ อังเคน สมนํ นาคโต, น อเรหิ โส
 ภวํ โคตโม อัมมํหากํ ทสฺสํนาย อุปสํกมิตุํ. อถ โข มยเมว

มาณโว โภคา โสณเมณ สักสี ยัสมี วาเน ปติมนโชนิสิ. ออ
 โช กวาโค เขตทโชนิสิ "ยัสสา โช กวาปติมนโชนิสิ มาณวัสสิ
 เกวีสชเค ปาาเนน กตํ กวาปติมนโชนิสิ, กตํ หิ นํ พหุหิมณ
 ตํปุเรชโชนิสิ. ออ โช กวาปติมนโชนิสิ มาณวัสสิ เขตทโชนิสิ "ยทา
 เม สมโน โสณโม จักขุนา จักขุ อุปสัสนิสิ, ออหํ สมณ
 โสณมํ ปณฺหํ ปุริสสันนิสิ. ออ โช กวา กวาปติมนโชนิสิ มาณวัสสิ
 เขตสา เจโต ปริวิธกัณณวณาย, เมณ กวาปติโก มาณโว, เชน
 จักขุนิ อุปสัสนิสิ. ออ โช กวาปติมนโชนิสิ มาณวัสสิ เขตทโชนิสิ
 "สมันนาหริ โช มํ สมโน โสณโม. ยันนุณานํ สมณํ โสณม
 ปณฺหํ ปุริสสันนิสิ. ออ โช กวาปติโก มาณโว กวาปติ เขตทโชนิ
 "ยทิตํ โสณม พหุหิมณานํ โปทานํ มนฺตปทํ อิตฺติสิทฺธิปฺปาย
 ปฏิกลัมปาย, ตตฺถ จ พหุหิมณา เณณฺสน นิฏฺฐํ สจฺฉนฺนิสิ
 "อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺนิสิ, อิตฺถํ กวํ โสณโม อิทฺทาติ. ต
 ปน การทวาช ยตฺถิ โทจิ พหุหิมณานํ เชนทวาทมโนป, โย
 เอมาห "อหเมตํ ชานามิ, อหเมตํ ปัสสามิ "อิทฺเมว สจฺจํ
 โมฆมณฺณนฺนิสิ. โนหิํ โท โสณม. ตํ ปน การทวาช ยตฺถิ
 โทจิ พหุหิมณานํ เชนทวาทมโนป เชนทวาทมโนป ยาว สจฺฉมา
 อาริยมทฺยุลา, โย เอมาห "อหเมตํ ชานามิ, อหเมตํ ปัสสามิ
 "อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺนิสิ. โนหิํ โท โสณม. ตํ ปน
 การทวาช เมป เณ พหุหิมณานํ ปุทฺธกา อิตฺโย มิตฺธานํ กตฺตาโ

มณฺฑานํ ปวตฺตารอ, เขลมิทฺ ฆะตฺรหิ พฺรหฺมณฺณา ปฺราณํ มณฺฑปทํ
 คีตํ ปวตฺตํ สมิทิตํ ตทฺทญฺญานํติ ตทฺทญฺญาสํนํติ ภาสิตมฺนุภาสํนํติ
 วาจิตมฺนุวาเจนํติ. เสยฺยถิทํ? อฏฺฐังโก วามโก วามเทโว เวลฺลํสามิทฺโต
 ฆมตฺตคฺคิ อังคิโร ภาทฺทวาชอ วาเสฏฺฐังโ จ กัลลํไป ภคฺ. เตปฺ
 เหวมาทฺสุ “มยเมตํ ชานาม, มยเมตํ มัลลํสาณ “อิทฺเมว สัจฺจํ
 โมขมณฺโณนํติ. โนทิตํ โภ โคตโม. อิตฺติ กิร ภาทฺทวาช นคฺคิ
 โภจิ พฺรหฺมณฺณํ เอกพฺรหฺมณฺโณนํ, โย เหวมาท “อหเมตํ
 ชานาม, อหเมทํ มัลลํสาณ “อิทฺเมว สัจฺจํ โมขมณฺโณนํติ. นคฺคิ
 โภจิ พฺรหฺมณฺณํ เอกาจรโณนํ เอกาจริยปารโณนํ ยาว สัตตมา
 ฐาจริยมทฺตฺตา, โย เหวมาท “อหเมตํ ชานาม, อหเมตํ มัลลํสาณ
 “อิทฺเมว สัจฺจํ โมขมณฺโณนํติ. เยปฺ เต พฺรหฺมณฺณํ ปุพฺผกา
 อิตฺโธ มณฺฑานํ กิตฺตารอ มณฺฑานํ ปวตฺตารอ, เขลมิทฺ ฆะตฺรหิ
 พฺรหฺมณฺณา ปฺราณํ มณฺฑปทํ คีตํ ปวตฺตํ สมิทิตํ ตทฺทญฺญานํติ
 ตทฺทญฺญาสํนํติ ภาสิตมฺนุภาสํนํติ วาจิตมฺนุวาเจนํติ. เสยฺยถิทํ? อฏฺฐังโก
 วามโก วามเทโว เวลฺลํสามิทฺโต ฆมตฺตคฺคิ อังคิโร ภาทฺทวาชอ วา
 เสฏฺฐังโ จ กัลลํไป ภคฺ. เตปฺ น เหวมาทฺสุ “มยเมตํ ชานาม, มยเมตํ
 มัลลํสาณ “อิทฺเมว สัจฺจํ โมขมณฺโณนํติ. เสยฺยถาปฺ ภาทฺทวาช
 อณฺธเวณิ ปรมํปฺราสํสํตฺตา ปฺริโมยํ น มัลลํสํติ, มัชฌิโมยํ น มัลลํสํติ,
 มัชฌิโมยํ น มัลลํสํติ; เหวมาทฺ ชอ ภาทฺทวาช อณฺธเวณิ ปมํ มณฺโณ
 พฺรหฺมณฺณํ ภาสิตํ สัมบํชํติ. ปฺริโมยํ น มัลลํสํติ, มัชฌิโมยํ

น บัลลัทธิ, บัจฉิโมขี น บัลลัทธิ, คัม กัม มัทธมม ภาวทวาร
 นนุ, เหว สันเต พัทธมมณานิ อมุลิกา สัตถา สัมปชชิตติ, นนุคัต
 โภา โคตม พัทธมมณานิ สัตถาเยว ปยิปุสาสนัตติ, อมุลิกาเยว
 พัทธมมณานิ ปยิปุสาสนัตติ, ปุพเพว โข คัม ภาวทวาร สัตถิ
 ขคมาสิ, อมุลิกัง อิทานิ วเทสิ. บัจฉิ โข อิม ภาวทวาร อัมมา
 ทิฏฐิเจว อัมมิม เทวธา วิปาภา. กตม บัจฉิ? สัตถา รุจิ
 อมุลิกัง ภาวทวารวิวัฏฏโก ทิฏฐิฉินชฌานฉนัตติ. อิม โข ภาวทวาร
 บัจฉิ อัมมา ทิฏฐิเจว อัมมิม เทวธา วิปาภา. อัม ภาวทวาร
 สุตตัททิต* เหว โหติ, คัม ติฏฐิ วิตติ รุจัน มุสา; โน เจม
 สุตตัททิต โหติ, คัม ติฏฐิ วิตติ รุจัน อัมมณณ. อัม
 ภาวทวาร สุตตัททิต เหว โหติ. วเปว สุตตัททิต เหว โหติ. วเปว
 สุตตัททิต เหว โหติ. สุตตัททิต เหว โหติ, คัม ติฏฐิ วิตติ
 รุจัน มุสา; โน เจม สุตตัททิต โหติ, คัม ติฏฐิ วิตติ รุจัน
 อัมมณณ. สัจจ อัมมณณ ภาวทวาร วิมณณ ปุริเสน นาสเมตถ
 เอกเสน นิฏฐิ คัม “อิทเมว สัจจ, อัมมณณ. กิตถาวภา
 ปน โภา โคตม สัจจามณณ โหติ, กิตถาวภา สัจจามณณ,
 สัจจามณณ มย ภวันติ โคตม ปุจฉามาติ. สัตถา เจม
 ภาวทวาร ปุริสัสส โหติ, เหว เม สัตถาติ, อิติ วม สัจจามณณ,
 นนุคัต ดาว เอกเสน นิฏฐิ คัม “อิทเมว สัจจ, อัมมณณ,

* ส. สุตตัททิต.

เอตตาวตฺตา โข ภารทวาช สัจจมนุรักขันหา โหติ, เอตตาวตฺตา
 สัจจมนุรักขันติ, เอตตาวตฺตา จ มยฺ สัจจมานุรักขันนํ บัณเฑาะเปม, นเทว
 ตาว สัจจานุโพโธ โหติ, รุจิ เจปิ ภารทวาช ปุริสัสส โหติ,
 อนุสัสสโว เจปิ ภารทวาช ปุริสัสส โหติ, อากาการปรีวิคคโก เจปิ
 ภารทวาช ปุริสัสส โหติ, ทิฏฐจินิขณมานขณตติ เจปิ ภารทวาช
 ปุริสัสส โหติ เอว เม ทิฏฐจินิขณมานขณตติ, อิติ วทํ สัจจมนุรักขัน
 นเทว ตาว เอกเสณ นิฏฐํ คัจฉติ “อิทเมว สัจจํ โมขมัลลณันตติ,
 เอตตาวตฺตา โข ภารทวาช สัจจมนุรักขันหา โหติ เอตตาวตฺตา
 สัจจมนุรักขันติ, เอตตาวตฺตา จ มยฺ สัจจมานุรักขันนํ บัณเฑาะเปม, นเทว
 ตาว สัจจานุโพโธ โหติ. เอตตาวตฺตา โก โคตม สัจจมนุรักขันหา
 โหติ, เอตตาวตฺตา สัจจมนุรักขันติ, เอตตาวตฺตา จ มยฺ สัจจมานุรักขัน
 เปกขาม, กิตตาวตฺตา ปน โก โคตม สัจจานุโพโธ โหติ, กิตตาวตฺตา
 สัจจมนุพฺพขันติ, สัจจานุโพโธ มยฺ ภวันตํ โคตมํ ปุจฺจามาคิ.

อิตฺถิ กิร ภารทวาช ภิกขุ อับบคฺคเร คามํ วา นิคมํ วา
 อูปนิสสาเป วิหริตฺติ. ตเมว คหเปติ วา คหเปติปฺปคฺโต วา อูปลังกมิตฺตวา
 ตัสสุ อัมเมสุ สมนันเนตฺติ โลกนียะสุ อัมเมสุ โทสนียะสุ อัมเมสุ
 โมहनียะสุ อัมเมสุ “อตฺถิ นุ โข อิมัสสึ อายัสสํโต ตถารุปา
 โลกนียา อัมมา, ยถารุเปหิ โลกนียะหิ อัมเมหิ ปรียาตินันนิจิตฺโต
 อชานํ วา วเทยฺย “ชานามิตฺติ, อปัสสํ วา วเทยฺย บัสสํมิตฺติ,
 ปริ วา ตถัตตาย สมากเปยฺย, ยํ ปเรสํ อัสสํ ทิฆรตฺตํ อหิตาย

ทุกุชายาติ. ตเมณํ สมันเนสสาโน เขว ชานาติ “นัตถิ ไช
 อิมัสสายัสสมโต ตถารูปา โลกนียา อัมมา, ยถารูปะหิ โลกนียะหิ
 อัมเมหิ ปริยาทินันจิตโต อชานํ วา วเทยฺย “ชานามิตฺติ อปัสสํ
 วา วเทยฺย “บัสสํมิตฺติ, ปรั วา ตถัตถาย สมาทเปยฺย, ยํ ปเรสํ
 อัสสํ ทิฆนรตฺตํ อหิตาย ทุกุชายาติ. ตถา ไช ปณิมัสสายัสสมโต
 กายสมาจาโร, ตถา วจีสมาจาโร, ยถาคํ อลฺลํอัสสํ. ยํ ไช ปณ
 อยมายัสมา อัมมํ เทเสติ, คัมภโร โส อัมโม ทุกุทโส ทุกุทโส
 สันโต ปณโต ตถกการวโร นิปปินะ ปณํทิตเวทนํโย, น โส
 อัมโม สุตเตโย อลฺลํอณาติ. ยโต นํ สมันเนสสาโน วิสสุทฺธ
 โลกนียะหิ อัมเมหิ บัสสํมิตฺติ สมณบัสสํมิตฺติ, ตโต นํ อุตฺตริ สมันเนสสิ
 ไทสนียะสฺ อัมเมสฺ “อัตถิ น ไช อิมัสสายัสสมโต ตถารูปา
 ไทสนียา อัมมา, ยถารูปะหิ ไทสนียะหิ อัมเมหิ ปริยาทินันจิตโต
 อชานํ วา วเทยฺย “ชานามิตฺติ อปัสสํ วา วเทยฺย “บัสสํมิตฺติ
 ปรั วา ตถัตถาย สมาทเปยฺย, ยํ ปเรสํ อัสสํ ทิฆนรตฺตํ อหิตาย
 ทุกุชายาติ. ตเมณํ สมันเนสสาโน เขว ชานาติ “นัตถิ ไช
 อิมัสสายัสสมโต ตถารูปา ไทสนียา อัมมา, ยถารูปะหิ ไทสนียะหิ
 อัมเมหิ ปริยาทินันจิตโต อชานํ วา วเทยฺย “ชานามิตฺติ อปัสสํ วา
 วเทยฺย “บัสสํมิตฺติ ปรั วา ตถัตถาย สมาทเปยฺย, ยํ ปเรสํ
 อัสสํ ทิฆนรตฺตํ อหิตาย ทุกุชายาติ. ตถา ไช ปณิมัสสายัสสมโต
 กายสมาจาโร, ตถา วจีสมาจาโร, ยถาคํ อลฺลํอัสสํ. ยํ ไช ปณ

อยมายัสสมา ธัมมํ เทเสติ, คัมภีโร โส ธัมโม ทุกฺกตโส ทูรณฺโพน
 สันโต ปณฺโตนฺโต อคฺคกาวโร นิปุโณ บัณฺฑิตเวทนฺโณ, น โส
 ธัมโม สุเทสฺสโย ทูญฺเฌนาติ. ยโต นํ สมนฺนเนสฺมาโน วิสุทฺธํ
 โมหํเยหิ ธัมเมหิ บัณฑิติ สมนุบัลลติ; ตโต นํ อุตฺตรํ สมนฺนเนสฺส
 โมหํเยสุ ธัมเมสุ “อถฺถิ นุ โข อิมัสสํสาธํสํโต ตถารุปา
 โมหณฺยา ธัมมา, ยถารุเปหิ โมหํเยหิ ธัมเมหิ ปริยาทินฺนจิตฺโต
 อชานํ วา วเทยฺย “ชานามํติ, อบัลลํ วา วเทยฺย “บัลลํมํติ,
 ปริ วา คตฺตํตาย สมาทเปยฺย, ยํ ปเรสํ อลลํ ทิฆรตฺตํ อหิตาย
 ทุกฺขายาติ. ตเมนํ สมนฺนเนสฺมาโน เหว ชานาติ “นถฺถิ โข
 อิมัสสํสาธํสํโต ตถารุปา โมหณฺยา ธัมมา, ยถารุเปหิ โมหํเยหิ
 ธัมเมหิ ปริยาทินฺนจิตฺโต อชานํ วา วเทยฺย “ชานามํติ, อบัลลํ
 วา วเทยฺย “บัลลํมํติ ปริ วา คตฺตํตาย สมาทเปยฺย, ยํ ปเรสํ
 อลลํ ทิฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ. ตถา โข ปณฺนิมัสสํสาธํสํโต
 ภาเยสฺมาจาโร, ตถา วเจสฺมาจาโร, ยถาคํ อมูฬิหํสํ. ยํ โข ปน
 อยมายัสสมา ธัมมํ เทเสติ, คัมภีโร โส ธัมโม ทุกฺกตโส ทูรณฺโพน
 สันโต ปณฺโตนฺโต อคฺคกาวโร นิปุโณ บัณฺฑิตเวทนฺโณ, น โส
 ธัมโม สุเทสฺสโย มูฬิหํนาติ. ยโต นํ สมนฺนเนสฺมาโน วิสุทฺธํ
 โมหํเยหิ ธัมเมหิ บัณฑิติ สมนุบัลลติ; อถ คัมภีโร สทฺธํ นิเวเสติ,
 สทฺธํธํสาโต อุลลํกมฺติ; อุลลํกมฺนํโต ปยฺยรฺปาสาติ, ปยฺยรฺปาสนํโต
 โสคํ โสทฺทํ; โสทฺทํโสโต ธัมมํ สุมาติ, สุคฺคํว ธัมมํ อมาติ.

พุทฺธการํ นัตติ. ปธานัสส ปณ โภ โคตม กถโม อัมโม พุทฺธการ,
 ปธานัสส พุทฺธการํ อัมมํ มยํ ภวันตํ โคตมํ ปุจฺจามาคิ. ปธานัสส
 โข ภารทฺทวาชํ ชฺชนา พุทฺธการ. โน เจ ตํ ชฺชนํ, นยิทํ
 ปทเทยฺย; ยัสสมา จ โข ชฺชนํ, ตัสสมา ปทเทติ; ตัสสมา ปธานัสส
 ชฺชนา พุทฺธการาติ. ชฺชนาย ปณ โภ โคตม กถโม อัมโม พุทฺธการ,
 ชฺชนาย พุทฺธการํ อัมมํ มยํ ภวันตํ โคตมํ ปุจฺจามาคิ. ชฺชนาย
 โข ภารทฺทวาชํ ชฺชนา พุทฺธการ. โน เจ ตํ ชฺชนํ, นยิทํ
 ชฺชนํ; ยัสสมา จ โข ชฺชนํ, ตัสสมา ชฺชนํ; ตัสสมา ชฺชนาย
 ชฺชนา พุทฺธการาติ. ชฺชนัสส ปณ โภ โคตม กถโม อัมโม
 พุทฺธการ, ชฺชนัสส พุทฺธการํ อัมมํ มยํ ภวันตํ โคตมํ ปุจฺจามาคิ,
 ชฺชนัสส โข ภารทฺทวาชํ ชฺชนา พุทฺธการ. โน เจ ตํ ชฺชนํ
 ชาเยถ, นยิทํ ชฺชนํ; ยัสสมา จ โข ชฺชนํ, ตัสสมา
 ชฺชนํ; ตัสสมา ชฺชนัสส ชฺชนา พุทฺธการาติ. ชฺชนัสส ปณ โภ
 โคตม กถโม อัมโม พุทฺธการ, ชฺชนัสส พุทฺธการํ อัมมํ มยํ ภวันตํ
 โคตมํ ปุจฺจามาคิ. ชฺชนัสส โข ภารทฺทวาชํ อัมมนิชฺชานชฺชนํ
 พุทฺธการ. โน เจ ตํ อัมมา นิชฺชานํ ขมยฺย, นยิทํ ชฺชนํ
 ชาเยถ; ยัสสมา จ โข อัมมา นิชฺชานํ ขมยฺย, ตัสสมา ชฺชนํ
 ขายติ; ตัสสมา ชฺชนัสส อัมมนิชฺชานชฺชนํ พุทฺธการาติ.
 อัมมนิชฺชานชฺชนํ ปณ โภ โคตม กถโม อัมโม พุทฺธการ,
 อัมมนิชฺชานชฺชนํ พุทฺธการํ อัมมํ มยํ ภวันตํ โคตมํ ปุจฺจามาคิ.

อัมมมณิฉณานันตติยา โข ภการทวาช อัตถูปปริงกา พหุการา, โน เจ
 ตํ อตฺถิ ปรปริงกชโย, เม อัมมมณิฉณานันตติยา, อตฺถิมา
 จ โข อตฺถิ อูปปริงกชติ, ตัสส์มา อัมมมณิฉณานันตติยา, อตฺถิมา
 อัมมมณิฉณานันตติยา อัตถูปปริงกา พหุการาติ. อัตถูปปริงกชโย ปน
 โภ โคตม กตโม อัมมโม พหุการโ, อัตถูปปริงกชโย พหุการ อัมมม
 มย ภวันตํ โคตม ปุจฺจามาติ. อัตถูปปริงกชโย โข ภการทวาช
 อัมมมณารณา พหุการา. โน เจ ตํ อัมมมณารณีย, เมอํ อตฺถิ
 อูปปริงกชโย; ยัสส์มา จ โข อัมมมณารณีย, ตัสส์มา อตฺถิ
 อูปปริงกชติ; ตัสส์มา อัตถูปปริงกชโย อัมมมณารณา พหุการาติ.
 อัมมมณารณา ปน โภ โคตม กตโม อัมมโม พหุการโ, อัมมมณารณา
 พหุการ อัมมมมย ภวันตํ โคตม ปุจฺจามาติ. อัมมมณารณา โข
 ภการทวาช อัมมมณัสสวณ พหุการ. โน เจ ตํ อัมมมณัสสวณีย, เมอํ
 อัมมมณารณีย; ยัสส์มา จ โข อัมมมณัสสวณีย, ตัสส์มา อัมมม
 นารณีย; ตัสส์มา อัมมมณารณา อัมมมณัสสวณ พหุการันติ. อัมมมณัสสวณัสส
 ปน โภ โคตม กตโม อัมมโม พหุการโ, อัมมมณัสสวณัสส
 พหุการ อัมมมมย ภวันตํ โคตม ปุจฺจามาติ. อัมมมณัสสวณัสส
 โข ภการทวาช สโตวณ พหุการ. โน เจ ตํ สโตวณีย, เมอํ
 อัมมมณัสสวณีย; ยัสส์มา จ โข สโตวณีย, ตัสส์มา
 อัมมมณัสสวณีย; ตัสส์มา อัมมมณัสสวณ สโตวณ พหุการันติ.
 สโตวณีย ปน โภ โคตม กตโม อัมมโม พหุการโ, สโตวณีย

พุทฺธการํ ธัมมํ มยํ ภวันฺตีํ โคตมํ ปุจฺจามาคิ. โสดาวธานํสฺส โข
 ภารทวาช ปยิริปาสนา พุทฺธการา, โน เจ ตํ ปยิริปาสเณยฺย, นยิทํ
 โสคํ โนทสยฺย; ยัสฺมา จ โข ปยิริปาสนา, ตัสฺมา โสคํ โยทหติ,
 ตัสฺมา โสดาวธานํสฺส ปยิริปาสนา พุทฺธการาติ. ปยิริปาสนาย ปน
 โภ โคตม กตโม ธัมโม พุทฺธการो, ปยิริปาสนาย พุทฺธการํ ธัมมํ
 มยํ ภวันฺตีํ โคตมํ ปุจฺจามาคิ. ปยิริปาสนาย โข ภารทวาช
 อุปสงฺกมณํ พุทฺธการํ. โน เจ ตํ อุปสงฺกมเณยฺย, นยิทํ ปยิริปาสเณยฺย,
 ยัสฺมา จ โข อุปสงฺกมตี, ตัสฺมา ปยิริปาสตี; ตัสฺมา ปยิริปาสนาย
 อุปสงฺกมณํ พุทฺธการํ. อุปสงฺกมณํสฺส ปน โภ โคตม กตโม
 ธัมโม พุทฺธการो, อุปสงฺกมณํสฺส พุทฺธการํ ธัมมํ มยํ ภวันฺตีํ โคตมํ
 ปุจฺจามาคิ. อุปสงฺกมณํสฺส โข ภารทวาช สัตฺถา พุทฺธการา, โน เจ
 ตํ สัตฺถา ชาเยถ, นยิทํ อุปสงฺกมเณยฺย; ยัสฺมา จ โข สัตฺถา
 ชาเยติ, ตัสฺมา อุปสงฺกมตี; ตัสฺมา อุปสงฺกมณํสฺส สัตฺถา พุทฺธการาติ.
 สจฺจานุรักฺขณํ มยํ ภวันฺตีํ โคตมํ อปฺปจฺฉิมฺหา, สจฺจานุรักฺขณํ ภวํ
 โคตโม พฺยākāḥi. ตณฺเฑ ปณฺณิหาคํ รุจฺจติเจว ขมตี จ เตนจฺมฺหา
 อิตฺตมฺหา. สจฺจมนุโพธิํ มยํ ภวันฺตีํ โคตมํ อปฺปจฺฉิมฺหา, สจฺจมนุโพธิํ
 ภวํ โคตโม พฺยākāḥi. ตณฺเฑ ปณฺณิหาคํ รุจฺจติเจว ขมตี จ เตนจฺมฺหา
 อิตฺตมฺหา. สจฺจานุรักฺขณํ มยํ ภวันฺตีํ โคตมํ อปฺปจฺฉิมฺหา, สจฺจานุรักฺขณํ
 ภวํ โคตโม พฺยākāḥi. ตณฺเฑ ปณฺณิหาคํ รุจฺจติเจว ขมตี จ เตนจฺมฺหา
 อิตฺตมฺหา. สจฺจานุรักฺขณํ พุทฺธการํ ธัมมํ มยํ ภวันฺตีํ โคตมํ

อปรังคินา, สัจจาบุคคิยา ฆะลา, ฆัมมิ ภว โสโม ฆะลาสิ.
 คัจฉ ปณัมหากัม รุจจติเจว ขมทิ จ เทนจัมมิภา ฆัมมิภา. ฆะ ยเทว
 จ มป ภาวันตัม โสโม อปรังคินา, ตัม ตเทว ภว โสโม ฆะลาสิ.
 คัจฉ ปณัมหากัม รุจจติเจว ขมทิ จ เทนจัมมิภา ฆัมมิภา. ฆะ มิ โส
 โสโม ปุพเพ เอว ฆานาม “เอ จ มุลลิตตา สมณเณ วิชวา
 กัมมิภา พันธุปาทปรัจา, เก จ ฆัมมิภัง อปรังคินาโรติ. ฆะเนลิ จค
 เม ฆะ โสโม สมณเณสุ สมณเปม, สมณเณสุ สมณเปม.
 สมณเณสุ สมณฉารว. อภิกคัมมัม โก โสโม, อภิกคัมมัม โก โสโม.
 ฆะเป ฆะ อุปาสกัม ม ภว โสโม ฆานตุ ฆัมมิภัง ปาณูปะ
 ฆะเนลิโรติ.

จึงก็อุทิศ นิวัจจิต มัทธิม.

มัทธิมบดินดาภิเษก เสด็จการิอุทิศ.

เอวัม เม สุต. เอวํ สมยํ ภควา สวักคิเย วิหริติ เขตตเน
 ฆนาตปิณฑิกัสส อารามะ. อด โข เสด็จการิ พรัหมโน, เมน ภควา,
 เทนุปลังคมิ; อุปสังกมิทวา ภควตา สัทธัมมโมท; สัมมโมทนิย
 กถํ สारานีเย วิตติสาเรทวา เขมณันตํ นิสิติ. เขมณันตํ นิสินโน
 โข เสด็จการิ พรัหมโน ภควันตํ เขตตวา “พรัหมณนา โภ
 โสโม ฆะตัสโส ปาริจริยา ฆัมมิภัง ปาริจริยา พรัหมณัสส ปาริจริยา
 ฆัมมิภัง. ฆัมมิภัง ปาริจริยา ฆัมมิภัง. เวลลัสส ปาริจริยา

ภัตตมโนเรววิ, สุกกัถัสส ปาจิจริยํ มัจฉณเปณติ. ตัตถีรํ โก
 โคตม พหุหัมมณา พหุหัมมณัสส ปาจิจริยํ มัจฉณเปณติ “พหุหัมมโน
 วา พหุหัมมณํ ปริจเรยฺย, ชัตติโย วา พหุหัมมณํ ปริจเรยฺย,
 เวสสโส วา พหุหัมมณํ ปริจเรยฺย, สุกโก วา พหุหัมมณํ ปริจเรยฺยาคิ.
 อิทํ โข โก โคตม พหุหัมมณา พหุหัมมณัสส ปาจิจริยํ มัจฉณเปณติ.
 ตัตถีรํ โก โคตม พหุหัมมณา ชัตติยัสส ปาจิจริยํ มัจฉณเปณติ
 “ชัตติโย วา ชัตติยํ ปริจเรยฺย, เวสสโส วา ชัตติยํ ปริจเรยฺย,
 สุกโก วา ชัตติยํ ปริจเรยฺยาคิ. อิทํ โข โก โคตม พหุหัมมณา
 ชัตติยัสส ปาจิจริยํ มัจฉณเปณติ. ตัตถีรํ โก โคตม พหุหัมมณา
 เวสสัสส ปาจิจริยํ มัจฉณเปณติ, “เวสสโส วา เวสสํ ปริจเรยฺย,
 สุกโก วา เวสสํ ปริจเรยฺยาคิ. อิทํ โข โก โคตม พหุหัมมณา
 เวสสัสส ปาจิจริยํ มัจฉณเปณติ. ตัตถีรํ โก โคตม พหุหัมมณา
 สุกกัถัสส ปาจิจริยํ มัจฉณเปณติ “สูกโก วา สุกกํ ปริจเรยฺย, โก
 มนณโณ วา สูกํ ปริจเรยฺยาสิติ. อิทํ โข โก โคตม พหุหัมมณา
 สุกกัถัสส ปาจิจริยํ มัจฉณเปณติ. พหุหัมมณา โก โคตม อีมา
 จกัถโส ปาจิจริยา มัจฉณเปณติ. อิทํ ภว โลกโม นิมาหาติ.
 กิ ปน พหุหัมมณํ สัพพะโพ โสโก พหุหัมมณานํ เขตตัพพัญญานาติ
 “อิมา จกัถโส ปาจิจริยา มัจฉณเปณตฺตุติ. โน ทิทํ โก โคตม
 เตยฺยถาปิ พหุหัมมณํ ปุริโส เทฬิกโก อัสสโก ธนาตัพพิโย, ตัสส
 อญามัสส วิถํ โอตคฺคเอยฺย “ อิทนฺเต อมฺโก ปุริส มถิ

ชาติตัพพัง, มุลัจัง อนุปเปทาตัพพัตติ; เอวเมว โข พหุหิมณ
 พหุหิมณ. ยัมปิปฏิณณายะ เทสํ สมนพพหุหิมณานํ อตฺถํ ปณิมา
 จตฺสํโส ปาริจรียา ปัจฉนเปตติ. นาทํ พหุหิมณ สัพพํ
 ปริจรตัพพัตติ วทามิ, น ปณาทํ พหุหิมณ สัพพํ น ปริจรตัพพัตติ
 วทามิ. ยํ ทิสฺส พหุหิมณ ปริจรโต, ปาริจรียาเหตุ ปาปํ โย
 อัสสํ; น เสยฺโย, นาทนฺตํ ปริจรตัพพัตติ วทามิ. ยัจฉวํสํ
 พหุหิมณ ปริจรโต, ปาริจรียาเหตุ เสยฺโย อัสสํ, น ปาปํ โย,
 ตมทํ ปริจรตัพพัตติ วทามิ. ชัตตยัจฉนํ พหุหิมณ เอวํ ปุจฺเจยฺย
 “ยํ วา เต ปริจรโต, ปาริจรียาเหตุ ปาปํ โย อัสสํ, น เสยฺโย.
 ยํ วา ये ปริจรโต, ปาริจรียาเหตุ เสยฺโย อัสสํ, น ปาปํ โย.
 ตเมตถ ปริจเรยฺยาสี;ติ ชัตตยอญฺเฏ พหุหิมณ สัมมาหิยากรมาโน
 เอวํ พฺยากเรยฺย “ยํ ทิ เม ปริจรโต, ปาริจรียาเหตุ ปาปํ โย
 อัสสํ; น เสยฺโย, นาทนฺตํ ปริจเรยฺย. ยัจฉ โข เม ปริจรโต,
 ปาริจรียาเหตุ เสยฺโย อัสสํ; น ปาปํ โย, ตมทํ ปริจเรยฺยัตติ.
 พหุหิมณ เจปํ พหุหิมณ. เวสฺสํ เจปํ พหุหิมณ. สุตฺตํ เจปํ
 พหุหิมณ เอวํ ปุจฺเจยฺย “ยํ วา เต ปริจรโต ปาริจรียาเหตุ
 ปาปํ โย อัสสํ, น เสยฺโย. ยํ วา เต ปริจรโต ปาริจรียาเหตุ
 เสยฺโย อัสสํ; น ปาปํ โย, ตเมตถ ปริจเรยฺยาสี. สุตฺตํ โทปํ
 พหุหิมณ สัมมาพฺยากรมาโน เอวํ พฺยากเรยฺย “ยํ ทิ เม ปริจรโต
 ปาริจรียาเหตุ ปาปํ โย อัสสํ; น เสยฺโย, นาทนฺตํ ปริจเรยฺย.

อภังโก โข เม ปฏิวโร ปาริวิยาเหตุ เสยโย อัสส; น ปาปิโย,
 ตมโท ปิโยธะยัณฺโณ. นาทิ พหัทธมณ อุกจากุลินตา เสยโยโสติ
 วทามิ, น ปนาทิ พหัทธมณ อุกจากุลินตา ปาปิโยโสติ วทามิ.
 นาทิ พหัทธมณ อุกการวันณตา เสยโยโสติ วทามิ, น ปนาทิ
 พหัทธมณ อุกการวันณตา ปาปิโยโสติ วทามิ. นาทิ พหัทธมณ
 อุกการโกธตา เสยโยโสติ วทามิ, น ปนาทิ พหัทธมณ อุกการ
 โกธตา ปาปิโยโสติ วทามิ, อุกจากุลินนํ ทิ พหัทธมณ อเธกัจโจ
 ปาณาติปาตี โหติ, อทินนทานา โหติ, กามะสุมิจฺฉาจารี โหติ,
 มุสสาวาทิ โหติ, มิสฺสนวาโจ โหติ, มรฺสวาโจ โหติ, สัมมัตถิปปลาปิ
 โหติ, อภิชณฺณาลุ โหติ, ญฺเฌยบฺบณฺณจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ โหติ
 ตัสสมา น อุกจากุลินตา เสยโยโสติ วทามิ. อุกจากุลินนํ ทิ
 พหัทธมณ อเธกัจโจ ปาณาติปาตา ปฏิวโร โหติ, อทินนทานา
 ปฏิวโร โหติ, กามะสุมิจฺฉาจารา ปฏิวโร โหติ, มิสฺสนาย
 วาจา ปฏิวโร โหติ, มรฺสวา วาจา ปฏิวโร โหติ,
 สัมมัตถิปปา ปฏิวโร โหติ, อภิชณฺณาลุ โหติ, ญฺเฌยบฺบณฺณจิตฺโต
 โหติ, สัมมัตถิฏฺฐิจิ โหติ, ตัสสมา น อุกจากุลินตา ปาปิโยโสติ
 วทามิ อุกการวันณนํ ทิ พหัทธมณ อเธกัจโจ ปาณาติปาตี
 โหติ, อทินนทานา โหติ, กามะสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสสาวาทิ โหติ,
 มิสฺสนวาโจ โหติ, มรฺสวาโจ โหติ, สัมมัตถิปปลาปิ โหติ,
 อภิชณฺณาลุ โหติ, ญฺเฌยบฺบณฺณจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ โหติ, ตัสสมา

น อุฬารวรรณตา เสยฺยโสติ วทามิ. อุฬารวรรณตา น หี พหุหิมณ
 อเธกัจโจ ปาณาคีปาคา ปฏิวโรโต โหติ. อทินนาทายี ปฏิวโรโต
 โหติ, กาเมศฺมุจฺฉาจาภา ปฏิวโรโต โหติ, มุสสาวาทา ปฏิวโรโต
 โหติ, บิสุณาย วาจาป ปฏิวโรโต โหติ, มุสสาวาทา ปฏิวโรโต
 โหติ, สัมมัตติปฏิจา ปฏิวโรโต โหติ, อภิชาตสุ โหติ,
 อหิชาตสุ โหติ, สัมมัตติปฏิจา โหติ. ตัสมา น อุฬารวรรณตา
 ปาณาคีปาคา วทามิ. อุฬารวรรณตา น หี พหุหิมณ อเธกัจโจ
 ปาณาคีปาคา โหติ, อทินนาทายี โหติ, กาเมศฺมุจฺฉาจาภา
 มุสสาวาทา โหติ, บิสุณายาโจ โหติ, มุสสาวาโจ โหติ, สัมมัตติปฏิจา
 โหติ, อภิชาตสุ โหติ, พหุหิมณ ปฏิวโรโต โหติ, อหิชาตสุ
 โหติ, ตัสมา น อุฬารวรรณตา เสยฺยโสติ วทามิ. อุฬารวรรณตา น
 พหุหิมณ อเธกัจโจ ปาณาคีปาคา ปฏิวโรโต โหติ, อทินนาทายี
 ปฏิวโรโต โหติ, กาเมศฺมุจฺฉาจาภา ปฏิวโรโต โหติ, มุสสาวาทา
 ปฏิวโรโต โหติ, บิสุณาย วาจาป ปฏิวโรโต โหติ, มุสสาวาทา
 ปฏิวโรโต โหติ, สัมมัตติปฏิจา ปฏิวโรโต โหติ, อภิชาตสุ
 โหติ, อหิชาตสุ โหติ, สัมมัตติปฏิจา โหติ, ตัสมา น
 อุฬารวรรณตา ปาณาคีปาคา วทามิ. นานํ พหุหิมณ สัตถํ
 ปริจิจฺจกัณฺธิ วทามิ. น ปณานํ พหุหิมณ สัตถํ น ปริจิจฺจกัณฺธิ
 วทามิ. ยํ อธิสฺส พหุหิมณ ปริจโร ปาวิจโรภาเต. ตัสมา วัชโร

สี่ลั วัฑฒติ, สุตั วัฑฒติ, จาโค วัฑฒติ, บัณฺณา วัฑฒติ,
คฺมหนั ปริวิตฺตัพพนัติ วทามิติ.

เอว วุตฺเต เอสฺสารี พฺรหฺมโน ภควันตึ เขตฺตวโจ
“ พฺรหฺมณนา โภ โคตม จัตตาริ ธนานิ บัณฺณเปณฺติ:
พฺรหฺมณฺสสฺส สทฺธอนํ บัณฺณเปณฺติ, ชตฺติยสฺส สทฺธอนํ บัณฺณเปณฺติ,
เวสฺสสฺส สทฺธอนํ บัณฺณเปณฺติ, สุตฺตสฺส สทฺธอนํ บัณฺณเปณฺติ.
คตฺตริทํ โภ โคตม พฺรหฺมณนา พฺรหฺมณฺสสฺส สทฺธอนํ บัณฺณเปณฺติ
ภิกฺขาริยํ, ภิกฺขาริยบฺบํ ปน พฺรหฺมโน สทฺธอนํ อคิมฺบฺลมาโน
อภิจฺจการี โหติ, โคโปว อทินฺนํ ธาตึยมาโนติ. อิทํ โข โภ
โคตม พฺรหฺมณนา พฺรหฺมณฺสสฺส สทฺธอนํ บัณฺณเปณฺติ. คตฺตริทํ
โภ โคตม พฺรหฺมณนา ชตฺติยสฺส สทฺธอนํ บัณฺณเปณฺติ ธนุกลาปํ,
ธนุกลาบฺบํ ปน ชตฺติโย สทฺธอนํ อคิมฺบฺลมาโน อภิจฺจการี โหติ,
โคโปว อทินฺนํ ธาตึยมาโนติ, อิทํ โข โภ โคตม พฺรหฺมณนา
ชตฺติยสฺส สทฺธอนํ บัณฺณเปณฺติ. คตฺตริทํ โภ โคตม พฺรหฺมณนา
เวสฺสสฺส สทฺธอนํ บัณฺณเปณฺติ กสิโรรักขํ, กสิโรรักขบฺบํ ปน
เวสฺสโส สทฺธอนํ อคิมฺบฺลมาโน อภิจฺจการี โหติ, โคโปว อทินฺนํ
धाตึยมาโนติ, อิทํ โข โภ โคตม พฺรหฺมณนา เวสฺสสฺส สทฺธอนํ
บัณฺณเปณฺติ. คตฺตริทํ โภ โคตม พฺรหฺมณนา สุตฺตสฺส สทฺธอนํ
บัณฺณเปณฺติ อสฺสคัพฺปายักคํ, อสฺสคัพฺปายักคิณฺนํ ปน สุตฺโต สทฺธอนํ
อคิมฺบฺลมาโน อภิจฺจการี โหติ, โคโปว อทินฺนํ ธาตึยมาโนติ.

อิทํ โข โภ โคตม พหฺมาหิมา สุกฺกัธสํ สักกัณํ บัณฺณเปณฺติ
 อิมานิ จัตถาริ ธมฺมานิ บัณฺณเปณฺติ อิทํ ภวํ โคตโม กิมาทาติ.
 กิ ปน พหฺมาหิมา สักกัโป โสโธ พหฺมาหิมาณํ เวทกัถฺนุชานาติ,
 อิมานิ จัตถาริ ธมฺมานิ บัณฺณเปณฺติ. โน กิทํ โภ โคตม.
 เสยฺยถาปิ พหฺมาหิมา ปุริโส กาลิกัโท อัสสโก ธมาพหฺมิโย สัสส
 อกามัสส วิสํ โอลลฺลโณยํ อวิณฺเต อัมโม ปุริส มํสํ ขาทิกัถฺนุ,
 มุลฺลํจ อนุยฺยปาทกัถฺนุณฺติ, เอวเมว โข พหฺมาหิมา พหฺมาหิมา
 อปัปฺปวณฺณายาเย เตสํ สมนพหฺมาหิมาณํ ธอ จ ปณิมาณิ จัตถาริ
 ธมฺมานิ บัณฺณเปณฺติ. อวิยํ โข ปน อหํ พหฺมาหิมา โสกุทฺทว
 ธम्मํ ปุริสัสส สักกัณํ บัณฺณเปมิ. โปภาณํ โข ปณัสส มาตาเปตฺติกํ
 กุลวสํ อนุสฺสโรโต ยัตถ ยัตถเว อตฺตภาวัสส อภินิพฺพตฺติ โหติ,
 เทน เทเนว สํขยํ คจฺจนฺติ. ขตฺติยกุลे เจ อตฺตภาวัสส อภินิพฺพตฺติ
 โหติ, ขตฺติโย.เตวํ สํขยํ คจฺจนฺติ. พหฺมาหิมาณกุลे เจ
 อตฺตภาวัสส อภินิพฺพตฺติ โหติ, พหฺมาหิมาโน.เตวํ สํขยํ คจฺจนฺติ,
 เวสฺสกุลे เจ อตฺตภาวัสส อภินิพฺพตฺติ โหติ, เวสฺสโน.เตวํ สํขยํ
 คจฺจนฺติ, สุกฺกกุลे เจ อตฺตภาวัสส อภินิพฺพตฺติ โหติ, สุกฺกโน.เตวํ
 สํขยํ คจฺจนฺติ. เสยฺยถาปิ พหฺมาหิมา ยํ ยเทว บจฺจยํ ปฏิจฺจ
 อคฺคิ ชตฺติ, เทน เทเนว สํขยํ คจฺจนฺติ. กจฺจยํปฏิจฺจ อคฺคิ
 ชตฺติ, กจฺจยํ.คจฺจยํ สํขยํ คจฺจนฺติ. สกฺกิกจฺจยํ ปฏิจฺจ อคฺคิ
 ชตฺติ, สกฺกิกจฺจยํ.คจฺจยํ สํขยํ คจฺจนฺติ. ตินนญฺเจ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชตฺติ

ตัณห์คัคคิเตว สัมขัม คัจฉนติ, โคมยัณเ จ ปฏิจจ ชัคคิ ชลติ,
 โคมยัคคิเตว สัมขัม คัจฉนติ, เหวเมว โข อหัง พหัมมณ ขริย
 โลกุตตโร ชัมมัม ปุริสัสส สหังสนัม บัณณเปมิ ไปรณน โข ปณัสส
 มาตาเปตติกา กุสวสั ออนุสสโร ยัตถ ยัตถเว อตฺตภาวัสส อภินิพพัตติ
 โหติ, เตน เตนเว สัมขัม คัจฉนติ. ชัตติยกุเล เจ อตฺตภาวัสส
 อภินิพพัตติ โหติ, ชัตติโยเตว สัมขัม คัจฉนติ. พหัมมณกุเล เจ
 อตฺตภาวัสส อภินิพพัตติ โหติ, พหัมมณเเตว สัมขัม คัจฉนติ.
 เวสสกุเล เจ อตฺตภาวัสส อภินิพพัตติ โหติ, เวสสเเตว สัมขัม
 คัจฉนติ. สุทฺธกุเล เจ อตฺตภาวัสส อภินิพพัตติ โหติ, สุทฺธเเตว
 สัมขัม คัจฉนติ. ชัตติยกุลา เจปิ พหัมมณ อคารัสมา อนคาริย
 บัณฑิโต โหติ, โส จ ตถาคตัสสเปเวทิตัม ชัมมวินยัม ชาคัมม,
 ปาณาติปาตา ปฏีวโรโต โหติ, อทินนาทานา ปฏีวโรโต โหติ,
 อพหัมมจริยา ปฏีวโรโต โหติ, มุสาอาทา ปฏีวโรโต โหติ,
 บิสุณาย วาจา ปฏีวโรโต โหติ, มรุสา วาจา ปฏีวโรโต โหติ.
 สัมมณัสสเปลาปา ปฏีวโรโต โหติ, อนภิชฌาสุ โหติ, อพียานันนิจิตฺโต
 โหติ, สัมมาทิฏฺฐิ โหติ, อารากโก โหติ, ฌาย ชัมมัม กุสส.
 พหัมมณกุลา เจปิ พหัมมณ อคารัสมา อนคาริย บัณฑิโต โหติ,
 โส จ ตถาคตัสสเปเวทิตัม ชัมมวินยัม ชาคัมม ปาณาติปาตา ปฏีวโร
 โหติ, อทินนาทานา ปฏีวโรโต โหติ, อพหัมมจริยา ปฏีวโรโต โหติ,
 มุสาอาทา ปฏีวโรโต โหติ, ๆ เป ๆ สัมมาทิฏฺฐิ โหติ, อารากโก

โหติ ฌายํ อัมมํ กุสลํ. เวสฺสกุลา เจปิ ทิรหํมณ อคาริธมา
อนคาริยํ ปัพฺพิชฺชโต โหติ, โส จ ตถาคคํปํเวทิตํ อัมมํ โน
ชาคัมม, ปาณณิปาตภา ปฏฺวิวิโร โหติ, อทินฺนาทานา ปฏฺวิวิโร
โหติ, อพฺรหํมจริยา ปฏฺวิวิโร โหติ, มุสสาวาหา ปฏฺวิวิโร โหติ.
ๆเปๆ สัมมาทิฏฺฐิ จิ โหติ, อารากโก โหติ ฌายํ อัมมํ กุสลํ.
สุทฺธกุลา เจปิ ทิรหํมณ อคาริธมา อนคาริยํ ปัพฺพิชฺชโต โหติ,
โส จ ตถาคคํปํเวทิตํ อัมมํ โนชย อัมมํ, ปาณณิปาตภา ปฏฺวิวิโร
โหติ, อทินฺนาทานา ปฏฺวิวิโร โหติ, อพฺรหํมจริยา ปฏฺวิวิโร
โหติ, มุสสาวาหา ปฏฺวิวิโร โหติ, บิสุณาย วาชาเย ปฏฺวิวิโร
โหติ, มุสสาเย วาชาเย ปฏฺวิวิโร โหติ, สัมมํปํสาปภา ปฏฺวิวิโร
โหติ, อนนิชฺชณฺณํ โหติ, อพฺรียาณํนิจิตฺโต โหติ, สัมมาทิฏฺฐิ
โหติ, อารากโก โหติ ฌายํ กุสลํ อัมมํ. ตํทํ มณฺณสิ ทิรหํมณ
ทิรหํมณเว นู โช ปโหติ อัมมํ ปเทเส อเวริ อพฺรียาณํ
เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺ; โน ชตฺติโย, โน เวสฺสโส, โน สุทฺธโหติ.
โน ทิทํ โภ โคตม. ชตฺติโยปิ ทิ โภ โคตม ปโหติ อัมมํ
ปเทเส อเวริ อพฺรียาณํ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺ ทิรหํมณํ ทิ โภ
โคตม. เวสฺสโสปิ ทิ โภ โคตม. สุทฺธโหติ ทิ โภ โคตม.
สัพฺเพปิ ทิ โภ โคตม จิตฺตํโร วณฺณภา ปโหนฺติ อัมมํ ปเทเส
อเวริ อพฺรียาณํ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺติ. เขวเมว โช ทิรหํมณ
ชตฺติยกุลา เจปิ อคาริธมา อนคาริยํ ปัพฺพิชฺชโต โหติ, โส จ

ตถาถัมมัสสเปวาทิ อัมมวินย อากัมม, ปาณาติปาตา ปฏิวีโร โหติ,
 อทินนาทานา ปฏิวีโร โหติ, อพหัมมจริยา ปฏิวีโร โหติ,
 มุสาวาทา ปฏิวีโร โหติ, มิสฺสุณาย วาจาเย ปฏิวีโร โหติ
 มรฺุสสาเย วาจาเย ปฏิวีโร โหติ, สัมมัสสเปวาทา ปฏิวีโร โหติ.
 อนภิซฺฌมาสุ โหติ, อพฺยาบັນนิจฺฉโต โหติ, สัมมาทิฏฺฐิ จี โหติ
 อวราธโก โหติ, ฌายํ อัมมํ กุสลํ. พหฺมมณฺเฑน กุลา เจปิ
 พหฺมมณฺเฑน เวสฺสโกลา เจปิ พหฺมมณฺเฑน สุทฺธทา เจปิ พหฺมมณฺเฑน
 อคารสฺมา อนคาริยํ ปัพฺพชฺชโต โหติ, โส ๗ ตถาถัมมัสสเปวาทิ
 อัมมวินย อากัมม, ปาณาติปาตา ปฏิวีโร โหติ, อทินนาทานา
 ปฏิวีโร โหติ, อพหัมมจริยา ปฏิวีโร โหติ, มุสาวาทา ปฏิวีโร
 โหติ, มิสฺสุณาย วาจาเย ปฏิวีโร โหติ, มรฺุสสาเย วาจาเย ปฏิวีโร
 โหติ, สัมมัสสเปวาทา ปฏิวีโร โหติ, อนภิซฺฌมาสุ โหติ, อพฺยาบັນนิจฺฉโต
 โหติ, สัมมาทิฏฺฐิ จี โหติ, อวราธโก โหติ ฌายํ อัมมํ กุสลํ.
 ตํ ก็ มณฺเฑสิ พหฺมมณฺเฑน พหฺมมณฺเฑน นุ โข ปโหติ โสตฺถิ
 สีนานํ อาทาย นทํ คณฺฑีวา วชฺชชัลลํ ปวาเหตุ; โน ชตฺถิโย,
 โน เวสฺสโส, โน สุทฺธโตติ. “ โน ทิํ โโก โคตม, ชตฺถิโยปิ
 ทิ โโก โคตม ปโหติ โสตฺถิ สีนานํ อาทาย นทํ คณฺฑีวา วชฺช
 ชัลลํ ปวาเหตุ. พหฺมมณฺเฑน ทิ โโก โคตม. เวสฺสโสปิ ทิ โโก
 โคตม. สุทฺธโตปิ ทิ โโก โคตม. สทฺธเพยฺย ทิ โโก โคตม จตฺถาโร
 วณฺณนา ปโหนฺติ โสตฺถิ สีนานํ อาทาย นทํ คณฺฑีวา วชฺช

ชัลลํ ปวาเทคุนฺติ. เอวเมว โข ภัรวทฺมณ ชัตฺติยกุลา เจป
 อคารสฺมา อนคาริยํ บัฬฺพิชฺโช โหติ, โส จ ตถาคตํปเปเวหิตํ
 ธมฺมวินยํ ธาตมมํ ปาณาติปาตา ปฏฺวิวโร โหติ, อทินฺนทานา
 ปฏฺวิวโร โหติ, อพฺรหฺมจริยา ปฏฺวิวโร โหติ, มุสสาวาธา ปฏฺวิวโร
 โหติ, บิสุณาย วาทย ปฏฺวิวโร โหติ, มรุตาย วาทย ปฏฺวิวโร
 โหติ, สัมมยํปฺปสาปา ปฏฺวิวโร โหติ, อนภิชาตฺตุ โหติ,
 อหฺยาบํณจิตฺโต โหติ, สัมมาทิฏฺฐิ โหติ, ชาราทโก โหติ เณยํ
 ธมฺมํ กุสลํ. ภัรวทฺมณกุลา เจป ภัรวทฺมณ. เวสฺสกุลา เจป
 ภัรวทฺมณ. ภัฬฺพิชฺโช เจป ภัรวทฺมณ อคารสฺมา อนคาริยํ บัฬฺพิชฺโช
 โหติ, โส จ ตถาคตํปเปเวหิตํ ธมฺมวินยํ ธาตมมํ, ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิวโร โหติ, อทินฺนทานา ปฏฺวิวโร โหติ, อพฺรหฺมจริยา
 ปฏฺวิวโร โหติ, มุสสาวาธา ปฏฺวิวโร โหติ, บิสุณาย วาทย
 ปฏฺวิวโร โหติ, มรุตาย วาทย ปฏฺวิวโร โหติ, สัมมยํปฺปสาปา
 ปฏฺวิวโร โหติ, อนภิชาตฺตุ โหติ อหฺยาบํณจิตฺโต โหติ,
 สัมมาทิฏฺฐิ โหติ, ชาราทโก โหติ เณยํ ธมฺมํ กุสลํ. ตํ กิ
 มณฺเวสฺส ภัรวทฺมณ อธิ ราชา ชัตฺติโย มุตฺตธาวลิตฺโต นามาชจฺจาม
 ปุริสํ ปวิสฺสตี สันนิปาเตยฺม “ธายันฺตุ โภณฺโต, เป ตตฺถ
 ชัตฺติยกุลา ภัรวทฺมณกุลา วาชนฺเวสกฺลา อุมฺบิณฺนา, สากัลลํ วา
 สาลลํ วา สดฬลํ วา จันตฬลํ วา ปทุมกัลลํ วา อุตฺตวาระณ
 ชาติยา อคฺคิ อภินิพฺพตฺเตนฺตุ, เตโซ ปาตฺถกโณนฺตุ, ธายันฺตุ ปณ

โกนโต, เย จ ตัตถ จันฑาสกฺกา เนสาทกฺกา เวณฺสกฺกา รกการกฺกา
 ปุกฺกสกฺกา อุပ္ปันเนหิ, สาปเนโตณียา वा सुग्गโตณียा वा
 รชกโตณียา वा เอลันทกฺกัจฉิตฺต वा อุตฺตวาระณิ อากาย อัสสิ
 อภินิพฺพิตฺตํ, เตโช ปาตุกโต, “ ตํ ก็ มลฺลสิ พฺรหฺมณ
 โย เหว นุ โย โส ชัตติยกฺกา พฺรหฺมณฺสกฺกา ราชันณฺสกฺกา
 อุပ္ปันเนหิ, สากัสสฺส वा สาลัสสฺส वा สลสิสฺสฺส वा จันฑนัสสฺส वा
 ปทุมกัสสฺส वा อุตฺตวาระณิ อากาย อัสสิ อภินิพฺพิตฺโต,
 เตโช ปาตุกโต, เอว นุ ชัตติ อจฺจิมานฺน วณฺณิมา จ
 ปกัสสโร จ, เตน สักกา อัสสิมา อัสสิการณียํ กาคฺ. โย ปน
 โส จันฑาสกฺกา เนสาทกฺกา เวณฺสกฺกา รกการกฺกา ปุกฺกสกฺกา
 อุပ္ปันเนหิ, สาปเนโตณียา वा सुग्गโตณียา वा रचकโตणिया वा
 เอลันทกฺกัจฉิตฺต वा อุตฺตวาระณิ อากาย อัสสิ อภินิพฺพิตฺโต
 เตโช ปาตุกโต, สิวาสสฺส อัสสิ นจฺว อจฺจิมาน น จ วณฺณิมา
 น จ ปกัสสโร, น จ เตน สักกา อัสสิมา อัสสิการณียํ กาคฺ.ติ.
 “ โน ทิพฺ โภ โคตม, โยปิ โส โภ โคตม ชัตติยกฺกา
 พฺรหฺมณฺสกฺกา ราชันณฺสกฺกา อุပ္ปันเนหิ, สากัสสฺส वा สาลัสสฺส वा
 สลสิสฺสฺส वा จันฑนัสสฺส वा ปทุมกัสสฺส वा อุตฺตวาระณิ อากาย,
 อัสสิ อภินิพฺพิตฺโต เตโช ปาตุกโต, สิวาสสฺส อัสสิ อจฺจิมาน
 วณฺณิมา จ ปกัสสโร จ, เตน จ สักกา อัสสิมา อัสสิการณียํ
 กาคฺ. โยปิ โส จันฑาสกฺกา เนสาทกฺกา เวณฺสกฺกา รกการกฺกา

ชนภิชฌมาตุ โทติ, อพฺยาบํณํ จิตฺโต โทติ, สัมมาทิฏฺฐิ จิตฺโต,
 อารากโก โทติ, ฌายี โทติ, อมมํ โทติ, เกจิ จุตฺโต, เขตฺตาริ
 ฬารหฺมโน ภควันตํ เขตฺตวโจ “ อภิกกัณฺโถ โภ โสตม ๆ เป ๆ
 อุปาสกํ มํ ภวํ โลกโม อเวตฺตุ. อัสสํภักฺเค ปาณูปกํ สรณํคตฺตํติ.

เขตฺตาริสุตฺตํ ติฏฺฐิจกํ ติฏฺฐจม.

มัชฌิมปัณฺณาสกเถ อนันฺวชาเนสุตฺตํ

เฮวมํ เม สุทฺถ. เอกํ สมยํ ภควา ราชคฺเค วิหริติ เวพฺพเว
 กลันตฺกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายัสฺมา สาริปุตฺโต
 ทักขิณาคิริสฺมิ จาริกณฺจจรติ มเหตฺวา ภิกขุสฺสเยน สักกํ. ธน โข
 อับบฺชอโร ภิกขุ ราชคฺเค วัสสํ จุตฺโต, येन ทักขิณา คิริ,
 येनाยัสฺมา สาริปุตฺโต, เสนุปลังกมิ; อุปปลังกมิทฺวา อายัสฺมา
 สาริปุตฺเตน สักกํ สัมโมหิ; สักกํ โมหํ ภาวํ สาธุเกปิ วิคิตฺตเวทฺธา
 เขมณฺณตํ นิสิตฺติ. เขมณฺณตํ นิสินฺนํ โข ตํ ภิกขุ อายัสฺมา
 สาริปุตฺโต เขตฺตวโจ “ กัจจาวุโส ภควา อโรโค จ พลฺวา จาติ.
 อโรโค จาวุโส ภควา พลฺวา จาติ. “ กัจจ จิ ปณฺาสุโส ภิกขุสฺสเย
 อโรโค จ พลฺวา จาติ. “ ภิกขุสฺสโยปิ โข อาวุโส อโรโค จ
 พลฺวา จาติ. “ เขตฺถ อาวุโส ตณฺีทุลปฺปาทฺทวาราภํ อนันฺวชาเน นาม
 ฬารหฺมโน อคฺคิ; กัจจาวุโส อนันฺวชาเน ฬารหฺมโน อโรโค จ
 พลฺวา จาติ. “ อนันฺวชาเนปิ โข อาวุโส ฬารหฺมโน อโรโค จ

โก สาริปุตฺต ปโย นียกํ ทว ภัตตัสส กาโล ภวีสลลิตฺติ. “ อหํ
 พฺรหฺมณํ กถํ เม อัสซ ภัตตกัจจํ. อมกัสสํ เม รุกฺขมฺมูเล
 กวาวหาโร ภวีสลลิตฺติ, ตตฺถ ชาคฺฉโยธยาสีตฺติ. “ เหว โกติ โข
 ธนัณฺधानิ พฺรหฺมณํ อายัสฺมโต สาริปุตฺตัสส มัจจัสสโลสฺส. อถ
 โข ธนัณฺधानิ อัสสนโณ ปิณฺดาจฺจํ ภุจฺจปาสาสาโส, เยนายัสฺมา
 สาริปุตฺโต, เตนุปลังกมิ; ออุปลังกมิตฺวา อายัสฺมตา สาริปุตฺเตน
 สหํ อัสสํ โมกฺขิ, สหํ โมกฺขณิเย อถ สาราณิเย วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺมัตถํ
 นิสิตฺติ. เอกมฺมัตถํ นิสินฺนํ โข ธนัณฺधानิ พฺรหฺมณํ อายัสฺมา
 สาริปุตฺโต เอกทโวจ “ กัจจิสฺส ธนัณฺधानิ อหํ ปมัตฺตโตติ. กุโต
 โก สาริปุตฺต อหํ ทากํ อหํ ปมาโท, เยสฺสันโน มาตาบัตโร
 ไปเสตฺตัพพํ, กุตฺตํโก ไปเสตฺตัพพํ. กุตฺตํโก ไปโส ไปเสตฺตัพพํ,
 มิตฺตามจฺจํ น มิตฺตามจฺจกรณิเย กาคัพฺพํ, ฌาตึสาโลหิตานํ
 ฌาตึสาโลหิตกรณิเย กาคัพฺพํ, อติธินํ อติธีกรณิเย กาคัพฺพํ,
 ปุพฺพเปตานํ ปุพฺพเปตกรณิเย กาคัพฺพํ, เทวตานํ เทวตากกรณิเย
 กาคัพฺพํ, วัณโณ ราชกรณิเย กาคัพฺพํ. อหํ ปิ กาโย ปิเนตฺตัพพโ
 พฺรหฺมณํโกติ “ ตํ กิ มัจฉนฺติ ธนัณฺधानิ อีเธกัจจํ มาทาบัตตุนํ
 เหตุ อหํ มจารี วิสมจารี อัสสํ, ตเมนํ อหํ มจฺริยา วิสมจฺริยา
 เหตุ นิรยํ นิรยปาสา ออุปกัฏฺเฐยฺยํ, ลเภยฺยํ นุ โข โส “ อหํ
 โข มาทาบัตตุนํ เหตุ, อหํ มจารี วิสมจารี อโหสฺสํ, มา มํ นิรยํ
 นิรยปาสาติ; มาตาบัตโร วา ปนัสสํ ลเภยฺยํ “ เอโส โข อหํ ทากํ

เหตุ อัมมจาริ วิสมจาริ อโหสิ, มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ.
 “ โน ทิทํ โภ สาริปุตฺต. อถ โข มํ วิกัณฺทณฺตํเยว นิรเย
 นิรยปาลา บัณฑิตเยยฺย. ตํ ก็ มัจฉนฺติ ธนฺตฺตานิ ” อโธทฺธํ โห
 ปุตฺตทวาริสฺส เหตุ อัมมจาริ วิสมจาริ อัสส; คเมณํ อัมมจริยา
 วิสมจริยา เหตุ นิรยํ นิรยปาลา อุกกัถเฌยฺย, ลเภยฺย นุ โข
 โส “ อหํ โข ปุตฺตทวาริสฺส เหตุ อัมมจาริ วิสมจาริ อโหสิ,
 มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ; ปุตฺตทาโร วา ปณฺตัสส ลเภยฺย
 “ เอโส โข อัมมจาทํ เหตุ อัมมจาริ วิสมจาริ อโหสิ, มา มํ
 นิรยํ นิรยปาลาติ. “ โน ทิทํ โภ สาริปุตฺต. อถ โข มํ
 วิกัณฺทณฺตํเยว นิรเย นิรยปาลา บัณฑิตเยยฺย. ตํ ก็ มัจฉนฺติ
 ธนฺตฺตานิ “ อโธทฺธํ โห ทาสกัมมกรโปริสฺส เหตุ อัมมจาริ
 วิสมจาริ อัสส; คเมณํ อัมมจริยา วิสมจริยา เหตุ นิรยํ นิรยปาลา
 อุกกัถเฌยฺย, ลเภยฺย นุ โข โส “ อหํ โข ทาสกัมมกรโปริสฺส
 เหตุ อัมมจาริ วิสมจาริ อโหสิ, มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ;
 ทาสกัมมกรโปริสฺส วา ปณฺตัสส ลเภยฺย “ เอโส โข อัมมจาทํ เหตุ,
 อัมมจาริ วิสมจาริ อโหสิ, มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ. “ โน ทิทํ
 โภ สาริปุตฺต. อถ โข มํ วิกัณฺทณฺตํเยว นิรเย นิรยปาลา
 บัณฑิตเยยฺย. “ ตํ ก็ มัจฉนฺติ ธนฺตฺตานิ อโธทฺธํ โห มิตฺตามํจฺจานํ
 เหตุ อัมมจาริ วิสมจาริ อัสส; คเมณํ อัมมจริยา วิสมจริยา
 เหตุ นิรยํ นิรยปาลา อุกกัถเฌยฺย, ลเภยฺย นุ โข โส อหํ โข

มิตตามัจฉานํ เหตุ อธัมมจารี วิสมจारी อโหสิ “มา มํ นิรยํ
 นิรยปาลาติ; มิตตามัจฉา วา ปณัสสํ ลเภยฺย” “เอโส โข ธัมมิกํ
 เหตุ อธัมมจารี วิสมจारी อโหสิ, มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ. โน
 ทิํ โภ สาริปุตฺต. อถ โข มํ วิกัณฺโถนํคฺเขว นิรये นิรยปาลา
 มัคฺชเปยฺย. “ตํ กิํ มัลลวสิ ธนัณฺชาเน” “อิเธกัจโจ ฌาติสาลโหสิทานํ
 เหตุ อธัมมจารี วิสมจारी อัสสํ; ตเมณํ ธธัมมจริยา วิสมจริยา
 เหตุ นิรยํ นิรยปาลา อูปกัฏฺโธมยฺย; ลเภยฺย นุ โข โส “อหํ
 โข ฌาติสาลโหสิทานํ เหตุ อธัมมจารี วิสมจारी อโหสิ. มา มํ
 นิรยํ นิรยปาลาติ; ฌาติสาลโหสิตา วา ปณัสสํ ลเภยฺย” “เอโส โข
 ธัมมิกํ เหตุ อธัมมจารี วิสมจारी อโหสิ, มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ.
 โน ทิํ โภ สาริปุตฺต. อถ โข มํ วิกัณฺโถนํคฺเขว นิรये นิรยปาลา
 มัคฺชเปยฺย. “ตํ กิํ มัลลวสิ ธนัณฺชาเน” “อิเธกัจโจ
 อติณิํ เหตุ อธัมมจารี วิสมจारी อัสสํ; ตเมณํ ธธัมมจริยา
 วิสมจริยา เหตุ นิรยํ นิรยปาลา อูปกัฏฺโธมยฺย; ลเภยฺย นุ โข โส
 “อหํ โข อติณิํ เหตุ อธัมมจารี วิสมจारी อโหสิ, มา มํ นิรยํ
 นิรยปาลาติ; อติณิโน วา ปณัสสํ ลเภยฺย” “เอโส โข ธัมมิกํ
 เหตุ อธัมมจารี วิสมจारी อโหสิ, มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ. โน
 ทิํ โภ สาริปุตฺต. อถ โข มํ วิกัณฺโถนํคฺเขว นิรये นิรยปาลา
 มัคฺชเปยฺย. “ตํ กิํ มัลลวสิ ธนัณฺชาเน” “อิเธกัจโจ ปุทฺทเพตตานํ
 เหตุ อธัมมจารี วิสมจारी อัสสํ; ตเมณํ ธธัมมจริยา วิสมจริยา เหตุ นิรยํ

พรุหฺนา เหตุ อธัมมจารี วิสมจารี อัธัส, ตเมณ ธีมฺมจริยา
 วิสมจริยา เหตุ นิเม นิเมปาลา อุกกัชฺโณเดวณฺเฑ, ตเมณฺเฑ นุ โข
 โส “อหํ โข กายัสส ปิณนา เหตุ พรุหฺนา เหตุ อธัมมจารี
 วิสมจารี อโหสิ, มา มํ นิรบํ นิรยปาลาติ, ปเว วา ปณัสส
 ตเกยฺย “เอโส โข กายัสส ปิณนา เหตุ พรุหฺนา เหตุ อธัมมจารี
 วิสมจารี อโหสิ, มา มํ นิรบํ นิรยปาลาติ, โข พิกํ โก สารีปุตฺต, ออ
 โข มํ วิกัณฺโณเดวณฺเฑ, นิเม นิเมปาลา นกฺกิเปยฺย, ตํ กิ มณฺโณสิ
 ธนฺณิชาเน “โย วา มาทาบิณฺณํ เหตุ อธัมมจารี วิสมจารี อัธัส,
 โย วา มาทเบิณฺณํ เหตุ ธัมมจารี วิสมจารี อัธัส, กตมํ เสยฺโยติ.
 โย ทิ โก สารีปุตฺต มาทาบิณฺณํ เหตุ อธัมมจารี วิสมจารี อัธัส,
 น ตํ เสยฺโย. โย จ โข โก สารีปุตฺต มาทาบิณฺณํ เหตุ
 ธัมมจารี วิสมจารี อัธัส, กตเวทฺธํ เสยฺโย, ธัมมจริยา วิสมจริยา
 ทิ โก สารีปุตฺต ธัมมจริยา วิสมจริยา เสยฺโยติ. อตฺถิ โข
 ธนฺณิชาเน ธนฺเน สเหตุกา ธมฺมิกา กัมมัตตา, येहि สกฺกา
 มาทาบิโร เจว โปเสตุ, น จ ปาปกัมมํ กาคุ, ปุณฺณํ จ
 ปฏฺฐิปกํ ปฏฺฐิขชิตุ. ตํ กิ มณฺโณสิ ธนฺณิชาเน “โย วา
 ปุตฺตทวารัสส เหตุ ธัมมจารี วิสมจารี อัธัส, โย วา ปุตฺตทวารัสส
 เหตุ ธัมมจารี วิสมจารี อัธัส, กตมํ เสยฺโยติ. โย ทิ โก
 สารีปุตฺต ปุตฺตทวารัสส เหตุ อธัมมจารี วิสมจารี อัธัส, น ตํ
 เสยฺโยติ. โย จ โข โก สารีปุตฺต ปุตฺตทวารัสส เหตุ ธัมมจารี

สมจारी อัสส, ตเทเวตถ เสยโย. อธัมมจริยา วิสมจริยา หิ
 โภ สาริปุตฺต ธัมมจริยา สมจริยา เสยโยติ อตฺถิ โข
 ธนัญชานิ อังโณ สเหตุกา ธัมมิกา กัมมัตตา, เมหิ สักกา
 ปุคฺคทาเรจเว โปเสตุ, น ๑ ปาเปกัมมิ กาคุ, ปุณฺณณฺจ ปฏฺฐิเปก
 ปฏฺฐิขชิตุ. ทํ ก็ มัลลฺลสิ ธนัญชานิ โย วา ทาสกัมมการโปรวิสส
 เหตุ, อธัมมจारी วิสมจारी อัสส, โย วา ทาสกัมมการโปรวิสส
 เหตุ, ธัมมจारी สมจारी อัสส, กตมํ เสยโยติ. โย หิ
 โภ สาริปุตฺต ทาสกัมมการโปรวิสส เหตุ, อธัมมจारी วิสมจारी
 อัสส, น ตํ เสยโย. โย ๑ โข โภ สาริปุตฺต ทาสกัมมการโปรวิสส
 เหตุ, ธัมมจारी สมจारी อัสส. ตเทเวตถ เสยโย. อธัมมจริยา
 วิสมจริยา. หิ โภ สาริปุตฺต ธัมมจริยา สมจริยา
 เสยโยติ. อตฺถิ โข ธนัญชานิ อังโณ สเหตุกา ธัมมิกา
 กัมมัตตา เมหิ สักกา ทาสกัมมการโปรวิสจเว โปเสตุ, น ๑ ปาเปกัมมิ
 กาคุ, ปุณฺณณฺจ ปฏฺฐิเปก ปฏฺฐิขชิตุ. ทํ ก็ มัลลฺลสิ ธนัญชานิ
 โย วา มิตฺตามัจฺจํ เหตุ, อธัมมจारी วิสมจारी อัสส, โย วา
 มิตฺตามัจฺจํ เหตุ, ธัมมจारी สมจारी อัสส, กตมํ เสยโยติ. โย
 หิ โภ สาริปุตฺต มิตฺตามัจฺจํ เหตุ, อธัมมจारी วิสมจारी อัสส,

น ตํ เสยโย, โย จ โข โภ สาริปุตฺตํ มิตฺตามํจฺจํญํ เหตุ
 อัมมจารี สมจารี อัสสํ, ตเตเวตฺถ เสยโย. อัมมจริยา
 วิสมจริยา หิ โภ สาริปุตฺตํ อัมมจริยา สมจริยา เสยโยติ.
 อตฺถิ โข ธนฺณฺชานิ อลฺลเณ สเหตุกา อัมมิกา กัมมณฺดา, เยหิ
 สักกา มิตฺตามํจฺจํญนฺโจว มิตฺตามํจฺจกรณียํ กาคุ, น จ ปาปกัมมํ
 กาคุ, ปุณฺณลฺลจํ ปฏฺฐปทํ ปฏฺฐิขฺชิตุ. ตํ ก็ มลฺลลสิ ธนฺณฺชานิ
 โย วา ฅาตฺสาลอหิตาณํ เหตุ อัมมจารี วิสมจารี อัสสํ, โย
 วา ฅาตฺสาลอหิตาณํ เหตุ อัมมจารี สมจารี อัสสํ, กตมํ เสยโยติ.
 โย หิ โภ สาริปุตฺตํ ฅาตฺสาลอหิตาณํ เหตุ อัมมจารี วิสมจารี
 อัสสํ, น ตํ เสยโย. โย จ โข โภ สาริปุตฺตํ ฅาตฺสาลอหิตาณํ
 เหตุ อัมมจารี สมจารี อัสสํ, ตเตเวตฺถ เสยโย. อัมมจริยา
 วิสมจริยา หิ โภ สาริปุตฺตํ อัมมจริยา สมจริยา เสยโยติ. อตฺถิ
 โข ธนฺณฺชานิ อลฺลเณ สเหตุกา อัมมิกา กัมมณฺดา, เยหิ
 สักกา ฅาตฺสาลอหิตาณญฺโจว ฅาตฺสาลอหิตกรณียํ กาคุ, น จ
 ปาปกัมมํ กาคุ, ปุณฺณลฺลจํ ปฏฺฐปทํ ปฏฺฐิขฺชิตุ. ตํ ก็ มลฺลลสิ
 ธนฺณฺชานิ โย วา อตฺถิณํ เหตุ อัมมจารี วิสมจารี อัสสํ, โย
 วา อตฺถิณํ เหตุ อัมมจารี สมจารี อัสสํ, กตมํ เสยโยติ. โย
 หิ โภ สาริปุตฺตํ อตฺถิณํ เหตุ อัมมจารี วิสมจารี อัสสํ, น ตํ
 เสยโย. โย จ โข โภ สาริปุตฺตํ อตฺถิณํ เหตุ อัมมจารี สมจารี
 อัสสํ, ตเตเวตฺถ เสยโย. อัมมจริยา วิสมจริยา หิ โภ สาริปุตฺตํ

อัมมจริยา สมจริยา เสยโยติ. อตฺถิ โข อณฺเฐชาเน อณฺเฐ
 สเหตุกา อัมมิกา กัมมัตถา, เยหิ สักกา อตฺถิณฺเฐว อตฺถิณฺเฐว
 กาคู, น จ ปาปกัมม กาคู, ปุณฺณณฺเฐว ปฏฺฐิโก ปฏฺฐิโก
 กิ มณฺเฐว อณฺเฐชาเน โย วา ปุพฺพเปตานิ เหตุ อัมมจริ
 วิสมจาริ อตฺถิ, โย วา ปุพฺพเปตานิ เหตุ อัมมจริ สมจาริ อตฺถิ,
 กตมฺ เสยโยติ. โย หิ โภ สาริปุตฺต ปุพฺพเปตานิ เหตุ อัมมจริ
 วิสมจาริ อตฺถิ, น ตํ เสยโย. โย จ โข โภ สาริปุตฺต
 ปุพฺพเปตานิ เหตุ อัมมจริ สมจาริ อตฺถิ, ทเวตฺถ เสยโย.
 อัมมจริยา วิสมจริยา หิ โภ สาริปุตฺต อัมมจริยา สมจริยา
 เสยโยติ. อตฺถิ โข อณฺเฐชาเน อณฺเฐ สเหตุกา อัมมิกา
 กัมมัตถา, เยหิ สักกา ปุพฺพเปตานิณฺเฐว ปุพฺพเปตานิณฺเฐว กาคู, น
 จ ปาปกัมม กาคู, ปุณฺณณฺเฐว ปฏฺฐิโก ปฏฺฐิโก. ตํ กิ มณฺเฐว
 อณฺเฐชาเน โย วา เทวตานิ เหตุ อัมมจริ วิสมจาริ อตฺถิ, โย
 วา เทวตานิ เหตุ อัมมจริ สมจาริ อตฺถิ, กตมฺ เสยโยติ. โย
 หิ โภ สาริปุตฺต เทวตานิ เหตุ อัมมจริ วิสมจาริ อตฺถิ, น ตํ
 เสยโย. โย จ โข โภ สาริปุตฺต เทวตานิ เหตุ อัมมจริ
 สมจาริ อตฺถิ, ทเวตฺถ เสยโย. อัมมจริยา วิสมจริยา หิ โภ
 สาริปุตฺต อัมมจริยา สมจริยา เสยโยติ. อตฺถิ โข อณฺเฐชาเน
 อณฺเฐ สเหตุกา อัมมิกา กัมมัตถา, เยหิ สักกา เทวตานินฺเฐว
 เทวตานิณฺเฐว กาคู, น จ ปาปกัมม กาคู, ปุณฺณณฺเฐว ปฏฺฐิโก

ปฏิบัติชิตฺ. ตํ ก็ มัลลสิ ธนัณฺชาเน โย วา รัณโณ เหตุ
 อัมมจารี วิสมจารี อัสส, โย วา รัณโณ เหตุ อัมมจารี
 สมจารี อัสส, กตมํ เสยโยติ. โย หิ โภ สาริปุตฺต รัณโณ
 เหตุ อัมมจารี วิสมจารี อัสส, น ตํ เสยโย. โย จ โข โภ
 สาริปุตฺต รัณโณ เหตุ อัมมจารี สมจารี อัสส, ตเตเวตฺถ เสยโย.
 อัมมจริยา วิสมจริยา หิ โภ สาริปุตฺต อัมมจริยา สมจริยา
 เสยโยติ. อตฺถิ โข ธนัณฺชาเน อังโณ สเหตุกา อัมมิกา
 กัมมัตตา, เปหิ สกฺกา รัณโณเจว วาชรณียํ กาคฺ, น จ
 ปาปกัมมํ กาคฺ, ปุณฺณณฺจ ปฏิปทํ ปฏิบัติชิตฺ. ตํ ก็ มัลลสิ
 ธนัณฺชาเน โย วา กายัสส ปิณฺนา เหตุ พฺรหฺมา เหตุ อัมมจารี
 วิสมจารี อัสส, โย วา กายัสส ปิณฺนา เหตุ พฺรหฺมา เหตุ
 อัมมจารี สมจารี อัสส, กตมํ เสยโยติ. โย หิ โภ สาริปุตฺต
 กายัสส ปิณฺนา เหตุ พฺรหฺมา เหตุ อัมมจารี วิสมจารี อัสส,
 น ตํ เสยโย. โย จ โข โภ สาริปุตฺต กายัสส ปิณฺนา
 เหตุ พฺรหฺมา เหตุ อัมมจารี สมจารี อัสส, ตเตเวตฺถ เสยโย.
 อัมมจริยา วิสมจริยา หิ โภ สาริปุตฺต อัมมจริยา สมจริยา
 เสยโยติ. อตฺถิ โข ธนัณฺชาเน อังโณ สเหตุกา อัมมิกา
 กัมมัตตา, เปหิ สกฺกา กายัสสเจว ปิณฺนํ พฺรหฺมํ, น จ
 ปาปกัมมํ กาคฺ, ปุณฺณณฺจ ปฏิปทํ ปฏิบัติชิตฺ. อถ โข
 ธนัณฺชาเน พฺราหฺมโณ อายัสสโต สาริปุตฺตัสส ภาสิตํ อภินันฺทิตฺวา

อนุมทิตฺวา อญฺญํจายาสนา ปักกามิ.

อถ โข อนัญฺชานิ พฺรหฺมโณ อปฺเพน สมฺเพน อาพาธโก
โหติ ทุกฺขโต พาทิหคฺฉาโน. อถ โข อนัญฺชานิ พฺรหฺมโณ
อํวณฺตรํ ปุริสํ อามันฺเตสิ “เอหิ ตฺวํ อัมมโก ปุริส, เยน
ภควา, เทนุปลํกม; อุปลํกมิตฺวา มม วจฺเณน ภควโต ปาเท
สิวสา วันฺทํหิ” “อนัญฺชานิ ภันเต พฺรหฺมโณ อาพาธโก ทุกฺขโต
พาทิหคฺฉาโน, โส ภควโต ปาเท สิวสา วันฺทํหิ; เยน จายัสฺมา
สวรูปฺตฺโต, เทนุปลํกม; อุปลํกมิตฺวา มม วจฺเณน อายัสฺมโต
สวรูปฺตฺตัสส ปาเท สิวสา วันฺทํหิ” “อนัญฺชานิ ภันเต พฺรหฺมโณ
อาพาธโก ทุกฺขโต พาทิหคฺฉาโน, โส อายัสฺมโต สวรูปฺตฺตัสส
ปาเท สิวสา วันฺทํหิ; เอวํจ วเทหิ” “ธมฺมํ กิร ภันเต อายัสฺมา
สวรูปฺตฺโต, เยน อนัญฺชานิสฺสํ พฺรหฺมณฺสํ นิเวตฺถ, เทนุปลํกมคฺ
อนุกัมเป อูปาทายาติ. “เอวํ ภันเตหิ โข โส ปุริโส อนัญฺชานิสฺสํ
พฺรหฺมณฺสํ ปวฺฐิสฺสํ, เยน ภควา, เทนุปลํกม; อุปลํกมิตฺวา
ภควันฺตํ อภิวาเทตฺวา เอภันฺตํ นิสฺสีทิ. เอภันฺตํ นิสฺสินฺโณ โส
ปุริโส ภควันฺตํ เอตทวโจ” “อนัญฺชานิ ภันเต พฺรหฺมโณ
อาพาธโก ทุกฺขโต พาทิหคฺฉาโน, โส ภควโต ปาเท สิวสา
วันฺทํหิ; เยนายัสฺมา สวรูปฺตฺโต, เทนุปลํกม; อุปลํกมิตฺวา
อายัสฺมณฺตํ สวรูปฺตํ อภิวาเทตฺวา เอภันฺตํ นิสฺสีทิ; เอภันฺตํ
นิสฺสินฺโณ โข โส ปุริโส อายัสฺมณฺตํ สวรูปฺตํ เอตทวโจ

“ ธนัญชานี ภันเต พริทัมมโณ อาพาธโก ทุกฺขิโต พาฬิหิตลาโน
 โสธ อายัสสโม สารีปุตฺตัสส ปาเท สิวสา วันทติ, เหววญฺจ วเทติ-
 “ สาธุ กิร ภันเต อายัสสโม สารีปุตฺโต, เยเน ธนัญชานิสฺส
 พริทัมมณฺสส นิเวสณิ, เตนุปลังกมตุ ธนุกัมโป อูปาทายาติ.
 ธววาเสสิ โข อายัสสโม สารีปุตฺโต คุณิหิภาเวเน. อถ โข
 อายัสสโม สารีปุตฺโต นิวาเสทฺวา มัตตจีวรมาทาย, เยเน ธนัญชานิสฺส
 พริทัมมณฺสส นิเวสณิ, เตนุปลังกมิ; อูปปลังกมิตฺวา บัลลปคฺเต อาสเน
 นิสีติ. นิสฺสช โข อายัสสโม สารีปุตฺโต ธนัญชานิ พริทัมมณฺ
 เอกทโวจ “ กัจจิ เต ธนัญชานิ ขมนียํ, กัจจิ ยาปนียํ, กัจจิ ทุกฺखा
 เวทนา ปฏิกกมฺนํติ, โน อภิกกมฺนํติ; ปฏิกกโมสานํ บัลลญาบติ,
 โน อภิกกโมติ. น เม โภ สารีปุตฺต ขมนียํ, น ยาปนียํ.
 พาฬิหา เม ทุกฺखा เวทนา อภิกกมฺนํติ, โน ปฏิกกมฺนํติ;
 อภิกกโมสานํ บัลลญาบติ, โน ปฏิกกโม. เสยฺยถาปิ โภ สารีปุตฺต
 พลวา ปุริโส ติเณหน ลีขเวน มุทธานํ อภิมัตตเอยฺย; เหววเมว โข
 เม โภ สารีปุตฺต อภิมัตตา วาตา มุทธานํ โอหนํติ. น เม
 โภ สารีปุตฺต ขมนียํ, น ยาปนียํ. พาฬิหา เม ทุกฺखा เวทนา
 อภิกกมฺนํติ, โน ปฏิกกมฺนํติ; อภิกกโมสานํ บัลลญาบติ, โน
 ปฏิกกโม. เสยฺยถาปิ โภ สารีปุตฺต พลวา ปุริโส ทฬิเพหน
 วรตฺตชฺฌเณ สีสเส สีสเวณํ ทเทยฺย; เหววเมว โข เม โภ
 สารีปุตฺต อภิมัตตา สีสเส สีสเวทนา. น เม โภ สารีปุตฺต ขมนียํ,
 น ยาปนียํ. พาฬิหา เม ทุกฺखा เวทนา อภิกกมฺนํติ, โน ปฏิกกมฺนํติ;

อภิกกโมสานํ มัจฉิณายติ, โน ปฏิกกโม. เสยฺยถาปิ โภ สารีปุตฺต
 ทักโข โคฆาตโก วา โคฆาตกัณโธวสี วา คิเลยฺยเม โทวิเสกัณเณ
 กุจฺฉิ ปริกัณเฑยฺย, เอวเมว โข เม โภ สารีปุตฺต ขมณฺเฑ
 วาตา กุจฺฉิ ปริกัณฺถนฺติ. น เม โภ สารีปุตฺต ขมณฺเฑ, น
 ยาปณฺเฑ. พาฬิหา เม กุฑฺชา เวทนา อภิกกมฺนํติ, โน ปฏิกกมฺนํติ,
 อภิกกโมสานํ มัจฉิณายติ, โน ปฏิกกโม. เสยฺยถาปิ โภ สารีปุตฺต
 เทว พลวันโต ปุริสา กุฬฬตฺร ปุริสํ นานาพาหาสุ อมฺหิรา
 อังการกาสุยา สันถาเปยฺยํ สัมปรีตาเปยฺยํ, เอวเมว โข เม โภ
 สารีปุตฺต อธิมัตโต กายัสสํ ทาโห. น เม โภ สารีปุตฺต ขมณฺเฑ,
 น ยาปณฺเฑ. พาฬิหา เม กุฑฺชา เวทนา อภิกกมฺนํติ, โน
 ปฏิกกมฺนํติ, อภิกกโมสานํ มัจฉิณายติ, โน ปฏิกกโมติ.

คํ ก็ มัจฉิณสิ ธนัญชานิ กตมํ เสยฺโย นิรโย วา
 ตีรจฺฉานโยนิ วาติ. นิรยา โภ สารีปุตฺต ตีรจฺฉานโยนิ เสยฺโยติ.
 คํ ก็ มัจฉิณสิ ธนัญชานิ กตมํ เสยฺโย ตีรจฺฉานโยนิ วา
 บัตติวิสโย วาติ. “ตีรจฺฉานโยนิยา โภ สารีปุตฺต บัตติวิสโย
 เสยฺโยติ. คํ ก็ มัจฉิณสิ ธนัญชานิ กตมํ เสยฺโย บัตติวิสโย
 วา มนุสฺสา วาติ บัตติวิสยา โภ สารีปุตฺต มนุสฺสา เสยฺโยติ.
 คํ ก็ มัจฉิณสิ ธนัญชานิ กตมํ เสยฺโย มนุสฺสา วา
 จาคุมฺมหาราชิกา เทวา วาติ. “มนุสฺสเห โภ สารีปุตฺต จาคุมฺมหาราชิกา
 เทวา เสยฺโยติ. “คํ ก็ มัจฉิณสิ ธนัญชานิ กตมํ เสยฺโย

จากุมมหาราชิกา เทวา วา ดาวตัสสา เทวา วาติ. จากุมมหาราชิกเกหิ โภ
 สารีปุตฺต เทเวหิ ดาวตัสสา เทวา เสยฺโยติ. ตํ ก็ มัลลฺลสิ
 ธนฺฉฺชานิ กถมํ เสยฺโย ดาวตัสสา เทวา วา ยามา เทวา วาติ.
 ดาวตัสเสหิ โภ สารีปุตฺต เทเวหิ ยามา เทวา เสยฺโยติ. ตํ ก็
 มัลลฺลสิ ธนฺฉฺชานิ กถมํ เสยฺโย ยามา เทวา วา ตุสฺสิกา เทวา
 วาติ. ยามะหิ โภ สารีปุตฺต เทเวหิ ตุสฺสิกา เทวา เสยฺโยติ. ตํ
 ก็ มัลลฺลสิ ธนฺฉฺชานิ กถมํ เสยฺโย ตุสฺสิกา เทวา วา
 นิมมานวตฺติ เทวา วาติ. “ตุสฺสิกะหิ โภ สารีปุตฺต เทเวหิ,
 นิมมานวตฺติ เทวา เสยฺโยติ. ตํ ก็ มัลลฺลสิ ธนฺฉฺชานิ กถมํ
 เสยฺโย นิมมานวตฺติ เทวา วา ปณฺนิมฺมิทวสวตฺตํ เทวา วาติ.
 นิมมานวตฺติ โภ สารีปุตฺต เทเวหิ, ปณฺนิมฺมิทวสวตฺตํ เทวา เสยฺโยติ.
 ตํ ก็ มัลลฺลสิ ธนฺฉฺชานิ, กถมํ เสยฺโย ปณฺนิมฺมิทวสวตฺตํ เทวา
 วา พหฺมโลโก วาติ พหฺมโลโกติ ภวํ สารีปุตฺโต อห,
 พหฺมโลโกติ ภวํ สารีปุตฺโต อหาคิ. อถ โข อายัสฺมโต
 สารีปุตฺตัสสิ เอตทโหสิ “อิมะ โข พหฺมณฺณา พหฺมโลกาธิมุตฺตา.
 ยันฺณุนาหํ ธนฺฉฺชานัสสํ พหฺมณฺณสฺสํ พหฺมณฺณํ สหพฺพิตยา มัคคํ
 เทเสยฺยณฺติ. พหฺมณฺณํ ธนฺฉฺชานิ สหพฺพิตยา มัคคํ เทเสสฺสํ,
 ตํ สุนาหิ สาธุกํ มนสิโกโรหิ ภาสิสฺสํมิตฺติ. “เอวํ โภติ โข
 ธนฺฉฺชานิ พหฺมณฺโณ อายัสฺมโต สารีปุตฺตัสสํ บัจจิสฺสโหสิ.
 อายัสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ “กถโม จ ธนฺฉฺชานิ พหฺมณฺณํ

มัทธิมปัตตนาสเถ อนันตชาณิสฺสตี.

๑๐๗

สหพฺยตาย มัลลโก? อือ อนันตชาณิ วิจิโต เมตฺตาสทฺทเคน
 เจตฺตา เอกํ ทิสฺส ผริตฺวา วิหริติ, ตถา ทฺธิยํ, ตถา ทฺธิยํ,
 ตถา จตุตฺถํ, อิติ อุทฺธมโธ ทิริยํ สัพฺพนิ สัพฺพัตตตายน
 สัพฺพาวันตํ โลกํ, เมตฺตาสทฺทเคน เจตฺตา วิปฺปเลน มหัลลเคน
 อปฺปมาเนน, อเวเรน อพฺยาบชฺเณน ผริตฺวา วิหริติ, อยํปิ โข
 อนันตชาณิ พหฺรฺหมานํ สหพฺยตาย มัลลโก, ปุน ปรํ อนันตชาณิ
 ภิกฺขุ, กุณฺดาสทฺทเคน เจตฺตา, มุทฺติทาสทฺทเคน เจตฺตา,
 อุเปกฺกชาสทฺทเคน เจตฺตา เอกํ ทิสฺส ผริตฺวา วิหริติ, ตถา ทฺธิยํ,
 ตถา ทฺธิยํ, ตถา จตุตฺถํ, อิติ อุทฺธมโธ ทิริยํ สัพฺพนิ สัพฺพัตตตายน
 สัพฺพาวันตํ โลกํ, อุเปกฺกชาสทฺทเคน เจตฺตา วิปฺปเลน มหัลลเคน
 อปฺปมาเนน, อเวเรน อพฺยาบชฺเณน ผริตฺวา วิหริติ, อยํ โข
 อนันตชาณิ พหฺรฺหมานํ สหพฺยตาย มัลลโกติ, ...ตณฺหิ โก
 สารีปุตฺต มม วเจเนน ภควโต ปาเท สีวสา วันทามิ, ...อนันตชาณิ
 สารีปุตฺต พหฺรฺหมโณ อาพาธิโก ทฺถชฺชิตฺวา พาสีหิฉินฺโน, โฉ ภควโต
 ปาเท สีวสา วันทามิ.

อด โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อนันตชาณิ พหฺรฺหมณํ, สติ
 อุตฺตทิกฺกรณเณ, ...พหฺรฺหมโณ, ปญฺญูปปตฺตา, ...
 ปกฺกทมิ, อด โข อนันตชาณิ พหฺรฺหมโณ, อจิริบักกนฺเต อายสฺมึนฺนโ
 สารีปุตฺต, ...พหฺรฺหมโณ, อุตฺตชฺชิตฺวา, อด โข ภควา ภิกฺขุ

ฆาณิกโคติ “เอโส ภิกขเว สาริปุตฺโต ธนัณฺฑานี พริทฺทมณฺ
 สติ อุตฺตรกรณเเบ, ทีเน พริทฺทมโลเก ปตฺวิจฺจาเปตฺวา อญฺญชายาสนา
 มกฺกณฺโตะติ. อถ โข อายัสฺมา สาริปุตฺโต, เยน ภควา,
 เวยฺยปลังกนิ, อุตฺตมจิตฺตวา ภควันตํ อภิราเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสีติ.
 เอกมณฺตํ นิสีนฺโน โข อายัสฺมา สาริปุตฺโต ภควันตํ เอตทโวจ
 “อโหสิชา นิ กณฺเฑ พริทฺทมโลเก ธาพาทิโก มุคฺชิตो พาสีหิตฺถาโม
 โส ภควโต ปาเท สิริสา วันทิตฺติ. “กึ ปน ตวํ สาริปุตฺต
 ธนัณฺฑานี พริทฺทมณฺ สติ อุตฺตรกรณเเบ ทีเน พริทฺทมโลเก
 มกฺกณฺโตะติ, อญฺญชายาสนา มกฺกณฺโตะติ. มยฺหํ โข กณฺเฑ เหว
 อโหสิ “อเเม โข พริทฺทมณฺนา พริทฺทมโลกาธิมุคฺคทา ยนฺนุณาหํ
 สมนฺโธวโถสํ ทํ โยวโถสํ พริทฺทมานํ สทฺธิยสสย มกฺกณฺโตะติ. ภเวตฺถ
 เหวกโหว ภเวตฺถ. ทวํชา นิ กณฺเฑ พริทฺทมโลเก อุตฺตมจิตฺตวา,
 อญฺญชายาสนา มกฺกณฺโตะติ.

อนันต์ชานิลุตต์กั นิภูจित्त ลัตตม.

มัทนิมบัณณาสเก วาเลฏฐิตต.

เอวัม เม ลุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา อัจฉานังคเล วิหริตฺ
 อัจฉานังคฉวนสันนิท. เตเน โข ปน สมเยเน สัมพัทฺธา อภินิฉาตา
 อนินิฉาตา. อัจฉานังคฉวนาสาตา อัจฉานังคเล. ปฏิจจัตตํ. แลยํฉิตฺตํ
 จังกํ. สภาเยเน. โข. อัจฉานังคเล. ปฏิจจัตตํ. แลยํฉิตฺตํ.

๓. อัจฉาณังกาลฉณลักษณะ.

ชาณุสฺสโธณิ พฺรหฺมโณ โดเตยฺโย ภูมํโณ; ฌณฺโณ ๑
 อภิณฺเฑชาตา อภิณฺเฑชาตา พฺรหฺมมมหาสาธา. ๑๑ โข วาเสฏฐี
 ภาทวาชานํ มาณวานํ ชฺชาวีหาวํ อนุจฺจนํวิหาวํ อนุจฺจวิฬฺสาณํ,
 อยมนฺตรากตา อุตฺปาติ “กถํโก พฺรหฺมโณ โหติ. ภาทวาชโ
 มาณโว เอวมาห “ยโต โข โก อุกโตสุชาโต โหติ. มาติโต
 ๑ บิติโต ๑ สํสุทฺธอลฺลทฺธิโก ยาว สํสํมา ปิฏคามหฺยุตา, ฌณฺโณ
 อนุบํกฺกฺวโจ ชาติวาเทน; เอตฺถวาทา โข โก พฺรหฺมโณ โหติ.
 วาเสฏฐีมาณโว เอวมาห “ยโต โข โก สํสว ๑ โหติ
 ๑ พฺรหฺมมโณ ๑; เอตฺถวาทา โข โก พฺรหฺมโณ โหติ. ๑
 โข อลํกํชิ ภาทวาช มาณโว วาเสฏฐี มาณวํ สํณฺเฑเปตฺติ;
 ๑ ปณาสํกํชิ วาเสฏฐีโจ มาณโว ภาทวาช มาณวํ สํณฺเฑเปตฺติ.
 ๑๑ โข วาเสฏฐีโจ มาณโว ภาทวาช มาณวํ อามนฺเตสิ “อโย
 โข โก ภาทวาช สมฺโณ โคตโม สํกยปฺปโต สํกยกุล
 บัฬฺพิชิตอ อิจฺฉานํจเล วิหริ อิจฺฉานํจลวนสํณฺเฑ. คํ โข ปณ
 ภาณํคํ โคตมํ เอวํ กถึยาโน กิตฺติสํโก อัมภุคฺคโต “อิตฺติ
 โส ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ, วิชฺชาจรณสมฺบັນฺโน สุกโต
 โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมมสํราณี, สัตฺตา เทวมนุสฺสํณํ พุทฺธโ
 ภควาติ. ๑๑ โข ภาทวาช, เยน สมฺโณ โคตโม,
 เทนุปลยฺกมิตฺถม; ๑๑ สํณฺเฑเปตฺติ ๑๑ สมนํ โคตมํ เทนุปลยฺก
 ๑๑ โข สมฺโณ โคตโม พฺรียากวิสํติ, ตถา นํ อารเสสํมาติ.

“เอว โภติ โข การทัวโซ มานโว วาเสฏฐัสส มานวัสส
 ปัจจัสสโธสิ. อถ โข วาเสฏฐการทัวชมานวา เยน ภควา,
 เทนุปลังกมิตฺถ; อุปลังกมิตฺถา ภควา สัตถิ สัมโมกฺโข; สัมโมทนีย
 กถํ สาธเนยํ วิติสาเรตฺถา เขมณฺโณ วิสํสึ. เขมณฺโณ นิสินฺโน
 โข วาเสฏฐโ จ มานโว ภควันตํ สาธาทิ อัมมภาสิ.

อนุนฺถาตปฺปวิญญาตา

เควชีชามยมัสสุโก

อหํ โปกฺขรสาตัสส

ตารุกษัสสายมานโว

เควชีชานํ ยทักขาตํ

คัตถิ เกวลินฺทมเส.

ปทกัสมา โน พฺยากรณา

ชปีเป อางวิยสาทิสา

เคสณฺโณ ชาติวาทัสมํ

วิวาโท อตฺถิ โคตม.

ชาตียา พฺรหฺมโณ โหติ

การทัวโซ อิติ ภาสติ

อหํปจํ กัมมณา พฺรุมิ

เอว ชานาหิ จักขุม

เตน สักโกม ณาเปตฺถุ

อณฺณมณฺณมํ มยํ อุกโก

ภควันตํ ปุญฺญํ อาคัมม

สम्मพุทฺธํ อิติ วิสสุตํ

จันตํ ยถา ขยาตํ

เบจฺจํ ปณฺชาลิกา ชนา

วันทมานา นมัสสณฺติ

เอว โลกัสสํ โคตม

จักขุ โลกเก สมนุยฺยณฺนํ

มยํ ปุจฺจาม โคตม

ชาตียา พฺรหฺมโณ โหติ

อุทาหุ ภวติ กัมมณา

อชานตํ โน จ พฺรุมิ

ยถา ชาเนมุ พฺรหฺมณฺณ.

เตสํ โวหํ พฺยาสิกขิยัสส

วาเสฏฐจาติ ภควา

มัจฉิมัจฉินาถเก วาเสฏฐิสุตฺตํ.

อนุปุพฺพํ ยถากถํ	ชาติวิภังค์ ปาณาณํ
อัมมมัจฉินา หิ ชาติโย.	คินนุภังคิ ชานาณ
นวาปี ปฏฺฐิชาเน	ลึงค์ ชาติมยํ เกล
อัมมมัจฉินา หิ ชาติโย.	ทโต ก็เง ปฏฺฐิชาเน ๑
ยาว กุณฺณกิยัลลเก	ลึงค์ ชาติมยํ เกล
อัมมมัจฉินา หิ ชาติโย.	จตุปปีเทย ชานาณ
ชุทฺทเก ๑ มหัลลเก	ลึงค์ ชาติมยํ เกล
อัมมมัจฉินา หิ ชาติโย.	ปาทุทเรย ชานาณ
อุมฺเบ ทิชนิฏฺฐิเก	ลึงค์ ชาติมยํ เกล
อัมมมัจฉินา หิ ชาติโย.	ทโต มัจฉิณี ชานาณ
อุทเท วาริโคจเร	ลึงค์ ชาติมยํ เกล
อัมมมัจฉินา หิ ชาติโย.	ทโต บักขิณี ชานาณ
ปัตตยาเน วิหังสเม	ลึงค์ ชาติมยํ เกล
อัมมมัจฉินา หิ ชาติโย.	ยดา เอตาสุ ชาติสุ
ลึงค์ ชาติมยํ ปุณฺ	เอวํ นัตถิ มนุสฺสเสสุ
ลึงค์ ชาติมยํ ปุณฺ	น เกสสิ น ลีเสน
น กัณฺเณหิ น อักขิภิ	น มุขเน น นาสาย
น โอยฺวเจหิ ภมฺมฺหิ วา	น คิวาย น อังเสหิ
น อุตเรน น ปฏฺฐิชา	น โสณิยา น อูรฺสฺมา
น ตมฺพาเร น เมณฺเณ	น หัตถฺเลหิ น ปาเทหิ

น อังคุลิทึ	น เขทึ	วา	น ชัฆาหิ	น อรุทึ
น วัณเณน	น สเรณ	วา	ลึงค์	ชาคิมยน์เนว
ยถา อัมมณาสุ	ชาติสุ		บัจจัตถ์ฉัจ	สริเรสุ
มมุสเสสเสว	ตํ	น วิชชติ	โวการํ	จ มมุสเสสุ
สम्मัญญา	ปวุจจติ.		โย	ทึ โกจิ มมุสเสสุ
โครักขํ	อุปชีวติ		เอวํ	วาเสฏฺฐจ ชานาหิ
กัลลโก	โส	น พรัหฺมโน.	โย	ทึ โกจิ มมุสเสสุ
มุดุสสิเปน	ชีวติ		เอวํ	วาเสฏฺฐจ ชานาหิ
ลปัปฺปโก	โส	น พรัหฺมโน.	โย	ทึ โกจิ มมุสเสสุ
โวการํ	อุปชีวติ		เอวํ	วาเสฏฺฐจ ชานาหิ
วากิโซ	โส	น พรัหฺมโน.	โย	ทึ โกจิ มมุสเสสุ
ปรเปสเสณ	ชีวติ		เอวํ	วาเสฏฺฐจ ชานาหิ
เปสสิโก	โส	น พรัหฺมโน.	โย	ทึ โกจิ มมุสเสสุ
อทินนํ	อุปชีวติ		เอวํ	วาเสฏฺฐจ ชานาหิ
โจโร	เอโส	น พรัหฺมโน.	โย	ทึ โกจิ มมุสเสสุ
อิลลิตถํ	อุปชีวติ		เอวํ	วาเสฏฺฐจ ชานาหิ
โยธาสีโว	น พรัหฺมโน.		โย	ทึ โกจิ มมุสเสสุ
โปโรทิจเณ	ชีวติ		เอวํ	วาเสฏฺฐจ ชานาหิ
ยาชโก	โส	น พรัหฺมโน.	โย	ทึ โกจิ มมุสเสสุ
ธามํ	วัฏฺฐฉัจ	ภุชชติ	เอวํ	วาเสฏฺฐจ ชานาหิ

ราชา เอโธ น พฺรหฺมาหิมน.

โย นิซํ มัตฺตนิมิตฺตํ

สเว โหติ สกฺกนฺจโน,

ตมทํ พฺรหฺมา พฺรหฺมาหิมน.

โย เว น ปโตตฺตติ

ตมทํ พฺรหฺมา พฺรหฺมาหิมน.

สันฺธานํ สทฺธกัมมํ

ตมทํ พฺรหฺมา พฺรหฺมาหิมน.

อตุญฺโง โย คิติกฺขติ

ตมทํ พฺรหฺมา พฺรหฺมาหิมน.

ลีสวณฺโต อณฺุสฺสทํ

ตมทํ พฺรหฺมา พฺรหฺมาหิมน.

อารคฺเคว สาสโป

ตมทํ พฺรหฺมา พฺรหฺมาหิมน.

อิเธว ขยมัตฺตโน

ตมทํ พฺรหฺมา พฺรหฺมาหิมน.

มคฺคคามคคฺคตฺส โกวิทํ

ตมทํ พฺรหฺมา พฺรหฺมาหิมน.

อนาคาเวหิ จุกยํ

ตมทํ พฺรหฺมา พฺรหฺมาหิมน.

นภาทํ พฺรหฺมาหิมนํ พฺรหฺมา

โกวิทํ นาม โส โหติ

ยถาจิณฺโณ นาทานํ

สัพพํ สจฺจโณชนํ เฉตฺวา

ลจฺจาคคิตํ วิสฺสยวตฺตํ

ฉเตตฺวา นทฺธิ วรรคตฺตญฺจ

อุทฺทิตฺตปคฺคิณํ พุทฺโธ

อภิกโกสํ วชพนฺโณวณฺโณ

ขณฺตีพลํ พฺลานิกํ

อภิกโกชนํ อุตฺตวณฺตํ

ทณฺตี อณฺุติมสสารีรํ

วาริปกฺขรยตฺตเตว

โย น ลิมฺปิติ กาเมสุ

โย ทุกขัสส ปชานาติ

บณฺเณนารํ วิสฺสยวตฺตํ

คัมภีรยปฺปณํ เมธาวี

อุตฺตมคฺคิณํ อณฺุပ္ปคฺคิณํ

อตฺตสจฺจํ อตฺตญฺโงหิ

อโนกสารี อณฺุ ปจฺจณํ

นิธาย ทณฺตีทํ ภูเตสุ

ตเตสุ อวารุสุ จ
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.
 อตฺตทณฺเฑสุ นิพฺพุตํ
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.
 มาโฆ มกฺโข จ ปาติโต
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.
 คิรํ ลจฺจํ อุตฺตริเย
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.
 อนนฺตํ สุภาสุภํ
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.
 อสฺสํ โสเก ปรมฺหิ จ
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.
 อลฺลํบาย อถกฺกํ
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.
 อุกุสฺสํคํ ปุณฺณํ
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.
 วิปฺปัสสํโก อมาวิคฺ
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.
 ลํดาร์ โมหมจฺจคา
 ตมห์ พฺรุมิ พฺรหฺมณ.

โย น ทัณฺธิ น ขาเตติ
 อวิรุทฺธํ วิรุทฺธํ
 สาทาเนสุ อนาทานํ
 ยัสฺส วาโค จ โทโส จ
 สาสโปริว อารคฺคา
 อกฺกํกลํ วิณฺญาปนํ
 ยาย นามิสฺสเย กิณฺจ
 โยธี ทัชฺชํ รัสฺสํ วา
 โสเก อทินฺนํ นามะติ
 อาสา ยัสฺส น วิชฺชนฺติ
 นิราสาถ วิสฺลณฺตุคํ
 ยัสฺสาลยา น วิชฺชนฺติ
 อมโตคธํ อณฺุปัตตํ
 โยธ ปุณฺณํจ ปาณํจ
 อโสภํ วิรุทฺธํ
 จันทวํ วิมลํ สุตฺธํ
 นนฺทิภาวปริกฺขิณํ
 โย อิมํ ปลิปลํ ทุคฺคํ
 คิณฺโณปารํ คโต อายํ
 อณฺุปาทายํ นิพฺพุโต

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

อนาคาโร ปวิพฺพเช,

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

อนาคาโร ปวิพฺพเช,

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

ทิพฺพโยคํ อุบฺบัจฺจา,

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

สํติวุตฺถํ นิรุเปยฺย.

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

อุปฺปตฺตคณฺเฑ สํพฺพโส.

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

เทวา คณฺเฑพฺพมานุสา,

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

มชฺฌเณ จ นตฺถิ กิณฺจณฺ,

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

มเหสี วิชิทาวิน,

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

สํคคาปายณฺจ มชฺฌสิ

ตมทํ พุริมิ พุราหิมณ.

โยธ กามะ ปทํนํวณ

กามภาวปริกฺขิณ

โยธ ตณฺเฑให้ ปทํนํวณ

กามภาวปริกฺขิณ

ทิจฺฉา มานุสสํ โยธ

สํพฺพโยควิลยุตฺต

ทิจฺฉา รตฺติ อรทิลน

สํพฺพโตกาภิภู วิธ

จุตฺติ โย เวทิ สํคคาน

อธตฺตํ สุตฺตํ พุทฺธ

ยสฺส คคิ น ชานนํติ

ชีนาสวํ อรทณฺฑ

ยสฺส ปุเร จ มจฺฉา จ

อภินนํ อนาทาน

อุสสํ ปวรํ วิธ

อเนชํ นหาคกํ พุทฺธ

ปุทฺธเพณิวาสํ โย เวทิ

อโธ ชาติชยํ มชฺฌโต,

สมนฺวณาเทสา โลกสฺมิ

นามโคตติ ปกัณห์ ยัต
 คัตถ คัตถ ปกัณห์ ยัต
 ทิฏฐิจิตตมชานตัง
 ชาตียา โหติ พหิรมโน,
 น ชัจจา โหติ พหิรมโน.
 กัมมณา โหติ พหิรมโน,
 ลีปนโก โหติ กัมมณา,
 เปสสิโก โหติ กัมมณา,
 โยธาสีโวปี กัมมณา,
 ราชานี โหติ กัมมณา.
 กัมมม บัลลันตติ นันติตา
 กัมมวิปากโกวิทา
 กัมมณา วัตตติ ปชา
 วธัสสาณิว ยายโต
 สยเมน ทเมน จ
 เอต พหิรมานมุตตมัม
 สันโต ชีนปนพักโว
 พหิรมา ลักโก วิชานตณฺติ.

สมุจฺจ สมุทาคตัง
 ที่วรัตตมณฺสยิตัง
 อชานันตา โน จ พหุหนฺติ.
 น ชัจจา วสโล โหติ,
 กัมมณา วสโล โหติ,
 กัสสโก กัมมณา โหติ,
 วาณิโส กัมมณา โหติ,
 โจโรปี กัมมณา โหติ,
 ยาชโก กัมมณา โหติ

เอวเมตํ ยถาภูตัง
 ปฏิจจสมุขีปาหทสา
 กัมมณา วัตตติ โลโก
 กัมมณิ พณฺธนา สัตตทา
 ตเปณ พหิรมจฺริเยณ
 เอเตน พหิรมโน โหติ,
 ตีหิ วิชชาหิ สัมบັນฺธเณ
 เอว วาเสฏฺฐจฺจ ชานาหิ

เอว วุตเต วาเสฏฺฐการหฺวาชมาณวา ภควันตํ เอตทโวจฺ
 “อภิกกัณฺตํ โภ โคตม, อภิกกัณฺตํ โภ โคตม. เสยฺยถาปี โภ

เขมณัฏ ฌัสติ. เขมณัฏ ฌัสติโน โข สุโก มาณโว
 โยเทธึปฺปโต ภวณฺติ เขตฺตโว “พฺรหฺมณฺนา โภ โสตม
 เอวมาหํสุ” อหฺมึโจ ขาวาโ โหติ ฌาปํ อัมมํ กุสฺลํ; น
 บัพฺพิโต ขาวาโ โหติ ฌาปํ อัมมํ กุสฺลณฺติ. อิตฺถํ ภวํ โสตม
 กิมาหาติ. วิภังฺขาโ โข อหเมตฺถ มาณว, นาทเมตฺถ เอกํสวาโ.
 คิหิสฺส วาหํ มาณว บัพฺพิตฺถสฺส วา มิจฺฉาปฏิปัตฺติ วณฺณณฺมิ,
 คิหี วา หิ มาณว บัพฺพิโต วา มิจฺฉาปฏิปัตฺติโน
 มิจฺฉาปฏิปัตฺติกาภิระณฺเหตฺถ น ขาวาโ โหติ ฌาปํ อัมมํ กุสฺล.
 คิหิสฺส วาหํ มาณว บัพฺพิตฺถสฺส วา สัมมาปฏิปัตฺติ วณฺณณฺมิ,
 คิหี วา หิ มาณว บัพฺพิโต วา สัมมาปฏิปัตฺติโน
 สัมมาปฏิปัตฺติกาภิระณฺเหตฺถ ขาวาโ โหติ ฌาปํ อัมมํ กุสฺลณฺติ.
 พฺรหฺมณฺนา โภ โสตม เอวมาหํสุ “มหตฺถมิทํ มหาภิจฺจํ มหาอิธณํ
 มหาสมารมฺภํ ขาวาสถมมฺภฺจฺจํ มหตฺถผลํ โหติ. อปฺปยฺตฺถมิทํ
 อปฺปยฺจฺจํ อปฺปยฺอิธณํ อปฺปยฺสมารมฺภํ บัพฺพิตฺถกมมฺภฺจฺจํ อปฺปยฺผลํ
 โหตฺติ. อิตฺถํ ภวํ โสตม กิมาหาติ. เขตฺตปฺปํ โข อหํ มาณว
 วิภังฺขาโ, นาทเมตฺถ เอกํสวาโ, อตฺถิ มาณว กมฺมมฺภฺจฺจํ
 มหตฺถํ มหาภิจฺจํ มหาอิธณํ มหาสมารมฺภํ วิบัจฺชมานํ อปฺปยฺผลํ
 โหติ, อตฺถิ มาณว กมฺมมฺภฺจฺจํ มหตฺถํ มหาภิจฺจํ มหาอิธณํ
 มหาสมารมฺภํ สัมบัจฺชมานํ มหตฺถผลํ โหติ. อตฺถิ มาณว
 กมฺมมฺภฺจฺจํ อปฺปยฺตฺถํ อปฺปยฺจฺจํ อปฺปยฺอิธณํ อปฺปยฺสมารมฺภํ

วิบฺบชฺชมานํ อํปํปผลํ โหติ. อตฺตํ มาณวํ กัมมัญฺจํ อํปํปตฺตํ
 อํปํปกิจฺจํ อํปํปาทิกรณํ อํปํปสวามํภํ สัมบชฺชมานํ มหํปผลํ
 โหติ. กตมํ มาณวํ กัมมัญฺจํ มหํตตํ มหากิจฺจํ มหาอิกรณํ
 มหาสวามํภํ, วิบฺบชฺชมานํ อํปํปผลํ โหติ? กถํ โข มาณว
 กัมมัญฺจํ มหํตตํ มหากิจฺจํ มหาอิกรณํ มหาสวามํภํ วิบฺบชฺช
 อํปํปผลํ โหติ. กตมํเนจํ มาณวํ กัมมัญฺจํ มหํตตํ มหากิจฺจํ
 มหาอิกรณํ มหาสวามํภํ, สัมบชฺชมานํ มหํปผลํ โหติ. กถํเนว
 โข มาณวํ กัมมัญฺจํ มหํตตํ มหากิจฺจํ มหาอิกรณํ มหาสวามํภํ,
 สัมบชฺชมานํ มหํปผลํ โหติ. กตมํเนจํ มาณวํ กัมมัญฺจํ
 อํปํปตตํ อํปํปกิจฺจํ อํปํปาทิกรณํ อํปํปสวามํภํ วิบฺบชฺชมานํ
 อํปํปผลํ โหติ? วณฺชิชา โข มาณวํ กัมมัญฺจํ อํปํปตตํ
 อํปํปกิจฺจํ อํปํปาทิกรณํ อํปํปสวามํภํ วิบฺบชฺชมานํ อํปํปผลํ โหติ.
 กตมํเนจํ มาณวํ กัมมัญฺจํ อํปํปตตํ อํปํปกิจฺจํ อํปํปาทิกรณํ
 อํปํปสวามํภํ, สัมบชฺชมานํ มหํปผลํ โหติ? วณฺชิชาเนว โข
 มาณวํ กัมมัญฺจํ อํปํปตตํ อํปํปกิจฺจํ อํปํปาทิกรณํ อํปํปสวามํภํ
 สัมบชฺชมานํ มหํปผลํ โหติ. เสยฺยดาปํ มาณวํ กถํกัมมัญฺจํ
 มหํตตํ มหากิจฺจํ มหาอิกรณํ มหาสวามํภํ, วิบฺบชฺชมานํ อํปํปผลํ
 โหติ; เถวเมว โข มาณวํ ขววาตกัมมัญฺจํ มหํตตํ มหากิจฺจํ
 มหาอิกรณํ มหาสวามํภํ วิบฺบชฺชมานํ อํปํปผลํ โหติ. เสยฺยดาปํ
 มาณวํ กถํเนว กัมมัญฺจํ มหํตตํ มหากิจฺจํ มหาอิกรณํ

มหาตมารัมภัก, สัมผัสชฌมานํ มหัชฌนํ โทสิ, เหวเมว โข มาตวา
 ขวาวาตกัมมัญฺจานํ, มหัคคํ มหากิจฺจ มหาอิกรณํ มหาตมารัมภัก,
 สัมผัสชฌมานํ มหัชฌนํ โทสิ, เสยฺยตาปํ มาตวา วณิรัชชาทกัมมัญฺจานํ
 อัมปิยัคคํ อัมปิยกิจฺจ อัมปิยาอิกรณํ อัมปิยตมารัมภัก, วิบฺบชฌมานํ
 อัมปิยณํ โทสิ, เหวเมว โข มาตวา ปิณฑิรัชชาทกัมมัญฺจานํ อัมปิยัคคํ
 อัมปิยกิจฺจ อัมปิยาอิกรณํ อัมปิยตมารัมภัก, วิบฺบชฌมานํ อัมปิยณํ โทสิ,
 เสยฺยตาปํ มาตวา วณิรัชชาเนว ทกัมมัญฺจานํ อัมปิยัคคํ อัมปิยกิจฺจ
 อัมปิยาอิกรณํ อัมปิยตมารัมภัก, สัมผัสชฌมานํ มหัชฌนํ โทสิ, เหวเมว
 โข มาตวา ปิณฑิรัชชาทกัมมัญฺจานํ อัมปิยัคคํ อัมปิยกิจฺจ อัมปิยาอิกรณํ
 อัมปิยตมารัมภัก, สัมผัสชฌมานํ มหัชฌนํ โทสิ, ทักขณมณา โภ โลกม
 บัลลํ อัมมํ บัลลณเปตฺติ ปุณฺณบัลลํ กิริยาบ คุตตัสส อารานนาหิ, เข
 เท มาตวา ทักขณมณา บัลลํ อัมมํ บัลลณเปตฺติ ปุณฺณบัลลํ กิริยาบ
 คุตตัสส อารานนาห, สเจ เต อคฺข, ตาธู เต บัลลํ อัมมํ อิมัสสํ
 ปุริสฺสทฺธิ ภาสฺสํสุตฺติ, น โข โภ โลกม คฺข, ยัตถัสสํ ภวันฺโต วา
 นิสินฺนา ภวันฺตฺรฐปา วา, เตนหิ มาตวา ภาสฺสํสุตฺติ, “สัจฺจํ โข
 โภ โลกม ทักขณมณา ปตฺมํ อัมมํ บัลลณเปตฺติ ปุณฺณบัลลํ กิริยาบ
 คุตตัสส อารานนาห, ตป โข โภ โลกม ทักขณมณา ทฺธิยํ อัมมํ
 บัลลณเปตฺติ ปุณฺณบัลลํ กิริยาบ คุตตัสส อารานนาห, ทักขณมจฺริย
 โข โภ โลกม ทักขณมณา ทฺธิยํ อัมมํ บัลลณเปตฺติ ปุณฺณบัลลํ

• อิมัสสํนํติ ปาเจเน ภวิตฺถํ.

กิริยาบ ฤตถัสส อารธนาถ. อัสเสน โข โภ โคตม พรัหมณา
 จตุตถัมม บัตตนาถ ปุณณัสส กิริยาบ ฤตถัสส อารธนาถ.
 จาค โข โภ โคตม พรัหมณา บัตตัม อัมม บัตตนาถ
 ปุณณัสส กิริยาบ ฤตถัสส อารธนาถ. พรัหมณา โภ โคตม
 อิม บัตตัม อัมม บัตตนาถ ปุณณัสส กิริยาบ ฤตถัสส
 อารธนาถาติ, อิตถ ภว โคตม กิมาหติ. “กั ปน มานว
 อตถิ โกจิ พรัหมณานํ เอกพรัหมโณปิ โย เอวมาห “อหิ
 อิมสํ บัตตัม อัมม บัตตนาถ สย อภินว สัจฉิกัตวา วิปากํ
 ปเวเทมัตติ. โน ทิทํ โภ โคตม. “กั ปน มานว อตถิ โกจิ
 พรัหมณานํ เอกาจริโยปิ เอกาจริยาจริโยปิ ยาว สัตถมา
 อจริยาจริยา โย เอวมาห “อหิ อิมสํ บัตตัม อัมม บัตตนาถ สย
 อภินว สัจฉิกัตวา วิปากํ ปเวเทมัตติ. โน ทิทํ โภ โคตม.
 “กั ปน มานว เยปิ เต พรัหมณานํ ปุพฺผกา อิตโย มนฺตานํ
 กัตถาโร, มนฺตานํ ปวฺถาโร, เมตฺตํ เมตฺตํ พรัหมณานํ ปวฺถาโร
 มนฺตปทํ คิตํ ปวฺถํ สมิทิตํ ตทณฺดาณํติ, ตทณฺดาณํติ,
 ภาสิตมฺภาสิตํ, วาจิตมฺวาเจตํ. เตยฺยํกิตํ อัญจโต รามโก
 รามเทโว เวสสาวิโต ยมกัตติ อหิ โส กตเทวาโซ วาสฺสวโ
 กัสสโป ภคฺ เตปิ เอวมาหุ. “มย อิมสํ บัตตัม อัมม บัตตนาถ สย
 อภินว สัจฉิกัตวา วิปากํ ปเวเทมัตติ. โน ทิทํ โภ โคตม.
 “อิติ กิร มานว นตถิ โกจิ พรัหมณานํ เอกพรัหมโณปิ,

โย เอวมาห “อหิ อิเมสฺส ปัจจันนํ ธัมมานํ สยํ อภินันฺนา
 สัจจิกิตฺวา วิปากํ ปเวเทมิตฺติ. “นัตถิ โกจิ พฺรหฺมณานํ
 เขกาจวิโยปิ, เขกาจวิปาจวิโยปิ, ยาว สัตฺถมา ชาจวิมมฺหุตา, โส
 เอวมาห “อหิ อิเมสฺส ปัจจันนํ ธัมมานํ สยํ อภินันฺนา สัจจิกิตฺวา
 วิปากํ ปเวเทมิตฺติ. เยว เต พฺรหฺมณานํ ปุพฺผกา อิตฺโย มนฺตานํ
 กิตฺตาโร มนฺตานํ ปวตฺตาโร, เยสฺมิทํ เขตฺตหิ พฺรหฺมณา โปราณํ
 มนฺตปทํ สิกขํ ปวตฺตํ สมินิตํ ตทณฺคณฺณํ, ตทณฺภาสํ, ตทณฺภาสํ,
 วาจิตฺตมฺหาเจตฺติ เติยฺยเนทวํ อจฺจุจโก วามโก วามเทโว
 เวสฺสณามิตฺโต ยมทสฺสิตฺติ อวิเวโส ภาวทฺวาโส วาเสฏฺฐโโจ กัสสโย
 ภคฺ เตว น เอวมาหํสุ “มยํ อิเมสฺส ปัจจันนํ ธัมมานํ สยํ
 อภินันฺนา สัจจิกิตฺวา วิปากํ ปเวเทมิตฺติ. “เตยฺยตาปิ มาณว
 อन्नํเวณิ ปรราสํสत्ตา ปุริโมยํ น บัลลิตฺติ, มัชฌิโมยํ น
 บัลลิตฺติ, บัจฉิโมยํ น บัลลิตฺติ. เอวเมว โส มาณว อन्नํเวณฺญูปมํ
 มลฺลเน, พฺรหฺมณานํ ภาตํ สัมบัจฉิตฺติ, ปุริโมยํ น บัลลิตฺติ,
 มัชฌิโมยํ น บัลลิตฺติ, บัจฉิโมยํ น บัลลิตฺติ.

เอวํ วุตฺเต สุโก มาณโว โตเทยฺยปุตฺโต ภวโต อन्नํเวณฺญูปมํ
 รุจฺจมาโน กุปฺปโต อมฺภกฺกโม ภวณฺนํเคว ชุเสนฺโต ภวณฺนํเคว
 วัณฺเนโต ภวณฺนํเคว วทมาโน “สมฺโณ โคตโม ปายีโต
 ภวิสฺสตีติ ภวณฺนํเคว เขตฺตวา “พฺรหฺมณเณ โคตม โปทฺทสาติ
 โยปมฺเปโย ภุทฺทวาโต เอวมาห “เอวเมว โส ปณฺเณ เก สมณ

เพ็ญวิมลา อุตฺตริมนุสฺสธัมมา อวมวียนาณทฺธัสสนิเสสํ ปฏฺฐิขานนํติ,
 เสดมิทฺ ภาสิทฺ ทสฺสทฺธเวย ทมฺมปัสฺสทฺ, นามทฺธเวย ทมฺมปัสฺสทฺ,
 วิสฺสทฺธเวย ทมฺมปัสฺสทฺ, ตฺยจฺฉทฺธเวย ทมฺมปัสฺสทฺ. กถํ ทินาม มนุสฺสทฺธโก
 อุตฺตริมนุสฺสธัมมา อวมวียนาณทฺธัสสนิเสสํ ฌตฺตติ วา ทกฺกชิตฺติ
 วา สจฺจํ วา ทวิตฺตติ. เหนํ จานํ วิสฺสทฺตติ. “กํ ปน มาณว
 เพ็ญวิมโล โปทฺธทฺธโก โอบมฺมวโล ตฺยจฺฉทฺธโก สทฺธเพสฺสเวย
 สมนพฺเพทฺธมานํ เจตสา เจโตปริจฺจ ปชานาตติ. “สทฺธายี
 ทิ โภ โสตม ปุณฺณิกาย ทาสีนา เพ็ญวิมโล โปทฺธทฺธโก
 โอบมฺมวโล ตฺยจฺฉทฺธโก เจตสา เจโตปริจฺจ ปชานาติ, กุโต
 ปน สทฺธเพสฺสเวย สมนพฺเพทฺธมานํ เจตสา เจโตปริจฺจ
 ปชานิสฺสทฺตติ. “เสยฺยฉายํ มาณว ชจฺจจฺจํ โช ปุริโส, โส ฌ
 บตฺตเสยฺย นีลิกานํ รูปานํ, น บตฺตเสยฺย นีลิกานํ รูปานํ, น
 บตฺตเสยฺย นีลิกานํ รูปานํ, น บตฺตเสยฺย โลหิตกานํ รูปานํ, น
 บตฺตเสยฺย มณฺโฆจฺจกานํ รูปานํ, น บตฺตเสยฺย มณฺโฆจฺจกานํ, น
 บตฺตเสยฺย ตารกฺกูปานํ, น บตฺตเสยฺย จินฺนทิมจฺจเว, โส เหว วเทยฺย
 “นตฺตติ กณฺโฬทฺธกานํ รูปานํ, นตฺตติ กณฺโฬทฺธกานํ รูปานํ ทสฺสทฺธวิ.
 นตฺตติ นีลิกานํ รูปานํ, นตฺตติ นีลิกานํ รูปานํ ทสฺสทฺธวิ. นตฺตติ
 นีลิกานํ รูปานํ, นตฺตติ นีลิกานํ รูปานํ ทสฺสทฺธวิ. นตฺตติ โลหิตกานํ
 รูปานํ, นตฺตติ โลหิตกานํ รูปานํ ทสฺสทฺธวิ. นตฺตติ มณฺโฆจฺจกานํ

รูปานิ, นัตถิ มณฺเษฏฺจกานํ รูปานํ ทัสสาวิ. นัตถิ สมฺภวิสสํ,
 นัตถิ สมฺภวิสสํ ทัสสาวิ. นัตถิ ทารกฺรูปานิ, นัตถิ ทารกฺรูปานํ
 ทัสสาวิ. นัตถิ จันทิมสุริยา, นัตถิ จันทิมสุริยานํ ทัสสาวิ.
 อหเมตํ น ชานามิ, อหเมตํ น มัสฺสํสามิ, ตัสมา ตํ นัตถิตฺติ. สัมมา
 นุ โข โส มาณว วทมาโน วทเญยาคิ. โน ทิทฺ โก โคตม,
 อัตถิ กถฺมฺมฺส
 อัตถิ นิลกานิ รูปานิ. อัตถิ นิลกานํ รูปานํ ทัสสาวิ. อัตถิ
 ปิตฺกานิ รูปานิ, อัตถิ นิลกานํ รูปานํ ทัสสาวิ. อัตถิ โสพิตฺกานิ
 รูปานิ, อัตถิ โสพิตฺกานํ รูปานํ ทัสสาวิ. อัตถิ มณฺเษฏฺจกานิ
 รูปานิ, อัตถิ มณฺเษฏฺจกานํ รูปานํ ทัสสาวิ. อัตถิ สมฺภวิสสํ,
 อัตถิ สมฺภวิสสํ ทัสสาวิ. อัตถิ ทารกฺรูปานิ, อัตถิ ทารกฺรูปานํ
 ทัสสาวิ. อัตถิ จันทิมสุริยา, อัตถิ จันทิมสุริยานํ ทัสสาวิ.
 อหเมตํ น ชานามิ, อหเมตํ น มัสฺสํสามิ, ตัสมา ตํ นัตถิตฺติ.
 นทฺธิ โก โคตม สัมมาวทมาโน วทเญยาคิ. เขวเมว โข มาณว
 พหฺมํมฺม
 โส วท พหฺมํมฺม
 พหฺมํมฺม
 พหฺมํมฺม
 มาณว เป ปน เต โสพิตฺกานิ พหฺมํมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
 พหฺมํมฺม
 พหฺมํมฺม
 พหฺมํมฺม
 พหฺมํมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
 พหฺมํมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
 พหฺมํมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
 พหฺมํมฺมฺมฺมฺม
 พหฺมํมฺม
 พหฺม
 พห

เสยฺยา, ยํ วา เต สัมมัจฉา วาจํ ภาเสยฺยํ, ยํ วา ธมฺมัจฉาติ.
 “สัมมัจฉา โภ โคตม. “กตมา เตสํ เสยฺยา, ยํ วา เต
 มั่นตา วาจํ ภาเสยฺยํ, ยํ วา ธมฺมัจฉาติ. “มั่นตา โภ โคตม.
 “กตมา เตสํ เสยฺยา, ยํ วา เต ปฏฺฐิสํชาเย วาจํ ภาเสยฺยํ, ยํ
 วา อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ. ปฏฺฐิสํชาเย โภ โคตม. กตมา เตสํ เสยฺยา,
 ยํ วา เต อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ วาจํ ภาเสยฺยํ, ยํ วา อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ.
 อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ โภ โคตม. ตํ ก็ มัจฉิมบัตตนา มาณว ยถา เหว
 สันเต พหุมาทมน โปกัชวสาติมา โอปมัจฉิมบัตตนา อุกกุฏติ กน,
 สัมมัจฉา วาจา ภาสิตา สัมมัจฉาติ. สัมมัจฉา โภ โคตม. มั่นตา
 วาจา ภาสิตา อมั่นตา วาจาติ. อมั่นตา โภ โคตม. ปฏฺฐิสํชาเย
 ภาสิตา วาจา อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ. อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ โภ โคตม. อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ
 วาจา ภาสิตา อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ. อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ โภ โคตม. “มัจฉิม
 ขา อิม มาณว นีวรณา. กตเม มัจฉิม? กามฉนฺนํ นีวรณํ,
 พหุมาทมน นีวรณํ, อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ นีวรณํ, อัมมปฏฺฐิสํชาเยติ,
 อิม ขา มาณว มัจฉิม นีวรณา. อิมหิ ขา มาณว มัจฉิม
 นีวรณํ พหุมาทมน โปกัชวสาติมา โอปมัจฉิมบัตตนา อุกกุฏติ กน
 นิวุโต โอบุโต ปริโยนํ ติ. โส วต อุตฺตริมมุตฺตมัสสํ
 อตมวียนาณํ สันตํ วิเสสํ, สันตํ วา ทักขิณํ วา สัจจํ วา กวิณฺณํ,
 เนตํ จานํ วิชฺชก. มัจฉิม ขา อิม มาณว กามคฺคณา. กตเม
 มัจฉิม? จักขุวิญญายา รุปา อิมฺหิ กัณฺธา มนาปา นียรฺรปา

อัจฉริยะ อภินิหาร อัมเมหิ? อโห มาณา ภิกขุ วิวิจิตฺวา กามะหิ
 วิวิจิตฺวา อภินิหาร อัมเมหิ ปะริมา ฌานํ อุตฺตมมัจฉา วิหะติ; อัมมํ
 โข มาณา ปิภี อัจฉริยํ กามะหิ อัจฉริยํ อภินิหาร อัมเมหิ.
 ปุณ ะปํ มาณา วิวิจิตฺวา ฌานํ อุตฺตม. ๆ เป ะ อัมม ฌานํ อุตฺตมมัจฉา
 วิหะติ; อัมมํ โข มาณา ปิภี อัจฉริยํ กามะหิ อัจฉริยํ
 อภินิหาร อัมเมหิ. เป เต มาณา ธีรํ ธีรมา อัมมํ อัมม
 อัจฉริยํ ปิภี อุตฺตมมัจฉา กิริยาช กุสละสฺส อารามาย. กมตฺต
 ธีรํ ธีรมา อัมมํ มหิ ะผลทวํ อัจฉริยํ ปิภี อุตฺตมมัจฉา กิริยาช
 กุสละสฺส อารามายกติ. “เยเม โภ โสจิม ธีรํ ธีรมา อัมมํ
 อัมเม อัจฉริยํ ปิภี อุตฺตมมัจฉา กิริยาช กุสละสฺส อารามาย
 จาคเมตฺต ธีรํ ธีรมา อัมมํ มหิ ะผลทวํ อัจฉริยํ ปิภี อุตฺตมมัจฉา
 กิริยาช กุสละสฺส อารามายกติ. “ตํ กิ มัจฉา มาณา อโห
 อัจฉริยํ ธีรํ ธีรมา อามายโน อัมมํ อโห
 ธีรํ ธีรมา อัจฉริยํ “อัมมํ ธีรํ ธีรมา อัมมํ
 มหาอัมมํ อภินิหารมาติ. ตตฺถ เอกํ ธีรํ ธีรมา อัมมํ
 “อโห วาหาเมว ลเกยํ ภักตฺตํ อัจฉริยํ อัจฉริยํ
 น อัจฉริยํ ธีรํ ธีรมา ลเกยํ ภักตฺตํ อัจฉริยํ อัจฉริยํ
 อัจฉริยํ ธีรํ ธีรมา โข ปะเนทํ มาณา วิชิตฺวา ยํ อัมม
 ธีรํ ธีรมา ลเกยํ ภักตฺตํ อัจฉริยํ อัจฉริยํ อัจฉริยํ
 น โส ธีรํ ธีรมา ลเกยํ ภักตฺตํ อัจฉริยํ อัจฉริยํ

อัครบิณท. “อัครเว พราหมณา อภันติ ภักคัคค อัคราสนิ
 อัครโคทกั อัครบิณท; นาทิ อภามิ ภักคัคค อัคราสนิ อัครโคทกั
 อัครบิณทณิ, อิติ โส กุปีโต อนัตตมโน; อิมัสส ปน มาณว
 พราหมณา ก็ วิปากั บัณเณปนตีติ. น เขวตถ โก โคตม
 พราหมณา เอว ทานั เทนตี “อิมินา จ वो กุपीโต อนัตตมโนติ,
 ขถ เขวตถ พราหมณา อนุกัมปชาติกิเยว ทานั เทนตีติ. “เอว
 กัมมโต โข มาणว พราหมณาณิ อิมิ อัญจ ปุณณกิริยาวตถุ โหติ,
 ยทิท อนุกัมปชาติกันติ. เอว สันเต โก โคตม พราหมณาณิ อิท
 อัญจ ปุณณกิริยาวตถุ โหติ, ยทิท อนุกัมปชาติกันติ. ये ते
 माणव पुराह्मणा ब्रह्मं श्रमं ब्रह्मपेत्ति ब्रह्मसूतं गिरियय
 सुसूतसु आराधय. ये ते भिक्षुं पशुं मेधुब्रह्मसूति. येमे गो
 कोत्तम पुराह्मणा ब्रह्मं श्रमं ब्रह्मपेत्ति, ब्रह्मसूतं गिरियय
 कुसूतसु आराधय. इमां ब्रह्मं श्रमं ब्रह्मपेत्तु पशुं
 समुब्रह्मसु अभिप्रे क्षत्रियसु. क्षत्रियो हि गो कोत्तम महत्तो
 महागिजो महारिणो महासमारम्भो, न सत्तं समितं दज्जवाति
 โหติ, ब्रह्मชโต โข ปน गो कोत्तम अभिप्रेत्तो अभिप्रेत्तो
 अभिप्रेत्तो महारिणो अभिप्रेत्तो, सत्तं समितं दज्जवाति โหติ, क्षत्रिय
 हि गो कोत्तम महत्तो महागिजो महारिणो महासमारम्भो,
 न सत्तं समितं ตบัสसि โหติ, พหิมจारी โหติ, สักขยาพพุโล
 โหติ, จาคพพุโล โหติ บ्रह्मชโต โข ปน गो कोत्तम अभिप्रेत्तो

พหุมนาม สหปัญาม มัคค ปชานาตีติ. “ตํ กิ มัจฉนฺติ มาณว
 ชาตวันเน อโธ นฬการคาโม, เมโธ ชุเร นฬการคาโมติ. เอวํ โภ
 โคตม ชาตวันเน อโธ นฬการคาโม, เมโธ ชุเร นฬการคาโมติ.
 “ตํ กิ มัจฉนฺติ มาณว อธิขวัลลํ ปุริโต นฬการคาเม
 ชาตวันโธ, คเมณํ นฬการคาเมโต ทาวเทว อปัสสํกํ นฬการคามัลลํ
 มัลลํ ปุจฺเจยฺย. ลียา นุ โข มาณว ตัลลํ ปุริสัลลํ
 นฬการคาเม ชาตวันโธ นฬการคามัลลํ มัลลํ ปุจฺจํสัลลํ ทนฺถาปีตตํ
 วา วิตฺถาปีตตํ วาติ. “โน ทิํ โภ โคตม, ตํ กิสฺส เหตุ
 อัสสํ ทิ โภ โคตม ปุริสัลลํ นฬการคาเม ชาตวันมัลลํ สัพพาเนว
 นฬการคามัลลํ มัลลํ วิวิคคาเทติ. “ลียา นุ โข มาณว ตัลลํ
 ปุริสัลลํ นฬการคาเม ชาตวันมัลลํ นฬการคามัลลํ มัลลํ ปุจฺจํสัลลํ
 ทนฺถาปีตติ วา วิตฺถาปีตตํ วา. น เอวํ ทวารคัลลํ พหุมนํโลกํ
 วา พหุมนํโลกคามินี วา ปฏฺฐิเปถํ ปุจฺจํสัลลํ ทนฺถาปีตตํ วา
 วิตฺถาปีตตํ วา พหุมนํโลกคามินี มาณว ปชานาตี, พหุมนํโลกคามินี
 พหุมนํโลกคามินี ปฏฺฐิเปถํ ยถาปฏฺฐิเปถํ โน จ พหุมนํโลกํ อุมฺมํ โน,
 ตณฺจ ปชานาตี. สุตํ เมทํ โภ โคตม “สมโน โคตโม
 พหุมนํ สหปัญาย มัคคํ เทเสตีติ. สาธุ เม ภวํ โคตโม
 พหุมนํ สหปัญาย มัคคํ เทเสตีติ. “เตนทิ มาณว สุณาทิ,
 สาธุกํ มนสิโกวทิ, ภาสีสาเมตี. “เอวํ โภติ โข สุโภ มาณโว
 โทเทยฺยปุตฺโต ภวโต มจฺจํสัลลํ โสสิ. ภควา เอวาทวา “ภทโม

จ มาณว พหิ์มานิ สหพียตยา มัตโต? อีธ มาณว ภิกขุ
 เมตฺถาสทฺทเทเน เจตฺถา เณถิ ทิสฺส ผริตฺวา วิหริติ, ตถา ทฺติยํ,
 ตถา ตฺติยํ, ตถา จตุตฺถํ. ติถิ อุกฺกมฺโห คิริยํ สัพฺพิณฺณํ สัพฺพิณฺณํ
 สัพฺพิณฺณํ - โลกํ, เมตฺถาสทฺทเทเน เจตฺถา วิปฺสเนน มหัลลฺลเณ
 อัมมํปมาเนน อเวเรน อพฺยาบํชฺเณน ผริตฺวา วิหริติ. เหว
 ภาวิตาย โข มาณว เมตฺถาย เจโตวิมุตฺติยา, ยํ ปมาณกตํ
 กัมมํ, น ตํ ตักฺขราวิสฺสํ, น ตํ ตักฺขราวิจฺญํ. เสยฺยถาปิ
 มาณว พลวา สํขโม อัมมํปมาเนน จาคฺคฺทิสฺสา วิณฺณมาเปยฺย,
 เหวเนว โข มาณว เหว ภาวิตาย เมตฺถาย เจโตวิมุตฺติยา,
 ยํ ปมาณกตํ กัมมํ, น ตํ ตักฺขราวิสฺสํ, น ตํ ตักฺขราวิจฺญํ;
 อัมมํปิ โข มาณว พหิ์มานิ สหพียตยา มัตโต. ปุณฺน จปรํ มาณว
 ภิกขุ ภรณาสทฺทเทเน เจตฺถา. มุทฺติสทฺทเทเน เจตฺถา. อูเปกฺขาสทฺทเทเน
 เจตฺถา เณถิ ทิสฺส ผริตฺวา วิหริติ, ตถา ทฺติยํ, ตถา ตฺติยํ, ตถา
 จตุตฺถํ. ติถิ อุกฺกมฺโห คิริยํ สัพฺพิณฺณํ สัพฺพิณฺณํ สัพฺพิณฺณํ - โลกํ,
 อูเปกฺขาสทฺทเทเน เจตฺถา วิปฺสเนน มหัลลฺลเณ อัมมํปมาเนน อเวเรน
 อพฺยาบํชฺเณน ผริตฺวา วิหริติ. เหว ภาวิตาย โข มาณว
 อูเปกฺขาย เจโตวิมุตฺติยา, ยํ ปมาณกตํ กัมมํ, น ตํ ตักฺขราวิสฺสํ,
 น ตํ ตักฺขราวิจฺญํ. เสยฺยถาปิ มาณว พลวา สํขโม
 อัมมํปมาเนน จาคฺคฺทิสฺสา วิณฺณมาเปยฺย, เหวเนว โข มาณว เหว

ภาวิตาย อูปกัซาย เจโตวิมุตติยา, ยัม ปมาณเวตัม อิมมึ, น ตัม
 ตักกาวลิสสตี, น ตัม ตักกาวคิฏฐจี; ยัมปิ โข มาณว ทธีมานัน
 สหพยตถาย มัคโคติ.

เอวํ วุตฺเต สุกโก มาณโว โตเทยฺยปุตฺโต ภควันํ
 เขตทโว “อภิกกัณ्हีโก โภ โคตม, อภิกกัณ्हีโก โภ โคตม.
 เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิรุชฺชิตํ วา อุกฺกัชฺ.ชยฺย, ปฏิจฺฉินฺนํ
 วา วิวเรยฺย, มุฬฺหิหัสสํ วา มัคคํ อากิธ.ชยฺย, อัมมิกาเว
 วา เตสํปฺปฺปสํ ธาเรยฺย “จิวฺจุมฺมํโก รูปานิ ทักกัณ्हีตี; เอวเมว
 โกตา โคตเมน อเนกปริยาเยน อัมมโม ปกาสีโต; เอเตหํ
 ภวันํ โคตมํ สรณํ คัจฉามิ อัมมมฺวํ วิกิขุณฺณมฺวํ, อูปสํ
 มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อัสสัคคํ ปาณูปตํ สรณคฺค.
 ทนฺทททานิ มยํ โภ โคตม คัจฉาม พเพฺกจีจํ มยํ พเพฺกเรณียาติ.
 “ยลลททานิ ตวํ มาณว กาลํ มํปณฺหีตี. ธตฺโต โข สุกโก มาณโว
 โตเทยฺยปุตฺโต ภวโต ภวตํ อภินันฺทโก อญฺ्ञชายาธมา
 ภควันํ อภิวาเททวํ ปกัณฺณนํ กิตฺทํ มัคคามิ. เตน โข ปน
 สมเยน ชาตฺตุสฺสเณน พฺรหฺมโมเณ สัพพเพตฺเตน วพิวาทิเตน,
 สวักคิยา นิยฺยาติ ทิวาทิวสฺสํ. อักทสา โข ชาตฺตุสฺสเณน
 พฺรหฺมโมเณ สุกํ มาณว โตเทยฺยปุตฺตํ ทูโรโตว อากัณฺณตํ. ทิสฺสวณ
 สุกํ มาณว โตเทยฺยปุตฺตํ เขตทโว “ทนนํ ภวํ ภากัวโช
 อากัณฺณ ทิวาทิวสฺสชาติ. “อิโต หิ โข อหํ โภ อากัณฺณ

สมณัสส โคตมัสส สัสสะกาติ. “ตํ กิ มัณฺเณสิ ภวํ ภาวทฺวาโซ
 สมณัสส โคตมัสส มัณฺเณวเยยฺยักคิยํ ยัลลํทิตฺตํ มัณฺเณติ,
 โถจาทัมโโก โโก จ สมณัสส โคตมัสส มัณฺเณวเยยฺยักคิยํ
 ซามิสฺสํสามิ, โสปี ญฺณัสส คาทิตฺตํ โน สมณัสส โคตมัสส
 มัณฺเณวเยยฺยักคิยํ ซาเยยฺยาติ. “อุสํสาณ ชฯ ภวํ ภาวทฺวาโซ
 สมณํ โคตมํ ปถํสาณ ปถํสํทิตฺติ. “โถจาทัม โโก โโก จ สมณํ
 โคตมํ ปถํสํสํสามิ, ปถํสํทิตฺตํปถํสํทิตฺตํ โโก จ ภวํ โคตโม เตจฺจโจ
 เทวมนุสฺสํสาณํ, เย เจเม โโก พหํทํมณา มัณฺเณจ ธัมมํ
 มัณฺเณ.ปณฺเณสิ มุณฺเณมัสสํ กิริยาณ กุสฺลัสสํ อารายณ. จิตฺตํสํสํ
 สมณํ โคตโม เตเต ปริคฺชาเน วเทติ, ยติทํ จิตฺตํ ยเว
 ธพฺพะมํมณฺเณ สัสสํ ภาวมณฺเณติ. “เอวํ วุคฺคเต ซาณุสฺสํโสณิ
 พหํทํมโน สัสสํพพะสา วพินภาวณํ โอโรหิตฺวา เอกํสํ อุตฺตรราตฺถํกํ
 กริตฺวา, เยเม ภควา เทนฺณํมณฺเณ.ณ เมทฺวา อุกฺกมํ อุกฺกเมติ
 “ตถาภา รณํโณ มัสสํเตนทิสฺสํ โทสํสํสํ, สุลลํมํ รณํโณ
 มัสสํเตนทิสฺสํ โทสํสํสํ, ยัสสํ วิชิตํ ตถาคโต วิทริ
 อรทํ สัมมาตมํมณฺเณ.โอติ.

สุกสุตตะ นิฏฺฐํจิตํ นวม.

มัชฌิมนิกายคถา สิกขาเวคคิตฺติ.

เอวํเม สุก. เอกํ สมณํ ภควา โทส.ล.ล. จาริกํ จเรติ นทสา

ภิกขุสงฺฆน ลัทธิ. เตน โข ปน สมเยน ธนัณฺฑิชาณี นาม
 พริทฺทิมณิ บัจจกัปปเป ปฏฺวิติ อภิปัสสันมา พุทฺธเจ จ ธัมม จ
 ส.ข จ. อถ โข ธนัณฺฑิชาณี พริทฺทิมณิ อุกกัชชิกวา ติกข.ตุ
 อุตฺตานํ อุตฺทาเนสิ “นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส.
 นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสสาคิ. เตน โข ปน
 สมเยน สคารโว นาม มาณโว บัจจกัปปเป ปฏฺวิติ ตินฺนํ
 เวทานํ ปารคฺช สนิถันตฺตฺถกฺกานํ ศากฺขบิปปเกทานํ อิติหาสบบฺจมานํ
 ปทโก เวชยาคฺคโณ โลกาทมฺหาปฺปโสถกฺขณฺณํ อเนวโย. อัสสโลสิ
 โข สคารโว มาณโว ธนัณฺฑิชาณิยา พริทฺทิมณิยา เอว วา จ
 ภาสฺมานาย. สุตฺตฺวาน ธนัณฺฑิชาณี พริทฺทิมณิ เอตทโวจ “ภวภูตา จ
 ยํ ธนัณฺฑิชาณี พริทฺทิมณิ, ปภาภูตา จ ยํ ธนัณฺฑิชาณี พริทฺทิมณิ,
 วิชฺชมานานํ เทวีสฺซานํ พริทฺทิมณานํ อถ จ ปน ตัสส มุณฺฑกัสส
 สมณัสส วณฺณํ ภาสิตฺติ. “น หิ ปน ตฺวี ตาต ภทฺทิมุข ตัสส
 ภควโต สิลบฺบณานํ ชานาสิ. ตเจ ตฺวี ตาต ภทฺทิมุข ตัสส
 ภควโต สิลบฺบณานํ ชาเนยฺยาสิ, น ตฺวี ตาต ภทฺทิมุข ตํ
 ภควนฺตํ อักโกภิตฺตํ ปรีภาสิตฺตํ มัลลเวยฺยาสิตฺติ. เตนหิ โภติ,
 ยทา สมโน บัจจกัปปเป ธนุပ္ปตฺโต โหติ, อถ เม
 ทาโรเจยฺยาสิตฺติ. “เอวํ ภทฺทิมุชาติ โข ธนัณฺฑิชาณี พริทฺทิมณิ
 สคารวัสส มาณวัสส บัจจัสสโลสิ. อถ โข ภควา โสเสส
 ธนุပ္พุทฺธน วาริกํ จรมาโน, เยว บัจจกัปปเป ตทวสฺวิ. ตกฺข สุตฺ

ภควา บัจฺจถกัปปิเ วะหริโต เทหยังนํ ทิรทํมณนํ อัมภวเน.
 อัสสโลสิ โข ธนัณฺชาเน ทิรทํมณิ. “ภควา กิร บัจฺจถกัปปิเ
 อนุปฺบัตฺโต บัจฺจถกัปปิเ วะหริโต เทหยังนํ ทิรทํมณนํ
 อัมภวเนติ. อถ โข ธนัณฺชาเน ทิรทํมณิ, เยน สลวโว มานโว
 เยนุปฺปลงกมิ; อุปฺปลงกมิทฺวา สลวโว มานโว เอกทโว “อปฺ ตาต
 ภักโรมุข โส ภควา บัจฺจถกัปปิเ อนุปฺบัตฺโต บัจฺจถกัปปิเ วะหริโต,
 เทหยังนํ ทิรทํมณนํ อัมภวเน. ยัสสทานิ ทวี ตาต
 ภักโรมุข กาลํ มัลลโณสฺสติ. “เอวํ โสสฺสติ โข สลวโว มานโว
 ธนัณฺชาเนยา ทิรทํมณิยา ปฏิสสฺสวา, เยน ภควา เยนุปฺปลงกมิ,
 อุปฺปลงกมิทฺวา ภควสสา สักกํ สัมโมติ, สัมโมทโย อถ ภวณนํ
 วิตฺติสาเรทฺวา เอกมฺมํคํ นิสฺสีติ. เอกมฺมํคํ นิสฺสีน โข สลวโว
 มานโว ภวณฺคํ เอกทโว “สันฺติติ โข โภ โคตมฺ เอก
 สมนพฺพรทํมณา ทิฏฺฐธัมมภาเวนาโวลานปารมิปปักกํ อากิหิหิมฺจโย
 ปฏิจานันฺติ, ตตฺถ โภ โคตมฺ เย เต สมนพฺพรทํมณา
 ทิฏฺฐธัมมภาเวนาโวลานปารมิปปักกํ อากิหิหิมฺจโย ปฏิจานันฺติ,
 เตสํ ภวํ โลกโม กถโมกฺสิ. “ทิฏฺฐธัมมภาเวนาโวลานปารมิปปักกานํ
 อากิหิหิมฺจโย ปฏิจานนํคณนํ โข. อหิ ภากโรวช เจมคฺคํ วทามิ
 “สันฺติติ ภากโรวช เอก สมนพฺพรทํมณา อนุสฺสจิกา, เยน อนุสฺสเจเน
 ทิฏฺฐธัมมภาเวนาโวลานปารมิปปักกํ อากิหิหิมฺจโย ปฏิจานันฺติ,
 เสณฺธกปฺปิ ทิรทํมณา เทวโรชา. สันฺติติ ปณ ภากโรวช เอก

สมณพราหมณา เกวลี สักกามักขเลน ทิฏฐจธัมมาภินวาวาสาณ
 ปารมีปปัตตคา ธาติพหัมจริย ปฏิจชานันติ, แลยธณิ ตักกิ วิมสิ.
 สันติ การทวาช เอก สมณพราหมณา ปุฬพะ อนุสฺสึเตสุ ธัมมสุ
 สามเวย ธัมม อภินวาย, ทิฏฐจธัมมาภินวาวาสาณปารมีปปัตตคา
 ธาติพหัมจริย ปฏิจชานันติ, ตัตถ การทวาช เป เต สมณพราหมณา
 ปุฬพะ อนุสฺสึเตสุ ธัมมสุ สามเวย ธัมม อภินวาย
 ทิฏฐจธัมมาภินวาวาสาณปารมีปปัตตคา ธาติพหัมจริย ปฏิจชานันติ,
 เตสาลมัสสิ, คตมินาเปค การทวาช ปิยาเยเน เวทิตัพเพ ธนเ เป
 เต สมณพราหมณา ปุฬพะ อนุสฺสึเตสุ ธัมมสุ สามเวย ธัมม
 อภินวาย ทิฏฐจธัมมาภินวาวาสาณปารมีปปัตตคา ธาติพหัมจริย
 ปฏิจชานันติ, เตสาลมัสสิ.

อิธ เม การทวาช ปุฬพะ สัมโพธา อภินนุทธีลล
 โพธิสัทธัสสว สโต เอกทโกลิ “ สัมพาโร มจจาโร วชสโป,
 อพโลกาโส บัพพชชา. เปก สุกโร อคาริ ชัยวาระสทา
 เขกนัตปริปัญณิ เขกนัตปริสุตฺธิ อชชิตัง พหัมจริย จิตฺ, ยนินฺนนา
 เกสมัสสิ โยหาเรตวา กาสายานิ จัตถานิ อจฺฉาเทตวา อคารัสมา
 อนคาริย บัพพะชชานันติ. โส โส อภ การทวาช อปฺพน สมณ
 ททโร สสมาโน สุตฺตาพิภโส ภิกฺขเว โยทพเพน สมนฺนาคโต,
 ปุฬเมน วยสา อกามกานํ มาตยาปฺปุนิ อัสสิมุชานํ โภทฺถนํ, เกสมัสสิ
 โยหาเรตวา กาสายานิ จัตถานิ อจฺฉาเทตวา อคารัสมา อนคาริย

มัยหัมปัตติ วิริยํ, สติ. สมาธิ. บัณณนา, มัยหัมปัตติ บัณณนา.
 ปญฺเญนาหํ ยํ ธัมมํ อาพาโร กาลาโม สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกถฺวา
 อุลลัมบิยฺสํ วิหรามิทิ ปเวเทสิ, ตัสส ธัมมัสส สัจฺฉิกถิยาบํ
 ปท. มัยหัมปัตติ. โส โข อหํ ภาวโรวส เจริสฺสว จิปปมว ตํ
 ธัมมํ สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกถฺวา อุลลัมบิยฺสํ วิหาสิ. ธถ ชฺวาหํ
 ภาวโรวส, เยน อาพาโร กาลาโม, เทนุลลัมบิ, อุลลัมบิยฺสว อาพาโร
 กาลามํ เอวโวจํ “เอวฺวตวทา โน อาวุโส กาลาม อิมํ ธัมมํ
 สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกถฺวา อุลลัมบิยฺสํ ปเวเทสิทิ. เอวฺวตวทา โข
 อหํ อาวุโส อิมํ ธัมมํ สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกถฺวา อุลลัมบิยฺสํ
 ปเวเทมิทิ. อหัมปิ โข อาวุโส เอวฺวตวทา อิมํ ธัมมํ สยํ อภิณฺณา
 สัจฺฉิกถฺวา อุลลัมบิยฺสํ วิหรามิทิ. กาลา โน อาวุโส. สุตฺตํ โน
 อาวุโส, เย มยํ อายัสสมันตํ ตาภิสํ สหฺมิมฺหาโร บัสสํ. อิติ
 ยาหํ ธัมมํ สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกถฺวา อุลลัมบิยฺสํ ปเวเทมิ, ตํ
 ท्वํ ธัมมํ สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกถฺวา อุลลัมบิยฺสํ วิหาสิ, ยํ ท्वํ ธัมมํ
 สยํ อภิณฺณา สัจฺฉิกถฺวา อุลลัมบิยฺสํ วิหาสิ. เหมหํ ธัมมํ สยํ อภิณฺณา
 สัจฺฉิกถฺวา อุลลัมบิยฺสํ ปเวเทมิ, อิติยาหํ ธัมมํ ชาณามิ
 ตํ ท्वํ ธัมมํ ชาณาสิ, ยํ ท्वํ ธัมมํ ชาณาสิ, เหมหํ ธัมมํ ชาณามิ. อิติ
 ยาหิโส อหํ, ตาหิโส จุ, ยาหิโส จุ, ตาหิโส อหํ. เอหิ
 ทาหิ อาวุโส อุกโก วสฺสํทา อิมํ คณํ ปวิหรามาคิ. อิติ โข
 ภาวโรวส อาพาโร กาลาโม อาวุโส เมา สมาโน, อันทวาทิ

มี สมนัน อัครโณ สมณโณ เปตี, บุชชาม จ มี บุชชาม บุชช
 ติสส มัยห์ การทวาร เขตทโณลี “เอว มัยห์โม นิจจโกทนาย, น
 วิราทนาย, น นิโคทนาย, น อุปโมทนาย, น นิโคทนาย, น นิโคทนาย
 สัจจติ. ยาวทว อากันจัจจนายทนายมัยห์โคทนาย. โส โข อห
 การทวาร ค มัยห์ อนัตตทวาร คัลยา อัมมิก นิโคทนาย มัยห์โค
 โส โข อห การทวาร กิอุทลลวสี เนตติ สัจจติทนาย
 ปรีเยตนาโน, เชน อุทกโค รามปุตโต, ทนายมัยห์, อุปสัจจติทนาย
 อุทกโค รามปุตติ เขตทโณลี “อิจฉามทว อากันจ ราม อัมมิก
 อัมมิกวินเย ทนายมัยห์ จริตุนติ. เอว วุทธะ การทวาร อุทกโค
 รามปุตโต ม เขตทโณลี “วิทนายมัยห์, คาคโค อห มัยห์โม,
 ยัตติ วิณญ มัยห์โค นิจจโคทนาย คค อากันจ อากันจ
 สัจจติทนาย อุปสัจจติทนาย วิทนายมัยห์. โส โข อห การทวาร
 นิจจโคทนาย อห ปโม ค มัยห์ ปรีเยตนาโน. โส โข อห การทวาร
 ทาวทเนน โอฏฐปทณัตเตน คปิตลปณัตเตน ทาวทเนน
 ทาวทเนน, “ชานามิ มัยห์โคทนาย จ ปฏิจชานามิ, อหโคทนาย
 อหโคทนาย จ. คค มัยห์ การทวาร เขตทโณลี “น โข ราม
 โส มัยห์ ทาวท สัจจติทนายทนาย คค อากันจ สัจจติทนาย
 อุปสัจจติทนาย วิทนายมัยห์ ปเวเทติ. อหโคทนาย ราม อัมมิก
 อัมมิก ชานามิ การทวาร

เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิว่า อุตฺตกํ รามปุตฺตํ เอตทโวจํ “กิตฺตาวคา
 โน อวฺสุโล ราม อิมํ ธมฺมํ สยํ อภิณฺณา สจฺจํ นิกคฺตฺวา
 อุปสम्मํบิซฺช ปเวเทสฺสิ. เอวํ วุคฺเต การทฺวาช อุตฺตโก รามปุตฺโต
 เนวสฺสณฺณานาสฺสณฺณายทณฺ ปรเวเทสฺสิ. ตตฺถ มยฺหํ การทฺวาช
 เอตทโหสิ “น โข รามสฺสเอว อโหสิ สทฺธฺอา. มยฺหํบิซฺช สทฺธฺอา;
 น โข รามสฺสเอว อโหสิ วิริยํ, ๒ เป ๒ สติ. สมาธิ. บัณฺณา,
 มยฺหํบิซฺช บัณฺณา. ยนฺนุนาหํ ยํ ธมฺมํ วาโม สยํ อภิณฺณา
 สจฺจํ นิกคฺตฺวา อุปสम्मํบิซฺช วิหรามิตี. ปเวเทสฺสิ. ตตฺถ ธมฺมสฺส
 สจฺจํ นิกคฺตฺวา ปทเทยฺยณฺติ. โส โข อหํ การทฺวาช นจิรสฺสเอว
 ขิปปเมว ตํ ธมฺมํ สยํ อภิณฺณา สจฺจํ นิกคฺตฺวา อุปสम्मํบิซฺช
 วิทาสิ. อถ ชีวาทํ การทฺวาช เยน อุตฺตโก รามปุตฺโต, เตนุปลังกมิ;
 อุปปลังกมิว่า อุตฺตกํ รามปุตฺตํ เอตทโวจํ “เอตฺตาวคา โน อวฺสุโล
 ราม อิมํ ธมฺมํ สยํ อภิณฺณา สจฺจํ นิกคฺตฺวา อุปสम्मํบิซฺช ปเวเทสฺสิ.
 เอตฺตาวคา โข อหํ อวฺสุโล อิมํ ธมฺมํ สยํ อภิณฺณา
 สจฺจํ นิกคฺตฺวา อุปสम्मํบิซฺช ปเวเทสฺสิ. อหํปิ โข อวฺสุโล
 เอตฺตาวคา อิมํ ธมฺมํ สยํ อภิณฺณา สจฺจํ นิกคฺตฺวา อุปสम्मํบิซฺช
 วิหรามิตี. ฉาภา โน อวฺสุโล, สุตฺตํ โน อวฺสุโล, เย มยฺ
 ขายสฺสณฺณํ ตาทิสํ สทฺธฺมจาริ บิซฺชาม, อิติ ยํ ธมฺมํ วาโม สยํ
 อภิณฺณา สจฺจํ นิกคฺตฺวา อุปสम्मํบิซฺช ปเวเทสฺสิ, ตํ ตํ ธมฺมํ สยํ
 อภิณฺณา สจฺจํ นิกคฺตฺวา อุปสम्मํบิซฺช วิทาสิ. อถ ชีวาทํ ธมฺมํ สยํ อภิณฺณา

สัจฉิกัตถวา อูปสัมบัตถัง วิมาสิ, ตัง อัมมิม ราโม อภิณณาสติ, สัจฉิกัตถวา,
 อูปสัมบัตถัง ปะเวระ, อภิณณามิม ราโม อภิณณาสติ, ตัง ตัง
 อัมมิม ชานาสติ, ยัม ตัง อัมมิม ชานาสติ, ตัง อัมมิม ราโม อภิณณาสติ.
 อิติ ยากิโส ราโม อโหสิ, ตากิโส ตุวั; ยากิโส ตุวั, ตากิโส
 ราโม อโหสิ. เอหิทานิ ชาวุโส ตุวั อัมมิม ลลณ ปวิหาคี.
 อิติ โข ภารทวาช อุตฺตโก วามปุกฺกโต สหวิเนจาร์
 เม สมาโน, ชาวยิยฺฐาเนว มํ จ.ป.สี, อุกาวย จ มํ ปุชชาย
 ปุชฺเชติ. ตัสส มัยฺหิ ภารทวาช เอตทโหสิ. “เอวํ อัมมิม
 นิพพิทาย, น วิภาสาย, น นิโรธาย, น อูปสมาย, น อภิณณาย,
 น สัมมโพราย, น นิพพานาย สัจฉิกัตถวา, ชาเวทวา
 สันณานาสันณายตนุปัตติยาติ. โส โข อหํ ภารทวาช ตัง อัมมิม
 อนลฺงกิริตฺวา ตัสมา อัมมิม นิพพิชช ปักกามิ. โส โข อหํ
 ภารทวาช กักกุสลละวสี อณุกจโร สัมมิจิระปภา ปวิเนสมานโม มลลเอตุ
 อณุปุทฺเทน จาริกํ จรมาโน, เยน อรุเวลา เสนานิโสม, ตทวสริ.
 ตตฺถกัทฺถ สมนํโย ภูมิกาลํ, ปาสาวิกัลลิจ วนสสันทํ, นทิลจ
 กณนท สัตฺตูกํ สุปิตฺตํ สมนํโย, สมนํโย โขจเรวามํ ตัสส มัยฺหิ
 ภารทวาช เอตทโหสิ “สมนํโย วต ภูมิกาลโ, ปาสาวิกโ จ
 วนสสันท, นทิจ สันทติ สัตฺตูกา สุปิตฺตา สมนํโย, สมนํนิตา
 โจจเรวาม, อจ วาสิทํ กุณฺณปฺปสฺสํ ปชานํ ปชานายาติ.
 โส โข อหํ ภารทวาช ตตฺถเอว นิสสิทํ “อสมิมํ ปชานายาติ.

อปัสสั ม ภารทวาช ตัสสโต อุมมา ปฏิกาสุ อนัจฉริยา ปุพเพ
 อสุตปุพพา. เสยฺยถาปิ ภารทวาช อัสสํ กัฏฐํ สเล็นหํ อุตเท
 นิ กัชิตํ อต ปุริโส อาคัจเฌยฺย อุตฺตราวณิ อาทาย อัสสํ
 อภินิพฺพตฺเตสฺสามิ, เตโช ปาตุกฤษฺสามิติ. “ตํ กิ มณฺเณสิ
 ภารทวาช อปฺนุ โส ปุริโส. อมฺ อัสสํ กัฏฐํ สเล็นหํ อุตเท
 นิ กัชิตํ อุตฺตราวณิ อาทาย อภิมตฺเตนฺโต อัสสํ อภินิพฺพตฺเตยฺย,
 เตโช ปาตุกเรยฺยาคิ. โน หิ ทํ โภ โคตม ตํ กิสฺส เหตุ,
 อทุณฺหิ โภ โคตม อัสสํ กัฏฐํ สเล็นหํ ตณฺจ ปน อุตเท
 นิ กัชิตํ, ยาวเทว จ ปน โส ปุริโส กิธมถัสส วิมาตฺตัสส ภาติ
 รัสสาติ; เขวเมว โข ภารทวาช เย หิ เกจิ สมณา วา
 พฺรหฺมณํ วา กาเยนฺเจว กามेหิ อวูปกัฏฐจา วิหรัณฺติ. โย
 เณสํ กามสฺส กามฉนฺโต กามเสนฺโต กามมุจฺฉา กามบิปปาสา
 กามปริฬาโ, โส จ อชฺฉตฺตํ น สุปทฺธิโน โหติ, น
 สุปฺปิยัสสํ โส. โยวักกมิกา เจปิ เต โภณฺโห สมณพฺรหฺมณนา
 ทุกฺขา ติปปา กุกฺกา เวทนา เวทียนฺติ, อภัพฺปาว เต ฌานาย
 ทัสสํนาย อนุตฺตราย สัมโพธาย. โน เจปิ เต โภณฺโห
 สมณพฺรหฺมณา โอชกฺกมิกา ทุกฺขา ติปปา กุกฺกา เวทนา
 เวทียนฺติ, อภัพฺปาว เต ฌานาย ทัสสํนาย อนุตฺตราย สัมโพธาย.
 อยฺ โข ม ภารทวาช ยมมา อุมมา ปฏิกาสิ อนัจฉริยา ปุพเพ
 อสุตปุพพา. อปฺนุ โข ม ภารทวาช อุมมา ปฏิกาสิ อนัจฉริยา

มัจฉิมิมปปัจจิมกถา สรรพสุต

ปุพฺเพ อสุตปุพฺพา. เติยฺถาปิ ภวทฺทวาช อมฺมํ อมฺมํ จ ติเนหิ
อวกา อุตฺตา วเล นิถํ ชิตํ, อล ปุริโต อวจฺเจมฺมํ ชุตฺตวณฺเณ
อัมมํ อัมมํ อมฺมํ อมฺมํ อมฺมํ, เตโช ปาตุกเรยฺยาติ. “ คํ กิ
มมฺมํ ภาวทฺทวาช, อมฺมํ, โส ปุริโต อมฺมํ อัมมํ กัมมํ
ติเนหิ อวกา อุตฺตา วเล นิถํ ชิตํ, อมฺมํ อมฺมํ อวกา
อมฺมํ ตมฺมํ โส อัมมํ อมฺมํ อมฺมํ, เตโช ปาตุกเรยฺยาติ โน
หิโก โภ โดตม, คํ กิตฺติ เหตุ? อมฺมํ โภ โดตม อัมมํ กัมมํ
ติเนหิ, กิเนหิ อวกา อุตฺตา วเล นิถํ ชิตํ, ยาวเทว จ ปน
โส ปุริโต กิลมตฺตํ วิมาตฺตํ ภาคิ อัมมํ, “เอวเมว โข
ภวทฺทวาช เม หิ เกจิ สมนว วา ทวามฺมว วา กายเนว กายเน
ว ปกฺกมฺมํ วิทณฺตี. โย จ เมลํ กายเนว กายเนว, กายเนว
กายนฺตว กายเนว ปาสา กายเนว ปาสา, โส จ อัมมํ น สุปฺปํ
โหติ, น สุปฺปํ สุปฺปํ. โย ปกฺกมฺมํ เมลํ เต โภ โด
สมนพฺพทวามฺมว ทวามฺมว ทวามฺมว สมนพฺพทว. โน เม
เต โภ โด สมนพฺพทวามฺมว โย ปกฺกมฺมํ ทวามฺมว ทวามฺมว
ทวามฺมว ทวามฺมว, อวทวว เต ทวามฺมว ทวามฺมว สมนพฺพทว.
สมนพฺพทว. อมฺมํ โข มํ ภวทฺทว ทวามฺมว อุมมา ปกฺกมฺม
อนจฺจวริยา ปุพฺเพ อสุตปุพฺพา. อปวปิ โข มํ ภวทฺทว ทวาม
อุมมา ปกฺกมฺม วนจฺจวริยา ปุพฺเพ อสุตปุพฺพา. เติยฺถาปิ ภวทฺทว

โหติ อัสลัน, อุပ္ภัจจิกา สติ อัมมัญญา, สารัทโธ
 ปน เม กาโย โหติ อัมมัญญา สติ, เคนว ทุกขัมมปธานน
 ปธานากิณฑัสส สโต. ตัสส มัยหิ การทวาช เอตทโหสิ
 “ยัมมุนาหิ อัมมปธานกเยว ฉานน ฌายะยัมมิติ. โส โข อหิ
 การทวาช มุขโต จ นาสโต จ กัณณโสโตโต จ อัสสาธบัสสาเสสุ
 อุปุณฺณิ. ตัสส มัยหิ การทวาช มุขโต จ นาสโต จ กัณณ
 โสโตโต จ อัสสาธบัสสาเสสุ อุปุณฺณิ, อมิตตา วาตา มุทธานิ
 โอนันนิติ. เสยฺยถาปิ การทวาช พลวา ปุริโส ติเนน ลินเน
 มุทธานิ อมิตตเจยฺย, เอวเมว โข เม การทวาช มุขโต
 นาสโต จ กัณณโสโตโต จ อัสสาธบัสสาเสสุ อุปุณฺณิ,
 อมิตตา วาตา มุทธานิ โอนันนิติ. อารัทธ โข ปน เม
 การทวาช วิริย โหติ อัสลัน, อุပ္ภัจจิกา สติ อัมมัญญา,
 สารัทโธ จ ปน เม กาโย โหติ อัมมัญญา สติ, เคนว
 ทุกขัมมปธานน ปธานากิณฑัสส สโต. ตัสส มัยหิ การทวาช
 เอตทโหสิ. ยัมมุนาหิ อัมมปธานกเยว ฉานน ฌายะยัมมิติ. โส โข
 อหิ การทวาช มุขโต จ นาสโต จ กัณณโสโตโต จ
 อัสสาธบัสสาเสสุ อุปุณฺณิ. ตัสส มัยหิ การทวาช มุขโต จ
 นาสโต จ กัณณโสโตโต จ อัสสาธบัสสาเสสุ, อมิตตา
 วาตา มุทธานิ โอนันนิติ. เสยฺยถาปิ การทวาช พลวา ปุริโส
 ติเนน ลินเน มุทธานิ อมิตตเจยฺย, เอวเมว โข เม การทวาช

มุขโต จ นาสโต จ กัมมโลคโต จ อัธสาธปัสสาเสสุ
 อปรุทฺเธสุ, อธิมัตถา สีสเส สีสเวทนา ไหติ, อารทธี โข ปณ เม
 การทวาช วิริยํ ไหติ อัธสาธินํ, อပ္ภัจจิกา สติ อปัมมฏฺฐา,
 สารทโธ จ ปณ เม กาโย ไหติ อัยยปฏิบัสสทโธ, เทเนว
 ทุกัชชีปฺปอาเนน ปณานกิตฺตุนันตัสส สโต, ตัสส มัยหิ การทวาช
 เอกทโหติ “ยันฺนุนาหิ อัยยปณกํ.ยว ฉานํ ฉาเยยฺยนิติ. โส โข
 อหิ การทวาช มุขโต จ นาสโต จ กัมมโลคโต จ
 อัธสาธปัสสาเส อปรุทฺธี, ตัสส มัยหิ การทวาช มุขโต จ
 นาสโต จ กัมมโลคโต จ อัธสาธปัสสาเสสุ อปรุทฺเธสุ,
 อธิมัตถา วาตา กุจฺฉิ ปริกัณฺถินฺติ เสยฺยถาปิ การทวาช ทักโข
 โคฆาตโก वा โคฆาตกัณฺโถวาสี वा ติเนฺหน โควิกัณฺถเนน กุจฺฉิ
 ปริกัณฺโธยฺย, เอวเมว โข การทวาช มุขโต จ นาสโต จ
 กัมมโลคโต จ อัธสาธปัสสาเสสุ อปรุทฺเธสุ, อธิมัตถา วาตา กุจฺฉิ
 ปริกัณฺถินฺติ การทว โข ปณ เม การทวาช วิริยํ ไหติ อัธสาธินํ,
 อပ္ภัจจิกา สติ อปัมมฏฺฐา, สารทโธ จ ปณ เม กาโย ไหติ
 อัยยปฏิบัสสทโธ, เทเนว ทุกัชชีปฺปอาเนน ปณานกิตฺตุนันตัสส สโต,
 ตัสส มัยหิ การทวาช เอกทโหติ “ยันฺนุนาหิ อัยยปณกํ.ยว ฉานํ
 ฉาเยยฺยนิติ. โส โข อหิ การทวาช มุขโต จ นาสโต จ
 กัมมโลคโต จ อัธสาธปัสสาเส อปรุทฺธี, ตัสส มัยหิ

ภารทวาช มุขโต ๑ นาสโต ๑ กัณฺณโสทโต ๑
 ชัสสาลบัสสาลเสสุ อปุรฺทฺเธสุ, อธิมัตโต กายัสสํ มี พาทโ ไหติ.
 เถยฺยถาปิ ภารทวาช พลวันโต ปุริสา หุพฺพพลตรํ ปุริสํ นานา
 พาทาสฺว คเหทฺวา อวารกาสุยา สันนิวาเปยฺยํ; เอวเมว โข เม
 กายโต มุขโต ๑ นาสโต ๑ กัณฺณโสทโต ๑ ชัสสาลบัสสาลเสสุ
 อปุรฺทฺเธสุ, อธิมัตโต กายัสสํ มี พาทโ ไหติ. ชวทฺธํ โข ปน
 เม ภารทวาช วิริยํ ไหติ ธัสสํสินํ, อပ္ภักฺจิทา สติ ธมฺมมฺภักฺจา,
 ชวทฺธํ โข ๑ ปน เม กายโ ไหติ อปัณฺณบัสสทฺธํ, เตเนว
 ทุคฺคชัยปธานเนน ปธานากิตฺตนันตํ สโต. ธมฺมัสสุ มํ ภารทวาช เทวตา
 ทิสรฺว เอวมาหํสุ “กาลกโต สมโน โคตโม, เขกฺกจา เทวตา
 เอวมาหํสุ “น กาลกโต สมโน โคตโม, อปฺปํ กาลํ กโรตฺติ.
 เขกฺกจา เทวตา เอวมาหํสุ “น กาลกโต สมโน โคตโม, นปฺปํ
 กาลํ กโรติ, ชรทํ สมโน โคตโม, วิหาโรเควฺว โส ชวโต
 เอวํไป ไหติ. ตัสส มยฺหํ ภารทวาช เอตทโหสิ “ยํนฺนนาหํ
 สัพฺพโส อหารุบฺบํเจตฺยาป ปรุฏฺฐชฺชโยมฺมํติ. ธมฺม โข มํ ภารทวาช
 ทา เทวตา อปฺปลกฺกมิตฺวา เอตทโวจํ มา โข คีวํ มาริสํ สัพฺพโส
 อหารุบฺบํเจตฺยาป ปรุฏฺฐชฺชํ, ส.เจ โข คีวํ มาริสํ สัพฺพโส
 อหารุบฺบํเจตฺยาป ปรุฏฺฐชฺชัสสํ, ตัสส เต มยฺหํ ทิพฺพิ โหสิ
 โทมกฺุเปหิ อัสสโมวริสํสาม, ตายํ ทฺวํ ยาเปสสํสํติ. ตัสส มยฺหํ
 ภารทวาช เอตทโหสิ “อหํ เจว โข ปน สัพฺพโส อัสสํกํ

ปฏิจาเนยฺย, อีมา ๑ โข เม เทวกา ทิพฺพ โอชํ โดมกฺเขติ
 อชฺชโณหเรยฺย, ตาย จาหํ ยาเปยฺย, ตํ มม อัสสํ มุสาติ. โส
 โข อหํ ภาเรวาช ตา เทวกา บัจจัจจิกขามิ ขลันฺติ วทามิ.
 ตัสส มยฺหิ ภาเรวาช เอตทโหสิ “ บันฺนุเนหํ โดกํ โดกํ อาหารํ
 อาหเรยฺย ปสคํ ปสคํ, ยถิ วา มุคฺคยฺส, ยถิ วา กุสฺสคฺคยฺส,
 ยถิ วา กฬายยฺส, ยถิ วา หเรณุกยฺส นฺติ. โส โข อหํ
 ภาเรวาช โดกํ โดกํ อาหารํ อาหาเรสํ ปสคํ ปสคํ, ยถิ วา
 มุคฺคยฺส, ยถิ วา กุสฺสคฺคยฺส, ยถิ วา กฬายยฺส, ยถิ วา
 หเรณุกยฺส. ตัสส มยฺหิ ภาเรวาช โดกํ โดกํ อาหารํ อาหารยโต
 ปสคํ ปสคํ, ยถิ วา มุคฺคยฺส ยถิ วา กุสฺสคฺคยฺส, ยถิ วา
 กฬายยฺส, ยถิ วา หเรณุกยฺส ขณฺณิกกโมจํ บัคฺชิตฺวา กาโย
 โหติ. เสยฺยถาปํ นาม อสฺสิกกยฺพฺพานิ วา อสฺสยฺพฺพานิ วา;
 เอเววสฺสํ เม อจฺจยฺจิจฺจํลานิ ภวันฺติ. ตาเยวํ ปาหารตาย. เสยฺยถาปํ
 นาม โอฏฺฐปทํ; เอเววสฺสํ เม อานิลทํ โหติ. ตาเยวํ
 เสยฺยถาปํ นาม วฏฺฐนาฬิ; เอเววสฺสํ เม ปฏฺฐิจกฺกมฺภโก
 อุนฺนทาวณโต โหติ. ตาเยวํ ปาหารตาย. เสยฺยถาปํ นาม
 ชชฺชเรสาตย โธปานิโย โธลฺลคฺคฺคฺคฺคา ภวันฺติ; เอเววสฺสํ เม
 ฌาตุคฺคฺคฺคฺคา โธลฺลคฺคฺคฺคฺคา ภวันฺติ. ตาเยวํ ปาหารตาย. เสยฺยถาปํ
 นาม คัมภีเร โธปานิ อุตฺตการกา คัมภีเรตฺตา โธปานิ
 คัมภีเร; เอเววสฺสํ เม อักขิยฺเปสฺส อักขิยฺการกา คัมภีเรตฺตา

โรกัณฐิกา ทิสสังขติ คาเยวปัปาทารคทาย. เตชธณปัญ นาม จิตตก
 ฌาพุ อามกัจฉินโน วาภาสเปน สัมมุติโต โทติ สัมมิลาตา;
 เอมะวัสสุ เม สัสสังขวิ สัมมุติโต โทติ สัมมิลาตา คาเยวปัปาทารคทาย.
 โส โข อหิ การทวาช “อุทฺธัจฉวี ปริมลิสสังขติ ปัญญิจักกณฺฏกัเยว
 ปริคคณฺฑามิ, “ปัญญิจักกณฺฏกั ปริมลิสสังขติ อุทฺธัจฉวีเยว
 ปริคคณฺฑามิ, ยาวัสสุ เม การทวาช อุทฺธัจฉวี ปัญญิจักกณฺฏกั
 ยัสสันนา โทติ คาเยวปัปาทารคทาย. โส โข อหิ การทวาช “วัจจ
 ภา มุตฺตํ ภา กริสสังขติ, ตตฺถเวย อวภูชฺชโช ปปตฺตมิ
 คาเยวปัปาทารคทาย. โส โข อหิ การทวาช อิมเมว กาย
 ยัสสันนาโต ปาณินา คคฺคทานิ อนุมฺมชฺชามิ ตสฺส มยฺยํ การทวาช
 ปาณินา คคฺคทานิ อนุมฺมชฺชโต, ปุตฺติมุลา นิโธมานิ คายัสสันนา
 ปุตฺตนิติ คาเยวปัปาทารคทาย. อปัสสุ ม การทวาช มนุสฺสสา ทิสฺวา
 เอมะวัสสุ “กาไฟิ สมโน โคตโมติ. เขกฺกัจเจ มนุสฺสสา เอมะวัสสุ
 “เม กาไฟิ สมโน โคตโม, สโม สมโน โคตโมติ. เขกฺกัจเจ
 มนุสฺสสา เอมะวัสสุ “น กาไฟิ สมโน โคตโม, ปัน
 สโม มุทฺธัจฉวี สมโน โคตโมติ. ยาวัสสุ เม การทวาช
 ปริสุทฺธโธ ฉวีวณฺณโน ปริโยหาโต อุกฺกโต โทติ คาเยวปัปาทารคทาย.
 ตสฺส มยฺยํ การทวาช เขตฺตทโหลสิ “เย โข เกจิ อตฺติมํทธาน
 สมณนา ภา พหฺมัทธมฺมา ภา โอชกฺกมิกกา ทุกฺกชา ติปปํภา กฏฺฐกา
 เวทนา เวทยฺส, เขตฺตาวปรมํ นยิตฺวา ภาเยโย. เยปิ เกจิ

อนาตมมัตถานํ สมณ วา พหัมมณา วา โอบกัณมิทา ทุกฺขา
 คิปปา กฏฺกา เวทนา เวทียันตฺติ, เอตวปมฺม นยิตฺโถ ภียโย.
 เยปิ เกจิ เอตฺติ สมณ วา พหัมมณา วา โอบกัณมิทา ทุกฺขา
 คิปปา กฏฺกา เวทนา เวทียันตฺติ, เอตวปมฺม นยิตฺโถ ภียโย. น
 โข ปนาหํ อิมาย กฏฺกาย ทุกฺกการิกาย, อธิคัจฉามิ
 อุกฺกตฺริมนุสฺสธมฺมํ อตฺตมวียนาณทสฺสณวิเสสํ, ลีลา นฺ โข อัจฉโน
 มัคโค โพธิยาติ. ตสฺส มยฺหํ การทวาช เขตฺตโหสิ “อภิชานามิ
 โข ปนาหํ ยถุ สกฺกัณฺส กัมมณฺเฑ, ลีลา ยถุสาบาย นิคฺคิโย,
 วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อุตฺตเจหิ ธมฺเมหิ, สจิตฺตํ สจฺจารํ วิเวคช
 ยติสุขํ ปมฺมํ ฉานํ อุปสํมยฺชช วิหิตา, ลีลา นฺ โข เยโส
 มัคโค โพธิยาติ. ตสฺส มยฺหํ การทวาช สจฺจนาวิเวคณาณ
 อโหสิ “เอเสว มัคโค โพธิยาติ. ตสฺส มยฺหํ การทวาช
 เขตฺตโหสิ “กีนฺนุ โข อหํ ตสฺส สุขสฺส ภายามิ, ยนฺตํ สุข
 อัจฉนฺเตว กาเมหิ อัจฉนฺตํ อุตฺตเจหิ ธมฺเมหิ. ตสฺส มยฺหํ
 การทวาช เขตฺตโหสิ “น โข อหํ ตสฺส สุขสฺส ภายามิ, ยนฺตํ
 สุขํ อัจฉนฺเตว กาเมหิ อัจฉนฺตํ อุตฺตเจหิ ธมฺเมหิ. ตสฺส มยฺหํ
 การทวาช เขตฺตโหสิ. “น โข ตํ สุขํ สุขํ อธิคณฺตํ, เหว
 อธิมัตตกสิมานํ ปตฺตกาเยน, ยนฺนุนาหํ โยฬาริกํ อาหารํ
 อาหเรยฺยํ โยหนํ กุมฺมาตฺตํ. โส โข อหํ การทวาช โยฬาริกํ
 อาหารํ อาหเรสฺส โยหนํ กุมฺมาตฺ. เตน โข ปน มํ การทวาช

สมณเณ บัณเฑาะฏิกะ บัณเฑาะฏิกะ โทณติ “ ยม โน สมณเณ
 โทณโม ชัมมม อธิมัสสตี, ตันโน อาโรเจสสตี. ยโต โข อห
 ภารทวาช โอฬาริกิ ออาหาริ ออาหารี โทณนุ กุมมัส. ธต เม
 เต บัณเฑาะฏิกะ นิพพิสสะ บัณเฑาะฏิกะ “ พาหุสสาลโก สมณเณ โทณโม
 ปธานวิพัสสนิโต ชาวกโต พาหุสสาลยาตี. โส โข อห ภารทวาช
 โอฬาริกิ ออาหาริ ออาหาริตวา พลล คเหตฺวา วิวิจิเจว กามะเท
 ๗ ป ๗ ปจมี ฉานนํ อุปัสสมันตัสส วิหาสึ, วิตักกาวารมณํ วุปลมา,
 อัสสนัตตํ สัมปสาทนํ เจสโส เอโกติภาวํ. อวิตักกํ วิจาริ สมาริขิ
 ปัตตัสส ทตฺติยํ ฉานนํ อุปัสสมันตัสส วิหาสึ. นิริยา ๑ วิวาคา
 อูปะกัชโก ๑ วิหาสึ, สโต ๑ สัมปชาโน, สุวัณเฑาะฏิกะ กาเยน
 ปฏิสันเตสสิ, ยันตี อริยา อากิณณตติ “ อูปะกัชโก สติมา
 ราชวิหาริติ, ทตฺติยํ ฉานนํ อุปัสสมันตัสส วิหาสึ. สุตตัสส ๑ ปธานา,
 อูปะกัชโก ๑ ปธานา, ปุณเฑาะฏิกะ โสณนัสสโหมณนัสสฉานนํ อัสสนังคมา,
 อุกกัมมุสฺสํ อูปะกัชาสสิปาริสฺสทธี จตุตถํ ฉานนํ อุปัสสมันตัสส วิหาสึ.
 โส เอว สมาริเต จิตฺเต ปวิสุตฺธ ปวิโยทาเต ฉนังคเน วิคฺขุบัคคิเลเส
 มุจฺจกเต กัมมวิเย จิตฺตาเนนวิชัยันตฺตํ ปุฬฺเพนวิสาณาสสตีฉานนํ
 จิรํ อภินินนาเมสสิ. โส ฉเนกวิหิตํ ปุฬฺเพนवासํ ฉนุสฺสวามิ.
 เสยฺยถิทํ ? เอกัมปิ ชาตี เทวีย ชาติโย ๗ เป ๗ อิติ สาการ
 สอฺตฺเทสํ ฉเนกวิหิตํ ปุฬฺเพนवासํ ฉนุสฺสวามิ. ยม โข เม ภารทวาช
 วัตติยา ปจเม ยามะ ปจมา วิชชา อธิคฺคา, อวิชชา วิชชา

วิชชา อุပ္ปันนํ, ตโม วิหโต อาโลโก อุပ္ปันโน, ยถาค
 ติปัฏฐกัณฺโณ อาคานฺโณ ปหิตักฺกัณฺโณ วิหโต, โส เอวํ สมาหิต
 จิตฺเต ปริสุทฺธเ อปริโยทาทเ อนัจฉเน วิคฺคฺขุบัคฺคิเเต มุคฺคเ
 กัมมณฺเเย จิตฺเต อานนฺธชัมมัตฺตเ สักกานํ จุตฺตปฺปาสณณาย จิตฺต
 อภินินฺนาเมสี, โส กิฬฺเพน จิตฺตุนา จิตฺตุนเอน อภิกกัณฺโณ
 สักเต ปัสสํมิ จมฺมานเ อุปัชฌายาเม ทีเเย ปณฺเฑเ สุนฺทเร
 กุฬฺพณฺเณ สฺสเเต กุฬฺสเเต ๆ เป ๆ ยถาภักฺกูปเเต สักเต ปณณามิ
 อปํ โข เม การทวาช วัคคิยา มัจฉนิเม ยามเ ทฺธิยา วิชชา
 อธิคฺคา, อวิชชา วิหตา วิชชา อุပ္ปันนํ, ตโม วิหโต อาโลโก
 อุပ္ปันโน, ยถาค ติปัฏฐกัณฺโณ อาคานฺโณ ปหิตักฺกัณฺโณ วิหโต,
 โส เอวํ สมาหิต จิตฺเต ปริสุทฺธเ อปริโยทาทเ อนัจฉเน,
 วิคฺคฺขุบัคฺคิเเต มุคฺคเ กัมมณฺเเย จิตฺเต อานนฺธชัมมัตฺตเ, อาสวณํ
 ขยยอนณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสี, โส “อิทํ กุณฺณินฺติ ยถากุณฺ
 ติพัณฺณาสี, “อปํ กุณฺณมฺมุตฺโตติ ยถากุณฺ ติพัณฺณาสี, “อปํ
 กุณฺณโรโธติ ยถากุณฺ ติพัณฺณาสี, “อปํ กุณฺณโรธคามินิ ปฏฺฐิปปาทิ
 ยถากุณฺ ติพัณฺณาสี “อิมเ อาสวติ ยถากุณฺ ติพัณฺณาสี,
 “อปํ อาสวสมฺมุตฺโตติ ยถากุณฺ ติพัณฺณาสี, “อปํ อาสวโรโธติ
 ยถากุณฺ ติพัณฺณาสี, “อปํ อาสวโรธคามินิ ปฏฺฐิปปาทิ ยถากุณฺ
 ติพัณฺณาสี, ตัสส เยวํ เอวํ ชนฺโต เอวํ ปัสสโต, กามาสวณํ
 จิตฺตํ วิมฺมจฺจิตฺตํ, กามาสวณํ จิตฺตํ วิมฺมจฺจิตฺตํ, อวิชชาสวณํ จิตฺตํ

วิมุจฺจสิทฺธํ, วิมุคฺคสิทฺธิมฺ “วิมุคฺคมีติ ฌานํ โหติ “ ชินนา ชาติ, วุสิตํ
 ฌริทฺมจฺจวิยํ, กตํ กวณฺเณยํ, นนาปรํ อิตฺตํกัถาयाติ อัสสํณฺณวาสิ. ขยํ
 โข เม ภารทวาช รัตติยา มัจฉิเม ยามะ คติยา วิชชา
 ธมฺมิกา, อวิชชา วิหิตา วิชชา อูปลันณํ, คโม วิหโต ธาโรโค
 อูปลันณํ, ยถาคํ อัสสํณฺณกัถาสฺส อาทาปโน ปหิตตํตัสส วิหโรติติ.

เอวํ วุตฺเต สคารโว มานโว ภควันตํ เอตทโวจ “อัญฺจิวต
 โภโต โคตมัสส ปธานํ อโหสิ, สัสสปุริสวต โภโต โคตมัสส
 ปธานํ อโหสิ, ยถาคํ อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส, กิํ นุ โข โภ
 โคตม อัสสํณฺณ เทวาทิ. จานโส โข ปเนกํ ภารทวาช วิทิตํ, ยถิทํ
 อัสสํณฺณ เทวาทิ. “กิมนุ โข โภ โคตม อัสสํณฺณ เทวาทิ ปญฺญํ ไซ
 สมานํ, จานโส ปเนกํ ภารทวาช วิทิตํ, “อัสสํณฺณ เทวาทิ วเทสิ,
 น นุ โภ โคตม เอวํ สันเต ตุจฺจนา มุสา โหติติ. “อัสสํณฺณ
 เทวาทิ ภารทวาช ปญฺญํ ไซ สมานํ “อัสสํณฺณ เทวาทิ โย วเทยฺย,
 จานโส วิทิตา, “เม วิทิตาติ โย วเทยฺย. ธตฺตํ เขวํกํ วิณฺณปุริเสน
 เอกํเสน นิฏฺฐํ คันตํ วา ยถิทํ อัสสํณฺณ เทวาทิ. กิสฺส ปน เม
 ภวํ โคตโม ธาตฺตํเกนฺว น พฺยาภาสีติ. อุกฺกเจเน สัมมตํ โข เอตํ
 ภารทวาช โลกัสสํ ยถิทํ อัสสํณฺณ เทวาทิ.

เอวํ วุตฺเต สคารโว มานโว ภควันตํ เอตทโวจ “อภิกกัณฺตํ
 โภ โคตม, อภิกกัณฺตํ โภ โคตม. เสยฺยธาปํ โภ โคตม
 นิฏฺฐํชิตํ วา อุกฺกกุชเชยฺย, ปญฺญิณฺณํ วา จิณฺเณยฺย, มุฬฺหิหัสสํ วา

มัจฉิมบัตถกาสเก สคารวสุตฺต.

๒๖๕

มัจฉํ อัจฉิเชยฺย, อมฺภกาเร วา เตลปฺปัสสํ อาเรยฺย “จิกฺขุมนฺโต
ปูปานิ ทักขณฺตํ; เขวเมว โกตา โคตเมน อนนฺตปฺปายาเยน มัจฉโม
ปกาสิโต; เอสาหิ ภวันฺโต โคตมํ สรณํ คัจฉามิ ธมฺมมัจฉํ ภิกฺขุสํมัจฉํ.
อุปาสกํ มํ ภวํ โอตโม อารเต อัสสํคฺเค ปาณูปเต สรณมิตฺตํ.

สคารวสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ทลฺม.

พฺรหฺมณวคฺโค บัณฺจโม.

ตัสฺสทฺธานํ.

พฺรหฺมายํ เสลฺลสฺสลายโน,

โมฏมุโข จ พฺรหฺมโน,

เอสุจฺจํ ธนฺนฺชานํ,

วาเสฏฺฐโง สุกคารโว.

มัจฉิมบัตถกาสกํ สมัตตํ.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BL
1411
T8
1893
v.13

Tripitaka
[Tipitaka]

